Bibliotheca Observatorii Astron. Upsal.
Ex donat. Mallet. N:o 15 4. D.

Upsala Univ. Bibliotek
Sv. Avd.
Acta.

Pl. för årg 1730 (2 st.) och 1731 (1 st.) saknas
Pl. till årg 1733 felaktigt insatt vid årg. 28.
Pl. i årg 1733 handritad, provisoriskt ersättas med knappnåla.

25/9 37
S-n

F. Skrell A 30

ACTA LITERARIA SCIENTIARUM SVECIÆ.

BIBL. REG. UNIVERSAL.

VOLUMEN TERTIUM

Complectens annos

1732. 1733. 1734. 1735. & 1736.

UPSALIÆ, Anno M. DCC. XXXVII.

Prostat apud Godofredum Kiesewetter Bibl.

ACTA
LITERARIA
SENATUS
ET

ACTA LITERARIA ET SCIENTIARUM SVECIÆ.

VOLUMEN TERTIUM

Continens annos

1730. 1731. 1732. 1733. & 1734.

UPSALIÆ, Anno MDCCXXXVIII.

Prostat apud GOTTFRID. KIESEWETTER.
Reg. Acad. Upsal. Bibliop.

ACTA
LITERARIA
ET
SCIENTIARUM
SVECIÆ.

VOLUMEN TERTIUM

Continens annos

1730. 1731. 1732. 1733. & 1734.

UPSALIÆ, Anno MDCCXXXVIII.

Prostat apud Gottfr. Kiesewetter.
Reg. Acad. Upsal. Bibliop.

S:Æ R:Æ M:TIS Regnique Sveciæ,
SUMMÆ FIDEI VIRO
ET
SENATORI,
Regiæ Regnique Cancellariæ
CONSILIARIO,
Academiæ Upſalienſis
CANCELLARIO,
Regiæque Societatis Literariæ & Scientiarum
PRÆSIDI ILLUSTRI,
Illuſtriſſimo & Excellentiſſimo
COMITI ac DOMINO

DOM. GUSTAVO BONDE,

COMITI de *Biörnö*, L. BARONI de *Heſſelby*,
DOMINO de *Bordſiö*, *Cathrineholm*,
Heſteryd, &c.
MÆCENATI MAXIMO.

Illustrissime atque Excellentissime

COMES.

Tertium Actorum Literariorum volumen edituri, haud quidquam dubitavimus, cuinam potissimum illud consecraremus: Tu enim, Heros

Heros Excellentissime, qvum nos habeas regasque, nostræque Societati illustribus Tuis auspiciis præcipuum jubar impertiaris, hocce nostræ devotionis & obsequii qualecunque pignus Tuo jure a nobis exegeris.

Nos quidem haud præterit, quot quantisque sub hacce rerum mole distringaris curis: sed quemadmodum inter publica negotia Musarumque delicias Tua semper alias partiris tempora, ita aliqua jam quoque Te inventurum momenta nobis indulgenda, incomparabili Tuo favore, geminæque, qua nos amplecteris, clientelæ jure freti confidimus.

Alacriores proinde illustrem Tuum vultum subimus, eodemque affectu, quo hujus Societatis spes & salutem Tuæ, Illustrissime Comes, tutelæ & regi-

regimini, dudum permiſimus, ſubceſivos hoſce labores, nosque totos commendamus venerabundi.

Tu vero, Mæcenas, noſtram reſpice pietatem, & ex illa munus hoc cenſe. Sic vovere nunquam deſiſtemus, ut æque ſis ſalvus ac ſine exemplo comis es, utque purpuram a viceſimo avo Tibi per manus traditam, ad totidem ordine transmittere poſſis nepotes!

Illuſtriſſimo Excellentiſſimoque
Nomini Tuo

Devotiſſima
Societas Reg. Liter. & Scient.

ACTA LITERARIA ET SCIENTIARUM SVECIÆ,

ANNI M DCC XXX.

Figuris Æenis.

Cum Privil. S:Æ R:Æ M:TIS Sveciæ.

UPSALIÆ,

Sumtibus JOH. HENR. RUSSWORMII,

Regiæ Academiæ Upsal. Bibliopolæ.

ACTORUM CONSPECTUS.

I. *Illustrissimorum Regni Sveciæ Senatorum, & Magnatum Historia Numismatica, exhibita à* MAGNO von BROMELL, S. R. M:tum Archiatro, Coll. Med. Stockh. Præside & Soc. Reg. Lit. & Scient. Socio. - - - - Pag. 1.

II. *Numismata à Nobili Artifice* JOH. CAROLO HEDLINGER, Equite, Stockholmiæ *nuper, elegantissime sculpta.* - - - - - p. 12.

III. HERMANNI D. SPÖRING, Med. D. & Prof. Aboënsi. & Soc. Lit. & Scient. Socii, *Observatio de Elephantiasi aqua martiali fontis* Kupis, *prope Aboam curata An.* 1729. - - - - p. 14.

IV. BIRGERI VASSENII Lect. Math. Gymn. Reg. Gothob. *Cogitationes de incremento & decremento Lacus* Vener. - - - - p. 16.

V. *Cogitationes Problematicæ de Correctione Calendarii, communicatæ à* CONRADO QVENSEL, Math. Prof. Lund. & Soc. Lit. & Scient. Socio. - - p. 23.

VI. MAGNI von BROMELL, *Lithographiæ Svecanæ continuatio. Articulus secundus, de Testaceis univalvibus lapideis tortuosis sive turbinatis, ad cochlearum imaginem formatis.* - - - p. 28.

VII. *Observatio Eclipseos Lunæ, quæ contigit* Moscuæ *d.* 29. *Aug.* 1718. *St. v. à* SIMONE LINDHEIM, Supr. Dicast. Aboënsi. Assess. & Soc. Reg. Lit. & Scient. Socio. - - - - p. 38.

VIII. *Eclipsis Lunæ observata* Petropoli *d.* 10. *Oct.* 1725. *St. vet.* Ab Eodem. - - - p. 41.

IX.

IX. *Longitudo* Moſcuæ *determinata ab* AND. CELSIO. Aſtron. Prof. & Soc. Reg. Lit. & Scient. Secr. - - - - - p. 42.

X. GEORGII STIERNHIELM, *Epiſtola ad Illuſtriſſimos D:nos* REGENTES SVECIÆ *Specimen Operis ſui* ADELRUNÆ ſive SIBYLLÆ *Sveo-Gothicæ exhibens. Autographum communicante* ANDREA ANTONIO STIERNMAN. Arch. Reg. Svec. Regiſtr. p. 45.

XI. KILIANI STOBÆIM. D. Phil. Nat. Prof. Lund. & Soc. Reg. Lit. & Scient. Socii, *Obſervatio de exoſtoſi mira in cranio Gallinæ criſtatæ* - - p. 53.

XII. Ejusdem, *de Apoplexia e remedio adſtringente & opiato ſiniſtre exhibito.* - - - p. 54.

XIII. Ejusdem, *de Euporiſto Anthydropico.* - p. 55.

XIV *Deſcriptio Teſtudinis Americanæ terreſtris; ſorte Jaboti Braſilienſibus, Cagado de Terra Luſitanis dictæ, Marcgravii.* Ab Eodem. - - - p. 58.

XV. *De Oſſiculo in Vervecis penula invento.* Ab Eod. p. 62.

XVI. *De Dendrite Scanico.* Ab Eodem. - - p. 63.

XVII. *Obſervatio Meteori Igniti ad officinam ſulphuream in* Nericia *A:o* 1727. *d.* 11. *Octobr. facta à* JOH. GUST. HALLMAN, Paſt. ibid. - - p. 67.

XVIII. *Monument. Sveo-Gothic. Obſ. IX. Lapides, in quibus occurrunt precandi formulæ:* GUD hialpi ſiæl, *vel* ant hans, DEus juvet animam, *vel* ſpiritum ejus; GUD giri miskun, DEus miſereatur, *& hiſce ſimiles, ad gentiles referri non poſſe.* Auct. O. CELSIO Theol. D. & P. Soc. Reg. L. & S. S. - - - - p. 70.

XIX.

XIX. ANDREÆ CELSII *Observationes Meteorologicæ.* Upsaliæ *habitæ Anno* 1730. - - p. 101.
XX. HERMANNI D. SPÖRING, *Epitome Observationum Meteorologicarum Aboënsf. A.* 1730. - p. 106.
XXI. *Problema mechanicum de motu corporum ex percussione solutum à* SAM. KLINGENSTIERNA, Geom. Prof. Upsf. & Reg. Soc. Sveth. & Angl. Sodali. - - - - p. 109.
XXII. *Recensio libelli, cui titulus:* Inledning til nödig kundskap at igenkänna och upfinna allahanda Berg-Arter, Mineralier, Metaller, samt fossilier, och huru de mâge til sin rätta nytta anwändas. *h. e.* Manuductio ad cognoscenda & investiganda varia genera Mineralium, Metallorum & fossilium; una cum eorum ad usum vitæ applicatione. Auctore MAGNO von BROMELL. *Stockholmiæ* sumtu Russwormiano. 1730. 8:vo *pagg.* 95. - - - - p. 111.
XXIII. *Vita* ERICI BURMAN. - - p. 114.

ACTA LITERARIA
ET
SCIENTIARUM SVECIÆ,
An. MDCCXXX.

I.

Illustrissimorum Regni Sveciæ Senatorum, & Magnatum Historia Numismatica, exhibita

à

MAGNO von BROMELL,

S. R. M:um Archiatro, Coll. Med. Stockh. Præside & Soc. Reg. Lit. & Scient. Socio.

Cum Nobilissimus Assessor *Elias Brenner* in splendidissimo suo Thesauro Nummorum Sveo-Gothicorum, Illustrissimorum Regni Svecani Senatorum Numismata Symbolica omiserit; hæc autem, haud minus ac reliqui Nummi Svecani, ad illustrandam patriæ historiam, multum conducant, me rem ingratam publico haud facturum spero, si eadem heic serie Alphabetica, qua in Museo meo Numismatico servantur, communicavero.

I. *Johannes Baner Eques, R. Svec. Senator, Marescallus, & Pomeraniæ Gubernator.*

1. JOH. BANNERUS. DO. MULH. REG. SVE. CONS. PED. MIL. GENERALIS. Baneri imago pectore tenus, ab artifice J. BLUM repræsentata.

Ab adverso: ENSEM PROQVE DEO DEXTERA FERTQVE SVECO. Ara cum libro clauso, cui brachium ensem imponit evaginatum, cujus laminam laurea corona cingit: hæc omnia illustrat nomen JEHOVAH coruscans. R.

II. *Sevedus Bååt L. B. S. R. Senator & Thesaurarius.*

2. SEVEDH BÅÅT R. S. THESAURARIꝰ. Caput ipsius manu Breueri effictum.

A parte postica cornu abundantiæ & clavis decussatim vinculo colligata visuntur, cui inscriptum: CVRA ET FIDE. supereminente corona. R.

III. *Steno Bielke. L. B. R. S. Senator & Thesaurarius.*

3. STENO BIELKE. REG. SVE. THESSAVR. Facies ipsius ab artifice A. Meibusch exsculpta.

EN CORONA AB UTRAQVE PARTE BEATA. Cornua copiæ bina, in crucis modum se mutuo complectentia, intermedia clave, sub coronâ Regia. R.

IV. *Nicolaus Bielke Comes R. S. Senator Marescallus & Pomeraniæ Gubernator.*

4. NICOL. COMES DE BIELKE. REG. SVEC. SENAT. MARESCAL. ET POM. PRODVX; Effigies Comitis, quam R. Faltz fecit.

ALIIS INSERVIENDO CONSVMOR. Manus armata facem ardentem sustentans. R. R.

V. *Gustavus Bonde. L. B. R. S. Senator & Thesaurarius.*

5. GVSTAVS BONDE. R. S. THESAVRARIVS. imago ipsius a Breuero ficta.

FIRMAMENTVM EST DOMINVS TIMENTIBVS EVM.

Duo

Duo Copiæ Cornua ruris honorum opulenta, columnam cingentia. in imo: MDCLXVI. R.

6. Idem priori ſimile niſi quod minus ſit & ovale. R.

VI. *Carolus Bonde Comes R. S. Senator & Dicaſterii Dorpatenſis Præſes.*

7. CAROLVS BONDE. S. R. M. SVE. SENAT. PR. DICAST. DORP. IN LIV. Facies Comitis a C. G. Hartman formata. AUCTA QVIDEM SED AVITA MAG S. Majorum imagines, novis honorum ſignis, adauctæ. in exergo: NAT. 1648. d. 11. OCTOBR. DENAT. 1699. d. 16 DEC.

VII. *Magnus Brahe Comes, R. S. Senator & Drotſetus.*

8. MAGNVS CO. IN WISING. Comitis vultus. SI TE FATA TRAHVNT ALITER NON. ANNO 1614. Armorum inſignia, corona condecorata. Nummus eſt ovalis fuſus, & per artificem Karlſtenium emendatus.

VIII. *Petrus Brahe Comes, R. S. Senator & Drotſetus.*

9. Comitis Petri Brahe Caput ſine epigraphe. Ab adverſo latere literarum hæc elementa. P. B. C.

10. Ejusdem Comitis imago ſine inſcriptione. Ab altero latere in nummi area: PETR. BRAHE COMES IN WISINGSBOURG 1665.

11. PETRVS BRAHE COM. IN WISSINGSBORG. Facies Comitis, & ſub eadem: S. D. REG. SVE. SEN. ET. DROTZETVS. LEG. WESM. MONT. ET. DALEC. Arma Comitis gentilitia coronata. Hi tres nummi arte fuſoria confecti ſunt.

12. PETRVS BRAHE R. S. DROTZETVS. Imago ipſius manu Breueri exſculpta. CUBUM UTCUNQVE VOLVAS STAT. Vir cubum vecte volvens. R.

13. PETRVS BRAHE R. S. DROTZETVS COMES IN WISINGBOURG L. B. IN CAIANA. Effigies Comitis per artificem J. R. expreſſa,

pressa, sub qua Comitis annus natalis 1602 cernitur. VERUM DECVS IN VIRTVTE POSITVM. Insignia Brahæana, additâ ærâ 1634. R.

IX. *Mag. Gabriel Delagardie Comes, R. S. Senator & Drotsetus.*

14. MAGNVS GABRIEL DELAGARDIE COMES DE LECKÖ ET ARENSBORG. Comitis icon. CONSCIENTIA VIRTVTIS SATIS AMPLVM THEATRVM. Flos solis, IEHOVÆ nomen radiatum respiciendo petala sua pandens, juxta eundem; TIBI SOLI. ovalis est nummus ex auro fusus sed rarus. R.

15. MAGN. GABRIEL DELAGARDIE. R. S. CANCELLARIVS. Imago Comitis a Breuero elaborata. UNUM TANTUM SIDUS. Pyxis nautica, cujus acus stellam polarem, inter alias stellulas emicantem, respicit & indigitat. R. R.

16. MAGN. GABRIEL DELA GARDIE. R. S. CANCEL. Vultus Comitis per eundem Breuerum efficta. NEC PONDERE NEC INIURIIS FRANGOR. Palma, lapidis pondere pressa, & cœli procellosis ventis undique agitata, insurgens tamen læta contra onera fortius. R.

17. Insignia DELAGARDIANA corona & palmulis condecorata sine epigraphe:

A postico: NOS IVNGIT AMOR. Corculum binis nominum, Comitis & Conjugis illustrissimæ literis initialibus M & M perforatum, binisque elementis S & S stipatum, nummus est ex argento fusus.

18. MARIA EVPHROSINA PRINC. PALAT'NA Delagardii Conjugis illustrissimæ imago, & sub eadem artificis nomen Breuer. Gott ist mihr alles. Jehovah radios spargens. R.

X.

X. *Gustav. Adolph Delagardie, Comes, R. S. Senator & Dicasterii Holmensis Præses.*

19. G. A. DELAGARDIE. COM. S. R. M. S. SENAT. P. P. DIC. HOLM. AC. ABOENS. C. imago Comitis manu Karlsteniana, expressa.

IGNEVS EST ILLI VIGOR ET COELESTIS ORIGO. Sol radiis coruscans. In exergo: NAT. D. 10. DECEMB. A:o 1647. MORT. D. 5. MARTII A:o 1695.

20. Nummus aureus a cujus uno latere Nominis Delagardiani literæ initiales. GADLG. complicatæ: Ab altero Conjugis Ejusdem illustriss. Elisabetæ Oxenstiernæ nomen. E. O. S. R.

XI. *Christophorus Gyllenstierna Comes, R. S. Senator & supremus urbis Holmiæ Gubernator.*

21. CHRISTOP. C. GTLLENSTIER, S. R. M. S. S. G. STO. SV. Imago Comitis a Cavallerio efficta.

MIRO FULGORE CORUSCAT. stella micans. Numisma hocce arte fusoria confectum, sed rarum.

XII. *Nicolaus Gyllenstolpe Comes. R. S. Senator & Cancellariæ Præses.*

22. NIC. DE GTLDENSTOLPE. S. R. M. S. P. H. G. CA. C. Comitis vultus.

Ab adversa parte hæc inscriptio: ✠ ILLUSTRISSIMO. ET. EXCELLENTISS. VIRO. MAGNO. MVSARVM. PATRONO. HOCCE. OBSERVANTIÆ. PERPETVÆ. MONVMENTVM. N. KEDERVS. HOLMIENS. ANTIQVITATIS. ADMIRATOR. DEDICO. CONSECROQVE. S. D. G. *.

XIII. *Benedictus Horn. L. B. R. S. Senator & Dicast. Holmens. Præses.*

23. BEN. HORN. R. S. SENATOR. Caput ipsius a Karlstenio sculptum.

UTRIUSQVE. AUXILIO. Fortunæ Typus, navigans in nave, a prudentiæ Typo gubernata. R.

XIV. *Arvid Horn Comes. R. S. Senator & Cancellariæ Præses.*

24. ARV. HORN. COM. REG. SVEC. SEN. PRÆS. CANCEL. ET. COMIT. A. 1720. MARESCH. Comitis effigies & ſub eadem artificis nomen. C. Hedlinger.

AMABILI VINCULO IUNCTI. Qvinque baſes diſpoſitæ in quincuncem & connexæ; in earum media, quæ excelſior, & ſuperius elemento nominis Regii F. coronato, atque inferius inſignibus gentilitiis Hornianis conſpicua eſt, poſita ſunt Regalia: quatuor autem reliquæ, ſingulatim impoſita totidem Sveciæ ordinum ſigna, exhibent.

in Exergo: VIRO IMMUTABILI OB RES PATRIÆ DEXTRE, FIDELITER. FELICITERQVE GESTAS, ORDO EQVEST. R. S. IN SEMPIT. MEMORIAM CUDI FEC. MDCCXX.

25. ARV. HORN. COM. R. SV. SEN. ET. CANC. PR. Caput Comitis & ſub eodem. C. H. F. 1726.

COELESTIA MUNERA DONAT. Cornu abundantiæ, ruris honores, ſuper hemiſphærium globi Terreſtris, tribus Coronis inſignitum, ſpargens. R.

XV. *Joh. Chriſtopher Königsmarck. R. S. Senator & Mareſcallus.*

26. JOH. CHRISTOPH. KONIGSMARK. SVEC. GOTH. EXC. IMP. Ejusdem imago.

FORTITVDINIS PROEMIVM GLORIA. Clava Herculis, quam laurea cingit. Nummus eſt ex argento fuſus.

XVI. *Axelius Oxenſtierna Comes R. S. Senator & Cancellarius.*

27. AXEL

27. AXEL OXENSTIERNA L. B I. K. D. I. F. T. E. R. SV. LEG. I. G. S. FOED. EV. DIR. I. D. D. Imago viri illustrissimi fere dimidia, cum scutulo inferius, insignia Oxenstierniana præferente.

ROBORE DIVINO CORONATUS VINCIT LEO. Leo coronatus gladium districtum, atque coronam tenens; in summo Tetragrammaton radiosum. Nummus est Imperialis rarissimus. R. R.

28. AXELIVS OXENSTERN. RERVM SVECO-GERMANICARVM ATLAS. Comitis effigies usque ad pectus expressa. Inferius E. G. 1634.

PRVDENTIA ET FORTITVDINE POST GVSTAVUM MAGNVM LIBERTATIS VINDEX. Prudentia & Fortitudo cum intermedia, manibusque prehensa libertate. Superne Rex Gustavus Adolphus e nube prospicit, schedulam tenens, in qua inscriptum: SIC DECVIT MEA FATA SEQVI. R. R.

XVII. *Carolus Piper Comes. R. S. Senator & supremus aulæ Marescallus.*

29. C. PIPER. S. R. M. SENAT. CONSIL. STAT. ET. SVP. MARESC. Imago Comitis manu Karlsteniana sculpta.

TAMEN ALTIOR EXTAT. Scopulus in mari, cujus atrocissimo tumentium fluctuum assultu, pulsatus, eminens. in exergo: NATVS A. 1647. OBIIT. 1716.

XVIII. *Claudius Rolamb. L. B. R. S. Senator.*

30. CLAVDIVS ROLAMB SENATOR REG. SVEC. Vultus ipsius, & sub eadem. A. Karlsten.

SIBIMET INVIDIA VINDEX. Duo canes, admorsâ intermedia clavâ echinata, saucii. Subtus 1674. R.

XIX. *Gustav Otto Stenbock Comes. R. S. Senator & Architalassus.*

31. GUST.

31. GUST. OTTO STENBOCK, R. S. ARCHITALASSVS. Facies Comitis manu Breueri efficta. TEMPORE ET ASSIDVITATE. Anchora bidens. R.

XX. *Joban. Gabriel Stenbock, Comes, R. S. Senator & Supremus Aulæ Mareſcallus.*

32. J. G. STENBOK. S. R. M. SENAT. ET MARESCH. SVPR. Comitis effigies a Karlſtenio ſculpta. ELEMENTVM MEVM LIBERTAS. Aquila volans in aere. In imo: 1692.

XXI. *Nicodemus Teſſin. Comes R. S. Senator & Supremus Aulæ Mareſcallus.*

33. N. TESSIN. COM. R. S. SEN. ET S. MARESCH. Caput Comitis per Hedlingerum effictum. RECTI ET CANDIDI DECORE. Lilium, ex inſignibus Teſſinianis deſumptum, candore & excelſitate ſua ſuperbiens.

34. N. TESSIN. COM. REGNI SVEC. SEN. ET S. MARESCH. Comitis imago & ſub eadem. C. Hedlinger. 1728 PROFERT ET PROTEGIT ARTES. Pallas inter varia artium ingenuarum inſtrumenta, atque architecturæ opera ſedens, cui ægis & noctua appoſitæ ſunt.

XXII. *Olaus Törnflycht. L. B. R. S. Senator.*

35. DIEU NOUS AIDE. Inſignia Törnflychtiana. VINCIT PRVDENTIA VIRES. In nummi area.

36. OLAUS TÖRNFLYCHT. Caput illius a Richtero elaboratum. COELVM NOS ARMAT ET ORNAT. Manus e nube, Roſam ſylveſtrem hydriâ humectans. Hi bini nummi arte fuſoria formati ſunt.

XIII. *Johannes Wachtmeiſter, Comes, R. S. Senator, & Architalaſſus.*

37. HANS

37. HANS WACHTMEISTER, AM. GL. L. Facies Comitis manu Karlſteniana efficta.

IMMOBILIS PER TOT DISCRIMINA RERVM. Vir ſtans, totus lumine radiato circumdatus, cum emiſſis & jactis in illum fulminibus ac telis. Ipſius Capiti adſcriptum: COMITE VIRTVTE.

XXIV. *Carol. Guſtavus Wrangel Comes, R. S. Senator, Mareſcallus & Pomeraniæ Gubernator.*

38. CAR. GVST. VRANGEL. SAC. REG. REGNIQ. SVEC. SENAT. ET CAMPMAR. Vultus ipſius.

NON EST MORTALE QVOD OPTO. Manus radiis JEHOVÆ illuminata, inſignibus Wrangelianis innixa, gladium gerens, coronam mucrone ſuſtinentem, circumque volutum laureis. Nummus eſt ovalis & arte fuſoria confectus.

39. C. CAR. GVST. VRANGEL. R. S. ARHISTRATEG. Imago Comitis per Breuerum efficta.

DONEC ERVNT HOMINES. Famæ Typus ſuper varia arma volitans, ſiniſtra corollam tenens, dextra Tubam reſonantem voces in margine relatas. In imo: 1666. R.

40. Idem ſed minus & figura ovi. R.

XXV. *Fabian Wrede Comes R. S. Senator, & Præſes Colleg. Cam. Metall. & Commerc.*

41. FAB. WREDE. S. R. M. S. S. PRÆS. CAM. ET. MET. Imago Comitis a Karlſtenio ſculpta.

NON. SIBI. SED. PVBLICO. Manus amphora aquam ex puteo hauriens. In imo: 1687. R.

42. F. WREDE. COM. S. R. M. S. S. PRÆ. COLL. CAM. ET. COM. Comitis effigies ab eodem Karlſtenio efficta.

DECORI DECOR ADDITVS AVITO. 1696. virtutis Typus Coronam, quali Comitum inſignia decorari ſolent, armis gentilitiis imponens Wrediacis, & ſub iisdem annus quo Comes creatus eſt. 1696.

Ad hiſtoriam hanc Reg. Svec. Senatorum numiſmaticam magis illuſtrandam, pertinent porro ſequentia numiſmata ſymbolica, quæ virorum illuſtriſſimorum non quidem faciem, ſed nomen duntaxat, & res geſtas varias exhibent.

XXVI. *Nic. Gripenhielm. L. B. Dalecarliæ Gubernator & R. S. deſignatus Senator.*

43. CAROLVS XI. D. G. REX SVE. Regis Caroli vultus. In area partis poſticæ hæc inſcriptio legitur: EX AVRO. SVEC. REPERTO IN DALIA ET ÖSTSILVBERGH. A. 1695. A. N. GRIPENHIELM. ducatus eſt rariſſimus, quippe qui ex ipſiſſimo illo auro conflatus, quod illuſtriſſ. *Gripenhielm* per aquam fortem ex argento mineræ Oſterſilverbergenſis ſeparavit. R. R.

XXVII. *Henricus Horn. L. B. R. S. Senator.*

44. In area adverſæ partis hæc inſcriptio: IN MEMOR. CAROLO XI. D. G. SV. GOT. VAND. REG. INV. PLENIPOTENT. ILLVSS. S. R. M. SENATORIBVS. H. HORNIO N. BIELKEN S. T. R. WISM. V. PRÆS. GEN. I. R. AB OWSTIEN. PRÆSTITI. HOMAGH. A. DVC. BREM. ET VERD. ORDIN. ET SVBD. ANNO MDCXCII. M. APR.

A latere averſo: HVC TENDIMVS OMNES. binæ claves cum intermedia cruce, decuſſatim poſitæ, inter magnetem Columnæ incumbentem, & ſtellam polarem. R.

XXVIII. *Adam Ludvik Lewenhaupt, Comes, R. S. Senator, & Livoniæ Gubernator.*

45. CAROLVS. XII. D. G. REX SVECIÆ. A. K. R. Caroli icon. DE SCHEREMETEFFIO. victoriæ Typus, palmæ appendens clypeum moſcoviticum. In exergo: DVCTV LEVENHAVPTI AD GEMAVERTHOFF. DIE 16 JULII A:O 1705.

XXIX. *Carol. Guſtav. Rehnſchiöld. Comes, R. S. Senator & Mareſcallus.*

46. CA-

46. CAROLVS XII. D. G. REX SVECIÆ. A. K. Caput R. Caroli. DE SCHVLENBVRGIO. Trophæum ſcuto moſcovitico & ſaxonico exornatum. In imo: DVCTV. REHNSKIOLDII AD FRAVSTATT. DIE 3 FEBR. A:O 1706.

XXX. *Magnus Stenbock, Comes, R. S. Senator & Mareſcallus.*

47. CAROLVS. XII. D. G. REX SVECIÆ. Reg. Caroli effigies DANI E SCANIA EJECTI. Famæ volantis Typus, dextra lauream, ſiniſtra tubam ſuſtinens. In Exergo: VLTORE DEO PER STENBOCKIVM D. 28. FEBR. A:O 1710.

48. CAROLVS XII. D. G. REX SVECIÆ. Regis imago per Weſtmannum effićta.

LVSVS ET JUBILA SVECIS. Phœbus curru vehens ſuper zodiacum Capricorni ſigno notatum in nubibus, ſub quo inferius terra læta frondifera conſpicitur. In exergo: DANI ET SAXONES DEO VLTORE A STENBOCKIO AD GADEBVSCH SVB SOLSTIT. BVM. A:O 1712 VICTI.

Nicod. Teſſin. Ad numerum XXI. *referendum.*

49. CAROLVS XI. D. G. REX SVECIÆ. Regis Caroli icon. DOMINI VIRTVTE PERENAT. Facies ſeptentrionalis Domus Regiæ, Holmiæ nuper exſtructæ.

In imo: MDCXCII. TESSIN. INV.

Fab. Wrede. Ad numerum XXV. *pertinens.*

50. CAROLVS XI. DEI. GRAT. SVE. GOTH. WAND. REX. A. Karlſten. Regis Caroli vultus. PERLVSTRAT VISCERA TERRÆ, 1687. Rex Carolus comitante Comite Wrede, aliisque in imo Fodinæ Sahlbergenſis, cernitur. In ſuperficie cylindrica hæc inſcriptio legitur: REX COM. F. WREDE. C. M. P. IN ARG. FOD. DEMIS. A. 1687. D. 13. AVG. R.

Atque tot ſunt mihi hactenus nota Numiſmata Senatoria Svecana, de quibus notandum tandem:

1. quod omnia & ſingula, quæ heic enumerantur, & in Muſeo meo numiſmatico viſuntur numiſmata, aurea ſint vel argentea, inter quæ rariora uno R. rariſſima hoc elemento geminato, dignoſcuntur.

2. quod illa numiſmata, quæ in Catalogo hocce fuſa audiunt, nunquam hactenus prælo, ſed arte fuſoria duntaxat formata ſint.

II.

Numiſmata

à

Nobili Artifice

JOH. CAROLO HEDLINGER,

EQUITE,

Stockholmiæ nuper, elegantiſſime ſculpta.

I.

H. W. RVMPF. FOED. BELG. ABL. EXTR. AP. S. S. R. Caput. Infra: I. C. H.

STAT. FIRMITER. AEQVO. Cubus.

II.

PHILIP. L. BARO. DE. STOSCH. GERMANVS. Caput. Subtus: I. C. H. F. 1728.

Hæc inſcriptio:

VIRI.
GENEROSISSIMI.
AC. DE. REB. ANTIQVIS.

OPTI-

OPTIME. MERITI,
EFFIGIEM.
AMICO. ADFECTV.
AETERNITATI. DICARVNT.
N. KEDER. NOBIL. SVEC.
ET. I. C. HEDLINGER.
EQVES.
MDCCXXVIII.

III.

NICOLAVS KEDERVS HOLMIENSIS. Caput Infra: HEDLINGER. F. 1728.

PROFERT; ANTIQVA. IN. APRICVM, Saturnus, ſive Tempus, e terra vaſculum numiſmatibus repletum depromens; eminus fanum vetuſtate collapſum nec non lapis Runicar. In imo: S. D. G.

IV.

LVDOVICVS. XV. D. G. FR. ET. NAV. REX. Effigies. In imo: I. C. H. F.

PATREM. VIRTVTIBVS. REFERAT. Gallia, ſchemate Fœminæ ſedentis, coronatæ & veſte liliis perſperſa indutæ, repræſentata, Puerulum, quem in gremio habet, blande intuens, atque dextra manu anchoram erectam & Delphini amplexu circumplicatam tenens. ſubtus: NATVS. D. 3. SEPT. A. 1729.

V.

BASILICA. ARGENTARIA. ORD. R. SVEC. Splendida domus. Infra: EXSTRVCTA. HOLMIÆ. A. MDCLXVIII.

HINC ROBVR. ET. SECVRITAS, Fœmina coronata, dextra clypeum Svecicum erectum tenens, & caput brachio ſiniſtro fulciens, ſedet ad grandem Cubum, cui, in antica parte ſculpta ordinum Regni Sveciæ ſigna exhibenti, geminatum abundantiæ cornu impoſitum eſt; adjacet Leo.

VI.

CAROLVS. D. G. HASSIAE. LANDGR. N. 1654. M. 1730. Imago. In imo: C. HEDLINGER. F.

SEMPITERNÆ. MEMORIÆ. OPTIMI. PATRIS. Monumentum forma pyramidali exstructum. Infra: OFFICIOSA. PIETATE. DICAT. FRIDERICVS. REX. SVECIAE.

VII.

HABET. SVAS. MORAS. ET. HORAS. Salvator noster, discipulis suis comitatus ac dormiens, ab eorum uno excitatur, in navicula procelloso mari agitata.

Hæc inscriptio:

MEMORIAM.
AVGVST. CONFESSIONIS.
CAROLO. V. ROM. IMP.
IN. COMITIIS
DVCENTIS. ABHINC. ANNIS.
EXHIBITAE,
SVECIA. VNIVERSA,
PIIS. IVBILIS. CELEBRAVIT.
DIE. $\frac{14}{25}$. IVNII.
A. MDCCXXX.

Emblemata omnia, excepto ultimo, atque inscriptiones suggessit Nobiliss. D. *N. KEDERUS* Assessor Archiv. Antiquit. & Soc. Reg. Lit. & Scient. Socius.

III.

HERMANNI D. SPÖRING,

Med. D. & Prof. Aboëns. & Soc. Reg. Lit. & Scient. Socii,

Observatio de Elephantiasi Aqua Martiali fontis *Kupis*, prope Aboam, curata. An. 1729.

Henri-

HEnricus Andreæ Ruſticus Wirmâenſis, incipiente laborabat Elephantiaſi; totum enim corpus tumidum variæ magnitudinis obſidebant tubera, dura, ſub cute facile mobilia, fuſca primo, mox livida, ſenſu nullo, durius licet comprimerentur, prædita. Naſus interne ejusdem indolis ſcatebat tuberculis, unde per os tantum difficilem trahere ſpiritum cogebatur. Vox rauca & ſibila. Pili in mento & ſuperciliis rari & decidui. Fauces & Uvula & linguæ radix grandinoſis repletæ erant tuberculis flavis aliis, aliis lividis. Suus oculis deerat nitor, ipſique ſub iride humores turbidi & obſcuri. Cutis univerſa arida, aſpera, rugoſa, livida, inter pruriendum findebatur, læſaque pars ſangvinem fundebat aterrimum, inſtar vernicis ſplendentem. Tubera, quibus referta corporis ſuperficies, lividiora præſertim, ſua ſponte rimas agebant, ſangvinemque paucum admodum, priori ſimilem ſudabant. Pedes plus reliquo corpore tumidi exulcerationes nonnullas leviores planas patiebantur cum ſenſu quodam ſtuporis. In ſiniſtro cubito ejusdem generis ſed prioribus latiorem exulcerationem gerebat. Hæc mali facies. Huic medelam anxie quærens miſer *Henricus*, fontem qui *Henrico Sancto* nomen debet, alias *Kupis* dictum, mox in vicinio urbis ſitum adire juſſus, ſalubrique hoc latice perfundere venas. Præparato itaque, ut decebat, corpore, primo mane integrum mineralis aquæ cantharum ingurgitavit, ebrius hinc factus, bene tamen habuit; altero mane cantharum cum dimidio, tertio vero duos & quod excurrit hauſit, quam doſin poſtea quotidie per 4 ſeptimanas ſtrenue potando obſervavit. Elapſo hoc tempore mox corpus detumeſcere, oculi vividiores apparere, exulcerationes exſiccari, tubercula elevata antea, jam ſubſidere, in latas plagas lividas diffundi,

fundi, evanescere. Hoc modo pristinæ restitutus sanitati, aquis valedixit, proximo, ut monui, vere, V. D. rediturus.

Morbus hic, quem modo descripsi, utriusque & Bothnici & Fennici sinus accolis perquam familiaris, originem, quantum observare potui, potissimum ducit ab esu perquam noxio phocarum juniorum, ut optime notatum video a Cl. *Lindestolpe* in Act. Lit. Svec. An. 1723. p. 477.

Horum vero animalium carnes, cum sint oleosissimæ, hinc cito *singularem acrimoniam*, quam *rancidam* appellamus, contrahentes, non possunt non eandem cum sangvine atque humoribus humanis, si quotidiano præsertim in usu sunt, indolem communicare, diraque ista symptomata fœdi hujus mali haud dubios, ut in plurimis observavi, comites provocare.

IV.

BIRGERI VASSENII,
Lect. Math. Gymn. Reg. Gothob.

Cogitationes de incremento & decremento Lacus *Vener.*

Spatiosissimus Gothiæ occidentalis lacus *Vener*, ut insignem in transportanda ligni ferrique copia præstat usum, ita incremento & decremento aquarum maxime notabilis. Quippe, qui uno tempore adeo intumescere solet, ut adjacentes campos, non sine maximo accolarum damno inundet prorsus tegatque; alio autem, non modo eos sibi cœloque restituit, sed & vada aperit procul a littoribus, ingentesque arenarum cumulos.

sed

Neque heic naturam dico omnibus lacubus aquisque communem, qua, pro ventorum directione & impetu in uno subsident loco, dum adtolluntur in alio; sed illam, quam huic lacui propriam esse multi putant, videntes spatio 2. 3. 4. aut plurium annorum aquas ejus in immensum augeri; & vicissim, tanto, aut breviori tempore decrescere minuique. Quod phænomenon tanto minus ventis imputari poterit, quanto certius constat illos non aliam mutationem heic inducere, quam, quæ tempori & directioni ex asse respondeat. Quam ob rem ante annum rogatus a Reverendissimo Episcopo D. Doct. *Erico Benzelio*, ut ea, quæ vel a me, vel ab aliis circa Veneri incrementa & decrementa essent observata, quæque pro caussis haberentur, in chartam referrem, non debui non filialem Tanto Patrono obedientiam præstare. Ceterum, cum, multis visis, admodum pauca ab accolis sint annotata, non diffiteor hunc laborem mihi initio visum paulo difficiliorem; immo, non dignum, qui lucem publicam ante adspiceret, quam nonnulla quoque sequentis temporis phænomena essent notata, quæ cum prioribus collata tandem certam & indubiam facerent fidem. Verum enim vero, cum vitam sibi nemo polliceri possit, res autem videatur digna, de qua plures cogitent; satius tandem duxi indolem Veneri, ut hactenus observata est, Candido Lectori sistere, atque meas qualescunque de caussis cogitationes leviter perstringere, quam spe temporis commodioris frustratus & mea & aliorum supprimere. Quod si de quorundam mihi relatorum phænomenorum certitudine dubitem, in scenam illa non proferam contentus sequentia, quorum plurima mecum Frater Carissimus *T. Vassenius* multique alii testes oculati sæpenumero notarunt, adduxisse. Esto igitur;

Phænomen. 1.

Increſcunt aquæ lacus Veneri decreſcuntque nunc citius, nunc tardius, ut vel ante unum, duos, tres, quatuor, aut plures annos elapſos ſuam adtingant metam.

Phænom. 2.

Ultimus incrementi & decrementi aquarum gradus non ſemper idem; verum una vice creſcunt vel decreſcunt ad duorum, altera vero ad trium, quatuor, aut plurium pedum altitudinem.

Phænom. 3.

Maxima differentia, quæ hactenus obſervata eſt inter ſummum & imum aquæ quieſcentis gradum, ad ſex præter propter pedes ſe extendit.

Phænom. 4.

Tempore, quo circa imam metam ſtant aquæ, nulla ventorum vehementia in uno Veneri loco tantum illas adtollere ſolet, ut in alio ad ſummam adſcendant: nec tempore intumeſcentiæ adeo deprimere, ut deſcendant ad imam.

Phænom. 5.

Licet aquæ per duos, tres, aut plures ſe mutuo excipientes annos augeantur, aut minuantur; non raro tamen evenit eas interea temporis, mutato quaſi conſilio, per aliquot hebdomadas, immo menſes, ad priſtinum redire ſtatum, directionibus ventorum ad rem nihil facientibus.

Phænom. 6.

Incipiunt augeri in Venero aquæ, aut minui, nunc verno tempore, aut æſtivo; nunc autumnali aut hiberno: adeo ut ad tempora anni indifferentes eſſe videantur.

Phænom. 7.

Phænom. 7.

In omnibus Veneri ripis aquæ eodem tempore, vel adtolluntur, vel deprimuntur æqualiter, niſi venti varietatem quandam pro directionibus ſuis inducant.

Phænom. 8.

Preſſionibus atmoſphæræ inæqualibus incrementa & decrementa aquarum non alligantur.

Phænom. 9.

Annos ſiccitate præ ceteris inſignes diminutio aquarum in noſtro non ſequitur; nec pluvioſos earundem accrementum. Uti nec pro quantitate largius effuſorum imbrium illæ notabiliter adtolluntur; aut pro ratione caloris æſtivi creſcentis ſubſident.

Phænom. 10.

Aquarum Veneri lapſus & adſcenſus cum minori majorive nivialium aquarum multitudine, verno tempore, ope fluminum in illum invecta non eſt conjunctus.

Phænom. 11.

Venero cum vicino mari, cujus ſuperficies centum plus minus pedibus ſvethicis depreſſior eſt, nihil commune.

Phænom. 12.

In flumine notiſſimo *Trollhætta*, ſeu ſi mavis *Gothelba*, quo decurrunt aquæ Venerianæ, nulla reperitur cauſſa, cui incrementa & decrementa noſtri ſint adſcribenda.

TABELLA sistens constitutionem s. tempestatem annorum, cum altitudinibus aquarum Veneri ab anno 1699 ad annum 1730 inclusive.

Anni	*Constitutio s. tempestates.*	*Altitudo Aqvarum Veneri*
1699	Temper. ad siccit. incli-	Intermedia alt.
1700	Pluviosa valde. (nans.	Minima fere.
1701	Sicc.	Minima alt.
1702	Temper.	Increscunt aquæ.
1703	Sicc.	Maxima alt.
1704	Temper.	Maxima fere.
1705	Pluviosa.	Altit. invariat.
1706	Pluviosa.	Altit. invariat.
1707	Temper.	Alt. adhuc invar.
1708	Temp. dein. pluv.	Decrescit alt. aq.
1709	Nivosa valde dein sicc.	Media.
1710	Temper.	Minor alt.
1711	Sicc.	Minor invar.
1712	Temper.	Increscunt aquæ valde.
1713	Pluviosa.	Alt. aq. invariata manet
1714	Sicc. valde.	Alt. minuitur valde.
1715	Sicc.	Altit. minima.
1716	Pluviosa valde.	Alt. manet invariata.
1717	Pluviosa.	Alt. aq. incresc.
1718	Pluviosa.	Altit. invariata.
1719	Sicc. valde.	Alt. valde minuta.

1720	Temper.	Minima fere.
1721	Temp. dein Pluv.	Minima alt.
1722	Pluv. dein Temp.	Alt. incipit crescere.
1723	Sicc.	Alt. valde incresc.
1724	Temperat. sicc.	Alt. fere maxima.
1725	Pluviosᵗ. valde.	Alt. paulo minor, invariata manet.
1726	Sicc. dein Pluv.	Alt. maxima.
1727	Sicc. valde, dein Pluv.	Maxim. dein decrescit.
1728	Pluv. dein Temper.	Alt. aq. fere maxima.
1729	Temp. post largas niv.	Altit. decrescit ad 4 fere pedes, dein manet.
1730	Temperat.	Alt. fere maxima.

Hæc præcipua sunt phænomena, quæ, qvantum ego hactenus perspicere potui, nihil aliud, quam irregularitatem quandam aquarum, & naturam hujus lacus ab aliis longe diversam indicant. Essent nunc eorum rationes adferendæ; sed quis in defectu experimentorum sufficientes inveniet? quis experimenta instituet in defectu subsidiorum? occurrit mihi sæpenumero, quam commodas hiberno tempore stationes præbeat Venerus noster Astronomo, ad indagandam apud nos gradus cujusdam latitudinis quantitatem, in milliaribus eorumque partibus minimis terminatam; sed quis emendis idoneis instrumentis suppeditabit sumtus? Ceterum, si quid, ante facta experimenta, ego magis suspicer, quam statuam, Candido Lectori breviter aperire liceat; non modo phænomenis allatis, sed & pluribus aliis explicandis, sine dubio, par erit ratio sequens.

Quum in locis Venerum cingentibus varia reperiantur salium atque sulphurum genera: ipsum lacus

fundum talibus abundare credibile eſt. Quo poſito, non poteſt non, pro interiori terræ varia conſtitutione, nunc hæc, nunc illa mutationem quandam ſubire; unde effluvia atque exhalationes ſalinæ aut ſulphureæ nunc majori, nunc minori copia, ob levitatem ſuam, in ſublime adſcendant & aquam imprægnent neceſſe erit. Aqua vero, nunc his, nunc illis, modo pluribus, modo paucioribus referta particulis heterogeneis, vapores, pro natura & ratione commixti, teſte experientia, uno tempore parcius, alio vero largius in aëra emittit. Hinc meo quidem judicio, non arduum erit colligere, quomodo fieri poſſit, ut ſæpe annis pluviis altitudo aquæ Veneri minor ſit illa, quam annis ſiccis & temperatis obtineat. Et contra dominante ſiccitate, non raro in altum ſurgat Venerus. Nempe ſunt in illo caſu, ob ſulphura aquæ commixta, evaporationes copioſiores, quam ut pluviæ, aut nives reſolutæ locum illarum ſupplere poſſint: unde ſuperficies lacus depreſſior. In hoc vero, vel defectu dictorum ſulphurum, vel abundantia ſalium, evaporationes plus minus impedientium, non poteſt non altitudo aquæ vel manere eadem, multis in noſtrum labentibus fluviis, & deinde per Trollhættam ſe præcipitantibus; vel, ſi, hoc durante ſtatu, acceſſerint inſuper diuturniores pluviæ, creſcere: usque dum circumſtantiæ aquarum, effluviis a fundo illas ingredientibus, mutationem quandam induxerint.

Reſtat tamen, quod ingenue fateor, antequam allatam rationem pro genuina agnoſcamus, ut experimenta inſtituantur hydroſtatica & chimica, non uno, ſed diverſis temporibus, eaque in variis Veneri locis: Et inveniemus tandem quam quærimus, certam mirabilia hujus lacus phænomena explicandi methodum.

V. Co-

V.

Cogitationes Problematicæ De Correctione Calendarii, Communicatæ à CONRADO QVENSEL,

Math. Prof. Lund. & Soc. Lit. & Scient. Socio.

Cum hoc seculo, non minus quam circa finem superioris seculi, plurimi ex Religione Protestantium, varias foverint sententias de Correctione Calendarii, quorum fere omnium duplex fuit scopus, assequi veritatem, nec tamen obedire Pontifici Romano; mihi valde mirum visum est, quod quasi necessitas quædam omnes fascinaverit, ut cuperent retinere eosdem semper numeros dierum Calendarii Juliani pro determinandis Festis Immobilibus: cum tamen, si illud male sanum principium deseratur, facillima pateat ratio ita corrigendi Calendarii, ut nullus Annus Julianus unquam mutiletur, nec ullum periculum sit ne ulla Festa unquam alieno Anni tempore celebrentur, aut ne Festa Nativitatis Christi, & Paschatos unquam collidantur.

Nam cum Festa, omnium confessione debeant celebrari certo Anni tempore h e. in Cœli certa constitutione, impossibile multis visum est talem invenire rationem Cyclicam computandi Tempus, aut talem formare Anni formam, qvæ & commode inserviat, & nunquam seculis futuris quantumvis remotis dissentiat âCœlo.

Hinc

Hinc ſequens ſententia mihi viſa eſt futura planiſſima, modo Eruditis, & Auguſtiſſimo noſtro Imperanti arriſerit. Nimirum:

1. Anni forma Juliana maneat per omne Tempus immota, qua aliam commodiorem Orbis nunquam habuit; & quæ tam Aſtronomis quam Chronologis diu facta eſt familiariſſima; quæque omnibus Europæis, per tot ſecula in uſu Civili placuit; & quam ipſi Gregoriani non auſi ſunt plane deſerere.

2. Diſtantiæ ſolitæ inter omnia Feſta Immobilia perpetuo ſerventur. Pro unico vero primario Feſto Immobili (quale noſtrum eſt Feſtum Juliorum, quod, inde a temporibus Gentiliſmi, Majores noſtri poſtridie Solſtitii Hiberni celebraverunt; ſicut & d. 25ta Decembris in initio noſtræ æræ vulgaris, longe minorem quam nunc ab eodem ſolſtitio habuit diſtantiam) a Mathematicis publica auctoritate docentibus, Dies ſolſtitii Hiberni quotannis prædeterminetur.

3. Etiam pro primario Feſto Mobili paſchatis, ab iisdem Mathematicis Dies æquinoctii Verni, & Plenilunii Paſchalis, quotannis prædeterminentur.

4. Ipſa vero Feſta Immobilia, & Loca Solis, non retineant ſolitos numeros Calendarii Juliani; non Feſtum Juliorum diem 25 Decembris, neque æquinoctium Vernum diem 10, aut 21 Martii.

5. Sed Feſtum Circumciſionis Domini, non ſit amplius Primus dies novi anni; iſte vero Primus novi Anni dies, ſemper dicendus D. 1. Januarii, ſolus fiat novum Feſtum, quo lectio Epiſtolaris, Ebr. I. 1. ad v. 13. & lectio Evangelica Joh. I. 1. ad v. 15. in Congregationibus Eccleſiaſticis poſſent commode adhiberi.

6. Juxta hanc ſententiam ſi quando Calendarium deberet corrigi, initium Correctionis optime fieret in

in

in Menſe Novembri, ubi inter diem primum & ultimum nulla intercedunt Feſta Immobilia.

Sit, Exempli gratia, Annus futurus Biſſextilis 1740.

Prædeterminationes Mathematicæ.

Anno 1739 Solſtitium Hibernum, D. 11 Decembris.
Anno 1740 Æquinoctium Vernum, D. 9 Martii.
- PleniLunium Paſchale, D. 1 Aprilis.
- Solſtitium Hibernum, D. 10 Decembris.

Hinc *Feſta Immobilia, Anno 1739.*

in Novembri.

D. 1 Feſtum omnium Sanctorum.
D. 17 Dies Andreæ.

in Decembri.

D. 8 Dies Thomæ.
D. 12 Feſtum Nativitatis D:ni.
D. 13 Feſtum Stephani.
D. 14 Dies Johannis Evangeliſtæ.
D. 15 Feſtum Innocentium Puerorum.
D. 19 Feſtum Circumciſionis D:ni.
D. 24 Feſtum Epiphaniæ.

Feſta Immobilia, Anno 1740.

in Januario.

D. 1 Feſtum Novi Anni.
D. 12 Dies Converſ. Pauli.
D. 20 Feſtum Purificationis Mariæ.

in Februario.

D. 11 Dies Matthiæ.

in Martio.

D. 11 Feſtum Annunciationis Mariæ.

in Aprili.

D. 17 Dies Philippi & Jacobi.

in Junio.

D. 10 Festum Johannis Baptistæ.
D. 15 Dies Petri & Pauli.
D. 18 Festum Visitationis Mariæ.

in Julio.

D. 11 Dies Jacobi.

in Augusto.

D. 10 Dies Bartholomæi.

in Septembri.

D. 7 Dies Matthæi.
D. 15 Festum Michaëlis.

in Octobri.

D. 14 Dies Simonis & Judæ.
D. 18 Festum omnium Sanctorum.

in Novembri.

D. 16 Dies Andreæ.

in Decembri.

D. 7 Dies Thomæ.
D. 11 Festum Nativitatis D:ni.
D. 12 Festum Stephani.
D. 13 Dies Johannis Evangelistæ.
D. 14 Festum Innocentium Puerorum.
D. 18 Festum Circumcisionis D:ni.
D. 23 Festum Epiphanias.

Festa Mobilia Anno 1739.
Litera Dom. G.

in Novembri.

D. 4 Dominica XX post Trinit.
D. 11 Dominica XXI post Trin. cum Evang. de Extremo Jud. Matth. 25.
D. 18 Dominica I, Adventus & c.

in Decembri.

D. 16 Dominica post Nativit. D:ni.
D. 23 Dominica post Circumcis. D:ni.
D. 30 Dominica I post Epiphan.

Festa Mobilia Anno 1740.

Literæ Dom. F, & E.

in Januario.

D. 6 Dominica II post Epiphan. &c.
D. 27 Dominica V post Epiphan.

in Februario.

D. 3 Dominica Septuagesimæ. &c.

in Aprili.

D. 6 Festum Paschatis. &c.

in Majo.

D. 25 Festum Pentecostes. &c.

in Junio.

D. 1 Festum S. S. Trinitatis. &c.

in Novembri.

D. 9 Dominica XXIII p. Trin. cum Evang. de Extremo Jud. Matth. 25.
D. 16 Dominica I Adventus. &c.

in Decembri.

D. 14 Dominica post Nativit. D:ni.
D. 21 Dominica post Circumcis. D:ni.
D. 28 Dominica I post Epiphan.

VI.

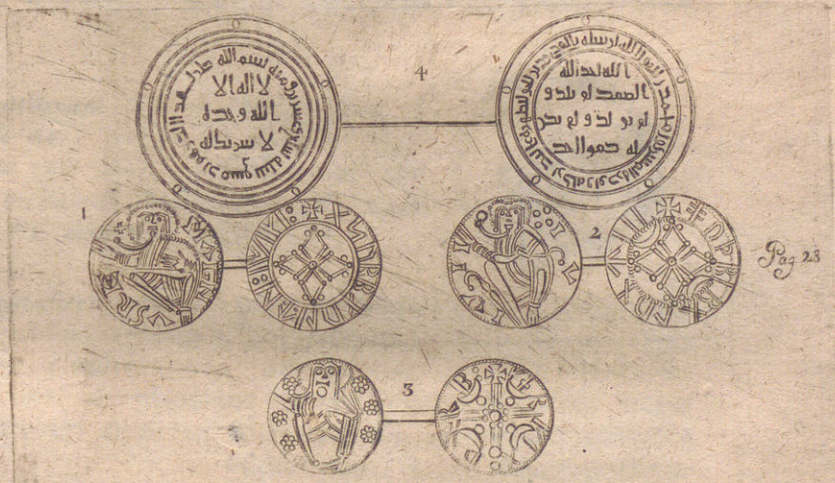
MAGNI von BROMELL Lithographiæ Svecanæ Continuatio.

Articulus Secundus De

Teſtaceis univalvibus lapideis tortuoſis ſive turbinatis, ad Cochlearum imaginem formatis.

§. I.

COnchyliis foſſilibus integris & non mutatis ſuccedunt Teſtacea lapidea univalvia turbinata. Hæc quamvis noſtris in locis tanta in copia non colligantur, ut muſea noſtra onerent, nihilominus tamen tam ſpecioſa & eximia apparent, ut elegantia ſua eadem quam maxime ornent. Inter turbinata hæcce lapidea, quæ volutis ſive helicibus gaudent, agmen ducit Cornu Ammonis, ita nuncupatum lapidis figurati genus, quod ſpiras in ſe convolutas & intortas habeat ad inſtar cornu Arietini, quo Jovem ſuum Ammonem armatum, Gentiles finxerunt. De qua traditione legatur *Thom. Bartholini* obſervat. de unicornu, *Joh. Reiskii* Exercit. de cornu Hammonis, & *J. J. Bayeri* Oryctographia Norica, ubi nominis hujus origo fuſe explicatur. Antiquo Cornu hujus Ammonis nomini, novum ſubſtituerunt Lithographi recentiores ſynonymon Nautilitæ, quoniam inter cuncta Conchylia hactenus nota, nullum exiſtit, cujus figura propius ad cornu Ammonis acce-

4
1
2
3
Pag 23

accedat quam Nautilus, Conchæ univalvis ſpecies notiſſima. Nautilitarum horum varietas ac inſignis diverſitas videri poteſt apud memoratum *Bayerum*, *Liſterum*, *Luidium*, *Langium* aliosque Lithographos percelebres, qui in libris antea citatis eorundem plurimas ſpecies enumeraverunt. Apud nos ſequentia duntaxat Nautilitæ ſive Cornu Ammonis ſpecimina huc usque notaſunt:

1. *Nautilorum Nuclei lapidei læves & deformes, qui præter figuram externam cum veris nautilitis, nihil commune habent, inventi in Inſulæ Gothlandiæ montibus calcariis.*

2. *Nautilites tenuis compreſſus umbilicatus diſcoides acie in ambitu prominula, & ſubtiliſſimis ſtriis ubique notatus, ex eadem inſula.* Integri tales Nautilitæ raro occurunt. In plerisque etenim diſcus hicce, ſive oram extimam ambiens acies tenuis, ab injuriis externis conſumitur, unde aliam poſtmodum, & quidem talem, qualis a latere ſiſtitur, figuram induunt, quæ cum Nautilita Anglicano *Luidii* ad N. 6 in Ichnographia Lithophyl. Brit. ejusdem depicto,

appprime convenit.

3. *Cornu Ammonis fruſtulum profunde ſulcatum, & in ſpina ſtriatum, ſine articulis, figura ſua cornu arietinum referens, ac proinde a nonnullis Ceratoides vocatum. Ex Gothlandia.* Vera lapidis hujus imago & magnitu-

gnitudo, heic exprimitur, parum differens a particula illa Ammonis lapidea, quam *Boëtius de Boot* in Hiſt. lap. cap. 146. *Imperatus* in Hiſt. nat. lib. XXIV. c. 26. & *Scheuchzerus* in Lithogr. Helvet. fig. 81. depictum exhibuerunt.

4. *Cornu Ammonis magnitudinis inſignis, læve, quatuor anfractuum ſive ſpirarum, ex eadem Gothlandia.* Quamvis nec ſpina nec articuli nautilitis exoticis adeo communes, in pereleganti hoc ſpecimine Gothlandico appareant, cortex tamen tenuis, teſtaceus, ſtriatus, eidem hinc inde adhæret, manifeſto indicio nautili ſpeciem fuiſſe rariſſimam, & dignam ſane, quæ icone illuſtraretur.

5. *Cornu Ammonis candidum triplici orbe ſeu convolutione ſpirali inſtructum, & lapidi calcario fuſco immerſum. Ex eadem inſula.* Nautilitæ hujus imago a latere viſitur, ubi pars nigra matricem, candida autem cornu Ammonis matrici innatum, indicat; utrumque autem lapidis hujus latus manu artificioſa poſitum eſt.

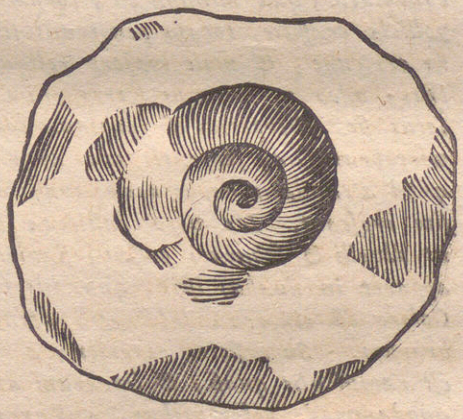

6. *Cor-*

6. *Cornu Ammonis lævis vestigium, saxo calcario griseo Gothlandico nitide ac profunde impressum.* Adquamnam Nautilitæ speciem hoc cornu Ammonis præcise referre debeam, definire nequeo, cum, teste icone laterali, vestigium ejusdem duntaxat in matrice calcaria conspiciatur.

7. *Alius lapis calcarius Gothlandicus simile cornu Ammonis vestigium, sed profundius & nitidius expressum exhibens.* Hic Nautilita a proxime memorato parũ differt, nisi quod spirarum lineamenta a sculptore, perverso plane modo heic in icone laterali, exhibita, luculentius quam in priori distinguantur.

8. *Matrix Cornu Ammonis e durissimo lapide subcinerei coloris constans, in qua insignis & juxta helicis longitudinem striati Nautilitæ elegans impressio cernitur. Ex eadem*

dem Gothlandia. Ulteriorem lapidis hujus elegantissimi descriptionem, ob defectum iconis in aliud tempus differre cogor.

9. Ad cornu Ammonis genus referre tandem etiam debeo rarum illum & insignem lapidem, serpentis sceleton referentem ex *Scania*, quem depictum verbis sequentibus descripsit *Olaus Wormius* in musei sui lib. I. sect. 2. cap. XII. *Ex ordine*, inquit, *lapidum, qui figura serpentem in spiras convolutum referunt, insignem possidet D. Fabricius, cujus cum mihi particulam communicaverit, integrum hic delineare operæ duxi pretium. Grandis est, ambitu pedes ferme quatuor obtinens, in Diametro circumferentiæ pedem unum cum unciis quatuor. Planus in spiras convolutus, ita ut interior convolutio, quæ minima est, foramen in centro relinquat pollicis crassitie, totam penetrans substantiam; sensim vero crescunt, & mole majore reliqui augentur circumductus, adeo ut extimus (tres enim sunt) septem uncias latus sit. Perpetuis & continuis constat articulationibus, vertebras spinæ serpentis aut angvillæ referentibus, nisi quod a cauda in caput usque crassitie & magnitudine sensim crescant. Ita vero constitutæ sunt articulationes hæ, ut divelli & separari possint, si violenter res geratur, ut apparet in duabus istis, quas hic seorsim depingi curavi. Colore est cinereo, substantia arenacea, pondere 34. librarum. Superficies exterior, a natura crebris depicta est ramusculis quasi, & linearum ductibus folia arborum quodammodo referentibus, qui ex articulationum anfractibus ortum trahunt. In Scania inventus hic lapis, & plures quidem ejus generis ibidem extitisse ex eo colligo, quod præter hunc integrum lapidem, ex alio partes aliquot obtineat idem Fabricius. Ferunt huic lapidi caput anne-*

annexum fuisse, sed a minus curiosis amputatum periisse. Figura tamen & circumvolutionibus, magis Nautilum, quam serpentem mihi referre videtur. Hactenus Cl. Wormius, qui rem acu tetigit, & verum lapidis nomen indicavit. Ad illud enim Nautilitarum genus referri debet lapis hicce serpentiformis Scanicus, quod juncturis suis in superficie ornamenta foliacea exprimit, de quo genere consulatur *Langius* l. c. & inprimis acutissimus *Bajerus* in *Oryctogr. Noricæ cap. VII.* ubi vir idem Eruditissimus simul argumenta egregia adducit, quibus probat omnia hæc cornua Ammonis, non serpentum spolia vel naturæ lusus, sed veras conchyliorum testas vel testarum ectypos fuisse. Nos similes Nautilitas Scanicos nondum vidimus, Clariss. tamen & lapidum Scanicorum indefessus indagator D. Professor *Stobæus*, nuper transmisit curiosissimam relationem, de lapide quodam Scanico Nautilitis majoribus gravido, in Scaniæ parœcia Andrarumensi, adhucdum prope viam publicam conspicuo, & ab ignaris pro lapide tali serpentifero venditato; quam alibi & quidem in curis secundis, lubens communicabo.

§. II.

A Nautilitis ad Cochlitas, Buccinitas, Turbinitas, ceterosque in turbinem coactos lapides transimus, qui ita appellantur ob similitudinem quam cum cochleis, buccinis ac turbinibus marinis habent. Hujus generis sunt:

10. Cochlearum minorum vestigia in terra ochracea lutea, conspicua. Ex specu montis Baldri, de qua superius cap. 2. artic. 1. §. 2. N:o actum.

11. *Cochlearum minimorum Nuclei argillacei ſublutei, collecti ad Stigberg, pagum Gothoburgo vicinum in Weſtrogothia.* Nuclei hi lapidei teſtis ſuis ſpoliati, quamvis nihil ſint niſi cochlearum ectypi argillacei, figura tamen differunt, cum eorundem quidam læves ac umbilicati, alii cylindroides ac ſtriati appareant.

12. *Cochlites umbilicatus lævis, trium ſpirarum, niger, lapidi ejusdem coloris calcario adnatus, in agro quodam parœciæ Bro dictæ in Roslagia boreali, repertus.*

13. *Cochlitæ læves umbilicati nigricantes, trium ſpirarum, ſaxo calcario durisſimo nigro adhærentes. Ex monte Weſtrogothiæ altiſſimo Billingen vocato.*

14. *Saxum calcarium duriſſimum, fuſci coloris, conchitam majorem elegantem, lævem ac umbilicatum quatuor ſpirarum continens. Ex eodem monte Billingen in Weſtrogothia.*

15. *Cochlitæ ſpoliati, trium ſpirarum, rectius cochlearum, nuclei lapidei, læves, cinerei ac umbilicati, umbone parum eminente. Ex montibus calcariis inſulæ Gothlandiæ:* ubi copioſiſſime inveniuntur.

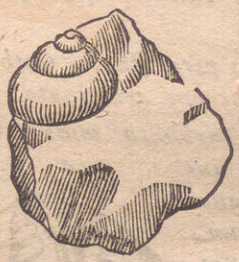

16. *Cochlitæ minores læves, umbilicati, cinerei, ex eadem inſula.* In hiſce ſuperſtitis teſtæ veſtigium hinc inde adhucdum obſervatur.

17. *Cochlites lævis Gothlandicus elegantiſſimus, trium ſpirarum, ventricoſus, primo orbe amplo & umbone eminente.*

18. *Cochlitæ læves ventricoſi & umbilicati, candidi, ſaxo cinerei coloris adnati. Ex eadem inſula.*

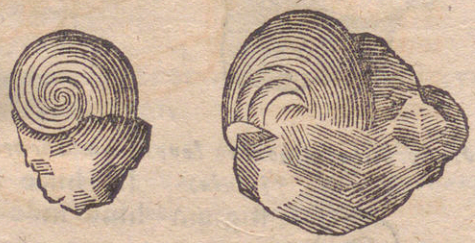

19. *Neritites minimus lævis trium ſpirarum, candidus, primo orbe amplo, umbone nil quaſi eminente. Ex Gothlandia.* Hic quamvis inter Cochlitarum ſpecies re-

censetur minimus, ceteris tamen elegantia & nitore non cedit.

20. *Neritites major, striatus, trium spirarum, umbone vix eminente, & striis juxta spirarum longitudinem currentibus: ibidem inventus.*

21. *Ejusdem generis Nerititæ majores, striati, & juxta longitudinem spirarum quasi sulcati, saxo calcario candido profunde immersi. Ex eadem insula.*

22. *Neritites major ventricosus, tenuiter striatus, fuscus, trium spirarum, primo orbe amplo, & umbone vix conspicuo. Ex Gothlandia.* Hic saxo calcario ceu matrice immersus, a ceteris figura differt, quamvis icon desit.

23. *Buccinites lævis ventricosus trium spirarum mucrone acuminato, ex saxo calcario cinereo eleganter protuberans. Ex eadem insula.*

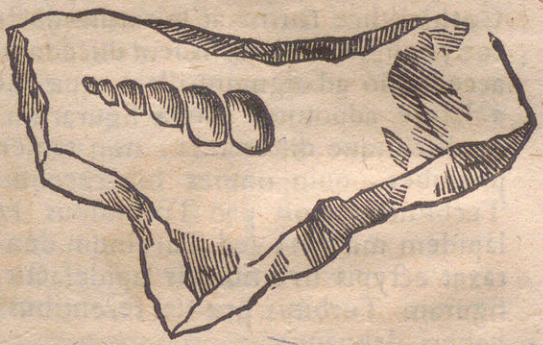
24. *Buccinites alius perexiguus, Gothlandicus, lævis, quatuor orbium, mucrone acuminato.*

25. *Lapis cinereus Turbinita minori Conchitis ac Entrochis exiguis gravidus, inventus in agro quodam prope templum Warnesiöensi in Scania.* Hujus utrumque latus hic depictum sistitur, anticum *a*) Turbinita ac Entrochis; posticum *b*) Conchitis exiguis refertum.

26.

26. *Turbinites lævis major, ad, extra ad ſiniſtram convolutus, ſex ſpirarum, lapidi calcario cinereo immerſus; ex Gothlandia.* Magnitudo ac effigies Turbinitæ hujus pulcherrimi, a latere exprimitur.

27. *Turbinis Marini nucleus lapideus lævis, apice ſuo privatus. Ex Gothlandia.* Quamvis apex in hoc turbinis ectypo lapideo deficiat, ex ſpirarum ductu tamen facile colligi poteſt, longitudinem ejusdem naturalem talem fuiſſe, qualis a latere ſiſtitur.

28. *Lapides calcarii griſei coloris, Turbinitis minoribus, & pectunculitis gravidi. Ex eadem inſula Gothlandia.*

29. *Turbinum Cochlearum nuclei argillacei ſublutei, ſpiris numeroſis inter ſe haud contiguis dotati, inventi prope Stigbergam pagum haud procul ab urbe Gothoburgo.*

Inter Turbinitas hoſce Stigbergenſes, nonnulli cum proxime memorato Gothlandico forma ac ſpirarum ductu conveniunt, alii ab iisdem diſcedunt, accedendo ad figuram illam, quæ hic a latere adponitur: quæ figurarum qualiscunque differentia, non tamen prohibet, quin omnes hic recenſiti Turbinitæ, non pro Turbinibus in lapidem mutatis, ſed Turbinum duntaxat ectypis ſive nucleis lapidefactis, figuram Turbinis præ ſe ferentibus, haberi debeant.

VII.

Obſervatio Eclipſeos Lunæ, quæ contigit *Moſcuæ* d. 29. Aug. 1718. St. v.

à

SIMONE LINDHEIM,
Supr. Dicaſt. Aboënſ. Aſſeſſ. & Soc. Reg. Lit. & Scient. Socio.

Obſerv. Series	*Phaſes lunæ ſeu Eclipſes Macularum*	*Tempora Phaſium* H.	′	″	*Altitudines Stellarum*
1	Initium penumbræ -	8	19	0	
2	Eclipſis incipit - -	8	32	0	

3 Im-

3	Immerſio Grimaldi -	8	32	32		
4	Umbra ad Mare Humor. -	8	40	56		
5	Umbra ſecat Ariſtarch. -	8	41	18		o ′
6	Immerſio total. Ariſtarch.	8	42	0	Arcturus	18 53
7	- - Maris Humor. -	8	44	40		
8	Landsberg. - - - - -	-	-	-		
9	Umbra tangit Copernic.	8	50	48		
10	Centrum Copern. imerg.	8	51	46		
11	Copernicus tot. -	8	53	50		
12	Sinus Maris Imbr.	8	57	20		
13	Mare nubium tot.	8	59	20		
14	Umbra radit Tychon.	9	0	0		
15	Centr. Tychon. immerg.	9	0	40		
16	Tycho tot. - -	9	1	0		
17	Umbra radit latus orientale maris vaporum	9	2	34		
18	Medium Platonis - -	9	4	34		
19	Medium Manilii -	9	7	32		
20	Umbra ad Mare ſeren. -	9	8	26		
21	Immerſ. tot. Manilii -	9	9	32		
22	Umbra tangit Menelaum	9	11	16		
23	Mare tranquill. -	9	12	42		
24	Mare Nectaris - -	9	15	46		
25	Mare ſomniorum -	9	18	24		
26	Centrum Mar. ſomn. -	9	20	30		
27	Immerſ. tot. Mar. Nect.	9	22	30		
28	Umbra tangit Mare fœcunditatis - -	9	25	10		
29	- - Mare Criſium	9	29	18		
30	Umb. ſecat Mare Criſ.	9	31	18		
31	Immerſ. tot Mar. Criſ.	9	32	12		o ′
32	Finis Immerſionis -	9	36	0	Arcturus	11 35
	Umb. denſa in centro diſci	10	30	0	Capella	27 23

Lim-

	Limbus orientalis, rubigine amiſſa, flavo colore tingitur. - - -	10	45	30	° ′ Capella 29 12	
		10	56	0	Capella 30 21	
	In limbo orientali maculæ majores Tubo 5 ped. aliquantulum poterant videri. - - -	11	5	0		
	Centrum umbræ denſæ ſupra Mare ſerenitatis	11	15	0		
1	Initium Emerſionis	11	22	16		
2	Umbra tangit Grimald.	11	24	10		
3	Grimaldus emerſit	11	25	54	Capella 33 28	
4	Umbra tangit Mare Humorum. - - -	11	29	0		
5	Umbra radit Ariſtarch.	11	34	14		
6	Ariſtarchus emerſit -	11	35	52		
7	Mare Humor. emerſ.	11	37	6		
8	Inſula ventorum -	11	38	30		
						Nubes interveniunt.
9	Umbra tangit Tychon.	11	44	54		
10	Tycho emerſit - - -	11	46	4		
11	Copernicus illuminatur	11	47	14		
12	Peninſula fulgur. em.	11	48	46		
13	Epigenes emerſit -	11	49	16	dub.	
		11	54	0		Nubes obtegunt lunam, Capella - - 37-13.
14	Sinus æſtuum emerſ.	11	59	6		
15	Mar. vapor. incip. em.	12	0	4		
16	Albategnius emerſ.	12	2	40		
17	Manilius emerſit -	12	4	0		

18 Me-

18	Menelaus incip. em.	12	5	20	
19	Menelaus emerſit	12	6	30	
20	Umbra rad. M. Nectar.	12	8	34	
21	Umbr. ſec. Lac. ſomn.	12	10	20	
22	Poſſidon. incip. emerg.	12	12	0	
23	Poſſidonius emerſit	12	13	6	
24	Mare ſerenit. emerſ.	12	13	32	
25	Mare Nectar. emerſ.	12	14	14	
26	Iſidor. emerſit -	12	16	22	
27	Pars boreal. M. Tranquill.	12	17	8	
28	Terra fœcund. incip.	12	18	0	
29	Pars bor. M. Tranq. em.	12	19	4	
30	Umbra tangit M. Criſ.	12	21	26	Nubes interveniunt.
31	Mare fœcund. emerſit.	12	23	12	
32	Umbra ſecat M. Criſ.	12	24	2	
33	Mare Criſium emerſ.	12	25	18	
34	Finis Eclipſeos - -	12	26	40	
35	Finis penumbræ denſæ	12	28	2	ο ι
36	Finis penumbræ -	12	30	21	Capella: 41 15

VIII.

Eclipſis Lunæ obſervata *Petropoli* d. 10 Oct. 1725. St. vet. *Ab Eodem.*

	H.	ι
Penumbra incipit - - - - -	7	0
Initium Eclipſeos - -	7	5
Ariſtarchus immergitur -	7	12
Centr. Copernici - -	7	21
Plato - - - - -	7	31
Mons Sinai - - -	7	35

Manilius - - - -	7	42
Mare Nectaris - - -	7	48½
Litus orientale Maris Criſii -	7	54½
Finis immerſionis - -	8	3
Initium emerſionis - -	9	40
Finis - - - -	10	40

IX.

Longitudo *Moſcuæ* determinata ab *AND. CELSIO*,

Aſtron. Prof. & Soc. Reg. Lit. & Scient. Secr.

RAræ admodum ſunt obſervationes Aſtronomicæ e Ruſſia cum publico communicatæ, quibus errores Geographicos vaſti hujus Imperii corrigere licuit. Sveci ſane noſtri, niſi valde fallor, primi fuerunt, qui diuturnioris captivitatis tædia jucundiſſimo hoc ſtudiorum genere levantes, cœli phænomena in iſtis terris diligentiori opera adnotarunt. Quoniam itaque eclipſin Lunæ *Moſcuæ* d. 29. Aug. 1718 St. v. obſervavit Nobiliſſimus Dn. *Lindheim*, rerum Aſtronomicarum peritiſſimus, Metropolis hujus longitudinem, inſtituta cum aliorum obſervationibus eodem tempore factis comparatione, eo accuratius determinare datur, quo certius, ex literis Nobiliſſimi Viri ad Societatem Regiam, *Aboæ* d. 18 Junii 1730 datis, conſtat, hanc obſervationem ſummo ſtudio inſtitutam eſſe. Teleſcopio enim uſus eſt 5 pedes tantum longo, ſed ſui generis opti-

optimo, & tria horologia oscillatoria accurate confecta diebus proxime præcedentibus secundum solis altitudines correxit, quæ per totum observationis tempus tam inter se, quam cum pendulo minuta secunda vibrante, egregie concordarunt; adeo ut altitudines stellarum fixarum, quæ pro tempore corrigendo captæ sunt, omnino superfluæ fuerint.

Hujus Eclipseos observationem, *Bononiæ* in *Palatio Instituti Scientiarum* instituerunt Clarissimi Viri, Dni *Rondellius*, *Nadius* & *Parisius*. Vid. *Philosoph. Transact. N. 382. p. 72.*

				Differentiæ.		
Mare humorum ad umbram	H.	*i*	*ii*			
Bononiæ -	6	51	36	H	*i*	*ii*
- - - - - - - *Moscuæ* -	8	40	56	- 1	49	20
Mare humorum totum in umbra *Bonon.* - -	6	56	37			
- - - - - *Mosc.* -	8	44	40	- 1	48	3
Tycho ad umbram *Bon.* - -	7	11	22			
- - - - - - *Mosc.* -	9	0	0	- 1	48	38
Totus Tycho, *Bon.* - -	7	12	52			
- - - *Mosc.* -	9	1	0	- 1	48	8
Mare serenit. *Bon.* - -	7	19	52			
- - - - *Mosc.* - -	9	8	26	- 1	48	34
Mare tranquill. *Bon.* -	7	23	57			
- - - - *Mosc.* -	9	12	42	- 1	48	45
Mare fœcundit. *Bon.* -	7	36	38			
- - - - - - *Mosc.* - -	9	25	10	- 1	48	32
Mare Crisium *Bon.* -	7	39	53			
- - - - - - *Mosc.* - -	9	29	18	- 1	49	25
Totalis obscuratio *Bon.* -	7	47	18			
- - - - *Mosc.* -	9	36	0	- 1	48	42

Initium emerſionis *Bon.*	9	33	40				
- - - - - - *Moſc.*	11	22	16	-	1	48	36
Grimaldus tot. emerſ. *Bon.*	9	36	35				
- - - - - - - *Moſc.*	11	25	54	-	1	49	19
Mare humorum emerſ. *Bon.*	9	47	50				
- - - - - - *Moſc.*	11	37	6	-	1	49	16
Umbra tangit M. Criſ. *Bon.*	10	32	8				
- - - - - - *Moſc.*	12	21	26	-	1	49	18
Mare fœcund. emerſ. *Bon.*	10	34	7				
- - - - - - *Moſc.*	12	23	12	-	1	49	5
Mare Criſium emerſ. *Bon.*	10	36	19				
- - - - - - *Moſc.*	12	25	18	-	1	48	59
Finis Eclipſis *Bonon.* -	10	37	36				
- - - - - - - *Moſc.*	12	26	40	-	1	49	4

Medium ex hiſce differentiis - - - - 1 48 52
eſt differentia meridianorum inter *Bononiam* & *Moſcuam.*

Hanc eclipſin quoque obſervavit Celeberrimus D. *Caſſini* in *Obſervatorio Regio Pariſienſi*; Vid. *Memoir. de l' Acad. Roy. des Sciences 1718. p. 354.*

	H.	*I*	*II*	*Differentiæ.*	*H*	*I*	*II*
Immerſio totalis lunæ *Pariſiis*	7	11	20				
- - - - - - - *Moſcuæ*	9	36	0	-	2	24	40
Initium emerſionis *Par.*	8	56	50				
- - - - - - - *Moſc.*	11	22	16	-	2	25	26
Grimaldus emerſit *Par.*	9	0	32				
- - - - - *Moſc.*	11	25	54	-	2	25	22
Ariſtarch. incip. em. *Par.*	9	9	45				
- - - - - *Moſc.*	11	34	14	-	2	24	29
Ariſtarchus emerſit *Par.*	9	11	0				
- - - - - *Moſc.*	11	35	52	-	2	24	52
Tycho emerſit *Par.* -	9	19	50				
- - - - - *Moſc.*	11	46	4	-	2	26	14

Coper-

Copernicus emerſ.	*Par.*	9	22	40			
- - - -	*Moſc.*	11	47	14	-	2	24 34
Finis Eclipſis -	*Pariſ.*	10	3	10			
- - -	*Moſc.*	12	26	40	-	2	23 30

Hinc differentia media meridianorum inter *Lutetiam* & *Moſcuam* eſt - - - - 2 24 52

Quum autem differentia meridianorum *Bononiam* inter & *Moſcuam* antea inventa ſit $\overset{H\ I\ II}{1\ 48\ 52}$, erit differentia inter meridianum Bononienſem & Pariſienſem $\overset{I\ II}{36\ 0}$, quam etiam Clariſſimi Aſtronomi D:ni *Euſtach. Manfredi* & *Maraldi* invenerunt. Conf. *Noviſſ. Ephemerid. Mot. Cœl. & Mem. de l'Acad. des Sc. 1718 p. 354.* Si itaque *Lutetia* ponatur 20 gradibus a primo meridiano, per *inſulam Ferri* tranſeunte, diſtare, prodibit vera longitudo *Moſcuæ* 56 grad. 13 min., quæ tamen communiter in Tabulis Geographicis longius verſus orientem removetur.

X.

GEORGII STIERNHIELM, Epiſtola ad Illuſtriſſimos D:nos REGENTES SVECIÆ Specimen operis ſui ADELRUNAE ſive SIBYLLAE Sveo-Gothicæ exhibens.

Autographum communicante ANDREA ANTONIO STIERNMAN Arch. Reg. Svec. Regiſtrat.

Scopus

SCopus *Adelrunæ* sive *Sibyllæ Sveo-Gothicæ*, quoad majestatem linguæ, consistit I. in linguæ priscæ interpretatione, cui inserviet *Lexicon Antiquarium*, serie Alphabetica digestum, cui diversis locis, ubi usus postulat, varii de Etymologiis, & rebus ipsis, per vocabula significatis, interseruntur discursus, variæ leges nostrates veteres & modernæ, cum extraneorum, ut Longobardorum, Visigothorum, Alemannorum, Islandorum, Norvagorum, Anglorum, Normannorum &c. plurium, quicunque haberi possunt, conferuntur & explicantur, reddunturque tritis terminis legum Romanarum & Juris civilis. Ejus rei breve specimen exhibeo, in adjuncta charta, ubi pleraque, quæ sub lit. A. cadere possunt antiqua collecta & explicata reperiuntur. 2. consistit, in Linguæ Nostræ, & aliarum cum ea convenientium vocum Linguarum, Hebreæ, Græcæ, Latinæ, Germanicæ, Anglicæ, Italicæ, Gallicæ, Hispanicæ, Modernarum, Priscæ Arameæ, Persicæ, Phrygiæ, Thuscæ, Sabinæ, Getarum, Precopitarum in Taurica Chersoneso, earum quæ apud bonos authores haberi possunt. &c. ex ipsis PRIMITIVIS fontibus deductione. Cui rei usum præstabit LEXICON PRIMITIVORUM. In quo ad ordinem Alphabeticum collocantur *Voces Primitivæ* & simplicissimæ, quas sequuntur deinceps sua quæque *Derivativa*, cum brevissima sed sufficienti explicatione. Exempli gratia: PRIMITIVA GOTHICA sunt sequentia, eaque omnia, partim Monogrammata sive Unilitera, partim MONOSYLLABA, quod primævam SIMPLICITATEM, PURITATEM, genuinam & ab ADAMO profectam PROPRIETATEM & rerum significatarum INDOLEM, ipsamque præ aliis EMINENTIAM arguit, & MAJESTATEM. Sunt autem talia.

A. berb.

A. verb. * inde Ågha, *Hawa*, *Eghen*, *Egn*, *Aud*, *Aude*, *Audiger*, *Audöme*, aliter Ôde, Ôdiger, &c. & multa quæ reperiuntur in Lexico Antiquario meo: Inde *alda öde* & *Odhal*, & Allodium, Alode &c. Inde Nomen Deastri *Oden*. Inde compositum *Clen-ode*. Inde Nomina propria: *Udalricus*, *Ulricus*, *Angerius*, *Otto*, *Odilo*, *Utilo*, *Adalricus*, *Alricus* contracte. & multa. Inde vet. *Eg*, *ek*, *ik*, *ih*, *ich*, *ieg*, *iagh*, i. e. *Ego*, *Proprius*, *Meus*, *ipse*, *qui Meus sum*, *qui me habeo*. *Eg* scilicet, ut *Egen*. Convenientia Latina sunt: HABERE. & inde derivata, HABITUS, *Hamn*. HABENTIA *Hâfua*. HABITARE, *Häfda* frequentativum. &c. Item Pronom. EGO.

Ab *Aud* est verb. *Auka* i. e. Ôka & hinc *Oker* fœnus. Ab *Auka* est Latinum Augeo. & Græcum ἄυξω.

GERMANICA vetus convenit in *Eigun*, pro *Haben*. Ôdegun & *Otage*, pro *Audige*, id est, *Rijke* &c.

GRAECA sunt, in dialecto Pamphyliorum ἄβεις, i. e. Habes. ἔχω, *Egher*. habeo. Item ἴγω, & Bæotis ἴωγα, *Eg*, *iag*. Item ἄυτος *Aud*. ipse (proprius *sielf*) ut, *Aud synt*, i. e. *Sielf-synt*. *Aud-Willegt*. i. e. *Sielf-Willige*. Ab eodem Latinum *Author*. *den som sielf är ophovet till nâgot*. Unde & *Autumo*, de cujus Etymo frustra se torquet Gellius. Nostrum est, *Aud-hum*. Propria opinio. *Aud-huma*. Præsumere aliquid ex proprio sensu &c. Est enim *Huma*, præsumere, suspicari, &c.

In Linguis Orientalibus conveniunt: Hebræum, אחז *achas*, Ågha, Habere, Tenere.

Item הוה. Hava, Arab. حوا i. e. Habere, Chald. הוא. est Ens. Orientales enim verb. *Habeo*, per verbum substantivum EST, exprimunt. Atque ex הוה derivatur

* *A* enim vet. idem est quod *jagh âgher*, *jag hafwer*, *atte*, *hade*.

tur ſanctiſſimum Dei Nomen יהוה. i. e. EGO SUM QUI EGO SUM. *Jagh är Jagh*, vetuſte *Eg em Eg*.

Derivatur enim verbum SUBSTANTIVUM EST, ex eodem Primitivo Noſtro, A. utut enim variet declinatio, ut in Lat. EST, Germ. *Iſt*. Svet. *Tu äſt*, Germ. *biſt*. Polon. *Jeſt*. Nobis Ær, *iäg*, & priſce in Prima Perſona, *eg em*. Anglice *I am*. &c.

Ipſum A, notat TEMPUS INSTANS, eſtque Poſitivum, quod indicant Comparativus *Adr*, (unde Germanice *Ehr*) Prius, & ſuperlativus Ædſt, *Erſt*, id eſt, Primum. Videatur Lexic. Antiqu. Ab A enim fit Æ, quod tempus ſignificat SEMPER durans, i. e. Aeternitatem, atque ab Æ fit verbum Ær, *ära*, hodie *wara*, præpoſito *w*. i. e. ESSE, DURARE, ſemper fluere. *ä och ä*, i. e. in omne ævum. Hinc vetus noſtrum *äwe i allom äwum*, &c. Græcorum ἀεὶ. ſemper. αἰὼν, ævum, Latinorum, ÆVUM ÆTERNUM, &c. Germani craſſius efferunt pro *ä*, *je*, *je*, *und je*, *je und allweg*. Idem & nos facimus in particula *ju*, Germ. *ja*. quæ plane eadem eſt quæ *ä*. ut in hiſce & ſimilibus: *Det är ju ſå*. *Eſt iſt ja alſſo*. Unde clare patet unde originem trahat Particula Affirmativa, *Ja*. Quæ plane nihil aliud infert quam ſi dicam, EST. vel SIC SEMPER FUIT. Quod genuinum & quod exprimi poteſt, propriiſſimum eſt Nomen Dei יה. JAH. Idque hoc magis quod ex eodem fonte fluat vox & nomen VERITATIS. Ab *A*. enim fit *ä*, & hinc *är* EST, quod craſſius præpoſito *w*. in quibusdam Modis & Temporibus pronunciatur, *War*, *warda*, *worden*. Quod vetuſte ſcribitur, *Orden*, *ord*, *orde*, *yede*. ut paſſim obſervare eſt in Legib. Vet. Hinc emergunt voces, Germ. *Wahr* & Lat. VERUM, ID, nempe, QUOD EST.

Item,

Item, Germ. *Wort*, Noſtrum *Ord.* quod & Latinis VERBUM, ID ſcilicet, QUOD EST. Qua proprietate differt a voce Nomen. Quod a *NAMN*, & hoc a Vet. *Näma*, (unde & *Nimme*, intellectus) id eſt, Capere, Percipere. Quod VERBUM ſit ID quod revera EST, NOMEN, id quod ſenſu, vel Intellectu utcunque percipitur. Vide & conſidera an aliunde verius & propius Myſticum illud & ineffabile Nomen? יהוה in quo hæc omnia ex una, ſimpliciſſima & prima litera, ac deinceps apud Gothos vocula unilitera ſignificativa, vera, propria & uni Deo propriiſſime convenientia, concurrunt. EGO, ÆTERNUM, VERVM, ENS. An hoc, EGO ERO QVI ERO? &c. Vis Nomen DEI HOMINIS? En! EGO VERVM VERBVM ENS ÆTERNVM. &c. Hinc patet quantum myſterium etiam lateat in ipſa voce *Ord.* VERBVM Caro factum eſt. &c. Atque hinc quis ſit ſenſus Encomii iſtius finalis DEI apud Joh. in Apoc. EGO SVM A. & O. &c. clare liquet. Plura de hiſce poſſum egregia & ſublimia.

Paradoxa & miranda, & forte nugæ videbuntur pleriſque, præſertim Linguarum & earundem proprietatum, & Originationum ignaris. Verum ubi in uno alterove non modo, ſed in plerisque fere omnibus feliciter ſuccedere animadverterint, mirari magis, ſed & altius rimari & venerari diſcent. Experimentum adhuc unum ſubjungam in voce & Proprietate DEVS. Latini hoc acceptum ferunt Græcis in Θεὸς & hoc derivant a Θέωμαι, i. e. ſpeculari, contemplari. Alij, qui Etymon hocce tantæ Majeſtatis ſignificationi haud reſpondere, deprehendunt, altius, ad Hebræam ſcilicet adſcendunt, deducuntque eandem ab די Daj. i. e. ſufficiens. Quod DEVS ſit, qui ipſe ſibi SVFFICIT, αὐτάρκος. Sat bene. Sed unde ſufficientia, anne a POTEN-

TIA, VIRTVTE, EFFICACIA? cujus Etymon habemus in veteri Primitivo Sveo-Gothico, *Da*. *Da* enim Majoribns noſtris dicebatur idem quod nobis ex eodem, hodie, *Dögd*, *Dygd*, *Deugd*, *Deugen*, hoc eſt, valentia, efficacia, virtus. Ger. *Tugend*, Sax. *Döget*. & verb. *Taugen*, *dögen*, nobis *dugha*. Hinc Sax. *Doen*, Germ. *thuen*, *daet*, *that*, agere, efficere. Hinc *dien*, *gedien*, fieri, benefieri, &c. Et inde Lat. Do. *Ich thue die. do mij dat.* i. e. da mihi &c. Atque ex hoc fonte *Da*, tandem דַּי, & Θεὸς & DEVS, qui ipſa eſt VIRTVS, EFFICACIA, POTENTIA, & Primum AGENS. Derivatur autem *Dögd* a *Da*, ut *högd* ab *Ha*, & *Lâgh* a *la* & *macht* a *Ma*, *mâ*, &c. quæ omnia plene demonſtrantur in Lexico Antiquario. Ut a *dygd*, *dygdſamheet*, ita ab *Da*, *daſembd* oritur, cujus exemplum, inter alia, habetur in verſiculo poſt Evangel. Quadrageſimale 1. de jejunio Chriſti in deſerto, in Dialecto ISLANDICA, quæ omnium etiamnum hodie manet incorruptiſſima, puraque eſt Gothica. hiſce verbis

Sier tu wijſt ſonur hins höiſta,
Syn hier daſemd *thijna*,
Giordu braud grioted harda. &c.
id eſt.
Aſt tu wijſt Soner hins högſta;
Bewijs här machten dijn,
Gör till brödh ſtenen hârda.

Quin & ſclavonicum DEI nomen BOG, in noſtris Primitivis originem inveniet. Eſſe enim vetus Primitivum ipſum BONVM ſignificans. *Ba*, vel *bat*, aperte docet comparatio, *bätr*, *bäſt*. ut ab *a*, *adr*, *ädſt*, a *ma*, *mer*, *mäſt*, a *na*, *när*, *näſt*. &c. a quo originem ducunt *bâta*. i. e. proficere, utilitati eſſe. *bâtnad*, lucrum,

crum, augmentum, *boot*, & *bota*, meliorare, bonum facere. Hebræum ſed inverſe eſt טב. Tob. unde Lexicographi vocem BONUM deductam volunt, an melius a noſtro ſive, *ba*, *bat*, ſive *bot*, absque metatheſi? ſi illi BONVM a Tob, cur Ego BOG a *BAT*, verear deducere? præſertim cum ab eodem proficiſcatur verbum *BO*, unde frequentativum, *byggia*, quod emphatice, non ſolum id quod jam factum eſt, melius reddere; ſignificat, ſed etiam id quod ante non extitit, facere, & in opus deducere. vet. in lingua noſtra eſt *bona*, & *buna* & *bua*, pro ædificare, adparare, extruere. An e communi fonte Hebræum בנה. bana ædificavit, extruxit, quo ſenſu legitur vox illa verſ. 4. Pſalm. 122. unde בן Ben, i. e. filius, & בית Baith i. e. domus, nobis *bodh*, vet. *baud* Germ. *baw*, *ge-bawd*. An eidem affine eſt ברא creavit? & noſtrum *bæra*, (lat. Parere) unde ut בן filius, ita *barn*. Vnde non evidentior origo DEI Nominis BOG, quam ab ipſa BONITATIS, & ejusdem effectu, rerum nimirum quæ ante non extiterunt, productione, & EX NIHILO CREATIONE. En Myſterium! ut connexa ſunt BONITAS & CREATIO, ſicut cauſa efficiens & effectum. Sic ex eodem fonte *ba*, vel *bat*, ſcaturiunt utriusque voces ſignificatrices in diverſis linguis. Et hanc Cauſarum connexionem innuit id, quod I. Geneſ. indidem repetitur: Et vidit DEVS, quod omne quod creaverat, erat valde BONVM. Et hinc in antiquiſſimo apud Romanos carmine ſaliari, DEVS CREATOR, indigitabatur BONVS MANVS. De qua voce alibi, ſcilicet ſub Primitivo *Mâ*.

Confirmatiorem me in dicta ſclavonici BOG originatione facit conſideratio Nominis Dei apud Perſas CHODA. Vnde quæſo, niſi a noſtro *godh*, unde &

nobis *Gudh*, & Germanis *Gott?* Nemo rideat quod Perſica ex Gothicis deducam. Sunt communia complurima, & quæ nusquam niſi in noſtra ſuas radices reperient. Ejusmodi ſunt, PHEDAR, *fader*, MADAR *moder*, BERADER *broder*, DOCHTAR *dotter*, BAND *band*, DANDAN *tand*, STAR. Angl. *Starr. Sterna.* Et multa alia. Quorum ſingula ut & PATER, MATER, FRATER, &c. ADELRUNA veris ſui Natalibus & Cunabulis reddet in Nobiliſſima & omnium antiquiſſima, propriiſſima & ſignificantiſſima Lingua SVEO-GOTHICA. Plura, quæ ex Primo & ſimpliciſſimo Primitivo Gothico *A*, in noſtram & diverſas alias, varie derivantur, hoc loco perſequi, ſuperſedeo, contentus hiſce pauculis, iisque raptim congeſtis, & minime elaboratis aliquale præbere Operis & Inſtituti mei ſpecimen. Quod, ſi *Illuſtriſſimis D:nis Meis* placere intellexero, erit id mihi ſtimulus & Calcar, ea quæ multos jam annos congeſſeram, digeſta & ordinata luci tradere: ſin minus, erit, quo horas meas dehinc fructuoſius impendam. Sed OMNIA IN GLORIAM PATRIÆ, PATRIÆQUE LINGUÆ.

Curſim, dum charitates meas, quas in Livonia reliqui, Orobrogiæ ſuſpiro & langueo.

ILLUSTRISSIMARUM EXCELLENTIARUM V:RUM.

Devotiſſ. cultor & ſervitor

G. STIERNHIELM.

KILI-

XI.

KILIANI STOBÆI
M. D. Phil. Nat. Prof. Lund. & Soc. Reg. Lit. & Scient. Socii,

Obſervatio de exoſtoſi mira in cranio Gallinæ criſtatæ.

HOmines vanitatis & ſtultitiæ ſuæ luere pœnas, cum non modo puellæ, quas matres uti Comicus loquitur, tametſi natura bona eſt, curatura reddunt junceas, verum omnes, quoscunque inſana ſeculi libido nimis comptos reddit, varios ex veſtitu magis ad ornatum & luxum, quam uſum comparato contrahant morbos, neque novum eſt neque mirum. Quod vero miſella Gallina, non ſua culpa ſed naturæ luxuriantis ſponte pulcre exornata eosdem paſſa fuerit, res videtur oppido rara. Erat autem hæc exotica, pennis nigris albisque elegantiſſime diſpoſitis & miſtis, atque inſuper criſta ſupra modum ingenti in capite, ex plumis diſcoloribus, ſuperbiens; quæ cum ſæpius in die vertigine corriperetur, & poſt aliquot corporis in gyrum circumagitationes in terram Epileptica concideret, mactata fuit. Omnia autem naturaliter ſe in illa habuerunt præter caput; namque cranium, procul dubio a pondere tanti oneris in omnes partes tendentis, ſucceſſive fuit dilatatum & elevatum, in tuber rotundum, novum geminatumque cranium, ipſi vero magnitudine non impar, ſed carie hinc inde perforatum fingens.

XII.

Ejusdem,

De Apoplexia e remedio adstringente & opiato siniſtre exhibito.

UXor Oenopolæ cujusdã Malmogiæ habitantis, triginta circiter annos nata, Temperamenti Cholerico-ſangvinei, poſt partum obſtructionem menſtrui fluxus patitur ſemeſtrem, cum vero interea largiſſimis ſudoribus ſingulis noctibus vexaretur, â quodam ſciolo artis Pharmacevticæ ſocio conſilium & auxilium expetit; ille de cohibenda excretione tantum ſollicitus, commiſcet & veſperi propinat pulverem e Tartari Viriolati & Nitri depurati aa. gr. v. Corall. rubr. ppt. Croci ♂ adſtr. aa. gr. IV. Maſſ. Pilular. ê Cynogloſſ. gr. ij. Illa quidem nocte proxima inde bene dormiebat, nec uti antea ſudore difluebat, mane etiam ſibi optime videbatur valere, ſed mox poſt prandium ejusdem diei cum hoſpite quodam colloquens, ſubito & inopinato interram proſtrata momento citius exſpiravit. Hic autem caſus eo magis videtur commemoratione dignus, quod luculentiſſime demonſtret, quam fallax, periculoſa & funeſta ſit medicaſtrorum talium præpoſtera medicinam faciendi ratio, atque quam impune liceat ipſis occidere homines, cum interim imperitum vulgus fatalis neceſſitatis peplo eorum ignorantiam ſimul & nefandum crimen involvat, & una cum amici defuncti cadavere terræ gremio & Letheæ oblivioni tradat.

XIII.

XIII.

Ejusdem,

De Euporisto Anthydropico.

Juvenis adhuc Medicus forte audieram a Thrasone quodam se sæpius abstinentia a potu, inedia, & exhibita creta alba diram aquam intercutem exsiccasse, & miseros homines sanitati pristinæ restituisse. Hoc susque deque habens quidem ego, cogitare tamen de remedio contra hoc medicorum opprobrium absorbendi & exsiccandi facultate prædito, cœpi; Imo post aliquod tempus ex absorbentibus concinnavi medicaminis, quo aliquoties deinde cum optimo successu usus sum, formulam, non dissimilem illi, quam postea in D. D. *Friedeln*, auctoris alias quidem non omnibus æque probati, libro cui Titulus *Die Verderbte Medicin*, pag. 261. inveni, quæ sic se habet: Rec. Cornu Cervi usti Unc. j terræ sigillatæ. Drach. ij Testæ Ostrear. aceto prius purgat. & deinde calcinat. Ocul. ☋ ustor. aa. Unc. s. Salis perlar. & Coralior. aa. Drach. j Extract. Rhabarbar. q. s. M. f. Massa, de qua sumat æger quotidie Unc. j Saccharo edulcoratam. Mea autem ompo sitio ejusmodi est. Rec. Conchar. nuperrime calcinatar. Unc. j Cretæ albæ præparat. Cornu Cervi ust. Corall. rubr. præparat. Ocul. ☋ pulveriat. Antimon. Diaphoret. non edulcor. Pulv. rad. Ari aa. Drach. ij Sal. Absinth. Drach. j & s. Nitri fixi nuperrime parat. Drach. s. Rhabarb. opt. pulverisat. Unc. s. Conserv. Cochlear. Unc. j Absinth. Pontici, Rob. Juriperi aa. Unc. s. Essent. Trifol. aquat. q. s. M. f. Electuarium, cujus portionem nuci juglandi æqualem sumat æger singulis bihoriis, super bibendo exigu-

exiguum hauſtulum Aquæ florum Sambuci, vel Centaurii minoris, & abſtinendo alias ab omni potu, parumque carnis aſſatæ tenerioris & panis biſcocti cum ſemine fœniculi & carvi comedendo. Quoniam vero hac curatione, quamquam paradoxa alicui videri poteſt, me plures ſanaviſſe, & licet non diffitear illam aliquando incaſſum quoque fuiſſe tantatam, cum ſcilicet viſcerum læſio ulceroſa & ſenſim inducta partium atonia omnem medicationis ſpem eluſerit; eadem tamen me plus profeciſſe, quam reliquis omnibus a Celeberrimis auctoribus præſcriptis methodis & formulis magiſtralibus ſpeciociſſimis, quarum utique in funeſto hoc morbo etiam periculum aliquoties feci, religioſe affirmare poſſim; non potui non dignum illud medicamentum cenſere, quod publicæ luci & utilitati exponeretur, ut quoque aliis experiundi facultas non deeſſet. Liceat vero mihi tantum duos commemorare caſus, in quibus mira hoc remedium Numine ſummo præſente & propitio præſtitit. Prior talis erat: Civis & incola quidam hujus urbis ſatis notus, ante quinquennium ultimis Decembris diebus me conveniebat, tum temporis Neonymphus, duxerat enim ante ſex circiter ſeptimanas viduam juvenculam ſeptuaginta quatuor annos natam, rogitans pro conjuge remedium. Interroganti de morbo reſpondebat, illam tumore pedum & ventris eſſe diſtentam, ſiti intenſa vexari, atque etiam æſtu leviori affligi, ſuperiores autem partes ſanas, utut exſuccas. Ego his perceptis, funeſtum ut plurimum vel in ætate vegeta Hydropem Aſcitem ratus, remque conclamatam illico pronuncians, illi perſvadere ſedulo conabar Heroicum illud: Turpe eſt ſexagenario porrigere dextram Medico; Verum fruſtra, pertinaciſſime enim, ut opem ferrem inſiſtebat. Præ-

ſcribo

scribo itaque sine omni spe boni eventus, Euporiston meum jam supra laudatum. Interea rus ad Illustrem quandam fœminam accersitus abeo, & per trium septimanarum spatium ibi hæreo, de vetula ista parum aut desperate cogitans. Domum autem reversus audio illam sanitatem recuperasse, matrem meam visitasse, & gratias ob curationem egisse, paucis interjectis diebus ipsa redit, & cum multa gratiarum actione sostrum persolvit. Adhuc est in vivis superstes, & in ætate illa, quæ ipsa morbus est, satis bene valet.

Altera historia hæc est: Mulier quædam anno ætatis vicesimo sexto vel septimo, sangvinea & prorsus succi plena, jam quoque gravida, & ideo tumore pedum œdematoso obnoxia, ultimis gestationis diebus inopinato mariti infortunio summopere perterrita, ex hac animi commotione deliquium patitur; Mox postero die & sequentibus tumor crurum pedumque insigniter augebatur, præterea aliquoties convulsionibus vexabatur epilepticis, quæ omnia indies ingravescunt. Tandem ego Medicus, quinque ante tempus partus diebus postulatus, adveni, & miseram hanc fœminam vidi omni sensus & rationis usu esse orbatam, corpus omne tumore aquoso valde distentum, imprimis vero ipsa genitalia ita intumuisse, ut videretur utrumque eorundem labium vix ovo anserino minus, & hydatidis instar fere pellucidum, insuper ab adstantibus percepi, ipsam illa die enormes motus epilepticos sedecies ad minimum perpessam fuisse, implorant itaque amici auxilium, ego in deplorato hoc casu, melius anceps quam nullum remedium experiri ducens, probata duo præscripsi medicamenta alternis horis propinanda, quorum alterum erat Euporiston anthydropicum, alterum Epilepticum; Mox postridie remiserunt motus epilepti-

ci, & detumuit ſenſim corpus; quinto vero die enixa eſt infantem mortuum, & dehinc prorſus perfecte evanuit tumor & epileptici motus; ſed aliquot interjectis poſt partum diebus Diarrhoea corripiebatur vehementi, unde quidem vires admodum fuerunt proſtratæ, ſed tamen intra menſem ſanitatem priſtinam recuperavit. Erat autem ſpecificum hydropicum idem jam ſupra deſcriptum; ſed contra morbum caducum præſcriptæ fuerunt hæ formulæ. R. Cranii hominis violenta morte extincti ſubtili lima in pulver. tenuem redacti Drach. ij. Ungul. alcis eodem modo pulveriſat. Lumbric. terreſtr. præparat. & pulveris. Talor. Lepor. pulveriſat. Margarit. Oriental. præpar. Corall. rubr. præparat. Cinnab. nativ. præparat. aa. Drach. s. M. f. Pulvis in XII part. æqv. divid. R. Aqv. flor. Tiliæ, Ceraſor. nigror. aa. Unc. tres Cinamomi ſ. v. Meliſſæ, Syrup. Florum Tunicæ, aa. Unc. unam. M. d. pro vehiculo.

XIV.

Deſcriptio Teſtudinis Americanæ terreſtris; forte Jaboti Braſilienſibus, Cagado de Terra Luſitanis dictæ, Marcgravii.

Ab Eodem.

1. HUjuſce animalis quadrupedis ovipari (quod minima & viliſſima eſca, ſtercore ſcilicet Gallinaceo & columbino atque radicibus ſolani tuberoſi eſculenti ſeu Battatæ Virginianæ, pauciſſimoque potu contentum diu vixit, tandem vero vel ob injurias peregrini aëris, vel mole-

moleſtos itineris ſuccuſſus; nuncius enim, qui illud ad me Helſingburgo attulit, equo vehebatur, exſpiravit) teſta ſeu fornix, cujus figura fere elliptica, partem ſuperiorem valde convexam habet; inferiorem planam & longitudine uncias decem, latitudine ſex cum dimidia, convexitate quinque exæquat, e duabus componitur laminis, quarum exterior quaſi cornea, interior tota oſſea eſt.

2. Hæc alteri ſubſtrata ex ſcapulis, quæ huic animali in pectore loco clavicularum ſunt, ſterno, coſtis & vertebris per ſynarthroſin junctis coaluit, ut unicum ſatisque firmum os videretur.

3. Altera illa cornea e tribus ſcutulorum ordinibus, præter limbum & baſin, coagmentata eſt; conſtant autem ſcutula illa ſingula ſeu ſpecula margine atro ſplendente plurimis lineis parallelis eleganter cœlato, & area in medio lutea, adeo ut dorſum hujus teſtudinis undecim ejusmodi flavis maculis fere quadratis ornetur: Medius enim ordo maxime regularis & ordinatiſſimus quinque habet ejusmodi tabulas, quarum prima eſt pentagona, ſecunda, tertia & quarta hexagona, ultima vero quadrata trapezoides; Laterales autem ordines tantum quatuor ſinguli recipiunt polygonas irregulares, in quibus tamen primæ & ultimæ quodammodo ad figuram quadratam, intermediæ vero ad ſexangularem reduci poſſunt. Limbus qui ater eſt, e triangularibus laciniis, alternatim per longum & transverſum ſtriatis, videtur conſarcinatus. Baſis lutea tota eſt, in partes inæquales & irregulares, maxime tamen trigonas diſtincta.

4. Caput ſerpentino ſimile, meatu auditorio externo, & palpebra ſuperiore carens, ſupra luteis maculis, infra rubris notatum. Os limbo corneo utrinque ſerrato loco labiorum præditum, per quem nares tranſeunt.

Utraque maxilla canaliculata dentibus minutis armatur. Lingua lata & rotunda. Oculi nigri valde hebetes semperque humidi, per quos etiam viva lachrymas sæpius ejaculabat, cum sibilo spumeo.

5. Collum, quod ad quatuor fere pollicum latitudinem viva poterat extendere, & rursum sub testa retrahere, pelle fusca, rugosa & squamulis obsita, inclusum per synevrosin scapulis & vertebris dorsalibus erat annexum.

6. Crura crassa, arcus instar curva, & rubris maculis distincta, quæ etiam sub testa adducere poterat, anteriora quinque latos ungues, posteriora quatuor habent.

7. Cauda crassa, conicæ figuræ, unciam circiter longa, quam etiam visa est corrugare & elongare viva pro lubitu posse, in hac illi quoque ani sphincter.

8. Cor non erat triquetrum, uti non nemo asserit, Vid. Observat. Anatom. Select. Amstelodami per Casparum Commelinum edit. Ao 1667. pag. 23. quod tamen fortassis de terrestri vulgari satis accurate dictum, sed fere rotundum, pulvinatum, figura Phaseoli cujusdam majoris, unica auricula & cavitate, quæ carneis tendineisque trabibus & lacertis firmabatur, & ante orificium valvulis lunatis muniebatur, præditum. Hoc duas habebat annexas arterias majores.

9. Aspera arteria mox in principio Thoracis in duos ramos majores divaricatur, qui per hanc mediam cavitatem continuati, Diaphragma perforant, & in pulmones, è vesiculis majoribus pellucidis & angulosis apum favis non dissimilibus, compositos & per totam abdominis cavitatem extensos, dorsoque adhærentes, expanduntur & disseminantur.

10. Hepar, quod secundum Marcgravium sapidissimum est, magnum, rubicundi coloris, in quinque lobos

lobos divisum, quorum inferiores tres majores, superiores duo minores, per superficiem vasis sangvineis sese invicem in modum retis perreptantibus ornatum, suo parenchymate includebat maximam partem receptaculi fellis humore fusci coloris repleti, & sua mole ventriculum & pleraque intestina obtegebat.

11. Lien durus oblongus, in sinistro latere pone ventriculum situs, & magnitudinem & figuram & colores Phaseoli Brasiliani, ex atro & cœruleo variegati habebat.

12. Ventriculus suillo non erat dissimilis & pro mole animalis satis capax. Intestina omnia pedes tres circiter longa, & quidem tenuia pennæ olorinæ, aut digiti minimi capacia, crassa autem medium admittebant. Cœcum processum habebat nullum.

13. Uterus erat bicornis, cui utrinque ovaria adjacebant; in sinistro ova aderant rotunda, flava pellucida, quorum quæ majora, fructum cerasi avium, cœtera minora semen cannabinum magnitudine æquabant.

Partium quarundam Testudinis terrestris Americanæ Icones.

Vid. Tab. I.

Fig. 1. Exhibet cor integrum magnitudine sua naturali. *A* cor ipsum. *B* ejus auricula. *CC* arteriæ majores adnexæ.

Fig. 2. Cor per medium dissectum adumbrat. *a a* cordis paries seu musculus, *b b* ipsius cavitas. *c c* Valvulæ falcatæ seu semilunares.

Fig. 3. Ventriculum naturali magnitudine delineatum etiam sistit. *A* Ventriculus ipse. *B* Oesophagi portio. *C* Intestini portio.

Fig. 4. Hepar magnitudine sua naturali proponit.

a a Hepatis lobi ſuperiores. *b b b* Ejusdem lobi inferiores. *c* Receptaculum bilis. *d d d d* Vaſa ſanguinea.

Fig. 5. Teſtudinis uterum & ovaria ſitu & magnitudine ſua naturali depingit.

a a a Uterus. *b* Ovarium dextrum. *c* Idem ſiniſtrum. *d d d d d* Ova majora & perfectionem ſuam fere adepta in ſiniſtro latere. *e e e e* Ova minora ejusdem lateris. *f f* alterius lateris ova nondum diſcreta & explicata.

XV.

De Officulo in Vervecis penula invento.

Ab Eodem.

OSſium induratio in animalibus non minoris videtur momenti, quam petrefactio & concretio lapidea ſive illa in viventi corpore ſive in terra contingat; utraque enim fluidæ materiæ originem debet. Hinc quæ nunc ſunt oſſa, antea fuerunt Cartilagines, illæ vero prius Nervi, aut Tendines, qui primo ex filamentis in humore diffluentibus atque ſolutis coaluere. Facilis inde ratio reddi poteſt: Cur Phyſici ſagaciores affirment, totum hominem fuiſſe nervum; Cur numerus oſſium in fœtu & infante, quam adulto major; Cur interdum partes molliores præter naturam indureſcant & in oſſa degenerent. Cujus quidem ultimi Phænomeni exempla cum curioſi rerum naturalium ſcrutatores memoriæ prodere non neglexerint. Etenim operæ pretium merito duxit Perilluſtris Archiater Regius D:nus *von Bromell* conſignare, hiſtoriam Cerebri bovini oſſei in locupletiſſimo ſuo

rerum

rerum naturalium Gazophylacio asservati, illa multo adcuratiorem, quam longe ante ipsum Celeb Thom. Bartholinus tradidit, vid. Lithograph. Svec. Specim. I. art. 3. §. 2. Neque suo indignam Museo Cartilaginem laryngis scutiformem hominis, quæ in os degeneravit, censuit, Cl. Wormius, vid. Mus. ejusd. p. 343. Nefas ego quoque duxi meum in Vervecis trimi ventre magno inventum officulum oblivioni prorsus tradere; Cum neminem sciam qui tale antea descripserit. Hoc scilicet perfectum os esse color, substantia & durities probant; fuisse autem vas sangvineum compressum & oppletum, tandemque induratum & consistentiam osseam adeptum sinuosa ejusdem curvatura & in ramos divaricatio, qua, uti addita Fig. 6. Tab. I. demonstrat, satis bene repræsentat Lichenem seu muscum arboreum ramosum J. B. indicare videtur; quemadmodum etiam Cl. Valentinus Mus. Museor. Lib. 3. Cap. 6. officulum de corde Cervi officinarum esse tendines circa orificium arteriæ magnæ successu temporis in cartilagines, & tandem in ossa induratos recte asserit & ejusmodi quoque officula in annosis tauris reperiri ex Aldrovando notat, qui præterea etiam in equo, camelo atque omnibus prægrandibus animalibus nonnunquam inveniri, Aristotelem, Plinium, Alfonsum Tostatum & Jacob. Dalechampium testes producit.

XVI.

De Dendrite Scanico.

Ab Eodem.

INter eximia naturæ formosissimæ ornamenta merito referimus lapidum elegantiorum illud genus, quod Dendriten, aut si gemmea fuerit ejusdem nobilitas, Dendrachatem

drachatem Physici eo, quod arbores & frutices immo integras sylvulas, belle depingat, dicunt. Dendrachates rariſſime alibi, quam in India occurrit; Dendritæ autem pluribus in locis ſeſe offerunt, imprimis vero Oeningenſes, Pappenheimenſes, Eyſtettenſes, Florentini, & qui â monte Sinai (ubi tamen non inveniuntur, ſed in alio duobus milliaribus ab illo diſtante & Sanctæ Catharinæ hodie dicto, uti a Celeb. hujus Lycei Profeſſore *Dno Henrico Benzelio*, qui etiam rara illa Specie me donavit, didici) nomen acceperunt ſingulari elegantia ſeſe commendant. Neque vero noſtra Scania terris illis exteris in hoc cedit, verum etiam illa gremio ſuo fovet & curioſis in oblectamentum producit innumeras fere Dendritarum diverſitates, quæ muſcos, fucos, arbuſta, denſiſſimas ſylvas, & neſcio quæ tractuum ſaxoſorum & montanorum delineamenta, nec non figuras ſtellares, immo cœlum Luna & Cometis præter ingentem ſtellarum numerum ornatum repræſentant. Vid. Tab. I.

Fig. 7. & 8. *Dendrites ſiliceus Croppenſis per medium fiſſus.*

Fig. 9. *Dendrites ſiliceus ſtellaris, Lunam ſimul & duos cometas exhibens; agri Croppenſis.*

Fig. 10. *Dendrites candidus marmoreus arbuſculis nigris in fundo luteo, e lapicidina Egnabergenſi Calcaria.*

Primum autem Dendritam hic loci Juvenis literis & moribus ornatiſſimus, Parentum nobiliſſimorum maxima ſpes & delicium, *Dnus Matthias Benzelius*, rerum naturalium indagator ſtrenuiſſimus, Diſcipulus meus ſolertiſſimus & dilectiſſimus (qui etiam primus Gloſſopetras Scanicas detexit) invenit & mihi obtulit, quem deinde Perilluſtris & famigeratiſſimus Regius Archiater

ter & Colleg. Med. Reg. Præſes, *D:nus von Bromell*, Patronus exoptatiſſimus & venerabunda mente ſemper ſuſpiciendus Lithographiæ ſuæ Svecanæ curioſiſſimæ Specim. 2:do Cap. & Art. 1. inſerere non dedignatus eſt. Poſtea cum plures amici meæ aviditati, ad ſupellectilem rerum naturalium augendam, benigniſſime velificaverint, ſatis inſignem Dendritarum numerum coëgi. Præcipua autem loca, quæ illos ſuppeditarunt ſunt mons & pagus Croppenſis in Territorio Lydgothiano uno ab Helſingburgo milliari, ubi in ſilicis vulgaris vel lapidis cornei fiſſuris inexiſtunt; Prædium *Roſendahl*, in Paroecia & Territorio eodem ſitum, ubi maxime ſtellaribus figuris inſigniti inveniuntur, ſed quoque ſilicei. Fons ſoterius Ramloſienſis prope Helſingburgum, ubi alii ſunt ſilicei, alii arenacei, adeo rudes, ut potius ſtigmitæ audiant. Tandem Lapicidina Egnabergenſis in Gothungia, qui & ſtellares & arbuſculaceos in lapide calcario albo marmoreo profert. Denique Cataracta *Forſſakar*, in Paroecia *Degeberga* & Diſtrictu Gerſenſi, quæ ſaxum commune figuris ferrugineis, fucum marinum vulgarem referentibus ornatum, ſuppeditavit. Præterea etjam fodina aluminaria Andrarumenſis in lapide fiſſili nigro picturas Dendriticas, adhuc atriores & obſcuriores, ſed quæ brevi evaneſcunt, nonnunquam exhibet. His præmiſſis de ortu & generatione horum lapidum notare juvat. 1:o Quod ſemper hæc arbuſcularum adumbratio in fiſſuris & commiſſuris ſubtilioribus lapidum vel in ipſa ſuperficie ſeſe manifeſtet nec niſi rariſſime interiorem ſubſtantiam penetret. 2:o Quod fere ſemper martiali tinctura vel atra vel lutea ſint notati. 3:o Quod ipſi etiam lapides per ſe indolem martialem vix non ſemper prodant. 4:o Quod

in locis ubi inveniuntur, etiam non infrequentes sint alii lapides v. gr. Gœodes & Pyritæ, qui recte steriliores ferri mineræ salutari posse videntur. 5:o Quod Dendritæ nonnunquam manifestum nitorem ferreum, quasi plumbagine essent confricati, ostentent, 6:o Quod nonnunquam coloribus caudæ pavonis, ab exhalationibus sulphureis profectis, conspersi sint. 7:o Quod fere semper a radice atra vel ferruginea exteriori margini propiore, hæc fruticeta exsurgant. 8:o Quod in lapide fissili aluminoso evanescant. 9:o Quod sylvularum hæc simulacra varie ludant, nec semper plantas seu muscos referant. 1:o Quod tamen in plerisque non sit confusa figurarum congeries, qualem tamen præsupponere, origo è ruina tanta, quanta per diluvium universale contigit, jubet; sed satis ordinata dispositio, sic ex. gr. dono Cl. Linckii A. N. C. Imp. & Reg. Societ. Angl. admodum spectabilis membri, habeo lapidem fissilem album Oeningensem in quo perelegans piscis figura, quæ ejusmodi Dendriticis figuris circumcirca est ornata, arbusculæ autem illæ omnes e piscis corpore tanquam communi radice undique eriguntur. 11:o Quod sive lusu naturæ, sive germinatione quadam minerali, arbuscularum figura auro argentove nativo nonnunquam contingat, unde etiam Vegetabile dici solet. 12:o Quod flores, uti vocant martis, coraliorum adeoque arbuscularum figuras æmulentur. 13:o Quod artificiosæ salinarum & metallicarum partium miscelæ ope, arbores & sylvulas repræsentari liceat. 14:o Quod denique ipsæ motitationes aëris & effluviorum, sub congelatione vaporum ad fenestras, mirum in modum in iisdem varias fingant figuras, illis non dissimiles, quæ in Dendritis conspiciuntur. Ut adeo satis firmo stare talo eorum videatur

videatur ſententia, qui exhalationibus metallicis, imprimis martialibus, nec non bituminoſis, admirandum hoc naturæ ludentis phænomenon adſcribunt. Verum enimvero cum contra conſideremus. 1:o Easdem hasce figuras, in quibusdam lapidibus hujus generis evidentiſſime muſcos referre, quales mihi præcipue videntur, Dendrites Maslenſis rotundus, & alius e Sileſia albus marmoreus. 2:o Quod teſtimonio Clariſſimorum Phyſicorum, jam muſci ſquamoſi terreſtris, & tenuis marini; jam algæ & fuci; jam abrotani & ericæ tenuifoliæ icones adcuratas ſiſtant. 3:o Quod in noſtris Dendritis & juxta eosdem ſatis frequentia alia occurrant petrefacta, quæ de ſua hac origine non dubitare permittunt; neque eorum opinioni contradicere ſuſtineo, qui Dendritas Phytolithis accenſent, & eorum picturas muſcorum Diluvio obrutorum veſtigiis acceptas referunt; ſed potius ſpero me non adeo nefandum crimen commiſſurum ſi dixero & hos & illos vera docuiſſe. Quidam enim Dendritæ prorſus ſunt originis mineralis, quidam vero ad Plantas foſſiles jure ſuo pertinent; Quod Cl. Dnus *Kundmannus* innuere videtur, dum hos Dendritas, illos vero Dendroides, in Promptuar. rerum natur. & artificial. Wratislavienſi pag. 221 & 238, vocitat.

XVII.

Obſervatio Meteori Igniti ad officinam ſulphuream in *Nericia* A:o 1727 die 11 Octobr. facta

á

JOH. GUST. HALLMAN,

Paſt. ib.

QUod si præter lumen revelatum dentur disciplinæ, quæ etjam hominem ad divinæ Majestatis omnipotentiæ & providentiæ admirationem venerationemque excitant & ducunt, iis certe Philosophiam Naturalem accensendam esse nemini jam dubium esse potest. Ut autem quis talem nobilissimum scopum ex frequenti naturæ consideratione facilius consequatur, Deum in quibusdam orbis terrarum partibus, rerum indolem & essentias magis quam alibi quasi per Anatomiam monstrasse, & naturæ secreta evidentiori modo revelasse, non nisi maxima cum voluptate deprehendere nobis licet. Inter quas regiones numeranda officina sulphurea Dyltensis in Nericia, quo vero jure, id alias si Deo ita visum fuerit, in succincta ejusdem descriptione ostendere mihi animus est. Sufficiat hac occasione orbi literato & curioso perbrevem sistere narrationem de iis phænomenis, quæ terræ & montium sulphureæ exhalationes ibi generant. Inde ab eo tempore, quo primum cura animarum ecclesiæ, montes hos inhabitantis, mihi concredita, magna cum attentione admiratus sum meteora quædam ignita heic sæpius apparentia, quæ in eo ab ordinariis casmatibus vel luminibus borealibus differunt, quod propius ipsam terram immo & inter ipsas ædes ardere videntur. Facilis conjectura est, ea ipsa natales debere sulphureis exhalationibus, quibus aër in hoc terrarum tractu magis quam alibi repletus est, quia non solum minera sulphuris ibi ditior, quam in ulla alia septentrionis plaga, sed etjam dum ipsum sulphur coquitur & paratur, uberiores evaporationes sulphureæ ipsum aërem imprægnant; huic opinioni favere videtur meteorum quoddam heic visum Anno 1717 die 11 Oct.

Postquam

Postquam mensibus Septembri & Octobri tumuli vitrioli sua sponte inflammati, tantum fumi exhalassent & aërem sulphureis effluviis ita implevissent, ut in ipso gramine & arboribus tali fumo afflatis, purum sulphur reperiri potuerit, contigit die modo dicta hora 6 vespertina, dum cœlum sudum & sideribus fulgens esset, ut in sublime surgeret fulgor & flamma *C*, (*Tab. II.*) incendii ad oculum distincte erumpentis e tumulo *A*, juxta casam sulphuream *B*, & constitueret lucentem massam *D* perpendicularem fere supra tumulum prædictum & casam, inde versus plagam *NW* radius lucidus *E* celeri motu erupit, qui reversus ad *F* effecit fulgur subitaneum, & hinc inde per quartam partem horæ cursitans versus plagas *S*, *W* & *N*. Deinde materia illa lucens *D* vibravit plures radios quasi fulgurantes versus ortum in *G*, ita ut circiter horam 8, dum etjam maxime illucescebat, in ipsis ædibus tantum luminis appareret, ut etjam ea, quæ minoribus typis impressa erant, legi potuerint. Denique lumen hoc celeri motu corruscans, & in omnes plagas vibratum tota nocte mansit, apparuitque, donec sub ortu diei prorsus evanesceret omne.

Quid lucis hoc meteorum ceteris luminibus borealibus & casmatibus explicandis, suo notabili ortu fœnerari possit, dicere supersedeo, id ipsum uberiori eruditi orbis examini subjiciens; sufficiat mihi strictim descripsisse hoc phænomenon. Si hæc benigne excipi intellexero, observationes circa ignitos Dracones volantes & non raro ad hanc officinam conspectui nostro oberrantes, alio tempore cum harum rerum cupidis communicare annitar.

XVIII.

Monumenta Sueo-Gothica Obſ. IX. Lapides, in quibus occurrunt precandi formulæ: *Gud hialpi ſiæl*, vel, *ant hans*, *Deus juvet animam*, vel, *Spiritum ejus*; *Gud giri miskun*, *Deus miſereatur*, & hiſce ſimiles, ad gentiles referri non poſſunt.

Auct. O. CELSIO *Theol. D. & P. Soc. Reg. L. & S. S.*

Quæſtio pridem fuit, num preces in Runicis monumentis frequentiſſimæ, quales: *Gud hialpi ſiæl hans*, *Gud hialpi ant hans*, & ſimiles, Deum O. M. an Odinum reſpiciant, quem, vigente in his terris gentiliſmo, noſtri majores adoraverunt? Quod quidem poſterius Viri doctiſſimi, tanquam rem apertiſſimam, affirmare non dubitarunt. Mihi nunquam perſvadere potui, has precandi formulas gentilibus uſurpatas fuiſſe, quin potius Chriſtianas eſſe, & Odino, ementito illo ac fictitio numine minime dignas.

Ut autem eluceſcat hujus aſſerti veritas, removenda ſunt nonnulla, quibus contrariam ſententiam vero ſimilem reddere nituntur, qui antiquitatis ſtudio abrepti, ea etiam quandoque defendenda ſuſcipiunt, quæ in ſacræ religionis hiſtoriam, ipſis tamen non cogitantibus, impingunt.

Putabunt fortaſſis nihil obſtare, quo minus vocabulum GVD, quod in prædictis formulis occurrit, ad

ad Odinum referri possit, quandoquidem Latinum DEUS de falsis numinibus, & de vero Deo, usurpatur; quandoquidem etiam vernaculum GUD, in scriptis Sveogothorum & Islandorum de idolis passim adhibetur. *a*) Quod, ubi res gestæ narrantur, ita fieri non diffiteor. Sed affirmo simul, ethnicos septentrionales, cum ad numina sua preces facerent, vix usos fuisse communi vocabulo GVD *b*), verum numinibus idolorum propriis, vel eorum epithetis, quorum erant ditissimi. Legimus enim in veterum scriptis hujusmodi gentilium preces & jurandi formulas: *Hielp mig Othin*, fer opem Odine! *c*) *Hialpe nu Aser og Asinnar*, juvent nunc Asiani Asianæque *d*). Hervora parenti Angantyro:

So lati As þig
Heilan i haugi
Sem þu hafir eigi
Tirfing med þier.

Ita te Odinus sinat salvum esse in tumulo, ut apud te non sit (gladius) *Tirfing*, *e*). Sic Gissor Gritungalid:

Lati sua Odin	*Ita faciat Odinus*
Fleijum fluga	*Equos vestros volitare,*
Sem eg	*Quemadmodum ego*
Fyrir mæle	*Voveo f*).

Thorum dejerantes (*Ja Thore Gud*), fœdera & sacramenta religiosissime sanciebant, ait Verelius *g*). Juro per deos meos potentes, *Thor* & *Othan h*). *So hialpi mier hinn helge As.* Ita me juvet Sanctum numen ab Asia

a) Vide citata ex Hist. Olavi apud Verel. Not. hist. Herv. p. 40. 41. item Hist. Olavi edit. Reenhielm p. 69. *b*) Conf. Dikman. pag. 6. §. 5. Kæmpewis. p. 51. *d*) Ita Regina Gydia, Odini cultrix, precatur in Oddi Jaculatoris historia C. 34. *e*) Hist. Herv. pag. 92. *f*) Hist. Herv. 174. *g*) Hist. Sueo-Goth. p. 9. *h*) Barth. Ant. Dan. p. 355.

Asia (nempe Odinus *i*). *Bidium herians faudur.* Oremus patrem exercitûm *k*). *Hialpi mier fvo Freyr og Niordur, og hinn almatke Ás.* Ita Frejus & Niordus, & omnipotens ille Asianus, (h. e. Odinus,) me adjuvent *l*). *Hiet eg þat á þor* &c. Thoronis opem imploravi, votumque feci *m*). Venator, Thorhallus de Thoro, per incantationes sibi ferente auxilium, sic loquitur: *Driugare vard hinn raudskeggiadi nu enn Kristr ydar. Potentior jam Christo vestro Ænobarbus ille mihi factus est*, nempe Thor, cui rufam barbam tribuebant olim gentiles. Cæteri vero magiam Thorhalli abominantes *skutu sinu male til GVDS*, rem suam Deo committebant *n*). Dixerunt itidem ethnici sacrificantes: *Nu gef eg dig Odin, nunc Odino te trado o*) & morituri dicebantur, *fara til Odin, ad Odinum proficisci p*); *& Odin gista, apud Odinum divertere, mori q*). Fuisse adhuc suo ævo Svecorum & Danorum multis familiarem hanc formulam: *ja Thore Gud, nej Thore Gud*, ex mala consvetudine in usum tractam, fatetur Olaus Petri præf. Chron. Sveo-Goth. & Ol. Wormius Mon. Dan. p. 13.

Quod si ita locuti sint gentiles, quid causæ erit, cur credamus eos, omisso more loquendi recepto, & Odini nomine neglecto, aliter locuturos fuisse in lapidibus, quibus suorum memoriam, ob Odini cultum inprimis memorabilem, æternitati volebant consecratam?

Deinde, cum gentiles, non unum, sed plura colerent numina, non Deum, Christianorum ritu, sed Deos, in

i) Worm. Lex. Run. p. 9. Gudm. Andr. not. in Volusp. pag. 19. *k*) Hyndluliud ap. Torf. Ser. Dyn. 258. *l*) Worm. Mon. Dan. p. 14. Barth. Ant. Dan. 375. Lund. Zam. 86. *m*) Hist. Egilli & Alm. p. 49. *n*) Apud Reenh. ad Hist. Thorst. p. 20. *o*) Verel. ad Hist. Gothr. 67. Not. ad Hist. Herv. 128. *p*) Hist. Gothrici 8, 12, 14. *q*) Hist. Herv. p. 68, 75. Barth. Ant. Dan. 381.

in lapidum quoque inscriptionibus *r*) invocassent. In historia Olavi regis legitur de templo quodam, in quo essent centum dii *s*), & alibi de templo innumeris diis dedicato *t*). Quis igitur e tot diis sibi dictum putaret illud, GVD HIALPI ? num Odin ? minimè vero. Nam laudato loco historiæ Olavi dicitur, numina quidem centum, in quibus haud dubiè Odin ; attamen templum Thoro, tanquam præcipuo dedicatum fuisse. Quod Upsaliæ pariter, ubi præcipuus viguit deorum cultus, usu veniisse constat. Si obvertas, Odino præcipue, tanquam mortis præsidi, defunctorum memoriæ constitutos lapides deberi ; aut demonstretur, Odinum in lapidibus legi, aut nobis indulgeatur, ut excellentem hanc formulam : GVD HIALPI SIÆL HANS, *Deus adjuvet animam illius*, soli Deo Optimo M. vindicemus. Quem cum ethnici non agnoscerent, reliquum est, ut, qui hos dedicarunt lapides, Christiani fuerint, non autem gentiles.

Videas porro in lapidibus voci GVD quandoque adjungi epitheton TRVTIN *u*), quod in historiis DROTTIN scribitur, & dominum olim significabat. Quod de Odino nunquam dictum fuisse, manifestum est. Etenim duodecim ipsius antistitibus, itemq; Regibus hoc nomen datum esse, refert Snorro in Heimskringla *x*). De summo autem & vero Christianorum Deo frequenter usurpatum deprehendimus *y*). Et hæc quidem hactenus,

r) ut alias. Vid. Hist. Ol. Trygg. apud Barthol. Ant. Dan. 342. *s*) Hist. Ol. 59. cfr. Reenh. not. ad hunc l. p. 49. & 50. Joh. M. Hist. Svec. L. I. c. 9. initio. *t*) Verel. ad Hist. Herv. pag. 32. *u*) Act. Lit. Svec. 1727. 236. 237. Aren. Disp. de Fierdhundria 103 *x*) Heimskr. pag. 2. & 20. Steph. ad Sax. pag. 137. *y*) Hkringl. P. II. 15. & 69. Hist. Wilk. 93. Tatian. Harm. 4. 12. 18. 21. Isidor Hisp. fragm. de nativ. Dom. 252. 261. 262 & passim, edit. Palthen. Otfrid. 3. 52. 61. edit. Schilter. Joh. Spelman. vit. Ælfredi. 95.

ut perſpicuum fieret, GVD, vel Dei nomen, in monumentis Runicis, pro Odino, fœdiſſimo illo fraudum & præſtigiarum magiſtro, accipi non poſſe.

At, dices, ſcriptores tamen eximii, & plures affirmarunt, in lapidibus non ſolum Odinum, ſed in aliis Thorum, quandoque etiam Friggam, pro ſalute defuncti invocari. Quæ noſtra eſt parva experientia, tales nunquam vidimus lapides. Et queruntur harum rerum curioſi, ab antiquariis, & inſcriptionum Runicarum collectoribus non exhibita fuiſſe genuina ejus generis monumenta, futura, ſi oſtendi potuiſſent, inſignem antiquitatis theſaurum *z*). Quod ſi nusquam ſunt, uti credimus, viros laudatos vel memoria, vel credulitas fefellit; utrumque autem humanum eſt, & in hoc negotio, facile excuſandum.

Sed accedamus ad lapides, in quibus Odinum legi docuerunt hactenus antiquitatum ſeptentrionalium viri conſultiſſimi. Varii quidem hujusmodi allegantur cippi Runici, quorum primi ſint ordinis, in quibus leguntur verba: HARDA GVDAN *a*). Horum e cenſu videbis unum apud Clariſſimum Verelium, ita deſcriptum: THVRI SATI STIN DANSI AFTIR ASGVT BRVDVR SIN, JER BARDI JATTIN DIGRA I JATVSTVN, AVK BRVNIA FIK HARDA GVDEN. Quæ ita Latine vertit: *Thuro lapidem poſuit Aſguto fratri ſuo, qui cæcidit magnum gigantem in Jatuſtun, dedicavitque loricam Odino Deo b*). Ubi HARDA GVDAN ita accepit vir doctus, ac ſi ſignificet, *durum illum & ſanguinarium Deum Odinum.* Ipſaque verba ſic collegit: *bru-*

nia,

z) Barthol. Ant. Dan. 373. *a*) Worm. Mon. Dan. 179. 198. 264. 282. 302. & in additam. pag. 10. His adde inſcriptiones Scanenſes, quas a Magno Rönnow deſcriptas ſervat Bibliotheca Regia Stockholmenſis, in quibus nonnullas a Wormio omiſſas offendi. *b*) Verel. not. H. Herv. 192 Runogr. Scand. 46. Lund. Zam. 165.

nia fik harda gudan, loricam accepit durus deus, nempe Odinus. Sed vertenda ſunt haud dubie hoc modo: *Jer hardi Jettin digra i Jatuſtun, is*, Asgutus, *dejecit immanem gigantem Jatuſtunenſem*; *auk brunia fik harda gudan*, & (idem Aſgutus, proſtrato gigante) *loricam accepit valde bonam.* Atque ſic, haud magno negotio, & ipſe proſternitur, lapideque deturbatur Odinus. Neque enim dubium eſt, quin hæc verborum iſtorum explicatio proba ſit atque genuina *c*). Nempe *harda* adverbium, pro *valde* & *vehementer*, in frequenti olim fuit uſu. Leguntur hæc in Chronico rhythmico *d*).

Ther kom Konungen gangande nider
Med ſtirnande ögon ok harda wreder.

Deſcendit Rex oculis trucibus, & vehementer iratus. Germani eodem ſenſu dixerunt *harto*; v. g. *harto filu nidara, valde multum inferius e*). Pro *harda* alibi leges apud noſtros *hardlega f*) & *hardla g*) *harla h*) & *hala*; quod, ſi requiratur, pluribus exemplis confirmari poſſet. Ex ultimo illo eſt *hala vais, perquam ſapiens*, quod legitur in lapide *Slakenſi* prope Lincopiam *i*).

Sed in hac eadem loquendi formula exponenda viri docti parum ſibi conſtant. Nam illud HARDA GVDAN in aliis lapidibus volunt eſſe, *ſervet Deus*, *k*) linguæ genio prorſus repugnante; ſi largiamur, *harda* dici potuiſſe pro *hyrde l*), *ſervet*, miſto fortaſſis & confuſo vocalium ſono, ut in dialectis fieri ſolet: tamen pro *ſervet Deus*, nemo dicturus fuiſſet *harde Guden*,

c) Perinsk. primus recte vertit, vit. Th. 459. 482. M.U. 265. *d*) pag. 129. Otfrid. edit. Schilt. p. 380. & 33. *f*) Hiſt Orv. Odd cap 7. *g*) Epiced. R. Lodbr. Stroph. 27. Hiſt. Wilk. 2. 14. 24. *h*) Biblia Isl. 1. Par. 22. 8 Ket. Hængs Sag. 15. Fragm. Run. Pap. paſſim *i*) cfr. illuſtris. & Eruditiſſ. Viri Guſtavi Peringeri Lilliebladii programma, quo actum promotorialem intimavit. Upſ. 1694. d. 10. Dec. *k*) Verel. not. ad Hery. 101. & 192. Barthol. Ant. Dan. 372. 373. *l*) Gudm. And. ad Vol. 74.

ſed *harde Gud*, vel *Gud harde*: ut nunc non dicimus, *beware oſs Guden*, ſed: *beware oſs Gud*. Sicut olim non dictum fuit, *Guden hialpi*, ſed, *Gud hialpi*; non, *hialpi Guden*, ſed, *hialpi Gud*. Neceſſe eſt igitur, ut illud *Gudan*, non *Deum*, ſed aliud quid hic ſignificet, nempe adjectivum *Gud*, bonus, quod ſequentia probabunt.

In monumentis Danicis apud Wormium legitur: *Harde guden truti*, (drotte) *m)* hoc eſt, *valde bonus dominus*. Neque alia eſt ratio formulæ quam tritæ, tam parum intellectæ, *harda gudan treg*, vel *trig*, *tryg* h. e. *dreng*, *dreing*, *dreyng*; ſolebant enim majores noſtri *n* ante *g* in ſcribendo elidere. Quam verborum formulam ut ethnicam, cum Wormio, ſtatuamus, nihil eſt quod ſuadeat *n)*. *Dreng* vero, ut hodie ignobile, ita quondam magnæ virtutis ac dignitatis vocabulum fuit *o)*. Nam & epiſcopi *goda drengar*, h. e. *Viri boni*, *humani & juſti*, dicebantur. De Stenſindo epiſcopo Scarenſi legimus *p)*, *han war lattlater man*, *oc goder drenger*. Sed & Regibus hoc titulo cenſeri glorioſum fuit *q)*.

Hæc cum ita ſint, haud opus eſt a *dreg* exſculpere *draconem*, vel *Thracem*; quod credimus viros doctos lulu magis quam ſerio feciſſe. Licet hoc tempore vir magnæ ſtaturæ nonnunquam, ſed vix niſi ore plebejo, dicatur, *en ſtor drake*; tamen, quæ antiqua ſunt, non temere ad hodiernam cenſvetudinem ſunt torquenda. Optime Wormius: *qui ſaxorum inſcriptiones legere geſtit, nequaquam omnia ad modernam vocum faci-*

m) Worm. Addit. ad Mon. Dan. p. 10. *n*) Mon. Dan. 95. *o*) Heimskr. P. II. p. 62. ſub finem cap. 6. Regn. Lodbr. Epiced. apud Worm. Lit. Run. 201. 203. Hiſt. Wilk. 506. Hiſt. Orv. Odd. c. 3. 11. 32. 37. Ket. Hængs. Sag. cap. 6. fin. Hiſt. Sturlaug. p. 5. init. Gretla in Lex. Run. pag. 26. Stiernh. in Gloſſ. legibus Weſtrog. annexo. Spelm. 227. du Freſn. in voce *Drench*. *p*) Poſt L. W. p. 95. Rev. Doct. Spegel Hiſt. Eccl. pag. 271. *q*) Peringsk. Mon. Upl. 264.

faciem accommodabit: aut priſcas loquendi formulas ex iis, quibus jam utimur, æſtimabit; ſed veteris linguæ gnarus ad ejus normam ut ſingula dirigat, neceſſum eſt r). Quid dracones fuerint majoribus noſtris, patet ex Hiſtoria Boſæ, &c *s).*

Non multum diſſimile eſt, quod in aliis lapidibus legitur: *Harda gudan þegn*, h. e. *Viro cordato & optimo t).* De Bernhardo Epiſcopo Scarenſi dicitur in appendice legum Weſtrogothicarum: *Han war mykin thegn. Vir erat præſtantiſſimus.* Procœmio Chronici rhythmici *u)*: *goda tiægna finder man thær. Viros fortiſſimos ibi reperies*, nempe, in Sueonia. In juramento, quo Regi Norvegiæ fidem & ſubjectionem olim ſpondebant ſubditi, hæc leguntur: *Eg skal wera hollur og trur minum Herra N. Noregs Konge, bæde opinbærliga og leiniliga med öllum minum magt og megne, ſo ſem* godur þegn *skal godum Konge. Domino meo N. Norvegiæ Regi palam & clam pro viribus fidelitatem præſtabo, pro ut bono Regi ſubditum decet bonum x).* Sic in Otfrido, *Edil thegane*, nobiles proceres. *Thegan kind*, primarius infans, de Chriſto ſervatore *y).* Contra *Otigin maþr*, qui erat ex ordine civium inferiori *z).*

Venio nunc ad alios lapides, in quibus Odinum ſibi viſi ſunt reperiſſe Viri Clariſſimi. Notis ad hiſt. Hervoræ p. 192. inſerta eſt inſcriptio: VNULF AVK ASKIAL RISTV STIN DANSI IFTIR LIFSTIN FADVR SIN. HARDA GVD ODIN. *Unulfus & Askilus erexerunt lapidem Liſtino patri. Durum Deum Odinum!* Ne longus ſim, curioſos remitto ad Illuſtrem Virum Joh.

r) Lit. Run. 135. *s)* Hiſt. Boſ. pag. 62. Sogubrot p. 6. fin. *t)* Worm. Mon. Dan. p. 264. Verel. in hiſt. Herv. 101. *u)* p. 17. Conf. hiſt. Orv. Odd. c. 37. *x)* Norsk. Hirdskr. p. 63. *y)* cfr. Otfrid. pag. 25. 31. 55. 56. 322 *z)* Verel. Auct. Not. ad Hiſt. Herv. pag. 19. Hiſt. Gothr. 8. & Verel. not. 71.

Peringskiöldium, qui, in notis ad vitam Theoderici *a*), ejusdem lapidis hanc nobis faciem depingit: RAULF AVK ASKIHL RISDV STIN THANSI EFTIR LIFSTIN FVDVR SIN. IS VARD TVDR A SKANV A GARD STOKVM, AVK FYRDVR A FINHIDI. *Rolfo & Aſchillus erexerunt hunc lapidem in memoriam Liffini patris ſui, qui mortuus eſt in Scania, in villa Stokum, & in Finhidiam transvectus.* Ubi de Odino ne γρῦ quidem habetur. Tamen exteri a mutila, quam nacti ſunt, inſcriptione decepti, crediderunt in hoc lapide legi Odinum *b*). Magis autem mirum eſt, poſt emiſſas in lucem Peringskiöldianas lucubrationes, Dikmannum priori, & corruptæ lectioni adhuc inhæſiſſe *c*).

Lapis Salmungenſis apud b. Verelium *d*) hæc continet: IVBERN VKVI RITI IDVN IFTIR IRBERN FADVR SIN: DVLIR ALFRVNAR DISI ASI GVD. *Jubernus Vkvi memoriæ Irberni patris ſui lapidem inſcripſit, dedicavitque runas emortuales Odino deo.* Quæ expoſitio concinna, ſed audax videtur Doctiſſ. Bartholino *e*). Inter Bureanos æri inciſos, idem occurrit lapis aliter lectus: IVBRN VK VE RITI IDVN IFTIR NRBERN GADVRI SIN DVLIR ILFRVNAR DISI ISI GVDN. Itaque monumentum quantivis pretii, utpote inter Runica hujus regni antiquiſſima procul dubio numerandum, viſurus Anno 1728. die 28. Maji, iter Salmungam verſus, quarto fere milliari Upſalia remotam arripui, & lapidem, in luco amoeniſſimo, populeis fruticibus obtectum deprehendi. Erat autem inſcriptio hujusmodi: IVBRN VK IDI RITI IDVN IFTIR IRBRN FADVRI SIN: DVLIR ALF RVNAR DISI ISI GVD

a) pag. 404. *b*) Barth. Ant. Dan. 373. *c*) Dikm. Obſ. Run. p. 122. *d*) Verel. notis ad *Hiſt.* Herv. p. 100, Runogr. Scand. pag. 21 *e*) Antiq. Dan. pag. 374.

GVD. Quæ hoc ſenſu vertenda eſſe nullus dubito: *Jubernus & Heidi memoriæ Irberni patris ſui lapidem inſcripſit; tolerat runas haſce lapidares Jeſus bonus!* Lapidem in Chriſtianiſmo erectum, crux non una fidem facit. Poſitum exiſtimo eo tempore, quo, ſuaſu monachorum, de runis, tanquam magiæ olim adminiſtris, aboſendis agi cœptum erat. Quæ tamen, ut in cippis ſepulchralibus retinerentur, non vulgi tantum pertinaciam, ſed potentiorum etiam auctoritatem obtinuiſſe, par eſt credere. Unde *Steinrunar f)* & *Alfrunar g)* deinceps dictæ videntur. Huc pertinent, quibus, in epiſtola ad Spelmannum, cauſſam ſatis obſcuram eleganter tuetur Doctiſſ. Wormius: *Nondum confirmatis in religione magnatibus, lucri cupidos monachos multa conceſſiſſe, ne rigore nimio jacta doctrinæ fundamenta everterent, a ratione neutiquam alienum h).*

In cippis Beldeſtadenſibus legi Odinum, non illum quidem recentiorem, qui tempore belli Mithridatici, nonnullis ante Chriſti nativitatem luſtris, in Sveciam cum Aſianis migravit; ſed antiquiſſimum, qui Oggus, vel Magogus idem fuerit, hiſtoriæ & ipſis lapidum inſcriptionibus prorſus repugnat *i*).

Verba utriusque monumenti, prout ea deſcripſimus die 3. Junii A:o 1727. hic adponam. In priori hæc legebamus: RTIGDVM VG GIRIDI (vel GURIDI) KASA TVIRA DVFON IGRA RISTV STINA DKSTA FVAN VK IN MIKLA ATI ATI GIATITLATA. GVNIR IK STIN. h. e. *Raigdumug fecit tumulum; Tuire, Dufon atque Igre erexerunt hoſce lapides ſuper Ugo, illuſtris proſapiæ viro, qui poſſedit Giatlanda. Gunir lapidem incidit.* Alterum ita habebat: VNV IKI MIRKI MAIRI VIRDA DAN ULFS SVNIR IFTIR GIR

f) Peringsk. Ättartal. 38. *g*) Conf. Dikm. Obſ. Run. pag. 45. *h*) Worm. Mon. Dan. pag. 167. *i*) Verel. ad Herv. Sag. pag. 7. fin. Sheringh. de Ang. Orig. p. 404. ſeq. 434. ſeq.

GIR. VK ARKIL VK GVI DIR GARIDV IAR DIKSTA DIR SVINAR AT SIN FADVR. *Uno incidit figuram, longe majoris momenti, atque ea fuit, quam filii Ulphonis Giro inciderant. Archillus autem & Gue comparaverunt hoc monumentum, eximii juvenes, parenti suo.* Hæc cum aliis monumentis conferre lubet, quæ certo scimus, vigente Christianismo, erecta esse; ut constet, lapides hosce Beldestadenses ab illis ne hilum quidem differre. Primum observo, quædam videri ab inciſore istorum lapidum, non admodum perito, male exarata; quædam etiam ab iis, qui lapides illos pridem delinearunt, vel addita vel detracta, vel inversa verborum serie, lecta, ut ex ipsis inscriptionibus, ad finem heic adjectis, liquidius judicabitur. *Hin mikla ati*, verto: *virum Illustrem*, vel *Generosum.* Nam *mikil ætt k) amplam prosapiam* notat. *Ati Giatitlata*, idem erit, atque, *ati Giatlanda*, possedit villam, sive prædium, nomine *Giatlanda.* Etenim in voce *lant*, non raro solet *n* omitti. Prædia & fundos avitos in monumentis commemorari, non insolens est. Sic in cippo Tæbyensi: *Han ati ain Tæby alan.* Vicum Tæby solus possedit. Alibi: *Han ati ain by þina*, solus hunc pagum possedit. Rursus: *Irdisibir þaira udal, uk ati Fi Finvidar Jun Oilgiastadum.* Irdisibir gentilitium eorum prædiũ erat. Verum Fi Finvidi filius possessor fuit prædii *Oilgiastad l).* Nomen proprium *Og* in pluribus saxis occurrit, & non tamen *Magogum* significat. *Jar þikn*, vel contracte, *Jar*, quod in altero lapide legitur, miraculum sonat, factum attrectato ferro candente *m*); deinde, quamquam satis improprie, miraculum in genere, Heimskr. I. 567. & II. 36. Vita Ansch. Cap. 27. 1. ubi tolerari utcunque potest. Cui autem ignotum, in ecclesiis hodieque cani:

k) Hist. Orvari Odd. pag. 5. Sturlaug. p. 2. *l*) Acta Lit. Svec. 1727. pag. 237. *m*) Verel. Ind. in Hist. Herv.

Nær Eliæ tid förlupen war,
Och hans jærtekn *hade ænda.*

Poſtremo notat etiam ſignum quodvis memoriale, uti hoc loco *n*). Legem autem de ordaliis ab Olavo Skötkonung, Rege Chriſtiano, in hoc regnum primum introductam eſſe, hiſtoriæ noſtræ perhibent *o*); in Dania autem, decreto Sven-Ottonis regis, circa An. 986. receptam teſtatur Ol. Wormius *p*). Sequuntur hæc verba: *merki mairi virda, monumentum majoris pretii.* Solebant etenim ſuperſtites defunctorum, vel etiam Runographi, de monumentis a ſe affabre factis gloriari. In lapide Sælnenſi, qui Chriſtianorum eſt certiſſime, ſimiliter legitur: *Kuml betra verda, cippum majoris pretii.* Et in Skånila: *merki mukit eftir man gudan; monumentum eximium marito optimo.* Sic in lapide Jettendalenſi in Helſingia: *Gunburga fapi ſtin þina in guda. Gunburga pulcrum hunc lapidem concinnavit.* Quod autem legimus apud Verelium in Runogr. Scand. p. 60. *tva guda traka*, l. *trega*, vertendum puto: *twâ goda drængar*, duobus fortibus viris.

Quæ deinceps in hoc leguntur lapide: *þir ſuinar at ſin fadur*, totidem verbis occurrunt in monumento Sælnenſi, quod ab hominibus Chriſtianis poſitum eſſe, paulo poſt manifeſtum dabimus. Annon porro hic lapis ævum ſuum prodit ipſa cruce? Hæc propoſui, non contradicendi ſtudio, a quo ſum alieniſſimus; ſed quod putem, lapidum runicorum inſcriptiones, quantum fieri poteſt, illuſtrandas eſſe, atque aſſerendas. Si quis autem certiora attulerit, eum audiam lubens,

n) Conf. Herv. Sag. p. 160. Reenh. Not. ad Hiſt. Ol. p. 108. *o*) Loccen. Hiſt. Svec. p. 53. & Antiq. Sveog. lib. 2. c. 4. Verel. Hiſt. Sveog. 50. Reenhielm ad Hiſt. Ol. 49. *p*) Worm. Ant. Dan. 75. cfr. Addit. ad Mon. Dan. 6. ſeq

& ſententiam haud ſegniter mutabo. Evicto interim, nomine GVD, non Odinum, ſed Deum omnipotentem, cæli & terræ conditorem, in cippis runicis intellexiſſe noſtros majores, reliquum eſt, ut preces eorum ulterius conſideremus.

Inter cæteras frequentiſſima eſt, de qua jam dicere inſtituimus, GVD HIALPI SIÆL HANS, *Deus adjuvet animam illius.* Quam ad tempora chriſtianiſmo antiquiora referre ſuſtinuiſſe nonnullos, ſatis mirari non poſſum. Audirent hoc pii majores, quid dicerent? Ingrati nepotes, qui nos, de æterna charitatum noſtrarum & totius eccleſiæ Chriſtianæ ſalute ſolicitos, & bene ſperantes, idolorum nihilominus, & ſatanæ mancipia pronunciatis! Nondum, fateor, plena ipſis chriſtianiſmi lux affulſerat, cum inſcriberent lapidibus: GVD HIALPI SIÆL HANS. GVD HIALPI AT (vel ANT) ALTRA KRISTINA. GVD HIALPI SIÆL HANS, VK GVDS MVDIR. Attamen deorum cultu irretitos tum fuiſſe ſi affirmamus, nimis in eorum manes ſumus irreligioſi *q*). Lapis Enecopenſis habet: GVD HIALPI ANDA HANS BLIDAN. *Deus juvet ſpiritum ejus lenem, vel mitem r*). Is vero Spiritus eſt πνεῦμα πραότητος apoſtoli Pauli *s*). Præter religionis hiſtoriam, lingua etiam pro nobis eſt, quæ medii ævi ſcriptoribus ad amuſſim quadrat. Etenim in hiſtoria Vilkinenſium legitur: GVD HIALPI THIDREKI KONGI! *Deus ſit regi Theoderico propitius*, &c. *t*). Denique ſententiam noſtram confirmamus viri doctiſſimi judicio: *Inter ea* (monumenta) *quæ*

q) Conf. Dikm. p. 7. §. 6. *r*) Aren. Diſp. de Fierdhundria p. 96. *s*) 1. Cor. 4. 21. *t*) H. Vilk. 362. item 79. 150. 223.

quæ hoc habent adjunctum votum: Gud hialpi siäl hans, *nullum, quod non a Christianis positum u*).

Conspicitur hic Upsaliæ cippus runicus, in quo Dei imploratur misericordia verbis pœne iisdem, quæ in ecclesiis hoc tempore canuntur. GVD GIRI MISKUN, *Deus faciat misericordiam*; juxta ædes Rationarii Academiæ Upsalensis, spectatissimi Viri Nicolai Rommels. In aliis monumentis videas divinæ gratiæ omnia tribui, operum meritis nihil; ut in obelisco Skædrensi: GVD HIALPI ANS AT BITR DAN AN GARDI TIL. *Deus sit ipsius spiritui magis propitius, quam operibus suis promeruit.* Est etjam, ubi de remissione peccatorum manifeste agatur, ut in Sælna: GVD IALPI ONS ANT AVK SILV, FVRGIFI ONVM SAKAR AVK SVTIR, *Deus sit ipsius spiritui & animæ propitius, remittat ipsi culpas & peccata.* Auctor notarum ad historiam Egilli & Asmundi, hæc ita legit. GVD IALPI ANS GIL AVK SILVRI, *servet Deus aurum ejus & argentum x*). Fateor ethnico dignam fuisse hanc precem; sed in lapide leguntur, quæ proposuimus, nempe eadem fere, quæ in oratione dominica: *Furgifi onum sakar auk sutir.* Ubi *sutir* addito *n* fit *suntir*, *synder*, peccata. *Sakar* vero sunt *culpæ*, vox, cum suis cognatis, in foris hodienum usitatissima *y*).

De formula GVD, vel KRISTR LITI SIÆL HANS, quid olim senserim, alias dixi *z*). Et ita dixi, ut vim hujus verbi (LITI) non satis mihi perspectam aliis considerandam reliquerim. Forte *Liti* idem erit, quod *hialpi*, *juvet*. *Lid* enim pro auxilio veteribus sæpe

u) Worm. Mon. Dan. p. 95. Conf. ejusd. p. 204. *x*) p. 137. *y*) Loccen. Lex. Jur. in *Saak*. Confr. Bibl. Isl. Matth. 6: 12. Luc. 15: 21. Hist. Ol. p. 2. *z*) Act. Lit. Suec. 1726. 218.

uſurpatum video *a*). Vel *Liti*, requirat, a *leita*, quærere *b*). Vel quaſi *lietti*, levamen, ſolatium præſtet, nempe in purgatorio, a verbo *lietta*, levare.

Inſcriptiones huc pertinentes plures ſunt, quam ut hoc loco exhiberi commode poſſint; præcipuas igitur quasdam ex ingenti acervo ſelectas hic ſubjicio.

IN VPLANDIA.

XXXVIII. In Cœmeterio Parœciæ *Skædrenſis*.

ᛏᛁᚼᚱᚠᚪ ᛫ ᚢᚠᛁ ᛫ ᚢᚱᛁᚿ·ᚢᚠ ᚢᛁᚠᛁ ᛫ ᚢᚠ ᛫ ᛁᚢᚠᛁᚪ ᛫ ᚢᚠ ᛫ ᚠᛁᚪᚼᛁᛚᚿᚪ ᛫ ᚦᛁᚪ ᛫ ᚦᚱᚢᚦᚱ ᛫ ᚼᛚᛁᚪ ᛫ ᛚᛁᛏᚢ ᛫ ᚱᛁᛋᛁ ᛋᛏᛁᚼ ᚦᛁᚼᚼ ᛫ ᛁᚿᛏᛁᚪ ᛫ ᛋᚢᛁᚼ ᚦᚱᚢᚦᚢᚱ ᛫ ᛋᚼᚼ ᛫ ᛋᚼᚪ ᛫ ᚢᛁᚱᚦ ᛫ ᛏᚢᚦᚱ ᚼ ᛁᚢᛏᛚᚼ ᛏᛁ ᛫ ᚼᚼ ᛋᚠᚢᛚᛏᛁ ᚠᚼᚱᚼ ᛫ ᛏᛁᚼ ᛁᚠᛚᚼᛁᚦᛋ ᛫ ᚠᚢᚦ᛫ ᛁᚼᛚᚦᛁ ᛫ ᚼᚼᛋ ᚼᛏ ᚢᚠ ᛋᚼᚢᚿ ᚢᚠ ᚢᛋ ᚿᚢᚦᛁᚪ ᛒᛁᛏᚱ ᛫ ᚦᚼᚼ ᚼᚼ ᚠᚼᚱᚦᛁ ᛏᛁᚼ

TIARFR VKI VRIM VK VIGI VK JVGIR VK GIRIALMR DIR BRVDR ALIR LITV RESA STIN DINA IFTIR SVIN BRVDVR SIN. SAR VARD TVDR A IVTLA TI ON SKVLTI FARA TIL IGLANDS

a) Hiſt. Vilk. 91. Worm. Lex. R. 73. *b*) Norsk. Hirdſkr. p. 311.

LANÞS. GVD JALPI ANS AT VK SALV VK VS MVDIR, BITR DAN AN GARDI TIL.

Tiarfr & Urim, & Vigi, & Jugir, & Girjalmr, fratres germani erigendum curarunt hunc lapidem Svenoni fratri ſuo, cum in Jutlandia obiiſſet, profecturus in Angliam. Deus, & mater Dei ipſius animæ magis, quam pro meritis illius, propitii ſint.

Hoc monumentum obeliſci forma affabre exciſum, in imis fundamentis templi Skedrenſis nuper invenerunt, qui murum reficiendum demoliebantur. Nunc itaque primum, poſt longam noctem, in conſpectum hominum redit, publica luce digniſſimum.

Iglanþs. N & *þ*, inimica elementa, a Runographis vetuſtis, & peritis ita conſociata, ut *n* præcedat, vix reperies. Hoc ut caverent, ſcripſerunt *Iglat*, *Iglats*, *Iglas*, *Englans*. Quod mox pluribus exemplis confirmabimus.

XXXIX. In parœcia Esbro, & pago Ásby.

ᚴᚢᚾᛒᛅᚱᚿ ᚢᚴ ᚼᛁᛒᛁᚱᚿ ᚢᚴ ᛋᛁᛅ-
ᛚᛏᚱ ᚦᛁᛅ ᛚᛁᛏᚢ ᚱᛁᛋᛁ ᛋᛏᛁᚾ
ᚦᛁᚾᛅ ᛁᚠᛏᛁᛅ ᛏᚢᚴᛅ ᚠᛅᚦᚢᚱ ᛋᛁᚿ
ᚴᚢᚿᚦᚾᛅ ᚴᚢᚿ ᛁᚾᛏᛒᛁ ᚼᚾᛅ ᛁᛏ ᚢᚴ ᛋᛁ-
ᚢᚢ ᛒᛁᛏᚱ ᚦᛁᛁ ᛁᛁ ᚴᛁᚱᚦᛁ ᛏᛁᛚ
ᚢᛁᚠᚴ ᛁᛅ ᛚᛁᛏ ᚴᚱᛁᛒᛒᛁ

GVNBORN VK ONBIRN VK SIOLATR DIR LITV RISA STIN DENA IFTIR TVKA FADVR SIN

GVDAN. GVD JALPI ANS AT VK SALV BITR DAN AN GARDI TIL. VLMG IR LIT GROPPA.

Gunborn & Onbirn atque Siolatr fecerunt monumentum poni Tychoni patri ſuo bono. Deus Spiritui & animæ ejus miſereatur magis, quam operibus ſuis promeruit. Hulmgeir excavari curavit (runas.)

Hanc & præcedentem inſcriptionem ejusdem eſſe Runographi, inter vetuſtiores haud referendi, ſermo & ſtilus ſatis ſuperque indicant. Mirum eſt, usque adeo abhorruiſſe runam ᚼ, ut eam ubique ejecerit. Certe illam omiſit in vocabulis *Girjalmr*, *Ulmgeir*, *Jalpi*, *an*, *ans*. Quod compendiine ſtudio, an elocutionis vitio fecerit, incertum.

XL. In Paroecia *Skânila* & pago Sälna.

ᛁᚢᚾᛏᛁᚼ ᚾᚢᚱ ᛁᚢᚱᚢᚼᛏᚱ ᚾᚢᚱ
ᛒᛁᚢᚱᚼ ᚦᛁᛦ ᛒᚨᚱᚢᚦᚱ ᚱᛁᚾᚦᚢ - -
- ᚾᛏᛁᚼ ᛏᚱᚢᛦᚾ ᚠᚼᚦᚢᚱ ᚾᛁᚼ
ᚠᚢᚦ ᛁᚼᛚᛒᛁ ᚼᚾᚾ ᚼᛁᛏ ᚾᚢᚱ ᚺᛁᛚᚢ
ᚠᚢᚱ ᚠᛁᚠᛁ ᚺᚢᚠ ᚾᛁᚠᚼᛦ ᛁᚢᚱ ᚺᚢᛏᛁᛦ

ᚾᛁ ᚠᚢᚼ ᚢᛁᚠᛁᚼ ᚠᚼᚦ ᚾᛏᛏᚱ
ᚢᛁᚠᛁᛦ ᛒᚱᚢ ᚼᚱᚦ ᚾᛁᚼᚠᛁᚼ ᛒᚱᛁᚦ
ᚼᚠᛏ ᚠᚢ - - - ᚾᚢᛁᚼᛁᛦ ᚠᚠᛁᚱᚦᚢ
ᛁᛏ

ᛁᛏ ᚾᚺ ᚠᛁᚦᚢᚱ ᚠᛋ ᛁᚠᛁ ᛒᚱᚢᛏᛁᛅ
ᚠᚢᚠᛁ ᛒᛁᛏᚱᛁ ᚢᛁᚱᚦᛁ

IVSTIN AVK IVRVNTR AVK BIVRN DIR BYRYDR RISDV - - - - - - STIN TRVMS FADVR SIN, GVD IHLPI ONS ANT AVK SILV, FVRGIFI ONVM SAKAR AVK SVTIR.

HI MVN LIGGIA MED ALTR LIFIR BRV HRD SLAGIN. BRID EFT GV - - - - - - - - - SVINAR GARDV AT SIN FADVR. MAN IKKI BRYTER KVML BETRA VERDA.

Juſtin, Juruntr & Biurn, fratrès, erexèrunt - - - - Stin Trums parenti ſuo. Deus ſpiritui & animæ illius ſit propitius, remittat ipſi culpas & peccata. Hic jacet ad pontem Alterliverenſem violenta morte peremtus - - - - viri juvenes egregii fecerunt (monumentum) parenti ſuo. Non exciditur cippus majoris pretii.

XLI. In Paroecia *Skædre*, & pago *Salmunge*.

ᛁᚢᛒᚱᛁ ᚢᚠ ᛁᚦᛁ ᛦᚱᛁᛏᛁ ᛁᚦᚢᛁ ᛁᚠᛏᛁᛅ
ᛁᛅᛒᚱᛁ ᚠᛁᚦᚢᚱᛁ ᚾᛁᛁ ᚦᚢᚾᛏᛁᛅ ᛁᛚᚠ
ᚱᚢᚾᛁᚱ ᚦᛁᚾᛁ ᛁᚾᛁ ᚠᚢᚦ

IVBRN

IVBRN VK IDI RITI IDVN IFTIR IRBRN FA-
DVRI SIN. DVLIR ALF RVNAR DISI ISI GVD.

Jubernus & Heiþi inſcripſerunt lapidem in memoriam Irberni patris ſui. Tolerat runas haſce lapidares Jeſus bonus!

XLII. In Paroecia *Sollentuna*, ad villam *Beldeſtad*.

ᚱᛏᛁᚠᚦᚢᛘ ᛫ ᚢᚠ ᛫ ᚠᛁᚱᛁᚦᛁ ᛫ ᚠᚾᚾ
ᛏᚢᛁᚱᛁ ᚦᚢᚠᚾᚾ ᛫ ᛁᚠᚱᛁ ᚱᛁᛋᛏᚢ ᛫ ᛋᛏᛁᚾᚨ᛫
ᚦᚴᛋᛏᚨ ᚠᚢᚾᚨ᛫ ᚢᚠ ᚺ ᚠᛁᚠᚾᚨ᛫ ᛁᛏᛁ ᚾᛏᛁ᛫
ᚠᚾᚾᛏᛁᛏᛚᚨᛏᚨ ᚠᚢᚾᛁᚱ ᛁᚠ ᛋᛏᛁᚾ

RTIGDVM VG GIRIDI (vel *Guridi*), KASA TVIRA DVFON IGRA RISTV STINA DKSTA FVAN VG IN MIKLA ATI ATI GIATITLATA. GVNIR IK STIN.

Raigdumug fecit tumulum, Tvire, Dufon, Igre, erexerunt hoſce lapides ſuper Ugo generoſo, (qui) poſſedit Giatitlanda. Gunir lapidem incidit.

Rtigdum. Error forte eſt ſculptoris, pro *Raigdum.*

Giriþi, Kaſa. Sunt in lapide veſtigia, quæ ſuadeant, legendum eſſe *Guriþi.* Incerta ſaltem eſt lectio. Poſſent ſic quaterna virorum nomina hic intelligi, *Raigdum, Ug, Guriþi, Kaſa*; quorum primum tamen in aliis ſaxis legere non memini. *Ug* a *Raigdum* non tantum ſpatio, quod inter

inter vocabula relinqui solet, sed etiam asteriſco, distinguitur. Verum hæc tanti non sunt, ut lectionem Viri magni solicitandam putem.

Giatitlata. Sic *Yrlat*, *Eſtalat*, *Griklat*, *Gutlat*. Interpone *n*, & erit *Giatitlanta*, *Irlant*, *Eſtalant*, *Grikland*, *Gutlant*; quemadmodum, *Langbardalant*, *Jotalant*, *Jutlant*, *Finlant*, *Taſſtalant* &c. T vero pro *d* usi sunt Runographi, quod hujus figuram non haberent. Hoc vel inde maxime perſpicitur, quod, post runas abolitas, literam *d* vocabulis, quibus germana & propria est, intentiſſima cura restituerint Anglo-saxones, & Islandi. De quo non dubitabit, cui sequentia e saxis depromta, cum scriptis recentioribus conferre, grave non erit. *Totur*, *anta frenta*, *bonta*, *ſtanta*, *altra*, *trepin*, *treg*, *truti*, *Jkults*, *antaþis*, *to*, *taupr*, *tupr*, *untir*, *ſunte*, *ſuntir*, *ſunto*, *Tanmarku*, *Thawid*, *Halſtan*, *Tiarfr*, *Erlantr*, *Anuntr*, *Juruntr*, *Aſmuntr*, *Erinmuntr*, *Frumuntr*, *Geirmuntr*, *Gudmuntr*, *Ingimuntr*, *Ismuntr*, *Kittilmuntr*, *Oſmuntr*, *Sigmuntr*, *Vigmuntr*, *Tis*, *Hedintis*, *Hialmtis*, *Hulmtis*, *Opintis*, &c. In his diligenter notes, cum N conjungi ᛏ, h, e. D; minime vero *þor*, vel *þuſſ*, cujus ea est indoles, ut ᛏᚺ N proximum ante se locum vix concedat. Qui fit igitur, ut in hiſtoria Hialmari & Hrameri, noſtra memoria Upsaliæ, Stockholmiæ, & Londini runicis typis excusa, cum þ scriptum legamus *lanþ*, *lanþud*, *lenþir*, *Biarmalanþ*, *Vinlanþ*, *buanþa*, *ſtanþa*, *puttir*, *þreing*, *þrottirni*, &c. & in Runicis a Wormio editis: Lanþ, *a*) Lenþir, *b*) Gautlanþe, *c*) Jutlanþ, Sialanþ, Lalanþ *d*) Skotlanþ, *e*) Irlanþ, *f*) þrotning, *g*) Frenþa, *h*) Sunþi, *i*) þauþa, k) &c.?

XLIII. A præcedente XVIII. paſſuum ſpatio diſtans.

ᚢᚾᚢ · ᛁᚠᛁ · ᚠᛁᚱᚠᛁ ᚠᚾᛁᚱᛁ · ᚢᛁᚱᚦᚾ ·
ᚦᚾᛁ · ᚢᛁᚠᚾ · ᚾᚢᚾᛁᛦ · ᛁᚠᛏᛁᛦ · ᚠᛁᚱ ᚢᚠ ·
ᚾᚱᚠᛁᛚ · ᚢᚠ · ᚠᚢᛁ · ᚦᛁᛦ · ᚠᚾᛁᚱᛁᚦᚢ ·

M ᛁᚺᚱ

a) Worm. Lit. Run. 96. 194. *b*) Lex. Run. 72. *c*) Epit. Lodbr. 183. *d*) Sen. I. Reg. Dan. 3. *e*) Epic. Lodb. 202. *f*) Ib. 196. *g*) Ser. R. D. 1. *h*) Lit. Run. 95. *i*) Epic. Regn. Lodbr. 184. k) Ibid. p. 203. 206.

ᚢᚾᛦ · ᛒᛁᚱᚴᛁ · ᛒᛁᛅ · ᛋᛘᛁᚱᛏᛅ · ᛁᛏ · ᛋᚢᛁ · ᚠᛁᚦᚢᚱ ·

VNV IKI MIRKI MAIRI VIRDA DAN VLFS SVNIR IFTIR GIR. VK ARKIL VK GVI DIR GARIDV IAR DIKSTA. DIR SVINAR AT SIN FADVR.

Uno incidit figuram, majoris pretii, ac illa fuit, quam filii Vlphonis Giro inciderant. Archillus & Guo comparaverunt hoc monumentum, eximii juvenes, patri ſuo.

XLIIII. *Upſaliæ*, ante ædes *Rommelianas*, in foro veteri, vel minori.

· · · · · ᛁᚠᛏᚱ : ᚢᛁᛏ : ᚱᛁᛋᛅ ᛋᛏᛅᛁᚾ : ᛁᚠᛏ ᚼᚢᛚᛒᛁᚢᚱᚾ : ᚢᚴ ᚦᛁᛁᚱᛅ ᛚᛁ - · ᚴᚢᚦ ᚴᛁᛅᚱᛁ ᚠᛁᚱᚴ · ·

- - - - ASTR LIT RESA STAIN EFT HVLBIVRN - VK DEIRA LI -- GVD GIRI MISK - - -

- - - faſtr erigi fecit lapidem Hulbiorno, & eorum - - - Deus faciat miſericordiam.

XLV.

XLV. In Parœcia *Gryta*, non longe a templo, in ſepto quodam.

ᚼᛁᚾ ᛅᚠ ᚼᛁᚾᚾᛁᚠ - ᛁᛏᚢᚴ ᚼᛁᚠᚢᚱ ᚠᛅᚦᚢᚱ ᚦᛁᛅᛚᚠᛅ ᚠᛅᚦᚢᚱ ᛋᛁᚾ ᛁᚾᚴᛅ ᛅᛏ ᚢᚱ ᛋᛁᚾ ᚴᚢᚦ ᛚᛁᛏᛁ ᛋᛅᛚ ᛏᛅᛁᚱᛅ

ALE OK OLAIF - ITV HAKVA AT DIALFA FADVR SIN. INGA AT VAR SIN. GVD LITI SAL DAIRA.

Alo & Olaif curarunt incidi Dialfoni parenti ſuo; Inga ſocero ſuo. Deus ſit ipſorum animæ propitius.

Var. Lego *Suer*, quod in lapidibus frequens, pro *Socero*. Sicut *fuera* eſt *ſocrus*; Ulphilæ ævo uſitata, necdum deſita plane vocabula. Quædam in hoc ſaxo ætate exeſa, & nullius ſenſus, omiſimus.

XLVI. In Parœcia *Wârfru-Kyrka*, & pago *Urlunda*.

ᚼᛁᚾᚾᛁ ᚱᛅᛁᛋᛏᛁ ᛋᛏᛁᚾ ᚦᛁᚾᛅ ᛅᚠᛏᛁᚱ ᛅᚱᚢᛚᚠ ᛒᚢᚾᛏᛅ ᛋᛁᚾ ᚠᚢᚦ ᚼᛁᛅᛚᚦᛁ ᛅᛏ ᚼᛅᚾᛋ

HELGA RAISTI STIN DINA AFTIR ARVLF BVONTA SIN. GVD HIALPI AT HANS.

Helga lapidem hunc erexit Arulfo marito ſuo. Deus &c.

XLVII. In Parœcia *Spånga*, & pago *Akalle*.

ᚦᛁᚼᚱᛁ ᛏ ᛚᛁ1 ᛏ ᚱᛁᛁᛁ ᛁ1ᚼᛁᛁ ᛏ ᚦᛁᛁᛁ ᛏ
ᛁᚠ - - ᛅ - - - 1ᚼᛁᛁ ᛏ ᚴᚼᚦ ᚼᛁᛁᛚᛒᛁ ᚼᛁ1
ᚼᛁᚼᛁ ᚼᚢᚱ ᚢᛁ ᚠᚼᚦᛁᛅ ᚢᛁᛁ1ᛁ ᚱᛁᛁ11

BIORN LET RESA STEIN DISA IF--R------- TEIN. GOD HIALPI ANT HANS AVK VS MODIR. VISTI RISTI.

Biorno lapidem curavit erigi -------- eino. Deus & Dei mater ipſius animam adjuvent. Viſetus (lapidem) incidit.

XLVIII. In Parœcia *Tibble*, & pago *Wallby*.

ᛏ ᛁᛚᚢᚼᛁ ᚼᚢᚱ · ᚴᚢᛁᚢᚼᛁ ᚦᛁᛅ ᛚᛁᛏᚢ ·
ᚱᚼᚾᛁ · ᛋᛏᚼᛁᛁ · ᚦᛁᚼᚼ ᛏ ᚼᚠᛏᛁᛅ ᚴᚼᚦᚢᚱ
ᛋᛁᚼ ᛏ ᚼᚱᛁᚴᚴᛁᛋᛏ · ᚴᚢᚦ ᚼᛁᛁᛚᛒᛁ ᚼᛁᛏᛁ ᚼᚼᛁᛋ ᛏ
ᚦᚢᚱᚴᚼᛁᚠᛏᚱ ᚼᚱᛁᚠᛏᛁ ᚱᚢᚾᛁᚼᛅ

ILVHI AVK FVLVHI DIR LITV RESA STAIN DINO AFTIR FADVR SIN ARNGISL. GVD HIALPI ONTA HONS, DVRFASTR HRISTI RVNOR.

Ilu-

Ilugus & Fulugus, illi curarunt erigi lapidem hunc patri ſuo Erngislo. Deus Spiritui &c. Durfaſtus incidit Runas.

Obſ. X. *Ybirum* & *Bali*, Runographorum præſtantiſſimos, Chriſtianæ fidei addictos fuiſſe, oſtenditur.

IN Veterum turba Runographorum nemo facile *YBIRO* palmam fecerit dubiam, niſi forte *BALI*, qui runarum non ſolum elegantia, ſed & legitima collocandi ratione, cum illo certamen quaſi quoddam inſtituiſſe videtur. Et vixiſſe hos in Uplandia, eodem fere tempore, monumentorum ſitus, ſcribendi ratio ſimillima, & res ab ipſis eædem, non uno in lapide, commemoratæ, ſatis ſuperque comprobant.

Horum utriusque monumentis cruces ſunt inſculptæ. Vid. lapides Bureanos æri inciſos, & a Curione editos. Peringskiöld. Monument. Tom. 1. p. 228. & 245. Tom. 2. p. 40. 324. 331. Hadorph. Mon. Færentun. 3. 15. & Præf. L. L. Gothland. Quæ quidem cruces ab illis diverſæ non ſunt, quæ in nummis regum Chriſtianorum cernuntur; ut in Actis Lit. Sveciæ an. 1728. p. 438. manifeſtum dedimus.

Pontis exſtructi pro anima *Kilavæ a*), &, alio loco, lapidis a parentibus pro filii anima erecti *b*) meminit *Ybirus*. Preces pro defunctis legas in lapidibus *Bali c*). Thordoni, Georgii filio, Græci Imperatoris ſatelliti Chriſtiano cippum exſculpſit *Ybirus d*). Et alia non pauca

M 3

a) Act. Lit. Suec. 1727. p. 281. *b*) Monum. Ull. 324. *c*) Vide Epiſtolam noſtr. de monumentis quibusdam Runicis p. 16. *d*) Act. Lit. Suec. 1728. 407.

pauca in hiſce lapidibus legas nomina Chriſtianis hominibus uſitata. De prœlio quodam memorabili pluſcula loquuntur monumenta, in quibus crucem obſerves, & haſce formulas: *Gud hialpi ſalu hans e*). *Kriſtr hialpi ſiæl Antwit*, Chriſtus propitius ſit animæ Antviti *f*). Item *Litu raiſa ſtain ſir ont* &c. Fecerunt erigi ſaxum pro anima &c. *g*). Huius autem pugnæ *Balius* quoque, & *Ybirus* meminerunt. Unde ſatis eſt apertum, utrumque eorum iis vixiſſe temporibus, quibus ſacra recepta erant Chriſtiana. Per. Ættar. p. 35. M. Ull. 324.

Ex ſequentibus vero ætatem eorundem exactius computabis. Quandoquidem *Ybiri* monumenta in templi Upſalenſis fundamentis conſpicimus, quibus operiendis, Waldemaro regnante, circa a. D. 1260 adhibita ſunt, ut tribus circiter ſeculis templo vetuſtiores hoſce lapides ſtatuamus, rei ipſius, & temporum ratio exigit. Sic ætas horum duumvirum incidet in ſeculi X. finem, quo tempore regni Sveo-Gothici habenas moderabatur Rex Chriſtianus Olavus Skötkonung. Conf. Per. Mon. Ullerâk. p 17.

Claruit illa tempeſtate illuſtriſſima *Thorgnyorum* familia, & in hac, inter regni optimates, *Thorgnyus*, Vir haud vulgari ſpecie, nec minori gravitate & prudentia. De quo Sturlonides: *Hann var kallaþur vitraſtur maþur iSviavelldi. Hic per Svioniam ſapientiſſimus habebatur h*). Hujus forte, aut alius ex eadem gente, monumentum eſt, quod, a *Balio* factum, in paroecia *Lisleна*, haud longe a templo, jacet nunc neglectum; cujus ſculptura, draconibus, vel equis, ex adverſo poſitis, ſolito nitidior, eque-

e) ad Thorſætra prædium Nob. Secret. Car. Iſerhielm. *f*) Inter monumenta Bureana. *g*) Vid. Inſcriptionem Hâgenſem in Mon. Ullerâk. p. 324. *h*) Heimskr. T. I. p. 478. ſeq. Perinsk. Monum. Thiund. p. 31.

equeſtris ordinis viro, pro illorum conſvetudine temporum, non indigna videtur. Dicitur autem in lapide DORNAIG, quod ſubſequenti ævo in DORGNY vel DORNY *i*), facile, ob molliorem ſonum, potuit mutari. De ave, quæ in ſummo ſculpta, diſpiciendum eſt, num ad inſignia nobilliſſimæ domus pertineat. Porro *Horſſebacken* dicitur collis, ubi lapis reperitur, ab equis, ut putant, huic monumento inciſis.

IN VPLANDIA.

XLIX. In Parœcia *Bondkyrko-Sokn*, & pago *Noorby*.

ᚼᛚᛁ · ᚢᚴ · ᛁᚢᚠᚢᚱᚠᚱᛅᛋᛏ · ᛚᛁᛏᚢ · ᚠᛁᚱᛁ·
ᚠᛁᚱᚠᛁ · ᛁᚠᛏᛁᚼ · ᛁᚼᚱᛁ ᚠᛁᚦᚢᚱ ᛋᛁᚼ ·
ᚢᚴ · ᚼᛏ · ᚠᛁᛋᛏ · ᚢᚴ · ᚼᛏ · ᛁᚠᛁᚠᚢᚾᛏ ·
ᚼᚼᛁ · ᚢᛁᚼ · ᛏᚱᛁᚦᛁᚼ · ᚼᚢᛋᛏᚱ · ᛋᚢᚾ ·
ᛁᚼᚱᛚᛋ · ᚢᚦᛁᚼ ᚱᛁᛋᛏᛁ

ALI VK JVFVRFAST LITV GERA MERKI IFTIR JARL FADVR SIN, VK AT GISL, VK AT IGIMVNT. HAN VAR TREPIN HVSTR, SVN IARLS. YBIR RISTI.

Ali

i) Occurrit hoc apud Steph. ad Sax. p. 167.

Ale & Jufurfaſt monumentum fieri curarunt Jarlo patri ſuo, & Gisloni, atque Ingemundo Jarli filio, qui in oriente occiſus fuerat. Ybirus incidit.

L. In Parœcia *Vaxala*, & muro cœmeterii.

ᚼᚢᛚ- - ᛏ ᛚᛁᛏ ᛏ ᚱᛅᛁᛋᛅ ᛋᛏᛅᛁᚾ ᛏ ᛞᛁᚾᛅ ᛅᛏ ᚴᛁᛏᛁᛚᛒᛁᛅᚱᚾ ᚠᛅᚦᚢᚱ ᛋᛁᚾ ᛏ ᛅᚢᚴ ᚱᚢᚾᚠᚱᛁᚦ ᛏ ᛒᚮᚾᛏᛅ ᛏ ᛅᚢᚴ ᛁᚼᚢᛚᚠᛅᛋᛏᚱ ᚱᛁᚦ ᛁᚾ ᚢᛒᛁᚱ

HVL - - LIT RAISA STAIN DINA AT KETILBIARN FADVR SIN, AVK RVNFRID AT BONTA, AVK IHVLFASTR. RID IN VBIR.

Hul - - erigi fecit hoc ſaxum Ketilbiarno patri ſuo, Runfridis marito, atque Igulfaſtr. Incidit autem Vbir.

LI. In Parœcia *Gamla Upſala*, ad Villam *Ekeby*.

ᚢᛁᛋᛏᛁ ᛏᚢ ᛁᛏᚢᛁᚦᚱ ᛏᚢ ᚱᛁᚢᛁᚦᚱ ᛁᛏᚢ ᚱᛁᛋᛏᛁ ᛋᛏᛅᛁᚾ ᛁᛏᛏ ᛁᚾᛁᚠᛁᛅᚴ ᚠᛁᚦᚢᚱ ᚢᛒᛁᚱ ᚱᛁᛋᛏᛁ

VISI-

VISITI VK LIKVIDR VK RIKVIDR LITV RAISA STAIN AT HVIGAIR FADVR. YBIR RISTI.

Viſiti, & Likvidr, & Rikvidr fecerunt lapidem erigi Hvigeiro patri. Ybir incidit.

LII. In Parœcia *Waſſunda*, ad villam *Paſtoris*.

ᛏᛁᚼᚱᛦᚱ · ᚢᛅ · ᚠᚢᚾᚼᚱ · ᚾᚢᛅ · ᚠᚢᚴᚾᚢ
ᚾᛁᛏᚢ · ᚱᛁᛋᛏ · ᛋᛏᚼᛁᛏ · ᚢᛅ · ᛒᚱᚢ ·
ᚾᛦᛏᛁᛘ · ᚾᛁᛅᚾᛏᛁᚾᛁ · ᚠᛁᚦᚢᚱ ᛋᛁᚾ.
ᚼᚢᚾᚴ · ᚠᚱᛁᚦ · ᚾᛏ · ᛒᚼᛁᛏᛁ · ᚢᛅ · ᚢᛒᛁᛘ
ᚱᛁᛋᛏᛚ · ᚱᚢᚾᛁ - - -

TIERFR VK GVNAR AVK GVLHV LITV RISA STAIN VK BRV EFTIR ALFNTAN FADVR SIN. HVLMFRID AT BONTA. VK YBIR RISTI.

Tierfr & Gunar, & Gulhu curarunt lapidem erigi, & pontem (fieri) Haldano patri ſuo; Hulmfridis marito. Et Ybir incidit.

LIII. In Parœcia *Lagga*, & pago *Marma*.

ᚦᚱᚾᛏᛁ · ᚢᛅ · ᛁᚾᚠᚢᚾᚴᚱ · ᚾᛁᛏᚢ · ᚱᛁᛏᛁ
ᛋᛏᚼᛁᛏ · ᛁᚴᛏᛁᛘ · ᛋ....ᚦ · ᚠᚾᚦᚢᚱ · ᛋᛁᚾ ·
ᚢᛅ · ᛁᚾᚠᛁᚴ ᛋᛏ . ᛁᛏ · ᛒᚾᚠᛏᛁ · ᛋᛁᚾ · ᛁᚾ ·
ᚼᚴ ᚾᛁᚠᚱ · ᚢᛒᛁᛘ ᚱᛁᛋᛏᛁ ·

DROTI VK INGVLFR LITV RITA STAIN IFTIR S----D FADVR SIN, VK INGIFAST AT BONTA SIN IN OFAIGR. YBIR RISTI.

Droti & Ingulfr inſcribi fecerunt monumentum lapideum Sivido patri ſuo, & Ingifaſta marito ſuo Ofego. Ybir incidit.

* In Parœcia *Lagga*, & pago *Roſsla*. Vide Act. Lit. Svec. 1727. p. 281.

* Upſaliæ, *in Templo Cathedrali*. Act. Lit. Svec. 1728. pag. 407

LIV. In Parœcia *Gryta*, & Pago *Örſunda*.

ᚦᛁᚠᚠᛁᚾᛏᚱ᛫ ᛚᛁᛏ᛫ᚱᛁᛁᚾᛁ᛫ᛋᛏᛁᚾᛁ᛫ ᚦᛁᚾᚾᛁ᛫
ᛁᛏ᛫ ᚼᚢᛚᛘᚴᛅᛁᚱ᛫ ᚠᛅᚦᚢᚱ᛫ᛋᛁᚾ᛫ ᚠᛁᚦᚢᚱ᛫
᛫ᚠᚢᚦ᛫ᚼᛁᛁᛚᛒᛁ᛫ᛋᛁᚾ᛫ᚼᛁᛁᛋᛏᛁᚾᛋ᛫ᛒᛁᛁᚾᛏᛁ᛫ ᛁᚠᚢᚢᚱ᛫
ᛒᛁᚾᛁ᛫ ᚱᛁᛋᛁ᛫ ᛋᛏᛁᛁ᛫ ᚦᛁᚾᚾᛁ᛫

DIGFASTR LIT RAISA STAIN DINSA AT HVLMGAIR FADVR SIN GODAN. GVD HIELPI SAL HANS, BOANTA IGVR. BALI RISI STEN DINSN.

Digfaſtr erigi fecit lapidem Hulmgero patri ſuo bono. Deus adjuvet animam illius, mariti Iguræ. Bali lapidem hunc incidit.

LV. In Parœcia *Lisleña*, & colle *Horſſebacken*, arvo *Paſtoris vicino*.

ᚠᛁᛁᛏᚱ

ᚴᛅᛏᚱ · ᛚᛁᛏ · ᚱᛁᛁᛋᛅ . ᛋᛏᛅᛁᚾ · ᛅᛏ · ᚦᚮᚱᚾᛅᛁᚴ ᛒᚮᚨᚾᛏᛅ · ᛋᛁᚾ · ᚴᚮᛏᚨᚾ · ᛁᚾᚴ · ᛅᛏ · ᛁᚮᚱᚢᚾᛏ · ᛁᚾᚴ · ᛅᛏ · ᛅᛒᛁᚮᚱᚾ . ᛒᛅ-ᛚᛁ · ᚱᛁᛋᛏᛁ ·

KATR LIT RAISA STAIN AT DORNAIG BOANTA SIN GODAN, AVK AT JORVNT, AVK AT ABIORN. BALI RISTI.

Kátr lapideam hanc ſtelam erigi juſſit Þornaigo, vel, Thorgnyo, marito Optimo, Jorundo item, & Abiorno. incidit Bali.

LV. Ibidem, in pago *Ulfſtämma.*

ᚦᛁᛚᚴᚱ · ᛁᚾᚴ · ᚴᛅᛋᛏᚢᛚᚠᚱ · ᛁᚾᚴ · ᛁᚱ-ᛚᛅᛁᚴᚱ · ᚦᛅᛁᚱ . ᛚᛁᛏᚢ · ᚼᛅᚴᚢᛅ · ᛋᛏᛅᛁᚾ . ᛁᛏ · ᚱᛁᚴ · ᚴᛅᚦᚢᚱ . ᛋᛁᚾ · ᛒᛅᛚᛁ . ᚱᛁᛋᛏᛁ · ᛋᛏᛅᛁᚾ .

DOLFR AVK FASTVLFR AVK ERLAIFR DAIR LITV HAKVA STAIN AT ROK FADVR SIN. BALI RISTI STAIN.

Dolfo & Faſtulphus, & Erlaifus inſculpi fecerunt lapidem Roko, patri ſuo. Bali lapidem incidit.

LVI. Ibidem.

---ᛁᚴᚱᛁ · ᛁᚾᚴ · ᚼᛁᚴᛒᛁᚢᚱᛁ · ᚦᛁᛅ ᛚᛁᛏᚢ · ᚱᛁᛋᛁ · ᛋᛏᛁᛁ - ᛁᛏ · ᚢᛁᛒᛁᛁᚱᛁ . ᛒᛁᛚᛁ . - - -

- - - - IORN, AVK SIGBIVRN DEIR LITV RISA STEN AT VIBIORN. BALI - - - -

- - - - iorn, & Sigbiurn lapidem curarunt erigi Vibiorno. Bali. - - - -

LVII. Ibidem, in pago *Kiählſtad.*

ᛏᛁᚾᛘᚼᛁ ᛁᛖᚱ ᛏᚢᚱᛁ ᚱᛁᚺᛏᚢ ᛋᛏᛁᛁᛁ ᚦᛁᛁᛁ ᛁᚠᛏᛁᚱ ᛁᚱᛁᚢᛏ ᛒᚢᚱᛁ ᛁ ᚦᛁᛁ ᛏᚼᚦᚢᚠ

LISMHI AVK TVKI RESTV STAIN DINA AFTIR AGAVT, BVKO I KIA - - - TADVM.

Lismhi & Tuki hunc erexerunt lapidem Agauto. Habitarunt (*illi omnes*) in Kiählſtadum.

Hunc lapidem inter Balianos retulimus, cruce appicta artificis manum manifeſtò diſtinguente.

LVIII. In Parœcia *Husby-Siutolft*, & pago *Wiggeby.*

ᛋᛏᛁᛒᛁᚱᛁ ᛁᛖᚱ ᚠᚱᛁᛁᚠᚴᚴ ᚦᛁᛁᚴ ᛚᛁᛏᚢ ᚱᛁᛁᛋᛁ ᛋᛏᛁᛁᛁ ᚦᛁᛁᛋᛁ ᛁᛏ ᛁᛁᚢᛚᚠ ᚠᛁᛋᛏ ᛒᚱᛁᚦᚢᚱ ᛚᛁᛁ ᛒᛁᛁᛁ ᚱᛁᛋᛏ

SAIBORN AVK FRAIGRR DAIR LITV RAISA STAIN DINSA AT HIVLMFAST BRODVR SIN. BALI RIST.

Saiborn & Fraigr hunc erigi curarunt lapidem Hiulmfaſto Fratri ſuo. Bali incidit.

Qui

Qui hunc cippum inſpexerit, juraret heri, aut nudius tertius poſitum; usque adeo nullum vel lapis ipſe, vel ſculptura ab aevo vitium contraxit. Neque cruſta illa tenaciſſima obductus eſt, quæ pleraque obſedit monumenta runica, & lectu reddidit difficillima. Nimirum hic lapis a prima, ut apparet, qua erectus fuit, ætate inclinatus, a tempeſtatum ſævitia quodammodo manſit immunis; quæ dictum inducunt muſcum, & innumeris perpetuisque divexando injuriis ipſa etiam ſaxa paulatim diſſolvunt, & exedunt.

XIX.

ANDREÆ CELSII

Obſervationes Meteorologicæ habitæ Upſaliæ Anno 1730.

HOc quoq; anno Barometro & Thermometro a Præſtantiſsimo artifice *Hauksbejo Londini* confectis uſi, obſervationes meteorologicas juxta modum a Cel. *Jacobo Jurin* in *Actis Philoſoph. Anglicanis N. 379. p. 422.* deſcriptum adornavimus. Quum autem integrum Diarium heic adponere, nimis prolixum foret, obſervationum noſtrarum compendium cum publico communicabimus.

Barometri itaque altitudines quovis menſe hæ obſervatæ ſunt

Maximæ			&	*Minimæ*		
Menſ.	*Dies.*	*Hora.*		*Dies.*	*Hora.*	
Jan.	8.	8½ *a. m.*	30. 31.	- 18.	9. *p. m.*	28. 91
Febr.	3.	8½ *a. m.*	30. 32.	- 14.	9¼ *a. m.*	28. 99.
Mart.	29.	12¾ *p. m.*	30. 36.	- 21.	9. *p. m.*	29. 14.

Apr. 21.	10½ *a. m.*	30. 14.	-	10.	5 *p. m.*	29. 45.
Maj. 2.	7. *a. m.*	30. 22.	-	30.	6¼ *p. m.*	29. 39.
Jun. 2.	7½ *a. m.*	29. 98.	-	21.	4½ *p. m.*	29. 59.
Jul. 20.	6 *a. m.*	30. 07.	-	31.	5 *a. m.*	29. 20.
Aug. 26.	*tot. die.*	30. 11.	-	23.	9½ *p. m.*	29. 33.
- - 29.	7. *a. m.*	- - - -				
Sept. 30.	9¾ *p. m.*	30. 38.	-	11.	8½ *a. m.*	29. 12.
Octob. 1.	7½ *a. m.*	30. 39.	-	22.	*tot. die.*	29. 48.
- - 9.	10. *p. m.*	- - - -				
Nov. 30.	11¾ *p. m.*	30. 60.	-	23	*tot. die.*	28. 95.
Dec. 1.	10¼ *p. m.*	30. 71.	-	10.	*tot. die.*	28. 90.

Ex hiſce obſervationibus, ut ſæpius quoque antea compertum eſt, liquet, menſibus æſtivis variationes Mercurii in Barometro fuiſſe ſatis exiguas, hibernis vero inſigniores; maximamque totius anni variationem 1 *dig.* & 81 *centeſ. menſ. Lond.* menſe Decembri intra novem dierum ſpatium contigiſſe. Hinc media Mercurii altitudo circa 29. dig. 80½ cent. ſuſpenditur. Die 1 Decembris in maximo hydrargyri aſcenſu aër fuit ſerenus & valde tranquillus; die autem 10 ejusdem menſis circa deſcenſum totius anni maximum ſpiravit S. 1. cum nivibus. 420. *part. milleſ. digit.*

Notavimus hoc quoque anno, Ventos SO. SSO. S. SSW. & SW. mercurium ſemper depreſſiſſe: ſed WSW. W. WNW. NW. NNW. N. NNO. & NO. plerumq; eundem elevaſſe

Thermometri deſcenſus matutini cujusvis menſis hi fuere

Maximi

Maximi				&	Minimi			
Menſ.	Dies.	Hor.	Grad.	Dec.	Dies.	Hor.	Grad.	Dec.
Jan.	26.	8.	78.	4.	3.	$8\frac{1}{2}$.	67.	7.
Febr.	27.	10.	83.	8.	16.	$10\frac{1}{2}$.	66.	3.
Mart.	16.	9.	86.	7.	30.	9.	65.	6.
April.	2.	9.	63.	3.	21.	$10\frac{1}{4}$.	48.	0.
Maj.	9.	$7\frac{1}{4}$	53.	6.	18.	$7\frac{3}{4}$.	33.	1.
Jun.	3.	9	36.	9.	13.	$7\frac{1}{2}$	21.	4.
Jul.	8.	$5\frac{1}{2}$	28.	6.	28.	$5\frac{3}{4}$	15.	0.
Aug.	26.	7	47.	2.	17.	6	25.	8.
Sept.	9.	7	51.	7.	2.	$6\frac{3}{4}$	38.	9.
Oct.	29.	8	71.	6.	1.	$7\frac{1}{2}$	53.	5.
Nov.	30.	$10\frac{1}{2}$	82.	2.	3.	8.	55.	4.
Dec.	6.	9	83.	0.	14.	9.	66.	0.

Hinc apparet, ſi altitudines Thermometri ante meridiem obſervatas inter ſe conferas, diem totius anni frigidiſſimum nobis fuiſſe 16. Martii, ſereno cœlo & malacia gaudentem; calidiſſimum vero 28. Julii, nubilum cum S. 1. Unde media Thermometri altitudo 50. grad. $8\frac{1}{2}$. dec. Si autem obſervationes Thermometri poſt meridiem factæ, inter ſe comparentur, maximum nobis dedit calorem dies 27. Jul. ſpiritu vini aſcendente ad 9. gr. 1. dec. cœlo fere ſereno & S. 2. Atq; ſic totum ſpatium, quod variatio annua occupavit, 77. gradibus & 6. dec. æquatur.

Menſibus hiemalibus frigus viguit conſtans, moderatum tamen & non adeo intenſum, ut menſe Februario anni proxime præcedentis. Noctu ante diem 6. Octobr. ſpirantibus N. 1. & W. 1. intra gradum Thermom. 61 & 64. humus & aqua libero aëri expoſita primum congelata eſt.

Noctu

Noctu ante diem 28. Octobr. intra gradum 67. & 71 amnis leniter fluens & hanc urbem interſecans prima vice glacie adſtrictus eſt, flante N. 1.

Si gradus caloris hujus anni, cum præcedentium annorum obſervationibus contendantur, tempus æſtivum ſolito fuit calidius. Ex literis Plur. Rev. & Præclar. Dn. Mag. *Olavi Broman* patet in *Helſingia* intra 50 vel 60 annorum intervallum tantum calorem vix perceptum eſſe. Sub hoc æſtu cœlum apparuit fere ſerenum & & inſolito quodam fumo obtectum, qui non modo *Uplandiam*, ſed omnes *Sveciæ* provincias peragravit. Immo ex relatione laudati *Bromanni* conſtat hunc fumum per *mare* quoque *Balticum* diffuſum fuiſſe, adeo ut non paucos circa medium inprimis menſis Julii naufragium feciſſe teſtetur. Sol inter hunc fumum nudis oculis in ipſo ſæpe meridie conſpici potuit, haud aliter ac vaporibus horizontalibus immerſus apparere ſolet. Quare etiam diebus præcipue 11, 12. & 13, Julii ingens macula circularis in parte ſolis orientali verſus ejus centrum progredi ſine teleſcopio heic viſa eſt. Hanc quoque maculam Clar. Dn. Mag. *Olaus Hammarœus* in locis *Sudermanniæ* mari Baltico proximis obſervavit diebus 13. & 14. aëre fumoſo & ſpirante Euro. Nobil. & Conſultiſſ. Dn. Aſſeſſ. *S. Lindheim* nos certiores reddit magni cujusdam incendii, quo quamplurimæ vaſtiſſimæ Fennoniæ ſilvæ hac æſtate vehementer conflagrarunt: huncque fumum aërem adeo condenſaſſe narrat, ut menſe Julio prope *Biörneborg* magnam in ſole maculam nudis oculis conſpexerit.

Quantitatem pluviæ & nivis liquefactæ pedis Londinenſis digitis, eorumque partibus milleſimis menſuravimus menſe

dig.

	Dig.	Milles.		Dig.	Milles.
Januario	0.	374.	*Julio*	1.	478.
Februario	0.	414.	*Auguſto*	0.	525.
Martio	1.	983.	*Septembri*	1.	599.
Aprili	0.	165.	*Octobri*	1.	103.
Majo	2.	060.	*Novembri*	1.	150.
Junio	0.	745.	*Decembri*	1.	432.

Colligitur hinc altitudo pluviæ & nivis liquatæ in noſtrum horizontem per integrum annum decidentis 13. dig. 26. part. milleſ. quæ ſiccitatem hujus anni nimiam ſatis indicat, ſi altitudinem mediam reſpiciamus, quam ex ſeptem annorum obſervationibus 19. fere digit. æſtimavimus. Menſem Martium nivium & Majum pluviarum copiam hujus anni maximam effudiſſe patet. Ceterum tantus fuit æſtus, tantaque ſiccitas æſtatis & inſequentis autumni, ut multi rivuli, fontes & putei, præter morem ſolitum, penitus exſiccati fuerint.

In *Helſingia tremorem terræ* ſatis vehementem noctu ante diem 25 Julii accidiſſe obſervationes Bromannianæ docent.

Tonitrua, fulgura & fulmina hac æſtate frequentiora univerſam Sveciam nocivis ſæpe effectibus infeſtarunt.

Die 18. Maji hor. 11½. a. m. audivimus tonitru cum fulgure & pluvia exigua, ſpirante W. 1.

Noctu poſt diem 12. Junii tonitru & ictus fulminis in vicinia Upſaliæ, flante S. 2. & pluvia decidente 173 *milleſ. dig.*

D. 21. Junii hor. 3. poſt meridiem tonitru cum vento SW. 2.

D. 22. Junii ante meridiem tonitru cum pluvia 128 *milleſ. dig.* & S. 1.

D. 10. Julii hor. 1. poſt merid. fortiſſimum tonitru cum pluvia 131. *milleſ. dig.* & S. 4.

D. 15. Julii h. 10 a. m. & 3. p. m. tonitru cum pluvia 550. *millef. dig.* & S. 1.

D. 28. Julii h. 6. p. m. tonitru & grando cum pluvia 53. *millef. dig.* & SO. 3.

D. 2. Aug. h. 3. $\frac{1}{2}$ p. m. tonitru cum WSW. 1.

Venti hoc anno fuere quidem, ut ſolent, inconſtantes, frequentiores tamen S. & SW. & rarior O. Præterea raro fortes & procelloſos notavimus ventos. Menſis tantum Julii diebus 9. 10. 22. & 29. ventus S. impetuoſos dedit *turbines*. Noctibus quoque ante 27 & 28. diem Decembris idem ventus *procellam* & pluviam ſecum adtulit.

Auroram Borealem obſervavimus horis veſpertinis d. 4. & 16. Febr. d. 19. & 24. Sept. d. 22. 24. 25. & 29. Oct. Horum luminum, aliorumque, quæ in variis *Sveciæ* locis adnotata ſunt, pleniorem deſcriptionem in peculiari tractatu, ſi Deus voluerit, dabimus.

Annonæ ubertate gaudent agricolæ. Etenim Menſis Majus ſubinde pluvioſus & ſerenus ſegeti admodum amicus fuit. Calore deinde continuo menſis Junii ſeges celerius maturuit. Unde menſe Julio uberior meſſis, inprimis ſiliginis & tritici. Vernali autem ſegeti nimia ſiccitas noxia, hordei copiam quamplurimis in locis minuit.

XX.

HERMANNI D. SPÖRING

Epitome Obſervationum Meteorologicarum Aboënſ. Anni 1730.

Barometrum, quo hoc anno pro menſuranda varia aëris gravitate uſus ſum, ſimplex eſt, ad levem agitationem

tationem egregie phosphorizans, hoc tantum defectus habens, quod diameter interior paulo videatur anguſtior. Locus, in quo ſuſpenſum tenetur, 10. pedes amnis horizontem ſuperat. Ceterum Obſervationes inſtitutæ fuere mane & veſperi hora 7. Altitudines vero Mercurii maximæ & minimæ obſervatæ fuere quolibet menſe hunc in modum.

	Maximæ			*Minimæ*		
	dies	*poll.*	*cent.*	*dies*	*poll.*	*cent.*
Januar.	5.	31.	-	26.	29.	60.
Februar.	3.	31.	-	14.	29.	67.
Mart.	28.29.	31.	-	21.22.	29.	80.
April.	30.	30.	70.	10.	30.	10.
Maji	2.	30.	85.	25.26.27.28.	30.	10.
Junii	2.3.	30.	55.	25.	30.	23.
Julii	20.	30.	72.	31.	29.	71.
Auguſt.	26.	30.	70.	1.	29.	85.
Septemb.	30.	31.	3.	1.	30.	25.
Octobr.	1.2.	31.	5.	26.	29.	95.
Novemb.	30.	31.	10.	23.	29.	45.
Decemb.	1.	31.	20.	10.11.	29.	50.

Altitudinem ergo Mercurii maximam 31. 20. nubiloſus dies 1. Decembris exhibuit cum vento NO. Minimam 29 - 45. itidem nubiloſus 23. Novembris ſpirante SO. Habita vero inter maximum & minimum Mercurii aſcenſum differentia eſt, 1 $\frac{75}{100}$ pollicis Suecani. Die 25. Maji circa veſperam ut & ſequentibus 26. 27. 28. Mercurius in tubo immobilis hæſit ad altitud. 30. 10. excipientibus ſe mutuo mane W. & circa veſperam Nw.

Ventorum hoc anno frequentiſſimus fuit NO. habuit ſe enim ad reliquos (ſi modo integros quibus ſpiravit dies numeres) ut ſequens docet Tabella.

NO. se habuit ad N. ut 61. ad 24.
- - - - - - - - - O. - - - - - 33.
- - - - - - - - - W. - - - - - 26.
- - - - - - - - - S. - - - - - - 33.
- - - - - - - - - NW. - - - - - 20.
- - - - - - - - - SO. - - - - - 35.
- - - - - - - - - SW. - - - - - 31.

Ventosos integros dies hic annus habuit 96; placidos vero 227. reliqui fuere mixti.

Dies integros & pro parte *serenos* numeravi præter propter 200; *pluviosos* vero integros vix 16. si vero summam dierum omnium quibus vel per totum vel pro aliqua saltem parte pluvia cecidit numerare velim, erit præter propter 60. Unde apparet fuisse hunc annum siccissimum, quod suo certe damno experti fuere agricolæ, dum avenæ, hordei, pisorumque parum dedit arida tellus, idem etiam de rapis familiari ruricolarum edulio tenendum est. Siligo vero abunde provenit. Fontes quot hac in urbe habentur omnes exsiccati conspiciebantur, excepto uno atque altero qui parum aquæ dederunt; Solus ille mineralis *S:ti Henrici* fons alias *Kupis* dictus, salubri suo atque defectus nescio latice se commendans, tantum aquæ suppeditavit, quantum potior civium pars in usus domesticos impendit. Siccitatis excessum probavit denique insectorum, erucarum præcipue innumera turba hortis infestissima, quicquid olerum radicumque esculentarum esset, turpiter depascens. Augebatur vero æstivus calor sylvarum incendiis passim apud nos existentibus præcipue circa Aboam nostram.

Procellas violentiores habuimus d. 3. Januarii, medio Septembris, atque 27. Decemb.

Tonitru audivimus Maji 20. spirante O. Ejusd. 28. cum

W.

W. 31. cum no. Jun. 9. cum no. 11. cum NO. 12 cum N. 14. cum o.

Lumen boreale per 23 vices vespertinum illustravit cœlum, scil. Febr. 23. Mart. 4. 11. April. 3. 21 August. 4. 13. 18. 22. 24. Septemb. 26. 27. 28. 30. Octobr. 1. 24. Novembr. 1. 3. 10. 27. 28. Decembr. 6. 14. Notatu præ ceteris dignum fuit illud quod Februar. 23. hora circiter sexta vespertina conspexi, paucis admodum atque debilibus radiis ex N oriundum, mox per totum cœlum dispersum, concurentibus radiis in centro hæmisphærii tanquam puncto; horum fugacium radiorum tanta erat agitatio, ut strepitus audiretur a spectatoribus. Hora 9. evanuit.

Aspectu quoque egregium fuit aliud boreale lumen d. 24. April. triplicem arcum exhibens, mox in unum coëuns. Duplicem ejusmodi arcum vidi d. 30. Septemb.

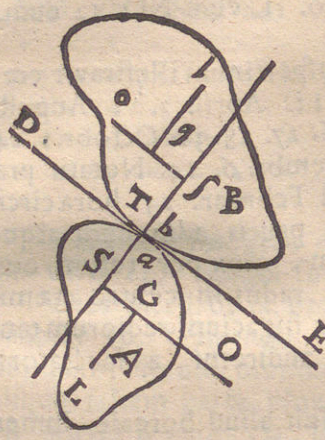
XXI.

Problema Mechanicum de Motu Corporum ex percussione solutum

à SAM. KLINGENSTIERNA, Geom. Prof. Upsal. & Reg. Soc. Sveth. & Angl. Sodali.

DAtis figuris motibusque duorum corporum ante concursum, ut & eorum centris gravitatis & oscillationis, invenire motus eorundem post concursum.

Solutio.

COrpora duo cujuscunque figuræ A & B, quorum motus utcunque componantur ex rectilineis centrorum gravitatis G & g, ac rotativis circa axes positione datos per centra gravitatis transeuntes, concurrant in puncto T. Ob datos motus & figuras corporum A & B ante ictum, datur positio plani DE, utrumque contingentis in puncto concursus T, ut & velocitates quibus puncta concurrentia a & b in ipso ictus momento accedunt ad planum DE. Per punctum T agatur recta ST*s*, plano DE normalis, & a centris gravitatis G & g cadant in illam normales GS, g*s*, in quibus retrorsum productis sint O & o centra oscillationis corporum A & B pertinentia ad puncta suspensionis S & *s*, posito quod oscillationes peragantur secundum plana TSO & T*s*o. Summa vero velocitatum quibuscum puncta a & b accedunt ad planum DE, id est, velocitas respectiva quacum concurrunt corpora A & B, dicatur V.

Casus I. Si corpora A & B fuerint perfecte elastica, mutationes motuum ab ictu profectæ hæ erunt. 1. Centrum gravitatis G acquirit velocitatem $\frac{2\,OG\cdot og\cdot B\cdot V}{OS\cdot og\cdot B+OG\cdot os\cdot A}$ in directione GL parallela ipsi TS. 2. Punctum S acquirit velocitatem rotativam $\frac{2\,GS\cdot og\cdot B\cdot V}{OS\cdot og\cdot B+OG\cdot os\cdot A}$ in plano TSG secundum ordinem literarum SLO, circa centrum G spe-

G ſpectatum ut immobile. 3. Centrum gravitatis g acquirit velocitatem $\frac{2OG.og.A.V}{OS.og.B+OG.os.A}$ in directione gl parallela ipſi Ts. 4. Punctum s acquirit velocitatem rotativam $\frac{2gs.OG.A.V}{OS.og.B+OG.os.A}$ in plano Tsg ſecundum ordinem literarum slo circa centrum gravitatis g ut immobile ſpectatum.

Et hi motus cum motibus corporum A & B ante ictum decenter compoſiti, dant motus eorum poſt ictum.

Caſus II. Si corpora A & B non fuerint perfecte elaſtica, ſed talia, ut unum eorum in alterum immotum directe impingens ea reſiliat velocitate, quæ ſit ad velocitatem impactus ut q ad p, minuendæ ſunt mutationes motuum ſupra aſſignatæ in ratione p+q ad 2p.

XXII.

Recenſio libelli, cui titulus:

Inledning til nödig kundſkap at igenkänna och upfinna allahanda Berg-Arter, Mineralier, Metaller, ſamt Foſſilier, och huru de måge til ſin rätta nytta anwändas.

h. e. *Manuductio ad cognoſcenda & inveſtiganda varia genera Mineralium, Metallorum & Foſſilium; una cum eorum ad uſum vitæ applicatione.*

Auctore MAGNO *von* BROMELL.

Stockh. *ſumptu* Ruſswormianis 1730.

8vo. *pagg.* 95.

VArie a natura per certas terræ regiones diſtributa eſſe metalla omnes credunt, certos tamen orbis tractus iis deſtitui,

ſtitui, quia huc usque inventa non ſunt, id eſt quod negamus.

Maximam quidem ex omnibus Europæ regionibus in hunc usque diem ſuppeditavit auri copiam *Hungaria*; in Aſia maxime aurifera ſunt regna *Pegu*, *Siam*, *Bengala*, *China*, *Malacca* & *Sumatra*. In Africa *Monomotapa*, *Congo* & *Sofala*. Imo in Æthiopia tantam ejus eſſe abundantiam perhibetur, ut non e terræ viſceribus illud eruere opus habeant incolæ, cum in ſuperficie ejus ſufficiens quantitas illis ſit obvia. Ex America e regnis *Peru* & *Chili*, Hiſpanorum, ex Braſilia, Portugallorum naves auro & argento onuſtas in Europam quotannis deferri, ex novellis conſtat.

Interim tamen in reliquis terris mineras adhuc latere, & erui poſſe, quis negabit? laborum quippe fuga & ignorantia ab harum inveſtigatione incolas forſan deterruit, & avocavit.

Ignobilia metalla ob elongationem a tropicis, ſeptentrionalibus tribuere plagis, nobiliora autem tropicis propioribus, experientiæ itidem repugnat. Svecia quidem noſtra ferri præſertim & cupri copia abundat, in Norvegia, Moſcovia, Polonia & Germania ſimiliter largus ſatis eſt ferri, chalybis & cupri proventus; at hæc metalla etiam invenies in Hungaria, in Italia, in Hiſpania, in Japonia, in Æthiopia &c.

Reperiri igitur poſſunt in regionibus noſtris ſeptentrionalibus plurimæ, quas recondit adhuc in ſinu ſuo plaga noſtra, divitiæ, ſtudio demum cura & labore improbo eruendæ.

Laudanda ergo quam maxime eſt opera Nobiliſſimi Domini Auctoris, qui magnis ſumtibus conquiſitis undiquaque metallis, mineris, lapidibus, terris & ſalibus, ſingulorum primum naturam ipſe indagavit, demum inven-

ta

ta hactenus apud nos, & post hac investiganda publico indicavit, & simul cujusvis naturam, usum & diagnosin tam distincte exposuit, ut omnibus, opusculo perlecto, facillimum jam sit ex additis notis characteristicis, vel sponte obvia, vel labore, ex traditis indiciis eruenda terræ concreta, statim dignoscere, & ad usus quoscunque transferre. Imo plurima ostendit, ab exteris terris ad nos translata, quæ tamen hinc inde in patria nostra inveniuntur, utilia illis præsertim, qui Encausticen, halurgiam, artem vitriariam, tinctoriam & pictoriam exercent.

Dividitur tractatus in XII. capita, quorum primum agit de terris; secundum de concretis sulphureis & bituminosis: capitibus quarto, quinto & sexto, lapides pertractat tam fusiles quam non fusiles seu calcinabiles, ut & illos qui medii inter hos sunt generis: capite septimo laderat figuratos: octavo, petrefacta: nono, lapides anipides consimales: capite decimo ipsas mineras & mineralia prorsus volatilia exponit: capite undecimo metallorum investigationem docet: caput demum ultimum metallorum speciali consideratione absolvitur.

Est autem in singulis hæc auctori pertractandi ratio, ut expositis brevissime cujusvis natura & usu, illorum vera indicet criteria, desumta a calore, sono, sapore, odore, gravitate, fixitate, opacitate, duritie, ductilitate, fluxu in igne, statu amalgamabili cum mercurio, solubili in menstruo & sociabili cum sulphure.

Lectionem igitur opusculi iis summopere commendamus, quibus gloria & emolumentum Patriæ, propria utilitas & oblectatio curæ cordique sunt.

XXIII.

Vita

ERICI BURMAN.

NAtus est ERICUS BURMAN in *Bygdeâ* Westrobotnienſium, anno 1692 d. 23 Septembris, Patre, *Jacobo Burman*, Bygdenſium Paſtore & Præpoſito venerando: & Matre, honoratiſſima Matrona, *Chriſtina Bozæa*. Paternum genus longe est antiquiſſimum: quippe ſi veteribus genealogiis, per manus deſcendentium inde poſterorum traditis, fas ſit credere, *Burmanni* originem ſuam ducunt a pervetuſta & illuſtri familia *Burea*, cujus ſtipes celebratur *Falo Junior de Byreſtad*, ſeu *Bure*, *Erici* X. *Regis* ſervator, atque *Medelpadiæ*, partis *Angermanniæ* & *Jemtlandiæ* Dynaſta, in annalibus patriæ celebratiſſimus.

Vix ſexennis puer literas elementarias, ipſo indigitante Patre, aliquot horarum luſu, facillime arripuit. Anno ætatis ſuæ undecimo Scholam Pithenſem ingreſſus, ſub moderamine Adm. Rev. & Præclar. Viri, D:ni *Danielis Touſcher*, jam Præpoſiti Skönenſis meritiſſimi, prima literarum fundamenta tam inopinato profectu jecit, ut quicquid tanquam diſcipulus publicus didiciſſet, idem ſodalibus ſuis, quaſi doctor privatus, ſedulo inculcaverit. Adeo a teneris docendi officio adſveſcere multum eſt.

Pater hac tam inuſitata filii induſtria lætus, literarum ſtudiis jam prorſus conſecratum, exactis vix binis in hoc ludo annis, ad Gymnaſium Regium, quod *Hernöſandiæ* floret, ablegare conſtituit. Sed Noſtrum, dum viam exordiretur ad litus, unde navi *Hernöſandiam* vehere-

tur

tur, præcipiti casu in terram projecit indomiti equi furor. Hic lapsus lumbum Ejus adeo luxavit, ut medicinam jam non mentis apud Hernösandenses, sed corporis apud Chirurgum Umåensem, quærere coactus fuerit. Monuerunt forte hoc infortunio fata, *Burmanni* felix ingenium, quod mathematis olim destinaverant, non amplius in Scholis & Gymnasiis, unde diva Mathesis plerumque exulare solet, sed in Academiis jam excolendum esse. Hoc malo intra breve temporis spatium curato, eandem lumbi fracturam iterato casu sic læsit, ut super plano asseris luxata membra extendere necessum habuerit Chirurgus. In hoc situ difficili quidem, sed Astronomo futuro sæpius usurpando, supinus & immobilis per dimidium anni *Burmannus* jacuit. Quis crederet Nostrum, inter summos hosce cruciatus, & se, & fratres suos natu minores, literarum studiis instruere, in summis habuisse deliciis? Verum sanatione infelici successu sic diu tentata, Mater miseria filii commota, eum navigii lecto impositum *Stockholmiam* secum advexit. Ubi Chirurgorum industria tandem feliciter sanatus, pedibus, non tamen sine claudicatione, uti potuit.

Sed *Burmannus* ingens sibi in omni malo solatium reputavit, quod Musis Upsalienſibus se adeo propinqvum reddiderit curationis necessitas. Gymnasio itaque Hernösandensi prorsus relicto, Anno 1707 d. 13 Decembris albo studiosorum Academiæ Upsalienſis adscriptus est. Heic in mente excolenda multis superior, nemini fuit secundus; cumque socii, inter studiorum laxamenta, corporis exercitationes varias quærerent, Noster hisce jam parum idoneus, Musices lenociniis tempus recreationi datum fefellit. Magistro itaque *Christiano Zellinger*, Musico sui temporis celeberrimo, artem musicam vario in-

strumentorum genere sonos torquentem, mira facilitate, addidicit.

Cum vero Nostro in omni studiorum parte rerum cognoscere causas, ingens fuerit voluptas, Musices quoque solidiora fundamenta, quam quibus plerumque artifices contenti sunt, haurire gestiit. Cui proposito, nescio sane, an unquam idoneos magis reperire potuisset duces, quam *Haraldum Vallerium*, Geometriæ Professorem meritissimum, ejusque filium haud degenerem, *Johannem Vallerium*, primum Matheseos Adjunctum, postea, patri senescenti & Professori honorario facto, in munere succedentem, ambo Musicos eruditissimos. In horum familiaritatem intimiorem intromissus Noster, theoriam musicam non sine Arithmetices & Geometriæ subsidiis addisci satis expertus est. Et hinc orta est *Burmanno* ingens aviditas ampliſſimum Mathematicarum Scientiarum campum emetiendi. Doctoribus itaque mathematum iisdem *Valleriis*, *Petro Elvio*, Astronomiæ Professore Celeberrimo, & *Nicolao Celsio*, tunc temporis Matheseos Adjuncto, usus est. Cumque Algebra isto tempore in vicinia urbis insigni cum successu excoleretur a Clar. Dno *Andrea Gabr. Duhre*, tantus jam Mathematum amor pectus Nostri inceſſit, ut artis analyticæ addiscendæ causſa, quovis per ferias æstivales die, mirabile dictu, ad prædium Duhreanum *Gnistad*, dimidio milliaris Upsalia distans, quasi nihil ex claudicatione sentiens incommodi, pedibus ire haud gravatus fuerit.

Anno 1713 patrios lares revisit, & ne parentum desideriis, qui statui Ecclesiastico filium dudum dicaverant, deesse videretur, sermonem quoque sacrum habuit, applaudentibus ex Bygdensi Ecclesia omnibus, eumque dignum Patris successorem prædicantibus.

Sed

Sed noſter apud Bygdenſes ſuos Theologus, anno ſequenti *Upſaliam* reverſus, nil niſi Muſicus & Mathematicus, duas diſſertationes de *Proportione harmonica*, An. 1715. d. 22. Junii, & d. 6. Junii anni ſequentis edidit, poſtquam jam anno 1712. d. 3. Maji orationem de *Muſices laude* habuerat.

Anno 1716 filium jam Magiſtrum Philoſophiæ creatum, ut ſacris ordinibus initiaretur, domum revocavit Parens; verum Noſter & iter & ſacerdotium, per literas modeſte recuſans *Stockholmiam* petiit, ubi per triennium, Scholam mathematicam Magnatum præcipue filiis aperiendo ſe ſuſtentavit.

Fato functo b. m. *Elvio*, & ejus locum occupante *Nicolao Celſio*, Anno 1719 d. 4 ſept. *Matheſeos Adjunctus*, eodemque anno, die 6 Decembris, poſt *Chr. Zellinger*, *Director Muſices* Templi Cathedralis Upſal. conſtitutus eſt. Cumque eodem anno circa finem menſis Novembris, privato doctorum aliquot virorum conſilio, *Societas Literaria* Upſaliæ primum fundaretur, Noſtro & *Socii* & *Secretarii* officium oblatum eſt. Poſtea in noſtram *Societatem Regiam Scientiarum*, quæ d. 11. Nov. Anno 1728 inſtituta huic Societati literariæ originem debet, ut membrum digniſſimum, cooptatus eſt.

Anno 1721. d. 8 Octobris Virginem virtute, genere & forma commendabilem, *Annam Eliſabetham Reftelium*, Conſultiſſ. & Celeb. Viri, D:ni *Joannis Reftelii*, Juris Patrii Profeſſoris Upſal. filiam, matrimonio, prole gemina ſuperſtite, beato, ſibi junxit.

Anno 1724. d. 31. Octobris mortuo b. m. *Nicolao Celſio*, Aſtronomiæ profeſſioni admotus, orationem inauguralem de *Obſervatoriorum uſu* proclamavit.

Sic *Burmannus* ex animi plane ſententia rebus ſuis

fortunisq; compositis, ingenio, eruditione & ætate valens, omnes industriæ suæ nervos in orbis literati & patriæ emolumentum intendit.

Observationes Astronomicas instituit quamplurimas, sed cum publico communicavit paucas. Nam licet in observando fuerit accuratissimus, sæpe tamen doluit, & instrumenta minus accurate fabrefacta, & locum observationibus cœlestibus parum idoneum, diurnos nocturnosque ejus labores non raro fecisse irritos. Multum itaque de *Observatorio Astronomico* heic *Upsaliæ* exstruendo cogitavit; eaque de re Celeberrimum Parisiensium Astronomum Dn. *Cassini* per litetas consuluit. Qui pro insigni, qua pollet, humanitate, ad *Burmannum*, non modo ideam *Observatorii Regii Parisiensis*, sed etiam cogitationes suas de specula Astronomica, minimis sumtibus, sed maximis commodis, *Upsaliæ* erigenda, benevolus transmisit.

Aëris constitutionem inde a juvenilibus annis in calendariis suis Noster adnotavit, Patris omnino sui ad exemplum, qui ejusmodi observationes, per longam annorum seriem continuatas, in *Bygdeå* consignavit. Ab anno autem 1722 usque ad finem vitæ suæ, *observationes meteorologicas* ipse summo studio habuit, aliosque quamplurimos rerum naturalium in patria cultores, auctore Celeb. *Jurino*, Societatis Regiæ Londinensis tunc temporis Secretario, ad easdem observationes communi consilio instituendas, invitavit. Quare etjam *Societas Regia Londinensis*, cum qua Diaria hæcce meteorologica quovis anno communicaverat, nostrum sibi *Socium* d. 27 Junii An. 1728. junxit.

Ephemerides annuas per decem annos in publicum evulgavit, illis adjungens *historiam sanctorum* hominum, quorum memoriæ dies fastorum singulos consecravit Pontifex Romanus. Disci-

Disciplinas suæ professionis indefesso studio sincere & fideliter docuit: inqve iis scientiis, v. gr. in Trigonometria sphærica, quas Juventus Academica ut difficiles plerumque fugit, collegia privata gratis habuit. Systema Copernicanum, naturæ rerum consentaneum, Auditoribus suis dilucide exposuit, ne de ejus veritate judicia ferrent Astronomiæ rudes.

Ceterum, si mores *Burmanni* spectes, in omni vita sua veritatem summo amore prosecutus est. Erga amicos fidus & constans. Simulandi dissimulandique artificia apud eum nulla. Propositi admodum tenax fuit, non facile a sententia semel recepta se abduci passus. In congressibus, quos recreationis causa cum amicis haud raro frequentavit, facilis fuit & lætus, & jucundus. Et quoniam acri natura eum ornaverat judicio, de re quacunque in familiari colloquio proposita, multa ratiocinatione discurrere solitus erat. Sales & jocos non parum amavit. Publici commodi gloriæque patriæ fuit amantissimus. Privatæ utilitatis negligentior, nullo avaritiæ æstu abreptus est. Omnem fortunam eodem vultu animoque, ut Philosophum decet, tulit. Nulli animi adfectui in excessum ferme vergenti ita indulgens, ut amori illi nimio, quo Musicam suam coluit. Quare Directoris Musices munere summopere lætatus est. Sine Musica ne quidem se vivere posse haud raro affirmans. Immo idem Nostro, ac b. m. *Johanni Vallerio*, frequens in ore fuit proverbium: *qui Musica non afficitur, eum non hominem, sed bestiam esse oportet.* Ædes Burmannianæ, bis quavis hebdomade, collegiis musicis non modo discentium, sed etiam docentium opera ferventibus, personuerunt. Immo pulpita Academica dissertationes musicæ, *de Basso fundamentali*, *de Triade harmonica* &c. Nostro

Præ-

Præside, ornarunt. Certe hoc tempore tam theoriam quam praxin Musicam Upsaliensem in summo flore constitutam admirati sunt omnes.

Verum enim vero Anno 1727 visum est Templi Cathedralis Curatoribus directionem musices in alium, hoc munus omni studio ambientem, transferre. *Burmannus* autem pro hocce officio sibi semper dulcissimo conservando, tanquam pro ipsa vita, omnibus, sed interveniente Superiorum auctoritate, irritis viribus pugnavit. Ut tamen quid solatii Nostro daretur communi Consistorii Academici suffragio *Inspector Musices* d. 16. Martii anno 1728. factus est. Sed variæ circumstantiæ istius temporis *Burmanno*, nulla non ex parte, adversæ, non modo hæc tentamina frustranea reddiderunt, sed insuper ipsum cum novo Musices Directore processu forensi, satis molesto & diuturno, implicarunt. Quid itaque mirum, si nostrum vita sua, hoc est Musicâ, privatum mors invasit. Novimus omnes sub illo tempore, quo actio hæc tædiosa in foro ventilaretur, *Burmannum* gravissima raucedine correptum fuisse. Frustra igitur tentatis acidulis Sætrensibus, tussi postea, tum dolore cordis punctorio, & tandem dyspnœa misere afflictus est. Quæ ultimo, larga hæmoptysi superveniente, Nostrum ad prandium sedentem subito exstinxit d. 3. Novembris Anno 1729. Sed ita exstinxit, ut mox in cœlis suis vere vivere inceperit. Anima enim Cœlitum immista choris, gaudiis Musicis in æternum duraturis, perfruitur.

*** *** ***

ACTA LITERARIA ET SCIENTIARUM SVECIÆ,

ANNI M DCC XXXI.

Cum Figuris Æneis.

Cum Privil. S:Æ R:Æ M:TIS Sveciæ.

UPSALIÆ,

Sumtibus JO. HEINRICI RUSSWORMII VIDUÆ,

Reg. Acad. Upsal. Bibliopolæ.

ACTA
LITERARIA
ET
SCIENTIARUM
SVECIÆ.

ANNI M DCC XXXI.

Cum Figuris Æneis.

Cum Priv. S.R.E. M:TIS Sveciæ.

UPSALIÆ,

Sumtibus JO. HEINRICI RUSSWORMII Viduæ
Reg. Acad. Typal. Bibliopolæ.

ACTORUM CONSPECTUS.

I. GEORGII BRANT, Med. D. *Experimentum, quo probatur dari attractionem Mercurii in aurum, communic.* ab H. D. SPÖRING, Med. D. & Prof. Aboënſ. & R. Soc. Lit. & Sc. Socii. p. 1.
II. KIL. STOBÆI, Philoſ. Natur. Prof. Lund. & Soc. Reg. Lit. & Scient. Socii, *Obſervatio de arena volatica Scaniam vexante.* - - p. 9.
III. Ejusdem, *de Nummulo Brattensburgenſi.* p. 19.
IV. ALBERTI HILDEBRAND, Paſt. in Willje & Öreſiö, *Narratio de pluvia colore ſanguinem referente, communic. ab* AND. CELSIO, Aſtron. Prof. Upſ. - - - - p. 21.
V. CHRIST. POLHEM, Conſiliar. Commerc. & Soc. Reg. Lit. & Scient. Socii, *Epiſtola* ad Eundem D:num AND. CELSIUM, *de nova ſua ignis theoria* - - - - - p. 23.
VI. *Altitudines Solis Meridianæ, pro elevatione poli Upſalienſis determinanda, obſervatæ ab* Eodem. p. 35.
VII. AND. CELSII, Aſtron. Prof. Upſal. & Reg. Soc. Lit. & Scient. Secret. *Obſervationes Meteorologicæ, Upſaliæ habitæ* 1731. - - p. 39.
VIII. *Teſtamentum Regis Svecorum* MAGNI LADULAS, *ex Mſcto Biblioth. Upſal.* - - p. 44.
IX. *Vita* Illuſtriſſimi D:ni Baronis, Regis Regnique Sveciæ Senatoris &c. Dn. JOACHIMI v. DUBEN, Reg. Societ. Lit. & Scient. Membri Honorarii. - - - - p. 52.

X. O. C. *Triga observationum de Plantis Biblicis* אבינדה אגמון & אגוז p. 60.

XI. NIC. BOYE, M. D. Reg. Colleg. Med. Adsessoris & Poliatri Stockholm. *Cogitationes de hominibus Sanguisugis*, Wampyriis *dictis*, *una cum observatis de incorruptibilitate quorundam cadaverum*, *communicatæ a* NIC. ROSEN, Med. D. & Reg. Soc. Lit. & Scient. Socio. - - p 84.

XII. GEORGII WALLIN, Fil. S. S. Theol. D. & Prof. Bibliothec. Upsalienſis, & Reg. Societ. Lit. Scient. Socii, *Dissertatio de Hirundine Alba Regi noſtro Auguſtiſſimo FRIDERICO I. oblata Anno* MDCCXXVII. - - - p. 98.

XIII. GEORGII WALLERII, Collegii Medici Assessoris & R. S. L. & S. S. *Observatio & Experimentum de Funependulorum vibrationibus.* p. 112.

XIV. *Vita* SOPHIÆ ELISABETHÆ BRENNERÆ. - - - p. 118

ACTA

ACTA LITERARIA ET SCIENTIARUM SVECIÆ,

ANNI MDCCXXXI.

I.

Experimentum, quo probatur *dari attractionem Mercurii in Aurum*, institutum Holmiæ in Laboratorio Regio,

à GEORGIO BRANDT Med. Doct.

& communicatum ab

HERMANNO D. SPÖRING, Med. Doct. & Prof. Aboënsi, & Soc. Reg. Lit. & Scient. Socio.

UT inveniatur certum in physicis, non opus est confugere ad analogias, ubi res ipsa cujus notitia desideratur experimentis subjici potest. Nil refert quod credant docti nonnulli in experimentis peregrini, sensus fallere, adeoque ratiociniis potius utendum: Errant egregii hi viri: Tollant enim omnes circa materias per sensus sibi notas proprietates, & videant quid certi in physicis mero ratiocinio inveniant. Necessario itaque experimenta probe instituta æque bene veritates physicas in lucem

proferunt, ac demonstrationes mathematicæ certum circa quantitates in abstracto pronunciant. Omnia corpora sublunaria in terram gravitare & attrahi experientia docet, causa vero cur hoc fiat, nobis ignota est, nihilo tamen minus constantis hic naturæ legis effectus suam agnoscit causam. Pari ratione per experimenta chymica quam plurima *Attractionem* & Magnetismum inter multas dari materias pleniſſime probari potest, causam vero nos ignorare potius fatendum, quam fictis ratiociniis simulanda est sapientia. Inter alia circa Attractionem in Laboratorio Regio Holmiæ a me instituta experimenta chymica, subsequens cum auro & mercurio factum, Attractionem mercurii in aurum demonstrat.

Anno 1729. d. 10. Septembr. ex 1 $\frac{7}{8}$ loth. auri per antimonium fusi & ab omnibus recrementis optime purgati, cum mercurii Lothon. 8 parabam amalgama, quod aqua pluvia destillata lotum, atque phialæ anguſtioris colli inditum, super additis adhuc 17. Lothonibus mercurii, leni in digestione reponebatur. Vas probe erat obturatum, caloris gradus continuus, semperque æqualis servabatur usque ad d. 28 ejusdem mensis. Apparebat tunc massæ hujus color plane aureus; cum vero hinc inde agitaretur, in superficie tantum, instar tenuissimæ pelliculæ hærere videbatur, quæ subjacentem candidissimum obtegebat mercurium. Protrahebatur digestio per integros duos menses; interea temporis aurea illa pellicula d. 20 Octobr. fuscum contraxisse videbatur colorem, qui indies magis magisque in nigredinem abibat, manente tamen massa ut prius candidissima, hæc quicquid impendebatur laboris, aureo illo colore intime tingi recusabat, quamobrem digestio in aliud differebatur tempus, præsertim cum de mercurio sen-

sim

sim aliquid in phialæ collo sublimatum deprehenderem.

Eximebam hoc amalgama atque quantum poteram, per alutam premendo cogebam, ut quicquid mercurii superfluum esset exprimerem; illa vero quæ in aluta reliqua erat massa lanci imposita deprehendebatur adhuc in se continere 3 partes mercurii, respectu auri. Die 8. Decembr. Residuum hocce amalgama digestioni de novo committebam, visurus num mediante æquabili atque haud interrupta digestione mercurii quædam pars ab auro attrahi posset. Continuo procedebat digestio usque ad d. 1. Martii 1730. & semper aliquid de mercurio in sublime rapi videbatur. Quam ob rem sulphuris stillatitii duplum massæ huic addebam, atque in vitreo mortario tam diu conterendo miscebam, donec omnia in nigrum abirent pulverem, hunc immittebam crucibulo cui aliud (in cujus fundo foramen erat) inverse ita ut foramen superiora spectaret, imponebatur, lutoque commissuris obductis, igni ut sensim calesceret committebam. Sulphure una cum mercurio maximam partem evaporato, ignis gradus eousque augebatur ut totum candesceret.

Quæ in crucibulo remanserat spongiosa auri calx cum borace fundebatur. Regulus inde productus satis friabilis erat, atque cum mercurii aliquid adhuc continere videretur, de novo illum per se fundebam, spatio $\frac{1}{2}$ horæ igne violentissimo. Verum & tum fumos quosdam spargebat. Effusus tandem atque frigefactus mallei ictum non bene sustinebat, sed fatiscebat rimis, atque ubi fractus erat aliquantulum plumbeus apparebat, præsertim circa centrum. Discimus hinc mercurium licet adeo sit volatilis ut totus quantus in igne avolet longe leniori, per diuturnas digestiones, parte quadam sui ab auro ita attrahi, ut igne vel fortissimo inde nequeat separari.

Die 12. Martii Regulus hic cum mercurio ſuper igne de novo in amalgama reducebatur, ſuperfluo mercurio per corium expreſſo, quod in corio reliquum erat amalgamatis aqua probe lotum igni ut exſiccaretur admovebam. Quo facto, duabusque partibus florum ſulphuris conterendo admixtis, igni prius lento ut ſenſim avolaret mercurius, mox fortiſſimo ad excandeſcentiam usque imponebatur. Spongioſam obtinebam inde ſimilem priori calcem, quam cum ſuperaffuſa aqua regia in vitro quodam, papyro ne ſordes pulvisque inciderent munito, mixtam ulteriori ut ſolveretur digeſtioni committebam.

Die 13. Martii, Solutione in aliud vas effuſa, reſiduo quod in fundo non ſolutum erat nova affundebatur aqua regia. Priori vero affuſæ ſolutioni admiſcebam oleum tartari per deliquium, unde ſangvinis inſtar rubeſcere atque pellucere incipiebat, absque tamen ulla præcipitatione. Tandem poſt duas horas lutea calx inſtar auri fulminantis, minori tamen quantitate ac alias fieri ſolet fundum petebat. Perſtabat, quod mirum, ſolutioni ſuus color, & ſuſpenſa admodum ne turbaretur manu in aliud effundebatur vitrum, idque effeci viſurus an diutius permaneret, vel adhuc aliquid fundum peteret.

Die 14 Mart. præcipitatum quoddam ſed priori longe diverſum in fundo vitri invenio; aurum fulminans non referebat, verum inſtar puriſſimi auri ſplendidum erat; nihilominus tamen ruberrimus ille color in ſolutione immutatur non tantum, verum etiam ſumma ejus quod valde miratus ſum, perſtabat pelluciditas. Leniſſima porro & lentiſſima inclinatione hanc ſolutionem in aliud effundebam vitrum, perque noctem reponebam, ut viderem mane num adhuc materia quædam ad fundum

dum vitri præcipitanda ipſi ineſſet, quod etiam accidebat, verum minor erat quantitas, ſplendorque debilis magis atque deficiens, ad virorem paululum accedens. Ruberrimus vero color ſummaque in ſolutione pelluciditas omnem neſcire videbatur mutationem.

Die 16 &c. Effundebam alteram illam ſolutionem quæ aquæ regiæ affuſione ſupra reſiduum poſt prioris ſolutionis effuſionem d. 13. Mart. parabatur, atque huic oleum tartari per deliquium affundebam, unde calx alba, quæ poſt edulcorationem atra & fuſca evadebat, fundum petebat. Solutio hæc ex affuso oleo tartari, ut prior non rubescebat, ſed viridem præ ſe ferebat colorem. Poſt hujus ſolutionis effuſionem, adhuc album quoddam in fundo non ſolutum reſiduum inveniebam, quam ob rem de novo & quidem tertia vice ipſi aqua regia ſuperaffundebatur, atque per noctem digeſtioni committebatur, ut periculum facerem ſolvi poſſet nec ne. Poſtridie effundebam ſolutionem, videbamque quod in fundo albæ materiæ aliquid reſtaret, quod aqua regia ſolvere non poterat. Ex hac ſolutione mediante oleo tartari iterum aliquid albæ calcis fundum petebat.

In hiſce ſolutionibus notatu quædam digna occurrebant, quæ in aliis auri ſolutionibus nunquam accidere ſolent. Rem omnem paucis dicam: Phiala ſolutionibus ejusmodi vulgo uſitata ad manus non erat, adeoq; ſolutiones hæ in vitris fere cylindricis (qualia ſunt ex quibus vinum haurire ſolemus) peragebantur, ſuperligata charta pro coërcendis ſordibus; & hinc charta illa, ex vaporibus primæ ſolutionis inter digerendum ſurſum elatis, in medio profunde viridem, perfecteque circularem maculam, cui a latere alia adjuncta erat minor maxime rubicundi coloris, contraxerat. Ut jam certus eſſem num idem in ſecunda ſolutione accideret,

alia iterum nitida vitrum charta tegebam. Apparebant omnia ut prius, nisi quod colores heic magis diluti essent. Viridis enim qui centrum occupabat ad luteum vergebat; rubicundus vero singulari modo se habebat; erat enim ipsi extremus margo rubicundissimus, sensim in dilutiorem abiens. Charta quæ tertiæ solutionis vitro super alligata erat, nullos exhibebat colores.

Licet jam mirum videatur, ab auro fixissimo alio quin in igne corpore, solo digestionis calore hos colores fuisse productos, pro certo tamen habendum, illos eo minus ab aqua regia emanasse, quo hæc ipsa, cum tertia vice affunderetur, postquam aurum prius solutum atque ab alba illa calce separatum erat, vel solo vapore hos colores producere non valeret. Majorem in fidem aquam regiam solam, vitro charta pura obtecto infundebam atque in digestione reponebam, verum coloris ne minimum in illa apparebat, unde hos ab auro solo fuisse productos clare patebat. De industria alias cum aqua regia eodem modo instituebam solutiones atque digestiones auri purissimi, scutati, coronarii &c. item mercurii, verum ejusmodi colores in charta mihi nunquam visi sunt, excepto hoc auro quod cum mercurio ope amalgamationis connubium inierat, methodoque antea dicta fuerat digestum.

Hi chartam tingentes colores principia auri quodammodo designare videntur, quod ipsum communi summorum Chemicorum suffragio duabus constare partibus deprehenditur, candida, atque rubra. Prior ipsum corpus, centrum, vel mercurialem auri substantiam, quæ & pondus auro dat, constituit. Hæc digestione vel putrefactione cum debito menstruo, vel viridis vel atræ, vel alterius demum coloris, evadit. Altera illa

&

& rubra, ſulphur eſt, quod accidentaliter quaſi, & ſuperficietenus tantum adhæret, indeque ſeparari & extrahi poteſt, remanente auro inſtar argenti candido. Situs macularum in charta, hoc ipſum quoque confirmare videtur, in centro enim viridis illa, & ad peripheriam rubra apparebat, ita ut ingenioſe admodum auri compoſitionem adumbrarent.

Analogia ex arte tinctoria petita, hanc auri compoſitionem ulterius probat. Ex albo enim & rubro producitur luteus color. Ex cupro & zinco, item floribus zinci & tutia præparatur luteum metallum, quale eſt aurichalcum, & metallum principis Roberti, ut alia jam taceam.

Die 23. Mart. Rubra illa auri ſolutio de qua d. 14. Martii ſermo fuit, vitreæ retortæ ad deſtillandum immittebatur. Qui in recipiente deſtillabat liquor inſtar aquæ pellucidus erat, reſiduum vero in retorta colorem acquirebat inter rubrum & fuſcum medium; hoc eximebam, ſuper igne ſiccabam, atque mediante aqua pura ſalſedinem omnem inde eliciebam; erat tum auri calx lutea. Obſervanda heic venit ſingularis illa proprietas, qua, aurum hoc aqua regia ſolutum ab oleo tartari perfecte præcipitari non potuit, ſiquidem auri bona adhuc pars in reſiduo poſt deſtillationem inveniebatur, cum tamen alias omne quod acido ſolvitur ab alcali iterum præcipitari ſoleat. Aurum itaq; ſolutione contentum quodque oleo tartari præcipitari non poterat, vera erat cauſa rubini inſtar coloris qui absque deſtillatione & evaporatione fundum petere recuſabat.

Die 24. Martii Miſcebam hanc auri calcem cum reliquis ex tribus illis ſolutionibus præcipitatis atque edulcoratis calcibus, addebam porro duas partes in pulverem redacti ſulphuris atque per gradus calcinationi

tioni committebam fortissimæ, ut hoc modo omnem qui calci adhærebat mercurium eo melius expellerem.

Die 25. Martii Calcem hanc rubro fuscam cum 4 part. silicum, atque 12 part. Ciner. clavell. igne fortissimo ope follis exitato in crucibulo fundebam; scoriæ quæ fusione peracta eximebantur, coloris ex aureo erant lutei, simul ac vero illas in pulverem redegissem atque aqua probe edulcorassem, disparuit color ille, silicesque pristinum recuperabant colorem albicantem. Regulus qui in fundi medio hærebat, instar purissimi auri fulgebat, malleo vero ob ductilitatem minus perfectam in frustula contusus, centrum ostendebat candidum, ita ut candor respectu totius massæ ad minimum $\frac{1}{3}$ constitueret. Præter regulum huncce minor alius adhuc in scoriis hærebat instar argenti candidus, plumbeaque præditus mollitie. Erant insuper plures alii, sed multo minores qui & omnes candidi atque malleabiles erant.

Animum heic subit admiratio, potuisse mercurium per solam leniissimam digestionem, absque medio convenienti tam pertinaciter auro adglutinari, ut neque separatione per aquam regis facta, neque calcinatione fortissima cum sulphure, neque fusione in igne violentissimo sæpius repetita, ab illo separari atque expelli potuerit, cum nihilominus ille ipse mercurius, si cum auro in amalgama coëat, atque mox igni imponatur in auras atque fumos abeat, ut aurifabri atque deauratores norunt. Hoc præterea in physica experimentali utilitatis habet hicce processus, ut inde innotescat modus, quo materia alias volatilis miscelâ corporis fixi, digestione solâ ita mutari possit, ut parte quadam sui adminimum, evadat fixa.

II.

II.

De arena volatica *Scaniam* vexante.

Auct. KILIANO STOBÆO, M. D. Phil. Nat. Prof. Lund. & Soc. Reg. Lit. & Scient. Soc.

UT quælibet tellus ſuis gaudet prærogativis, ita nec omnibus caret incommodis. Nemo facile negaverit, Scaniam noſtram multis naturæ muneribus donatam eſſe, quæ in ceteris aquilonem verſus regionibus non niſi ſeparata reperiuntur. Certe ſi fructuoſas ſilvas, planitiem ac capacitatem camporum pratorumque, fertiles nec non longe patentes agros, numeroſos pecorum greges, frequentes & inſignes equarias, celebres capturas piſcium & id generis alia perluſtremus, fateri neceſſum eſt rationibus non caruiſſe, qui Scaniam adamantem Sveciæ dixit. Interim tamen & huic gemmæ ſuæ ſunt maculæ pretium illius imminuentes. Quarum in numero merito putatur *arena* illa vagabunda & inſtabilis plurimis Scaniæ locis infeſta, quam *volaticam* merito dixeris, quæque tanto accuratiorem meretur conſiderationem, quanto certius conſtat non tantum longe plurimos eosque fœcundiſſimos agrorum camporumque tractus ejus inundatione ſteriles redditos eſſe ac inutiles, verum etiam portus ac flumina in urbium pagorumque irreparabile damnum arenæ hujus ingenti multitudine fuiſſe oppleta. Mearum id circo partium duxi, brevem de hac pernicioſa arena narrationem contexere, cui deinde prudentis ac peritiſſimi viri *Sam. Landgrenii* conſilium adjungam, quomodo infortunium illud expedite præveniri, tempeſtive ſupprimi, ac inde devaſtata regio ſenſim utilis ac fructuoſa reddi poterit. Quod ſi vita vigorque aliquamdiu, ſic Deo jubente, ſuppetet, Hiſtoriam naturalem Scaniæ elaborando peniti-

us in hanc rem inquirere haut intermittam. *Arenæ* hujus *volaticæ* (noſtro idiomate *Flyg-Sand* & *Yr-Sand* dicunt) utplurimum una eſt eademque ſpecies & materia ubicunque locorum reperiatur; alba ſc. flaveſcens & tenuiſſima valdeque volatilis arena, perexiguam portionem terræ atræ (*Swart-Mylla*,) ſibi habens admixtam. Abundat vero præcipue in iis tractibus, qui ab litore propius abſunt, ubi vehementioribus ventis excitata ea furit agitaturque violentia, ut æquoris cujusdam ſabuloſi vehementiſſime æſtuantis ſpeciem referat; quod licet non adeo ſit periculoſum ac ſabuloſa aliqua Arabiæ Libyæque ſolitudo, eſt tamen & hoc viatoribus valde moleſtum: fit enim ſæpiſſime, ut uſu oculorum vehementia volitantis arenæ prorſus ſublato, incerti itinerum aberrent maximo cum vitæ periculo, id quod ad Scanör & Engellholm in primis frequenter accidit, accideretque frequentius niſi viam regiam ab utroque latere longioribus palis erectis deſignaſſent providi incolæ. Quum autem loca maritima huic malo præcipue ſint obnoxia, qualia ſunt *Reyn*, *Stora Hammar*, *Scanör*, *Malmö*, *Helſingborg*, *Engellholm*, *Liungby*, *Ahuus*, *Kiöpinge*, *Ritſchole* &c., in eam plurimi adducti fuere ſententiam, ut arenæ hujus originem a mari arceſſerent, quod tamen omnino aliter ſe habet. Namque arena hæc in locis a mari remotioribus orta, vi ventorum ad litora propellitur, & in mare fluviosque ibi ſeſe exonerantes præcipitatur. Minime vero gentium meum facio probare opinionem laudatiſſimi rerumque naturalium callentiſſimi Galli Lemery, qui in Lexico ſuo *Dictionaire des Drogues* dicto omnem arenam in continenti oriri indeque in mare projici exiſtimat. Etiamſi enim negari non poſſit, multas arenarum moles ita congeſtas, plurimosque portus ut ſupra dictum eſt, hoc modo oppletos uſuique ineptos

eptos fuisse redditos, omnia tamen depressiora & fabulosa litora omnesque arenarum in medio etiam mari congeries hinc natales traxisse incredibile est, quin potius naturæ ipsique experientiæ multo videtur convenientius, ut quemadmodum terræ habitus diversis in locis deprehenditur diversus, ita & fundus maris non ubique sui similis sit, verum hic limosus, ibi arenosus, istic lapidosus & sic deinceps; ita ut sabulum tam mari quam continenti naturale videatur ac proprium, unde etiam videmus arenam e fundo pelagi, vehementia undæ erutam & in litoribus expositam a terrestri arena multum abludere. Quoquo autem modo res illa sese habeat, id certissimum est, sabuli hujus nostri volatilis originem collibus quibusdam arenosis deberi, terræ levissimæ supra memoratæ admixtis, qui cum non nisi tenuissima quadam maximeque fragili crusta ex terra & arena commixtis obducantur, non mirum videri debet, si aut venti vehementioris impetu aperti, aut quod frequentius accidit, aratro disrupti arenam quam continent tenuissimam summeque mobilem ventorum violentia agitandam exponant, præsertim postquam pauxillum illud quod forte adfuerit, pingvedinis aliquot annorum messibus fuerit absumtum. Sunt qui hanc ipsam pro arenæ cujusdam specie habeant quæ nostris *Quik-Sand* appellatur & ex cavernulis quibudam seu scrobiculis subterraneis in aprica planitie forte fatiscentibus, exæstuat quasi atque evolvitur; sed præterquam quod hæc hypothesis nullis idoneis argumentis sit suffulta, arenæ etiam nostræ natura & constitutio ab ebullitente illa prorsus diversa, contrarium videtur svadere; adde quod ipse soli situs & natura arenæ qualitates, & certissima experientia, originem ejus a nobis assignatam extra dubitationem ponant. Quod si autem longius pro-

gredi libeat, arenæque hujus antiquiſſimos natales accuratius rimari, vero ſimillimum videtur a diluvio ipſo originem ejus repeti debere, cujus rei fidem nobis faciunt varia illa corpora marina quæ in lapideam converſa ſubſtantiam in iis locis reperiuntur, unde arena iſta vehementia ventorum fuit abacta. Operæ igitur pretium me facturum exiſtimo ſi brevem hic petrificatorum indicem ſubjunxero, quæ ſive in hiſce collibus ſive in arena ipſa offendi, certiſſime confiſus, hanc operam rerum naturalium curioſis non fore ingratam. Petrificata autem illa quæ vel in arena volatica vel iis collibus unde ventus eam abſtulerat, reperiuntur, in duo genera commode diſpeſci poſſunt. 1:o ſc. in talia, quæ a phyſicis communiter pro corallis, conchis, cochleisque habentur a diluvio univerſali relictis, poſteaque in lapides transmutatis. 2:o ejusmodi, quæ quidem a ceteris vulgaribus, figura, colore ac interna diſpoſitione ſeſe diſtingvunt; non tamen in numero vere petrificatorum haberi poſſunt, ſed partim cum ipſa terra extiterunt, partim hodienum ex coagulatione ſabuli generantur. In utroque genere ſequentia ſunt notatu digniſſima, cum vel de arenæ hujus remotiori origine teſtentur; vel qualitates ipſius paullo penitius indicent.

Deſignatio petrefactorum, lapidumve figuratorum, nec non aliorum ſive nobiliorum ſive vulgarium quos in arenoſis territoriorum *Villandiani*, *Gerſenſis*, *Lydgothiani*, *Biærenſis* & *Schytiani* locis proxime præcedente æſtate collectos, meum qualecunque ſcriniolum lapidarium aſſervat.

1. *Belemnites*, cujus admodum diverſæ ſpecies inveniuntur, immo fere omnes; In primis vero memorabilis eſt ille qui *Scheuchzero Oryctograph. Helvet. pag. 160.* dicitur *Belemnites truncatus polymitus*, variis figurarum tracti-

tractibus in superficie exornatus; cujus iconem exhibet *Bruckmann. Thesaur. subterranei Duc. Brunsw. Tab. XVI fig. 9.*

2. *Radiolus echini sine pediculo, oblongus, striatus.*

3. *Echinites planus, cordatus, grandis.* conf. cum fig. G. tab. XIV. in *Rumphii Thes. Conchyl. & Cochlear.* &c.

4. *Echinites minimus* albus orbicularis, qui nonnunquam magnitudine sua vix mediocrem astaci fluviatilis lapillum æquat. Conf. *Scheuchzeri Oryctograph. Helvet. pag. 332.* & fig. 176.

5. *Echinites galeatus vulgaris* passim obvius, similis illis quos fig. 6. & 8. tab. 50. exhibet *Thesaurus Rumphianus & Jacobus à Melle de Lap. fig.* Lubec. tab. IV.

6. *Tubulites albus cavus subtilissime striatus*, seu *Entalites*, vid. *Bruckmann. Thes. subterr. Brunsw. art. 7. tab. 4. fig. 4.*

7. *Patella recurva fossilis, icon. N. tab. XI. Thes. Rumphiani similis.*

8. *Auris marina fossilis*, vid. fig. I. Tabulæ citatæ.

9. *Cornu Ammonis non spinatum leviter rugosum* convenit cum fig. D. tab. IX *Thes. Rumphiani.*

10. *Serpentulus Rumphii lapideus* vid. *Rumph. Thes. Tab. XXVII. fig. P. & Scheuchzerus Oryctograph. Helvet. fig. 19.*

11. *Conchites anomius curviroster albus, figuris circularibus & lenticularibus ornatus*, vid. *Scheuchz. Oryctogr. Helvet. fig. 127.*

12. Alius ejusmodi albicans rugosus vid. apud Auct. cit. fig. 128.

13. Adhuc alius rugosus cornei coloris. vid. fig. eandem.

14. Adhuc alius cinereus admodum ventricosus. loc. cit. fig. 126.

15. *Conchites Anomius Cucullus Rumphio* dictus, fig. exhibet *Jacobus à Melle Epistola de agri litorisque Lubecensis lapidibus figuratis.* fig. 12. tab. I.

16. *Conchites anomius rotundus figuris lenticularibus parvis, Verrucarum instar in superficie externa notatus. Interna vero*

vero quodammodo utriusque sexus genitalia exibens; An *Diphris Plinii* cujus facit mentionem libro XXXVII. cap. X. vel *Diphyes*, uti ex illo habet *Valentin. Muſ. Muſeorum* lib. I. cap. 23. Externam faciem quodammodo ſiſtit *Scheuchz. Oryctograph. Helv.* fig. 114. modo abeſſent faſciæ circulares.

17. *Conchites anomius* ejusmodi oblongus.

18. *Oſtracites* figuris ejusmodi lenticularibus & circularibus per totam ſuperficiem obſitus.

19. Fragmenta ejusdem orbicularia lapidi numismali exotico ſimilia, conf. J. J. *Scheuchz. Orychtogr.* Helv. fig. 158.

20. *Oſtracites minimus Paraſiticus, cælvariam hominis utcunque referens, Nummulus Bratinsburgenſis dictus*; qui tamen in locis hiſce arenoſis varius, frequentiſſime autem in ripa lacus *Ivœani & lapicidina Egnabergenſi invenitur.* Originem Numulorum eorum traditio plebeia deduxit ab arce quadam hujus loci ſubmerſa, *Brattensborg* dicta, quæ domicilium fuiſſe *Widrico Werlandſon* (cujus parenti fabro celeberrimo totum hoc territorium nomen debet) reliquorumque pugilum *Regis Theodorici Veronenſis* creditur. Copioſiſſime vero lacus hos lapillos eructat ad villam Epiſcopalem *Biſkops Gârden*, ſic dictam, quod ibi olim *Andreas*, Archiepiſcopus Lundenſis habitaverit. Quod vero hi nummuli ſeu potius Conchitæ non ſint tantum hujus lacus teſtacea ſoboles, vel inde probatur, quod ſatis quoque frequentes in Lapicidina calcaria *Egnabergenſi* in *Gothungia* ſeſe offerunt, imo etiam utut rarius in campis arenoſis ad *Vitiſcholam* & *Ahuſium* inveniantur.

21. *Conchites anomius rotundus lævis, utrinque convexus & leviter faſciatus.*

22. *Pectunculites ſubtiliſſime ſtriatus.*

23. *Con-*

23. *Conchites striis simul transversalibus & longitudinalibus præditus.*

24. Conchites rugosus.

25. *Chamites magnus rufescens vid. Scheuchz. lib. cit. fig. 92.* quam tamen magnitudine quadruplo superat.

26. *Chamites lævis, parvus, in silice vulgari cinereo, plurimis punctulis albis notato*, qui igni injectus instar salis valde crepitat, originemque suam non obscure prodit.

27. *Chamites* ejusmodi parvus lapidi calcario albo immersus.

28. *Mysites* insignis magnitudinis, cornei coloris, *Pernæ* marinæ similis.

29. *Lithoxylon* album venis cinereis & rubicundis.

30. *Saxum striatum Lithoxylis* cognatum vulgo *Bööke-Sten.* Similis cujusdam Svecici mentionem facit *Kundmannus Promptuar. rer. nat. & artif. Wratisl.* pag. 241.

31. *Corallites cinereus, crassus, striatus & geniculatus.*

32. *Corallitæ* minimi silicibus vulgaribus adhærentes.

33. Tubularia fossilis alba agaricum referens.

34. *Entrochi* sive *Rotulæ* vestigium in silice maculoso supra descripto.

35. *Enostéos*, partem ossis cujusdam majoris referens, tophaceæ substantiæ.

36. *Stelechites tophaceus* albicans, partim lapillo cylindrico farctus, radices varias repræsentans.

37. *Stelechites albicans* minor & mollior *Ostrocollæ* similis e tubulis exilissimis compositus.

38. *Stelechites Spadiceus* e sabulo majori Martiali coalitus.

39. *Stelechites* alius spadiceus ex arena Martiali minore concretus.

40. *Ammonites* ejusdem coloris & materiæ fornicatus. Horum trium lapidum, quorum mentio sub nu-

numeris proxime præcedentibus facta, materia admodum similis est illius *Ammonitæ* & *Ætitæ*, quos in litore arenoso Arabiæ lectos e Palæstina redux secum attulit Celeberrimus Professor *Henricus Benzelius*, qui etiam illis aliisque rebus rarioribus illius soli me liberalissime donavit. Eo autem minus hanc horum lapidum similitudinem prætereundam censui, quod adcuratius illam intuenti, ultro sese manifestat non solum lapidum quorumvis arenosorumque verum inprimis omnium *Ætitæ* specierum genesis; sive sit *ætites*, sive *Gœodes*, sive *Enhydros* &c.

41. *Ammonites* ferrugineus crustosus prorsus informis.

42. *Ammonites candicans.*

43. *Ætiles* globosus albus, cui callimus firmiter adhæret, *fœmina* Bruckman dictus vid. *lib. cit. artic. 22.*

44. *Gœodes ferrugineus* argilla ochracea farctus.

45. *Bacilli Cylindrici* partim ejusdem fere ac osteocolla substantiæ, partim vero durioris & ferme siliceæ, qui quidem mihi antiquiori prosapiæ videntur adscribendi maxime cum cuidam illorum adhæreat pectunculites.

46. *Jaspis flavus.*

47. *Jaspis ruber* seu hæmachates silici vulgari, ceu matrici inhærens.

48. *Jaspidis* alia species nephritico lapidi similis.

49. *Achates* ruber venis albis.

50. *Crystallorum matrix* silicea globosa, conf. *Breyn de melonib. petrefact Montis Carmel.*

51. *Saxum fuscum* cum vena hæmatitica & fluorea.

52. *Lapilli albi oblongi Amygdalis Saccharo incrustatis similis.*

53 *Succini* diversæ species.

Præterire denique non debeo, omnem fere regionem circa Helſingburgum lapidis cujusdam arenoſi genere eſſe ſubſtratam, qui ortum ſuum a ſabulo quodam volatili huic haud abſimili, trahere videtur. Variis autem conſtat ſtratis, ex quorum puriſſimis, quæ maxime circa *Stubbarp*, *Tinckarp*, & *Pålskiöp* inveniuntur, cotes verſatiles confici ſolent; reliqua vero continent graciles aliquot ordines tenuis, albi, coagulati ſabuli, ramentorum ferri micantium, &g lebæ ex carbonibus foſſilibus compactæ, qui alternatim poſiti, in margine ſpeciem habent pugillarium complicatorum, ſub quibus denique ſtratis lapideis minera carbonum foſſilium invenitur.

Hæc ſunt præcipua, quæ de natura & qualitatibus arenæ volatilis jam occurrunt, & calamo digna judicavi. Conſilia autem atque remedia, quæ ſupra laudatus œconomus peritiſſimus, qua maximam partem ipſe expertus eſt, mihique ſubminiſtravit, eo imprimis tendunt; 1:o ut hoc malum præveniatur, 2:o ut mature & antequam nimis increverit, coërceatur atque ſuffocetur. 3:o ut campi propter hanc arenam ſteriles atque deſerti cruſta ſenſim obducantur, & fœcundi iterum reddantur. Quod primum attinet, ſvadet, ut qui propter defectum agri terram hanc arenoſam colere coguntur, ſumma cum prudentia id caveant, ne albeſcens illa atque laxa, cum exigua parte humi atræ mixta terra, quæ plerumq; in tumulis atque collibus invenitur, & in arenam volatilem facile degenerat, vomere vertatur, & ne ſolum paulo humilius fœcundiusque, quod majorem partem terræ præſtantioris continet, diutius uſurpetur quam duabus meſſibus continuis, una

ſcilicet fugatpyri (*Bok-hwete*) altera ſecalis, poſteaque 8, 10, vel 12 annorum requiei committatur, ſi vel minima eſt ſuſpicio eruptionis arenæ volatilis: quod præcipue ex ſoli illius ſitu ac habitu perſpici poteſt, uti antea diximus. Quam primum autem arenæ huic volatili exitus alicubi patet, apertura, quanta unquam fieri poteſt feſtinatione, eſt obturanda, & diſperſio mature cohibenda; hoc enim neglecto damnum evadit gravius, & ſæpenumero tantum, ut reparari nequeat. Quamprimum itaque noxia aliqua apertura obſervatur, conſultum eſt, arenam ſarmento putrido, vel ramis alni atque betulæ advectis optime tegi, hæc enim putrefacta efficiunt tenuem cruſtam terræ, gramen poſtmodum producentem, ex cujus radicibus contextis ceſpes firmatur. Ubi copia fuerit vallium gramineorum, ceſpites quadrangulares ſecti & aperturæ impoſiti magnam graminis copiam proferunt. Præterea fuſca illa humus, quæ tempore æſtivo ex paludibus colligitur, optime inſervit tegendis & cruſta obducendis locis iſtiusmodi nudis, ut ſucceſſu temporis graminis proventum uberrimum exſpectare liceat. Si denique ruptura arenæ volatilis tanta ſit, ut ſecundum methodos præſcriptas nec tegi nec cuſtodiri poſſit, robuſta & conferta ſepe illum circumdari optimum eſt, & ſi arena eam alicubi ſupervolitat, alia ſepe coërcenda eſt, quod tam diu iteretur donec impetus arenæ ſiſtatur, ipſaque gramine quod lente admodum fit operiatur. De cætero nec omni uſu caret hæc arena; ſi enim circumſepta & terræ putridæ paludibus extractæ bonoque fimento miſceatur, optimum ſecale æſtivum producit, & requie conceſſa, cruſta obducitur.

III. De

III.

De Nummulo Brattensburgensi.

Ejusdem.

INter rariſſima ſimul & elegantiſſima foſſilia locum profecto merentur *Nummuli Brattensburgenſes*, utpote qui non dum alibi terrarum quam in noſtra *Scania* ſunt reperti, & nummulorum titulo, eo digniores reputandi, quod bracteatum, calvaria hominis & limbo quaſi laureato ſignatum, ſatis adcurate referant. Horum autem cum aliqvam in relatione qvalicunqve mea de arena volatica mentionem fecerim, mearum partium jam exiſtimavi, uberiorem de illis tradere hiſtoriam. Lapis hic, cujus aliquot exemplaria jam quoque inclutæ *Regiæ Societati* mitto, frequentiſſime occurrit in Inſula *Ivoeana*, & territorio *Willandiano*, ubi ad villam *Biskopsgârden*, quæ quondam Archiepiſcopi Lundenſis *Andreæ* ſedes fuit, eundem lacus in ripam projecit. Quandoquidem autem traditio vulgaris fert, illic quondam ſeptentrionem verſus extitiſſe arcem *Brattensborg*, celebre domicilium *Vidreci* ſeu *Vidgæ* (*filii Velenti* ſeu *Villandi*, famoſiſſimi illius fabri, de quo & gnato multa habet *Vilkina ſaga*, & cui hoc territorium & nomen & inſignia, *Malleum* ſcilicet & *forcipem* debet) Pugilis & Herois Strenuiſſimi e comitatu Regis *Theoderici Veronenſis*, ſed quæ deinde aquis ſubmerſa fuit; inde etiam vulgus originem horum lapillorum arceſſit, & *Brattensborgs-pengar* dicit, licet non dum evictum ſit, an ibi talis arx unquam fuerit; ſaltem antiquarii Danici illam ſuæ *Samſoæ* vindicare conantur. Verum non tantum hic, ſed etiam in *Gothungia* mea, in *Lapicidina calcaria Egnabergenſi* non adeo rari hi nummuli una cum aliis

petrefactis marinis quamplurimis, reperiuntur; imo etiam unum alterumve ex arena prope caſtrum *Vitiſcholienſe*, in diſtrictu *Gierſenſi*, inveni; unicum vero tantum e ſpecu montis *Baldri*, *Fleskegrafven* quoque dicto, accepi. Veram autem hujuſce lapidis originem Diluvio univerſali adſcribere eo minus dubito, quod non tantum in ipſa inſula *Ivæana* frequentes ſint *Conchitæ*, *Belemnitæ* & alia ejusmodi Diluvii univerſalis rudera, verum etiam in locis ad hunc lacum ſitis reliquis v. gr. *Tiugukulle* & alibi, quod etiam jam ſupra de *Egnabergenſi* lapicidina obſervatum fuit. Etenim huic opinioni non obſtat, quod nonnulli horum nummulorum teſtaceam retineant naturam, cum hoc in multa alia hujus cenſus foſſilia quadrat, unde etiam Celeb. *Scheuzerus* illa mineralium claſſi exemta, animalium reſtituit. Longe profecto difficilius erit, hoc foſſile genuino ſuo titulo & charactere inſignire. Quod enim ad *Teſtacea* pertineat, res omnino eſt manifeſta, ſed an ad *univalvia*, & quidem ad *Patellas* referendus ſit; an potius pro operculo *turbinati* cujusdam habendus; num vero inter bivalvia locandus, ſatis arduum eſt definire; cum deficiat Ectypus, nec deſcriptum ſit a quoquam adhuc tale *Teſtaceum*. Mihi equidem admodum veriſimile videtur, eſſe oſtreum quoddam parvum paraſiticum, vel potius majoris, cui inhæret, fœtura, quæ per tria iſta foramina cum teſta & corpore materno communicat. Certe non tantum inveni in *Egnabergenſi lapicidina* ejusmodi nummulum arcte connexum parte ſua planiore cum *Oſtreo ſtriato explicato*, & alium *Ivæanum*, cujus eidem lateri, ubi ſcilicet exitus trium iſtorum foraminum conſpiciuntur, adhæret portio *Conchæ* ſtriatæ, verum quoque in *Oſtreo Norvegico* non ſemel obſervavi aliud minus illis firmiter

firmiter conjunctum, cujus *Testa* superior patellæ striatæ similis, inferior plana, foliata & perforata, atq; alteri majori *Balani* instar, erat innata. Cujus exemplum ut verbis fidem faciam, etiam adjungo. Unicus tantum mihi est, sive *Nummulus* sive scrupulus, qui mihi circa hanc conjecturam scrupulum injicit; est namque ille prorsus singularis, quippe qui prominentes oculos & nasum exibet, iisdem locis, ubi reliqui omnes sunt foveis seu foraminibus notati; sed has ego protuberantias vel reliquias fibrarum animalis huic testæ quondam inclusi petrefactas, quoniam pectunculi animal petrefactum similis substantiæ demonstrare possum; vel arenæ grana hisce foraminibus forte impacta; vel denique hunc Nummulum fuisse testam superiorem, præsertim cum ejusdem concavitas sit major, quam in reliquis, nec in aversa ipsius facie, consveta foraminula occurrant; esse existimo. Donec igitur meliora edoctus fuero, nostrum hoc fossile nominare adhuc lubet: *Ostraciten minimum parasiticum, calvariam hominis utcunque referentem, qui vulgo nummulus Brattensborgensis dicitur.*

IV.

Narratio de pluvia colore sangvinem referente, quæ diebus 5. & 6. Maji An. 1711. prope pagum Örsiö in Scania cecidit.

Auctore Plur. Reverendo ALBERTO HILDEBRAND, Past. in Willje & Örsiö. cum Soc. Reg. communicata ab ANDR. CELSIO, Astron. Prof. Upsal. & Soc. Reg. Secr.

POstqvam die 3 mensis Maji 1711. hora prima pomeridiana vehementissimus cecidisset imber, quidam

Orsiöa William iter facientes, aquam in vestigiis rotarum equorumque colore sangvineo satura imbutam, passimque in agris & herba maculas quasdam obscure rubescentes instar cruoris arefacti deprehenderunt, quod cum mihi die 6. insequente esset nunciatum, sine mora accessi, ut quid rei esset curiosius inspicerem. Vidi autem non tantum maculas istas, sed aquam super via consistentem colore rubro tinctam, haud secus ac si guttæ sangvinis in illam incidissent. Prope viam in prato erat fovea aqua pluvia plena; quæ prope margines circumquaque eundem colorem exhibebat, & qvum illud quidquid esset rubri, caulibus herbarum adhærescere videretur, eorum aliquot adcuratius examinaturus manu quamvis cauta decerpsi; sed illos antequam extrahi poterant, rubedo ista in aquam relabens evanuit, manentibus tantum super caulibus paucis punctulis rubicundis. Oculis itaque propius admotis rubrum istud inspiciens, deprehendi illud huc illuc inordinate moveri, instar arenæ ex scaturigine quadam ebullientis. Quare nonnihil ejus, quod rubedine præstare videbatur, vitropellucido exceptum domum mecum tuli. Quo soli exposito, quidquid rubri erat, nudis quidem oculis, non tamen sine adcuratissima inspectione, ab aqua discernere licuit. Continebat autem materia illa rubra nihil nisi ingentem numerum animalculorum, sursum deorsum in limpido natantium; quorum pauca erant alba pellucida & rotunda, quæ tardius movebantur. Cetera corpore oblongo, cauda cuspidata, colore sanguineo apparuerunt. Quod si vero paulatim vitrum inclinaretur ita ut quæpiam forte animalcula lateribus ejus supra aquam adhærerent, e vestigio extabuerunt punctorum instar rubrorum vitro adglutinata. Hanc aquam per totum diem soli

soli expositam cum versus vesperam iterum inspicerem, pellucidam inveni, omneque rubrum in fundo vitri emortuum subsidisse deprehendi, transversi mensuram digiti æquans. Animalcula vero illa alba sese ultro citroque ad diem usque proximum agitabant. Vitri latitudo $2\frac{2}{3}$ pollicum erat in diametro, unde quatuor materiæ & aquæ libras eduxi. Ubi autem aliquid illius quod subsederat ad siccandum depromsi, colorem induebat obscure puniceum. Insequenti die aqua flavescebat, materia autem obscurior apparuit. Hæc ut sensim nigrescebat eo magis fuscus evasit liquor, & hodienum die 5. Julii, turbida quidem ac limosa, rubescens tamen conspicitur.

V.

CHRISTOPHORI POLHEM, Consiliar. Commerc. & Soc. Reg. Lit. & Scient. Socii Epistola

Ad ANDREAM CELSIUM, Astron. Prof. & Soc. Reg. Secr. de nova sua Ignis theoria; Dat. Stiernsund d. ⟩ *An.* 1730.

PErgratum mihi fuit, vir Clarissime, ex literis Tuis intelligere, ea quæ in Physicis meditatus sum, Societati Regiæ haud improbari. Cumque circa ea potissimum, quæ ignem cernunt, sententiam meam, quæque mihi ansam ejus præbuerunt, cognoscere cupias, sequentia Tibi scribere haud dubitavi.

In iis, quæ ad Physicam pertinent, nulla mihi major occurrit difficultas, quam quæ in igne. Cum enim

enim varia teſtentur experimenta nihil poſt ignem, præter majorem aëris multitudinem relinqui, unde ille proveniret, quoq; rurſum abiret, percipere non poteram. Neque vero captu facilius erat, cui natales ſuos deberent calor iſte & aër, qui fermentationibus ſeſe oſtendunt; Itemq; ignis ille, qui in acervis frumentorum, ſterquiliniis, calce & ſimilibus cernitur, quoties accedat humor. Præterea mirum ſatis videbatur, unde naſceretur ignis fatuus, nec non candida illa lux in rebus quibusdam humidis ac putrefactis, item in cicindelis, draconibus volantibus, in vitris pneumaticis aëre extracto, in fulgure, aliisque ejus generis. Hisce difficultatibus, ut jam infinitam fere illam, quæ in conſiderando calore generationi plantarum inſerviente, ac vitali, aliisque ſimilibus mihi obſtitit, taceam; cum diu fruſtra laboraſſem; in unius enim harum rerum cauſſa ceterarum quoque invenire ſtudebam, ne, quod ſæpius mihi accidit, alia id deſtrueret principium, quod ratum fore promiſerat alia; tandem tamen, quod res eſt, inveni. Anſa vero inveniendi fuit conſideratio quinque fluidorum elementorum, Ætheris nempe, aëris atmoſphærici, & ſubterranei, aquæ & mercurii, eorum proprietatum. Ex hisce enim quinque externi hominis ſenſus, ex primo videlicet viſus, ex ſecundo auditus, ex tertio olfactus, ex quarto guſtus, & ex quinto tactus dependent. Horum priora quatuor non tantum pellucida ſunt, ſed & vivificantia; quintum vero corporeum, & mortificans. Ex his Æther colores, aër atmoſphæricus calidum & frigidum, aër ſubterraneus ſulphur, aqua ſal, & mercurius metalla, omnemque fixam materiem producit. Certe ex horum motu compoſito proveniunt omnes illæ res naturales, quas veteres Philoſophi qualitates occultas, recentio-

res

res vero mechaniſmum rerum appellant. Hinc ergo ſanum videbatur concludere: ignem in ſe materiam non eſſe, ſed per motum aëri ſubterraneo compreſſo ſuam originem debere, ſimili prorſus modo, quo nix & glacies per quietem aquæ. Hoc vero principium mechanice demonſtrare, quamvis mihi initio aliquanto difficilius viſum eſſet, poſtea tamen, re accuratius perpenſa, apparuit, id haud prorſus impoſſibile eſſe, ut ex ſequentibus patebit.

Aerem ad eam fere rationem, quam habet 1. ad 40. comprimi poſſe, extendi vero ut 1. ad 14000, adeo ut ratio maximæ compreſſionis, & maximæ extenſionis aëris ſit, ut 1. ad 550000, jam dudum convicit Celeberrimus Boyle; Et hanc eandem fere rationem experti ſumus eſſe inter frigidiſſimum & calidiſſimum; unde liquet, non ſolum magnam hisce ineſſe ſimilitudinem, ſed permagnum quoque requiri motum, antequam facta compreſſione, a minima ad maximam ſuam formam reſilire queat aër compreſſus.

Sed heic exponenda quoque videtur differentia, quæ inter aërem atmoſphæricum & ſubterraneum intercedit. Cum itaque aëris denſitas, ceteris paribus, creſcat in ratione ponderum comprimentium, & aër ſuperior premat inferiorem, ſequitur aërem inferiorem ſuperiori denſiorem eſſe; & quo longius inter ſe diſtant loca, eo magis quoque inter ſe aëris denſitatem differre. Hinc aër ſubterraneus, quo longius a ſuperficie terræ verſus ejus centrum removetur, eo magis comprimitur, & conſeqventer eo majori denſitatis & elaſticitatis gradu aërem atmoſphæricum ſuperat. Suppono itaq; aërem ſubterraneum in ſtatu ſummæ compreſſionis conſtitutum, adeoque materia maxime etiam condenſatum,

satum, aliqua proportionali cohæsione prædita incrustari, atq; sic corpus procreare, quod sulphur appellare liceat.

Hæc materia, quocunque demum insigniatur nomine, ea est indole, ut, data occasione nunquam desinat per vim elasticam ad statum suum naturalem redire, quamvis interea temporis in matrice sua, tanquam in carcere includi cogatur. Hanc indolem, seu summam pronitatem redeundi ad formam pristinam, nunquam amittit, aut perdere potest, etjamsi vel minimis divisa sit particulis, vel in compositis corporibus compacta, vel quocunque demum alio modo in captivitate retineatur. Aërem enim nunquam posse elasticitate sua privari, variis exprimentis demonstrari potest.

Utrum vero sulphur compressas aëris particulas continens, directe ex terra in atmosphæram una cum aqua ascendat, cum pluvia iterum recidat, atque sic fructus promoveat; an, quod tamen verosimilius, humorem per radices comitetur, plantasque generet, perinde esse potest, modo particulæ istæ prius ex vinculis non eruperint, adeo ut elasticitatem perdiderint, quam aut in fermentationem aliquam, aut in stomachum, aut ignem, viam ipsis ac januam jam jam aperturos, pervenerunt. Hoc vero facto, tanto ex vinculis erumpunt impetu, ac velocitate, ut non majorem solum accendant ignem, sed & ætherem adeo moveant, ut clarior oculis nostris appareat lux, quam quæ esse solet, cum radii solis sunt occulti.

Atque hoc modo compressæ aëris particulæ, quæ celeriter erumpentes ad pristinam universalem formam magna vi contendunt, ignem generant. Nisi vero ipsis ab alio igne, sicuti homo liber fores aperit captivo, aperiatur janua; tum ejusmodi magno impetu non prorumpunt

rumpunt, sed accedente liquore ac calore, quibus sensim solvuntur, hominibus ac animantibus, qui eas in cibis accipiunt, spiritus vitales vel animales pariunt, ac modo prorsus mechanico in iis omnibus, quæ ad vitam & motum spectant, operantur.

Hic locus jam esse posset commemorandi, quomodo sulphur, sal, atque mercurius sub ascensu ex infimis terræ locis, certis occasionibus metalla generent. Item quomodo metallorum diversa natura ex inæquali profunditate ac aëris pressione proveniat; ubi demonstrandum esset, nullum metalli genus, sine certa, ac sibi necessaria profunditate & pressione generari posse; ideoque tam eos prorsus, qui de conficiendo auro, supra terram, cogitant atque allaborant, operam omnem ac oleum perdere, quam si qui arbores, quarum natura ac indoles est supra terram crescere, sub eadem plantare conarentur, atque ex iis fructus sperarent. Sed quum harum rerum prolixitas major sit, quam propositi ratio ferat, ea omnia sicco pede transeo, atque, ut res, quam exorsus sum, tanto evadat clarior, specialiora quædam afferam & quidem

1. Ignem adhibito alimento accendi ac augeri inde provenit, quod quam primum sulphur, quod ligno semper inest, sese aperit ac inclusas aëris compressi particulas emittit, tum statim magna illæ vi ac impetu prorumpant, & ceu aqua in alta atque magna cisterna, dato exitu, albas efficit bullas, quas tamen nihil aliud formant, quam aqua aëre mixta; sic neque ignis aliud, quam bullæ aëris subterranei, aëre atmosphærico mixtæ.

2. Hac ignis causa & origine cognita, mirum videri non potest, pulverem nitratum, qui nimium conteritur, se ipsum accendere. Nam matrice, sulphur

opinor, in quo compreſſæ particulæ aëris incluſæ ſunt, tantopere contrita, ut captivas jam amplius tenere non valeat; fieri nequit, quin una alterave particula, vinculis ruptis, ſocias omnes ſolutura ſit, idque tanto facilius ac celerius uno impetu, quanto magis per contritionem jam antea omnium laxata ſunt vincula, quæ antequam contererentur, fortiter, jam vero parum nihilve ſolutioni reſiſtunt, aut retardant, quo enim minorem in pulverem redigitur, eo facilius accenditur, & celerius conflagrat. Hinc ergo colligitur ſummam fabri pulveris tormentarii artem in eo conſiſtere, ut ſciat prius a conterendo deſiſtere, quam ad aſtra cito nimis extollatur.

3. Cauſſa, cur ignis per motum circularem in quercubus citius concipiatur, quam in aliis lignorum generibus, in eo latet, quod aliis plus ſulphuris habeat hoc lignum, nam quanto major in ligno inopia ſulphuris, tanto major etjam erit labor in eo concipere ignem.

4. Quod ignis chalybe & ſilice inter ſe colliſis naſcatur, non ſoli duritiei tribuendum eſt, ſed ſulphuri etjam, quod chalybi ineſt. Quando enim perpendimus, omnia metallorum genera ex mineralibus, in quibus aër ſemper compreſſus latet, procreari; eaque præterea excandeſcere non poſſe, multo minus liquefieri, niſi aër compreſſus vi ſua elaſtica adjuvet; unde etjam fit, ut metalla excandefacta & liquefacta majoris ſint molis, quam illa, quorum calor periit. Facile igitur patet, compreſſi aëris particulas toties captivitate ſua liberari, quoties dura ejusmodi, ac tam fixa materies ope ſilicis conteritur. Ratio autem motus hujusce eadem fere eſt ac pendulorum, quæ dum moveri incipiunt, longe ultra æquilibrium ſuum moventur. Poteſt vero aër compreſſus hoc tanto perfectius facere

re, cum reſiſtentia ejus alius ſit indolis; adeo ut non opus ſit, ut tota moveatur maſſa, ceu fit cum globulus adverſus ſaxum vel montem explodiur; ſed ſolummodo pars aliqua, ceu fit, cum ad lanam vel pulvinar emittitur globulus.

5. Modus, quo in acervis frumentorum, ſterquiliniis, aliisque ejus generis rebus, quibus ineſt ſulphur, accendatur ignis, hic eſt. Accedente liquore, non nimio, hic enim ignem eodem modo, quo recens corium ignitum tormenti globum ſuffocat, exſtinguere valet, ſed modico; vincula particularum aëris, haud ſecus quam glebam ſolvit aqua, ſenſim ſolvuntur, hoc eſt, ſeſe paulatim extendere incipiunt, & id eo usque, donec humore, qui vincula ipſarum laxavit, devicto atque fugato, penitus liberatæ ignem videri faciant.

6. In fermentationibus cereviſiæ, aliorumque fructuum, quæ non tantum tumeſcunt; ſed & calefiunt, ſulphur vim ſuam in hunc modum exſerit. Particulæ aëris compreſſi, vinculis earum liquore ſolutis, omnem quidem operam prorumpendi ad univerſalem ſuam formam navant, ſed nimius ille liquor, novus quaſi hoſtis celerem ipſarum motum adeo retardat, ut jam non ignem ſed ſpiritus vitales generent. Rem autem ita ſeſe habere ex pulvere nitrato patet, qui madefactus longe tardius conflagrat, ſi vero uberior in eum accenſum effundatur aqua, non tamen, niſi relicto calore aliquo, ſuffocabitur & exſtinguetur.

7. Ignem aëre augeri & ſine eo facile exſtingui, Theoriam meam valde corroborat. Nam quum aër ille, qui ad terræ ſuperficiem proxime verſatur, jam ut ſupra diximus, 14000 vicibus minor ſit ſumma ſua elaſticitate; ſequitur, eundem jam dudum vim habere elaſticam, & proclivitatem prorumpendi ad formam ſuam univerſalem,

si modo locus, ubi reliquus comprimens aër removeatur, ipsi detur. Hoc vero fit in igne, ubi circumstante & premente aëre remoto, accedenti vis communicatur sese extendendi. Ac proinde, quo magis in ignem ope follium infletur aër, eo vehementius urit. Ratio tamen certa inter aërem immissum & ignem servanda est; ne vehementi nimis flatu, ceu accensa candela, hic exstingvatur.

8. Ignem vero, ubi nullus accedere potest aër, suffocari, inde sit, quod ubi nullus est aër, ibi nulla compressio; ubi nulla compressio, ibi nulla resistentia; & ubi nulla resistentia, ibi neque motus. Nihilo tamen secius pulvis pyrius in loco vacuo sine humore corrumpitur. Præterea experientia quoque docemur, aërem in recipiente antliæ pneumaticæ, ubi tamdiu positus fuit pulvis pyrius, donec per motum tardiorem extensis particulis aëris, corruptus fuerit, repertum esse. Sed heic tamen differentia quoque cernitur inter pulverem magis & minus contritum.

9. Calor ille, qui in aëre cernitur, aliam causam habere nequit, quam quod particulæ minoris compressionis sese extendant motumque efficiant, qui etsi ea non est vi atque impetu, qua ipse ignis, tanta tamen est; ut ab eo aëre alius minoris motus & caloris, facile discerni queat. Experiri autem hoc quis poterit vesica tauri, quam in frigore vacuam, si in locum calidum intuleris, extendi atque efflari videbis. Ita vesicæ piscium, ex quibus expressus est aër, in aqua frigida ad fundum demerguntur, in calida vero extensæ natant. Ad exponendam vero causam universalem caloris & frigoris in aëre, ope subterrestrium operationum, major requiritur prolixitas, quam ut proposita heic brevitas id ferre queat.

10. Quod

10. Quod ignis & illæ res, quæ excandescere & liquefieri solent, proportionem inter se habere debeant, filis ferreis inæqualis crassitudinis experiri possumus. Ex hac autem mutua ignis cum rebus liquefaciendis proportione haud obscure sequitur, ignem modo prorsus mechanico operari; Quod præterea quoque ex vitris & speculis causticis colligi potest. Hæc jam ansam mihi quidem præbuerunt inveniendi proportionem quandam præter propter certam, quæ officinis fusoriis & ustrinis perquam utilis esse potest. Eam tamen jam tacere fas est, donec data occasione rei certitudinem experimentis certioribus, quæ majores utique requirunt sumtus, explorare liceat.

11. Inde, quod ignis æque ac vita, in loco parvo, consumto aëre, qui ibi adfuerat, exstinguatur & suffocetur, satis apparet, in aëre reperiri minutissimas sulphuris particulas, quæ & igni & vitæ alendæ inserviunt, eoque consumto sulphure, eundem aërem neque ad ignem, neque ad vitam sustentandam utilem esse. Præterea experientia quoque docemur, quod ignis major in loco minori citius exstinguatur, quam ignis minor in loco majori: item, quod minus animal in loco majori diutius vivere possit, quam majus animal in loco minori. Ex quibus omnibus facile patet, aërem terræ proximum minutissimo ejusmodi sulphure repletum esse; in alto vero supra terram qui versatur, non item; ibi namque paulatim evanescit sulphur. Et hinc fit, quod respirationem in Caucaso, & aliis magnæ altitudinis montibus, vix habere quis possit, nisi spongiam aqua repletam ori ad retinendum halitum adhibeat.

12. Phosporus spiritus vini, & ejusmodi alii ignes minus urentes, aliud esse nequeunt, quam essentia quædam

quædam mineralis, quæ adeo est soluta, ut unaquæque ejus particula vix magis, quam unicam compressi aëris particulam contineat; quare etiam ignis illeminus urit, cum crassa terrestria corpora alias maxime ad rerum contritionem suis operationibus contribuant.

13. Ignis fatuus, & aliæ ejus generis luces, præsertim super fontibus metallorum, nihil aliud sunt, quam vapores mineralium, qui compressum aërem secum e terra ducunt, atque ope humoris mercurialis, qui illos semper sequuntur, horum vincula solvunt, ac ignem quendam oculis nostris repræsentari faciunt. Eadem quoque ratio est draconum volantium, qualem ipsemet vidi, cum nocte quadam diem Johannis Baptistæ antecedente, naviculo lacum Run transirem. Causa autem, cur ejusmodi vapores non æque supra planiciem; ac supra montes conspiciantur, hæc esse videtur, quod in campis gramen semper aliæque plantæ crescant, quæ vapores illos excipiunt, ac sibi nutrimento inservire faciunt. Hunc denique vaporem tam per aquam, quam montes atque campos surgere, ex plantis & animantibus, quæ in aqua sunt, colligi potest. Uno verbo: non unica res datur, cui non insint compressi aëris particulæ, licet quantitas earum vel rectius carcer plane sit dispar. Saxis etiam eas inesse inde patet, quod omnes lapides montesque igne confringi possint, quod profecto fieri non posset, nisi ignis removendo aerem circumstantem, inclusas aëris particulas vim suam elasticam exercere juvaret, quo enim magis removetur aër circumstans & exstrinsecus comprimens, eo major vis erumpendi additur incluso. Novimus præterea bombardam pneumaticam, semel extracto aëre, octies vel decies sine nova aëris extractione solvi posse; sed explosiones

nes magis magisque infirmantur. Qui ejusmodi habet bombardam experiatur, & videat annon etiam primæ explosiones in tenebris lucem aliquam ostendant. Hoc tamen certum est, lucem conspectum iri si ad altiora aeris extolleretur bombarda, atq; solveretur. At tum cavendum esset, ne corrumperetur bombarda, cum in alto, ut antea observavimus, aër minoris sit compressionis quam inferius, atq; sic aër ille intrinsecus majorem vim ex vinculis erumpendi nanciscereturr.

13. Ignis ille fatuus, qui cernitur, cum terga felium atque equorum, qui bene se habent, mulcentur, nihil aliud esse potest, quam subtilissima quædam ac molliſſima salis materia, cujus pinguedo sulphurea, & humor mercurialis jam plerumque periit, adeo ut vincula compressarum aëris particularum jam nulla fere sint, unde etiam leviſſimo adveniente motu erumpunt, ac ætherem movent. Eadem quoque ratio est putrefacti ligni & carnis, quæ itidem in tenebris ignem ejusmodi fatuum ostendunt. Huc referri quoque debent cineres lignorum querni atque fagini, qui formam quidem ligni sui repræsentant, advenientе vero motu quam minimo separantur, & in tenebris ignem, qui minus diu durat, ostendunt. Prunæ autem nihil aliud sunt quam spuma, & reliquiæ mineralium, quæ in fumo abierunt; idque eo prorsus modo, quo nix est contrita glacies, quæ speciem aliquam præbet suæ essentiæ; Et sicut posterius sine quiete, sic prius sine motu existere nequit.

Atque hæc, Vir Clariſſime, ea sunt, quæ de igne ejusque origine & causſa a me excogitata sunt. Plures jam præteriisse annos fateor, postquam de hac Theoria cogitare cœpi. Nam cum ante annos circiter viginti cum Celeberrimis nonnullis Viris ad Acade-

miam Upſalienſem, utpote Reverendiſſimo Epiſcopo *Benzelio*, tum temporis Bibliothecario, nec non b. m. Profeſſoribus *Valeriis*, *Elvio*, aliisque per literas de rebus quibusdam Phyſicis colloqui contigiſſet, & iidem perlectis, atque perpenſis cogitationibus meis, ſententiam mihi ſuam expoſuiſſent, prima id mihi fuit occaſio dubitandi de illa ignis materia, quam omnes fere antea Phyſici crediderant. Enata vero dubitatio tanta animum incendit cupiditate rem perſcrutandi, ut quoties vel publicis, vel aliis majoris momenti negotiis non eſſem diſtrictus, ab iis cogitationibus non prius deſiſterem, quam ante annos fere duodecim Theoria heic breviter enarrata innoteſceret. Hac inventa, Eruditos ſtatim Upſalienſes de ſoluto Gordii nodo certiores feci, & in primis Viros dum viverent Celeberrimos, Doctorem *Martin*, & Profeſſorem *Burman*. Et quoniam nunc quoque Tibi Vir Clariſſime, ſpeculationes meas de origine ignis expoſui, rogo, Tua, ſi quæ ſunt circa illas dubia & objectiones enodandas mihi potius permittas, quam ut omnem rem in dubium revoces. Scio equidem hanc meam ſententiam hypotheſis nomine venire, & ſcio etiam hypotheſes in Phyſicis non temere eſſe fingendas: ſed juxta contendo, illas hypotheſes in veriori Phyſica admitti debere, quæ phænomenis explicandis ex aſſe ſufficiunt, & legibus naturæ non contrariantur. Hinc ſi vel maxime ſupponas me veram cauſſam non detexiſſe: Interim tamen hanc meam Theoriam id ſatis ſuperque commendat, quod nullum adhuc deprehenderim caſum in ignis effectibus obvium, quem per hanc hypotheſin intelligibili modo, & mira facilitate & jucunditate explicare non potuerim. Contra vero ſatis Tibi perſpectum habes, quamplurimos dari caſus, quibus

bus ſolvendis communes Phyſicorum de cauſſis ignis opiniones minime ſatisfaciunt, adeo ut ex iſtis hypotheſibus effectus contrarii illis, quos ipſa natura producit, ſæpiſſime derivari queant, &c. vale.

VI.

Altitudines Solis meridianæ, pro *Elevatione Poli Upſalienſis* determinanda, obſervatæ ab *ANDR. CELSIO*, *Aſtronom. Prof. & Soc. Reg. Secr.*

ALtitudo Poli Upſalienſis varie a Celeberrimis quondam hujus Academiæ Profeſſoribus Matheſeos determinata fuit. *Stenius* eam ſtatuit 59° 50'. *Spole*, una cum obſervationum ſuarum ſocio *Dryandro*, 59° 49'. *Bilberg*, 59° 54'. *Joh. Wallerius*, 69° 51' 54". *Elvius*, 59° 50'. *Burman*, 59° 50' 20". Ut itaque vera tandem hujus loci latitudo haberi queat, ſequentes omni qua potui cura & induſtria inſtitui, quadrante Aſtronomico Bibliothecæ publicæ uſus. Quadrans e ligno quercino, per regulas transverſas combinato conſtructus eſt, ad rad. $4\frac{1}{2}$ fere pedum. In margine lamina orichalcea per limbum mobilem ſibi coaptatum ſingula minuta prima & dena ſecunda deſtincte exprimit. Ceterum dioptris methodo Hevelii, ſine teleſcopio inſtructus eſt.

Anno 1731. *d.* 15. *Sept. St. v.*

	°	′	″
Altitudo centri Solis meridiana	29	5	30
Refractio ☉ ex Tab. *Newtoni*, subtr.	-	1	36
	29	3	54
Parallaxis ☉ *de la Hirii*, add.	-	-	4
	29	3	58
Declinatio Solis add.	1	6	24
Elevatio Æquatoris Upsal.	30	10	22
Elevatio Poli Upsal.	59	49	38

D. 20. Septembr.

	°	′	″
Altitudo centri ☉ meridiana - dub.	27	9	0
Refractio subtrah.	-	1	44
	27	7	16
Parallaxis add.	-	-	4
	27	7	20
Declinatio ☉ add.	3	3	39
Elevatio Æquat. Upsal.	30	10	59
Elevatio Poli Upsal. dub.	59	49	1

D. 21. Sept.

	°	′	″
Altitudo centri Solis meridiana	26	45	10
Refractio subtrah.	-	1	48
	26	43	22
Parallaxis ☉ add.	-	-	4
	26	43	26
Declinatio ☉ add.	3	27	0
Elevatio Æquat. Upsal.	30	10	26
Elevatio Poli Upsal.	59	49	34

D. 23. Septembr.

	°	′	″
Altitudo centri Solis meridiana	25	58	50
Refractio ſubtrah.		1	49
	25	57	1
Parallaxis ⊙ add.			4
	25	57	5
Declinatio ⊙ add.	4	13	39
Elevatio Æquat. Upſal.	30	10	44
Elevatio Poli Upſal.	59	42	16

D. 25. Sept.

	°	′	″
Altitudo centri Solis meridiana	25	12	50
Refractio ſubtrah.		1	53
	25	10	57
Parallaxis ⊙ add.			4
	25	11	1
Declinat. ⊙ add.	5	0	7
Elevatio Æquat. Upſal.	30	11	8
Elevatio Poli Upſal.	59	48	52

D. 26. Sept.

	°	′	″
Altitudo centri Solis meridiana	24	49	40
Refractio ſubtrah.		1	55
	24	47	45
Parallaxis ⊙ add.			5
	24	57	50
Declinat. ⊙ add.	5	23	14
Elevatio Æquat. Upſal.	30	11	4
Elevatio Poli Upſal.	59	48	36

D. 27. Septembr.

	°	′	″
Altitudo centri Solis meridiana -	24	26	30
Refractio ſubtrah. - - -	-	1	57
	24	24	33
Parallaxis ⊙ add. - - -	-	-	5
	24	24	38
Declinatio ⊙ add. - - -	5	46	17
Altitudo Æquat. Upſal. - - -	30	10	55
Altitudo Poli Upſal. - -	59	49	5

D. 30. Sept.

	°	′	″
Altitudo centri Solis meridiana - -	23	17	30
Refractio ſubtrah. - - -	-	2	4
	23	15	26
Parallaxis ⊙ add. - -	-	-	5
	23	15	31
Declinatio ⊙ add. - - -	6	55	1
Altitudo Æquat. Upſal. - - -	30	10	32
Altitudo Poli Upſal. - - -	59	49	28

D. 4. Octobr.

	°	′	″
Altitudo centri Solis meridiana -	21	47	15
Refractio ⊙ ſubtrah. - - -	-	2	13
	21	45	2
Parallaxis ⊙ add. - - - -	-	-	5
	21	45	7
Declinatio ⊙ add. - - -	8	25	17
Elevatio Æquat. Upſal. - -	30	10	24
Elevatio Poli Upſal. - -	59	49	36

D. 7.

D. 7. Octobr.

	°	′	″
Altitudo centri Solis meridiana - -	20	41	10
Refractio ⊙ ſubtrah. - -	-	2	21
	20	38	49
Parallaxis ⊙ add. - -	-	-	5
	20	38	54
Declinatio ⊙ add. - -	9	31	42
Elevatio Æquat. Upſal. - -	30	10	36
Elevatio Poli Upſal. - - -	59	49	24

Inter omnes haſce Elevationes, media quidem deprehenditur $59^{\circ}\ 49'\ 17''$; ſed antequam minuta ſecunda determinari poſſint, non modo plures hujus generis obſervationes inſtituendæ ſunt, idque alio & forte accuratiori inſtrumento, verum etiam per altitudines ſtellæ inprimis polaris culminantis Elevatio Poli inveſtiganda reſtat. Interim arbitror Elevationem Poli Upſalienſis non eſſe majorem $59^{\circ}\ 50'$, ſed propius attingere $59^{\circ}\ 49'$.

VII.

Obſervationes Meteorologicæ Upſaliæ habitæ Anno 1731, ab *ANDR. CELSIO*,

Aſtronom. Prof. & Soc. Reg. Secr.

Barometri

Barometri Hauksbejani Altitudines.

	Maximæ				Minimæ				& Mediæ	
mens.	*dies.*	*hor.*	*dig.*	*cent.*	*dies.*	*hor.*	*dig.*	*cent*	*dig.*	*cent.*
Jan.	9	$3\frac{3}{4}$ *p.*	30	16	29	*m. noct.*	28	95	29	79
Febr.	20	7 *a.*	30	32	25	8 *a.*	29	12	29	77
Mart.	27	$9\frac{1}{2}$ *a.*	30	21	4	$8\frac{3}{4}$ *p.*	29	11	29	71
April.	6	10 *p.*	30	22	10	9 *a.*	29	33	29	79
Maj.	31	$2\frac{1}{2}$ *p.*	30	12	27	*tot. d.*	29	15	29	80
Jun.	1	7 *a.*	30	15	5	7 *a.*	29	00	29	66
Jul.	23	8 *a.*	29	98	16	7 *a.*	29	34	29	72
Aug.	18	8 *a.*	30	13	10	$5\frac{1}{2}$ *p.*	29	23	29	86
Sept.	26	$9\frac{1}{2}$ *p.*	30	18	5	10 *a.*	28	87	29	65
Octob.	29	11 *p.*	30	48	11	$9\frac{1}{4}$ *a.*	28	82	29	84
Nov.	27	$10\frac{3}{4}$ *a.*	30	25	5	*tot. d.*	29	12	29	61
Dec.	20	$10\frac{1}{2}$ *p.*	30	46	6	$9\frac{3}{4}$ *a.*	28	66	29	66

Die 29 Octobr. maximo mercurii per totum annum ascensu, aër viguit serenus spirante leniter SSO. 1. Dies vero 6 Decembr., quo maximum Mercurii descensum habuimus, serenus quoque fuit, cum vento WSW. 2: rara sane cœli in tali casu constitutio.

Variatio annua 1. *dig.* 82 *cent.*

Altitudo totius anni media 29. *dig.* 74. *cent.*

Quocirca notandum, altitudinem Barometri cujusvis mensis mediam esse quotum, qui ex summa omnium altitudinum matutinarum per numerum dierum mensis divisa prodit: & altitudinem totius anni mediam æquari quoto, qui ex summa omnium altitudinum mediarum mensium per numerum mensium anni divisa oritur. Medium vero Arithmeticum inter maximam & minimam totius anni altitudinem Barometri est 29. *dig.* 57 *cent.*

Thermo-

Thermometri Hauksbejani descensus matutini.

	Maximi				*Minimi*				*& Medii*	
Mens.	*dies.*	*hor.*	*grad.*	*dec.*	*dies*	*hor.*	*grad.*	*dec.*	*gr.*	*dec.*
Jan.	31	9½	95	0	6	8½	68	2	76	8
Febr.	2	8¾	90	0	14	11	66	3	73	3
Mart.	1	9	81	2	8	9	59	4	66	6
April.	21	10	66	7	18	10	52	0	59	5
Maj.	1	7¾	65	0	9	8¼	32	0	43	3
Jun.	8	7	51	5	21	8	28	7	38	6
Jul.	4	8¾	44	2	31	7	30	7	38	1
Aug.	29	7¼	51	6	3	7¼	27	3	40	4
Sept.	10	8	59	3	5	7	38	2	45	7
Octobr.	13	7¼	67	3	1	7¾	40	8	56	3
Nov.	26	10	77	3	3	9¼	53	2	65	7
Decemb.	29	9¼	91	0	4	8¾	64	2	73	0

Die 2 Aug. h. 5½ *p. m.* spiritus vini altitudinem totius anni maximam attigit, scilicet 16 *grad.* 3 *dec.*

Variatio Thermometri annua, 78 *grad.* 7 *dec.*

Altitudo totius anni media 56 *grad.* 4 *dec.*

Heic quoque altitudines mediæ eodem modo, ac supra de Barometro innuimus, inventæ sunt. Vernale tempus solito frigidius fuit; adeo ut d. 1 Maji terra nivibus adhuc tegeretur. Æstatem deinde parum calidam habuimus. Calidissimum tempus, quod plerumq; mense Julio contingere solet, hoc anno circa initium mensis Augusti incidit.

Noctu ante diem 10 Octob. flantibus NW. 1 & WSW. 1 intra gradum 56½ & 59 humus primo congelata est. Noctu ante diem 12 intra gradum 60

& 66, spirantibus NO. 4 & WNW. 2 amnis Upsaliensis prima vice glacie adstrictus. Sed postea dissolutus, noctu ante diem 8 Novembr. intra gradum 60 & 67 cum vento NW. 1 amnis glacie iterum obductus est; adeo ut d. 10. ejusdem mensis circa gradum thermom. 74, hominum equorumque transitum pons ille glacialis admiserit.

Quantitas pluviæ & nivis liquefactæ.

Mens.	*Dig.*	*Milles.*	*Mens.*	*Dig.*	*Milles.*
Jan.	0	774	*Jul.*	2	681
Feb.	0	330	*Aug.*	1	402
Mart.	2	544	*Sept.*	1	913
April.	0	887	*Octobr.*	1	171
Maj.	0	669	*Novembr.*	0	460
Jun.	3	085	*Decembr.*	0	597

Quantitas totius anni 16 *dig.* 513 *milles.*

Rationem voluminum nivis frigidæ in situ naturali constitutæ & nivis liquatæ seu aquæ deprehendimus d. 31. Januar. ut 400 ad 34. Ratio autem nivis ejusdem generis & omni, qua potuimus, vi condensatæ ad aquam ut 58 ad 21. Nix ejusdem generis sed humida & condensata ad aquam ut 58 ad 38. Die 30 Decembris rationem nivis frigidæ in situ super terram naturali ad eandem liquatam invenimus ut 117 ad 11: nivem autem ejusdem generis omni nisu condensatam ad aquam ut 117 ad 34. Hinc concludimus rationem nivis in situ naturali constitutæ ad aquam esse ut 11 ad 1 fere.

D. 13 Maji h. 4 *p. m. tonitru* cum pluvia 152 *mill. dig.* W. 1.

D. 20 Maji, h. 6¼ *p. m. tonitru*, fulgur & pluvia, 40 *milles. dig.* W. 2.

D. 19

D. 19 Junii $5\frac{3}{4}$ *p. m. tonitru* & pluvia 180 *milles. dig.* S. O.

D. 12 Julii 9 *p. m. tonitru*, & pluvia 158 *milles. dig.* W. 0.

D. 9 Aug. h. 5 *p. m. tonitru*, fulg. & pluv. 25 *mill. dig.* S. 1.

D. 8 Martii h. $1\frac{1}{2}$ *p. m. grando* magnitudinem pisi adæquans, cum vento NW. 3.

Halones lunares d. 7 Jan. h. 11 *p. m.* d. 11 Januar. h. 10 *p. m.* d. 9 Febr. h. $10\frac{3}{4}$ *p. m.* & d. 5 Mart. h. $10\frac{1}{2}$ *p. m.*

Parhelium semi circulare d. 14 April. h. $1\frac{1}{2}$ *p. m.*

Ventum W 4 procellosum habuimus d. 11 Jul. & d. 3. Oct.

Die 11 Octobris *procella* fuit vehementissima, cujus incrementum & decrementem ex Diario nostro heic adponere juvat:

Octobr.		*Barom.*		*Therm.*		*Vent.*		*Constitutio aëris.*
D.	*h.*	*dig.*	*cent.*	*gr.*	*dec.*			
10	$7\frac{1}{4}$ *p.m.*	29	61	59	0	WSW.	1.	*Cœlum serenum terra noct. cong.*
	$10\frac{3}{4}$ *p.m.*	29	15	58	0		1.	*Nix humida,*
11	$7\frac{1}{4}$ *a m.*	28	84	55	5	NO.	2.	*Pluvia, quæ per noctem duravit, adhuc continuat.*
	$9\frac{1}{4}$	28	82	56	2	NO.	4.	*Nix humida,*
	$10\frac{1}{2}$	28	83	57	5	NO.	4.	*Eadem tempestas,*
	3 *p. m.*	29	12	59	8	NO.	4.	*Eadem tempestas,*
	$9\frac{3}{4}$	29	50	60	5	NO.	4.	*Eadem tempestas.*
12	$7\frac{1}{4}$ *a. m.*	29	82	66	0	WNW.	2.	*Nubes sparsæ, amnis jam glacie obductus, & terra nivibus tecta*
	11 *p. m.*	30	11	66	5		1.	*Lumen boreale insigne.*

Ex Diariis Meteorologicis ad *Societatem Regiam* transmissis, ut & novellis publicis constat hanc procellam non modo universam Sveciam, sed etiam Finlandiam peragrasse. *Hudwikswaldiæ* in Helsingia, & *Aboæ* in Fennonia regnavit idem NO, sed *Lundæ* in Scania NW. Post hominum memoriam vix tantus notatus fuit maris Baltici adscensus in locis Sveciæ maritimis. Sane civitas maritima Uplandiæ *Öregrunda* aquis fere submersa. Pontem navalem Stockholmiensem aquæ prorsus inundarunt. Quamplurimæ naves in ipsis portubus fractæ sunt: ut inprimis in *Gothlandia*, ubi hanc tempestatem maximo cum incolarum damno grassatam cum procella A. 1714 d. 31 Aug. ibidem facta, comparari posse, nobis per literas significavit Experientiss. Dn. Doct. Med. *Johannes Pihl.* Circa *Upsaliam* nostram & in quamplurimis aliis Sveciæ provinciis arbores in sylvis per longa spatia radicitus evulsæ sunt.

Lumen Boreale vespertinum illuminavit cœlum, die 24 Jan. d. 19 & 21 Febr. d. 3 Mart. d. 10, 16, 19 & 20 Aug. 15, 19, 22, 23, 26 & 27 Sept. d. 5 & 11 Octobr. d. 20, 23, 25 & 26 Decembr.

Annona satis larga fuit. Notari inprimis meretur uberrimus ceraforum proventus.

VIII.

Testamentum Regis Svecorum &c.

MAGNI LADULÅS,

Datum Scaris An. Chr. MCCLXXXV.

Ex MSS Bibliothecæ Upsalienſis.

* *Initium hujus Testamenti invenitur apud* JO. MESSEN. *Scond. Illustr.* Tom. XII. pag. 137.

*IN Nomine Sancte & individue Trinitatis. Magnus Dei gratia, Svecorum Gothorumque Rex. Universis Christi fidelibus, tam posteris quam modernis presentes literas inspecturis salutem in Dei filio Jhesu Christo. Cum primorum parentum prevaricatione promerente, que justo Dei judicio transivit ad posteros, sit humanum genus non solum multiplicibus subjectum penalitatibus & erumpnis, verum etiam moriendi necessitati inevitabiliter addictum; sitque hummana vita, ventus & vapor ad modicum parens, excitus ignara, penitus & incerta, simusque nos post decursum hujus vite ante tribunal supremi judicis recepturi prout in corpore gessimus, sive bonum sive malum, nam quecunque seminavit homo, hec & metet, consultum & expediens fore non ambigitur conditionem status vigilanter advertere, diem resolutionis mentis oculis crebrius anteponere, elemosynis peccata redimere, & equissimi iudicis faciem caute congruis rationibus hoc est, placativis pietatis operibus prevenire. Nos ergo Dei gratia preventi & afflati inspiratione altissimi, super discriminosum & instabilem statum vite momentanee mentales oculos attollentes, extremumq; diem incertum penitus prevenire cupientes, dignum duximus, amore eterne hereditatis accensi, pro cœlestibus terrena, pro eternis temporalia, pro incorruptibilibus commutare caduca, & in hunc modum previa deliberatione diligenti & debita, nostrum condere testamentum. In honore Domini nostri Jhesu Christi, & sanctissime matris sue virginis Marie glorioseque confessoris D. Francisci, & omnium sanctorum, Legamus, donamus & assignamus in primis, fratribus minoribus in Stockholm, apud quos etiam eligimus sepulturam, quam quin ibi fiat, nullus sub interminatione anathematis attemptet impedire, presertim, cum super hoc nobis littera Domini Apostolici sit con-

ceſſa: Curiam noſtram *Snuterſtad*, pro conſummatione Eccleſie & dormitorii que Domino authore, de noſtra ordinatione & elemoſyna ſunt fundata. Item pro majori Altari ibidem ornatum altaris ſollempniorem, quem habemus, cum aureo calice, & duobus baldekinis, quorum alterum ſit pro altaris antependio, & alterum pro tabelle tegumento, temporibus quibus non contingit ipſam tabellam revelari. Item pyxidem argenteam pro ſacra Euchariſtia in cyborio conſervanda. Item pelves argenteas, ampullas argenteas & majus argenteum turibulum de capella noſtra, cum duobus candelabris habentibus nodos criſtallinos& cum cruce eburnea in ſummitate cyborij collocanda. Item Caſulam aurifrigiatam factam opere plumario, quod vulgo dicitur *Sæncht*, cum ceteris ad eam pertinentibus ſacerdotalibus ornamentis. Item Dalmaticam & ſubtile de imaginibus beate Virginis cum ceteris que in miſſa ad ornatum diaconi & ſubdiaconi requiruntur. Item ad Altare beatiſſime Virginis Marie antependium de *Blyald*, cum caſula dalmatica & ſubtili de baldechino foratis rubeo ſerico, cum ceteris ad hec pertinentibus ſacerdotalibus ornamentis. Et cum eisdem in majoribus feſtivitatibus beatiſſime Virginis celebretur. Item ad altare beati Franciſci, ornatum altaris quem habemus in minoribus ſollempnitatibus cum caſula de imaginibus beate Virginis & ceteris ſacerdotalibus ornamentis. Ceterum, ſi nos vocante Deo in tam remotis regni partibus mori contigerit, quod ad locum ſepulture ſupra electum corpus noſtrum mox deferri non poterit: tempore intermedio eligimus colligi in tunc viciniori conventu Fratrum minorum, quousque ad locum deſtinatum commode & ſine gravamine eorum, per quos fiet

fiet tranſitus, poterit aſportari, ratione cujus tunc cedant fratribus illius conventus dexterius noſtra armatura & XL. marce denariorum de munere ſpeciali. Item pro redemptione crucis noſtre ad terram ſanctam, aſſignamus CCCC. marc. puri, cum quibus mittantur IIII. milites, loco noſtri. Pro hujus autem ſumme ſolutione, aſſignamus anno obitus noſtri, *Almennings öre* per Vesgothiam & Ledongslammæ & Næfgiæld per Veſtmanniam, ſuper his inſtanter rogantes omnis quibus hec a nobis ſunt collata pro ſtipendiis, quod nullus egre ferat, quod hec pro tantis noſtris levamus neceſſitatibus illo anno. Et ſi aſſignata ſumma non ſufficit, pro ſupplemento in ſecundo anno *Allmennings öre* de Weſtrogothia colligatur. Cujus executionem in Veſtrogothia committimus domino Archiepiſcopo, domino Scharenſi cancellario & Drozato. Item pro redemptione crucis noſtre in Rigam, anno obitus noſtri in expenſis noſtris IIII armigeri transmittantur. Item ad locum beati Franciſci, aſſiſii (*) XXIIII:or marcas puri. Item monachis de Warnem ubi perdilecti progenitores noſtri ſunt reconditi CCC. marcas denariorum, pro quorum ſolutione aſſignamus eis curiam noſtram badhini, quousque a noſtris redimitur heredibus, ſub hac forma. Monachi cum regimen & curam curie prefate ſuſceperint, computari & conſcribi faciant fideliter, cum ſcitu D:ni Scharenſis & advocati ibidem, omnia que recipiunt, & eſtimari faciant certitudinaliter & taxari; ut relicta cautione eſtimationis, tam penes ipſum D:num Epiſcopum, quam penes monachos, quam etiam penes advocatum, ſine cujuslibet diminutionis vel dilapidationis diſpendio, ipſam in omnibus eque bonam reſtituant ſicut ſuſceperint, cum eam repreſentari contigerit, noſtris heredibus redimendam.

Tempore

Conf. MESSENII *Scond. Illuſtr.* Tom. II. p. 98.

Tempore vero intermedio volumus, quod ſingulis annis de redditibus ejusdem curie, quos colligere, cuſtodire & diſponere teneatur prior vel major cellararius, fiant tres pitancie fratribus in conventu, & illis diebus dicantur vigiliæ ſollemniter & miſſa in conventu, & a quolibet fratre ſacerdote una miſſa, a fratribus vero clericis non ſacerdotibus & laycis correſpondentia in *Pſalteriis* & *Pater noſter* ita quod una die pro nobis, altera pro fratre noſtro & tertia pro parentibus noſtris, ut dictum eſt, miſſe pariter & eis correſpondentie cum vigiliis dictis ſollemniter perſolvantur. Cum vero dictam curiam redimi contigerit, ordinamus quod illas CCC marcas prior vel major cellararius, ut dictum eſt, ſub ordinationem ſuam & providentiam recipiat, & in predium vel alios tales certos redditus cum ſcitu ſemper & conſilio D:ni Scharenſis & advocati ibidem convertat. De quibus annuatim, die obitus noſtri in perpetuum una ſollemnis pitancia procuretur fratribus ſupra notatam ſuffragiorum ſollemnitatem tunc pro nobis nullatenus omiſſuris. Et ſi quid reſiduum fuerit, licet hoc illo anno pro infirmorum fratrum neceſſitatibus erogetur. Et ad hoc ipſe prior vel cellararius, quicunque in illo officio fuerit ad quod dictæ CCC marce deveniunt, firmiter teneatur & ut hec noſtra ordinatio & ultima voluntas irrefragabiliter & ſine ſubtractione qualibet obſervetur, volumus quod iſtud inter ipſos monachos in regiſtro redigatur, & in ſcripto ad perpetuam rei geſte memoriam poſteris relinquatur. Item eccleſie Ubſalenſi IIII. marcas puri, de quibus fiat vel procuretur ſupra majus altare imago virginis glorioſe. Item eccleſie Scharenſi IIII. marcas puri pro pixide, ad deferendum corpus Dominicum pro infirmis. Item eccleſie Lincopenſi

penſi IIII:or marcas puri, pro calice, cum quo ſemper ſuper majus altare celebrentur miſſe de mortuis: quociensq; eas ibi contigerit celebrari. Item eccleſie Stregnenſi IIII:or marcas puri, pro turibulo procreando. Item eccleſie Aroſienſi ornatum altaris. Item eccleſie Finlandie IIII:or marcas puri pro calice ad majus altare & pixide pro ſacra euchariſtia conſervanda. Item eccleſie Wexionenſi, capellam noſtram quotidianam ornatum ſc. altaris, indumenta rubea & tres cappas, quarum una viridis & duæ rubei ſunt coloris. Item ſingulis clauſtris tam fratrum minorum quam fratrum predicatorum quam & griſeorum, nec non & monealium in regno noſtro tres marcas puri. Item ſingulis hoſpitalibus duas marcas argenti ad ordinationem dioceſani epiſcopi pro veſtibus infirmorum. Item ſingulis eccleſiis in quarum parochiis ſunt bona noſtra, ſive patrimonialia ſive corone, tres marcas argenti, quarum medietas cedat eccleſie pro luminaribus, & medietas ſacerdoti. Pro iſtorum - - - - - in Veſtrogothia tam eccleſie cathedrali, quam aliis locis aſſignamus monetam Scharis, in Oſtgothia monetam Sudercopie, Scheningie & Junekopie. In dioceſi Stregnenſi monetam Nycopie & Örebro. In Svetia vero & Finlandia monetam in Ubſalia & Aroſia deputamus, ſub hac forma ſcilicet, quod quilibet epiſcopus in ſua dioceſi, Cancellarius noſter atq; Dapifer cum monetario ſuper collatis & expenſis, erogatis & erogandis computationem teneant, quousque in ſolidum fuerit expeditum & pro noſtra ordinatione ſingulis plenarie perſolutum. Preterea centum marcas in quibus tenemur eccleſie Ubſal. & centum marcas in quibus tenemur eccleſie Stregnenſi, ceteraque omnia in quibus tenemur ſive eccleſiis ſive mercatoribus ſive aliis quibuscumque, ſic

solvi & expediri decernimus, sicque super his cum consiliariis nostris Scheningie ex deliberatione diffinivimus, & pro ut super hoc, sigilla omnium nostrum appensa instrumento super hoc confecto clarius protestantur. Proinde si quid solvendum supereſt de eo, quod tenebatur pro fratre nostro Duce Erico usque ad supplementum plenarium deputamus curiam nostram *Tunar*, executionem illius & solutionem, si quid fuerit, domino Lincopensi & decano ejusdem loci totaliter committentes. Sed quia facta mortalium oblivionis jacturam sentiunt, nisi munimentis litterarum alligentur, & earum adminiculo ab oblivionis interitu defendantur; idcirco presentem seriem sigillo nostro, dilecte uxoris nostre, dilectissimique fratris nostri domini Benedicti Ducis Finlandie, nec non & venerabilium patrum domini Archiepiscopi Ubsalensis ac ceterorum suffraganeorum regni nostri, communire decrevimus, ut sic scrupulum dubitationis cujusque qui suboriri possit in posterum, explodat faciliter & compescat. Ceterum ne de receptis curialitatibus, laboribus & servitiis iudicemur immemores aut ingrati, omnibus regni nostri episcopis, clericis, nobilibus, militibus armigeris ac famulis universis, de recepto favore & fideli servitio, & ex intimo corde gratiarum referimus actiones, monentes instantius, affectuosiusque rogantes, quatenus etiam idem fidelitatis & obsequii vinculum, erga dilectam uxorem nostram & prolem, singuli velitis in posterum firmiter & inviolabiliter observare. Insuper quia mortuorum memoria ut plurimum surrepentibus seculi curis & sollicitudinibus, a mentibus solet elabi, superstitum magisque pium & meritorium esse dignoscitur, tunc cuique sollicitis subvenire suffragiis, quoniam ipse sibi est omnino impotens

&

& extra ſtatum meriti vel demeriti conſtitutus. Idcirco ne memoria noſtra ſimiliter cum ſonitu campanarum pereat, ſed in piis fidelium deſideriis vigeat & radicata remaneat, animam noſtram ſacris orationibus omnium, cujuscunque ſint etatis, ſtatus, conditionis, religionis vel ordinis, ſub ſpe & amore mercedis eterne, omni devotionis affectu, quo poſſumus humiliter recommendamus, poſtulantes & petentes de gratia & munere ſpeciali, quod quilibet epiſcopus in ſua dioceſi & eccleſia, in memoriam noſtri, aliqua ſpecialia ſuffragia dignetur & velit conſtituere anniverſarii noſtri termino recurrente. Hujus autem teſtamenti noſtri, ordinationis & ultime voluntatis exſecutores conſtituimus dilectam conſortem noſtram, dilectum fratrem noſtrum dominum Benedictum ducem Finlandie, venerabiles patres, dominum Archiepiſcopum Ubſalenſem & omnes ſuffraganeos, dominum Cancellarium, dominum Dapiferum omnesque Conſiliarios noſtros quos monemus attencius inſtantiusque rogamus ut in eterne retributionis meritum hec omnia ſine dilatione, diſſimulatione, diminutione & impedimento quolibet curent & promoveant & faciant fideliter expediri. Datum & actum Scharis, anno ab incarnatione Domini MCCLXXXV:to *, coronationis noſtre anno VIII:vo. in cathedra beati Petri.

* Die 13 Febr. *vid. MESSEN. Scond. Illuſtr. Tom. XV. pag. 44.*

IX.

De Vita Illustrissimi atque Excellentissimi Baronis, *Domini JOACHIMI von DUBEN*, Regis Regnique Senatoris & Regiæ Cancellariæ Consiliarii, itemque *Reg. Societ. Liter. & Scient. Membri Honorarii*, brevis narratio.

Non nostræ solum Societati, verum & Regi Regnoque universo tristis ac luctuosus fuit dies 30. Novembris anni 1730, quo S:æ R:æ M:tis, Regnique Sveo-Gothici Summæ fidei Vir, *Senator*, & Regiæ Cancellariæ *Consiliarius*, & hujus Societatis Membrum Honorarium, *Illustrissimus Dominus ac Baro*, JOACHIMUS von DUBEN, præmatura morte rebus humanis est ereptus. Cui omnes & singuli parem virtutibus & ingenii dotibus ætatem, parem meritis annorum numerum precabamur, is in ipso ætatis vigore decedens, & spem & vota nostra destituit. O utinam Heroicis animis & ad publica commoda natis diutius frui liceret; nec tam brevis esset vita eorum, quos diu vivere, generis humani interesset! Absit tamen, ut de Divino rerum humanarum moderamine minus reverenter vel loquamur, vel sentiamus. Non de Summi Numinis arbitrio, sed de nostris querimur peccatis, quibus hoc promeriti sumus, ut tam acerbe & graviter multaremur. Ne vero culpam nostram augeamus, non animadvertendo, prudentes & probos nobis eripi; damna nostra lugebimus, & quid in *Illustrissimo Domino ac Barone* JOACHIMO von DUBEN amiserit respublica, Orbi literato

&

& posteritati, si qua futura est, aperiemus. Forte & sic medicina aliqua mœrori nostro, cum aliunde vix suppetat, adhiberi poterit. Ipsæ etenim querelæ & lamenta & lacrumæ faciunt aliquid ad leniendum dolorem, qui major est, quam ut superari & penitus ex animis ejici possit.

Noster anno 1671. d. 22. Aug. loco quidem honorato, non tamen Nobili natus est. Patrem habuit *Gustavum Duben*, Musicorum concentuum in Regia Aula moderatorem, (Regiæ Capellæ Magistrum vulgo nuncupamus,) quo inter Aulicos officio, non solum Nostri Parens, verum etiam Pro-Genitores per plures retro generationes, functi sunt; fuitque hæc Provincia huic Familiæ quodammodo hæreditaria; Matrem vero Honestissimam Matronam, *Emerentiam Standert*. Ipse autem nativis ingenii dotibus incredibilem industriam ac laborem, & præclaras quasvis virtutes conjungendo effecit, ut non solum Nobilitatis insignia consequeretur; verum etiam per varios Nobilitatis & splendidissimorum munerum gradus, ad Senatoriam purpuram, adeoque ad summum fastigium, quo civi adsurgere datum est, adscenderet. Singula sigillatim, breviter tamen, persequemur.

Cum in puero generosæ indolis & rari ingenii igniculi, futuræ magnitudinis præsagi, emicarent, privatæ primum Præceptorum disciplinæ traditus est. Ubi vero Academicis studiis & exercitiis visus est maturus; ad Upsaliensem Academiam missus, hospitio & mensa & informatione potissimum usus est Professoris tunc temporis Skyttiani longe celeberrimi, postea Secretarii Regii, *B. Eliæ Obrechti*; cujus sub ductu, (erat enim Nostri Inspector studiorum,) spatiosissimos Historiarum & Geographiæ campos feliciter emensus est;

Linguas quoque, Gallicam, Italicam, Germanicam, itemque Jus Naturæ & alias quascunque ad prudentiam civilem ſpectantes diſciplinas impigre addidicit; Latini vero ſermonis veneres & gratias imprimis ac ambitioſe coluit; quare eas quoque ſemper ad officium, vel etiam obſequium, promtas paratasque habuit, ubicunque aliquid, ſive oratione numeris adſtricta, ſive ſoluta, eſſet conſignandum. In hujus rei exemplum lubet hic adponere Epitaphium quoddam a Noſtro conſcriptum in memoriam Virginis cujusdam Generoſiſſimæ, quæ apud Moſcovitas una cum Illuſtriſſimo Parente captiva, Moſcuæ An. 1714. diem obierat ſupremum.

Ad Tumulum

Generoſæ Virginis

ELEONORÆ MARIÆ,

Lib. B. de HORN.

BEllorum furiis, patriæ innutrita ruinis,
Longa inter perii vincla, dicata Deo.
Plaudite, mortales, laſcivos inter amores;
Aut triſtes animos terreat haſta minax
Ignivomi Martis. Mihi Pax ſervatur Olympo
Æternum durans, intemeratus Amor.

J. v. DUBEN.

Sed ad Noſtri juveniles annos redimus, ſecuturi ſeriem annorum usque ad ultimum, ipſi fatalem & nobis triſtiſſimum. Ao. 1694 menſe Majo Regiæ Cancellariæ eſt

est adscriptus, postquam suos in literis profectus adprobasset iis, quorum intererat, ipsique tum temporis Regiæ Cancellariæ Consiliario, postea Regio Senatori, Illustrissimo Comiti *Thomæ Polo*; qui & ipse examinatoris partibus fungebatur. Ab Anno 1700, quo ad bellicas suas expeditiones proficiscebatur *REX Magnanimus & Glorioſissimæ memoriæ CAROLUS XII*, Noster, ut Cancellariæ Regiæ haud sane negligenda portio, castra *Illius* continuo secutus est; nisi quod, ex Regia indulgentia, excursionem quandam fecerit ad Aulas peregrinas, & primo quidem Parisiensem. Hinc vero iter per Belgium in Angliam direxit; unde digressus, per Germaniam ad castra *Regis* sui rediit incolumis. Jamque cum & rerum civilium usu ac tractatione, & peregrinatione ad cultissimas gentes suscepta, prudentiam Nostri civilem insigniter auctam esse intelligeret Rex Augustissimus, atque probe perspiceret, qua esset Noster tum ingenii perspicacia, tum laboris patientia, tum etiam singulari literas ac diplomata, quacunque lingua vellet, exarandi promtitudine, non solum Anno 1707 in Januario eum in Regia Cancellaria Secretarium esse jussit, sed insuper eodem anno Nobilitatis insignia ac privilegia illi impertivit. Hactenus secundis rebus *Regis Glorioſissimi* Noster interfuerat; post hæc vero tempora *Illius* adversa & vidit & sensit. Namque Anno 1709 in infelici & fatali ad Pultavam pugna ab hostibus captus, & una cum Supremo Aulæ Mareschallo, Senatore & Ministro Status Primario, Illustrissimo Comite *Carolo Piper*, ad Kiowiam primum, deinde vero anno ad finem vergente Moscuam abductus est. Sed Noster, ut sapientem decet, adversam quoq; fortunam in usus suos convertit. Neq; enim otio ac ignavia sibi obtorpescendum, sed continuo præclari aliquid agendum, vel meditandum designandumq; esse existimavit. Quare

Poëtæ

Poëtæ Ingenioſiſſimi *Boilauvii* artem Poëticam, itemq; Satyras, Epiſtolas & Pulpitum in carmen Svethicum felici ſſima vena convertit. Quæ verſio, deinceps Stockholmiæ typis excuſa, recenſetur in Actis noſtris Vol. I. pag. 291. & 351. Magnum quoque Hymnorum ſacrorum numerum ex libro Hymnorum Hamburgenſi in noſtram linguam transtulit, atque ſic & ingenio Poëſeos amœna, & animo Divina anhelanti pabulum quæſivit & invenit. Pars horum hymnorum typis expreſſa prodiit Stockholmiæ, Anno 1721. Pufendorfii Hiſtoria Friderici Wilhelmi, in epitomen redacta, ut noſtra quoque lingua legi poſſet, effecit; quod opus, ipſius manu exaratum, prelo paratum jacet. *Telemachum Fenelonii* in noſtram quoque linguam elegantiſſime convertit, metra ſubinde, ad imitationem Barclaji, ſvaviſſima inſerendo. Cum vero in eo eſſet, ut Telemachum ſuum Svethicum publici juris faceret, duo alii ſuas verſiones ejusdem libri typis divulgandas curarunt; quibus ne opera & oleum periret, Noſter ſuam verſionem, utut longe elegantiſſimam, ſuppreſſit. Præterea, dum in diuturna captivitate detinebatur, multum laboris & ſtudii poſuit in lingua Muſcovitica accurate & ex ipſis fundamentis addiſcenda, cujus idcirco promtam ſibi facultatem tam in loquendo quam ſcribendo comparavit. Adeo ne ipſe quidem carceris ſqualor & captivitatis ærumnæ igneam illam animi vim frangere, aut ſubtile ingenii acumen hebetare potuit. Ægre tamen tulit tum *Glorioſiſſimæ memoriæ REX CAROLUS*, tum etiam quæ poſt Eum imperii habenas auſpicato capeſſivit, *REGINA* noſtra *Clementiſſima ULRICA ELEONORA*, ſe opera tanti Viri, reique publicæ tam utilis & neceſſarii carere; quare identidem cum hoſtibus actum eſt, ut, quibus vellent conditionibus,

nibus, huic captivo reditus in patriam facerent copiam. Spes quoque haud exigua libertatis obtinendæ ei oſtenſa eſt. cum Anno 1715 Aboam transferretur; mox vero ademta, cum paucis poſt menſibus Moſcuam revectus eſt. Anno 1718 iterum Noſter Aboam miſſus eſt, ſed tarde tamen proceſſit illius e captivitate liberatio. Namq; in arce Aboenſi annum detinebatur antequam liber inde concedebatur exitus. Tandem vero aliquando dimiſſus, & patriæ ſuæ redditus eſt Ao 1719 ad finem properante. Jamq; longa captivitatis tædia deterſit jucundiſſimum matrimonium, ante quidem ſtipulatum, jam vero confeſtim poſt reditum, ſollemni ritu, in ipſa Aula Regia, & præſente *Auguſtiſſima REGINA*, celebratum cum Nobiliſſima & omnibus ſui ſexus tam corporis quam animi dotibus ornatiſſima Virgine *Margareta Spegel*, Reverendiſſimi Archi-Epiſcopi & Academ. Upſal. Pro-Cancellarii Eminentiſſimi, tum vero Beate defuncti, D. D. *Haquini Spegel* filia altera. Namque altera huic per omnia gemella, & eodem partu edita, & eadem formæ morumque ac virtutum gratia dotata, *Eliſabeta*, nupſerat ante *Reverendiſſimo* noſtro *D. D.* IOANNI STEUCHIO, tum *Profeſſori* Lundenſi, jam vero & Soceri & Patris ſui in *Archi-Epiſcopatu* ſucceſſori digniſſimo; cui Deus firmam ac diuturnam valetudinem, & muneris gravitati, & omnium bonorum votis ac deſideriis reſpondentem, largiatur clementiſſime! Sed ad Noſtrum ex captivo factum maritum revertimur. Ex feliciſſimo ſuo matrimonio quatuor liberos, tres filios & unam filiam ſuſcepit; quorum natu maximus quadriennis deceſſit, in reliquis paternæ maternæque indolis luculentam imaginem ſumma cum oblectatione cernimus. Peractis nuptiis, confeſtim munus Secretarii ſtatus ad expeditiones militares, ipſi

multo ante, vi diplomatis Regii Bendera datis destinatum, capessivit, & incredibili labore administravit, usque ad annum 1723, quo, durantibus adhuc comitiis, ad aulam Regiam factus est *Cancellarius*. Proximis vero comitiis, seu anno 1727, ab omnibus Regni ordinibus expetitus, & a *S:a R:a Majte* constitutus est Regis Regnique *Senator*, novoque splendidissimo honori id oneris additum, ut absente vel ægrotante Regiæ Cancellariæ *Præside*, *Celsissimo Comite ac Heroe* ARVIDO HORN, vices ejus in Cancellaria Regia sustineret. Et ut erat in omni literarum genere vertissimus, atque ad scientias amplificandas ac promovendas natus factusque, ita nostra Societas submissis precibus haud difficulter obtinuit, ut in eam, ceu *Membrum Honorarium*, gratiose sineret sese cooptari. Facile hinc intelligi potest, quantam de se opinionem excitaverat Noster tum penes ipsum Regem Augustissimum, tum penes universos Regni Ordines, tum etiam penes eruditos & bonos omnes. Sed intelligi quoque potest, quantum haud ita multo post moriens, sui desiderium reliquerit. A. 1730 d. 11. Nov. in morbum incidit, quem Pleuritin Medici appellant; qvorum opera cum parum proficeret, omnes suas cogitationes ad beatum ex hac vita discessu convertit, refectusque sacræ cœnæ epulo, die 30 ejusdem mensis, inter horam 6 & 7 matutinam, placide obdormivit. Funus, comitantibus Illustrissimis Regni Senatoribus, deductum primo est in templum S:ti Jacobi, ibique humatum, inde vero ad sepulcrum *Spegelianum* in templo cathedrali Lincopensi translatum. Dici autem non potest, quantam per ejus obitum jacturam fecerit respublica tam civilis quam literaria. Certe Rex Augustissimus ut etiam post fata ejus, se ingentium ejus in Rempublicam meritorum clementer memorem

rem esse ostenderet, Illustrissimam viduam ac liberos ad comitivam dignitatem evexit.

Erat in eo pietas non fucata; erat in Regem & Patriam sincera fidelitas; erat erga egenos benignitas summa, erga omnes candor animi antiquus & prisca fides. Erat rerum civilium, & imprimis negotiorum, quæ ad Regiam cancellariam pertinent, rara peritia, quam diuturno usu & incredibili labore, domi & peregre, in pace & bello, apud suos & hostes, per secunda & adversa, legendo & experiendo sibi comparaverat. Erat heroicus plane animus in promovendo bono publico; qui nunquam suam, sed tantum communem rem respexit, cui omnes corporis & animi vires, quas singulares nactus fuerat, omnem suam aetatem, omnia tempora & temporum momenta consecravit. Si quando remisere publica negotia, continuo illud a publicis curis vacuum tempus vel lectioni vel scriptioni impendit; nonnunquam etiam severiores occupationes instrumeotorum musicorum pulsu & tractatione, (nam & hujus artis erat scientissimus,) interstinxit, atque turbatum civilium negotiorum tempestatibus animum modorum musicorum svavitate composuit & tranqvillavit. In convictu fuit facilis & affabilis, in promissis servandis constans, in sermone parcus; neque enim verbum non consideratum ex ore ejus exibat. In laboribus indefessus, in expediendis negotiis promtus & alacer, in secundis & adversis æquabilis ac sui semper similis. Ut multa paucis complectamur, erant in eo virtutes ac dotes rarissimæ, quas omnes in uno homine reperiri multo adhuc rarius est.

QUod si quæris L. B. quomodo magna hæc anima, inter mortales dum versabatur, habitaverit, en domicilium ejus terrenum breviter delineatum. Corpus habebat

bebat nec macilentum, nec obesum, procerum tamen. Vultus gravitatem animi, sed comitate temperatam, præ se ferebat; cui & vividi oculi, & nigra ac densa supercilia, & genarum decens rubor heroicam dignitatem conciliabant. Unicus in corpore nævus fuit, quod, sinistro pede claudicante, difficulter gressum moliebatur. Cujus rei causa fuerat nutrix, quæ infantem in alta fenestra negligenter collocaverat, unde decidentis jamque in subjectam plateam lapsuri infantis pedem forte apprehensum luxaverat.

TU vero, Beatissima anima cœlo jam recepta, quando virtutibus *Tuis* diutius frui nobis non licet, fruere *Tu* earum æternis præmiis. Quando *tuo* convictu, DEO ita jubente, nos hic carebimus; vive *Tu* lætissimus inter cœlites, quibus etiam inter mortales similis vixisti. Desiisti inter nos vivere; non desinet tamen in pectoribus nostris vivere *Tui Tuarum*que virtutum venerabunda memoria. Vivet & perennabit glorioſa memoria JOACHIMI VON DUBEN apud omnem posteritatem, quæ magnis virtutibus justum statuere noverit pretium.

X.

De Plantis Biblicis Obſervationum Triga,

Auct. *O.* C. Theol. D. & P. Upsal. *Societ. Reg. Lit. & Scient. Soc.*

אביונה *Abijona.*

אביונה Eccles. XII. 5. *Appetitum, appetentiam*, vertunt Interpretes, & commentatores plerique, cum vetusti

tusti, tum recentiores. Chaldæus tamen verba Ecclesiastis ad certum quid, quod in senectute non amplius appetatur, restringit: ותתמנע מן משכבה, *& prohibeberis a concubitu.* In vulgatis editionibus legimus תתמנע מן משכנה, *prohibeberis a tabernaculo;* sed hæc lectio, utpote nullius sensus, satis se ipsa refellit. Chaldæum sequuntur Rabbini, quos vidi, & *appetitum hunc* ad venerem pariter referunt. Quod necesse non est, cum etiam ἀποσία, & aliarum rerum in senectute obrepens fastidium hic intelligi possint. Qua interpretatione deserta, cur septuaginta interpretes, cum Latino, Arabe, & Syro, hic sequar, nihil est quod urgeat. *Cappares* hi vertunt, adprobantibus Smitho, *a*) Vallesio, *b*) & Ursino, *c*) qui in hac versione sibi placent, tanquam maxime concinna, & scopo Salomonis convenientissima. Attamen rationes, cur sic verterent LXX, & cur illis adhærerent recentiores, habuere leviſſimas. Nempe 1. Estur capparis condimenti loco, quod fortiter suscitet appetentiam cibi, & instiget quoque ad venerem, vel ipso doctore Avicenna *d*). 2. In Arabia, & alibi, Bellonius cappares repperit frequentes *e*). 3. Rabbinis minuti arborum fructus, aut baccæ, dicuntur אביונות *Abjonoth.* Immo, 4. *Cappares* propriè ipsis dictæ sunt *abjonoth*, quasi fructus appetitum stimulantes, utpote ab אבה, *cupiendo, appetendo f*). 5. Eodem tendit Vallesius, sed longe alia via. Nascitur, inquit, capparis in sepulchris, Aristotele auctore. Quando autem aperienda sunt sepulchra, תפר אביונה *evertitur, & perit capparis.* 6. Loquitur heic Salomon per

a) In Poli Syn. Crit. *b*) Sacr. Philos. p. 514. *c*) Arboret. Bibl. p. 362. *d*) Ursin. l. c. *e*) Ursin. ibib. *f*) Ursin. 363.

per meras allegorias, ſymbola, & ænigmata. Legem itaque ſibi propoſitam migraſſet, niſi pro ſimplici voce *appetitus*, cappares ſubſtituiſſet. Eſt enim antitheſis inter capparim, & cicadam, quæ legitur verſu antecedente. Quæ cum ſignificet partes corporis cruſteas & duras, capparis, e contrario, molles, ſpongioſas, & fluidas, h. e. ſanguinem, pinguedinem, medullam, & carnem denotabit *g*). Atque his argumentis, ſi dis placet, cappares erunt, quas hoc loco commendat regum magnificentiſſimus juxta atque ſapientiſſimus. Verum

- - - - *paulo majora canamus,*
Non omnes arbuſta juvant, humilesq; myricæ.

Ipſe Salomon de vitæ juvenilis oblectamentis ſæpius agens, non cappares, ſed vina, ſed unguenta loquitur. Quæ autem tantæ capparum deliciæ? Arabicarum præſertim, quas laudat Urſinus. Plinius certe peregrinas omnes cappares, & Arabicas inprimis, cavendas monuit, utpote peſtilentes *h*). Hermolaus Corollarii Libr. 2. cap. 408. *Quatuor*, inquit, *ei genera: Arabicum, Africum, Marmaricum, Apulum, omnia quondam infeſta.* Ibn Sina:

ومنه نوع قلزمي مبثر للفم الي

حدان ينفط ويورم اللثة *Quædam ejus eſt*

ſpecies, quæ e rubro mari defertur. Hæc in ore puſtulas excitat, usque adeo, ut tumefaciat inflammetq; gingivas. Et Bellonius, quem Urſinus teſtem citat, ita de cappari Arabica differit: *Qui ſemen ejus guſtaverit, mordax inveniet inſtar piperis, qualis eſt etiam ipſa capparis i*). Unde impudentia forte cappari, apud Talmudis

g) Smith. apud Pol. Syn. Crit. *h*) Lib. 13. 23. *i*) Obſ. Sing. p. 221

dis magiſtros, adſcripta *k*). Cum enim inter populos Judæum impudentiæ notent, inter animalia canem, inter aves gallum, inter pecudes capram; צלף באילנות *capparim inter ſtirpes* eodem titulo donant. Haud aliter atque *ſinapis ſcelerata* Plauto dicitur, in Pſeud. 3. 2. verſ. 28.

Et in univerſum, ob ſummam acrimoniam, non fuiſſe capparim inter delicatiora opſonia olim exiſtimatam, plurium teſtimoniis monſtrari poteſt. Equidem per contemtum καππάριον dicebatur Græcis. Notus eſt Iambus ignoti Poëtæ apud Plutarchum: πρὸς καππάριον ζῇς, δυνάμενος πρὸς ἀνθίαν, *Capparulas eſitas cum poſſes anthiam* (piſcem) *comedere l*). Apud Columellam conſociantur

Capparis, & triſtes inulæ, ferulæq; minaces. m)

Neque alio ſenſu Martialis:

Nec mullus, nec te delectat, Bætice, turdus, &c.
Capparin, & putri cepas alece natantes,
Et pulpam dubio de petaſone voras. n)

Ex recentioribus audiatur Matth. Lobelius Stirp. Adverſ. p. 282. *Palati ſtudium fallit ingenium, valetudinis diſpendio: nam qui ſapor illis* (capparibus) *percipitur, aſcititius eſt a muria, vel ab aceto: alioqui utraque acerrima, & teterrimi guſtus eſt, ſive viridis, ſive matura.* Et Remb. Dodonæus Hiſt. ſtirp. p. 734. *Si recentes edantur, exiguum admodum alimenti conferunt: ſale vero macerati multo minus: non tam edulia idcirco, quam ciborum opſonium & medicamentoſum condimentum.* Neque aliter Ibn Sina:

وغذا ثمرته قليل لا سيما اذا ملح *fructus exiguum ſuppetit alimentum, præcipue ſale conditus.*

Eſto:

k) V. Buxt. L. T. 1592. 1920. *l*) Symp. lib. 4. Q. 4. *m*) Lib. X. p. 346. *n*) Epigr. 3. 76.

Esto: excitent appetitum cappares; nam πολλοὶ τῶν ἀποσίτων, ait Plutarchus, ἐλαίαν ἁλμάδα λαμβάνοντες, ἢ κάππαριν γευσάμενοι ταχέως ἀνέλαβον καὶ παρεσήσαντο τὴν ὄρεξιν. *Multi eorum, qui cibum aversati sunt, olivas salsas, aut cappari gustata, statim refecti sunt, & appetitum receperunt* o); tamen si quid tale, & peculiare designandum hic fuit, aliæ, & exstantiores deliciæ, quæ idem præstarent, Salomonis ore commendatæ haud dubie fuissent. Jam quod cappares Rabbinis dicantur אביונות *abionoth*, voce, si Vrsino credimus, eadem plane, qua utitur Salomon; magnam inveniemus differentiam, si oculos textui propius admoveamus. Cum enim Salomoni אֲבִיּוֹנָה sit *appetitus*, Rabbinis אֲבִיּוֹנָה est *bacca*; Qui iidem Rabbini satis hoc observarunt, & ratione habita linguæ, ejusque usus, אביונה non *baccam*, aut *capparim*, sed תאוה *desiderium* exposuerunt p). Interpretibus autem LXX, quibus vocis, semel tantum in scripturis repertæ, sensus sive ignotus forte, sive dubius erat, hic aberrare facile fuit; quos Syrus & Arabs, atque Latinus Vulgatus κατὰ πόδα secuti sunt, recte ne, an secus, pensi nihil habentes. At Ursino, qui textum Hebraicum, punctorum vocalium apparatu instructum ante oculos habuit, & a Buxtorfio didicerat, Rabbinos aliter loqui, non licuit, puncta negligendo, voces & res confundere diversas. Ait enim: *Quod vocabulum* אביונות *abjonoth, Rabbinis usitatum, alia quædam puncta habeat, non puto tanti esse momenti.* At longe aliter censet Theologus eruditissimus Gerhardus Lib. de Morte Tom. 8. p. 84. Immo, nisi vocales & puncta genuina in Hebraicis observentur, Babelica fiet confusio, & cœlo terra miscebitur. Incertum pariter pro

o) Plut. Sympos. Lib. 6, Qv. 2, p. 687. p) Vid. Raschi, & Interp. Chald.

pro certo assumunt, qui cappares volunt proprie *abjonoth* dici Rabbinis; in quibus est Bochartus, dum conjicit, ex *abjonoth* factam esse vocem Afrorum corruptam ἐφ-βιαιαθὲν, quæ in Dioscoridis auctario legitur *q*). Certe in Talmude nomen capparis est נצפה *nitzpa*, Arab. قفار *caphar*, monentibus Maimonide, & Obadia de Bartenora ad Tit. Demai Cap. 1. §. 1. Et צלף *Tselaph* pro *cappari*, in Talmude frequens *r*); haud dubie per metathesin, ab Arab. لصف *lezaph*, de quo in Ma la jesa: هو الكبر *idem est, quod capparis*. Ceterum אביונה *s*) & plur. אביונות, significat proprie fructus, in genere, minutos, quales lauri, olivæ, corni, myrti, & similes *t*). Quorum proinde singulos, si una adsit appetitum restaurandi circumstantia, uti certe olivæ adest, eodem jure, atq; cappares, Salomoni obtrudere quis posset. *Abjonoth* igitur de cappari non usi sunt Rabbini, nisi ut ipsos fructus a ceteris ejus partibus distinguerent. Etenim propter decimas & rem dubiam (*demai*) partes hujus fruticis quadrifariam diviserunt. Nempe in קפריס *capparis*, putamen, s. corticem, qui fructum conservat, ut habet Bartenorius ad Maaser. 4. 6. 2. עלין *folia*. 3. תמרות, non *dactylos*, ut vertit Buxtorf. 2098. 2608. 1910. sed spathulas, vel frondes teneriores, quæ in glossis Raschianis לולבין exponuntur. 4. אביונות

q) Geogr. Sacr. Lib. 2. c. 15. p. 753. *r*) Vid. Tr. Maaser. 6. 4. *s*) Vid. Buxtorf. p. 290. *t*) Buxt. p. 12.

ipsos fructus principales, dicente Bartenorio l. c. ubi Maimonides distinctius: *Abionoth sunt fructus maturi, lingua Arabica dicti* פרום אלכבר. Argumentum sane lepidum est, & jocosum plane: *nasci cappares in sepulchris, & his, occasione novorum funerum, motis, vastari cappares.* Vidit forte Aristoteles in Pyramidum ruinis exire cappares; quemadmodum suo tempore idem fieri observavit Bellonius *u*) Illæ vero manebunt, puto, nemine hominum disturbante. At a sepulcris ordinariis, & recens instructis vel absinthia, vel cappares, vel quicquid est sylvestrium herbarum, familias quasque, honori defunctorum consulentes, facile, omni tempore submovisse, & submoturas, arbitramur.

Dum urgent, ænigmaticam hic esse, & allegoricam senectutis descriptionem, de præcedentibus fateor recte hoc moneri. At symbolicam illam descriptionem Ecclesiastes simplicibus verbis concludit, prorsus, ut, in membro posteriore, mortis meditationem valde figuratam verbis hisce planissimis obsignat: וישב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל־האלהים אשר נתנה: *Revertatur pulvis in terram, quemadmodum erat; & spiritus redeat ad DEum, qui dedit illum.*

Coronidis loco obiter monendum, me, dum Capparis historiam in J. Bauhino perlustrarem, in locum quendam incidisse, ubi *Rurpodius*, Chirurgus Francofurtanus in capparis genus quoddam, mira vel typothetarum vel correctorum ἀπροσεξία transformatur. Occurrit is tomo II. Historiæ Plantarum, Lib. XIV. p. 64

u) Bellon. Obs. sing. 204.

אגוז.

Cant. VI. 10. est *Nux Juglans, sive Regia, vulgaris.* C. B. Pin. 417. *Nux juglans.* J. B. I. 241. Dodon. Pempt. 803. *Noce,* Matthiol. Ital. 297. Huic

Huic interpretationi favet Græca verſio ſeptuaginta Interpretum, & Latina vulgata. Καρύα enim Græcorum, & Nux Romanorum, eſt *nux juglans.* Patebit, ſi conferas Naſonis carmen ingenioſum, cujus eſt initium: *Nux ego juncta viæ* &c. cum epigrammate Antipatri, vel Platonis:

Εἰνοδίην καρύην με παρερχομένοις ἐφύτευσαν
παισὶ λιθοβλήτῳ παιγνίον εὐσοχίης, &c.

Et quamquam in Athenæo legas: Οἱ Ἀττικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι συγγραφεῖς κοινῶς πάντα τὰ ἀκρόδρυα κάρυα λέγουσιν, *Attici, & alii ſcriptores communi vocabulo fructus omnes duro operimento contectos* κάρυα *vocant* *); tamen hæc appellatio aliis nucibus mutuatitia fuit, juglandibus a primo & proprie competebat. Unde Caſaubonus: κάρυα *vulgo Græcis fuiſſe nuces juglandes, nemo dubitat* a).

In Arabe eſt جوز *Gjaus*, quod juglandem pariter ſonat. Ma la jeſa: جوز معرب عن الفارسي واسمه بالعربي الخسف وهي شجرة عظيمة Gjaus e *Perſico idiomate mutuati ſunt Arabes. Dicitur Arabice Chuſf, quæ eſt arbor procera*, &c. Caſtellus Diction. Perſ. Lat. p. 478.

*) Athen. Libr. 2. p. 52.

a) Caſaub. ad Athen. 65.

p. 478. كوز *Ghaus*, *nux juglans*. Elmacinus p. 107.

تحت شجرة جوز *ſub arbore nucis juglandis*. Sic Syris eſt ܓܘܙܐ *Guſa*; & Rabbini ad unum omnes אגוז *juglandem* exponunt. Sufficiat autem, qui ex illis audiatur, Aben Eſra: אגוז ידוע בדברי קדמונינו ז"ל *Ægos notiſſima* (arbor) *in verbis majorum noſtrorum b. m.* h. e. in Talmude; ubi ſingulare אגוז pro *juglande*, & pl. אגוזים, pro *nucibus* frequenter legimus. Vid. Tract. Maaſeroth 1: 2. Shebiith 7: 3. Shabbath 6: 7. & 9: 5. & 17: 2. Peah 1: 5. cum commentatoribus, Maimonide & Bartenora. A quibus cur diſcedere voluerit Tremellius, ſæpius alioqui præter neceſſitatem Rabbinizans, equidem non video. Vertit enim: ad *hortos* putatos *deſcenderam*, novum nomen cudens a verbo גזז, quod de *tondendis* ovibus paſſim, de arboribus *putandis* nunquam in ſcripturis legitur. Putare enim vites, l. alias arbores, dicitur זמר, unde eſt זמיר, quod Cant. 2: 12, rectius, cum Chaldæo interprete, & aliis, *putationem* vertiſſet Tremellius, quam *minuritionem*.

In Æthiope habetur: ወሰዙ፡ገነት፡ዝበሐዎ፡ *in hortum amygdala*, vel *amygdalarum b)*. Sunt, qui exiſtiment LXX. quoque ſenes, quos ſecutus Æthiops, voce καρύας amygdalum voluiſſe, quandoquidem aliis ſcri-

b) Ludolf, Lex. Æthiop. edit. poſt. 396.

ſcripturæ locis amygdali nomina לוז & שקד reddiderint per καρύαν; & teſtetur Heracleon Epheſius apud Athenæum c), quod κάρυα ἐκάλουν καὶ τὰς ἀμυγδάλας, *Κάρυα dictæ ſunt veteribus, etiam amygdalæ.* Verum uti fatemur, τὰς LXX, vocabula לוז & שקד, quæ amygdali ſunt nomina, aliquando improprie transtuliſſe καρύαν; ita locum hunc Salomonis, ubi אגוז, non לוז vel שקד vertendum erat, καρύαν optime reddidiſſe arbitramur eosdem, h. e. *juglandem*, quæ ſola, proprio & primario ſenſu, dicta eſt καρύα.

In translatione Italica Joh. Diodati legimus: *Al giardino delle noci, in hortum nucum.* Et in notis ejusdem hæc occurrunt plane ſingularia: *noci, cioè moſcades ſotto le quali ſono inteſe tutte l'altre piante aromatiche. Nucum, hoc eſt, moſcatarum, ſub quibus intelliguntur omnes reliquæ plantæ aromaticæ*, nempe v. 2. indicatæ.

Sane fructus moſcatæ arboris Arabibus eſt جوز الطيب *Nux aromatica*; eademque hoc tempore aliquando καθ' ἐξοχὴν جوز *nux*, dicitur apud Indos orientales d). Attamen Diodato ſubſcribere non poſſum, quod in Judæa nuces moſcatæ non ex ſe naſcantur. Potuere ſane navibus ex India peti; ſed in Judæam transportatas fuiſſe, hiſtoria tacente, conjectare non libet.

Finge, advectas fuiſſe. Quis tamen certo affirmaverit, educari potuiſſe in peregrino ſolo, & tanta,

c) Athen. L. 2. p. 52. d) Vid. Ludolf. Append. ad Hiſt. Æthiop. p. 22.

ta copia, ut hortum implerent? Quid? quod in patria quoque, & nativa terra difficillimam esse moscatæ arboris plantationem narrat insignis peregrinator Tavernerius Itin. Orient. Part. II. p. 299. Referunt alii in una tantum insula nasci apud Indos *e)*; quo num classis pervenerit Salomonea, incertum pariter est. In Arabia Felice, qua Oceanum spectat, nuces moscatas provenire, auctor sane est Abulfeda *Descr. gener. de l' Arabie*, quam Gallice versam itineri Palæstino subjunxit de la Roque p. 316. Quid autem inde? Etjam palmas Indicas, & myrrham, & arbores thuriferas, in eadem terra provenire idem refert Abulfeda. Thus & myrrham Herodotus, Diodorus Siculus, Ovidius, &, post hos, Jacobus Golius notis ad Alferg. *f)*

Et refert de eadem regione Ibn Alvardi, p. 74. وقد

فرشت ارضها بالدولو الكبار

وبنادق للمسك والعنبر والزعفر ان

Constrata est terra ejus margaritis magnis, nucibus moscatis, ambra & croco. Et mox: قلت لا شك

ان هذه الجنة الموعود بها

diceres, dubium non esse, quin hic sit paradisus promissus. Quin etiam arbores Cafeas eadem fert regio sola *g)*. At

e) Mandelslo It. Ind. p. 375. De la Boullaye le Gouz p. 273. *f)* p. 80. 82. 87. 88. *g)* De la Roque Voyage de l'Arab. Heureuse p. 290.

At horum nihil judæam produxisse constat. Quemadmodum ex adverso Opobalsamum, Judææ quondam alumnum, nunquam habuit India; unde nuces aromaticæ, cum thure, & myrrha, & palmis Cociferis, in Arabiæ provinciam illam mari Indico proximam a mercatoribus devehi, & cœlum atque solum idoneum nactæ, propagari facile potuerunt.

Salomonis itaque hortum, de quo hic agitur, אגוזים, h. e. *juglandibus*, plantatum fuisse, non dubito; cum, quod Hebræorum genti hic credendum arbitrer, quæ nucis appellationem aliam non habet; tum, quod eorundem de hisce nucibus constitutiones, in terra sancta easdem abunde provenisse, confirment. Narrat quidem Borchardus, *poma communia & pyra, & cerasa & nuces, raro ibi reperiri h)*; Sed locutus est de tempore suo, unde ad ævum Salomonis nihil firmi concludi potest. Nec Borchardo forsan satis tuto creditur. Alii enim plane diversa tradunt. Apud monachos montis Sinai vidit Thevenotius *i)*. In Syria, haud procul Libano, vicum adiit Bellonius multa ulmorum & juglandium amœnitate inumbratum, *bien ombragé d' ormeaux & de noyers k)*. Est enim *nux* prælta, & frugifera, & densa, per æstum, umbra multis aliis arboribus gratior. Unde ait Palladius:

Arbuteas frondes vastæ nucis occupat umbra.

Et inter laudes juglandis ab Ovidio ponitur, quod

\- - - *platanis sterilem præbentibus umbram*,

nuces frugiferæ in patulas luxurient comas *l)*; deutq;

\- - - *aptas solem fugientibus umbras.*

Finditur Icario cum cane terra. m)

& sint

h) Bochard. Descript. Terræ Sanctæ part. II. c. I. *i)* Thevenot Voyage de Lev. Tom. 2. p. 528. *k)* Bellon. Obs. singul. p. 272. *l)* Ovid, Eleg. de Nuce, v. 17. *m)* Ovid, ibid. v. 117. seqv.

& sint

- - - suffugium nimbos vitantibus
Non expectata cum venit imber aqua.

Cum igitur tempore Alexandri M. in Græcia non essent juglandes, ob fructus excellentes, & umbram peramœnam dignæ visæ sunt Regibus, quæ e Persidc eo transferrentur, *Basilicæ* deinceps h. e. *Regiæ nuces appellandæ*, narrante Plinio Hist. Nat. Lib. XV. c. 22. Quod Suevius apud Macrob. plenius ediserit *n*).

Quantum Regia hæc arbor placuerit Almohdio Chalifæ Abbasidarum tertio, paucis refert Abulpharajus:

وتوفي وهو ابن ثلث واربعين سنة

ودفن تحت جوزة كان يجلس

تحتها *Obiit annos natus quadraginta tres, & sub ju-*

glande, sub qua sedere solebat, sepultus o). Quod legis etiam apud Elmacinum *p*).

Nucem a regibus dictam Βασιλικὴν, quamquam eximium sit, dignitatemque ejus satis demonstret; aliquid tamen majus est, a Jove Διὸς βάλανον nuncupari. Plinius: *sunt qui honoris nomen interpretentur, & Jovis glandem esse dicant q).* Multo luculentius Gavius Bassus libro de significatione verborum: *Juglans arbor proinde dicta est, ac Jovis glans. Nam quia id arboris genus nuces habet, quæ sunt suaviore sapore, quam glans est: hunc*

n) Macrob. Saturn. Lib. 2. cap. 14. p. 228.
o) Abulphar. Hist. Dyn. p. 107.
p) Elmacin. Hist. Saracen. p. 107.
q) Plin. H. N. L. XV. 22.

hunc fructum antiqui illi, qui egregium glandique similem, ipsamque arborem deo dignam existimabant, Jovis glandem appellaverunt, quod nunc literis interlisis, juglans nominatur r). Et Varro: *Hæc glans optima, & maxima a Iove & glande juglans est appellata. s).*

Sed ut, nuce relicta, alio me conferam, quæ dicta sunt, paucis concludam. Præter cætera viridaria, amplissimum quoddam nucetum Salomoni fuisse patet, quod amœna viriditate, & jucundissima frondium umbra regem idemtidem ad se invitaret. Plures enim hortos, diversarumque arborum Paradisos se plantavisse, ipse fatetur Eccles. II: 5. עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי. *Feceram mihi hortos, & paradisos & plantaveram in illis arbores omnigeni fructus.* In hoc autem nucum paradiso fuerunt etiam aliæ arbores, ut ipsi ex varietate decus accederet. Vites inprimis aderant, quæ, quia utilissimæ sunt, ubique pangi solent, neque temere omitti. Aderant & mala punica, herbæ aromaticæ, olera cibis utilia, flores colorum varietate jucundi, aliaque, quæ generali vocabulo אבי *ibbe* heic intelligi possunt.

r) Ap. Macrob. L. 2. c. 4. s) Varro de L. L. lib. 4.

אגמון.

Job. XL. 21. & XLI. 11. Esai. IX. 14. & XIX. 15. & LVIII. 5. non est *Juncus*, sed *Arundo* vulgaris, palustris. J. B. tom. 2. lib. 18. p. 486. *Arundo* vulgaris, s. Φραγμῖτης Dioscoridis. C. B. 17. Tournef. 526. *Arundo* Φραγμῖτης. Dod. 592. *Arundo vallatoria.* Lob. Ic. 1. 51. *Arundo palustris.* Tabernæm. 1. 555. Matth. 123. *Canna palustre.* Matth. Ital. 165.

Quantum ii fallantur, qui, in verbis ſacræ ſcripturæ difficilioribus extricandis, poſthabita linguarum orientalium harmonia, quasvis alias interpretationes adoptant, vel hoc vocabulum, ab interpretibus & criticis variis modis divexatum, exemplo eſſe poterit.

In ſacris occurrit ſcriptoribus huic affine אגם, quod *ſtagnum* & *arundinem* exponit Caſtellus. Alii melius tantùm *ſtagnum*, vel *piſcinam*, nempe arundinibus obumbratam *a*). Chaldæis, & Syris uſurpatur eodem ſenſu *b*). Sic Arabibus اجم *agjamon* eſt *ſtagnum, arundinetum c*). In Alvardæo legimus de اجام وبطايح البصرة *paludibus & arundinetis Bazoræ d*). Et verbum اجم *ingreſſus fuit arundinetum, vel eo confugit*, lexicographis notum. Porro Talmudicis doctoribus אגם eſt *arundo*, quod patet vel ex trito illo in Gemara Kidduſchim: אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קלמוסין ושמים יריעות וכל בני אדם לבלרין &c. *Si maria omnia eſſent atramentum, & arundines calami, & cœlum membranæ, & omnes homines ſcribæ*, &c. Ubi pro *arundine*, juncum ſubſtituit Buxtorfius *e*), Urſinus *f*), & qui non? quo ad ſcripturam nihil eſt ineptius. Conſtat idem ex phraſi Talmudica, qua inter ſe opponuntur תבואה שחת, *frumentum, cum in herba eſt*, & אגם, *culmus*, vel *frumentum, cum in calamum excreverit g*), licet hoc quoque loco vir in Rabbinica literatura admirandus maluerit *juncum*. Nec minus confidenter Jacobus Gouſſetius pro-

a) Interp. Suec. Eſa. 19: 20. *b*) Exod. 7. 19. & 8. 5.
c) Pſalm. 106. 34. & 113. 8. Edit. Rom. ex Typogr. Savar. An. 1619.
d) pag. 53. *e*) Buxt. Lex. Talm. p. 22. *f*) Urſin. Hiſt. plant. Bibl. p. 149. *g*) vid. Buxt. Lex. Talm. p. 22.

pronunciat: אגם & גומא diversas quidem, sed cognatas esse radices, nec sono tantum, sed rebus quoque. Indeque hæc duo, גומא & אגמון, ab utraque radice, esse *juncum h*).

Sed *Arundinem* & *juncum* confundere nos vetant Botanici, neque recentiores tantum, sed ex antiquioribus Theophrastus & Plinius. Quippe docent, notam arundinis esse *comam paniculæ*; ut loquitur Plinius lib. 16. c. 36. vel *paniculam*, lib. 32. c. 10. τὸ ἄνθα καλάμε, Plutarcho *i*); *junci* autem, enodem esse, & acuminatum.

Tamen Jobi 40. 21. pro *arundine*, *juncum* legas apud Tremellium. Sic Castello אגמון est restis ex *junco* facta. Bocharto pariter אגמון *juncus* est, quo funes olim plexos fuisse, e Plinio & Hebræis docte confirmatum it, sed frustra *k*). Et virum longe eruditissimum hic hæsisse patet, quia alio loco *juncum ferreum* exponit *l*). Atqui non de ferro, sed de re maxime infirma agere hoc loco Jobum, nemo, rem paulo diligentius expendens dubitabit; nempe qua ad ferocissimam bestiam capiendam absurde uti quis velit. Idem dixerim de אונקלא ὀγκίνᾳ *m*), vel potius ἀγκυλίῳ, quod Chaldæus hic habet. Item de *Uncino* Diodati, & de *unco* Leonis Judæ. A quibus non multum diversus R. Levi Ben Gersom: אגמון הוא החוח החד שצדין בו הדגים *significat hamum acutum, quo capiunt pisces.* Et Anglus: canst thou put un hook in to his nose? Quò item referendi septuaginta senes, qui κρίκον vertunt, & interpres vulgatus, qui *circulum.* Quomodo etiam noster: *kan tu sättia honom en ring i näsona.*

Ut igitur pateat, quam parum hæc omnia conveni-

h) Gousset. Com. L. Hebr. p. 14. *i*) In Lycurgo p. 50. *) Dioscor. l. 114
k) Bochart. Hieroz. II. 771. *l*) Hieroz. I. 764. *m*) Buxt. Lex. Talm. 148

ant huic loco illuſtrando, textum propius inſpiciamus. Agi priore verſiculo de crocodilo capiendo, manifeſtum. Quod verſu ſequenti repeti nihil attinebat. De capta igitur fera, & retinenda, ſermo hic eſt. Cui etenim animanti vel uncus, vel circulus, vel frænum inducendum eſt, eſſe hoc oportet in poteſtate noſtra. Verba igitur verſiculi præcedentis hoc ſenſu exponenda eſſe non dubito: *Num poteris tu crocodilum hamo, quemadmodum piſces, extrahere aquis?* vers. 21. *& extractum captumque ſervare cannâ per roſtrum ejus trajectâ*, ut ſolent piſcatores captum forte piſcem, plexa arundine per os vel branchias transmiſſa, ſuſpendere, humerisque impoſitum domum deferre. Quo ſenſu frænum accipio, quod in Arabe & Syro legitur; nec non *fiſcellam*, ut tranſtulit Coccejus, nempe qua capiſtrantur jumenta *n*). Nulla hic contorſio, nulla, quantum videre poſſum, difficultas. Niſi quis dubitet, an arundo huic negotio apta ſatis ſit materies. Reſtat igitur, ut hoc, quantulum ſit, indigitem paucis. Eſt arundo vulgaris *natura flexilis*, Ariſtot. Tom. I. p. 836. inprimis antequam

pubentes calamos duraverit æſtas o).

quamquam ex adulta quoque arundine fiſſa varia conficiantur inſtrumenta textoribus utilia, quod apud nos etiam fieri, omnibus notum. Eſt *gracilis* *), & *tenuis* **), unde ad quemvis ventulum facile movetur. Ovid Faſt. 6. vers. 406.

- *Levis in madidâ canna palude tremit.*

Hinc etiam inter ea numeratur arundo, quæ utilia ſunt ligaturis. Quod de canna Euphratide ſpeciatim obſervat Dapperus Deſcript. Aſiæ p. 56. Refert Strabo lib. 16. p. 740. reperiri in Aſſyria καλαμῶνας, ἐξ ὧν καλάμινα πλέκεται παντοῖα σκεύη, *arundineta, e quorum arundinibus varia contexantur vaſa.* Poſſent hic crates & ſtoreæ, atque tegetes;

n) Coccej. Comment. in Job. p. 547. *o*) Nemes. Cyneg. 290.
*) Manil. 4. 85. **) Val. Fl. Arg. 2. 108.

tes; poſſent caſæ, & coronæ ex arundine contextæ e variis ſcriptoribus commemorari. Sed noſtro inſtituto unicum ſufficiat Plinii teſtimonium, Hiſt. Nat. Lib. 19. cap. 37. Præter ſalices, *& geniſtæ*, *& populi*, *& ulmi*, *& ſangvineî frutices*, *& betulæ*, & arundo fiſſa; & arundinum folia, *ut in Liguria*, *& vitis ipſa*, *reciſisque aculeis rubi* alligant, *& intorta corylus.*

Alter locus, Jobi 41. 11. magis ambiguos habuit interpretes: מנחיריו יצא עשן כדוד נפוח ואגמון *E naribus ejus egreditur fumus ſicut ollæ ſufflatæ arundinibus* (ſuccenſis.) Sunt qui אגמון heic prorſus præterierint. Alii quacunque demum ratione vertendum rati, nihil attulerunt, quod ad rem faceret. Rabbini nodum ſecuerunt exponendo דוד גדולה *ahenum* ſ. *lebetem magnum*, vel *cortinam*; cum ſoleant alioqui Chaldæa paraphraſi niti, tanquam ſacra anchora. Sed heic ab illa deſtituti, ollam fumantem pro *arundine*, & pro Junone nubeculam amplexati ſunt. Nempe R. Salomo hoc modo explicat: פתרונו לפי עניינו לשון כלי חרש הוא כמו דוד נפוח בעניין שנ" סיר נפוח אני רואה *ſignificat vas fictile*, *ut* (præcedens) דוד נפוח *olla fervens*; *idemque eſt*, quod סיר נפוח Jerem. 1: 13. R. Levi: אגמון הוא דוד גדולה *agmon eſt olla major.* Et, e Rabbinorum gente, Leo Judæ: *E naribus ejus prodit fumus velut ab effervente aheno*, *& olla.* Et Tremellius: *E naribus ejus prodit fumus*, *ut aheni ferventis*, *& cortinæ*; h. e. *Ita in ſublime nimbos efflat* (*balæna*) *ut fervens olla*, *aut cortina*, *bullas.*

Hi ſcil. auctores ſunt, quos Chriſtiani doctores fere omnes, ſive in verſionibus hujus loci, ſive in commentariis, ſunt ſecuti. Rationes huc redeunt: lacum (Latinis vaſis genus) & ים Ebræis vas itidem amplum, in templo fuiſſe. Nihil proinde obſtare, quin אגמון, *ſtagnum* tranſlatè ahenum ſignificare poſſit, Elucere hunc

ſenſum ex proxime appoſito דוד, & hæc duo ſic coordinata eſſe, (cum Gouſſetio loquor) ut ex priori determinetur ſignificatio poſterioris. Si Rabbinorum ope in ſcripturæ difficilioribus uti non liceat, quo nos vertemus?

Sed quæ ſit Rabbinorum in hiſce eruditio, vel ignorantia potius, vid. Ludolf. App. Hiſt. Æth II. p. 21 & 23. Morin. Exercit. p. 25. ים, *mare*, ſcimus dictum fuiſſe labrum illud ex ære factum in templo Salomonis, & *lacum* Latinis, vas in torculari, oleo recipiendo aptatum. Hæc, inquam, ita dicta perſvademur, quia verbis apertis legimus in hiſtoriis ſacris, & Romanis. אגמון autem *ollam* vel *ahenum* eſſe, quis unquam dixit ante Rabbinos, qui medio fere inter nos & Chriſtum natum tempore vixerunt. Neque olla, vel, (ſi in gratiam Tremellii ſtudio exaggeranda res eſt, quo ſtagno melius comparetur) *cortina*, vas tantæ capacitatis eſt, ut dici poſſit *ſtagnum* ad exemplum maris ænei, quod præter morem aliorum ejusmodi vaſorum, longe fuit ampliſſimum. Lacus autem in torculari ita dictus, quod ſicut fluvii in lacus ſe exonerant, ita oleum, e torculari, fluminis modo, in hoc receptaculum decurrat.

Itaque R. Aben. Ezra contribulibus ſui temporis paulo perſpicacior אגמון, hoc loco, pro arundineto accipiendum putavit. אגמון אגם כאשר יתחמם האור h. e. Agmon *ſignificat* אגם, *ſtagnum aquarum*, (quale eſt) *quando aër incaluerit*. Hanc ſententiam adprobavit vir doctiſſimus Phil. Codurcus, in qua non video quid magnopere deſiderandum; præſertim cum in Jobo eandem ſimilitudinem paulo poſt legamus. ירתיח כסיר מצולה ים ישים כמרקחה *Fervere faciet veluti ollam profun-*

p) Job. 41. 23.

profundum: mare ponet ut pigmenti ollam (*p*). Nimirum אגם *ſtagnum* proprie notat, ubi creſcunt arundines. Videtur autem Rabbinus reſpexiſſe vapores, qui ex ſilvis arundineis ſurgunt tempore præſertim æſtivo, ut pulchre innuit Lucretius Lib. v. vers. 464.

Aurea cum primum gemmanti rore per herbas
Matutina rubent radiantis lumina ſolis,
Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes.

Et Polyænus Stratag. Lib. 8. c. 23. §. 2. Τὰ ὄρη κάτω ποταμοὶ πολλοὶ διαῤῥέουσι καὶ πολλὰ ἕλη βαθύνεται. ἀπὸ τούτων ὁμίχλη ἐξαίρεται πολλὴ ἅμα ἀνιγῆς ἀρχομένης ἑῴας. *Infra montem flumina multa labuntur, & arundineta ſunt profunda. Ab his plurima oritur nebula prima luce ſub ortum auroræ.* Vapores autem & nebulas cum fumo ſæpius videas a ſcriptoribus conjungi. Lucretius, Lib. 3. v. 437.

Et nebula, & fumus quoniam diſcedit in auras,
Crede animam quoque diffundi - - -

Virgilius Georg. II. vers. 217.

Quæ tenuem exhalat nebulam, fumosque volucres.

Seneca Oedipo:

Ipſe fumus triſtis, ac nebula gravis,
Non rectus exit, ſeque in excelſum levat,
Ipſosque penates nube deformi obſidet.

Quia videlicet aliquando

- Nebulæ magis ima petunt, campoque recumbunt q).

In Eſaia occurrit אגמון cap. 9. vers. 14. Cap. 19. vers. 15. & ejusmodi ſenſu, qui non multum diſtet ab adagio. *Exſcindet Jehovah caput & caudam, ramum & אגמון* (arundinem) *die uno.* Et: *Non erit Ægypto opus, quod faciat caput aut cauda, ramus aut אגמון* (arundo). Ubi *juncum*

q) Virg. Georg. I. vers. 401.

cum rursus pro *arundine* substituerunt plerique, occasionem præbente Kimchio, apud quem גומא pro *junco* acceperunt, cum aliud velit. Ita autem ille loco priore commentatur: כפה הוא ענף העץ כמו כפתו לא רעננה ואגמון הוא הגומא הגדל במים, Kippah, *significat ramum arboris, quemadmodum Jobi 15. 32.* Kippato, *ramus ejus non virescet.* Agmon *autem est* גומא, *quæ crescit in aquis.* Inde habent Leo Judæ, & Tremellius, cum Pagnino: *ramum & juncum.* Et Deodatus, Tremellii Achates: *ramo & giunco.* Anglus: *branch and rush.* Tigurini: *Aest und bintz.* Danus: *Grene och sifve.*

Ast Rabbi Salomo ramum minorem explicat: אגמון אף הוא כיפה הקטונה ועל שם שכפופה כאגמון קורא לה אגמון *Etiam* agmon *ramum significat, sed parvulum, quem sic vocat* (Propheta) *quod arundinis instar curvetur.* Quo sensu Saxonica versio habet: *Telgen und twyg*, h. e. *ramum & furculum.* Abit ab utrisque B. Doct. Lutherus, dum vertit: *Ast und strumff*, *ramum & caudicem* s. *truncum*; & noster interpres, qui priore loco habet: *Quist och stubba*; altero: *Bohl eller gren.*

Alii sensum magis respiciendo, suo quisque modo varie expressserunt. Chaldæus אטרון *satrapam*; septuaginta, μικρὸν, & Arabs صغير *parvum*; Iidem Esai. 19. 15. τέλος, & غاية, finem; Aquila, στρέβλοντα, *perverse agentem*; Latinus vulgatus: *refrænantem.* Syrus plane omisit. Tendunt autem huc plerique, ut intelligant *summos* quosque & infimos, sive *valentiores & debiliores*, vel viribus, vel sapientia, & illa quidem, ut Rabbinis quibusdam placet, præcipue siderali. Equidem potentiorum, cum *ramis* arborum excelsis, debilium vero cum *arundinibus* trita frequensque comparatio est.

Dan.

Dan. 4: 11. גדו אילנא וקצצו ענפוהי, *exscindite istam arborem, & amputate ramos ejus*, Ezech. 31. 12. נפלו דליותיו ותשברנה פראתיו *deciderunt palmites ejus, & fracti sunt rami ejus.* Job. 15: 32. כפתו לא רעננה, *ramus ejus non virescet.* Psalm 37: 35, 36. ראיתי רשע עריץ ומתערה כאזרח רענן: ויעבר והנה איננו ואבקשהו ולא נמצא *Vidi impium fortem & diffundentem se, instar* אזרח *viridis: Et transivit, & ecce non fuit, & quæsivi eum, & non est inventus.* Arabes proverbio dicunt: كم غصن

لخضر عاد جذرا *quot viruere rami, qui versi sunt in prunas* r) ? Et Scythæ apud Curtium: *Ignoras arbores magnas diu crescere, una hora exstirpari ? Vide ne dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas.* Lib. 7: c. 8. Q. Smyrnæus de Achivis a Penthesilea victis:

Ἄλλα μὲν ἐκ ῥιζῶν χαμάδις βάλε δένδρεα μακρὰ
Ἄνθεσι τηλεθόωντα. Τὰ δ' ἐκ πρέμνοιο κέδασεν
ὑψόθεν, ἀλλήλοισι δ' ἐπικλαδέντα κέχυται.

Quæ, Rhodomanno interprete, ita habent: *Arbores longas partim radicitus humi prosternit, cum floribus adhuc virescentes, partim a caudice desuper avulsas dissipat, truncatique rami inter se confusi jacent.*

Quemadmodum autem arbores, & quercus inprimis Basaniticæ, potentes & robustos, sic abjectos arundines designant, quæ respectu arborum humiles & debiles, infirmæ, tremulæ, flexiles, tenues, graciles, fragiles, cassæ & contemtæ ubique describuntur. Quam oppositionem apologo de quercu vento eradicata, &

r) Gol. Gram. Ar. 145.

arundine ab eodem inflexa, palam innuit Aphtonius *s*). Porro ut arborum rami ſerra vel ſecuri præciduntur, ita ab agricolis in varios uſus exſecantur arundines. Plautus Rudente:

Quin tu in paludem is, exſicasque arundines.

Virgilius Georg. Lib. 2. vers. 414.

- - - ripis fluvialis arundo
Cæditur. - - - -

Columella R. R. Lib. 4. *Cæditur deinde poſt brumam. Nam usque in id tempus incrementum capit.* Plin. Lib. 17. c. 20. *Creſcit ad brumam usque, cum dureſcere incipit. Hoc ſignum, quod tempeſtivam habet cæſuram.* In ſtatutis Ebræorum eſt, quod הקוצץ קנים ירחיק טופח , *qui ſubſecaret arundines, ſpatium palmi* a radice ejus *relinqueret*; quo videl. augeſcerent cannæ. Tract. Shebiit, cap. 4. §. 6. De Hippopotamo Plinius: *Aſſidua ſatietate obeſus exit in litus, recentes arundinum cæſuras ſpeculatus &c. t*)

Eſai. Cap. 58. vers. 5. de pœnitentia, & jejunio hypocritarum hæc leguntur: הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו הלכף כאגמון ראשו *Nunquid tale eſt jejunium, quod elegi, ut de die affligat homo animam ſuam? nunquid ut incurvet, tanquam* arundo, *caput ſuum?*

Heic rurſus pro arundine κρίκους *u*), & circulos *x*), & uncos vel hamos *y*), & torques *z*), apud vetuſtiores legas interpretes. Quæ qua occaſione aſſumſerint, fuſius ediſſertare non attinet. Cæterum placuit *juncus* aliis plerisque, præeunte rurſus Kimchio: אגמון הוא הגומא שכפף ראשו, *eſt* גומא, *quæ incurvat caput ſuum.* Vnde & noſtri: *hänger ſitt huſwud ſåſom ett ſåf.* Eodemque reſpexiſſe puto Lutherum, qui vertit, *oder ſeinen kopff hen-*
ge

s) Progymn. p. 163. *t*) Plin. Lib. 8. c. 26. *u*) LXX. Interpr.
x) Vulg. Lat. *y*) Syr. R. Salomo, L. Judæ. *z*) Arabs.

ge, wie ein ſchilff? Quamquam videatur Germanicum hoc vocabulum tam late patere, ut ad quaslibet herbas, in ripis & litoribus provenientes, arundinem, juncum, ſcirpum, caricem, ulvam &c. ſe extendat *a*).

Mirum eſt, quaſi ſtudio hic evitatam ab omnibus eſſe cannam, ſive arundinem; quæ tamen prorſus talis eſt, qualem Propheta deſcribit, nempe caput inclinans. *Scapus ſummus*, ait Joh. Bauhinus, *in comatam, mollem, purpuraſcentem jubam* - nutabundam, *effunditur b*). Et Matthias Lobelius in Adverſariis ſtirpium p. 27. *Spicas fert milii modo ſparſas, lanoſa mollique cæſarie*, nutantes, *& purpuraſcentes.* Quam quidem comæ, vel paniculæ arundinaceæ, & non aliam quamvis arundinis flexionem, par eſt heic intelligere. Quippe inclinatur arundo etiam pondere, cum piſces capiuntur hamis,

Quos ignara doli poſtquam vaga turba natantum
Rictibus invaſit, patulæque per intima fauces
Sera occultati ſenſerunt vulnera ferri,
Dum trepidant, ſubit indicium, criſpoque tremori
Vibrantis ſetæ nutans *conſentit arundo c*).

Et flectitur, cum vento agitatur, quò ſimilitudinem Eſaiæ referendam multi putant; ſed illa agitatio inconſtantiam, potius depingit, ut alias pluribus oſtendo.

a) Fabri Thes. Spat. Lex. Germ. p. 1719. Von Stade, in Elucidario vocum, quibus uſus B. Doct. Lutherus in vers. Germ. p. 545.
b) Hiſt. Plant. Tom. 2. p. 485. *c*) Auſon. Moſell. v. 250.

XI.

Dn. *NICOLAI BOYE M. D.* Reg. Coll. Medic. Adſeſſor. & Poliatri Stockholmenſis, cogitationes de hominibus ſanguiſugis, *WAMPYRIIS* dictis, una cum obſervatis de incorruptibilitate quorumdam cadaverum.

Communicatum a NICOLAO ROSEN, M. D. & Reg. Soc. Soc.

SEquioribus temporibus ſe exſeruiſſe morbos, majoribus noſtris non notos, vel ex eo non incongrue argumentari licet, quod Antiquiſſimi Medicinæ ſcriptores, ne minimam quidem eorum injecerint mentionem, quum tamen reliquos omnes, quoad hiſtoriam atque ſymptomata, ad amuſſim delineaverint.

Ita Morbus, Gallicus dictus, nunc ubique locorum, proh dolor! plus ſatis frequens & notus, ducentis abhinc, & quod excurrit annis, in Europæis regionibus ignotus plane fuit, quippe qui ex India Occidentali, cui familiaris atque Endemius eſſe fertur, A. 1493, quo *Chriſtophorus Columbus* cum infectis quibusdam viris & mulieribus ex novo orbe revertit, primum *Baccinonem* importatus, hinc in *Italiam* ad *Hiſpanos*, ab iisque, per occaſionem expeditionis Gallicæ, ſub Rege *Carolo VIII*, ad *Gallos* dimanavit, quos *Neapoli* libidinibus deditos, ejusdemque adeo mali participes factos, peſtem illam divulgaſſe, demumque in patriam reduces, eandem latius diſſeminaſſe, ipſius Galli *Joan. de Bouſſiers* teſtimonio conſtat, *Hiſt. Franc.*

Et quamvis omnes, cujuscunque demum ſint nationis,

nis, homines, in omnibus indiscriminatim regionibus, expositi sint morbis, *Sporadicis* dictis, quales sunt pleuritis, colica, phthisis, hydrops, febris, &c. dantur tamen regiones, quibus hic vel ille morbus familiaris est, qui Morbi ideo *Endemii* audiunt, quod in aliis regionibus rarissime homines infestent.

Sic duri illi glandularum tumores, strumæ dicti, quos in nonnullis *Italiæ* locis, imprimis verò in Agro *Bergamensi*, cum viri, tum mulieres fere omnes in collo gerunt magnos, mobiles & pendulos, dolorisque expertes, *Allobrogibus* & *Alpinis Carinthiæ* & *Styriæ Alpinæ* incolis familiares sunt, quum in aliis Europæ regionibus rarissime appareant.

Pari ratione morbus, Plica Polonica dictus, *Sarmatis* potissimum gentibus, & *Vistulæ* accolis familiaris est, quo tamen pauci admodum aliis in locis afficiuntur, neque cum symptomatibus adeò horrendis, quam quæ *Laur. Starmigelius*, Academiæ *Zamoscienſis* Professor; Epistolâ, ad Medicos Patavinos datâ, recenset.

Ex his itaque liquet, hanc illamve regionem hunc illumve morbum intra limites suos sibi familiarem producere posse, ratione situs, aëris, aquarum atque alimentorum. Plurimum vero interest, salubresne sint aquæ, an minus? quibus neutiquam carere possunt incolæ, tam pro coquendis cibis, quam pro potu assumendo, quæ etiam in causa sunt, quod memorati morbi, Strumæ atque Plica Polonica, dictis regionibus *Endemii* censeantur.

Quæ haud ita pridem de *Wampyriis* ad nos delata fuere observata, sub Titulo *Visi* & *Reperti*, imponere minus cautis possent, novum in *Servia* atque huic Regioni familiarem morbum, caput extulisse, ni plurimæ in ipsa relatione circumstantiæ fictum penitus atque sup-

posititium eundem habendum esse suaderent, præsertim quod ad causam attinet morbi, & mortis subsecutæ.

Hoc ut evictum demus, interest omninò ut accuratius inquiramus in relationem ipsam, quæ hæc habet: scilicet quod *in Serviæ pago, Medvegia dicto in confiniis Turciæ, plurimi fatis cesserint ex eo, quod Wampyrii sic dicti sanguinem eorum suxerint.*

Hi vero Wampyrii statuuntur esse morte defuncti, qui postquam sepultura fuere terræ mandati, non solum vim inferunt viventibus, verum etiam sangvinem eorundem ad internecionem usque sugunt, si ut & his mori necesse sit, qui iidem post mortem pariter Wampyrii fiunt.

Argumenta, quibus hoc probare nituntur hujus regionis incolæ, sunt, 1. Querelæ, quas unus alterve ægrotans ante obitum edidit de vi â *Wampyriis* illata. 2. Diuturna corporum defunctorum in sepulcris conservatio a putredine. 3. Sangvis, quem magnâ copiâ balsamicum se inveniisse perhibent in dissectis ejusmodi cadaveribus. 4. Cutis separatio, & ungves in manibus pariter atque pedibus decidui, in quorum locum novos subnatos fuisse viderunt.

Ad primum quod attinet argumentum, facile cuivis, præconceptis opinionibus non imbuto, patebit, quam vacillanti innitatur talo, præsertim si consideremus, quam in superstitiones pronum in hisce pariter atque aliis regionibus sit vulgus, ita ut plurimis morbis, ex causa naturali oriundis, nescio quas non plusquam naturales affingant.

Unum alterumve in exemplum adducam: si cui olim plebeculæ infans fuit natus, plurimum vagiens, cui temporis tractu in magnam molem crevit caput, cum abdomine prægrandi & extenuatione reliquorum membrorum, infantem subditum, Germ. Wechselbalg: Svet. Bytinge/ dixerunt, atque non suum, sed reverâ â dæmone vel ejus

ejus ministris suppositum eundem crediderunt, quum tamen causa vagitus pariter atque deformitatis corporis, factâ accuratiori inquisitione, fuerit hydrops capitis, unde *hydrocephali* sunt dicti.

Si qui ex plebe iter facientes tempore nocturnô, corripiuntur dolore cum lassitudine totius corporis, manes violentâ morte extinctorum, hoc sibi malum acceleraſſe perhibent, idque eò audacius, si fortè in vicinia patibulum præterierint, vel leporem audiverint vagientem, vel ululam supumve ululantem, quum tamen sibi ipsis hoc malum vel præ terrore ut plurimum acceleraverint, vel ab admisso aëre frigido, unde insensibilis sufflaminatur perspiratio, quam mox excipiunt rigor atque horror totius corporis, & reliqua infelix illa symptomatum caterva, quibus stipatur morbus, *Rheumatismus* dictus.

Si quis in arte natandi satis alioquin peritus, aquis suffocatur, & corpore extractô, caput posteriora versus ad scapulam retractum invenitur, spectra aquatica Nix Germanis dicta, nobis vero *Neck!* vim ipsi sub aquis intulisse somniant, quum tamen hæc capitis retractio, spasmodicæ musculorum contractioni debeatur, quæ cum dolorifica sit, reliquos artus motu ad sustentandum corpus privat, unde aquis submergi necesse est.

His & ejus generis similibus figmentis plebem imbutam esse satis superque constat, ut *incubum* aliaque taceam, in quorum censum *Wampyriorum* morbus jure meritô mihi annumerandus videtur, quandoquidem ægrotantium de Wampyriis querelæ nihil aliud evictum dare possunt, quam præconceptam eam, quam ejus regionis incolæ de existentia eorum fovent opinionem.

Quod attinet 2. ad diuturnam cadaverum in sepulcris a putredine conservationem, ex qua argumentari laborant, hos defunctos pro *Wampyriis* habendos esse, nihilo majo-

majoris mihi ponderis atque momenti videtur, quandoquidem apud nos & alibi passim extent monumenta corporum per 50. & amplius annos à putredine conservatorum. Sic in Scania, in parochia *Genarp*, monstratur cadaver nobilis cujusdam, staturâ procerâ, quod licet plusquam 50 abhinc annis terræ fuerit mandatum, neutiquam tamen putrefactum, sed ad omnia membra integrum cuivis curioso videre est, hoc saltem cum discrimine, quod totum exaruerit, unde colligi non sine ratione potest, longô post sepulturam tempore reperiundum fuisse hoc corpus *Wampyriorum* simile, si cui in illud inquirere animus fuisset, quandoquidem corpora sub humo condita, non nisi lentè ac pedetentim exarescant.

Plurimum verò confert ad conservationem corporum sepultorum, indoles terræ, cui mandantur, præsertim si salibus imprægnata eadem fuerit, vel alumine, maximè verò si vitriolô, quippe quod indurescere facit loculi lignum, eôque ipsô impedit, quò minus putrescat, hâcque ratione exhalationes terræ, corpora alias dissoluturas, non solum a cadaveribus arcet, verum etiam vi quasi specifica indurescere eadem facit, quò minus putrefactioni suscipiendæ apta sint.

Atque hoc re verâ ita sese habere, non aliô clarô magis evinci potest argumentô, quam eô, quod nobis suppeditat accurata viri Nobilissimi *Adami Leyel*, Regii Collegii Metallici Assessoris, Narratio, de cadavere humano, in fodina *Cuprimontana* ante annos aliquot reperto. Scilicet dum An. 1719. *Mense Decemb.* in prædicta fodina cuniculus ducendus esset, ex uno puteo in alium, in ipsius rupis confinio in puteo, Mårdskins *Schachtet* dicto, 82 Orgyas profundo, sub aqua, & 5 Orgyarum ruinâ, defuncti hominis corpus in conspectum venit, quod non obstante 49 annorum spatio, quo conditum

sub

sub hac ruina fuerat, non solum non fuit putrefactum verum etiam omnia faciei lineamenta sic illibata servavit, ut a nonnullis sibi coævis nosci de facie potuerit, qui nomen simul indicarunt hominis, atque eum ob staturam paulo proceriorem, *Matthiam Magnum* seu procerum vocatum fuisse asseverarunt. Vestes præterea habuit intactas, & licet caro cutisque asperæ & duræ palpantibus fuerint visæ, non tamen lapidis ea fuit durities, sed corneæ aut ungulinæ etiam specie suppar, quippe quæ cultro cederet scindique posset, quemadmodum hæc omnia, quoad plures notatu dignas circumstantias legi merentur in Actis Literariis Sveciæ Trimest. I. Anni 1722.

Causam diuturnæ corporis hujus á putredine conservationis non aliunde petendam esse, quam ex Vitriolo, quo cum terra tum aqua magnam partem fuere imbutæ, nemo facile inficias ibit. Probabile enim est, hoc ipsum cadaver, sine loculo nudum, sub ruina alius terræ tanto tempore conditum, vix sceleton intuentibus exhibere potuisse, multo minus vestes, quas tamen integras fuisse legimus.

Præter hæc liceat mihi in medium proferre exemplum, cujus ipse testis fui. Ante aliquot Annos obiit in prædio suo *Nobilis Matrona*; Æstas erat, & verebantur omnes, ne diffluueret cadaver, (erat enim corpus succi plenum) nec tamen ante reditum mariti sepeliri poterat. Mox itaque post exspirationem in cellam portabatur cadaver, quod tertio die post extractum, nihil plane mutatum erat, sine foetore, sine corruptionis nota, non obstante ingenti, quo omnes premebamur, calore æstivo; Unde colligere est, hoc ipsum cadaver diu resistere putredini potuisse, si mox humo subalgido profunde mandatum fuisset.

Hujus autem suppositionis longe magis evidens præ-

buit testimonium paucis abhinc septimanis vir juvenis Westrogothus, nomine Lars Swenson / qui die 3. Martii terræ mandatus, in Parochia *Walletuna*, die autem 16 ejusdem effossus fuit, ut inspiceretur cadaver, perlato ad judices rumore, eum violenta manu interemtum fuisse, quod tamen falsum fuit repertum, quandoquidem ne minima quidem apparuerint indicia, vim ipsi fuisse illatam. Totum vero corpus vivido subrubro colore se intuentibus præbebat, sine ulla vel minima corruptionis nota, nisi quod epidermis in tergo, spithamæ circumferentia, separata deprehendebatur. Sangvis præterea consistentiâ atque colore naturalis ac floridus, stillabat ex naribus & ore, sicque plurimæ in hoc ipso cadavere concurrebant notæ characteristicæ *Wampyriorum*.

Ex his autem patet, Argumentum ex diuturna cadaverum conservatione sumtum, minus firmum immo mancum mutilumque esse pro stabilienda *Wampyriorum* hypothesi, non obstante eo, quod aliorum in eodem cæmeterio corrupta invenerint, licet aliquo tempore post fuerint sepulta. Præter enim memoratam terræ indolem, multum hic facit morbus, quo quis extingvitur, imo quo anni tempore, & quâ tempestate hoc fiat, & quot diebus expositum relinquatur cadaver, antequam terræ mandetur.

Habito enim ad singula hæc momenta respectu, certo asseverare ausim, magnam nos inventuros esse differentiam in corruptione cadaverum, in quocunque demum cæmeterio effodiantur, & corpora ante aliquot dies sepulta, se nobis exhibitura esse corrupta, non corruptis iis, quæ ante menses fuere humata. Ad hæc multum omnino interest, quo anni tempore sepeliantur cadavera, æstivone an hyberno? Minime enim â sana ratione absonum videtur, eum, qui in septentrionalibus hisce regionibus tempore hyberno defungitur, si cadaver

ver ejus mox reponatur in locum frigidum, illud intra paucas horas cum omnibus contentis humoribus in glaciem congelatum iri. Quod si tale congelatum corpus terræ mandetur, non ante regelabitur, quam vere appropinquante cum calore solis, qui motum in congelatis ante humoribus excitabit intestinum, & quasi fermentationem aliquam, unde in tumorem attolli necesse est corpus, cum vivido colore, quemadmodum evidens hujus exemplum esse potest *Westrogothus* noster ante citatus, qui tamen *Wampyr* neutiquam a nobis habitus est.

Tertium quod adducunt argumentum, quo probare nituntur, inspecta cadavera *Wampyrios* fuisse, desumitur ex sangvine, ab ipsis sic dicto balsamico, quem magna copia extravasatum invenerunt in cavitate pectoris & stomachi.

Ipsa relatio ansam nobis præbet sequentia notandi. 1. Inter 14. ab ipsis memoratos *Wampyrios* 12. fuisse Juvenes, & duos tantum provectioris ætatis. 2. Non *chronico* eosdem laborasse morbo, sed *acuto*, sic ut paucis elapsis diebus fuerint extincti. 3. Sangvinem in ipsis fuisse extravasatum.

Quot annos habuerit *Arnold Paole*, non exprimitur, sed saltem eum a curru fœno onusto præcipitem datum cervicem fregisse, adeoque subita morte fuisse extinctum.

Filia affinis *Jovizai* die tertia mortua est præ terrore, quem ipsi injecit *Milloe* filius, ante 9. septimanas defunctus, & quamvis nulla fiat mentio ejus ætatis, ex eo tamen colligere licet, eam juvenem adhuc fuisse, quod filia affinis fuerit *Jovizai*.

Mulier *Stana* vigesimo ætatis anno puerpera obiit, una cum infante, mox postquam in lucem editus fuisset.

Filius *Milloe* 16. attigit annum, nec ultra tres dies resistere morbo valuit.

Joachim 17. ætatis anno, tertia Morbi die vitam cum morte commutavit.

Busca 10. diebus cum morbo conflictata est, & infans ejus 18. saltem fuit dierum.

Uxor Stanoikai anno ætatis 20. & die morbi tertia defuncta est.

Præter jam memoratos, duos adhuc infantes mortuos esse ferunt, & in statu *Wampyriorum* repertos, quorum unus 8. fuit dierum, alter vero 10 annorum.

Strankoni 60. tribuuntur anni, de duratione autem morbi historia silet.

Supputatione nunc facta ætatis defunctorum, & temporis quo decubuerunt, non sine ratione concludere licet, Morbum, quo pagi *Medvegiæ* incolæ laboraverunt è genere fuisse *febrium ardentium*, eos præprimis infestantem, qui ætate florentes fuerunt; cumque id generis febribus non infrequens sit delirium, nil certe mirum est unum alterumque ægrotantium circa *Wampyrios* delirasse, utpote de quorum existentia recte valentes somniarunt.

Fuisse autem morbum ipsum e genere *febrium ardentium* ex nimia sangvinis redundantia, sangvis confirmat extravasatus, quem invenerunt in cavitate pectoris *Stanæ*, *Buschæ*, *Stranconis* & *uxoris Stanoikæ*, unde probabile est, venæ sectionem tempestive nec parcâ manu institutam, hanc sangvinis extravasationem prævenire potuisse, immo & mortem ipsam in plurimis, *Arnoldo* tamen *Paole* excepto, cui ex curru fœno onusto præcipitato, ita ut cervicem fregerit, nulla mederi Venæ sectio potuit.

Ex his itaque clarum est, sangvinem extravasatum leve admodum pondus addere argumento ex inde desumto pro demonstranda *Wampyriorum* existentia; quandoquidem sangvis ita extravasatus nil aliud indicare mihi saltem videtur, quam plethoricos fuisse hos ægrotos,

unde

unde factum est, ut aucto in cadaveribus sepultis motu sangvinis intestino & fermentativo, si ita loqui liceat, sangvis minora pulmonum atque stomachi vasa, resistere minus valentia, ruperit, sicque sibi ipsi viam quæsiverit in cavitatem pectoris ac stomachi, quemadmodum & apud nos videre licet cadavera, quorum ora naresque sangvinolenta obsidet spuma, immo sangvis sæpe floridus, qui tamen ideo neutiquam balsamicus dici meretur.

Cum sana igitur ratione multo magis congruum est, sangvinem, quem in demortuorum cadaveribus invenerunt extravasatum, fuisse eorundem proprium, quam quod eum ex viventibus exsugere potuerint. Quod si etiam in stomacho tantum fuisset repertus, saltem speciem aliquam probabilitatis præse ferret hæc suppositio; Verum quum in pectoris quoque cavitate apparuerit, & quidem extravasatus, quo neque cibus neque potus naturaliter deferri possunt, nimium quantum a veritatis tramite aberrant, ni simul supponere velint hi *Wampyriorum* suppositores eos ultra modum voraces eo usque sangvinem ingurgitare, ut stomachi pariter atque pectoris pulmonumqe vasa rumpantur.

Quod attinet ad sexagenariam Vetulam *Milizam*, facile, me judice, supersedere potuissent, eam *Wampyriorum* criminis insimulare, atque negotium tam arduum in eam conferre, ac est deambulatio in pagum pro exsugendo sangvine, quippe quod ipsi ætate jam decrepitæ non nisi molestum esse potuit, præsertim quum aliæ & cum sana ratione longe magis congruæ rationes excogitari possint habitus corporis repletioris & obsitatis, præter solitum auctæ. Postquam enim 90. & amplius dies humo fuerat condita, pauci in emaciato ejus corpore contenti humores, accedente motu, quem demortuorum corporibus quasi fermentativum

imprimit putrefactio, majus ſenſim ſpatium affectare cœperunt, quo factum, ut quæ ſqualida, dum viveret, torridaque viſa fuerit, nunc repletiorem ſe intuentibus exhibuerit, quemadmodum & nos ſæpe experimur, corpora diuturnis morbis emaciata atque exſucca plane, ſpatio aliquot dierum immo ſæpiuſcule aliquot horarum in tantam attolli molem, ut non niſi cum difficultate in capulum ſatis alioqui capacem immitti poſſint.

Poſtremo nec illud *Wampyriorum* confirmat exiſtentiam, quod 4. adducunt, ſe in cadaveribus cutim inveniſſe ſeparatam, & ungves in manibus pariter atque pedibus deciduos, inque eorum locum novos ſubnatos. Habent ungves ſuas radices, quibus firmantur, & quandiu in corpore durat motus circulatorius atque vegetativus, tamdiu creſunt ac vegetantur, hoc autem ceſſante, ſeparantur, atque alveolis ſuis excidunt. Quid mirum ergo, ungves in his corporibus poſt aliquot menſium ſepulturam decidiſſe? Novos tamen in priorum locum ſubnatos fuiſſe, non poſſum adduci ut credam; Cum veritate potius conſentire videtur, poſt ungvium ſeparationem, radices eorundem, quibus antea firmabantur, poſt abolitum plane motum & appulſum ſucci nutritii, induruiſſe, hacque ratione inſpicientibus impoſuiſſe, novos fuiſſe ſubnatos: Quo tamen ipſo inficias ire nolim, poſſe ungves in demortuis corporibus aliquantulum creſcere, quemadmodum hoc ita fieri in barba videmus. Ad cutim vero quod ſpectat ſeparatam, facile concedimus, ſupremam illam, epidermidem dictam, quam aquâ calidâ improvide admiſtâ, imo frigore ſæpe intenſo in veſicas attolli videmus, ſeparari in cadaveribus poſſe â denſiore illa ſubſtrata cute proprie ſic dicta, quam improprie pro nova ſubnata cute habuerunt hi, quibus cadavera inſpiciendi mandatum fuit negotium, eoque ipſo prodiderunt, quam ſuperficialem habuerint cognitionem ſtructuræ corporis humani & partium illud componentium. Exami-

Examinatis ſimplici admodum hac ratione præcipuis argumentis, quæ ad ſtabiliendam *Wampyriorum* exiſtentiam conferre aliquid videntur, provocamus ad ſanum uniuscujusque judicium, an non pro Chimæra potius habenda ſit ſententia illorum, qui morte ſemel defunctos ſangvinem ex viventibus exſugere ſtatuunt, quam argumentis adeo levidenſibus eandem tueri velle. Corpus etenim, quatenus corpus, hoc neutiquam efficere valet, quandoquidem ad ſuctionem actio requiritur ejusdem vitalis & animati, quam non niſi applicatione labiorum ad locum quem ſugere intendimus, & motu muſculorum vitali, adeoque non ſine animæ cum corpore conjunctione perficere valemus.

Anima, quatenus ſpiritus, hoc multo minus effectui dare poteſt; Quomodo enim Spiritus corporeum aliquid ſugere, atque ſangvinem attractum ex corpore vivente in demortuum tranſportare poteſt? Quod ſi cui inferre volupe ſit, morbum hunc caſtigationem eſſe divinam, qua modo incompreſenſibili punire voluerit DEUS hujus regionis incolas, non video expiari poſſe peccantium crimina amputatione capitum & combuſtione corporum demortuorum, cinerumque eorumdem projectione in fluvium. His enim & ſimilibus holocauſtis parum delectabitur *Divinum Numen*, præſertim cum nulla eorundem injunctorum in *Sacris Literis* veſtigia legamus.

Quum itaque extra controverſiam ſit, ad perficiendam ſuctionem requiri actionem corporis vitalis & animati, quæſtio merito exiſtit de modo, quo anima ſemel à corpore ſeparata, uniri cum eodem poſſit ad perficiendum hoc negotium, quandoquidem ex revelatione, quam in *ſacris Literis* habemus, & præter quam non aliam agnoſcimus *Chriſtiani*, hanc animæ cum corpore reunionem in ſupremum judicii diem dilatum iri conſtat.

Quod

Quod si vero hanc sangvinis suctionem a corpore animato perfici necesse sit, quemadmodum hoc inferre videntur querelæ *Stanacai*, quam magno cum terrore ac clamore, somno expergefactam legimus in relatione, misere questam de *Milloe*, quod strangulare eam voluerit, id quod stigmata quoque livida sub aure ac sangvinolenta in demortuæ corpore conspicua confirmasse perhibent, necesse pariter est, hæc corpora, vim adeo conspicuam aliis inferentia, videri etiam ab aliis potuisse, nec ab ægrotantibus solis. Quomodo enim distingvere *Milloen Stanaca* potuit ab aliis, nisi staturâ & formâ corporis? & quomodo vim ipsi inferre *Milloe* potuit, post mortem adhuc conspicuam, nisi actione corporis? Quod si vero sustinere quis vellet, habere *Wampyrios* facultatem occultam corpora sua invisibilia reddendi, non tamen ex eo sequitur, eos ex sepulcretis suis, ita surgere posse, ut non terram removeant, qua teguntur, Et posito adhuc, eos viribus supernaturalibus removere terram potuisse pro aperiendis sepulcris, ut sangvinem sugerent viventium, quis quæso post reditum & repositionem corporum in sepulcreta, de novo cooperuit eadem? Numquid alios habuere Angelos ministros, quibus hæc mandata fuit cura, quique adeo exacte accurateque hoc efficere valuerunt, ut nullam investigatoribus & in qualitatem cadaverum inquirentibus reliquerint notam, nullaque vestigia terræ remotæ, quam tamen conspicuam fuisse necesse est, si juxta relationem hi dicti *Wampyrii* in pagum se contulissent, ut sangvinem sugerent viventium.

His ita præmissis, non video foveri hypothesin de *Wampyriis* posse, quo minus ex uno absurdo incurramus in aliud; quod ut evitare mihi saltem liceat, nemo, opinor, ægre feret, si eidem assentiri detrectem.

Ut

Ut autem liberius quid de *Wampyriis* sentiam, explicem, non video causam morbi defunctorum principio alicui supernaturali tribuendam esse, quin potius certo asseverare ausim, omnes in relatione memoratos morbo defunctos fuisse naturali, eoque acutô, cui mederi potuissent tum Venæ sectio larga, tum Medicamenta genio morbi appropriata. Fictus itaque suppositiusque mihi saltem videtur *Wampyriorum* morbus, solis superstructus superstitionibus, quas fovent ejus regionis incolæ, id quod clarius adhuc patet ex eo, quod de *Arnoldo Paole* habet relatio, scilicet eum, dum adhuc in vivis esset, plus commemorasse, molestum sibi *Gossovæ* in *Servia* sub ditione *Turcarum* fuisse *Wampyrium*, ac propterea se comedisse ex terra sepulchreti ejus, immo etjam sanguine ipsius se inunxisse, quo liber postea evaderet molestiis *Wampyrii*. Pari ratione mulier *Stana* ante obitum asseruit, se sanguine *Wampyrii* corpus inunxisse, cui tamen contrarium plane tribuit effectum ab eo, quem *Paole* sibi finxerat, scilicet sibi pariter atque infanti recens nato necesse exinde fore *Wampyrios* fieri, quum *Paole* e contrario hoc fecerit, ut idem periculum evitaret.

Verum tam *Paole*, quam *Stana*, vano hoc suo dissensu nil nisi superstitionem palpabilem, solis superstructam præjudiciis atque figmentis, prodiderunt, quam probare hoc minus è re nostra esse judicamus, quo magis unicuique ex simplicissima hac methodo, qua præcipua relationis momenta pertractavimus, abunde constare speramus, causam cum morbi, tum symptomatum, facile plane, & cum sana ratione congrua via explicari posse, sic ut anxie eandem à principio plusquam naturali arcessere, nulla urgeat necessitas.

XII.

De

HIRUNDINE ALBA,

Regi noſtro Auguſtiſſimo FRIDERICO I. *oblata anno* CIↃ CI CC XXVII. *brevis Diſſertatio.*

Auctore

GEORGIO WALLIN, Fil.

BReue iam in Tuſculo meo conſecutus otium, tandem, quod diu animo conceperam, abſoluam. Trado videlicet hiſtoriam haud indignam, quae *Actis Reg. hujus Societatis* publicis inſeratur. Pauca deinceps addere lubet, quæ ad rem forte illuſtrandam aliquid conferre videbuntur.

§. I. Anno CIↃ CI CCXXVII. menſeque ingrediente Julio, inter eos, qui rei tormentariae praeſunt Stockholmiae, quidam Locum tenens Nob. Dn. *Pahl*, in tecto aedium, quas inhabitabat, ſitarumque in ea Vrbis parte, quae *Ladugårds-landet* vulgo dicitur, nidum hirundinum animadvertit. Forte contigit, vt ſub vespera quadam, earum vna tota candicans iſtinc euolare conſpiceretur; non tamen meliori ſucceſſu ac fato, quam vt omnes in vicinia, eiusdem licet cognationis & ſpeciei, volucres eam, haud aliter ac *Aeſopi graculum* (a), vndique conſtipantes, ob peregrinas veſtes mirarentur primum, deinde perſequerentur atque nidum repetere cogerent. Hoc viſo auiculari praelio, cauſſaque perſpecta, aediculam, in quam ſe profligata auis receperat, diligentius perſcrutatus Vir ſupranominatus, totam ibi familiam, parentes nimirum & binas ſorores, ſed atri omnes

(a) Lib. I. Fab. 4.

mnes coloris, vnica illa excepta, deprehendit. Haec postridie S. REG. MAJ. in Palatio suburbano Carlbergensi aestatis tunc perfruenti deliciis, oblata fuit. Erat eo tempore Stocholmiae in Regia insula (Castrum Monachorum siue *Munklägret* appellarunt prisci) *Gustauus Hârd*, faber ferrarius, si artem quam profitebatur respicias, at qui *Medicinae* quoque haud ignarus passim credebatur. Accersitus ille die XI. ejusdem mensis, REGI Clementissimo narrauit, hirundinem istam lapillum pectori inclusum, virtutis haud contemnendae, gerere. Aegre verbis fides adhibita; aderant etiam, queis viuere auem placuit. Interim Hârdius veritatem rei audacter vrgens, impetrata venia, eam extemplo iugulauit, Lapillum REGI tradidit, sibi seruauit exuuias. Felicior multo post mortem, quam in viuis, auicula; vtpote cuius nobilior pars, (Lapillum coloris fusci & radiis siue lineolis nigris distinctum innuo,) aureo inclusa annulo, tanti HEROIS atque REGIS dextera gestari deinceps digna haberetur. Quantique habeatur adhuc pretii, vel exinde colligi poterit, quod cum annulus ille Lapidis Chelidonii, Sueth. *Kongl. Majtts Swalstens-ring*, in viridario Carlbergensi, Regio digito inter virgulta forte defluueret an. clɔ ɔlccxxxii. mox die IX. Junii, qui secundus erat sollemnibus Supplicationibus dicatus, de omnium, quae Stockholmiae sunt, Ecclesiarum pulpitis, magna inuenturis promitteretur merces. Nec diu latuit. Ipse lucis pristinaeque fortunae quasi auidus sponte promicuit, susceptusque fideli manu, sic ad Augustissimum Dominum rediit. Hactenus rei gestae historia.

§. II. Σπάνιόν ἐστι τοῦτο τὸ ὄρνεον, fateor equidem, hoc est:

Rara auis in terris, nigroque simillima cygno (a),
Coruo quoque rarior albo (b).

(a) Juuenalis, Satyra VI. v. 164. (b) Idem Sat. VII. v. 202.

Non tamen ita habenda est *rara*, quin eius exempla dentur tam apud veteres quam recentiores Scriptores. Λευκὴ χελιδὼν, i. e. *Hirundo candida* priscis gentibus res magni erat ominis (*c*). Heraclides (*d*) *in Samiis*, inquit, *Hirundo candida apparuit, non minor perdice*, ex versione Vulteii, conf. quoque Aelianus. Ipsi Judaei loquuntur de סנונית לבנה *alba hirundine* in Tract. Talmudico Cholin (*e*), vbi in Gemara a quibusdam Rabbinis inter aues mundas recensetur, propter קרקבנו נקלף h. e. *stomachum eius decorticatum*. Vlysses Aldrouandus cum aliis saepius vidit, & *Iconem* etiam *albae hirundinis* sistit in sua Ornithologia (*f*). Sam. Ledelius (*g*) refert, Anno 1692 mense Julio, in patria *Sora* inferioris Lusatiae, repertam esse *Albam Hirundinem* & Comitissae a Promnitzin pro raritate exhibitam. Retulit quoque Nobiliss. Locum tenens Dn. Mannerheim, se non ita dudum *albam Hirundinem*, cum viuam capere nequiuisset, globulo prope Laboratorium Stockholmense percussisse, sed lapillo vacuam.

§. III. Ast unde *color* ille enascatur *candidus*, quaestio sine dubio est paullo difficilior. Quotquot aestate in aedibus nostris hospitantur, subfuscas esse cernimus, vel mixti potius coloris, vnde ποικίλα dicitur Hirundo Aristophani (*a*). Ἦλθ', ἦλθε χελιδὼν - - - ἐπὶ γαστέρα λευκὰ κἀπὶ νῶτα μέλαινα, h. e. *Venit, venit Hirundo albo ventre, & nigro dorso*, recte olim cantare ostiatim solebant οἱ χελιδονίζοντες, apud Theognin. (*b*). Vult quidem Aldro-

(c) Conf. Naudaeus de stud. milit. p. 824. (d) De Politiis in Republ. Samiorum p. m. 270. (e) Cap. III. fol. 62 a. Sic etiam Tract. Schab. fol. 62. a Conf. Buxtorf. Lex. Talm. p. 1517. (f) Tom. III. p. 661. & 663. (g) Obs. LVIII. in Miscell. curiosis Acad. Caesar-Leopold. anni 1694. P. I. pag. 84.

(a) De Auibus p. m. 607. (b) Lib. III. de Rhodiorum Sacrific.

Aldrouandus (c), eam dici Graecis etiam γέρανον, quod *colore cinereo & fere cano*, tanquam γέρων h. e. *senex*, appareat: verum γέρανος non hirundo est, sed *Grus*. Hinc γερανίτης dicitur lapis a gruis collo apud Plinium (d), idem forte, quem auolantes pedibus vel ore suscipiunt grues, γεράνων λίθοι Aristophani (e), vbi confer Scholiasten. Multo minus hirundo candida appellari potest γέρανος, nam etsi *canus* cum *candido* interdum confundi soleat color: candidas tamen hirundines esse adultas aut vetulas, cum pulli potius sint, negant exempla. Scimus vtique plures dari Hirundinis species: nulla tamen est *Candidarum* species, haberent enim tunc parentes, aut fratres saltim atque sorores coaetaneos ejusdem indolis ac coloris. Secus autem fieri, testatur experientia. Neque est, vt frigori caussam hujus candoris adscribamus, vt Aristoteles (f) dicit, *pennas hirundinis prae nimio frigore albescere*, & alibi (g) istam albedinem inopiae alimenti tribuit. Illud quidem de nonnullis auibus, hiberno aeque ac aestiuo tempore apud nos permanentibus, siue vernaculis largimur, v. g. quas nos vocamus *Sniö-ripor*, non confundendas cum attagenibus, Sueth. *Hierpar*, quemadmodum nuper errauit La Motraye (h), nam hae eundem semper colorem retinent. Ob hanc ipsam caussam, in Noruegia aliisque Septentrionalibus Regionibus, *coruum album* videre, raritas nulla est, juxta Longolium & nostratem Olaum Magnum. Sic etiam de *Falcone albo* Albertus (*). Idem in aliis quibusdam animalibus e. g. leporibus, verum esse, neminem nostrum fugit, immo illis quoque, qui in Gallia nascuntur ad Alpes, obser-

(c) Ornithol. lib. XX. p. 326. Tom. 3. (d) Hist. Nat. L. XXXVII. cap. 11. (e) In Auibus p. m. 595. & 607. (f) Hist. Animal. Lib. III. cap. 12. p. m. 253. Tom. II. Op. (g) Lib. de Coloribus p. 806. (h) Voyages Tom. II. p. 264. (*) Conf. Gesner. p. 335. sq. & 73.

uante Varrone (*i*). Sic etiam, qui ſub Arcto, Scythicoque frigore degunt, Lappones & Groenlandi vulpes habent vrſosque candidos; id quod vel nuperrimo exemplo conſtat, dum Capitaneus ille Anglus & piſcator cetorum, nomine *Atkins*, anno 1732. ſub media aeſtate, Groenlandiam inter & Americam nauigans, vrſam albam ſtupendae magnitudinis interficeret, eiusque pullum vel catulum, niue itidem candidiorem, ſecum in nouam Angliam vrbemque Boſton deduxit viuum, vbi loco miraculi habebatur. Immo, etiamſi tantam frigori Boreali adurendi vim concederemus; vt pennas pellesque cunctorum animantium mutare poſſet: hinc tamen excipiendas eſſe *hirundines*, nemo dubitabit, qui nouerit eas hiemis eſſe impatientiſſimas, & aliorſum illa imminente ferri, neque ad lares noſtros, niſi incaleſcente coelo, redire; & quidem tunc, ardente prope Sirio, pullos excludere. Vnde Anacreon (*k*):

Σὺ μὲν, φίλη χελιδὼν	*Tu quidem, amica* Hirundo,
Ἐτησίη μολοῦσα	*Annuatim veniens*,
Θέρει πλέκεις καλίην,	*Aeſtate nidum texis*,
Χειμῶνι δ' εἰς ἄφαντος.	*Et hyeme non appares.*

Hinc quoque *tempus ſuum noſſe* h. e. obſeruare, dicitur Deo (*l*), & videtur nonnemini a *peregrinando* accepiſſe nomen Ebr. עגור, cui affine eſt illud Arabum

ad lares ſuos reuerti. Quomodo autem a Jarchio *m*), Kimchio *n*), LXX. Arabe & noſtra verſione diſſentiat Sam. Bochartus, veterum auctoritate ſtipatus, eruditis ignotum non eſt (*o*). Transeamus ad aliam conjectu-

(*i*) De Re Ruſt. L. III. cap. 12. (*k*) Oda XXXIII. (*l*) Jerem. VIII. 7. (*m*) ad Eſa. XXXVIII. 14. & Jer. VIII. 7. (*n*) Lib. Radic. ad vocem עגור. (*o*) Vid. ejus Hierozoic. Part. II. Lib. I. c. X. p. 60. ſeq.

jecturam. Dixerit forsan aliquis, lapilli, de quo mox, eam esse naturam; vt auem, eo praegnantem, reddat candidam. Haereo. Quippe dari non tantum candidas hirundines hoc lapillo destitutas, verum etiam vulgares lapillorum feraces, vtrumque auctores experti tradunt. Sunt denique, qui candorem hisce auibus induci posse existiment industria humana, (forte vt Iphiclus coruos gypso dealbauit, apud Athenaeum (*p*)) & si oua oliua tinxeris, pullos euadere albos contendant *q*). Sed demus id fieri posse, vereor tamen, vt de singulis affirmari vlla ratione possit. Proinde, si neque naturæ neque arti vindicari commode possunt coloris istius caussae; supereſt, vt alio quodam casu, minus videlicet frequenti & prorsus singulari, hirundines albas procreari existimemus. Idem enim in aliis volucribus & animalibus quandoque fieri, animaduertimus. Haud procul Vpsalia *Passerem album* sclopo feriit, ante aliquot annos Nob. Med. Prof. D. Ol. Rudbeckius, Fil. Anno 1730. gallus quidam sylueſtris colore candido (*en hwit Orre*) prope Stockholmiam deiectus, Regique Augustissimo exhibitus fuit. Anno etiam insequenti, menseque Majo, S. R. Majti *noctuam candidam* transmisit Nobil. Dn. Grüner, Mag. Equitum Cohortis praetoriae *r*). Et, si recte memini, in Palatio Drottningholm imago cernitur *Sciuri albi*, aliquando capti. De *Coruo* & *Cornice albis* videatur quoque si placet, Coel. Rhodiginus *s*). Aſt audiri heic meretur Aristoteles *t*): Τὰ μονόχροα ἃ μεταβάλλει, ἂν μὴ διὰ πάθος, καὶ τοῦτο σπάνιον, ἤδη χὴρ ὤπταϛ καὶ πέρδιξ λευκὴ, καὶ κόραξ, καὶ ϛρεθὸς, καὶ ἄρκτος, συμβάινει

p) Lib. VIII. *q*) Aldrouandus loc. cit. p. 661. *r*) Referente haec & alia Clariss. Dn. Stiernman, Reg. Cancell. Actuario in literis mihi datis d. 6. Maji 1731. *s*) Lib. XVII. c. 11. *t*) De Generat. Animal. lib. V. cap. 6. p. m. 708. Tom. II. Op.

βαίνει δὲ ταῦτα, ὅταν διαστραφῇ ἐν τῇ γενέσει. *Vnicolora* (id est, quorum totum genus vnum colorem habet) *nunquam mutantur, nisi per affectum,* (f. morbum) *idque raro. Jam enim* perdix *visa est* alba, & coruus, & passer & vrsa. *Accidunt haec, cum in generatione peruertuntur,* &c.

§. IV. Erunt fortasse nonnulli, qui, dum ex quibuscunque insolitis captare solent omina, *albas* etiam *hirundines* siue laetarum siue aduersarum rerum praenuncias esse, opinentur, prout ipsis color iste vel fastus videtur vel inauspicatus. Erat equidem antiquis, Romanis maxime, (Ebraeos enim taceo, Eccles. IX, 8.) color *niueus* signum laetitiae, & Deo praecipue gratus atque decorus habebatur, teste Cicerone *a*). Hinc *alba auis* idem ipsi ac res noua & auspicata *b*). Contra vero color ater luctum vehebat & dolorem, vnde Sext. Propertius *c*):

Nigra*que funestum concinit omen* auis.

Vt vt sit; certe in auibus color iste, praeter naturam, non placuit. *Arcesilao regnum Cyrenensium tenente,* candidus Coruus *apparuit, de quo graue responsum ferebatur,* inquit Heraclides *d*). Et, teste Aeliano *e*), *Charon Lampsacenus affirmauit, circa Athon visas esse* Columbas candidas, *cum ibi triremes Persarum, quae praeterlegebant Athon, perirent.* Credo, quia colore albo maxime domesticae tantum gaudent columbae; non item agrestes. Conferatur Varro *f*). Ita quoque *Passer albus*, atque *Hirundo alba* tempestatis quondam habebantur praenuntii *g*). Quid?

a) Lib. II. de Legibus. Conf. Cicer. Epist. famil. Libr. VII. Ep. 28. ad Curionem. *c*) Lib. II. Eleg. 21. v. 38 Sic fere etiam Ovidius Lib. III. Amor. Eleg. 12. Conf. Plin. L. X. cap. 12. *d*) In Rep. Cyrenens. p. m. 266. *e*) De Var. Hist. Lib. I. p. m. 15. *f*) De Re Rustica, Lib. III. cap. 7. *g*) Aristoteles de Secretis. Conf. Aldrou. l. c. Tom. II. p. 675.

Quid? quod omnes *Hirundines*, nulla ratione coloris habita, infausti ominis esse, & ancipitem adferre fortunam, multi veterum prodidere; vnde quoque *funebres* siue *infelices* aues audiunt Horatio *h*) aliisque; licet ad vocem, quam edere creduntur, querulam potissimum hoc epitheto respici crediderim, & ad notam illam fabulam de vxore Terei. Conferatur Pausanias *i*). Interea tamen Cyro *l*) Regi, dum contra Scythas bellum parat, *Hirundinum* visio infaustam fecit expeditionem, vt tradit Xenophon *l*). *Hirundines* Pyrrhi insidentes tabernaculo, susceptibelli infelicitatem, & nauem occupantes Antonii, cladem funestam portendisse credebantur, testibus Plutarcho *m*), & Dione *n*). Illa vero *Hirundo*, quae Alexandrum dormientem garritu suo excitauit, insidias ipsi parari indicans, si fides habenda Arriano *o*), felixne dicenda sit an luctuosa, rescire cupio ab aruspicibus. Verum valeat gentilis superstitio, cumque Romanis hariolis vox illa antiqua: *Auspicia seruanto, auguriis parento*, aeternum pereat. Est quidem *Hirundo*, saluo tamen Graecorum prouerbio: μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ, omnino *Praenuntia*; sed tantummodo *Veris*, vt dixit Ouidius *p*), & Oppianus *q*): ζεφύρου πρωτάγγελος ὄρνις. Vltra non datur. Nos certe Christiani, meliori, D. L. quam pagani, notitia imbuti, hanc quoque auem, ceu κτίσμα Θεοῦ καλὸν *r*), sine vllo boni vel mali ominis discrimine, quotidie, vultu animoque sereno, intuemur, audimus, & quod magis est, tuto hospitio, vnde etiam Ebraeis צפור דרור *auis libertatis* nuncupatur, in tectis

O lari-

h) Lib. IV. Carm. Od. 12. (*i*) Lib. I. siue de Atticis, cap. 41. *k*) *Dario* est apud Rosinum, Ant. Rom. p. 207. *l*) Exped. Cyri Lib. I. *m*) in eorum vitis. *n*) Lib. L. Conf. Alex. ab Alexandro. *o*) Lib. I. cap. 26. *p*) Lib. II. Fastor. fin. *q*) Lib. III. Halieutixῶν vers. 244. *r*) 1 Tim. IV. 4.

laribusque noſtris excipimus; non curantes illud Pythagorae *s*) : ἐμωροφίους χελιδόνας μὴ ἔχειν, ſiue *Hirundines ſub eodem tecto ne habeas*, quod tamen de hominibus garrulis vel infidis potius eſt ſymbolice intelligendum.

§. V. Immo, ſi Galeni filiis credendum eſt, adſerentibus in *Alba hirundine* latere pharmacum, licet de aliis hirundinibus idem doceatur *a*); non video, cur non felix potius fauſtaque dici queat iſta volucris, contra religionem veterum. Felix appellari ſine ſcandalo ſolet medicus, qui laboranti ex voto ſuccurrit, felix ille puluis, herba, potusue, qui ſanitatem reſtituit; quidni felix etiam auicula, quae mortalium miſeriis ſubuenit & opitulatur? Cur Pyrrhus, dum ſplene laborantibus mederetur, *albo* ſemper *gallo* ſacrum perageret *b*), parum curo, niſi quod priſci Aeſculapio medico gallum ſacrificabant. Pythagoras etiam Joui gallum album, vt Aegyptii in honorem Anubis, immolaſſe dicitur, licet eum alias fratris germani inſtar amaret, & ἀλεκτρυόνος μὴ ἅπτεσθαι λευκῆς, ſiue *gallum album*, vtpote Soli ſacrum, *non attingendum* al. *edendum* ἐσθίειν, eſſe praeceperit *c*). Vnde quoque πολυθρύλλητον illud: *albae gallinae filius*, pro homine felici, ſuam traxerit originem, non vna eſt eruditorum ſententia *d*). Columellae vtique color iſte in gallis gallinisue minus arri-

s) Conf. Plutarchi Sympoſ. Dec. VIII. Suidas Tom. II. p. 657. & Erasmi Adag. p. 276. & 390.

a) A Plinio, Galeno, Dioſcoride, Auicenna &c. Conf Conr. Gesnerus, Hiſt. Anim. Lib. III. p. 552. ſequ. & Willughbej. Ornithol. p. 154. *b*) Conf. Plutarchus in Vita ejus, non longe ab initio. & Alex. ab Alexand. Gen. Dier. Lib. III. cap. 12 p. 349. *c*) Vid. Diog. Laërtius, Vit. Pythag. Suidas Tom. II. p. 659. & Lilius Gr. Gyraldus, Hiſt. Deor. Synt. XVII. p. 455. *d*) Juuenalis Sat. XIII vid. Adagior. Collect. p. m. 97.

arridet *e*). At *Lapillum*, quem ventriculo recondit suo *Hirundo candida*, quique visus infirmitatem tollere dicitur, dolorem capitis mitigare, sanare hepaticos, & nescio quid non remedii praebere *f*); potiori forsan jure magisque proprie, *Albae hirundinis filium* nominauerim.

§. VI. Ignotus priscishaud erat Lapis ille salutaris. Sententiam primum Arabum de lapide aut eodem aut huic simili adducam ex Bocharto *a*). حجر السنونوة *Lapis Sununae*, id est, *Hirundinis* (qui alio nomine vocatur اليرقان *Ictterias*, i. e. quo sanantur icterici) ita dicitur, *quia in ejus nido reperitur. Nam hirundinis pullos croco tingunt Arabes, & pater, eos ictero laborare suspicatus, lapidem illum ex India in nidum affert, & pullis supponit. Paruum describit* Damir, *lineis rubris striatum, quae ad nigredinem vergunt. Ita etiam qui scripsit de* Naturae mirabilibus. Hactenus fabula, vt videtur, Arabum. Graecis autem appellatur calculus ille χελιδόνιος λίθος; perperam sine dubio nonnulli scribunt ὁ χελιδονίας λίθος *b*). Plinio *c*) audit *Chelidonius* & *Chelidonia*, videlicet gemma, ne cum herba Chelidonia confundatur, quae Graecis etiam χελιδόνιον dicitur. Sed de ejus generatione vel ortu, de figura, de viribus & vsu, quem praestat in medicina, aliorum verbis vti malo, & simul obseruo, eos non loqui de can-

e) Rei Rust. Lib. VIII. cap. 2. *f*) VI. Aldrouand. Tom. II. p. 663. 689. 691.

a) Hieroz. Part. II. Lib. I. cap. 10. p. 62. *b*) Aldrou. l. c. p. 677. & Gesn. p. 556. *c*) Lib. XI. cap. 37. & lib. XXXVII. cap. 11.

candidis, ſed hirundinibus quibuscunque. Plinii haec ſunt, pauca quidem & ſecundum partem minus credibilia *d*). *In ventre*, inquit, *Hirundinum pullis lapilli candido aut rubenti colore, qui* Chelidonii *vocantur, magicis narrati artibus, reperiuntur.* Ex Alberto, Georg. Agricola &c. vid. Geſnerus. Ita vero ex recentioribus Franc. Willughbeius *e*): *Lapidem Chelidonium, qui in pullorum nonnullorum ventriculo (raro licet) inuenitur, Epilepſiae conuenire volunt, feruntque creſcente Luna hunc potiſſimum inueniri, atque in pullo primogenito. Alii menſe Auguſto circa pleniluniun eximunt.* Fuſius hac de re Adr. Tollius *f*): *Chelidonius* vel *Chelidonia*, Germ. *Schwalmenſtein*, lapillus eſt opacus, adſpectu ingratus, figura he„misphaerica, ſemper intrinſecus cauus eſt, quam ob „rem tenuis eſt. In conuexa ſuperficie plerumque co„lorem pullum dilutiorem, quem Galli *tané* vocant, in „caua purpureum, nigris injectis maculis, habet. In „ventre juuenum *hirundinum* reperitur, auctore Plinio. „Matres excluſis pullis hunc lapidem deuorandum dant. „Cum autem pulli lapillos hos habent, ita inſident ni„do, vt roſtra conjungant. Dum eximuntur, viribus „carent, ſecundum nonnullorum opinionem, niſi ma„tre abſente, & antequam primogenitus pullus terram „contingat, eximantur. Bifariam diſcriminantur: aut „enim ruffi aut nigri ſunt. Qui nigricant, ſaepe pur„purei aliquid admixtum habent. Probatiſſimi ſub„ſtantia puriſſima ſunt, aureisque guttis ornantur. „Splendent omnes, ac raro ſemine lini, cui ſimiles „ſunt, maiores inueniuntur. Dum in vno pullo duo „inueniuntur, alter rufeſcit, alter rubeſcit. Dum „vnus tantum reperitur, is duorum vires habet. Ante ali-

d) L. c. Lib. XI. c. 37. ad finem, f. m. 97. b. *e*) Ornithologiae lib. II. cap. 2. *f*) In Hiſt. Gemmar. & Lapid. Lib. II. cap. 170. P. 343.

aliquot dies a Gallo, *Chelidonii* lapidis nomine, tres la-„ pillos rotundos & tenues pisi magnitudine emi, qui „ cum supra descriptis parum conueniebant, ac potius „ Bufonii lapides minores videbantur. Inconuexa su-„ perficie pallidum & subflauum habebant colorem. Aie-„ bat se eos ex *hirundinibus* excepisse. Hirundinum pullos„ aliquot aperui, sed nunquam lapides hos invenire po-„ tui. „ Miror, Tollium nullam heic fecisse mentionem *Candidarum* hirundinum. Ita autem capite sequenti, de *viribus & facultatibus Chelidonii* differere pergit: „ Trallia-„ nus, Marsilius Ficinus, Dioscorides, Georg. Agricola, „ aliique complures, maximum remedium ad comitia-„ lem morbum hunc lapidem asserunt, albiorem nempe„ capiti aut auribus impositum extemplo collapsum ex-„ citare, nigriorem idem efficere, si cuti alligetur. „ Manu detentos, aut capiti lino alligatos, veterrimos &„ antiquos capitis dolores demulcere (modo tamen ter-„ rae attactu facultatem non amiserint) perhibetur, lin-„ teo etiam vel croceo panno inclusos, colloque ap-„ pensos, quartanas delere, dextro brachio al-„ ligatos, hepaticos perfecte sanare, traditur. Rufi co-„ loris lapis linteolo exceptus, ac sub sinistra axilla ge-„ status, maniam, epilepsiam, & insanos curare, ge-„ stantemqve omnibus gratum acceptumque facere, ac„ facundiam augere scribitur. Nigri coloris lapis simi-„ liter a multis putatur gratiam Principum conciliare, „ & efficere, vt incepta negotia quaeuis quis pro ani-„ mi sententia, absoluere possit. Aureo globulo in-„ clusus lapis *Chelidonius*, colloque appensus, omnem „ oculorum dolorem perpetuo auertere perhibetur: in„ quem vsum etiam tritus collyriis adhibetur, aut ex„ aqua decoquitur, oculisq; instillatur, quos recreare mi-„ rum in modum creditur. Id comprobatum experien-„

„tia, quod oculis impositus lapillus, quaecunque in ocu-
„lum inciderint, facile absque dolore secum educat.
„Verum id omnes lapides laeues, & qui angulis carent,
„si oculis imponantur, & hinc inde voluantur, prae-
„stant. „

§. VII. Haec Medicorum scholis vlterius examinanda committimus. Id vero vnicum, quod ex aliorum tamen mente refert Tollius, probare non possumus; isti videlicet lapidi vim insitam esse, *conciliandi gratiam Principum, & successum quibusvis negotiis.* Haec enim opera sunt DEI viuentis, non lapidis muti & ἀψύχου. Sic docent nos Sacræ paginae *a*). Error itaque est, parumque aut nihil abest a vanissima infimae plebis superstitione. Verum, nisi me omnia fallunt, ad fraudes potissimum pertinet circulatorum; qui vt felicius credulorum expilent marsupia, rebus naturalibus, immo nugis sæpenumero & quisquiliis suis venalibus qualitates occultas ac supranaturales vires, impudenti mendacio & glorioſa iactantia, tribuunt. Ita lapidi *Alectorio*, seu qui ex ventriculo Galli gallinacei extrahitur, vires risu quam fide digniores adscribuntur, & eo in certaminibus vsum Milonem Crotonienſem, inuictumque fuisse volunt *b*). Hac occasione mihi etiam in mentem venit Lapis ille apud antiquos Heroas vel pugiles, etiam Septentrionales, haut infrequens, lingua eorum Gothica appellatus *Sigurstein*, hoc est Suethice *Segerſten*, & Lat. *Lapis victoriae*, scilicet potens vel conciliator. Ejusmodi lapidem habuit olim *Nidungus* Rex Jutlandiae, crediditque se armis cum hoste fore longe infe-

a) Vid. e. g. de priori Neh. II. 5. 9. Prou. III. 4. & XXI. 1. Dan. I. 9. Tob. I. 13. de posteriori autem Psalm. I. 3. & XX. 5. Syr. I. 13. & XI. 14. sequ. *b*) Vid. Plinius Lib. XXXVII. c. 10. & Gesner. de auib. p. m. 398.

inferiorem, quia in praelium egrediens, eum domi reliquisset. Vid. Historia Theodorici Veronensis *c*), vbi pag. 57. notanda omnino verba de Lapidis istius, quae credebatur, indole. Eodem quoque Palladio sive praesidio exsultabat *Sigurdus Graecus d*). Quis vero & qualis fuerit lapis, naturalisne an magicus, ex qua conflatus materia, qua forma & figura, non referunt historici. Mea, saluo tamen aliorum iudicio, coniectura haec est, fuisse eum naturalem, & quidem *Magnetem*. Caussa, quia Borealibus populis, h. e. qui Angermanniam, Westrobotniam &c. incolunt, hodierno etiam tempore, lapis iste Heraclius vel Magneticus communi voce appellatur *Segerstен*. Quod vero vires ipsi addebant prisci, quas natura nunquam dederat, id gentili & coecae debebatur superstitioni. Forte enim, vt ferrum, *domitrix illa rerum omnium materia ad inane nescio quid* (h. e. Magnetem) *currit, atque vt propius venit, assilit, teneturque & complexu haeret*, ceu loquitur Plinius *e*): ita victoriam quoque, veluti ferri comitem, DEO alias soli adscribendam *f*), in bello eum gestantibus conciliare idem ille lapis credebatur. DEO T. O. M. qui, sublata omni falsa persuasione, nos e tenebris ad lucem, e potestate Satanae in suum deduxit gremium, sit laus perpetua.

XIII.

c) Siue Wilkina Saga, cap. XXV. *d*) Ibid. cap. XCVI. p. 174. *e*) Lib XXXVI. cap. 16. *f*) Prou. XXI. 31.

XIII.

Observatio & Experimentum De Funependulorum Vibrationibus

Auct. Nobilissimo Viro
GEORGIO VALLERIO,
Collegii Metallici Assessore & R. S. S.

NOtum est vibrationes funependulorum esse tutissimum & accuratissimum medium tempus mensurandi. Antiquis quidem temporibus putarunt, illas æquali temporis spatio peragi, sive majori sive minori constent circuli portione; quoniam longitudo lineæ in majoribus vibrationibus compensatur celeritate & declivitate casus; in minoribus autem lineæ brevitas bolidis minus præcipiti & lentiore casu. Recentiores vero eruditi experti sunt, majus in vibrationibus majoribus, & in minoribus minus requiri temporis spatium. Quod ipsum etiam facile constat, si duo funependula eadem longitudine, eadem bolidis forma, materia atque gravitate ex inæquali gradu & elevatione decidere faciamus; tum sub initio vibrationum neutrum quidem prius dici potest; mox autem inter se invicem differunt, eo quod vibrationes minores citius conficiuntur, haud aliter ac fides gravem edentes sonum, quando attinguntur digito, juste primum canunt, sed cessatione vibrationnm sonum suum elevant. Ad certam & exactam inter ejusmodi vibrationum durationes proportionem investigandam Galilæus, Mersennus & præcipue Hugenius una cum aliis eruditis Mathematicis theo-

theoretice quidem ſuas demonſtrationes ingenioſas admodum formarunt; ignotum vero nobis eſt, num ullus ex Mathematicis ejusmodi differentiam practice vel certo aliquo experimento in hunc usque diem inveſtigaverit.

Ante 14 circiter annos Collegii Commerciorum Regii Conſiliarius Nobiliſſimus Chriſtophorus Polheim hanc rem experimento dedit, dum tunc temporis Laboratorii Metallico-Mechanici, a Regio Collegio Metallico, ſumtibus regiis inſtituti, Director erat; idque eo modo peregit, ut caſus bolidis penduli ad aliam bolidem ejusdem formæ, materiæ atque gravitatis perpendiculariter cadentem & inæqualiter elevatam examinaretur. Quamobrem ſiquidem ego tunc temporis ſub directione Polheimii hæcce experimenta una cum calculationibus inde ortis, effectui dedi, viſum eſt mihi, eruditorum oculis ea ſubjicere.

Machinæ 4 columnis querceis erectis fabricata erat, & variis experimentis, tam de deſcenſu gravium libero, quam projectionibus perpendicularibus &c. inſerviens, inventa, cujus una facies huic experimento faciendo deſtinata erat, ut ex ipſius Machinæ delineatione videre eſt. A B aſſerculus querceus eſt, cui bolis penduli ex orichalco confecta ope elaterii affigitur; hic aſſerculus circa axin A ad omnes circuli gradus elevari poteſt. H Machina mobilis, quæ pro lubitu elevari & deprimi poteſt. Ad C eſt elaterium, quo bolis verticaliter cadens affigitur. D A I & D A B ſunt duo fila bombycina, quorum attractu tam bolis perpendiculariter cadens, quam bolis penduli ſimul & momento temporis liberantur. Infra dantur duo brachia quercea G E & F E, buxo ſolido obducta, & circa centra ſua mobilia, in quibus obſervationis & experimenti hujus

ſumma vis conſtat, cum valde neceſſe ſit, ut exactiſſime angulatim ad ſe invicem applicentur, ſed ſine ullo tamen mutuo contactu; & ſic quidem, ut brachium perpendiculare antrorſum & retrorſum moveri poſſit circa axin F ſine attactu alterius brachii in ſitu ſuo horizontali; ſimiliter brachium horizontaliter jacens ſurſum & deorſum moveri poſſit circa axin G absque minimo attactu brachii perpendicularis in ſitu ſuo verticali. Quum utraque bolis ad C & B modo jam præſcripto ſubito attractu per fila bombycina ſimul & momento liberatur, bolis verticaliter cadens in laminum P G, & bolis penduli in brachium E F ictum ſuum facit. In hoc ſitu brachiorum ſi altera bolis alterâ citius cadat, laminam ſuam aut introrſum aut deorſum trudit, & brachium bolidis poſterioris fit immobile; adeo ut clariſſime conſtet, quænam bolis prior vel poſterior venerit, quod alias nec viſu nec auditu percipi poteſt.

Machinâ ita conſtitutâ experimentum tali modo effectui datum eſt. Bolide penduli ad certum gradum elevata, ex. gr. 30, 40, 50, tunc machina mobilis H tamdiu elevata ac depreſſa fuit, donec illam invenimus elevationem, ubi bolis perpendiculariter cadens exactiſſime reſpondet arcui funependuli; quod fit, quando vel utrumque brachium ad bolidum ictum immobile hæret, id eſt, neque brachium horizontale deorſum, nec verticale introrſum truditur; vel etiam utraque bolis inter ſe invicem variat, ita ut alternatim prius vel poſterius veniat; ex quo clariſſime patet, bolidem cadentem juſtam ſuam elevationem inveniſſe, & tempus, quo utraque decidit, exactiſſime eſſe æquale. Hoc ipſum tam accurate experiri potuimus, ut ſi Machinulam mobilem H unicam ſolummodo lineam, vel centeſimam pedis

pedis partem elevaverimus vel depreſſerimus, utriusque ictus ſtatim inæqualiter factus eſt.

Ad hoc experimentum effectui dandum tribus inæquali longitudine pendulis uſi fuimus. Primum erat 3. 150. ſive 3. ped. 1. poll. 5. lin. longitudine, cujus vibrationes in majoribus elevationis gradibus minutis ſecundis proxime reſpondent. Secundum pendulum dimidiæ longitudinis, 1. ped. 5. poll. 7. lin. 5 punct. longitudine. Tertium demum hujus dimidium 7. poll. 8. lin. $7\frac{1}{2}$ punct. Hisce pendulis vibrationes ad ſingulos denos quadrantis gradus examinavimus, & ad eundem gradum cadentis bolidis elevationem æquali vel eodem tempore obſervavimus, atque tempora eorum invenimus, uti ex appoſita Tabula & calculo videre eſt.

Tab. 1.

	Long. pend 3. 150		Long. pend. 7. 575		Long. pend. 0. $787\frac{1}{2}$	
	10	3. 74	10	1. 87	10	0 93
	20	3. 84	20	1. 92	20	0. 96
	30	3. 96	30	1. 98	30	0. 99
	40	4. 08	40	2. 04	40	1. 02
	50	4. 24	50	2. 12	50	1. 06
	60	4. 46	60	2. 23	60	1. $11\frac{1}{2}$
	70	4. 70	70	2. 35	70	1. $17\frac{1}{2}$
	80	4. 98	80	2. 49	80	1. $24\frac{1}{2}$
	90	5. 28	90	2. 64	90	1. 32

E. gr. pendulum 3. 150 ped. longit. perficit in 50 elevationis gradu dimidium vibrationis eodem temporis ſpatio, quo bolis cadens 4 ped. 2. poll. 4 lin. decidit. Pendulum 1. 575 ped. longit. in 60 elevationis gr. dimidium perficit vibrationis eadem duratione qua bolis cadens 2 ped. 2 poll. 3. lin. deſcendit. Pendulum 7 poll. 8 lin. $7\frac{1}{2}$ punct. longitudine in 90 gr. elev. dimi-

diam facit vibrationis partem eodem temporis ſpatio, quo bolis deſcendens 1 ped. 3 poll. 2 lin. cadit; & ſic æque per omnes quadrantis denos gradus. Hoc ipſum adhuc clarius patebit ex oppoſita figura, quæ ſecundum numeros tabulæ ad ſcalam Mechanicam delineata videtur. Videlicet bolis penduli F decidit ad D eodem temporis ſpatio, quo bolis perpendicularis A ad D; bolis penduli C ad D eodem tempore quo bolis perpendiculariter cadit de B ad D; & bolis penduli G decidit eadem duratione ad D, quo bolis perpendicularis de C ad D. Reliquæ elevationes perpendiculares reſpondent eodem modo ſingulis denis in quadrante gradibus, ut lineæ in fig. oſtendunt.

Poſtquam hoc modo compertum eſt, quænam elevatio perpendicularis in quocunque gradu reſpondeat bolidi circulariter cadenti; & notum præterea habemus longitudines pendulorum eſſe ad ſe invicem in ratione duplicata temporum, id eſt, pendulum ad aliud quadruplum, ut H F ad K G duplum temporis ſpatium vibrationibus ſuis conſumere; adeo ut cum longitudo H F quadrupla ſit ipſius K G, tum tempus, quo bolis cadit ab F ad D duplum eſt temporis G D; quæ proportio etiam reperitur in deſcenſu gravium libero. De quo tamen hac occaſione agere minus neceſſarium duco, quod ſcilicet acceleratio motus in deſcenſu gravium continuato reſiſtentia mediorum ceſſat, & motus tandem ſit æquabilis; quippe quod non ſolum theoretice demonſtratum eſt, verum etiam nos per alia experimenta practica confirmatum vidimus. His jam poſitis ſequitur tempora bolidis cadentis eſſe in ratione ſubduplicata altitudinum; unde proportio inter vibrationum tempora facile inveſtigari poteſt, ſi mediæ proportionales inter cadentis bolidis elevationes perquirantur, ut

ut appoſita jam Tabella monſtrat, ubi media proportionalis inter 374 & 518 in prima tabula eſt 444; & inter 424 & 528, eſt 473 &c. adeo ut hi numeri Tab. 2:dæ proportionem inter vibrationum tempora ad ſe invicem exprimant; ſc. tempus vibrationis penduli in 50 gr. elevationis, habet ſe ad durationem ejusdem penduli vibrationis in 10 elev. gr. ut 528 ad 444 & ſic in ceteris omnibus gradibus.

Tab. 2.

Gr.	Tempus.
10	444. 38
20	450. 28
30	457. 20
40	464. 14
50	473. 15
60	485. 26
70	498. 16
80	512. 78
90	528. 00

Hinc porro inveſtigari poteſt quot vibrationes in majori vel minori elevationis gradu eodem tempore peragantur; quod inventu non difficile eſt, ſi certum numerum veluti pro radio ponamus, ex. gr. 100000, eumque hisce omnibus numeris dividamus, tunc exprimet quoti proportionem inter vibrationes eodem temporis ſpatio peractas ut Tab. 3 indicat; ſcil. eodem tempore quo pendulum in 10 elev. gradu, 225 peragit vibrationes, in 90 elevationis gradu tantum facit 189; & ſic conſequenter; quod inveniendum & demonſtrandum erat.

Tab. 3.

Gr.	Vibrat.
10	2251
20	2221
30	2187
40	2155
50	2144
60	2061
70	2008
80	1977
90	1894

Porro ex hoc experimento eruere poſſumus, quomodo praxis cum calculo Theoretico facile comparari poſſit, utrum inter ſe invicem conveniant vel differant. Nec non quomodo vibrationes ſecundum demonſtrationes Hugenii ope Cycloidis ad æqualitatem redigi poſſint. Ut & quænam inde redundet in praxi utilitas ſi vibrationum in pendulo proprietatem exacte novimus. experientia enim docet illas fundamentum eſſe varios in Mechanica occurrentes caſus dirigendi, in quibus motus

tus reciproci & undulatorii concurrunt. De quibus speramus Nobiliss. Polheim lucubrationes suas luci daturum, postquam hoc ipsius experimentum jam hac vice in medium protulimus.

XIV.

Vita
SOPHIÆ ELISABETHÆ BRENNERÆ.

SOphiæ Elisabethæ Brenneræ, Septentrionis nostri Poëtriæ, per universum elegantioris πολίτειας orbem magni dudum nominis, elogium condere, incertum, difficilius, an, post concumulata in illam ex longinquis maxime Europæ partibus eruditorum encomia *a*), supervacaneum magis videri possit. Id saltem jure merito affirmare sustinemus, ad Brenneræ Nostræ immortale decus pertinere quam maxime, quod, cum in patria nulla ipsi esset victoriæ occasio, fœminarum Suecicarum vena toto ejus tempore velut gelu quodam adstricta; ab exteris eam gloriam retulerit, perplurimis principum ubique poetarum palmam illi lubentissime concedentibus.

Quum igitur eorum & omnium bonorum in illam, dum viveret, cultus & studia summa essent, nefas ducimus ignorare posteros, quo vitæ curriculo & qua via incomparabilis hæc Matrona ad immortalem nominis famam festinaverit. Hoc igitur paucis nunc persecuturi, actis nostris eam inseremus biographicam descriptionem, quam ipsa sibi concinnavit Brennera *b*): Quæ, cum elegans sit, licet brevior, & unicum, quo in hac per-

a) Vid. ad calcem operum ejus poeticorum: Sed notandum perillustri Dn. Urbanum Hiærne priorem gratulationum fasciculum modestissima hac Macrona invita edidisse, it. R. P. Bachini Ephemerides lit. ad an. 1692. & nov. lit. maris Balth. passim.

b) Pars post. op. ej. Poët. ad init.

pertexenda narratiuncula, uti licuerit monumentum, eam preſſe hic ſequemur, additis pauciſſimis, quæ nobis aliunde innotuerunt.

Nata eſt Stockholmiæ d. 29 Aprilis An. 1679. ab honeſtis & piis, quanquam munerum faſtigio non adeo conſpicuis parentibus, patre Nicolao Weber, Cive & Mercatore Stockholmenſi, & matre Chriſtina Spoor: qui in infante Sophia quosdam ætherei ingenii phosphoros præſentientes, nihil eorum intermiſere, quæ ad imbuendam quibuscunque Chriſtianis & ingenuis moribus, exercitiis atque artibus filiam, conferre putabant. Quapropter mature eam admodum, anno nempe ætatis IVto ad Scholam miſerunt, ut Germanice diſceret. Et quum uterque parentum, quippe quorum alter natione Germanus, altera indidem, ubi aliquot annos vixit, in patriam redux, Theutonicam linguam callerent, domi quoque hoc ipſum idioma filiæ Sophiæ etiam atque etiam inculcarunt.

Erant in illa Schola ſex vel ſeptem pueri, ſed ſola noſtra ſui ſexus: Cui, cum præter elementa literarum ſyllabarumque nihil proponeretur, multum temporis ſupererat, quo vocabulorum & phraſium Latinarum, quas pueri memoriæ imprimere, & coram præceptore repetere ſolebant, non potuit non auſcultatrix eſſe. Præcipue ad hanc attentionem provocabatur, dolendo vicem puellorum unius, quem præ ceteris diligebat, & quo cum ludere conſuevit. Hujus enim, licet ætate Sophiam anno ſuperaret, ea erat ingenii hebetudo, ut fere indocilis, hanc ob cauſſam non ſemel vapularet. Quo igitur hoc malum a capite puſionis averteret, operam dedit, ut lectionum, quas commilitones ſubinde pronunciarent, tantum, quantum poſſet, memoria teneret, idque condiſcipulo ſuo, redeuntibus ad eum repetitionis vicibus, in aurem prælegeret. Præceptor hoc odorans a parentibus impetravit, ut Latinæ linguæ ele-

elementa filiæ, promtæ non minus, quam ad apprehendendum cuncta avidæ, proponeret: cauſſam addens, ſæpiſſime fieri, ut ab ingenuis fœminis immiſta textui vernaculo Latina vocabula haut ſatis decore præteriri debeant, quod legi non poſſint. Et hoc puellæ gratiſſimum accidit: Sic enim ſodali ſuo prolixiorem opem ſpondere quivit. Sed non diuturna fuit felicitas. Sophia enim in arte ſcriptoria exercenda mox alii magiſtro commendatur, cui literæ Latinæ ſusque deque habebantur. Affulſit tamen nova occaſio, cum parens, non minus noſtræ, quam ſororum cauſſa privatum præceptorem in domum propriam adoptaret, eique, quia familiam haberet, permitteret, ut liberis ſuis plures etiam poſſet diſcipulos adjungere: Confluxere ad eum illico tirones quam plurimi in Latina Grammatica erudiendi, quam juxta methodum ſuam ex tabula in pariete ſuſpenſa docere ſolebat. Circa hanc in brevem coronam diſpoſiti pueri declinationes & conjugationes memoriæ mandabant. Sophiæ ad menſam illis propinquam calamum exercenti & lectiones eorum per vices ſubceſſivas exaudienti, viſa omnia, quæ lectitabantur, facillimo negotio, & quaſi ſponte, ſeſe inſinuare: ipſos vero pueros miſerum in modum torquere. Mirabatur illa, qui fieret, ut his difficilia adeo eſſent, quæ ipſa non niſi pueriles ludos jocosque putaret. Reſpondit e diſcipulis unus, longe aliam illi mentem futuram, ſi grammaticæ periculum faceret. Stimulus is ſermo Brenneræ fuit, ut occiperet declinationes vocum quasdam dicto citius perdiſcere. Adhuc inter pueros ſtabat ad tabulam Puella, cum præceptor cognitis, qua ad legendum ferebatur & dexteritate & deſiderio, non ægre parenti perſvaſit, dandum hoc eſſe magna quævis promittenti ingenio Filiæ, ut Latinas literas doceatur.

Sicque demum grammatica in manus traditur Sophiæ

phiæ noſtræ anno ætatis X:mo, quæ breviſſimo temporis ſpatio eos fecit progreſſus, ut in explicando Latino textu & themate componendo condiſcipulos longe anteverteret: licet illi Terentium, Juſtinum, Cornelium, &, qui alii auctores claſſici, quotidie manibus tererent, huic vero, præter Meditationes Gerhardi, ejusque pietatis exercitium, cum nonnullis ſententiis, nefas eſſet quicquam inſpicere. Indignabunda ſæpe præceptorem dicere inaudierat; ſi ipſa Terentium legeret, adſtantes cunctos latebras quæſituros: & tunc quidem ignara hujusmodi argutiarum, importunam, ut illi videbatur, viri prudentiam ægre adeo tulit, ut eam non ſemel levi innocuaque execratione clanculum ulciſceretur. Cum triennio poſt præceptor ejusque familia Rigam proficiſcerentur, Brenneræ rurſus, eo licet in literis provectæ, ut proprio, quod ajunt, Marte in legendo & transferendo progredi poſſet, alter privatus informator conceſſus, qui annum eam manuduxit.

Hæc omnia eum in finem recenſentur prolixius, ut ſi illuſtris hæc virago in eruditiſſimam poſtmodum Fœminam evaſerit, id non ſingulari cuidam vel ſui ipſius vel parentum propoſito, ſed ſortis, ut plurimum, luſu, & apprehenſis a Noſtra opportuno tempore inſtituti ſibi pergrati auſis, factum ſciant Lectores.

Annos nata XVIII nobiliſſimo ad Archivum Regium Antiquitatum Aſſeſſori, Eliæ Brennero in vitæ conſortium datur. Hoc connubium fœcunditate quidem prolis valde beatum fuit, ſed beatius eo, quod ex liberis omnes, quibus Libitina pepercerit, ad imitandas virtutes & mores parentum non magis educatione quam ipſa indole ferrentur: & a viris Clariſſimis, quos inter præcipue nominandus Nobiliſſimus Dn. Carolus Ludovicus de Schantz, ad idem Archivum Aſſeſſor, omnisque elegantioris Literaturæ decus, in thori ſocias filiæ eligerentur.

Conjux Brenneræ, qui & ipſe, alter velut Dacerius, eruditionis laude ingeniique mira ſolertia notiſſimus, diligenti ſtudio id egit, ne, quæ ad incendendum ſociæ animum, & ſubſidia quibuscunque diſcendis ſcientiis comparanda facerent, deſiderarentur. Cognita etiam naturali, qua in poeſin ferebatur indole, non libris ſolum in Apollinea hac arte optimis Latinis, Germanicis, Italicis, Gallicis & Belgicis illam donavit, ſed iſtarum etiam omnium lingvarum notitia eo faciliori negotio imbuit, quo felicius in cognatis, Latina & Theutonica antea profeciſſet.

An. 1717 menſe Januario ad ſuperos migravit Vir hic in antiquitatum patriarum ornamentum natus, antequam eruditiſſimo operi, quod theſaurum nummorum Sveo Gothicorum exhibet, & inſigniter auctum nuper demum lucem vidit, ultimam manum impoſuiſſet. Quantum ab hoc vulnere dolorem perceperit noſtra, ipſo exequiarum die elegantiſſimo poemate publice aperuit.

Verum enim vero creſcentibus in dies, cum familia, domeſticis curis & negotiis, multum a muſarum dulci conſortio divellebatur, ſuo exemplo earum improbans matronarum morem, quæ, dum captaturæ gloriam lucubrationibus nimium quantum vacant, ſibi ſuisque damnum & paupertatem accelerant.

Quod ſi dicatur, candide Lector, Brenneram ex XV liberis, quos in lucem edidit, ipſam quinque prioribus ubera præbuiſſe, nec ceteris, quantum vires tulerint, materno officio defuiſſe: In domo quoque propria Coqui, Secretarii, Rationarii, Præceptoris & Pædagogi, immo Sartoris ſæpe vices ſuſtinuiſſe, mirabere ſane, hanc Dominam accuratam adeo uniuscujusque horulæ iniiſſe rationem, ut tamen illi fuerit, quam literariis meditationibus impenderet. Sed excurſionibus

bus, uti mos est, lusui & id genus aliis oblectamentis, quibus tempus inutiliter teritur, non unam tribuit.

Musicam adhuc Virgo adamavit & coluit, sed ætate provectior rarius exercuit, sublimioribus lucubrationibus tota dedita. Vena illi in pangendis carminibus admodum felix fuit, ut pulcherrima, quæ in omnium manibus versantur, ejus opuscula *c)* loqvuntur: eruntque ea perenne illis exemplum, qui Suecanæ imprimis poesi sese applicare gestiunt.

Viros munerum dignitate & eruditionis fama clarissimos, eosque vel indigenas, vel exteros, quorum consvetudine literarumque commercio familiari & frequenti, usa est nostra, longum foret enumerare. Inter τὰς ἔξω eminet nobilissimus Otto Sperlingius, Consiliar. Reg. & Prof. Hafn. qui, quantus Brennerianæ virtutis & venæ admirator esset, literis ad eam datis non semel ostendit. Sed neque Purpuratorum & magnatum inter nostrates pauci suam hanc Poetriam amicitia & singulari benevolentia prosequi dedignati sunt.

Nummos in honorem Brenneræ cusos sequentes recenset clariss. Nic. H. Dal in specimine biographico de Antiquariis Sueciæ;

I. Cujus unum latus effigiem nomenque Brenneræ ostendit, alterum laurum ornatum epigraphen præfert; CRESCIT CVLTVRA. Cusus an. 1699. a celebri Artifice Carolo Gust. Hartman: & æri incisus exstat in nov. lit. maris Balth. ad an. 1700. p. 368.

II. In quo ad significandum felix cum marito conjugium, utriusque facies conspicitur, appositio versu Nasonis; *Conjuge vir felix, felix erat illa marito.*

III. Faciem Poetriæ Nostræ exhibet, & insculptam aversæ parti hanc inscriptionem;

Do-

c) Operum Poët. pars I. ed. 1713. IIda 1732. collectore Nobilissimo Dn. Assess. C. L. v. Schantz. De meditatione ejus in passionis hist. S. N. D. Jesu Christi vid. hæc Acta ad An. 1727. p. 297.

†

DOCTISSIMA,
ET. CASTISS. DOMINA.
SOPH. ELIS. BRENNERIA.
STOCKHOLMENSIS.
POETRIA. ADMIRABILIS.
AD. MOLLEM CERAM.
MANV. KARLSTENI FIGVRATAM.
AB. HARTWIGIO. FVSA.
IN. HOC. DVRAT. ÆRE.
PIO. NICOL. KEDERI. OFFICIO.

S. D. G.

Ingenio, quam corpore major Brennera fuit: formam in illa, quanquam decoram, ſuperavit morum elegantia, mens religioſa, caſta, pia, & tota denique vita ad virtutem compoſita.

Obrepentibus annis, quanquam virium non leve deliquium ſentiret, ſic tamen ſatis ad extremum fere vitæ actum bene valuit, ut neceſſitudines ſuas & amicos viciniores pto deſiderio inviſere poſſet. Tandem obortí ſub oculis tumores & ad ultimum pedum quoque œdemata, aliaque morbi gravioris indicia contractam diu hydropem prodebant.

Sed hæc omnia Brennera haut aliter ac totidem miſſa Divinitus nuntia aſpicere conſvevit. Nam cum, ingraveſcente malo, tabeſcentia membra lecto componeret, eo erat mente hilarior, quo propius mors abeſſet, portam illi cœleſtis Sabbati apertura.

Sic inter ſacras occupationes & meditata apud animum cum Deo colloquia die XV Septembris Anni 1730 placide obdormivit.

* * * * * * * * *

ACTA LITERARIA ET SCIENTIARUM SVECIÆ,

Anni MDCCXXXII.

Cum Figuris Æneis.

Cum Privil. S:Æ R:Æ M:TIS Sveciæ.

UPSALIÆ,

Sumtibus JO. HEINRICI RUSSWORMII Viduæ,

Reg. Acad. Upsal. Bibliopolæ.

ACTORUM CONSPECTUS.

I. GLossotomia instituta Stockholmiæ An. 1695. à Chirurgo expertissimo H. M. HOFFMANN, ab oblivione vindicata per HERMAN. DIET. SPÖRING, M. D. & Pr. Aboënſ. P. 3.

II. Plantarum circa Upſaliam ſponte naſcentium Catalogus. p. 9.

III. CAROLI LINNÆI FLORULA LAPPONICA, quæ continet brevem Catalogum Plantarum, quas per Provincias Lapponicas Weſtrobothnienſes obſervavit in itinere Lapponico, quod peregit a. 1732. p. 46.

IV. Bibliotheca Suio-Gothica, collecta per ANDREAM ANTON. STIERNMAN, Regiſtrator. in Archivo Regio. Stockholmiæ An. 1731. in 4. p. 59.

V. Fragmentum Legis Smolandicæ, Titulum de Jure Eccleſiaſtico continens, in Latinum translatum, & e Veteri membrana nunc primum editum à MAGNO CELSIO Ol. Fil. p. 71.

VI. Quær. an ארז (*Oren*) Eſai. XLIII. 14. ſit ارزن (*Arân*) arbor Arabica, ſpinoſa, bacciſera, Abi'lfadli, Materiæ medicæ ſcriptoris, apud Arabes, clariſſimi? p. 101.

VII. Specimen Lexici Svethico-Latini. p. 110.

ACTA

Delineatio machinæ à parte antica Spectatæ.

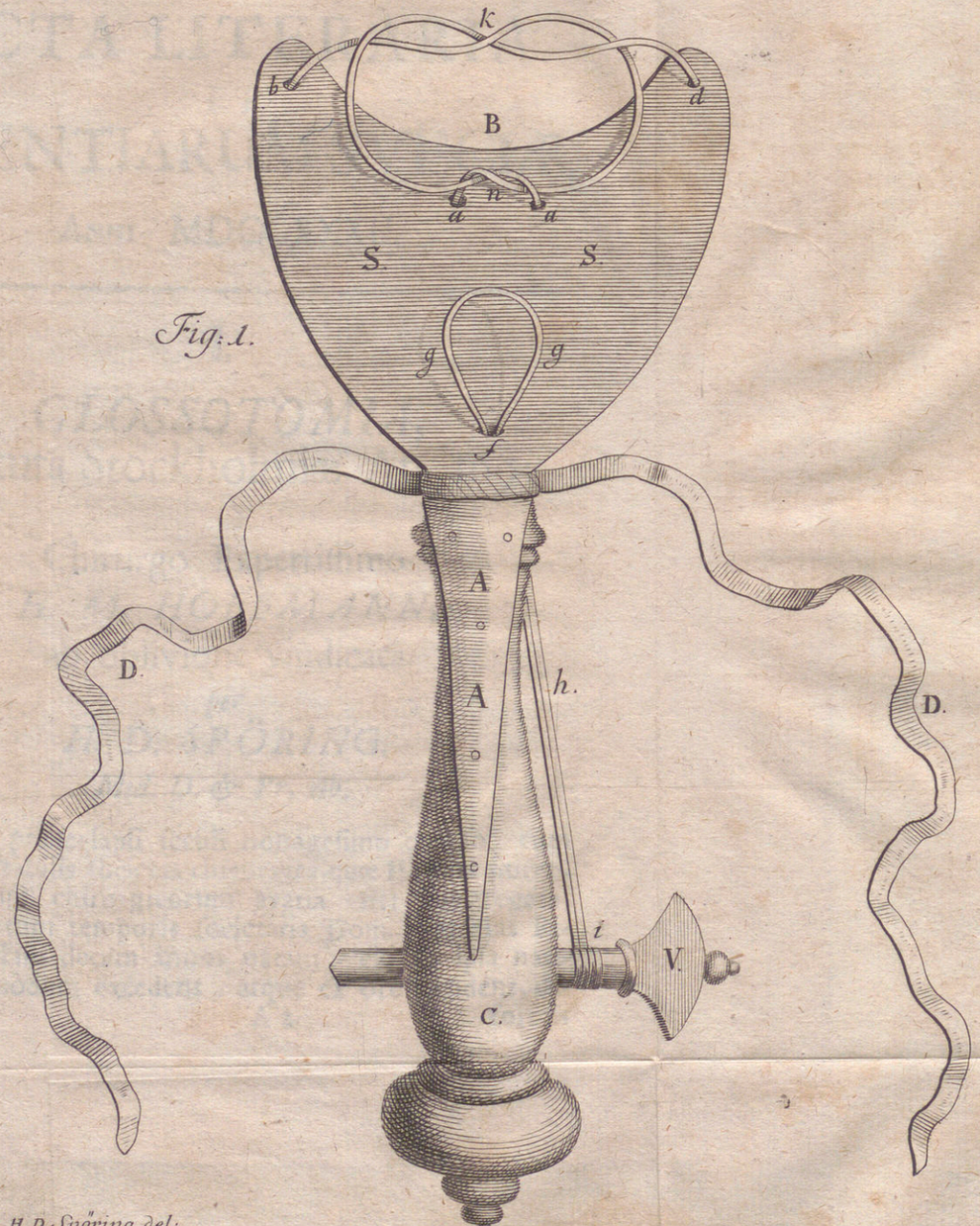

Fig. 1.

H. D. Spöring del:

Machinæ facies postica.

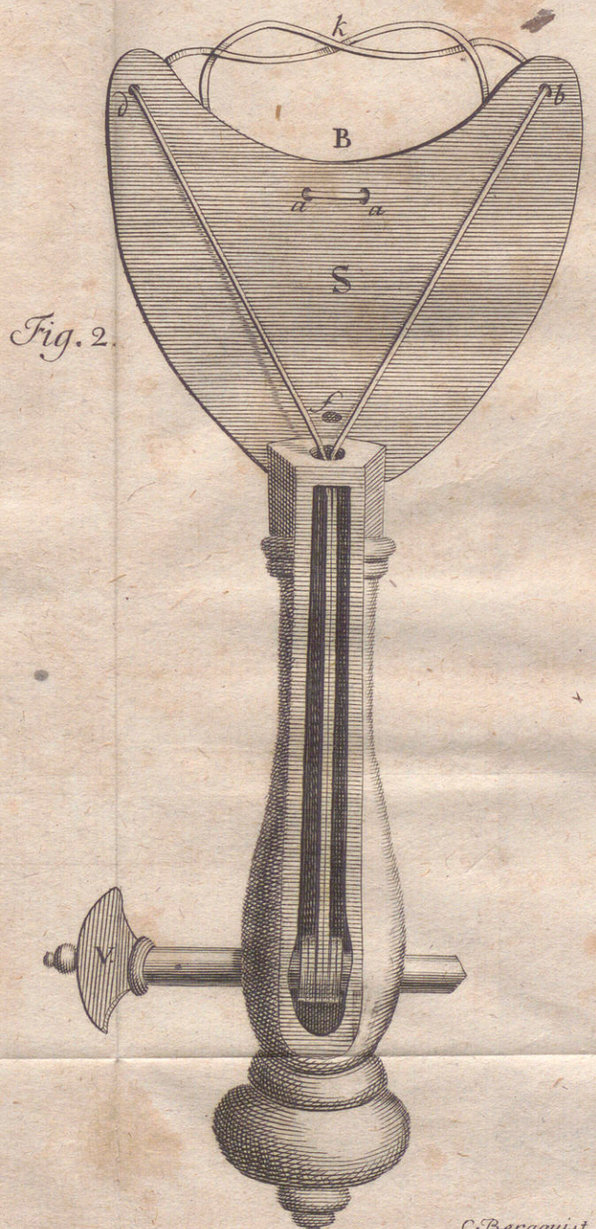

Fig. 2.

C. Bergquist sculps: Holmiæ.

Acta Lit. Su. a. MDCCXXXII. p.1.

ACTA LITERARIA ET SCIENTIARUM SVECIÆ,

ANNI MDCCXXXII.

I.

GLOSSOTOMIA, Instituta Stockholmiæ An. 1695.

à

Chirurgo Expertissimo

H. M. HOFFMANN,

ab oblivione vindicata

per

H. D. SPÖRING.

Med. D. & Pr. Ab.

ANno præterlapsi seculi nonagesimo quinto, cum spectabilis societas chirurgica, quæ Holmiæ floret, consiliorum chirurgicorum gratia esset congregata, Director tum temporis societatis Dom. Matthias Ribe, puellam decem annos natam, cui ab ipsa nativitate, modum excedens, atque ex ore pendens, de-

formis lingua erat, in medium producit. Hæc puella pauperibus nata parentibus, haud procul à civitate Uhmeå in Botnia occidentali, malum hoc contraxisse videtur ex eo, quod mater, cum utero ipsam gestaret, cursu defatigatum rangiferum, cui ex ore pendebat lingua, cum terrore aspiceret. Visa est hæc puella eo majore commiseratione digna, quo sors ejus infelicior, & aspectus magis esset horrendus. Lingua enim duos pollices crassa, longitudine quatuor pollicum ex ore pendens totum mentum obtegebat, ita, ut maxilla inferior huic ponderi haud parum cederet, ipsique extrorsum flecterentur dentes ejusdem maxillæ incisores, quorum, quemadmodum etjam molarium, ipsi nullus ad id tempus usus erat, cum propter linguæ crassitiem os nunquam claudere, cibos manducare, vel distincte loqui potuerit. Huic malo instar cumuli accedebat ingratus omnino mucus, quo deformis lingua nullo non tempore tantaque copia diffluebat, ut illi abstergendo vix sufficerent lintea. Hæc facies erat puellæ, huic malo chirurgicam manum mederi oportebat. Unus inter omnes, curam in se suscipit Chirurgus dexterrimus Dn. Hoffman, qui cum casum rariſſimum ab auctoribus vix notatum, multo minus ipsam operationem descriptam esse probe sciret, ipse de machina, qua lingua inter amputandum immobilis teneri debebat, sollicitus, sequentem invenit, qua adjutus, prompta manu operationem ipsam feliciſſimo cum successu perfecit. Descriptio machinæ hæc est: Ex lamina orichalci satis crassa, Vid: fig: I. atque tres pollices lata formetur spatula S. quatuor præter propter pollices longa, quæ ab altera parte extendatur in apciem A. qui cum ligneo manubrio conjungatur. Quoniam vero hæc spatula linguæ inter operandum

supponi

ſupponi debet, neceſſum eſt, ut a parte anteriore inſtar lunæ bicornis B. formata ſit, quo eo commodius radicem linguæ excipere poſſit. Ne vero inter ſecandum lædatur cultri acies, pars ſpatulæ ſuperior ligno vel corio craſſiore obducenda eſt. porro ligneum manubrium C. ſpatulæ huic adaptetur: ſit autem illud ſecundum longitudinem excavatum & apertum, ut funiculis, quibus lingua laminæ eſt alliganda, per excavatum manubrium libera ſit via: vid. fig. 2. illique circumduci queant verticillo V. ad finem manubrii poſito, mediante quo, funiculi non aliter ac chordæ in fidibus relaxari atque intendi poſſunt. Deinceps in ipſa lamina quatuor formentur foramina, duo ad a. a. totidemque ad b. d. per illa, quæ ad a. a. ſita ſunt, funiculus ſericus ducatur ab inferioribus ſurſum, ambabusque extremitatibus ad æqualem longitudinem redactis, ſimplex primo nodus n. formetur deinde dextra funiculi hujus extremitas per foramen ſiniſtrum b. ſiniſtra vero per dextrum d), facto prius laxo nodo k) a ſuperioribus deorſum ducatur. Duæ iſtæ funiculi extremitates, per cavum manubrium trahantur vid: fig. 2) atque verticillo V. alligentur ita, ut cum hoc circumduxeris, intendatur ab utraque parte funiculus, atque ſimul lingua, quæ in amplexu horum funiculorum hærere debet, firmiter pro lubitu conſtringi queat.

Præter hoc vinculum adhuc alio opus eſt pro amplectendo & firmando apice linguæ. Per foramen itaque f, quod circa manubrium eſt formatum, duplex trahatur filum g. g. ita ut binæ fili extremitates ab averſa parte laminæ nec non manubrii hæreant, h. atque verticillo annectantur, i). Tandem manubrio, eo loci, ubi laminæ junctum eſt, adaptetur faſcia quædam D. D.

mediante qua, postquam ori intrusa est lamina, facto post cervicem nodo, firmari possit, ne patiens, inter operandum, illam valeat ex ore protrudere.

Cultrum quod attinet vel ferrum, quo usus est Operator noster, erat idipsum ad instar ferri, quo utuntur sculptores & lapidicidæ (Hugg-jârn) incurvum, inflexum tamen, ut justam linguæ, inter amputandum, figuram reddere posset. Erat, quod benè notandum, ferrum hoc hunc in modum flexum, ut binæ aciei ejus extremitates linguæ marginem ab utroque latere perfectè tangerent.

Hisce omnibus ritè paratis, ad ipsam operationem se accingebat felicissimus noster Operator, præsentibus Generosissimo D:no URBANO HIERNE, Archiatro Regio primario, Regiique Collegii Med. Præside gravissimo, Nobb. atque Celeberrimis D. D. Professoribus atque Med. Doctoribus, D:n. L. ROBERG, D. BELOW, D. SKRAGGE, D. von HORN, nec non Directore Societatis Chirurgicæ, D. MATTHIA RIBE, Chirurgisque D. GUST. BOLTENHAGEN, LUD. HODDERS, JOACH. ZIERVOGEL, aliisque quam plurimis Chirurgiæ studiosis, omnibus & spectatoribus & testibus.

Puella debito modo sellæ alligata, præsentibusque ministris, qui caput ejus immobile tenerent, jussit Operator, ut linguam quantum posset protruderet, deinde illam similiter retrotraheret, ut videret quanta portio ipsi esset amputanda. Si enim illam justò curtiorem redderet, vel, ut ante, mutam, vel ad minimum inarticulate locuturam; si justo longiorem, hanc in ore contineri non posse, adeoque irritum fore opus judicabat. Facto itaque primo in lingua signo quodam, machinam ori leniter intrudebat, ita ut supra illam extensa

extensa esset lingva, deinde retroductis fasciis D. D. post cervicem, nodoque facto, machinam, ne inopportunè illam inter operandum ab ore amovere posset puella, firmabat. Tum linguam per spatium illud formatum à ligamentis b. d. nec non alterum formatum à g. g. trahebat, ut inter bina hæc vincula esset distantia duorum pollicum, mediumque inter hæc occuparet locum, locus in linguæ superficie notatus, circa quem incisio fieri debebat. Porrò interposito dentibus bacillo, ne inter amputandum linguam morderet patiens, verticillum, circa quod funiculi b. d. & g. g. (vid. fig. 1. & 2.) ducti erant, circum rotabat, quo factum est, ut extensa supra machinam lingua, funiculis excepta atque involuta, hoc modo quam arctissime alligaretur. Hujus ligaturæ duplex erat usus, partim ut linguam immobilem servaret, partim ut hæmorrhagiam præcaveret. Tandem linguæ, ad locum anteà notatum, agili & expedita manu ferrum admovebat, illoque contra machinam fortiter presso, atque hinc inde parum moto, superfluam linguæ molem uno ferè momento auferebat, quæ lanci imposita tres pendebat uncias.

Sectionem insequebatur hæmorrhagia quidem, verum levis, quæ post applicatum actuale cauterium, mox cessabat. Peracta operatione, verba quædam & quidem distincte pronunciare puella nostra cepit, non sine ingenti adstantium gaudio, matris præsertim, quæ præ lætitia lacrymis fere diffluebat, DEo pro restitutione filiæ suæ gratias toto pectore agens. E re jam erat altissimum puellæ imponere silentium, ne linguæ motu recens in parte adeò tenera vulnus in pejus abiret. Pro tumore atque inflammatione coërcen-

coërcendis quotidie linguæ applicari curavit Mucil. g. Cydon. Lini, cum Melle Rosar. Chelidon. & Tinct. Opii. Separatâ eschará, cum sanguinis ne minimum effluëret, Aquam Calcis cum R. Myrrhæ & melle Chelidon: interdum Aqua Calcis solam tepidam in ore tenere jussit, quibus remediis, benedicente DEo, post tres septimanas in integrum restituta fuit, distinctè loqui, sapores quam accuratissimè dignoscere, labia, quæ à nativitate propter interpositam grandem linguam turpiter hiabant, jam eleganter ad se invicem ducere, ciboque perfectè manducare potuit. Incisores verò dentes non respondebant, quoniam maxilla inferior cum suis incisoribus à pondere super incumbentis linguæ extrorsum cesserat.

Vestrum jam est salutaris artis Chirurgicæ Magistri, nobile hoc inventum, in vestros usus vertere, vel, si poteritis, illud emendare.

Casum hunc rariſſimum debeo humanitati, Viri Nobiliſſimi atque Experientiſſimi Dn. EVALDI RIBE Archiatri Regii atque practici Stockholmienſis, cujus in ſcriniis ipſum b. Hoffmanni authenticum, germanica lingua exaratum, hucuſque latuit.

In figura 2:da de induſtriâ omiſſa eſt delineatio funiculi g. g. ne forſan confuſionem pareret funiculis d. b. ad manubrii cavum pergentibus

II.

II.
Plantarum circa Upſaliam ſponte naſcentium CATALOGUS.

Avia Meleridum peragro lOCa.

Abies tenuiore folio, fructu deorſum inflexo. Tourn. Inſt. R. H. 585.
Abſinthium vulgare, majus. J. Bauh. Hiſt. 3. 168.
Abrotonum campeſtre, cauliculis rubentibus. C. Bauh. Pin. 136.
Abrotonum campeſtre cauliculis albicantibus. C. B. 136.
Acer platanoides. I. R. H. 615.
Acetoſa pratenſis. C. B. 114.
Acetoſa arvenſis, lanceolata. C. B. 114.
Acetoſa lanceolata, anguſtifolia, repens. C. B. 114.
Acetoſa arvenſis, minima. non lanceolata. C. B. 114.
Acinos. Raj. Hiſt. 553.
Acorus verus, ſ. Calamus aromaticus officinarum. C. B. 34.
Agaricus poroſus, igniarius. Cat. Giſſens. 193.
Agrimonia officinarum. I. R. H. 301.
Alchimilla vulgaris. C. B. 319.
Aliſma. C. G. 126.
Allium campeſtre, juncifolium, capitatum, purpuraſcens, majus. C. B. 74.
Allium montanum, capite rotundo. C. B. 75.
Alnus vulgaris. J. Bauh. 1. 151.
Alnus folio incano. C. B. 428.

Alsinastrum serpyllifolium flore albo, tetrapetalo. Vaill. Botan. Paris. 5. tab. 2. fig. 2.
Alsine major, repens, perennis. J. B. 3. 362. quoad descr.
Alsine altissima nemorum. C. B. 250.
Alsine media. C. B. 250.
Alsine pratensis, gramineo folio angustiore. I. R. H. 143.
Alsine folio gramineo, angustiore, palustris. C. G. 173.
Alsine, quæ Caryophyllus holostius, arvensis, medius. Raj. Syn. 347.
Alsine aquatica, folio Gratiolæ, stellato flore. C. G. 58.
Alsinella muscoso flore, repens. C. G. 81.
Alysson segetum foliis auriculatis, acutis. I. R. H. 217.
Amanita campestris, alba superne, inferne rubens. C. G. 177.
Amanita lateritii coloris, croceo succo turgens. C. G. 179.
Amanita lutea, oris contortis. C. G. 179.
Amanita piperata, alba, lacteo succo turgens. C. G. 179.
Amanita muscaria, miniata. C. G. 181.
Amanita pediculo bulbiformi, pileo fusco, lamellis & pediculo obscure violaceis. C. G. 184.
Amanitæ parvæ, viscidæ, albæ, luteæ, & rubentes. C. G. 185.
Anacampseros, vulgo Faba crassa. J. B. 3. 681.
Androsace vulgaris, latifolia, annua. I. R. H. 123.
Anemonoides flore majore. C. G. 39.
Anemonoides flore majore, purpurascente.
Angelica sylvestris, magna, vulgatior. I. B. 3. 144.
Angelica sylvestris, minor, s. erratica. C. B. 155.
Anonis spinis carens, purpurea. C. B. 389.
Aparine vulgaris. C. B. 334.
Aparine palustris, minor, Parisiensis, flore albo. I. R. H. 114.

Apono-

Aponogeton aquaticum, graminifolium, ſtaminibus ſingularibus. Ponted. Anth. 117.
Artemiſia vulgaris, major, caule, & flore purpuraſcentibus. C. B. 137.
Artemiſia vulgaris, major, caule ex viridi albicante. C. B. 137.
Arum paluſtre, radice Arundinacea. Herm. H. L. B.
Arundo vulgaris, ſ. Φραγμῖτις Dioſcoridis. C. B. 17.
Arundo vulgaris, ſ. Καλαμάγρωσις Dioſcoridis. Bot. Par. 16.
Aſclepias albo flore. C. B. 303.
Asperugo vulgaris. I. R. H. 135.
Asperula, ſ. Rubeola montana, odora. C. B. 334.
Aſter Montanus, luteus, ſalicis glabro folio. C. B. 266.
Aſter maritimus, cæruleus, Tripolium dictus. R. S. 175.
Atriplex vulgaris, anguſtifolia, cum folliculis. I. B. 2. 973.
Atriplex ſylveſtris folio haſtato, ſ. deltoide. H. R. Bleſ. 26.

BEtula. C. B. 427.
Betula paluſtris, pumila, foliis parvis, rotundis.
Biſtorta Alpina, minor. C. B. 192.
Boletus magnus Auguſti menſis. C. G. 188.
Braſſica campeſtris, perfoliata, fl. luteo. Fl. Pruſſ. 29.
Brunella major, folio non diſſecto. C. B. 260. Eadem elatior. Burſ. 15. 57.
Brunella major, folio non diſſecto, flore cæruleo punicante. C. B. 261.
Brunella major, folio non diſſecto, flore albo. C. B. 261.
Bryum roſeum, minus, foliis ſubrotundis. R. S. 92.
Bryum erectis capitulis, calyptrâ laxâ, conicâ, foliis ſerpylli pellucidis, anguſtioribus. C. G. 223.

Bryum parvum erectis, pyriformibus, majusculis capitulis, foliolis ſerpylli pellucidis. C. G. 223.

Bryum erectis, falcatis capitulis, trichodes, foliis latiusculis extantibus, in pilum caneſcentem deſinentibus. C. G. 224.

Bryum erectis capitulis, trichodes, foliis latiusculis congeſtis, in pilum caneſcentem deſinentibus. C. G. 224.

Bryum hypnoides, erectum, montanum, erectis capitulis acutis. R. S. 94.

Bryum erectis capitulis, anguſtifolium, caule reclinato. C. G. 222.

Bryum capitulis oblongis, rubentibus, foliis oblongis, anguſtis, pellucidis, rugoſis. R. S. 95.

Bryum anguſtis, viridibus foliis, capitulis erectis, brevibus pediculis inſidentibus, calyptrâ falcatâ, vel avium unguiculos referente. C. G. 225.

Bryum trichoides, reclinatis cauliculis, capitulis erectis, acutis. R. S. 96.

Bryum hypnoides, capitulis plurimis, erectis, lanuginoſum. R. S. 97.

Bryum trichodes, capitulis erectis, pediculis intortis, tenuibus, virentibus. C. G. 225.

Bryum trichodes vireſcens, erectis majusculis capitulis, maliformibus. C. G. 224.

Bryum trichoides læte virens, capitulis cernuis, oblongis. R. S. 100.

Bryum trichodes, capitulis reflexis, pediculis ima medietate rubris, ſummâ luteo-virentibus. C. G. 226.

Bryum capitulis reflexis, foliolis latiusculis, congeſtis. C. G. 227.

Bryum trichodes, hirſutie caneſcens, capitulis ſubrotundis

tundis, reflexis, in perbrevibus pediculis. C. G. 226.

Bryum capitulis ſubrotundis, reflexis, cauliculis teretibus, argenteis. C. G. 226.

Bryum nitidum, capitulis reflexis, calyptra ſurſum vergente, præaltis pediculis, e cauliculis novis egredientibus. C. G. 227.

Bryum nitidum foliis ſerpylli pellucidis, anguſtioribus, reflexis, capitulis ſubrotundis, carnei coloris, in pediculis brevioribus. R. S. 102.

Bryum nitidum ſerpylli rotundis, & minoribus, pellucidis foliis majus. R. S. 102.

Bryum nitidum ſerpylli rotundis & minoribus, pellucidis foliis, minus. R. S. 103.

Bryum minimum, foliis brevioribus, & latioribus. Muſcus capillaceus omnium minimus. Bot. Par. 130. tab. 26. f. 2.

Bryum minimum foliis longioribus & anguſtioribus. Muſcus capillaceus omnium minimus, foliis longioribus, & anguſtioribus. Bot. Par. 130. t. 29. f. 5.

Bugloſſum anguſtifolium, majus, flore cæruleo. C. B. 256.

Bugloſſum anguſtifolium majus, flore albo cæruleſcente.

Bugloſſum anguſtifolium ſemine echinato. I. R. H. 134. Lappula Riv.

Bugloſſum arvenſe, annuum, lithospermi folio. I. R. H. 134.

Bugula. Dod. Pempt. 135.

Buphthalmum Tanaceti minoris foliis. C. B. 134.

Burſa paſtoris major, folio ſinuato. C. B. 108.

Burſa paſtoris major, folio non ſinuato. C. B. 108.

Burſa paſtoris minor, foliis integris. C. B. 108.

Burſa paſtoris minor, foliis inciſis. C. B. 108.

Butomus flore roſeo. I. R. H. 271.

CAlamintha humilior folio rotundiore. I. R. H. 194.
Calamintha humilior folio rotundiore, minor, & elegantior. I. R. H. 194.
Calceolus. Fl. Jen.
Cameraria aquatica, & major. C. G. 61.
Campanula vulgatior foliis Urticæ, vel major, & aſperior. C. B. 94.
Campanula vulgatior foliis Urticæ, vel major, & aſperior flore candido. C. B. 94.
Campanula altiſſima, hirſuta, aſperior, foliis anguſtis, floribus parvis conglomeratis. C. G. 121.
Campanula pratenſis, flore conglomerato. C. B. 94.
Campanula anguſtifolia, cærulea. I. B. 2. 803.
Campanula anguſtifolia, alba. I. B. 2. 803.
Campanula minor, rotundifolia, vulgaris, flore cæruleo. C. B. 93.
Campanula minor, rotundifolia, vulgaris, floribus candidis. C. B. 93.
Campanula ſerpyllifolia. C. B. 93.
Cardamine pratenſis, magno flore purpuraſcente. I. R. H. 224.
Cardamine pratenſis magno flore albo. I. R. H. 224.
Cardiaca. I. B. 3. 320.
Cardiaca flore albo, caule ex viridi albicante. Cardiaca flore albo. I. R. H. 187.
Carduus lanceatus, latifolius. C. B. 385.
Carduus lanceatus, latifolius flore albo. I. R. H. 440.
Carduus caule criſpo. I. B. 3. 59.
Carduus tomentoſus, Acanthi folio, vulgaris. I. R. H. 441.

Cardu-

Carduus vinearum repens, folio ſonchi. C. B. 377.
Carduus paluſtris. C. B. 377.
Carlina ſylveſtris, vulgaris. Cluſ. Hiſt. CLVI.
Carum. Riv. Irr. Pent.
Caryophyllata vulgaris. C. B. 321.
Caryophyllata aquatica nutante flore. C. B. 321. Eadem flore uno alteri innato.
Caryophyllus ſylveſtris, vulgaris, latifolius. C. B. 209.
Caryophyllus ſylveſtris, vulgaris, latifolius, flore purpureo, fundo albis maculis punctato.
Caryophyllus ſylveſtris, vulgaris, anguſtifolius. C. B. 209. Caryophyllus montanus albus. Tabern. 2. 4.
Caſſida paluſtris, vulgatior, flore cæruleo. I. R. H. 182.
Caſſida folio non ſerrato. Scutellaria folio non ſerrato. Riv. Irr. M.
Caucalis ſemine aſpero, floſculis rubentibus. C. B. 153.
Centaurium minus, maritimum, anguſtifolium, flore purpureo. In litoribus marinis naſcitur, florum laciniis rotundis, caulibus parum ramoſis, dichotomis.
Ceraſtium hirſutum, viscoſum. C. G. 41.
Ceraſtium hirſutum, majus, flore parvo. C. G. 48.
Cerefolium ſylveſtre. Riv. Irr. Pent.
Chamæmelum vulgare, Leucanthemum Dioſcoridis. C. B. 135.
Chamæmelum fœtidum. C. B. 135.
Chamæmelum inodorum. C. B. 135.
Chamæmelum inodorum flore pleno. I. R. H. 494.
Chara vulgaris, fœtida. R. S. 132.
Chara major, ſubcinerea, fragilis. R. S. 132.
Chara major, caulibus ſpinoſis. R. S. 132.

Chara

Chara minor, caulibus, & foliis tenuissimis. R. S. 133.
Chara translucens, minor, flexilis. R. S. 133.
Chelidonium majus, vulgare. C. B. 144.
Chenopodium, Pes anserinus 1. Tabern. 2. 137.
Chenopodium folio sinuato, candicante. I. R. H. 506.
Chenopodium folio triangulo. I. R. H. 506.
Chenopodium betæ folio. I. R. H. 506.
Chenopodium erectum, foliis triangularibus, dentatis, spicis e foliorum alis, plurimis, longis, erectis, tenuibus. R. S. 155.
Chondrilla sonchi folio, flore luteo, pallescente. I. R. H. 475.
Christophoriana vulgaris, nostras, racemosa, & ramosa. I. R. H. 299.
Chrysosplenium foliis amplioribus, auriculatis. I. R. H. 146.
Cicuta. Riv. Irr. Pent.
Circæa minima. I. R. H. 301.
Cirsium pratense, singulari capitulo magno, uno, gemino, tergeminoque, foliis aliis integris, aliis dissectis.
Clavaria alba pistilli forma. Bot. par. 39.
Clavaria minima. Fungus clavatus, minimus. R. S. 14.
Clinopodium Origano simile. C. B. 224.
Clymenum Parisiense, flore cœruleo. I. R. H. 396.
Conferva marina, trichoides, ramulis virgatis, longioribus, glabris. R. S. 60.
Conferva reticulata. C. G. 199.
Convolvulus minor, arvensis, flore roseo. C. B. 294.
Convolvulus minor, arvensis, flore candido. C. B. 294.
Convolvulus minor, arvensis, flore albo, punicantibus lineis aspersо. I. R. H. 83.
Conyzoides. C. G. 154. Conyza cœrulea, acris. C. B. 265.

Coral-

Corallorrhiza. Kram. 44.
Cornus pumila, herbacea, Chamæpericlymenum dicta. Hort. Eltham. p. 108.
Corylus ſylveſtris. C. B. 418.
Cracca. Riv. Irr. Tetr.
Cracca flore purpureo. Vicia multiflora, hirſuta, purpurea. Fl. Pr. 284.
Cracca flore albo.
Cracca ſegetum purpuro-violacea. Vicia multiflora purpuro-violacea tota. Bot. Par. 203.
Cracca ſegetum purpuro-violacea cum alis albicantibus. Vicia multiflora purpuro-violacea, cum alis albicantibus. Bot. Par. 203.
Cracca ſylvatica, rotundifolia, floribus ex albo variis. Fl. Jen. 212.
Cracca ſylvatica, rotundifolia, floribus albis.
Cracca minor. Riv. Irr. Tetr.
Cracca minor, ſiliquis gemellis. Riv. Irr. Tetr.
Cratægus Scandica, foliis oblongis, nonnihil laciniatis, & ſerratis.
Criſta Galli major, & elatior, calyce floris hirſuto, rictus limbo violaceo. Fl. Jen. 194.
Criſta Galli pratenſis, humilior, coma fuſca. Fl. Jen. 194.
Cruciata paluſtris, alba. I. R. H 115.
Cuſcuta major. C. B. 219.
Cuſcuta minor. I. R. H 652.
Cyanus ſegetum flore cœruleo. C. B. 273.
Cyanus ſegetum diſco carneo, cum corona candida. I. R. H. 446.
Cyanus ſegetum diſco purpureo, cum corona candida. I. R. H. 446.
Cynapium. Riv. Irr. Pent.
Cynogloſſum majus, vulgare. C. B. 257.

Cynogloſſum majus, vulgare, ſlore albo. C. B. 257.
Cyperoides nigro-luteum, vernum, majus. I. R. H. 529.
Cyperoides nigro-luteum, vernum, minus. I. R. H. 529.
Gr. Cyperoides foliis caryophylleis, ſpicis erectis, ſeſſilibus, e ſeminibus confertis, compoſitis. R. S. 418.
Cyperoides montanum, ſpicis floriferis, ſeminiferis, e rarioribus granis triquetris conſtantibus, interſperſis. C. G. 50.
Cyperoides veſicarium, majus. C. G. 63.
Cyperoides nemoroſum, ſpicis parvis, aſperis. C. G. 62.
Gr. Cyperoides ſpicatum, minus, ſpicâ longâ, divulſa ſeu interruptâ. R. S. 424.
Cyperoides ſpicatum, minimum, ſpica divulſa, aculeata. Scheuchz. 485.
Cyperoides foliis caryophylleis, ſpicis e rarioribus & tumidioribus veſicis, compoſitis. I. R. H. 530.
Cyperoides ſpicis parvis, longè diſtantibus. I. R. H. 530.
Cyperoides minus, ſpicis denſioribus. I. R. H. 530.
Cyperoides monoſtachyon, paluſtre, majus, ſpicâ compactâ. C. G. 62.
Cyperoides ſpica, pendula, breviore. I. R. H. 529.
Cyperoides ſpica pendula, breviore, minus. C. B. Th. 85.
Cyperoides polyſtachyon, ſpicis particularibus, brevioribus, mollibus. C. G. 71.
Cyperoides polyſtachyon, ſpicis particularibus, brevioribus, mollibus, foliolo infimæ ſpicæ ſubjecto. Gramen Cyperoides ex monte Ballon, ſpica divulſa. I. B. 2. 497.
Cyperoides polyſtachyon, lanuginoſum. I. R. H. 529.
Cyperoides polyſtachyon, flavicans, ſpicis brevibus prope ſummitatem caulis. I. R. H. 530. C. G. 77.
Cyperoides paluſtre, aculeatum, capitulo breviore. I. R. H. 529.

Cype-

Cyperus gramineus. I. B. 3. 504.
Cyperus panicula ſparſa, e ſpicis longioribus, tenuioribus, teretibus, compoſita. Scheuchz. 398.
Cyperus minor, paluſtris, glaber, paniculis albis, paleaceis. H. Ox. 3. ſ. 8. t. 9. f. 39.

Delphinium ſegetum, flore cœruleo. I. R. H. 426.
Delphinium ſegetum flore violaceo. I. R. H. 426.
Dens leonis latiore folio. C. B. 126.
Dens leonis minor, tenuiter laciniatus. Burſ. 6. 40. a.
Dentaria heptaphyllos, baccifera. C. B. 322.
Dortmanna lacuſtris, floribus ſparſis, pendulis. Rudb. Fil. Act. Lit. & Sc. Svec. 1720. 97. f. 2.
Draba vulgaris, caule nudo, polygoni folio hirſuto. C. G. 40.
Draba Alpina, hirſuta. Dill. N. pl. G. 123.
Dryopteris. C. G. 103.

Echioides. Riv. Irr. Mon.
Elichryſum montanum flore rotundiore, candido, purpureo, ſubpurpureo, & variegato. I. R. H. 453.
Elichryſum montanum longiore, & folio & flore, albo, & purpureo. I. R. H. 453.
Empetrum montanum, fructu nigro. I. R. H. 579.
Epilobium latifolium, glabrum, flore valde ſpecioſo. C. G. 131.
Epilobium hirſutum majus, minore flore. Chamænerion villoſum, majus, parvo flore. I. R. H. 303.
Epilobium glabrum, majus, purpureo flore. C. G. 91.
Epilobium glabrum, minus. C. G. 128.
Epilobium glabrum, anguſtifolium. C. G. 128.
Equiſetum aruenſe longioribus ſetis. C. B. 16.
Equiſetum ſylvaticum. R. S. 130.
Equiſetum paluſtre. R. S. 131.

Equiſetum paluſtre minus; polyſtachyon. C. B. 16.
Equiſetum paluſtre tenuiſſimis, & longiſſimis ſetis. C. B. 16.
Equiſetum majus. R. S. 130.
Equiſetum nudum. R. S. 131.
Erica vulgaris, glabra. C. B. 485.
Erica vulgaris, glabra flore albo. C. B. 485.
Erinaceus pileolo ampliſſimo, fuſco, imbricato. Fungus echinatus, maximus, umbraculo ampliſſimo, obſcuro, & nigricante. Fl. Jen. 301.
Erinaceus coloris pallide lutei, C. G. 188.
Erinaceus minimus, auriſcalpium referens. Fungus erinaceus, eſculentus, parvus, pediculo longiore, auriſcalpium referens, buxei coloris, in ſtrobilis pini eveniens. Kram. 146.
Eryſimum vulgare. C. B. 100.
Eryſimum alterum ſiliquis erucæ. C. B. 101.
Euphraſia officinarum. C. B. 233.

FAgopyrum vulgare ſcandens I. R. H. 511. Falcata. Riv. Irr. Tetr.
Feſtuca avenacea, hirſuta, paniculis minus ſparſis. R. Hiſt. 1289.
Feſtuca avenacea ſpicis habitioribus, glumis glabris. R. S. 414.
Feſtuca avenacea ſterilis, ſpicis erectis. R. S. 413.
Ficaria. C. G. 39.
Ficaria foliis maculatis. Chelidonia rotundifolia, minor, foliis macula purpurea notatis. C. B. 309.
Filago floribus per caulem ſparſis. C. G. 149.
Filago incana, capitulis in ſummis caulibus, & ramulis, diſpoſitis. C. G. App. 2.
Filicula Alpina, tenerior, alis latiusculis, brevioribus, integris, profunde dentatis. H. Ox. 3. 576. ſ. 14. t. 3. f. 23.

Filicu-

Filicula, quæ Adiantum nigrum officinarum, pinnulis obtusioribus. I. R. H. 542.
Filicula regia, fumariæ pinnulis. Bot. Paris. 52. t. 9. f. 1.
Filicula saxatilis, corniculata. C. B. 358.
Filipendula vulgaris, an Molon Plinii? C. B. 163.
Filix fœmina. Dod. 459.
Filix mas. Dod. 459.
Filix non ramosa, latifolia, dentata. I. R. H. 536.
Filix mas non ramosa, pinnulis angustis, rarioribus, profunde dentatis. C. G. 104.
Filix minor Britannica, pediculo pallidiore, alis inferioribus deorsum spectantibus. H. Ox. 3. 575.
Fluvialis foliis angustioribus, rarius dentatis. D. Dill.
Fontinalis major, foliis triangularibus, complicatis, capitulis in foliorum alis sessilibus. R. S. 79.
Fontinalis minor, foliis triangularibus, minus complicatis, capitulis, in summis ramulis, sessilibus. R. S. 79.
Fragaria vulgaris. C. B. 326.
Fragaria minor, dulci fructu. Rudb. Hort. Upsal.
Frangula. Dod. 772.
Fraxinus excelsior. C. B. 416.
Fucus maritimus, vel, quercus maritima, vesiculas habens. C. B. 365.
Fucus maritimus, vel, quercus maritima, foliorum extremis tmidis, quam aliqui glandiferam vocant. C. B. 365
Fucus palmaris, angustifolius, ad extrema vesiculis rugosis bifurcatus. H. Ox. 3. 647. s. 15. t. 8. f. 12.
Fumaria. Fuchs. 338.
Fumaria bulbosa radice non cava, minor. C. B. 144.
Fungoides coralliforme, album, minus, & ramosum: Corallofungus candidissimus, Bot. Par. 41. t. 8. f. 4.
Fungoides Coralliforme, luteum, fœtidum, & minus ramosum. C. G. 191.

Fungus pulverulentus, dictus crepitus Lupi. I. B. 3. 848.
Fungus rotundus, orbiculatis. C. B. 374.
Fungus pulverulentus, pyriformis, albus.
Fungus pulverulentus pyriformis, cineraceus. Lycoperdon pyriforme, cineraceum. I. R. H. 563.
Fungus maximus, rotundus, pulverulentus, dictus Germanis Pfofist. I. B. 3. 848.
Fungus pulverulentus, crepitus lupi dictus, coronatus, & inferne stellatus. R. S. 27. cum fig.
Fungus minimus, capitulo nigro, velut situ candicante obducto. Septembri in putridis lignis oritur.
Fungus minimus, capitulo albo, &, cum senuerit, scyphiformi. ibidem.
Fungus minimus, capitulo albo, globoso, araneoso. Mense Septembri post pluvias, in solo putrido, & suggrundiis occurrit.

Vid. Agaricus. Amanita. Boletus. Clavaria. Erinaceus. Morchella. Peziza.

GAle florifera, & fructifera. Bot. Par. 77.
Galeopsis procerior, fœtida, spicata. I. R. H. 185.
Galeopsis palustris, betonicæ folio, flore variegato. I. R. H. 185.
Gallium luteum. C. B. 335.
Gallium album, quadrifolium, erectum. Rubia pratensis lævis, acuto folio. C. B. 333.
Gentiana auctumnalis, ramosa. C. B. 188.
Gentiana pratensis, flore quadrifido, cæruleo, calyce foliaceo.
Geranium batrachiodes. Dod. 63. Geranium batrachiodes Dod. s. Gratia DEi Germanorum. Lob. Ic. 659.
Geranium batrachiodes, folio Aconiti. C. B. 317.
Geranium batrachiodes montanum, nostras. R. H. 1062.
Geranium sangvineum, maximo flore. C. B. 318.
Geranium columbinum, majus, flore minore, cæruleo. R. S. 358.

Gera-

Geranium cicutæ folio, inodorum. C. B. 319.
Geranium cicutæ folio, minus, & ſupinum. C. B. 319.
Geranium Robertianum I. rubens. C. B. 319.
Glaux paluſt. flore ſtriato, clauſo, foliis portulacæ. I. R. H. 88
Gramen aquaticum, fluitans, multiplici ſpica, ἄγρωστις πολύμιος. C. B. 3.
Gramen aquaticum, arundinaceum, paniculatum. Tab. 1. 511.
Gramen avenaceum, hirſutum, panicula purpuro-argentea, ſplendente. R. S. 406. t. 21. f. 2.
Gramen montanum, avenaceum, locuſtis rubris. C. B. 10. Pr. 20.
Gramen avenaceum, panicula ſparſa, locuſtis majoribus, & ariſtatis. I. R. H. 526.
Gramen avenaceum, utriculis lanugine flaveſcentibus. I. R. H. 525.
Gramen caninum, arvenſe, ſ. Gramen Dioſcoridis. Scheuchz. 5.
Gramen caninum, repens, vulgatius. H. Ox. 3. 178. ſ. 8. t. 1. f. 8.
Gramen caninum, maritimum, ſpica triticea, noſtras. R. H. 1256.
Gramen capillaceum, locuſtellis pennatis, non ariſtatis R. S. 410.
Gramen capillatum I. B 2. 462.
Gramen ſegetum altiſſimum, panicula ſparſa. C. B. 3.
Gramen glumis variis. C. B. 10. Pr. 21.
Gramen loliaceum, anguſtiore folio, & ſpica. I. R. H. 516.
Gramen paniculatum, locuſtis parvis, purpuro-argenteis, annuum. R. S. 407.
Gramen paniculatum, locuſtis parvis, purpuro-argenteis, majus, & perenne. R. S. 407.
Gramen paniculatum, anguſtifolium, montanum, panicula denſa, locuſtis parvis, muticis. Scheuchz. 180.

Gramen

Gramen paniculatum, odoratum. C. B. 3. Prodr. 7.
Gramen pratenſe, paniculatum, majus. Scheuchz. 177.
Gramen pratenſe, paniculatum, medium. C. B. 2.
Gramen pratenſe, criſtatum, ſ. Gramen ſpica criſtata lævi. C. B. 3. Prod. 8.
Gramen a gramine pratenſi ſpica fere arundinacea, glumis parum ariſtatis differens. Scheuchz. 142.
Gramen ſparteum, junci folium. C. B. 5.
Gramen ſpicatum, folio aſpero. C. B. 3. Pr. 9.
Gramen ſpicatum, folio aſpero, ſpica variegata. Scheuchz. 301.
Gramen ſpicatum, pratenſe, ſpica flaveſcente. C. B. 3.
Gramen ſylvaticum, panicula miliacea, ſparſa. C. B. 8.
Gramen tremulum, majus. C. B. 2.
Gramen typhoides, maximum, ſpica longiſſima. C. B. 4. Pr. 10.
Gramen typhoides, aſperum. I. C. B. 4.
Gramen typhoides aſperum. 2. C. B. 4.
Gramen typhoides aſperum 2, ſtaminibus & glumis cæruleſcentibus.
Gramen aquaticum, geniculatum, ſpicatum. C. B. 3.

Vid. Arundo. Cyperoides. Cyperus. Feſtuca. Juncus. Juncoides. Juncago.

HEdera major, ſterilis. C. B. 305.
Helianthemum vulgare, flore luteo. I. B. 2. 15.
Helleborine latifolia, montana. C. B. 186.
Helleborine ſylvatica, repens, plantaginis folio. H. Ox. 3. 487.
Hepatica flore ſimplici, cœruleo. Dill. N. Pl G. 108. Trifolium hepaticum flore ſimplici cœruleo. C B. 330.
Hepatica flore ſimplici, albo. Trifolium Hepaticum flore ſimplici albo. C. B. 330. Hepati-

Hepatica flore ſimplici rubro. Trifolium Hepaticum flore ſimplici rubro. C. B. 330.
Herba Paris. I. B. 3. 613.
Herniaria glabra. I. B. 3. 378.
Heſperis allium redolens. H. Ox. 2. 252.
Hieracium Alpinum, latifolium, hirſutie incanum, flore magno. C. B. 128.
Hieracium Alpinum, latifolium, maculatum, hirſutie incanum, flore magno. I. R. H. 472.
Hieracium fruticoſum, anguſtifolium, majus. C. B. 129.
Hieracium majus, erectum, anguſtifolium, caule lævi. C. B. 127.
Hieracium murorum, folio piloſiſſimo. C. B. 129.
Hieracium chondrillæ folio glabro, radice ſucciſa, majus. C. B. 127.
Hottonia. Boerh. 207.
Hottonia anguſtiore folio. Millefolium aquaticum, equiſetifolium, caule nudo. C. B. 141.
Hydroceratophyllum folio aſpero, quatuor cornibus armato. R. S. 135.
Hioſcyamus vulgaris, I. niger. C. B. 169.
Hypericum vulgare. C. B. 279.
Hypericum villoſum, erectum, caule rotundo. I. R. H. 255.
Hypericum, Aſcyron dictum, caule quadrangulo. I. B. 3. 382.
Hypnum repens, trichoides, terreſtre, viridius, minus, capitulis tumidioribus, cernuis. C. G. 216.
Hypnum repens, trichoides, terreſtre, minimum, & breve, capitulis tumidioribus, cernuis. R. S. 84.
Hypnum repens, criſpum, cupreſſiforme. C. G. 217.

Hypnum repens, filicinum, foliolis in aduncum mucronem abeuntibus. C. G. 217.
Hypnum repens, filici folium, ramosum, ramulis surrectis, & minus complanatis. C. G. 218.
Hypnum repens, filicinum, pennatum. C. G. 218.
Hypnum repens, filicifolium, ramosum, ramulis appressis, & magis complanatis. C. G. 218.
Hypnum repens, filicinum, crispum. R. S. 85.
Hypnum repens, paluſtre, foliis triangularibus, per caules expansis, extremitatibus convolutis, & acuminatis. C. G. 219.
Hypnum erectum, aut fluitans, aquaticum, foliis oblongis, peranguſtis, & acutis. C. G. 219.
Hypnum repens, triangularibus, majoribus, & pallidioribus foliis. C. G. 219.
Hypnum terreſtre, erectum, ramulis teretibus, foliis inter rotunda, & acuta, medio modo se habentibus. C. G. 220.
Hypnum paluſtre, erectum, arbuſculam referens, ramulis subrotundis. C. G. 220.
Hypnum erectum, arbuſculam referens, ramulis subrotundis, confertim nascentibus. Raj. S. 81.
Hypnum arboreum, repens, capitulis reflexis, brevibus pediculis insidentibus. C. G. 220.
Hypnum repens, triangularibus, minoribus foliis. R. S. 80.
Hypnum repens, triangularibus, minoribus foliis, pediculis & capitulis brevioribus, & tumidioribus, majus. R. S. 80.
Hypnum repens, veluti compreſſum, plumam luteo-argenteam repræsentans. Muscus pennatus major, cauliculis ramosis, in summitate velut spicatus. Fl. Pr. 167. Fig. 42.
Hypopitys lutea. C. G. 99.

Jacea

JAcea nigra, pratenſis, latifolia. C. B. 271.
Jacea vulgaris, laciniata, flore purpureo. I. R. H. 443.
Jacobæa vulgaris, laciniata. C. B. 131.
Impatiens. Riv. Irr. Tetr.
Iris paluſtris, lutea. Tab. 2. 338.
Juncago paluſtris, & vulgaris. I. R. H. 266.
Juncago maritima, foliis, ſpica, & ſeminibus brevioribus. Dill. App. 22.
Juncoides villoſum capitibus Pſyllii. Scheuchz. 310.
Juncoidi affinis paluſtris. Scheuchz. 336. Juncus floridus, minor. C. B. 12. Burſ.
Juncoides calyculis paleaceis, glomeratis, folio varians. Scheuchz. 330. T. 7. f. 10.
Juncus foliis articuloſis, floribus umbellatis. I. R. H. 247.
Juncus nemoroſus, folio articuloſo. I. R. H. 247.
Juncus foliis articuloſis, floribus umbellatis, cum utriculis. I. R. H. 247.
Juncus paluſtris, humilior, ſpica brevi, echinata, nigricante. Juncus paruus, montanus, cum parvis capitulis luteis. H. Ox. 3. 323. ſ. 8. t. 10. f. 35. Hæc figura ſpicam hujus plantæ utcunque repræſentat, & deſcriptio quadrat, ſynonyma minus.
Juncus paluſtris, humilior, erectus I. R. H. 246.
Juncus paluſtris, humilior, repens. I. R. H. 246.
Juncus lævis, panicula ſparſa, major. C. B. 12.
Juncus lævis, panicula non ſparſa. C. B. 12.
Juncus lævis, panicula ſparſa, minor. C. B. 12.
Juniperus vulgaris, fruticoſa. C. B. 488.
Juniperus vulgaris, arbor. C. B. 488.

KNawel. C. G. 87.

LAgopus. Riv. Irr. Tetr.
Lamium purpureum, fœtidum, folio ſubrotundo, ſ. Galeopſis Dioſcoridis. C. B. 230.
Lamium album, fœtidum, folio ſubrotundo, ſ. Galeopſis Dioſcoridis. C. B. 231.
Lamium vulgare, album, ſ. Archangelica, flore albo. I. R. H. 183.
Lamium foliis caulem ambientibus majus. C. B. 231.
Lamium folio caulem ambiente, minus. C. B. 231.
Lampſana. Dod. 664.
Lapathum folio acuto, criſpo. C. B. 115.
Lapathum aquaticum, folio cubitali. C. B. 116.
Lappa major, Arctium Dioſcoridis. C. B. 198.
Lappa major, montana, capitulis tomentoſis, ſ. Arctium Dioſcoridis. C. B. 198.
Laſerpitium foliis latioribus, lobatis. Herm. H. L. B.
Lathyrus ſylveſtris, luteus, foliis viciæ. C. B. 344.
Lathyrus ſylveſtris, major. C. B. 394.
Ledum foliis Rosmarini, alterum. Lob. Obſ. 558.
Ledum paluſtre, noſtras, arbuti flore. R. S. 472.
Lentibularia. Riv. Irr. Mon.
Lenticula paluſtris, vulgaris. C. B. 362.
Lenticula aquatica, triſulca. C. B. 362.
Leucanthemum vulgare. I. R. H. 492.
Leucanthemum ſylvaticum, tanaceti folio, ſemine umbilicato, flore minore. Fl. Jen. 137.
Leucanthemum ſylvaticum, tanaceti folio, ſem. umb., flore ſulphureo minore.
Lichen petalodes, polymorphos. C. G. 210.
Lichen paluſtris, rutæ folio: Hepatica paluſtris, lobis criſtatis: &, Hepatica paluſtris rutæ folio. Bot. Part. 98. 119. fig. 2.
Lichenaſtrum imbricatum, majus. C. G. App. 172. t. 16.

Lichena-

Lichenaſtrum imbricatum, minus. R. S. 111.
Lichenaſtrum capitulis nudis e plano medio foliorum enaſcentibus. C. G. 211.
Lichenaſtrum trichodes, capitulis, folliculis e ſummitate ramorum egredientibus, incluſis. C. G. 212.
Lichenaſtrum trichomanis facie, capitulis e foliorum ſummitate enaſcentibus, medium. R. S. 112.
Lichenaſtrum capitulis nudis, trichomanis facie, foliolis denſius congeſtis, minus. C. G. 212.
Lichenaſtrum trichomanis facie, capitulis e foliorum ſummitate enaſcentibus, minus. R. S. 112.
Lichenoides tubuloſum, ramoſiſſimum, fruticuli ſpecie, candicans. C. G. 202.
Lichenoides tubuloſum, ramoſiſſimum, fruticuli ſpecie, candicans, corniculis rufeſcentibus. C. G. 203. R. S. 67.
Lichenoides tubuloſum, cauliculis mollioribus, & craſſioribus, majus. R. S. 67.
Lichenoides tubuloſum, cinereum, non ramoſum. C. G. 204.
Lichenoides tubuloſum, pyxidatum, marginibus ſerratis. C. G. 204.
Lichenoides tubuloſum, pyxidatum, cinereum. C. G. 204.
Lichenoides tubuloſum, pyxidatum cinereum, margine prolifero. Lichen pyxidatus, margine prolifero, ſcabro. Bot. Par. tab. 21. f. 9.
Lichenoides pyxidatum, cinereum, elatius, ramulis pyxidatim deſinentibus. R. S. 69.
Lichenoides tubul. pyxidatum, tuberculis amœne coccineis. C. G. 204.
Lichenoides tubuloſum, pyxidatum, tuberculis amœne coccineis, proliferum. C. G. 205.
Lichenoides non tubuloſum, cinereum, ramoſum, totum cruſtaceum. R. S. 66. Liche-

Lichenoides montanum, non tubulosum, cinereum, ramosum, cauliculis brevioribus, & rigidioribus.
Lichenoides, lanæ nigræ instar saxis adhærens. Muscus Coralloides, lanæ nigræ instar saxis adhærens. R. S. 65.
Lichenoides, caule rigido, instar fili chalybei. Muscus caule rigido, instar fili chalybei. R. S. 65.
Lichenoides fungiforme, capitulis, vel vesiculis sphæricis, aqueo humore repletis. R. S. 70.
Lichenoides crustaceum & leprosum, scutellare, cinereum. C. G. 205.
Lichenoides crusta, foliosa, scutellata, flavescens. C. G. 206.
Lichenoides arboreum, foliosum, cinereum, scutellis nigris, foliorum extremitatibus hispidis, & pilosis. C. G. 207. Sine scutellis etiam reperitur.
Lichenoides saxatile, membranaceum, gelatinosum, tenue, nigrescens. C. G. 209.
Lichenoides saxatile, membranaceum, cinereum, ac veluti deustum. Lichen crustæ modo saxis adnascens, verrucosus, cinereus, & veluti deustus. I. R. H. 549.
Lichenoides saxatile, e cinereo fuscum, minimum. Lichen pulmonarius saxatilis, e cinereo fuscus, minimus. I. R. H. 549.
Lichenoides crusta foliosa, superne cinereo-glauca, inferne nigra, & cirrosa, scutellis nigricantibus. C. G. 206.
Lichenoides ramosum. Muscus ramosus. R. S. 65.
Lichenoides arboreum, ramosum, scutellatum, majus, & rigidius colore virescente. C. G. 207. R. S. 75.
Lichenoides crusta foliosa, scutellata, pullum. C. G. 206.
Lichenoides arboreum, ramosum, cinereo-candicans, segmentis angustioribus. R. S. 76.

Liche-

Lichenoides ceratophyllum, obtusius, & minus ramosum. R. S. 76.
Lichenoides peltatum, terrestre, cinereum, majus, foliis divisis. C. G. 208.
Lichenoides rigidum, Eryngii folia referens. R. S. 77.
Lichenoides eryngii folia referens tenuioribus, & crispioribus foliis.
Lichenoides, Muscus alcicornis quibusdam dictum. D. Dill.
Lichenoides, quod, Muscus pulmonarius tenerior, splendens, & lævis. D. D.
Lichenoides, quod, Ceratites bronchialis nonnullis dicitur. D. D.
Lichenoides, quod, Muscus aureus, tenuissimus. R. S. 65.
Lilium convallium album. C. B. 304.
Limnopeuce. Cord. H. 150.
Linagrostis panicula ampliore. I. R. H. 664.
Linagrostis panicula minore. I. R. H. 664.
Linagrostis sylvatica, spica simplici. Fl. Jen. 260.
Linagrostis juncea, alpina, capitulo parvo, tomento rariore. Scheuchz. 305. t. 8.
Linaria vulgaris, lutea, flore majore. C. B. 212.
Linaria arvensis, minima. Riv. Irr. Mon.
Linum sylvestre, catharticum. R. S. 362.
Lotus corniculata, glabra, minor. I. B. 2. 355.
Lunaria racemosa, minor, vel vulgaris. C. B. 354.
Lychnis sylvestris, alba, simplex. C. B. 204.
Lychnis sylvestris, s. aquatica, purpurea, simplex. C. B. 204. In hortulum translata, altero, & tertio anno, ex semine deciduo plantas albo flore nobis produxit.
Lychnis segetum major. C. B. 204.
Lychnis sylvestris, quæ Been album, vulgo. C. B. 205.

Lychnis

Lychnis montana, viſcoſa, alba, latifolia. C. B. 205.
Lychnis ſylveſtris, lanuginoſa, minor. C. B. 206.
Lychnis pratenſis, flore laciniato, ſimplici. H. Ox. 2. 537.
Lychnis ſaxatilis, alpina, glabra, pumila. I. R. H. 338.
Lychnis annua, minima, flore carneo, lineis purpureis diſtincto. I. R. H. 338.
Lychnis ſylveſtris, viſcoſa, rubra, anguſtifolia. C. B. 205.
Lychnis ſylveſtris, viſcoſa, anguſtifolia, flore incarnato. C. B. 205.
Lychnis ſylveſtris, viſcoſa, anguſtifolia, alba. I. R. H. 337.
Lycopodium clavatum, pediculis folioſis. C. G. 230.
Lycopodium elatius, foliis juniperinis, clavis ſingularibus, ſine pediculis. Muſcus ſquamoſus, foliis juniperinis, reflexis. I. R. H. 553.
Lycopodium cupreſſi foliis. Bot. Par. 123.
Lycopus paluſtris, glaber. I. R. H. 191.
Lyſimachia lutea, major, quæ Dioſcoridis. C. B. 245.
Lyſimachia lutea, major, quæ Dioſcoridis, foliis ternis. C. B. 245.
Lyſimachia lutea, major, quæ Dioſcoridis, foliis quaternis. C. B. 245.
Lyſimachia bifolia, flore globoſo, luteo. C. B. 245.

MAlva vulgaris, flore minore, folio rotundo. I. B. 2. 949.
Malus ſylveſtris, acido fructu. I. R. H. 634.
Marrubium album, vulgare. C. B. 230.
Melampyrum luteum, latifolium. C. B. 234.
Melampyrum latifolium, floribus parvis, luteis.
Melampyrum cærulea coma. C. B. 234.
Melampyrum candida coma. C. B. 234.
Melampyrum criſtatum. Riv. Irr. Mon.

Melilotus

Melilotus capſulis reni ſimilibus, in capitulum congeſtis, J. R. H. 407.
Mentha arvenſis, verticillata, hirſuta. I. B. 2. 217.
Mentha rotundifolia, paluſtris, ſ. Aquatica major. C. B. 227.
Menyanthes paluſtre, latifolium, & triphyllum. I. R. H. 117.
Menyanthes paluſtre, anguſtifolium, & triphyllum. I. R. H. 117.
Meſpilus Apii folio, ſylveſtris, ſpinoſa, ſ. Oxyacantha. C. B. 454.
Meſpilus folio ſubrotundo, fructu rubro. I. R. H. 642.
Millefolium vulgare, album. C. B. 140.
Millefolium vulgare, purpureum, minus. C. B. 140.
Mnion, peranguſtis, & brevibus foliis. C. G. 214.
Monorchis. Orchis odorata, moſchata, ſ. Monorchis. C. B. 84.
Morchella minor, oblonga, fuligine quaſi infecta. C. G. 188
Moſchatellina, foliis fumariæ bulboſæ. I. B. 3. 206.
Muſcus paluſtris, Adianto aureo affinis, ſcapis tenuibus, foliolis brevibus. R. S. 98.
Muſcus capillaceus, paluſtris, flagellis longioribus, bifurcatis. I. R. H. 551.
Vid. Bryum. Conferva. Fucus. Hypnum. Lichen. Lichenaſtrum. Lichenoides. Mnion. Polytrichum. Sphagnum. Ulva.
Myoſotis hirſuta, arvenſis, major. C. G. 55.
Myoſotis hirſuta, arvenſis, major, flore purpureo.
Myoſotis hirſuta, arvenſis, minor. Lithoſpermum arvenſe, minus, floribus luteo-cæruleis. I. R. H. 137.
Myoſotis glabra, pratenſis. C. G. 67.
Myoſuros. I. B. 3. 512.
NApus ſylveſtris. C. B. 95.
Naſturtium ſylveſtre, Oſyridis folio. C. B. 105.
Naſturtium ſylveſtre, capſulis criſtatis. I. R. H. 214.
Nepeta. Riv. Irr. Mon.
Nidus avis. I. R. H. 438.

Nymphæa lutea, major. C. B. 193.
Nymphæa alba, major. C. B. 193.
ODontites. Riv. Irr. Mon.
Ophiogloſſum vulgatum. C. B. 354.
Ophrys bifolia. C. B. 87.
Ophrys trifolia. C. B. 87.
Ophrys minima. C. B. 87.
Ophrys bifolia, bulboſa. C. B. 87.
Opulus Ruellii. I. R. H. 607.
Orchis alba, bifolia, minor, calcare oblongo. C. B. 83.
Orchis palmata, pratenſis, latifolia, longis calcaribus. C. B. 85.
Orchis palmata, pratenſis, maculata, flore variegato. C. B. 85.
Orchis palmata, pratenſis, flore variegato, non maculata.
Orchis palmata, minor, calcaribus oblongis. C. B. 85.
Orchis palmata, ſambuci odore, floribus exalbidis. C. B. 86.
Orchis palmata, ſambuci odore, floribus purpureis. C. B. 86.
Orchis palmata, paluſtris, latifolia. C. B. 86.
Orchis palmata, paluſtris, maculata. C. B. 86.
Orchis palmata, flore viridi. C. B. 86.
Origanum ſylveſtre, Cunila Bubula Plinii. C. B. 223.
Orobus ſylvaticus, purpureus, vernus. C. B. 351.
Orobus folio viciæ. Riv. Irr. Tetr.
Orobus radice tuberoſa. Riv. Irr. Tetr.
Orobus radice tuberoſa, flore albo.
Oxycoccus, ſ. vaccinia paluſtris. I. R. H. 655.
Oxys. Fuchſ. 564.
Oxys flore ſubcæruleo. I. R. H. 88.
PAdus Germanica, folio deciduo. Fl. Jen. 108.
Papaver erraticum, minus. C. B. 171.
Parnaſſia paluſtris, & vulgaris. I. R. H. 246.
Pedicularis pratenſis, purpurea. C. B. 163.

Penta-

Pentaphylloides paluſtre, rubrum. I. R. H. 298.
Pentaphylloides majus, erectum, flore luteo, ternis foliis, fragariæ inſtar, hirſutis. H. Ox. 2. 193.
Pentaphylloides argenteum, alatum, ſ. Potentilla. I. R. H. 298.
Perſicaria mitis, maculoſa, & non maculoſa, floribus purpuraſcentibus, & aliquando candidis. C. B. 101.
Perſicaria mitis, cum maculis ferrum equinum referentibus. I. R. H. 509.
Perſicaria minor. C. B. 101.
Perſicaria urens, ſ. Hydropiper. C. B. 101.
Perſicaria ſalicis folio, potamogeton anguſtifolium dicta. R. Hiſt. 184.
Perſicaria paluſtris, fluitans, foliis brevioribus, & latioribus, florum ſpica ſpecioſa, purpurea, compactiore. Fl. Jen. 78.
Peziza calyciformis, lentifera, lævis. C. G. 195.
Peziza inferne nigra, ſuperne alba, nigris maculis punctata. Fungus minimus, infundibuliformis, ſuperne nigris punctis notatus. R. S. 12.
Peziza acetabuliformis, ſubfuſca. C. G. 194.
Phellandrium. Dod. 580.
Piloſella major, repens, hirſuta. C. B. 262.
Pimpinella. Riv. Irr. Pent.
Pimpinella umbella rubente. Pimpinella ſaxifraga, major, umbella rubente. C. B. 159.
Pimpinella minor. Riv. Irr. Pent.
Pinguicula Geſneri. I. B. 3. 546.
Pinus ſylveſtris. C. B. 491.
Plantaginella. Dill. N. Pl. G. 113.
Plantago latifolia, ſinuata. C. B. 189.
Plantago latifolia, incana. C. B. 189.
Plantago latifolia, glabra, minor. C. B. 189.
Plantago anguſtifolia, major. C. B. 189.

Plantago anguſtifolia, minor. C. B. 189.
Plantago maritima, major, tenuifolia. I. R. H. 127.
Plantago maritima, major, tenuifolia, punctata. Plantago marina. Lob. Obſ. 163.
Plantago paluſtris, gramineo folio, monanthos, Pariſienſis. I. R. H. 128.
Polygala vulgaris, flore cæruleo. C. B. 215.
Polygala alba. C. B. 215.
Polygala purpurea. C. B. 215.
Polygonatum latifolium, vulgare. C. B. 303.
Polygonatum latifolium, flore majore, odoro. C. B. 303.
Polygonum latifolium. C. B. 281.
Polygonum maritimum, latifolium, magnum. Polygonum lato, ſubrotundo folio, flore purpureo. Rudb. Fil. Act. Lit. & Scient. Svec. A. 1720. 99.
Polypodium vulgare. C. B. 359.
Polytrichum vulgare, & majus, capſula quadrangulari. C. G. 221.
Polytrichum montanum, & minus, capſula quadrangulari. C. G. 221.
Polytrichum ſtellatum, proliferum. Muſcus juniperi folio, roſeus, prolifer. Bot. Par. 131. t. 23. f. 7.
Polytrichum capſulis ſubrotundis, pediculis breviſſimis, inſidentibus, calyptra ſtriata, arboreum, aut terreſtre, minus ramoſum, & breve. C. G. 222.
Polytrichum capſulis oblongo-rotundis, calyptris piloſiſſimis. R. S. 91.
Populago. Tab. 2. 426.
Populus tremula. C. B. 429.
Portul[illegible]. C. G. 120.
Potamogeton rotundifolium. C. B. 193.
Potamogeton aquis immerſum, folio pellucido, lato, oblongo, acuto. Raj. Syn. 148.
Potamogeton gramineum, latiusculum, foliis & ramificationibus denſiſſime ſtipatis. R. S. 149. t. 4. f. 3.

Potamo-

Potamogeton caule compreſſo, folio graminis canini. R. S. 149.
Potamogeton perfoliatum. R. S. 149.
Potamogeton puſillum, fluitans. Boccon. 42. t. 20. f. 5.
Potamogeton ramoſum, foliis gramineis. Bot. Par. 164.
Potamogeton foliis pennatis. I. R. H. 253.
Primula veris odorata, flore luteo, ſimplici. J. B. 3. 495.
Primula veris flore rubro. Clus. Pan. 242.
Prunus ſylveſtris. C. B. 444.
Ptarmica vulgaris, folio longo ſerrato, flore albo. I. R. H. 496.
Pulmonaria folio non maculoſo. I. R. H. 136.
Pulſatilla folio craſſiore, & majore flore. C. B. 177.
Pulſatilla apii folio, vernalis, flore majore. C. B. 177.
Pyrola rotundifolia, major. C. B. 191.
Pyrola folio obtuſo. Riv. Irr. Pent.
Pyrola ſpicata, tenerior & minor, parvis, rotundis foliis.
Pyrola folio mucronato, ſerrato. C. B. 191.
Pyrola flore ſingulari. Riv. Irr. Pent.
Pyrola fruteſcens, arbuti folio. C. B. 191.

Quercus cum longo pediculo. C. B. 420.
Quinquefolium majus, repens. C. B. 325.
Quinquefolium minus, repens, lanuginoſum, luteum. C. B. 325.
Quinquefolium, folio argenteo. C. B. 325.

Radicula paluſtris. C. G. 80.
Radicula aquatica, foliis in profundas lacinias diviſis. Dill. App. 9.
Ranunculus pratenſis, erectus, acris. C. B. 178. Flore viridi ſemel obſ.
Ranunculus pratenſis, erectus, acris, flore pleno, prolifero. Ranunculus erectus, minimus, flore pleno, luteo, prolifero. Hort. Eyſt. fol. 28.
Ranunculus pratenſis, repens, hirſutus. C. B. 179.

Ranunculus pratenſis, repens, hirſutus, foliis ex albo variis. I. R. H. 289.
Ranunculus pratenſis, radice verticilli modo rotunda. C. B. 179.
Ranunculus nemoroſus, vel ſylvaticus, folio rotundo. C. B. 178.
Ranunculus paluſtris, apii folio, lævis. C. B. 180.
Ranunculus longifolius, paluſtris, major. C. B. 180.
Ranunculus longifolius, paluſtris, minor. C. B. 180.
Ranunculus longifolius, minimus, reptans. Burſ. 9. 124.
Ranunculus aquaticus, capillaceus. C. B. 180.
Ranunculus aquaticus, folio rotundo, & capillaceo. C. B. 180.
Ranunculus aquatilis, albus, fluitans, Peucedani foliis. I. R. H. 291.
Rapiſtrum flore luteo. C. B. 95. foliis inciſis, & integris.
Rapunculus ſcabioſæ capitulo cæruleo. C. B. 92.
Rhamnoides fructifera, foliis ſalicis, baccis leviter flaveſcentibus. Tourn. Cor. 53. R. S. 445.
Rhamnus Catharticus. C. B. 478.
Ribes vulgaris, acidus, ruber. I. B. 2. 97.
Ribes alpinus, dulcis. I. B. 2. 98.
Ribes nigrum vulgo dictum, folio olente. I. B. 2. 98.
Ros ſolis folio rotundo. C. B. 357.
Ros ſolis folio oblongo. C. B. 357.
Roſa ſylveſtris, vulgaris, flore odorato, incarnato. C. B. 483.
Roſa ſylveſtris, vulgaris, flore rubro.
Roſa ſylveſtris, vulgaris, flore niveo.
Roſa ſylveſtris, pomifera, minor. C. B. 484.
Rubeola vulgaris, quadrifolia, lævis, floribus albis. I. R. H. 130.
Rubus Idæus, ſpinoſus. C. B. 479.
Rubus paluſtris, humilis. I. R. H. 615.
Rubus repens, fructu cæſio. C. B. 479.
Rubus alpinus, humilis. I. B. 2. 61. Sagit-

Sagitta aquatica, major. C. B. 194.
Sagitta aquatica, minor, latifolia. C. B. 194.
Sagitta aquatica, major, anguſtifolia.
Sagitta aquatica minor, anguſtifolia. C. B. 194.
Sagitta aquatica minima. R. S. 258.
Salicaria vulgaris, purpurea, foliis oblongis. I. R. H. 253.
Salicaria trifolia, caule hexagono. I. R. H. 253.
Salix vulgaris, alba, arboreſcens. C. B. 473.
Salix vulgaris Rubens. C. B. 473. Burſ. 24. 106.
Salix folio ex rotunditate acuminato. C. B. 474.
Salix caprea latifolia. Tab. 3. 129.
Salix latifolia minor. C. B. 474. Burſ. 24. 114.
Salix humilis, latifolia, erecta. C. B. 474. Prodr. 159. Burſ. 24. 115. b.
Salix pumila, foliis utrinque candicantibus, & lanuginoſis. C. B. 474. Burſ. 24. 119. a.
Samolus Valerandi. I. B. 3. 792.
Sanicula. Riv. Irr. Pent.
Saxifraga rotundifolia, alba. C. B. 309.
Saxifraga verna, annua, humilior. I. R. H. 252.
Scabioſa pratenſis, hirſuta, quæ officinarum. C. B. 269.
Scabioſa pratenſis, hirſuta, flore cæruleo-purpureo. C. B. 269.
Scabioſa pratenſis, hirſuta, prolifera.
Scabioſa integrifolia, glabra, radice præmorſa. Herm. H. L. B. 538.
Sceptrum Carolinum, flore aureo, magno, rictu ſangvineo. Rudb. Fil. A. L. Svec. 1720. 100. & Lap. illuſt.
Scirpus paluſtris, altiſſimus. I. R. H. 528.
Scirpus equiſeti capitulo majori. I. R. H. 528.
Scirpus equiſeti capitulo majori 2. Scheuchz. 361.
Scirpus minimus, ſpica breviore, ſquamoſa, ſpadicea. Scheuchz. 364.
Sclarea pratenſis, foliis ſerratis, flore cæruleo. I. R. H. 179.
Scrophularia nodoſa, fœtida. C. B. 235.

Sedum

Sedum minus, teretifolium, album. C. B. 283.
Sedum parvum, acre, flore luteo. I. B. 3. 694.
Sedum minimum annuum, flore roſeo, tetrapetalo. Bot. Par. 182. t. 10. f. 2.
Selaginoides foliis ſpinoſis. R. S. 106.
Selago foliis, & facie abietis. Fl. Jen. 282.
Senecio minor, vulgaris. C. B. 360.
Serpyllum vulgare, minus. C. B. 220.
Serpyllum vulgare, minus, flore roſeo. C. B. 220.
Serpyllum vulgare, minus, flore albo. C. B. 221.
Serpyllum anguſtifolium, glabrum. C. B. 220.
Serratula. C. B. 23.
Serratula flore albo. Jacea nemorenſis, quæ Serratula vulgo, flore albo. I. R. H. 444.
Siſymbrium aquaticum. I. R. H. 226.
Siſymbrium erucæ folio glabro, flore luteo. I. R. H. 226.
Siſymbrium annuum, abſinthii minoris foliis. I. R. H. 226.
Sium latifolium. C. B. 154.
Sium aquaticum, foliis multifidis, longis, ſerratis. H. Ox. 3. 283.
Solanum officinarum, acinis nigricantibus. C. B. 166.
Solanum ſcandens, ſ. Dulcamara. C. B. 167.
Solanum ſcandens, ſ. Dulcamara, flore albo. C. B. 167.
Solanum ſcandens, ſ. Dulcamara, flore carneo.
Sonchus repens, multis Hieracium majus. I. B. 2. 1017.
Sonchus lævis, laciniatus, latifolius. C. B. 124.
Sonchus lævis, minor, paucioribus laciniis. C. B. 124.
Sonchus aſper, laciniatus, folio dentis leonis. C. B. 124.
Sonchus aſper, non laciniatus. C. B. 124.
Sorbus aucuparia. I. B. 1. 62.
Sparganium ramoſum. C. B. 15.
Sparganium non ramoſum. C. B. 15.
Spergula. I. B. 3. 722.
Spergula maritima, flore parvo, cæruleo, ſemine vario. Dill. C. G. App. 30. Spergu-

Spergula purpurea. I. B. 3. 722.
Spergula plantaginis folio. C. G. 58.
Spergula multicaulis. C. G. 58.
Spergula minor, foliis Knawel, flore majusculo, albo. C. G. 156.
Sphagnum cauliferum, & ramosum, palustre, molle, candicans, reflexis ramulis, foliolis latioribus. C.G. 229.
Sphagnum cauliferum, & ramosum, palustre, molle, candicans, reflexis ramulis, foliolis angustioribus. C.G. 229
Sphagnum cauliferum, & ramosum, saxatile, hirsutum, virescens, capitulis obscure rubris. C. G. 229. t. 2.
Sphondylium vulgare, hirsutum. C. B. 157.
Sphondylium hirsutum, foliis angustioribus. C. B. 157.
Spongia fluviatilis, ad confervam accedens. Fl. Jen. 308. t. 3. f. 1.
Squamaria. Riv. Irr. Mon.
Stachys alpina, Betonicæ folio, flore purpureo. C. G. 97.
Statice montana, minor. I. R. H. 341.
Stellaria aquatica. C. B. 141.
Stellaria aquatica foliis subrotundis.
Stellaria minor, & repens. C. G. 120.
Stellaris arvensis, flore luteo, umbellato. C. G. 38.
Stellaris arvensis minor, umbellata. Ornithogalum luteum minus. C. B. 71.
Stratiotes Asari folio. Gundelsh. apud Johr.
Stratiotes foliis Aloës, semine longo. Gundelsheim. ap. Johren.
Subularia erecta, junci foliis acutis, mollibus. R. S. 307.

Tanacetum vulgare, luteum. C. B. 132.
Taxus. C. B. 505.
Tetrahit verticillis crebrioribus, flore purpureo, caule fulcrato. C. G. 135.
Tetrahit verticillis crebrioribus, flore albo caule fulcrato. C. G. 135.

Tetrahit verticillis crebrioribus, flore flavescente, caule fulcrato. C. G. 135.
Tetrahit verticillis paucioribus, flore purpureo. C.G.135.
Thalictrum nigrius, caule & semine striato. I. B. 3. 486.
Thelypteris, filix fœmina. Cord. in Dioſc. fol. 76.
Thlaspi arvense, siliquis latis. C.B. 105.
Thlaspi vulgatius. I. B. 2. 921.
Thymelæa lauri folio deciduo, ſ. Laureola fœmina. I.R.H. 595.
Thysselinum paluſtre. I. R.H. 319. Seseli paluſtre. Cam. Hort. Med. 159.
Tilia fœmina, folio majore. C.B. 426.
Tithymalus helioſcopius. C. B. 291.
Tithymalus rotundis foliis, non crenatis. I.R.H. 87.
Tormentilla ſylveſtris. C. B. 326.
Tragopagon pratenſe, luteum, majus. C.B. 274.
Trichomanes, ſ. polytrichum officinar. C.B. 356.
Trientalis. Fl. Jen. 15.
Trifolium. Riv. Irr. Tetr.
Trifolium folio longiore, flore purpureo. Riv. Irr. Tetr.
Trifolium pratenſe, album. C.B. 327.
Trifolium folio longo, flore albo. Riv. Irr. Tetr.
Trifol. pratenſe, album, vulgare, odoratum. H.Ox. 2. 137.
Trifolium pratenſe, luteum, capitulo lupuli, vel agrarium. C. B. 328.
Trifol. fragiferum, Friſicum. C.B. 329. Cluſ.Cur.Poſt.73.
Turritis foliis inferioribus cichoraceis, cæteris Perfoliatæ. I. R. H. 224.
Turritis hirſuta, montana, flore albo. Fl. Jen. 62.
Turritis vulgaris, ramoſa. I. R. H. 224.
Turritis Leucoji folio. I. R. H. 224.
Tuſſilago vulgaris. C. B. 197.
Typha paluſtris, major. C. B. 20.

Valeria-

VAleriana ſylveſtris, major. C. B. 164.
Verbaſcum mas, latifolium, luteum. C. B. 239.
Verbaſcum nigrum, flore ex luteo, purpuraſcente. C. B. 240
Verbeſina Geſneri, ſ. Cannabina aquatica, flore minus pulchro, elatior, ac magis frequens. I. B. 2. 1073.
Verbeſina pulchriore flore luteo. I. B. 2. 1074.
Verbeſina minima. C. G. 167.
Veronica ſpicata, longifolia. I. R. H. 143.
Veronica ſpicata, foliis veronicæ officinarum. C. G. 161. Flore cæruleo, purpureo, & carneo variat.
Veronica mas ſupina, & vulgatiſſima. C. B. 246. Veronica offic. flore cæruleo, & albo.
Veronica pratenſis, ſerpyllifolia. C. B. 247.
Veronica pratenſis, ſerpylli folia, flore candido. Veronica minor, fœmina, flore candido. Tab. 2. 101.
Veronica pratenſis, latifolia. Riv. Irr. mon.
Veronica floſculis ſingularibus, cauliculis adhærentibus. R. S. 279.
Veronica folio chamædryos. Riv. Irr. mon.
Veronica folio chamædryos, flore albo.
Veronica folio chamædryos, flore partim albo, partim ſvaviter purpuraſcente.
Veronica aquatica, major, folio ſubrotundo. H. Ox. 2. 323.
Veronica aquatica, minor, folio ſubrotundo. I. R. H. 145.
Veronica aquatica, major, folio oblongo. H. Ox. 2. 323.
Veronica aquatica, anguſtiore folio. I. R. H. 145.
Veronica aquatica, anguſtiore folio, flore albo.
Veronica aquatica, anguſtiore folio, hirſuta, flore albo.
Veronica aquatica, anguſtiore folio, hirſuta, flore cæruleo
Vicia ſativa, vulgaris, ſemine nigro. C. B. 344.
Vicia ſepium, folio rotundiore, acuto, ſemine maculato. C. B. 345.
Viola inodora. Riv. Irr. Pent.

Viola inodora, flore albo.
Viola inodora, flore cæruleo, & albo variegato.
Viola inodora major. Riv. Irr. Pent.
Viola montana latifolia, flores ex radice, semina in cacumine ferens. C. G. 36. N. P. Sp. 36.
Viola palustris, rotundifolia, glabra. H. Ox. p. 11. 475.
Viola Martia, major, hirsuta, inodora. H. Ox. 2. 475.
Viola bicolor. Riv. Irr. Pent.
Viola bicolor, arvensis, flore cæruleo, & luteo. C. B. 200.
Viola bicolor arvensis, flore cæruleo, & candido. C. B. 200.
Viola bicolor, arvensis, flore toto cæruleo
Viola bicolor, arvensis, flore toto candido. C. B. 200.
Virga aurea, latifolia, serrata. C. B. 268.
Virga aurea vulgaris, latifolia. I. B. 2. 1062.
Vitis Idæa, foliis oblongis, albicantibus. C. B. 470.
Vitis Idæa, foliis oblongis, crenatis, fructu nigricante. C. B. 470.
Vitis Idæa foliis subrotundis non crenatis, baccis rubris. C. B. 470.
Vitis Idæa, foliis oblongis, acuminatis, baccis rubris, insipidis. C. B. 470.

ULmaria. Clus. Hist. CXCVIII.
Ulmus Campestris, & Theophrasti. C. B. 426.
Ulva marina, tubulosa, intestinorum figuram referens. R. S. 62.
Unifolium. Dod. 205.
Urtica urens, maxima. C. B. 232.
Urtica urens, minor. C. B. 232.
Vulneraria Rustica. I. B. 2. 362.

XYlosteum. Dod. 407.

III.

Catalogum communicamus Plantatarum Lapponicarum, quem ad nos transmiſit Cl. LINNÆUS, nova methodo adornatum, cujus reddidit rationem alio ſcripto, quod in Germania nuper typis eſſe editum remur. Sunt inter has plantas quædam rariores, in Alpibus tantum Lapponicis, & alibi nusquam in tota Suecia adhuc repertæ, quæ aſteriſco hic notantur. Sunt, quæ & hic naſcantur. Noluimus tamen quidquam e catalogo omittere, ut ſciri poſſit, quænam in terris illis, quæ potiore anni parte intenſiſſimis frigoribus vexantur, provenire valeant vegetabilia; tum ut æſtiment periti, quantum Alpinæ noſtræ ab illis, quæ in Alpibus Germanicis, Italicis, & Hiſpanicis poducuntur, differant, vel cum iisdem conveniant. In *Flora Lapponica* ſtirpes rariores Auctor deſcribet, & de *Salicibus* integrum tractatum editurus eſt; quarum ſpecies in itinere Lapponico, poſt Celeb. RUDBECKIUM, qui regiones illas olim luſtravit, denuo plurimas detexit. CAROLI

CAROLI LINNÆI
FLORULA LAPPONICA,

quæ continet

Brevem Catalogum Plantarum, quas per provincias Lapponicas Weſtrobotnienſes, Umenſem puta, Pithoënſem, Lulenſem & Tornenſem obſervavit in itinere Lapponico, quod Societatis Reg. Lit. & Scient. ſtipendio munitus, peregit 1732.

Claſſ. I. Monandria.

§. *Monogynea.*

Hippuris, quæ Pinaſtella ſurrectior. Rup.

§. *Digynea.*

Stellaria aquatica. C. B.

II. Diandria.

§. *Monogynea.*

Veronica ſpicata longifolia. Tourn.
Veronica mas ſupina, & vulgatiſſima. C. B.
Veronica pratenſis, ſerpyllifolia. C. B.
*Veronica alpina, bellidisfolio, hirſuta. C. B.
Veronica pratenſis latifolia. Riv.

Veronica

Veronica aquatica, anguſtiore folio. Tourn.
Lentibularia. Riv.
Pingvicula Geſneri. I. B.
* Pingvicula flore albo minore, calcari breviſſimo. Raj. H.
* Pingvicula flore minore carneo. Raj. Syn.

III. *Triandria.*

§. *Monogynea.*

Valeriana ſylveſtris, major. C. B.
Iris paluſtris lutea, ſ. Acorus adulter. I. B.
Scirpus paluſtris altiſſimus. Tourn.
Scirpus eqviſeti capitulo majori. Scheuchz.
Scirpus montanus, capitulo breviore. Tourn.
Scirpus omnium minimus, capitulis eqviſeti. Rudb. Elyſ.
Linagroſtis panicula ampliore. Tourn.
Eriophorum ſpica lanis involuta. Nob.
Linagroſtis *juncea* alpina, capitulo parvo, tomento rariore. Scheuchz.

§. *Digynea.*

Spartum noſtras parvum. Lob. Ic.
Gramen typhoides aſperum, alterum. C. B.
* Gr. typhoides alpinum ſpica nigra brevi. Rudb. Elyſ.
Gr anthoxanthon ſpicatum. I. B.
* Gr. phalaroides majus ſ. Italicum. C. B.
Gr. aqvaticum, geniculatum, ſpicatum. C. B.
Gr. fluviatile album. Tabern.
Gr. Loliaceum radice repente. C. B.
Gr. avenaceum utriculis lanugine flaveſcentibus. Tourn.
Gr. avenaceum ſ. hirſutum, panicula purpuro-argentea ſplendente. Raj. Syn.
Feſtuca avenacea, ſterilis, elatior. C. B.

Feſtuca

Feſtuca graminea, glumis glabris. C. B.
Arundo vulgaris. C. B.
Arundo vulgaris ſ. calamagroſtis Vaill. Par.
Gramen ſylvaticum panicula miliacea ſparſa. C. B.
Gramen avenaceum locuſtis rubris montanum. C. B.
Gramen paniculatum odoratum. C. B.
Gramen ſpica Brizæ majus. C. B.
Gramen foliolis junceis, brevius, minus. C. B.
* Gramen paniculatum ſparteum alpinum, panicula anguſta ſpadiceo-viridi proliferum. Scheuchz.
Gramen pratenſe ſerotinum panicula longa, purpuraſcente. Moriſ.
Gramen montanum panicula ſpadicea, delicatiore. C. B.
Gramen altiſſimum ſegetum panicula ſparſa. C. B.
Gramen nemoroſum paniculis albis, capillaceo folio. C. B.
Gramen alpinum paniculatum, majus, panicula ſpecioſa variegata. Scheuchz.
Gramen pratenſe paniculatum majus, anguſtiore folio. C. B.

§. *Trigynea.*

Cameraria Rupp.

IV. Tetrandria.

§. *Monogynea.*

Alchimilla minor. Tourn.
* Alchimilla alpina, quinquefolia. C. B.
Plantago latifolia, ſinuata. C. B.
Plantago anguſtifolia, major. C. B.
Plantago paluſtris gramineo folio, monanthos, Pariſienſis. Tourn.
Unifolium. Dill.

Cornus

Cornus pumila herbacea, Chamæpericlymenum dicta. Dill.
Aparine vulgaris. C. B.
Aparine paluſtris, minor, pariſienſis, flore albo. Tourn.
Gallium luteum. C. B.
Gallion fl. albo Rudb. hort.

V. Pentandria.

§. *Monogynea.*

Chenopodium folio ſinuato, candicante. C. B.
Myoſotis minor, arvenſis. Rupp.
Myoſotis paluſtris major. Rupp.
Aſperugo vulgaris. Tourn.
Echioides. Dill.
Primula veris rubro flore. Tourn.
Androſace montana flore minore. *Buxb.*
*Androſace alpina, perennis, anguſtifolia, glabra, flore ſingulari. Tourn.
Hyoſcyamus vulgaris, vel niger. C. B.
Glaux maritima. C. B.
Campanula minor, rotundifolia, vulgaris. C. B.
*Campanula alpina, linifolia, cœrulea. C. B.
*Campanula alpina latifolia fl. pullo. C. B.
Menyanthes paluſtre. Tourn.
Lyſimachia lutea, major. C. B.
Lyſimachia bifolia flore globoſo, luteo. C. B.
Viola Martia, inodora, ſylveſtris. C. B.
Viola paluſtris, rotundifolia, glabra. Moris.
*Viola alpina, rotundifolia, lutea. C. B.
*Chamærhododendros alpina, glabra Tourn.
*Chamærhododendros alpina, ſerpyllifolia. T.
Frangula. Dod.

§. *Digynea.*

Carum. Riv.
*Apium paluſtre, & apium officinarum. I. B.
Chærophyllum ſylveſtre, perenne, cicutæ folio. Tourn.
Pimpinella minor. Riv.
Thyſſelinum paluſtre. Tourn.
*Angelica ſativa. C. B. Fatno *Lapp.*
Angelica ſylveſtris major. C. B. Achianbolsk *Lap.*
Cicuta aquatica. *Wepfer.*
Gentianella fugax, autumnalis, elatior, centaurii minoris foliis. Raj. ſyn.
*Gentianella alpina, æſtiva, centaureæ minoris foliis. C. B.
Ribes alpinus, dulcis. I. B.
Ribes acidus, ruber, I. B.
Ribes nig. vulgo dict. folio olente. I. B.

§. *Tetragynea.*

Parnaſſia paluſtris, & vulgaris. Tourn.

§. *Pentagynea.*

Rorella vulgaris, & offic. Rup.
Rorella folio oblongo. Rupp.
*Pentaphylloides pumila foliis ternis, ad extremitates trifidis. Raj. ſ.

VI. Hexandria.

§. *Monogynea.*

Lilium convallium album. C. B.
*Polygonatum anguſtifolium non ramoſum. C. B.
Juncus lævis panicula ſparſa major. C. B.
Juncus parvus calamo ſupra paniculam longius producto. Raj. S.

Juncus

*Juncus acutus alter panicula non ſparſa. Bauh. phyt.
*Juncus exiguus montanus, mucrone carens. C. B.
*Juncus trifidus. I. B.
Juncus foliis articuloſis, floribus umbellatis. Tourn.
Juncus paluſtris, humilior. Tourn.
Juncus villoſus capitulis pſyllii. Tourn.
Gramen nemoroſum hirſutum, latifolium. C. B.
*Gramen latifolium, glabrum, graminis hirſuti primi facie. Rudb. Elyſ.
Portula. Dill.

§. *Digynea.*

Perſicaria mitis. C. B.
Acetoſa repens Weſtmorlandica cochleariæ foliis, apicibus nonnihil ſinuatis. Pluk.

§. *Trigynea.*

Lapathum folio acuto, criſpo. C. B.
Juncoidi affinis paluſtris. Scheuchz.
*Phalangium Anglicum paluſtre Iridis folio. Tourn.
*Phalangium, quod Statice montana minor. Rudb. Lap.
Triglochin. Riv.

§. *Hexagynea.*

*Triglochin maritimum fructu breviore, & craſſiore. Rupp.

§. *Polygynea.*

Aliſma. Dill.

VII. Heptandria.

§. *Monogynea.*

Trientalis. Cord.

VII. Octandria.

Thymelæa lauri folio deciduo. Tourn.
Chamænerion latifolium, vulgare. Tourn. Almoke *Lapp.*

Chamænerion anguſtifolium, glabrum. T.
*Chamænerion anguſtifolium alpinum, flore purpureo. Tourn.
*Chamænerion alpinum alſines foliis. T.
Erica vulgaris, glabra. C. B.
Oxycoccus ſ. vaccinia paluſtris. Tourn.
Vaccinium foliis buxi ſempervirens, baccis rubris. Rupp. Variat. fr. albo.
Vaccinium altiſſimum foliis ſubrotundis, exalbidis. Rupp.
Vaccinium Rivini. Rupp.

§. *Digynea.*

Saxifraga rotundifolia, aurea. C. B.

§. *Trigynea.*

Biſtorta alpina, minor. C. B.
Fagopyrum vulgare, ſcandens. Tourn.
Polygonum latifolium. C. B.

§. *Tetragynea.*

Paris. Rup.
Hydropiper. Buxb.
Sedum minimum, annuum, flore roſeo tetrapetalo. Vaill. Par.
Spergula perennis, repens, flore gramineo, læte virente. Rupp.
Potamogeton rotundifolium. C. B.
Potamogeton rotundifolium alterum. Flor. Pruſſ.
Potamogeton gramineum latiusculum, foliis, & ramificationibus denſiſſime ſtipatis. Raj. ſyn.

IX. Enneandria.

§. *Hexandria.*

Butomus flore roſeo. Tourn.

X. Decan-

X. *Decandria.*

§. *Monogynea.*

Ledum Roſmarini folio. Tabern.
Erica paluſtris flore purpuraſcente, pendulo, petiolo longo, rubro, roſmarini folio. Rudb. Lap.
*Erica flore variegato pendulo, petiolo longo rubro, Coris folio. Rudb. Lap.
*Erica flore purpuraſcente, pendulo, petiolo longo, rubro, piceæ folio. Rudb. Lapp.
*Andromeda foliis imbricatis, obtuſis, in triquetrum poſitis. *Nobis.*
Vitis Idæa repens, fructu rubro farinaceo. Lind. Garanas murie, Lap.
*Vaccinia rubra foliis myrtinis, criſpis. Merret.
Pyrola flore ſingulari. Riv.
Pyrola folio mucronato, ſerrato. C. B.
Pyrola rotundifolia, major. C. B.
Geranium batrachiodes folio aconiti. C. B.

§. *Digynea.*

*Saxifraga ſedi folio, flore albo, multiflora. Tourn.
*Geum paluſtre minus foliis oblongis, crenatis. Tourn.
*Saxifraga caule ſimplici, unifloro, foliis palmatis, alis bulbiferis. *Nobis.*
*Cotyledon minor, foliis ſubrotundis. C. B.
*Saxifraga verna, annua, humilior. Tourn.
*Saxifraga foliis palmatis, ſupremo cordiformi. *Nobis.*
*Sedum alpinum, flore pallido. C. B.
*Sedum alpinum, ericoides, purpuraſcens. C. B.
Caryophyllus minimus muralis. C. B.
Caryophyllus flore tenuiſſime diſſecto. C. B.

§. *Trigy-*

§. *Trigynea.*

Lychnis ſylveſtris, quæ Behen album vulgo. C. B.
*Alſine alpina, glabra. C. B.
*Lychnis alpina, minima. Rai. hiſt.
*Alſine Littoralis. C. B.
*Arenaria maritima. Rupp.
Alſine media. C. B.
Alſine altiſſima nemorum. C. B.
Caryophyllus arvenſis, glaber, flore minore. C. B.
*Alſine caryophylloides, tenuifolia, flore albo punctato. Pluk.

§. *Pentagynea.*

Ceraſtium hirſutum, viſcoſum. Dill.
*Myoſotis alpina latifolia. Tourn.
*Ceraſtium foliis lanceolatis, glabris. Nob.
Spergula. I. B.
*Lychnis caule ſimplici, unifloro, petalis abſconditis. Nobis.
*Lychnis muſcaria rubra, anguſtifolia, floribus in ſummit. caulium ternis. Rudb. Lap.
Oxys flore albo. Tourn.
Sempervivum minus, vermiculatum. C. B.

XI. Dodecandria.

§. *Monogynea.*

Salicaria vulgaris, purpurea, foliis oblongis. Tourn.

XII. Icoſandria.

§. *Monogynea.*

Padus Germanica folio deciduo. Rup.
Aucha ſ. Autia Lapp.

§. *Trigy-*

§. *Trigynia.*

Sorbus aucuparia. I. B. Raune. Lapp.

§. *Polygynea.*

Roſa ſylveſtris flore incarnato odorato. C. B.
Roſa ſylveſtris, pomifera, minor. C. B.
Rubus Idæus ſpinoſus. C. B. Gippermurie.
Rubus repens fructu cæſio. C. B.
Rubus ſaxatilis, alpinus. Cluſ. Pan.
Rubus humilis fragariæ folio, flore rubro. Rudb. Akermurie. Lapp.
Rubus paluſtris folio ribes. Frank. Latoch. Lapp.
Fragaria vulgaris. C. B.
Potentilla. C. B.
Trifolium Norvegicum, majus, ſerratum, foliis crenatis, flore luteo. Kytting. Lap.
Quinquefolium minus, repens, lanuginoſum, luteum. C. B.
Tormentilla ſylveſtris. C. B. Fórbõn. Lapp.
Quinquefolium paluſtre, rubrum. C. B.
Pentaphylloides paluſtre, rubrum, craſſis & villoſis foliis, Svecicum & Hibernicum. Pluk.
Caryophyllata aquatica nutante flore. C. B.

XIII. Polyandria.

§. *Monogynea.*

Nymphæa lutea, major. C. B.
Nymphæa alba, major. C. B.
Chriſtophoriana vulgaris, noſtras racemoſa & ramoſa. Tourn. Betneka murie. Lapp.

§. *Trigynea.*

Calceolus Lapponicus, aut Braſſica rangiferorum. Schef. Acharas. Lap.

§. *Hexa-*

§. *Hexagynea.*

Stratiotes foliis aloës. Gundelsh.

§. *Polygynea.*

Thalictrum majus siliqua angulosa, aut striata. C. B.
*Thalictrum minimum, montanum, atrorubens, foliis splendentibus. Boërh.
Ulmaria. Tourn.
*Pulsatilla apii folio vernalis, flore minore. C. B.
*Herba Cervi. Siml.
Caltha palustris flore simplici. C. B.
*Trollius. Riv.
Ranunculus pratensis, erectus acris. C. B.
Ranunculus pratensis radice verticilli modo rotunda. C. B.
Ranunculus pratensis, repens, hirsutus. C. B.
*Ranunculus montanus, purpureus, calyce villoso, Felicis Plateri. I. B.
*Ranunculus minimus, alpinus, luteus. I. B.
*Ranunculus caule nudo, unifloro, foliis trifidis. N.
Ranunculus longifolius, palustris, minor.
Ranunculus foliis lanceolato-linearibus integris, caule pente. N.
Ranunculus aquaticus folio rotundo & capillaceo. C. B.

XIV. Didyma.

§. *Gymnosperma.*

Urtica aculeata foliis serratis, altera. C. B.
Urtica aculeata foliis serratis. C. B.
Brunella major folio non diflecto. C. B.
Scutellaria. Riv.

§. *Angiosperma.*

Crista galli fœmina. I. B.

Crista

Criſta galli mas. I. B.

*Clinopodium alpinum, hirſutum. C. B.

Pedicularis pratenſis, purpurea. C. B.

*Pedicularis caule ſimplici, foliis lanceolatis, ſerrato-pinnatis, acutis. Nobis.

*Pedicularis caule ſimplici, foliis oblongis, dentato-pinnatis, calycibus villoſis. Nob.

*Pedicularis caule ſimplici, foliis oblongis, obtuſis, laciniis pennatis, imbricatis. Nobis.

Sceptrum Carolinum flore aureo, magno, rictu floris ſangvineo. Rudb.

Melampyrum luteum, latifolium. C. B.

Melampyrum luteum, minus.

Euphraſia officinarum. C. B.

Serpyllifolia. Buxb.

Limoſella. Lind.

XV. Tetradyma.

§. *Capſulata.*

Subularia erecta junci foliis acutis, mollibus. Raj. S.

*Draba alpina hirſuta. Celſ. Upland.

*Sedum alpinum, hirſutum, luteum. C. B.

Thlaſpi arvenſe ſiliquis latis. C. B.

Burſa paſtoris media. C. B.

Braſſica campeſtris perfoliata flore luteo. Fl. Pruſſ.

*Draba alpina siliquosa. C. B.

Nasturtium pratense magno flore simplici. C. B.

*Sinapi pumilum, alpinum. Clus. Pan.

Sisymbrium erucæ folio glabro, minus, & procerius. Tourn.

Erysimum Sophia dictum. Raj. Syn.

Turritis Leucoji folio. Tourn.

Erysimum alterum siliquis erucæ. C. B.

Raphanus aquaticus foliis in profundas lacinias divisis. C. B.

XVI. Monadelpha.

Plantas hujus classis nullas per Lapponias observavimus.

XVII. Di-adelpha.

§. *Decandria.*

Trifolium pratense, album. C. B.

Trifolium pratense, purpureum. C. B.

Vicia multiflora. C. B.

Vicia multiflora maxima perennis, tetro odore, floribus albentibus lineis cœruleis notatis Pluk.

Vicia segetum cum siliquis plurimis, hirsutis. C. B.

Clymenum Parisiense flore cœruleo. Tourn.

*Astragalus alpinus, minimus. Nob.

Reliquæ proximè.

IV.

Bibliotheca Svio-Gothica, in qua præmissa de Philosophia Gothorum, eorumque in literas meritis Dissertatione, Reges, Heroës, Magnates atque Viri ab antiquissimis retro temporibus, sc. An. Mundi MMMCCCLXII. eruditionis fama clari atque insignes enumerantur, Eorumque scripta edita, inedita, deperdita ac affecta accurate luci restituuntur publicæ; additis auctorum vitis, epitaphiis, inscriptionibus sepulcralibus, epigrammatibus, elogiis & judiciis eruditorum de illis undique congestis, ut & Nummis in memoriam eorum cusis. Quibus, suo loco, potiora Regni & Ecclesiæ acta inseruntur.

Collecta per

ANDREAM ANTON. STIERNMAN,

Registrator. in Archivo S. R. M:tis Regnique Sveciæ, Stockholmiæ Anno 1731.

in 4:to

NOva nos allaturos speramus, erudito orbi quam gratissima, Typographo videlicet tradidisse Virum Nob. & de historia Literaria Sveciæ optime meritum,

Dominum *Stiernmannum* ſuam, quam diu exſpectavimus, Bibliothecam Svio-Gothicam. In VII. tomos diviſit hoc opus Cl. Auctor; *primus* incipit cum an. mundi 3362, & explicit cum ſeculo XVI; *ſecundus*, quem primum prelo commiſit, cujusque jam editio nobis occaſionem dedit, de libro iſthoc loquendi, initium ſumit ab an. 1600. & quidem a ſcriptis Regis CAROLI IX. ſubſiſtitque in anno 1632; *tertius* ad an. 1660 ſeſe extendet; *quartus* ad An. 1697; & *quintus* ad hæc tempora progredietur. *Sextus* Finlandiam eruditam habebit; & *Septimus* Adoptivos Scriptores, ſeu exteros, qui illo tempore, quo apud nos commorati ſunt, aliqua ſui ingenii monumenta dedere. Ut conſtet, quanam methodo ſingula pertractentur, exemplum nobis erit articulus de *Axelio Oxenſtierna*, ad anguſtiores tamen terminos redactus. Sciat vero benevolus Lector, ubi auctorum vitæ erui non potuere, nuda illorum poni nomina; ſicut ex adverſo Regum vitæ, aliunde notiſſimæ, pauciſſimis lineis comprehenduntur. Librorum tituli Svethico idiomate conſcriptorum, in eorum gratiam, qui noſtram linguam non callent, Latine breviter reddunturtur. Sequitur jam magni Cancellarii vita.

Axelius Oxenſtierna, Comes de Morea Auſtrali, Suethice *Södermöre*, Liber Baro in Kimitho & Nynæs, Dominus de Fiholm & Tidœn: Eques auratus, S:æ R:æ M:tis Regnique Sveciæ Senator, Cancellarius, Plenipotentiarius Legatus per Germaniam, nec non Evangelici ibidem fœderis Director, Norlandiarum occidentalium, Lappmarchiæ, Jemtiæ & Herdaliæ Judex Provincialis, patrem habuit *Guſtavum Gabrielis Oxenſtierna*, L. Baronem de Fiholm, Dom. de Rinckeſtad, Sveciæ Senatorem & Cameræ Conſiliarium; Matrem *Barbaram Bielke*, Axelii filiam, Domini de Herreſæter, Eq. Aurati, Senatoris Regni atque Judicis Provincialis in

Oſtro-

Oſtro-Gothia. Tantis parentibus, utpote propria virtute, majorumque gloria illuſtriſſimis, ſcilicet qui per quinque fere ſecula non interruptam Senatorum Regni ſeriem in familiis ſuis numeraverant, procreatus eſt in prædio *Fânæ* Uplandorum d. 16 Junii *) An. 1583. noſter Axelius, avitum ſplendorem aucturus. Lætabatur parens in puero tam felix obſervans ingenium, ut quod Magiſtrorum ſuorum ſcita ac monita reminiſci potius videretur, quam ea tum primum cognoſcere. Sed ulteriores filii progreſſus videre negavit præpropera mors. Vidua tamen mater nihil prius putavit, quam Axelium, ceteramque prolem liberaliter curare educandam. Qvumque timeret, ne inteſtina illius temporis bella decenti inſtitutioni moram injicerent, una cum fratribus natu minoribus per Daniam an. 1598 in Germaniam eum miſit. Studiorum curſu feliciter peracto in Academiis Roſtochienſi & Wittebergenſi, ubi quatuor Diſſertationes Theologicas, rariſſimo exemplo, edidit defenditque, potiſſimas Germaniæ aulas vidit, mores & formam earum regiminis obſervando, ut earum, diſponente ita Deo, artium rerumque cognitionem tunc acquireret, quarum aliquando arbiter & director eſſet futurus. In alias quoque tendiſſet regiones, niſi edictum Regis Caroli IX. An. 1602 latum, nobilibus, extra patriam conſtitutis, injunxiſſet, ut domum redirent, Regi fidelitatis juramentum præſtituri.

Mandato obediens, ſequenti anno, domum revertebatur, & glorioſiſſ. Regi ab officiis An. 1605 commendatus eſt. Talem vero ſe geſſit, ut idoneus haberetur, qui poſt anni ſpatium ad Principes Megapolitanos Legatus mitteretur, quam functionem ex voto Regis obivit.

An. 1608 matrimonium inivit cum *Anna Bâth*, Achatii

*) Non die 15, ut Buddeus in Lexico-Hiſt.

chatii filia, Domini de Tidœn, Principis Sudermanniæ Caroli, antequam Rex salutaretur, consiliarii. Qua cum conjuge lætus annos vixit quadraginta & unum, filiosque suscepit sex, natas vero quinas. Horum duo *Johannes* nempe, & *Ericus* Regni Senatores evasere; tertium vero *Gustavum*, Cubicularium Regium, in florida adhuc ætate, pestis in Borussia sæviens abripuit. Filiarum una *Catharina* viro nupsit nobilissimo Johanni Krus, Jesperi filio; altera vero *Christina*, Comiti Gustavo Horn, Senatori Sveciæ. Reliqua proles hanc scenam vix ingressa, ad plures festinavit.

Cum annum ætatis attigisset XXVI. R:æ M:tis Regnique Sveciæ Senator creatus est, atque in Esthoniam ablegatus, ad conficiendas res magni momenti, cum nobilibus ejusdem provinciæ, nec non civitate Revalia. Deficientibus deinde viribus Regis, Oxenstiernius tutor prolis augustæ, Regnique administrator constituitur. Quo splendidissimo munere egregie adeo defunctus est, ut mortuo Carolo Rege, rerumque summa in filium Gustavum Adolphum derivata, *Axelius* noster simul Regni Cancellarius anno 1612 proclamaretur. Grave onus ei impositum, præsertim cum domi forisque turbatissima illa essent tempora: Oxenstiernius autem, post mutuam inter Regem, Senatores, Regnique ordines concordiam, de recuperanda pace quam maxime fuit sollicitus. Itaque an. 1612, associatis sibi Senatoribus Regni Nicolao Bielke, Gustavo Stenbock, & Henrico Horn, ad pacem cum Danis ineundam abiit, quam etjam, licet difficultatibus initio non careret, prudentia ejus reportavit. Inde se convertit, jubente ita Rege, ad formandum statum interiorem regni, ad contrahendas amicitias exterorum, inprimis quo hostilitates cessarent cum Polonis & Moschis; quæ circa consilia, labores ejus nunquam fuerunt

runt irriti. Namque Regem Guſtavum Adolphum ad obſidionem Pleſcovienſem ſequutus, copiarum inivit numerum Ingriæ & Fennoniæ, ibique ſupremam manum impoſuit tractatui cum Ruſſis. Deinde rediens, tumultum Wæsboënſem regi ſuo feliciter ſedavit.

An. 1617 ob indefeſſum ejus in patriam ſtudium, moleſtiasque circa coronationem regiam exantlatas, equeſtri dignitate Vpſaliæ condecoratur. Interjecto tempore, Legatus Brandeburgum proficiſcitur, pacta matrimonialia non ſolum proponit, ſed regiam quoque ſponſam ſecum feliciſſime in patriam adducit anno 1620. Porro in abſentia Regis, ſequenti anno Rigam occupantis, regni adminiſtratio, una cum paucis aliis, noſtro in manus tradita eſt. Anno autem 1622 Rex eum ad ſe vocavit in expeditionem Livonicam: ſed annuis, quas cum Polonis pactus fuerat, induciis ad finem perductis, militiæ omnis Svecanæ director domi conſtituitur; quo ipſo coactus eſt Poloniæ Rex, cum claſſe parata, in Gedani confiniis manere.

An. 1624 Oxenſtiernius rurſus, cum aliquot aliis ex Senatorum numero, in Danicos limites ablegatur; controverſias a Dano ſubminiſtratas componit, firmamque reddit inter ambo regna pacem.

An. 1625 ſecunda vice Regem comitatus eſt in Livoniam, eique adfuit in expeditione verſus Lithuaniam ac Curlandiam, qua ipſa nuper ortas inimicitias inter Deputatos Polonicos bellique Duces & noſtrates removit, & per terras boreales præivit ad curandum funus Sereniſſimæ Chriſtinæ, viduæ Regis Caroli IX, nec non expeditionem Boruſſicam. Quibus peractis, copias Fennonicas ad Regem, cum exercitu in Boruſſiam ingreſſum, adduxit noſter, moxque totius Regionis occupatæ Generalis Gubernator, ac militiæ per illam omnis Præfectus & Plenipotentiarius Legatus conſtitutus eſt

tus est an. 1626 d. 21. Oct. Munus obivit ex voto Regis per quinque annos cum semisse. Sed cum interea temporis, anno sc. 1628, Cæsarei Balthicum ad mare iter parando, Sveonicum regnum, omnesque status Evangelicos evertere studerent, *Axelius*, ad mandatum Regis, ita cum Danorum Rege transegit, ut Stralsunda Svecos præsidiarios loco Danorum reciperet, tam urbi, quam regno Svecico majori præsidio. Hinc rediens, tractatum cum Polonis sœpius frustra susceptum, sexcennalibus factis induciis, feliciter finivit, interponentibus sese regibus Galliæ, Magnæque Britanniæ. Et cum simul contraxisset cum Electore Brandenburgico, Principe Curlandiæ, nec non urbe Gedanensi, item inducias executioni dedisset; Svecos natione milites in patriam transmisit, legiones ceteras Germanorum Anglorumque auxit, & in Pomeraniam anno sequenti ut ablegarentur, fecit. Bellum autem, in quod cum Imperatore inciderat Rex, Oxenstiernii præsentiam & consilia desiderabat: itaque res Borussicas successori Carolo Baner tradens, ad Regem, Francofurti ad Mœnum tunc temporis degentem, vocatus pergit.

Quamprimum ille advenerat, Rex glorioſissimus Franconiam atque Bavariam ingressus, plenariam huic circa Rhenum, rerum atque belli administrationem concredidit. Quapropter non tantum legatos omnes audiebat atque dimittebat, verum etjam Hispanico exercitui, qui sub Philippo de Sylva, Palatinatum occupaverat, obviam ivit, eumque profligavit. Electori Trevirensi Confluentum tradidit, quod Cæsareanis eripuerat Campi Mareschallus Comes Gustavus Horn. Qui &, cum petiisset Rex Norimbergam, hostiumque multitudine circumveniretur, copias ex variis Germaniæ locis contraxit, easque, castra hostilia prætergressus, incolumes ad Regem adduxit. Sed cum timeret prudentissimus

dentissimus Rex, ne hostis, prælium detrectans, occasionem quæreret opprimendi urbem; præsidio ei reliquit Nostrum, cum octo turmis peditum. Quibus cognitis, stationem suam deseruerunt adversarii, & per Misniam in Electorem Saxonicum festinarunt. Evocabatur jam Norimberga Oxenstiernius, & in superiorem Germaniam mittebatur cum potestate plenaria exercitus regios in Franconia, Svevia, & circulis ambobus circa Rhenum dirigendi, Evangelicos in illis regionibus status convocandi, fœdereque Regi suo devinciendi. Interea glorioſissimus Rex, missis, quas aggredi sibi proposuerat, provinciis hæreditariis Cæsaris, majorem statuum Evangelicorum curam habebat: itaque, cum Saxonem defenderet, in pugna Lutzensi heroica occumbebat morte. Hæc tragica nova Oxenstiernium valde quidem afficiebant; animum tamen non deponendo, copiasque contrahendo, ordinibus Evangelicis, æque ac Patriæ quam optime consulebat. Itaque postquam convenisset cum Electoribus Saxonico & Brandeburgico Dresdæ & Berolini, Ducem Brunsvicensium Georgium, cum optimis quibusvis militum Svecicorum, in Westphaliam ablegavit. Ipse vero transivit in circulos Germaniæ superioris, & in conventu Heilbrunnensi consilia necessaria inivit, nec non cum Sveciæ regno circulos Franconiæ, Sveviæ, utriusque Rhenani conjungens, salutatus est Director fœderis Evangelici, Conciliique formati Præses. Deinde juxta plenariam a Svethico regimine, regnique ordinibus sibi concessam potestatem, res eorum in Germania curandi, legatosque ad Reges & Respublicas mittendi, filium suum Johannem Oxenstierna in Angliam ire jussit; alium Venetias, in negotio haud parvi momenti. Cum Gallia fœdus renovavit, morte Regis interruptum, cumque aliis omnibus Regibus ac rebuspublicis amiciti-

am coluit. Seditionem compescuit Donaverdam prope ortam, & ne latius serperet, vetuit. Bavaris ac Hispanis Sveviæ circulum objecit, Lotharingis Elsatiæ, Cæsareanis Westphaliæ; egregias obtinens victorias in Svevia circa Phaffenheim & Oldendorp, eoque superiores hos circulos, una cum hostium castellis munitisque urbibus, in potestatem redigens confœderatorum. Etjam operam dabat aduniendi sibi circulos Saxonicos, sed clades prope Nordlingam in caussa erat, quo minus res illa voto responderet. Turbantur jam omnia, & socii discordes fiunt. Cogebatur Oxenstiernius Noster Bernhardum Principem Vinariensem, cum exercitu in finibus Galliæ relinquere; quo præsidiariis in urbibus adjumento esset, hostique omni ratione resisteret. Ipse vero per Galliam & Belgium fœderatum (quo sub itinere amicitiam cum Rege & Statibus confirmavit) in Saxoniam inferiorem ivit. Ubi cum omnia in pari confusione deprehenderet, una cum Comite Baner omnem movit lapidem, ut rem rursus restitueret; sed deficientibus amicis, & Electore Saxonico sine ulla caussa hostem se profitente, pacem quidem primo cum Saxonibus tentabat; verum cum & hic conatus minus succederet, nomine Reginæ Regnique Svecorum, non in Cæsarem duntaxat, sed etjam in omnes a partibus ejus stantes, bellum clarigare cogebatur. Quod animosum consilium adeo fortunavit DEus, ut fugarentur non tantum hostes ad Demitzum & Witstokium, sed variæ quoque obtinerentur victoriæ in Westphalia, quibus rursus regni Suionici vires reparatæ firmatæque. Hæc cum adeo gererentur, ab Administratoribus Regni in patriam revocabatur Oxenstiernius; itaque negotiis Germanicis inter Illustrissimos Heroas, Hermannum Wrangel, Alexandrum Lesle, Johannem Baner, & Stenonem Bielke, distributis, iter ingrediebatur, Holmiamque

que perveniebat menſe Julio An. 1636. ab ordinibus Regni, comitia adhuc frequentantibus, maximo cum honore exceptus.

Inter tutores regni locum jam occupavit ſummus Vir: in id cum collegis incumbens, ut amor mutuus inter cives vigeret. Nec minorem curam gerebat belli Germanici, filium ſuum *Johannem Oxenſtierna*, Legati Plenipotentiarii nomine illuc mittens, pacis conditiones, ſi quæ ſine dolo fuiſſent oblatæ, minime neglecturum. Hisque omnibus cœptis benignum adeo ſeſe præbuit Supremum Numen, ut non tantum omnes Ordines optime inter ſe convenirent, & regni adminiſtratione acquieſcerent; ſed hoſtes quoque, bellum fortiter gerente CampiMareſchallo Torſtenſonio, ad pacem compellerentur, quæ obtenta patriæ tandem eſt an. 1648. Cumque ex Danis varia percepta fuiſſent incommoda, tam bello Germanico, quam alias; Oxenſtiernius Noſter cum collegis apertum bellum tolerabilius judicavit, quam ſub ſpecie amicitiæ tam male haberi. Quod tandem compoſitum eſt Brömſebroæ, opera Axelii Noſtri, triumque e numero Senatorum; utpote Matthiæ Soop, Thuronis Bielke, atque ThuronisSparre. In qua pacificatione quanta Svionico imperio acceſſerint commoda, quam notiſſimum eſt. Item cum ante hac Regina Chriſtina majorennis facta, regnique adminiſtratio per tutores ceſſaret, an. 1644. nomine ſuo ceterorumque ex regimine, S:æ R:æ Majeſtati imperium tradidit, ad omnium ſubditorum deſiderium ab eo geſtum. Meruere hæc tanta facinora, ut an. 1645 d. 20 Nov. Auguſtiſſima Regina comitiva illum dignitate, immo comitatu inſigni, Morea ſcilicet auſtrali ornaret, addito inter alia hoc elogio, quod *fuerit Magni Regis Magnus Cancellarius.*

Insequente tempore licet senescere occiperet Oxenstiernius, labore defatigatus, morbisque oppressus; patriæ tamen usibus ad cineres usque nunquam deesse voluit. An. 1650 cum coronationis solemnia celebrarentur Christinæ, eisdem non tantum interfuit, sed verba quoque fecit, & partes omnes sui Cancellariatus implevit, cum voluptate præsentium summa. Cum etjam palam faceret Sereniſſima Regina cogitationes suas de abdicando imperio, una cum aliis regni Senatoribus, quam maxime id dissvasit Oxenstiernius. Diebus comitiorum, quæ Upsaliæ tunc celebrabantur, Oxenstiernii vires ætate ac multo labore, inprimis quem precibus Collegarum omniumque ordinum, jam hoc tempore in se susceperat, antea exhaustæ, exiguæ jam adeo factæ sunt, ut lectum sœpius occupare cogeretur: invaluit tamen & Stockholmiam rediit, pro more Regi patriæque inservire annisus. Tum vero, cum valetudinem minus curaret, ac supra vires se defatigaret, tandem lethalem morbum contraxit, e vivis excedens, sibi quidem gloriæ nunquam intermorituræ, Regi tamen, Patriæ, suisque omnibus mœrori ac detrimento maximo. Obiit etenim diem supremum an. Chr. 1654, mensis Augusti die 28, postquam quatuor celeberrimis Sveciæ Regibus, & omnia ad magnitudinis suæ modum exigentibus abunde satisfeciſſet, numerasſetque vitæ LXXI, muneris Senatorii XLV, Cancellarii XLIII annos, sublimi vero Tutoris Regii Regnique Administratoris titulo, nec non Fœderis Evangelici per Germaniam Directoris duodecennio innotuiſſet. Funus Ejus anno 1655. d. 18 Martii, frequentiſſimo comitatu, & pompa perquam magnifica, e templo Sancti Jacobi in Divo Nicolao sacratum, deportabatur, suo postea inferendum sepulcro in templo Jäderensi.

Vitam

Vitam hanc in auctore multo fusiorem, excipit prolixum satis *Epitaphium* Ei a Lubomirski, Supremo Poloniæ Cancellario an. 1654 dicatum. Sequitur deinde titulus splendidissimi monumenti marmorei, in templo Jäderensi Sudermannorum memoriæ Ejus sacrati. Porro enumerantur *elogia* & *orationes novem*, separatim excusæ, virorum illustrium & doctorum. Apparent ulterius *numi* duo, in memoriam Herois nostri a Germanis cusi. Unus *symbolicus* est; in cujus prima facie imago est Oxenstiernii pectore tenus, cum epigraphe: *Axelius. Oxenstern. Rerum. Sveco. Germanicarum. Atlas.* In imo F. G. 1634. In parte aversa, Vindicata ab imminenti servitute Germania, sub forma mulieris, pileolo ornatæ ac compedibus liberatæ apparet, dextram ejus prudentia, siniſtram fortitudo claudit; ex nubibus Gustavus eminet hoc lemmate: *Sic. decuit. mea. facta. sequi.* Circumscriptio: *Prudentia. &. Fortitudine. Post. Gustavum. Magnum. Libertatis. Vindex.* Eodem, quo hic numus cusus est, tempore Status Evangelici in Germania Oxenstiernio Electoratum Moguntinum obtulerunt, Illumque Electorem elegerunt. Qua de re Senatus Regni Sveciæ consilium, per fratrem Gabrielem Comitem & Senatorem Regni, petiit an. 1634 die 15 Aprilis: sicut hæc desumsit Amplissimus Auctor ex Senatus Protocollo, ad annum diemque memoratos.

Alter est *Thalerus Imperialis*, & quidem inter rarissimos numerandus. In prima parte effigies ejus, cum insignibus Oxenstiernianis, & nomine; titulique literis initialibus. A postica, Leo stans anteriore pede dextro gladium, siniſtro coronam gerens; superius nomen Jehovah radiis circumdatum. Inscriptio: *Robore. Divino. Coronatus. Vincit. Leo.*

Proximum in tractatione, de summo Heroë Axelio Oxenstierna, uno ex tribus illis, quos Urbanus VII.

Pontifex Romanus dicitur admiratus esse, ut humanum supergressos fastigium, occupant inscriptiones nonnullæ, effigiebus quibusdam ejus æreis subjectæ. Item ex infinitis, *Elogia* aliquot in *exterorum* libris occurrentia, quæ facile removere possunt siniſtrum illud judicium, quod de tanto viro tulit Everhardus Wasenbergius in panegyrico Cæsari Ferdinando III dicto.

Perventum jam est ad *Scriptorum* ejus elenchum. Agmen inter illa ducunt *quatuor Disputationes Theologicæ*, Wittebergæ annis 1601 & 1602 ventilatæ, sub Præsidiis Celeb. Virorum Davidis Rungii & Salomonis Gesneri. Supersunt item in Fiholm collectanea Ejus *Miscellanea*, præsertim historico-politica, & oratoria. Inediti servantur in Archivo Regni novem Ejus *Orationes* in publicis & solemnibus actibus habitæ. Reperiuntur & plurimæ illius *Epistolæ*, manu propria compositæ, regni statum & negotia publica concernentes. Reliquæ vero ejus literæ, variis occasionibus scriptæ, lingua Latina, Germanica & Svethica, non modo ob styli nitorem, sed & rerum varietatem dignæ sunt, quæ lucem publicam videant. Enumerantur tandem XVIII ejus *scriptæ*, adhuc maximam partem inedita. Notitiam nonnullorum heic dabimus: *Historia Gustavi Adolphi Regis*, incepta quidem, sed non absoluta; cum præfatione, varios in pueritia ejus, & circa educationem memorabiles casus continente. *Diarium expeditionis Prussicæ* annis 1625, 1626 & 1627 factæ. Historica *relatio* rerum, an. 1625 & sequenti gestarum, inter regna Sveciæ & Poloniæ. Succincta *delineatio* eorum, quæ inter memorata Regna, in primis circa pacis negotium acta sunt. *Diarium* vel Protocollum actorum, sub instituto cum Polonis pacis tractatu, a die 1 Januarii ad d. 14 Martii an. 1628 continuatum. *Relatio* de Administratione Regni, sub minorenni Christinæ Reginæ ætate. Illo dirigente & acta

submini-

subministrante, scripsit Philippus Chemnitius *Hippolitum a Lapide*. Item Tomus II belli Svèco-Germanici, etsi *Chemnitii* nomen præferat, Oxenstiernium tamen auctorem agnoscit. Ejus quoque est *Refutatio* libri famosissimi, Slachtarebåncken dicti.

Hæc speciminis loco. Plura D. v. alias. Continuationem interea operis elegantissimi auide exspectamus; vt *Exteri* non tantum, quorum nonnulli cœli sui clementiam, in septentrionis contumeliam vertunt, sed etiam *Nostrates* edoceantur, SVIO-GOTHOS Veteres hastis non minus clypeisque præfulgidos, quam doctrinæ ingeniique præstantia, veluti diuisos inter Phœbum & Martem, atque gemina quasi via, ad immortalitatem perrexisse.

V.

Fragmentum Legis Smolandicæ, Titulum de Jure Ecclesiastico continens, in Latinum translatum, & e veteri membrana nunc primum editum

a

MAGNO CELSIO,

O. F.

LEgis perantiquæ particulam de Jure Ecclesiastico ex authentico exemplari membranaceo, in Bibliotheca Skoklosteriana pridem invento, accurate exscriptam & Latina versione donatam C. L. hic exhibeo. Cum enim in confirmatione ad Codicem Christophorianum a glor.

glor. m. Rege Carolo IX. promulgata, inter alia desiderata provinciarum quarundam Legisteria, Smolandicum quoque avide expeti legerem, pollicebar mihi haut ingratam fore legum & antiquitatum nostrarum amatoribus qualemcunque meam in edendo Smolandicæ Legis fragmento locatam operam.

Exordium certe legis hujus notis non obscuris, illam Smolandorum olim usui destinatam fuisse, commonstrat. *Mioaholt* enim, vel *Miödahult*, ut nunc exprimitur, hodienum prædii nomen est paroeciæ *Algudsboda* in Smolandia, & *Brutarek*, quod vitiose (ut alias in plurimis) scriptum puto pro *Brutared*, nota pariter Smolandis villa sub nomine hodierno *Bryttiared* in paroecia *Dref* ibidem. Quid autem velint *Myrtlekis* & *Biurekis*, quorum, ut terminorum hujus jurisdictionis, juxta fit mentio, qvum forte vetustate obsoleta sint, indagare non potui.

Assertionem nostram confirmant, quæ hinc inde in hoc Titulo occurrunt voces & loquendi modi Smolandis in hunc usque diem familiares; ex. gr. *trawa*, segetum strues, pro quo nostri, *Skyl*, & in OGL. *rök*. Accedit, quod ipsi manuscripto Skoklosterensi, ad initium, recentiori licet manu, quam Stiernhielmianam Carissimus Pater meus agnovit, apposita sit rubrica: *Wexiö-Lagen*; In quo judicio (Stiernhielmiano) etiamsi deessent alia argumenta, tuto satis acquiescere possemus.

Non me fugit, fuisse Antiquarios maximi nominis, qui non habuisse Smolandos propriam legem statuerint, persuasi binis in Lege Ostro-Gothica locis, ubi de hujus in Smolandia observatione mentio, fateor, non obscura injicitur. Exstant ea *RæfstaB.* Fl. 3. §. 2. *Nu i Smalandum tha Skiptis ræfst i try*, &c. Et B. B. Fl. 39. §. 1. *Innan Smalandum tha skal a tridhie fæmt borgharin*

borgharin utluka, thet han borghade, &c. Verum crediderim nomen Smolandiæ, quod loc. cit. occurrit, in ſtrictiori ſenſu accipi debere, quam ut totam, qua patet, Smolandiam complecti poſſit. Capite I. tit. de J. Regio in Legibus Provinc. Suderm. & Upl. enumeratur inter Legiferorum jurisdictiones *Tijohæredia*, diſtrictus circa Wexioniam ſitus, & X. territoria continens; illa ſcilicet in annalibus adeo decantata *Ridgothia* & *Wærendianarum Amazonum* patria, quas particularibus in ſucceſſione ab inteſtato juribus & privilegiis, præ cæteris Suio-Gothiæ fœminis, ob ſingularem fortitudinem, gaviſas fuiſſe traditur. *) Hanc regionem, qvum proprium Nomarcham habuerit, propriæ quoque legi paruiſſe, probabile ſaltem videtur. Præcipue, poſtquam ab Hadorphio in præf. ad Leges Dalek. edoceamur, quanto Zelo ſtudioque id egerint ſingularum provinciarum Legiferi, & Eccleſiaſtici proceres, ne legum gloria cæteris cederent, vel communi aliis legi ſubeſſent. Non eſt, quod objiciantur exempla Vermelandiæ & Nericiæ, quas peculiari lege caruiſſe creditur. Neutra enim harum nomarchiam per ſe conſtituebat, ut ex loc. cit. L. Upl. oſtendit laudatus Hadorphius. Quod ſi hæc ſupponimus, patet, qua ratione Legislator Oſtro-Gothicus Smolandiam ad ſuam jurisdictionem traxerit, eo videlicet pacto, ut, quæcunque Smolandiæ territoria ſub jurisdictione *Tijohærediæ* non comprehenderentur, ea O-Gothorum Judici ſubeſſent. Pulchre cum hypotheſi noſtra concordat ſitus locorum in fragmento hocce memoratorum, *Miödahult* & *Bryttiared*, quos intra *Tijohærediæ* terminos quæri debere, auctor eſt Dn. Lindahl in Diſſ. de Smolandia.

*) Vid. plura de illis in præf. J. F. Peringskiöldii ad Sogubrot nokorum fornkongum i Dana ok Sviavældi.

Sed, quoniam conjecturis hac in re disputatur, non deerunt fortassis, qui adhuc credere malint, præter hunc de J. Eccl. titulum, Smolandos non habuisse legem aliam. Quare enim, dicent, solus ille inventus est? Quippe, ex historia comitiorum Orebrogiensium de an. 1347. & protestatione Cleri de d. 8. Maji ejusd. anni, *contra correctores legum Orebrogiæ congregatos*, satis constare, qua tergiversatione universalem legum codicem respuerint, & diu etiam post promulgationem ejus proprio usi sint singularum provinciarum incolæ jure Ecclesiastico; mirumque adeo non esse, si, in ecclesiasticis saltem, ad aliorum statuta vitam componere dedignatus, propria sibi, statim ab initio, condiderit, & condita conservaverit Smolandicus clerus.

Ad hæc & similia nihil aliud respondemus, quam quod prooemium fragmenti hujus, si consideretur, longe alia nos credere jubeat. Incipit hisce verbis: *Gudz frither oc Sancte Marie* &c. Et explicit hisce: *en laghsagha war hon byrjas swa.* Generale nimirum est, & toti legum codici applicatum. Ab his tandem, quæ proxime sequuntur, initium capit titulus de J. ecclesiastico: *Wi sculum aa Kristi troa* &c. prorsus ut in reliquarum provinciarum Legibus usu venit. Properamus jam ad alia.

Antiquitate cum cæteris Suio-Gothiæ Legibus certare nostram affirmamus. Sive enim ad idioma respexeris, priscum linguæ genium adeo sapit, ut plurimæ obsoletæ voces, quæ in hoc inveniuntur, frustra in cæteris legum codicibus quærantur; Exempli loco: *gieta wizcusti*, beneficio juris frui; *dyla rathæ sinne*, juramento sese purgare, &c. Sive res ipsas perpenderis, antiquitatis non aspernanda documenta præ se ferunt. Ea vero inter numeramus, quod distinctus adeo in hacce, ut in plerisque cæteris, non sit observatus rerum or-

rum ordo; unde neque partitio ulla in capita, *Flucker*, hic apparet. Manifestum scilicet, quæcunque confuse & incondite initio congererentur, ea postmodum diligentiori cura in luculentam consonantiam erexisse posteros. *a*) Conferri in hanc rem merentur verba Legis Smolandicæ, quæ de paroeciano agunt, decimas sacerdoti ante festum paschatos non solvente, cum O-Gothica, *Christna B.* Fl. 29. §. 1. *Æn bonde siter qwar medh tiunda, tha skal han æpte paska firi kirkiudyr kalla, oc egh halda hans redskap uppe um paskadag.* Contra vero nostra: *Nu kan bonde utiundæ sitiæ, tha a presster hanom uphalda Gudz likama aa pascædag.* Ex hac collisione legum non sine ratione concluditur, Ostrogothicam illam, ut in hoc æquiorem, cum hanc quasi corrigat, ita & recentiorem esse.

Sed ætatis indicium omni fere exceptione majus in fine particulæ hujus exstat, ubi de collis sepulcralis violatione habetur: *Nu kan grafwa a ættehög annars*, &c. Ejusmodi vero colles, quorum tantus in patria nostra reperitur numerus, non multum temporis post introductam Christianam religionem & cœmeteriorum ædificationem in usu fuisse, si non aliud nobis persuaderet, claris certe verbis docet Elenchus ille Legiferorum Gothicorum Vestro-Gothicæ Legi a Stiernhielmio editæ subjunctus. Ita enim ibi de Lumbero: *Han war födder i Wangum, oc thær ligger han i enom kolla, förthy at han war hedin.* Collis ille etiamnum ibidem con-

 spicitur

a) Vid. Confirm. R. Christophori ad LL. ubi in hunc modum: *quæ in prioribus erant dubia, confusa & obscura, plenius declarantur.* Et Birgeri R. ad Upl. L. *Hittis sumt ej allungis skaligt, sumt myrklika sagt.* Et certe, quod in transferendis talibus in aliam linguam obscuritatis impatientissimam, nostris interdum conjecturis locum dederimus, veniam a C. Lectore enixe petimus.

ſpicitur & appellatur vulgo *Lurshög*. Eadem narrantur in indice iſto de *Biornone Kialki*, Legifero W.Goth.

Neque tamen hic reticendum eſt Polyhiſtoris noſtri Lundii judicium in annotatis ad cit. loc., exiſtimantis, præceptum hoc de tumulatione in collibus, ab Ingeldo Rege legibus inſertum (quanquam longe antea inde ab Odino mos iſte obtinuerit) ad Birgeri Magni usque tempora in legibus retentum, & ab eo demum e codicibus juris expunctum fuiſſe. Anſam Celeberrimo Lundio (ſeu fatetur) præbuerunt verba in præf. ad leges Upl. ejusdem Birgeri Regis: *thæt otharft ær ok thungi at, thæt willum wir utan lykkia.* Sed quæ heic generatim ita ponuntur, ad hoc de ſepultura in collibus, vel aliud in ſpecie præceptum præciſe applicari haut facile poterunt.

Antequam finem huic præfatiunculæ imponamus, verbo ſaltem tetigiſſe juvabit locum ſat memorabilem legis hujus, iſta de baptiſmo in Jordane habentem: *Nu kan barn thet lifwa ther hemæ döpt, oc quikt till kirkiu koma, tha ſcal Gudzcifva tilltaka, oc primſigna thet barn firi kirkiu dorum, oc giötha thet med orthum oc læſningum, oc ey med döpelſom; dôpis ængin ty ſwa, elles han ſe ſwa gother dræng, at han ſik ſiælfver i jorthdan dôpir.* Fuere ſcilicet peregrinationes ad loca ſancta apud majores noſtros, quemadmodum etiam hodie inter Pontificios, in ſumma religione habitæ.

Immo non infrequens erat ſeptentrionis noſtri incolis, primis præſertim Chriſtianiſmi temporibus, non in exoticis ſolum Europæ terris baptizari (cujus aſſertionis teſtimonia videantur cum in hiſtoria illa calci legum Gothlandicarum adjecta, tum apud Rembertum in vit. Ansg. p. 104. edit. Örnhielm. ſed etiam in Palæſtinam expeditiones facere, ut Hieroſolymam, ſepulcrum Servatoris noſtri & Jordanem adirent, ejusque

que aqua ſeſe tingerent abluerentque. Videatur Snorro de *Haraldo Hardrade*, H. K. T. II. p. 69. de *Sigurdo peregrinatore Hieroſolymitano*, quem etiam Jordanis flumine ſeſe immerſiſſe, auctor eſt Einarus Sculæ filius Skaldus, citante eodem Sturlæſſonio T. II. p. 241. de *Sigurdo Slæmbediakn* dicto, ibid. II. 308. & de *Erlingo Skacke*, II. 340. Horum plerumque epochæ coincidunt cum temporibus, quibus expeditiones cruciatæ inſtituebantur *). Et, quin e patria etiam noſtra multi ejusmodi expeditionibus interfuerint, dubitare nos vetat Reverendiſſ. Epiſcopus Jacobus Benzelius, in erudita deſcriptione Palæſtinæ p. 114. Antiquitatem igitur legis Smolandicæ prodit etiam hic de Baptiſmo in Jordane locus; quippe qui, cum procedente tempore, rariores forte inſtituerentur in Terram Sanctam peregrinationes, in cæteris legibus noſtris provincialibus non videbatur adjiciendus.

*) Sn. St. in H. Kr. T. II. p. 240.

* * *

GWz frither oc ſancte Marie. vari med us. hiit komande. oc hæthan farande. The ſeen alle skylde till gilzla oc grutha. ey æru biltugha eller banzatte. Alle the ſom boa innæn

(Titulus de Jure Eccleſiaſtico ex Lege Smolandica.)

PAx DEi ſanctæque Mariæ ſit nobiscum, advenientibus & diſcedentibus; omnibus, qui pace publica fruuntur, qui non extorres neque excommunicati ſunt; omnibus denique intra *Mioaholt* & *Myrtlekis*,

innæn mioa holt. oc myrtlekis. oc mællin brutarek oc biurekis. Nu skulu mæn till thingx fara. oc laghſaghu waræ höra. höra the ſom hær æru. oc ſighiæ them ſom hemæ ſitiæ. æn laghſagha waar hoon byrias swa. a) Wi skulum aa kriſt troa oc kirkiu byggiæ fyrmæ ſyſtrum oc ſyzkenom. swa guzcifuom ſom manzcifuom. Nw uiliæ bönder kirkiu byggia. tha scal fæmt firi læggia. allom iorthæghandom till koma. ther innæn ſokn æru. the ſculu huggæ æfte mantall. oc akæ æfte ökiæ aſt. oc mata æfte fea lutunu. Nw kan mather aafgangæ then ſom iorthæghande ær y ſokninne oc fælle nither kirkiugiærth. böte therfiri thre mr. aghe ther j huarkin karl eller konung. taki then up ther kirkiugiærth hafuer handæmællom. Hwar hwilkin ſom daxuærki fælle i kirkiugærth. tha ma then ſaklöſt

atque inter *Brutarek*, & *Biurekis* habitantibus. Ad judicium venient, & jurisdictionem noſtram auscultabunt. Audiant illi, qui hic adſunt, & dicant domi manentibus. Jurisdictio autem noſtra ſic incipit.

In Chriſtum credere & templum ædificare debemus; chrismate initiare ſorores & fratres, teſtes baptismi utriusque ſexus. Si parœciani templum ædificare velint, poſſeſſoribus terræ in iſta parœcia terminus conſtituetur quinque dierum, intra quem convenient, operas diurnas ſecundum ruſticorum, vecturas ſecundum jumentorum, & cibum præſtituri ſecundum numerum poſſeſſiorum terræ. Quod ſi quis poſſeſſorum terræ in iſta parœcia abeat, & templi ædificationem negligat, ob id tribus marcis mulctabitur, quas nemo hominum participet, ſed illi tradantur, qui ædificationem templi procurat. Is autem, qui integri diei operam in ædificatione templi neglexerit, ut transgreſſor legis puniatur. Templo a fundamentis ad

a) H. L. C. 1. h. t. S. M. L. ib. WGL. c. 6. WM. L. c. 1.

löſt næma till uither laghabrut. b) Nw ær kirkiæ ſatt a ſylle. oc lyktäth owan med hylle. tha ſcal ſkotning undi kirkiu læggiæ. thet ſcal wara half m‘‘r land iorthæ. oc niw uaghnlaſſæ æang. böna ſcal giærtha oc gryndæ. oc æriæ a twa wægha. Tha ſcal hws a kirkiu bool göra. thet ſcal wara fiughur hws. ſtuwa oc hæberghi. latha oc nöthws. c) Tha ſcal ſkruth till kirkiu köpæ. thet ſcal wara calker oc corporale. mæſſuhakull. thet ſcal wara mæſſubook oc mættenæ book. Saltære oc ſangbook. mæſſuſærker. ſtooll. huwthliin oc handliin. d) Ey maa kirkiæ liwslöös wara. Höön ſcal hafwa thry liws. tw altæra liws oc eet font liws. Oc ſcal kirkiæ klokko hafwa. firithy hon ſcal bathe kallæ thenjſtwndæ væruldenæ. oc ſwa aaff. e) Tha ſtaar kirkiæ lukt oc læaſt. Wænte ſææ bithlæ. ſom

dotte

tis ad faſtigium usque exſtructo adjungentur fundorum ſymbolæ, quæ ſimul dimidiam marcam conſtituent, & pratum, quod fœnum det novem plauſtris asportandum. Hic fundus ſepimentis, quæ clatris aperibilibus inſtruantur, rite munietur, & arabitur terra, alternis annis ſerenda. In fundo dicto ædificia quatuor extruentur: hypocauſtum, penuarium, horreum & bovile. Eccleſiæ ſua ornamenta ementur, quæ ſint: calix & coopertorium, dalmatica, miſſale, & rationarium, pſalterium & antiphonarium, induſium, ſedile & mantilia duo, manibus, vel infantum baptizatorum capitibus abstergendis inſervientia. Cereis templum non careat, ſed eorum tres omnino habebit: duos ad altare & unum ad fontem ſacrum. Eccleſiæ ſua quoque ſit campana; quippe quæ homines tam ingredientes mundum, quam eo egreſſos, indicabit. Atque ſic bene obſeratum ſtet templum, cui ſacerdos parochia-

b) LL. c. 2, WGL. ib. OGL. ib. HL. ib. SML. ib. WL. ib. *c*) HL. c. 3. SML. ib. *d*) WGL. c. 2. *e*) SML. c. 4.

dotte bondæns. f) Nu kan preſter koma oc hænna bethæs. thet mon ræt wara then at taka ther allom ſæmber aa. Tha agho the med hanom till biſcops fara. biſcoper ſcal ſcutha kunno hans. oc wiixlæ breeff hans. han ſcall ey wara moorthare eller mandrapære. ey kirkiubrytære eller kloſter löpære. ey doblare eller drinkare. ey putomather eller portkunw. ff) renn a then wara. guthi ſcal thiæna. Nu kan ey ſokn um preſt ſæmia. tha aghæ bönder till biſcops fara. preſt at bethæs. g) tha a han thre j wal at læggiæ. oc enn aaff taka. slikæn ſom them thekkis. thet monn ræt wara. æn allom ſæmber a. Nw kan ey allom um enn a ſæmia. tha ſcall ſunder med ſokn gaangæ. h) gieti then wizkuſti. enom hafuer flere. Nw kunno halfue huar-in wæliæ. tha a then wizkuſti. biſcoper fylghe. Nw preſter takin

chianorum ſuffragiis eligendus ſeſe offerat. Quem, cum venerit, ſeque obtulerit, fas eſt miniſtrum eligere, ſi de eo inter omnes conveniat. Parochiani cum eo proficiſcentur ad Epiſcopum, qui eruditionem ejus & ordinationis diploma conſiderabit. Non erit vel latro, vel homicida; non ſacrilegus, neque e monaſterio profugus; non aleator, non ebrioſus, non adulter, aut ganeo. Purus ſit, oportet, qui DEo ſerviat. Si vero inter parochianos de ſacerdote non conveniat, ad Epiſcopum illi ſeſe conferent, presbyterum ab eo petituri. Episcopus tres ipſis proponet, e quorum numero illum conſtituet, de quo inter omnes convenerit, isque legitimus eorum ſacerdos erit. Si autem inter omnes non conveniat, ſigillatim per paroeciam ſuffragia colligenda & ſacerdos ille conſtituendus, qui pluria reportet. Si paria ſint ſuffragia, tunc pro Legitimo ille habebitur, cui Epiſcopus favet. Atque ſic communi conſenſu Epiſcopi &

f) WML. ib. HL. c. 5. LL. ib. *ff*) *pro* portkunw-mather, *qui meretrices contubernio fovet.* *g*) OGL. c. 4. *h*) W.GL. 10. ſl.

takin med goothuiliæ biſcops oc ſoknæmannæ. thæ agho the ſate thæthan fara. oc hele heem koma. tha agho bönder kirkiu ſinæ oc kirkiu ſkrwth preſte ij hænder ſætiæ. i) preſter ſcal vaarthæ allo thy. ey warther vndi grauit eller ouan rint. giælde huart ater. æfte wirning ſinne. calker oc corporale aat örum tolff. mæſſuhakwll aat örum tolff. mæſſubooc oc mættenæbooc. huarin vm tolff öra. ſaltære oc ſangbooc huarin vm ſiex öra. ſtool at thrim örum. mæſſuſærker oc handbooc uari vm half mr huwthliin oc handliin. huart aat öre. altæra lyvs hvart vm halfuæn öre. font lyvs aat öre. Oc ſcal Klocka wirthning ſinæ hafua. wirthning hænnæ ær aat tolff örum. k) Nw kan Kirkiæ med allum upbrinnæ. aaff preſter eller klockara. böte preſter threæ mr. oc dyli rathæ ſinnæ. Nw kunno ſok-

ſcopi & parochianorum conſtituto ſacerdote, concordes diſcedant, ut incolumes domum redire poſſint. Ruſtici ſuam eccleſiam ejusque ornamenta Presbytero committent, qui ea omnia ſedulo cuſtodiet, ne quis infra fodiat, & quicquam ſuffuretur, vel ſupernè facinus intentet. Quod ſi fiat, tenetur ſacerdos ſingula ſecundum pretium eorum reſtituere; utpote: pro calice & coopertorio duodecim ſolidos, pro dalmatica totidem, pro miſſali & rationario, ſingulis, XII. ſolidos, pro pſalterio & antiphonario, ſingulis, VI. ſolidos, pro ſedili III. ſolidos, pro induſio dimidiam marcam, pro manuali tantundem, pro mantili unoquoque I. ſolidum, pro unoquoque cereo altaris dimidium ſolidi, & pro candela ad baptiſterium I. ſolidum. Campanæ quoque ſit certum pretium, XII. ſcil. ſolidorum. Si incuria ſacerdotis, vel Æditui fiat, ut templum ad ſolum usque incendio deflagret, ſacer-

i) WGL. c. 7. SML. c. 14. LL. c. 18. k) OGL. c. 5.

no ſoknæmæn ſak preſti gifua. firi Kirkiu oc ſkrwth hænna. gialde tha huart ater æfte wirthning ſinne. oc dyli rathæ ſinnæ med threm preſtom. l) Nw kan mather till Kirkiu koma oc Klocko bethæs. ſæmber aa bathe ſokn oc preſti. thet mon ræt wara then taka. nu kan ey aaſæmiæ. m) hafwi tha preſter waald taka ſlikan han will. Nw kan Kirkiæn miſtæ nokat firi Klokkarans wangömo ſcwld. Kræfwin tha bönder preſt. oc preſter klockara. Nu ſcal klocko klockara j hænder ſætia. n) han a ringia lagha rigning till ottoſaang. mæſſu. aftænſaang. oc till natſaang oc geen like. o) Nw kan klocka löös wartha. tha ſcal klockære vara preſt till. han ſcal wara ſoknamæn till thre ſunnodagha. oc kirkiu drootnæ bithiæ raath a klocku læggiæ. tha ſcal klockare klocko ſtræng upbindæ. Nw kan klockare

dos III. marcis mulctabitur, & juramento, *de incendio caſuali*, ſeſe purgabit. Sed ſi illum de æde ſacra & ornamentis ejus judicialiter conveniant, tenetur ſingula ſecundum pretium eorum reſtituere & juramento trium presbyterorum ſeſe purgare. Si quis adveniat, & munus Æditui ambiat, illud ipſum obtinere poterit, ſi de eo parœciani & ſacerdos conſentiant, Sin vero, pœnes ſacerdotem jus ſit, alium, quem velit, iſti muneri admovere. Si quid per incuriam Æditui Eccleſia amittat, id ruſtici a ſacerdote, hic vero ab Æditui requirat. Campana committetur Æditui, qui tenetur eandem per vices legitimas pulſare: videlicet, ad preces matutinas, miſſam, preces veſpertinas & nocturnas, & ſimilia. Si funis infirmetur campanæ, id Presbytero indicabit Æditui, Presbyter vero parochianis per tres dies Dominicos, ſimulque rogabit Tutores templi, ut caveant, ne campana delabatur. Tunc eandem fune religabit Æditui. Id ſi

l) HL. c. 6. WML. c. 5. *m*) OGL. c. 4. *n*) OGL. c. 8. *o*) WGL. 8. Fl.

klockare ey ſwa göra. oc ey preſt aat vara. nw kan klockæ nither fallæ oc klockara till hæliæ slaa. ther agho arfwa klockaræns wizorth at wita till preſt. at han hafthe laghwarat preſt till j ſinom liſtimum. Oc aa preſter wizorth ſiri ſik med threm preſtom. at wita at han hafthe laghwarat a thre ſunnodagha kirkiu drootnæ j læctæra dorum. gialde tha ater kirkiu drootna liff klockarans thet æru thre mr oc tolf öra ſiri klockunæ aaf ſinom pæningom. oc ey aaf kirkiunnæ. huilekin therræ briſter aat ethe. preſte eller klockara. giælde then ather wirthning klockcunnæ. Nw falder nither Klockæ oc briſter. oc gör ængin ſcatha. aghe tha preſter witu ſiri klockara. oc kirkiu drotna ſiri preſte. gialde tha klockare ater wirthning ſiri. Nw kan klæpper nither fallæ oc klockara til hæliæ sla. liggi ther ſiæluer a uærkum ſinom. Nw

gaar

Id ſi non fecerit, nec de campana Presbyterum admonuerit, illa vero decidat, & Ædituum opprimat, penes hæredes erit, ut queant legitimis teſtimoniis probare, quod Ædituus, dum adhuc in vivis eſſet, Presbyterum de decidua campana præmonuerit. Parochus vero trium Presbyterorum teſtimoniis evincet, ſe tribus Dominicis diebus præ foribus ſublimiorum ſubſelliorum ſtetiſſe & templi Tutores legitimo modo præmonuiſſe. Pro vita Æditui mulctantor Defenſores templi III. marcis, & pro campana XII. ſolidis, ex proprius, non Eccleſiæ, pecuniis. Quicunque autem, Presbyter vel Ædituus (*hæredes Æditui, vel qui cauſſam ejus defendunt*) in jurejurando deficiat, campanæ pretium ſolvet. Si decidat campana, nemini vero damnum adferat, Presbyter potius, quam Ædituus, Tutores vero templi præ Presbytero audiuntor. Et Ædituus, *ſi in cauſſa defecerit*, pretium campanæ ſolvito. Si piſtillum decidat, & Ædituum interimat, impune ſit. Si

ruſtici

gaar till bondæ ſonn aat öthe ſinne. oc ringer ey lagha ringning. ſlaar then klocko ſunder. böte ſiri tolf öra. falder tha klæpper a han eller klockæ. oc lyuter döth aaf. liggi tha ſiælfuer a werkum ſinom. p) Tiundæ aghum wi aaf ſæth ware. huar tiundæ thrafua. byria wither reen oc lycta wither andræ. ey ma korn mællan akræ bæra. gifua förſt preſte thrithiungin aaf tiundæ thrauanom. q) ſithen taka twa lyti. oc skifptæ i threæ lyti. oc biærgha them bondin ſiælfuer. gifua enn biſcopenom at han kirkiu wigher. oc barn færme. oc skrifptamal wetir ſiri ſynde ſina. annan lut hirkiunne skruth med kôpa. thrithia fatekom mannum at gifua. halder skyldom æn wſkyldom. r) Preſte warom aghom wi niw nattæ gamblæn kalf tiunda. griis oc kiith huart niw nattæ gammalt.

ruſtici filius temere aggreſſus, & illegitimo tempore Campanam pulſans, in cauſſa fuerit, quod illa decidat & frangatur, XII. ſolidis mulctator, &, ſi in iſta ruina vel ipſâ campanâ, vel piſtillo oppreſſus fuerit, impune eſto. Decimas de ſegete noſtra debemus: quamvis decimam mergitum ſtruem, incipiendo ab uno, ubi meti coeptum eſt, & continuando ad alterum agri terminum. Seges ab agro in agrum non portabitur. Primó omnium pars tertia cujusque decimæ ſtruis ſacerdoti danda; deinde reliquæ partes trifariam dividendæ, & ab ipſo ruſtico horreo inferendæ. Prima pars Epiſcopo cedet, quod templum initiet, infantes *chrismate* confirmet, & ſingulos a peccatis abſolvat; ſecunda Eccleſiæ, emundis ornamentis; tertia pauperibus danda, potius ſanguine junctis, quam aliis. Sacerdoti noſtro in decimis vitulum debemus novem dierum, porcellum, hædulum, ſingulos, novem dierum; agnum

p) L. L. c. 7. OGL. c. 9. HL. c. 7. SML. c. 6. WML. ib. *q*) WGL. 14. FL. *r*) WGL. 14. FL. §. 11. SML. c. 7.

malt. laamb um pingtzdagha. læggi preſter merke ſit aa. oc bondin föthe oc framdraghi till pætersmæſſu. döör thet ij bondæns warthne. före hem preſtenom lamb orutit. oc dyli han wærka ſinnæ. oc thæs han a wærkum firi at waarthæ med ethe thriggiæ mannæ. tha æn aat dulum briſter. gialde quikt quiku geen. oc ænkte orker aa. Nw hafuer preſter tiundæ ſin fangit. oc ſcal han tillaghu hafua. s) thet ſcal wara öre firi lægherſtath. t) oc fiuræ ſiælamæſſ. enæ aat lijks wtfærth. andræ aat ſiundæ dagh. thrithiu aat manætha dagh. fiartæ aat jæmlangæ dagh. offræ ſcal han aat huarre mæſſu thrætiughu pæninge eller thrætiughu lyus. Ey ma preſter han wraka med lyuſe thy. huarkin brænne haand u) eller haandliin. Thætta ær bonde ſkyldugher preſter wt at göra firi ſik oc husfru ſinæ. oc

ælzta

gnum etiam ad feſtum pentecoſtes. Sacerdos illis notam imponet; & ruſticus ad feſtum S. Petri eos alet & nutriet. Si horum quidquam apud ruſticum moriatur, tenetur ille *agnum incólumem* Presbytero reddere, & innocentiam ſuam juramento trium virorum probare. Si in jurejurando deficiat, vivum pro vivo reddet, quod nemo improbare poterit. Ubi decimas ſacerdos acceperit, contributiones aliæ ipſi debentur: nimirum I. ſolidus pro ſepulcro, & IV. pro miſſis in memoriam defuncti celebrandis: Primâ, videlicet, eo die, quo funus effertur: ſecundâ, ſeptimo die: tertiâ poſt menſem: & quartâ poſt annum a funere continuum. Ruſticus ad ſingulæ miſſæ celebrationem XXX. penningos, vel totidem candelas contribuet; quas candelas ſacerdos recuſare non debet: ſicut etiam ligna, vel cujuscunque generis lintea, quæ offerantur, rejicere nefas. Iſta ruſticus Presbytero debet pro ſe, uxore & liberis ſuis

s) WGL. Fl. 12. t) HL. c. 8. SML. c. 11. WML. c. 7. LL. c. 8.
u) pro *haand* lego *huuth*.

ælzta barn hans. wari thet ælzt ther förſt döör. tho at thet yngnſtæ ſe ij ſiælagiæff. x) oc a preſter inlezning hafua af konu bondæns. æfte barn eller bondæ. Thet ſcal wara half mr wax. oc half örtugh pæningæ. oc altæra læghe. thre lefuæ. oc thrighiæ lefuæ ſughel. Nw kan kona till kirkiu koma med laglike inlethning ſinne. Nw will ey preſter hana inlethæ. miſte med thy ſænglæghe ſins. Dyli med threm preſtom. at han hænne ey inlethning ſunde. briſter aat ethe tha böte firi ſtæx öra. Nw ſiter hwſſætis mather ij ſokn. han ær ſkyldugher preſte aat paſcom attæ pæningæ. æru tu ſaman boldiur. thet örtugh pæningæ öke. ty meræ ey at flere æru. y) Nw kan waghfarande man ſyuker læggiæs j ſokn. tha ær thet

thes

natu majoribus. Sed maximus natu ille putetur, qui primus moriatur; ita tamen, ut, *quod ad tributum pro anima defuncti pendendum attinet*, id pro infante quoque natu minimo ſolvatur. Pro uxoris ſuæ, marem vel fœminam enixæ, introductione *in Eccleſiam* ruſticus ſacerdoti dimidiam marcam ceræ dabit, denarium dimidium in pecuniis, & dona alia altari imponenda, quæ ſint: tres panes & totidem obſonia. Quum mulier ad ædem ſacram venerit, omnia parata ſecum habens, quæ rite introducendam deceant, nec velit ſacerdos eam introducere, quo fiat, ut illa thoro mariti frui non poſſit, tunc Parochus trium Presbyterorum teſtimoniis probare debet, ſe introductionem non negaſſe. Si in probatione deficiat, VI. ſolidis mulctator. Inquilinus homo, ſi quis habitet in parœcia, ſacerdoti ad feſtum paſchatos VIII. penningos debet. Si duo in una domo ſint & communi quadra vivant, augetur contributio ad denarium unum; ſed majori non decimentur, licet vel numero plures ſint. Si viator in parœcia morbo correptus

x) HL. c. 9. SML. c. 8. y) OGL. c. 12. HL. ib. WML. c. 11. LL. c. 12.

thes bondans ſkyld han ligger aat preſte buth fa. preſter a till hans kuma. ſkrifptæ oc olæ. lijk at wighiæ. aaf thes manz thingom a preſter half mr. æn till ær. z) Nw hafuer preſter tiundæ. oc tillæghu fangit. Nw ſcal preſter uactæ tithæ ſinnæ. oc wixla ſinna oc wita huat han ær bondanom ſkyldugher. han ſcal ſiungæ med ſæmju firi ſokn ſinnæ. oc klokcare laghleka till wara. Preſter a ſiungæ ottoſang. ſwa prim. ſwa mæſſu. ſwa terz. ſwa ſæxt. ſwa noon. ſwa aftænſang. ſwa natſang. ſkyldugher ær han bithia bathe firi quikum oc döthum. a) Nw kan bonde buth preſti fa barn at kriſtnæ. Nw ær preſter ey hemæ. oc ey med luwi aaf ſokn farin. b) dööthet barn hethit oc læghs j hethnæ iorth. böte ther firi thre

correptus lecto teneatur, ruſtici, apud quem decumbit, officium eſto, ſacerdoti hoc ſignificare. ſacerdos ad eum veniet, confitentem abſolvet, unget, & funeri benedicet; habebitque ex emortui bonis, ſi ſuppetant, dimidiam marcam. Quando itaque decimas & contributiones ſacerdos acceperit, ſolicita illi temporis ratio habenda, quo ſacris operetur, & quo reliquis ſancti ſui officii partibus defungatur. Sciendum ſcilicet illi, quid parochianis viciſſim debeat. In pace & tranquillitate illis præcinet; & Ædituum officii ſui legitime admonebit. Rem divinam ſacerdos faciet, celebrando matutina ſacra, prima, miſſam, tertia, ſexta, nona, ſacra denique veſpertina & nocturna; orabit etiam pro vivis & mortuis. Si parochianus nuncium mittat, qui ſacerdoti ſignificet, infantem baptizandum eſſe, ſacerdos vero domi non ſit, nec cum venia parochianorum egreſſus parœcia; & infans *velut* ethnicus moriatur, inque terra ethnica *(extra cœmeterium)* ſepeliatur, III. marcis ſacerdos mulctator. Si infans

z) WML. c. 9, LL. c. 10. a) SML. c. 9, WML. c. 10. b) HL. c. 11.

thre mr. Nw kan barn ſiukt wartha föt. oc kan ey till kirkiu koma. oc preſte fangit. tha ſculu mæn döpa thy barne j watn. oc ey j annat. æru ey mæn till. tha ſculu möiæ döpæ. æru ey möia till tha ſculu kunur dôpa. c) j namn fathurs. oc ſuns. oc thes helghæ andæ. Kan barn genſtæ fram fara. oc ær witne till at ſwa var döpt ſom nu ær ſakt d) tha ſcal thet barn a j kirkiu garth læggias oc till arfs at gangæ. Nw kan barn thet lifua ther hemæ ær döpt. oc quikt till kirkiu koma. tha ſcal guzcifua till taka. oc primſignæ thet barn firi kirkiu dorum. oc gôtha thet med orthum oc læſningom oc ey med döpilſom. döpis ængin ty ſwa. ellæs han ſee ſwa gother dræng er. at han ſik ſiælwer i jorthdan döpir. e) Nw kan bonde buth fa preſti till ooling finnæ. preſter later ſik annat kamære vara. will ey till koma. döör bondin wolather. böte preſter

infans infirmus naſcatur, nec in templum deferri, & ſacerdoti tradi poſſit, viri infantem baptizanto aquâ, non alio liquore. Si vir non adſit, virgines baptizanto. Quod ſi neque illæ adſint, mulieribus licebit infantem baptizare in Nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti. Si paullo poſt infans moreretur, & teſtes adfuerint dicti modo baptismi, in cœmeterio ſepeliri debet, & ſuus hæres eſſe. Sed ſi ſuperet infans domi baptizatus, & vivus in templum deportetur, accedent teſtes baptiſmi, & ſtantes extra fores templi, benedictionem ſuper infantem recitabunt, atque adeo preces pro illo, non aquam, fundent. Nam *altera vice* baptizari nemini licitum eſto, niſi ejus ætatis *& frugis* ſit, ut ſe ipſe in Jordane baptizare poſſit. Invitatus ſacerdos ad parochianum Sacramento chrismatis confirmandum, ſi aliud negotium magis curet, & venire negligat, parochianus vero interim moriatur absque chrismate, mulcta-

c) WGL. c. 1, §. 2, 3. d) SML. c. 9. e) WGL. 13. Fl.

preſter firi tolf öra. f). Nw faar han bathe ſænder. barn at kriſtnæ. oc man at olæ tha ær han ſaklös firi bondan. æn han ithir barn kriſtnæ. Mw later preſter ſæ kamære bondæ æn barn. far till oc olæ bondæn. oc barn döö mæthan wkriſtit. böte ther firi tolf öra. ther han ælla böte thre mr. Nw kan bonde preſte ſak giſwa firi barn hans. thet kan ey kriſtindom faa. eller fathur eller fori frænda at han oling miſte. aghi ther preſter wizcuſti med threm preſtom. at han lagha forfall hafte. g) Nw ær thet förſtæ at hanom biſcoper ſtæmt hafthe. an han i ſottæſiæng laa. thrithiæ. at han ær med lufui aaf ſokn farin. Nw kan aat ethe briſtæ. böte ther thre mr firi kriſtindom bærſins oc tolf oræ firi bondans oling. h). Nw kan

mulctabitur ſacerdos XII. ſolidis. Si ſimul ad baptizandum infantem & parœcianum chrismate ungendum invitetur, tunc unctionem impune omittere poteſt; infantem autem baptizato. Si unctionem magis ſibi cordi eſſe patiatur, quam baptiſmum, adeo ut parœcianum adeat & chrismate confirmet, infans vero interim moriatur abſque baptismo, tunc XII. ſolidis mulctabitur, qui alias III. marcis mulctandus eſſet. Si accuſetur ſacerdos a parœciano, quod infantem ejus baptizare noluerit, vel a patre aut cognatis parœciani, quod eum ante obitum chrismate non unxerit, ſacerdotis erit, trium presbyterorum teſtimoniis probare, ſe legitimis negotiis impeditum fuiſſe; quorum unum eſt, ſi eum Epiſcopus ad ſe venire juſſerit; ſecundum, ſi morbo & lecto detineatur; tertium, ſi cum venia e parœcia profectus fuerit. Ubi vero juramento probare nequit, ſe horum uno ſaltem impeditum fuiſſe, III. marcis ob neglectum baptismum, & ob unctionem in-

f) OGL. c. 6. SML. c. 9. *g*) WGL. 13. Fl. §. 3. *h*) OGL. c. 5. SML. c. 10. WML. c. 12. LL. c. 13.

kan preſter tithæ fall göra ſokn ſinne. böte firi ſunnodagh ſiæx öra ſwa firi annan. felle thre ſunnodagha nither eller then flere. böte firi thre mr. Nw kan fælla then dagh. ſom firi ær faſtæ oc forhælgh. wari ſwa firi han ſom for ſunnodagh. thet ær ſiæx öra firi huarn then han nither fælle. oc ær preſter skyldugher ſokn ſinne. fiuræ dagha tithe at uppehaldæ. thet ſcal wara iulædagh oc paaſcæ hælghunamæſſudagh oc kirkiumæſſu. huilkin een preſter aaf them fælli nither. böte firi thre mr. oc ær skyldugher theſſæ fiuræ dagha preſter aaf bondænom offer at haua. aaf allom them han ſiælagiæf firi gifwer. i) Oc ſcal preſter a thæſſom daghum altæra læghe hafua. leef oc leefs ſughl aa husfru huarre. thy ens meræ at bondin ſiælfuer will. Nw ær ſaghat um tiundæ preſtins oc

termiſſam XII. ſolidis mulctator. Fieri poteſt, ut ſacerdos feſto quodam die miſſæ celebrationem negligat. Si dies ſit Dominicus, VI. ſolidis mulctator, totidemque pro ſecundo neglecto; Si tribus Dominicis diebus vel pluribus ſacra peragere intermittat, mulcta III. marcarum eſto. Quod autem ſi miſſam negligat feſto die, quem jejunium præcedit & dies profeſtus, totidem mulctator, quot pro Dominico, i. e. VI. ſolidis pro ſingulis diebus neglectis. Sacerdos quatuor diebus feſtis, majoribus, coram parœcianis, ſacris operato; nimirum: diebus nativitatis Chriſti, Paſchatos, omnium ſanctorum, & conſecrationis templi. Si quem horum neglexerit, eſto III. marcis mulctandus. Parœcianus omnesque, pro quorum animabus teſtamentum ille faciet, ſacerdoti hiſce IV. diebus offerent, & oblationes altari imponent; h. e. panem unum cum obſoniis, ab uxore unaquaque; niſi plura dare velit pater ipſe familias. Dictum jam eſt de decimis aliisque contributionibus, quas ruſticus ſacerdoti

i) OGL. c. II.

oc tillaghu han a hafua. aaf bondanom med laghum. tho ær ſæmiæ bæzt i huarium fori giærthi preſtins eller thet han gör. tha ſcal hanom till mooz ſtæmnæ. alt thet hion hans göra eller fæ. tha ſcal hanom till thinghx ſtæmnæ. thy at j köplaghum oc j iorthælaghum. tha aa preſter med os wara j lekmannæ laghum. k) Nw hafua bönder preſt ſin fangit oc hanom fulnæth giort oc kirkiu ſinne. tha agho the biſcope buth fa. oc kirkiu ſinæ wighiæ læta. l) Med thy at aaf orthom warther quiker kriſtin. oc kirkiæn hælagh. Biſcoper aa fæmt ſiri ſokn læggiæ. till at gen göra. manathæ ſtæmnu agho the till at hafua. hetæ fyræ örtughæ malt. oc blandæ fiuræ æſcæ hwax oc fiura aſkæ ſmörs. oc ſiughur öris flikke oc fiuræ örtughæ bröth. med tagha lithi ſcal han till rithæ. m) med tolf mannom

cerdoti debet, ſecundum leges. Concordes deinde utrinque vivant. De omnibus, quæ ſacerdos ipſe commiſerit, ad ſynodum (*capitulum*) citabitur; Sed de iis, quæ per domeſticos ejus vel jumenta fiant, in territoriali judicio eum conveniemus. Scilicet lites, quæ ad jus mercandi, vel agrarium pertinent, ad normam juris civilis judicandas, in foro noſtro conteſtabitur. Quando itaque paræcianis ſuus jam ſacerdos electus ſit, cui non minus, quam Eccleſiæ, debitum rite ſolverint, ab Epiſcopo per nuncium petent, ut templum conſecret. Nam per Verbum vivificantur Chriſtiani, & templa ſancta fiunt. Epiſcopus terminum illis præfiget, quo *victualia* contribuant: menſis ſcil. intervallum. Contribuent vero: polentam & frumentum mixtum ad pretium IV. denariorum, IV. thecas ceræ, totidemque butyri, lardum IV. ſolidorum, & panem totidem denariorum. Cum legitimo comitio Epiſcopus adequitabit: nimi-

k) WGL. 27. Fl. *l*) LL. c. 4. HL. ib. SML. c. 5. WML. c. 3. OGL. 2. Fl. *m*) WGL. c. 4.

*mannom oc ſiælfuer han thrættande. thry borth agho the hanom ſyrghiæ. Ett vm quæld han ther comber. Annat vm morghin tha han wight hafuer. Trithiæ vm morghin tha han bort rither. Ey maa biſcoper vmætter aaf garthe fara. threæ n) tornhæſtæ * ſcal han hafua. een then han ſiælfuer a rither. annan then hans cappellan rither aa. thrithia hans söma bær oc hælghodomæ. Nw kan ey biſcoper till koma geengiærth ſinnæ. oc ey kirkiu wighiæ. tha ſculu bönder till biſcops fara. oc fæmt firi han at læggia fæmtan nattæ ſtæmnw. Nw kan ey biſcoper till koma oc ſætir ey fæmtum therra. tha ſculu bönder ſiælfue drikcæ geengiærth ſinæ. tha ſcal biſcoper till kirkiunna rithæ. oc wighiæ hanæ tha han will. oc ey bönder gengiærth göra. utan biſcoper witi forfall ſiin. o) Ett ær thet æn hanom ær till*

rum cum duodecim viris, ut ſit ipſe tertius decimus. Tres ei menſas inſtruent: unam ipſa veſpera, qua adveniat; alteram eo mane, quo conſecrationis actum abſolvat; tertiam eo, quo abitum paret. Epiſcopus eſuriens e villa non dimittitor. Tres equos frumentis altos habeto: unum, quo ipſe inſideat; alterum, quo Capellanus ejus vehatur; tertium, qui ſarcinas & res ſacras ferat. Si Epiſcopus contributione ſibi deſtinata non fruatur, neque eccleſiam conſecret, parœciani ad eum proficiſcentur, & terminum ei præfigent XV. dierum. Tunc, ſi Epiſcopus, termino iſto neglecto, venire gravetur, parœciani, quem contribuerunt victum, ipſi conſumant. Epiſcopus vero, quando voluerit, adveniat & templum conſecret; neque amplius quicquam contribuant parœciani, niſi legitima impedimenta in medium producere Epiſcopus poſſit. Horum eſt unum, ſi Romam citatus fuerit; alterum, ſi a Rege

n) WML. c. 3. * Leg. Kornhæſtæ. o) WGL. c. 3.

till roms ſtæmt. annat æn Konunger hafuer honom buth ſæant. annattigiæ Konung eller biſcop wighiæ. trithiæ æn han ſiuker ligger. oc j ſottæ ſiæng. oc thy gat han ey aat ſtæmnudagh kumit eller aat fæmtum ſom firi han lagthus. tha enn han forfall ſiin witit faa med ſiu preſtom. tha agho bönder hanom lagha gengiærth göra. Biſcoper aa tha wald hwat han wil hælder gengiærth ſinæ taka. eller thre mr firi kirkiu wixl ſinæ. tha thre mr agho bönder aaf ſino wt göra. oc ey aaf kirkiunæ. Hwar ſom biſcoper althæra. wighe. gifui biſcope tolf öra firi wixle ſinæ. Tha ær kirkiæ wight oc waaldogh. tha will biſcoper næfnde ſeæ. p) tha ſcal preſter tolf mæn aaf ſokn næfnæ. tha ther bathe quætha ia wither. biſcoper oc ſoknæmæn. the ſculu rethæ hanom ſaki ſinæ. q) Nyu æru biſcops ſaki i laghum warom. fiuræ æru fæ ſaki. r) Thre the han ſcal ſik rætta

Rege accerſitus, ad inaugurandum Eum, vel Epiſcopum; tertium, ſi ægrotus & lecto detentus ad præfixum tempus venire nequierit. Si horum uno ſe impeditum fuiſſe, ſeptem presbyterorum teſtimoniis probare poſſit, parœciani ultro illi contribuere, vel, ſi malit Epiſcopus, pro contributione, tres marcas, de propriis, non eccleſiæ, pecuniis, ei ſolvere tenentor. Quando Epiſcopus altare conſecrarit, XII. ſolidos pro conſecratione habeto. Atque ſic demum inauguratum eſt templum & legitimum. Si Epiſcopus Næmdam vult eligi, ſacerdos XII. viros ex parœcianis nominabit, qui, cum inter utramque partem, Epiſcopum nim. & parœcianos, de illis eligendis convenerit, legitimi ſint cauſſarum ſimul inquiſitores. In legibus noſtris novem ſunt genera cauſſarum, quæ ad Epiſcopum pertinent: quatuor, pro quibus reo mulcta imponi poteſt;

p) SML. c. 21. q) WML. c. 19. r) LL. c. 15.

rætta med kyni oc kunnum mannum. twæ æru dul saki-
s) Thet æru thön förste j fæ sak. kirkiu gaarz oc kirkiu
wskirlse. hugger mather man a kirkiu stættu. fallæ föter wt
oc huwth in. tha scal buth æfte fotinn resæ. tha scal
han waræ saklös firi biscops sak. tha æn föter
fallæ in oc huwth wt. wari sak biscops j siæx ö-
rom. Hugger man j kirkiu dorum. stiunker blooth bathe
wt oc in. wari sak thön j tolf örum. hugger j kirkiu in-
ne. stiunker blooth a bathæ wæggiæ. wari ther biscops sak
j threem mr. hugger firi altæra fræme böte oc ey thy meræ.
t) Annur æru skriftæ brut. taker mather skrift aaf bi-
scope siælfwm. oc æter tha köt hæ sculde fyrmæ. oc tha
smör han sculde fastæ. u) gaar tha j kirkiu. han sculde
wte

tres, in quarum diſquiſitione teſtimonia adhiberi poterunt cognatorum accuſati; duo, quæ inficiatorio & occulta facinora concernunt. Primum in cauſſa mulctabili eſt templi & cœmeterii profanatio: ſi quis alium cædat ad portam cœmeterii, & deprehendantur pedes ſuccumbentis extra, caput vero intra cœmeterium, accerſendus eſt Præfectus territorialis; & res illa non pertinet ad Epiſcopum. Sed ſi pedes intra & caput extra cœmeterium ceciderint, reus Epiſcopo mulctam debet VI. ſolidorum. Si quendam ad januam templi ſtantem quis ita cædat, ut ſanguis tam intra, quam extra templum promanet, mulcta erit XII. ſolidorum. Si quis in ipſo templo cædatur, & ſanguis utrumque parietem aſpergine polluat, Epiſcopo pendet mulctam III. marcarum, neque plurium, ſi ad altare cædes patrata fuerit. Secundum delictum eſt circa confeſſionem: Si quis, Epiſcopo peccata confeſſus, de carne comedit, qua, per religionem eum abſtinere oportuerat, & butyro veſcatur, quando jejunandum illi erat, vel eccleſiam

s) WGL. 9. Fl. *t*) WGL. 19. *u*) WGL. 16. Fl. §. 2.

wte ſtandæ. tha ſcal ſooknæ næfnd ſcutha giærningæ bans. bær ſwæ ſanninder till ſom biſcop wite han firi. tha ſcal han böta threæ mr aat biſcops rætt. Trithiæ biſcups ſak. Kan mather warthæ fælder a biſcops næfnd firi ſyndæ ſinæ tha a biſcoper ther fæmt firi læggiæ. wil han æn tha till rættindæ gangæ innæn fæmta then ær cuſter. will han ey an. tha a biſcopin ſændæ a han forbutha breef. Nu ſiter han j forbuthi nat oc iæmlangæ. oc will ey en rætha ſik. tha ſcall biſcuper till hans breef ſændæ. læggia firi han fæmtan nattæ ſtæmnu. Nu will han ey till rættindæ gangæ. tha ſcal biſcoper gangæ j læktæra dyr med lærthum mannom ſinom. oc han banſattiæ. vill han ey æn tha till rættindæ gangæ. innan nat oc iæmlangæ. tha a han bötæ biſcope thre mr firi

cleſiam frequentet, qua ſit excluſus; tunc Næmda parœciæ iſtius in delictum inquiret, atque, ſi ejus convictus fuerit reus, cujus ab Epiſcopo accuſabatur, mulctam illi imponet III. marcarum Epiſcopo ſolvendam. Tertium eorum, quæ ad Epiſcopum pertinent: ſi quis coram Næmda Epiſcopi, delicti accuſatus, in cauſſa deficiat, Epiſcopus terminum illi præfiget *quinque dierum.* Si intra iſtum terminum compareat, jus illi competet cauſſam ſuam defendendi. Si non compareat, Epiſcopus excommunicationis minoris literas ad eum mittet. Si per integrum annum extra communionem vivat reus, neque corrigi ſe patiatur, Epiſcopus literas rurſus ad eum mittet, quibus XV. dierum terminum illi præfiget. Si ultro tamen in jus venire gravetur, Epiſcopus ad januam ſublimiorum ſubſelliorum templi, cum doctis viris ſuis, (*Canonicis*) procedens majorem illam excommunicationem in eum pronunciabit. Si adhuc ultra annum tergiverſetur, mulctam debet Epiſcopo III. marcarum pro ſolutione. Tum vero, ſi intra

firi banzlæt. tha æn han will ey æn tha till rættindæ gangæ innæn nat oc iæmlangæ. tha ſcal biſcoper æn fæmtan nattæ ſæmnu firi han læggiæ. oc breef till ſænda oc wraka han med witnom. will han ey æn tha till rættindæ gangæ tha ſcal konunge till ſighia. tha ſcal konunger ſkiælikæ göra. ſætia a hæræz næfnd wiliæ the ſwa witnæ at then mather ær ſkiælika wrakin. tha ægho the fælæ han oc fram ſighiæ. böte konunge thrættan mr. oc attæ örtugher. thrættan mr oc attæ örtugher biſcopenum. oc æn thre mr. firi banzslætenæ. eller a konunger iwi han rætta. x) fiarthe fæ ſak ær j hormalom. Nw kan löſkæ mather aaf lande löpæ med giſte konw. thet ær annur. warther man inne takin med ſannum hormalom æru witne till mather oc ey kona. eller bathin ſee. thrithiæ ær æn barn bær witne till.

fiærthe

intra annum litem conteſtari nolit, Epiſcopus terminum iterum XV. dierum, *ſed peremtorium* illi præfiget, literas ad eum mittet, & per *deputatos* teſtes cauſſam ejus deſertam declarabit. * Si ulterius venire negligat, coram Rege de eo queretur Epiſcopus. Rex, quod juſtum ſit, conſtituet. Scilicet remittet reum ad judices territoriales, quorum erit primum inquirere, an pro deſertore cauſſæ merito habeatur? deinde ſententiam dicent, & referent Regi. Quod ſi ſuccumbat, mulctam reus ſolvet Regi XIII. marcarum cum VIII. denariis, & Epiſcopo totidem cum III. marcis pro ſolutione. Aut etiam cauſſam Rex ipſe examinet & judicet. Quartum in hoc genere cauſſarum eſt adulterium. Nimirum I. ſi homo cælebs cum muliere maritata in alienam regionem transcurrat. II. ſi adulter in ipſo facinore deprehenſus fuerit, & adſint teſtes, vir ſcilicet, non mulier, vel utriusque ſexus ſimul. III. ſi puerperio

x) WGL. c. 16. WML. c. 21. OGL. c. 27. * Vel reum ineptum declarabit, cui in cauſſa dicenda fides amplius habeatur.

fiærthæ æn bondin gifuer fiælfuer sak husfru sinne, taker ey ater med tolf mannæ ethe for æn biscoper aff sokn fari böte tha firi thre mr. thet ær hans wizcusti at han gaff j wrethe oc i brathe. oc ey firi sannæ sak. Thessi fiuræ saki sculu till biscops næfnd koma hafui næfnd wald om thæssæ skiæra eller fælla till fæ botæ. nw æru fæ f. saki biscops saghthæ. y) Thætta ær förste dulsak hethit morth annur ær mothna hæfth. yy) thrithi ær trolldomber. warther takin innæ garz oc grindæ. med horn oc hari. thet scal a næfnd koma. thetta scal næfnd skiæra. eller till

næs

perio sese prodat adultera. IV. si vir uxorem suam ipse accuset, qui (*in caussa deficiens*): nisi eam se ante recepisse, quam Episcopus parœcia egressus sit, XII virorum testimoniis probare queat, mulctam pendito III. marcarum, Eo vero pacto verbis ejus fides sit, si fatatur, se talia ex subito impetu, nec pro veris dixisse. isthæc quatuor caussarum genera ad Episcopi Næmdam pertinent, quæ auctoritate pollet, accusatos liberandi, vel ad pecuniæ mulctam damnandi. Dictum jam est de pœna mulctæ Episcopo solvendæ. Primum genus in caussis inficiatoriis & occultis est cædes infantis non baptizati. II. consvetudo cum bestiis; III. magia. Si quis accusetur, quod in villa, vel arvis cujusdam deprehensus fuerit cum cornu & crinibus, is Næmdæ sistitor, quæ eum vel liberato, vel pœna ignominiæ afficito. In eum, quem damnat Næmda, absolutionis publicæ casti-

y) OGL. c. 26. WML. c. 25. yy) Raro criminis hujus in legibus nostris antiquis mentio fit; vocis autem *Mothnahæfd* nuspiam, quod sciam. Scilicet *maluerint incredibile scelus & ultra audaciam positum preterire, quam, dum vindicant, ostendere fieri posse.* Seneca. Incertum vero, an *Mothnahæft* dicatur a *mot*, occursu. Verel. Lex. An qvod sit qvasi *amoti naturinni.* Lund. not. ad WGL. p. 118. b.

næs z) fællæ. æn thet thæ næfnd fælle. tha ſcal till ſkrift fællæ oc ey till fæ botæ. utæn bondanom ſiæx æra firi trolldoms abyrthenæ. Nw æn till næs fælle. rætte ſik med kyni. oc kunnum mannum ſinom. Tw æru dulſaki the a biſcops næfnd agho wara. a) Azſtoſpiæll. oc ſifwiæ ſlit. meenzethæ. theſſi agho till ſcrift at gangæ. oc ey till fæ botæ. Komber talan a hionælagh. ſighia them kyn wara ſom ey æru. got mæth æn hionom a ſæmber. ſæmber ey them aa giæti æ thet wizcuſtæ ſom hionælagh will haldæ. med frændom ſinom. oc kunnum mannum ſiæx aaf fæthringhum oc ſiæx aaf môthringum. witi thet aat ethe. at the waro ey ſwa kneinn kumin oc ſwa nithunn næær at the magho ey hionælagh ſit byggiæ. bathe med guz laghum oc ſwa mannæ. b) Nw kan bonde utiundæ

gatione, non pecuniæ mulcta animadvertitor; niſi quod ruſtico debeantur VI. ſolidi ab acceleratum per magicas artes damnum. illi, cui infamiæ nota inuritur, integrum eſto, cognatorum amicorumque ſuorum, *qui vitam ejus ſibi perſpectam habeant*, teſtimoniis innocentiam ſuam, ſi queat, probare. Duo ſunt in hoc genere cauſſarum, *ubi pecuniæ mulcta locum non habet*, quæ ad Næmdam Epiſcopi pertinent: I. Inceſtus. II. Corruptio affinitatis. III. Perjurium. Hiſce delictis publica abſolutio, non pœna mulctæ, competit. Si conſanguinei dicantur conjuges, qui non ſint, accuſatori tamen fidem habeant, ſi inter utrumque ita conveniat. ſin minus prævalebit conjugis ſententia, qui fœdus conjugii ſartum vult tectum-

z) Stupri reos naſo mutilabant veteres, qvam pœnam ut XL. marcarum mulcta redimere poſſent, deinde legibus ſtatutum eſt. vid. Stiernh. de J. Sueon. vet. 322. 326. Sed illa pœna heic locum non habet.

a) WGL. c. 19. §. 1. HL. c. 15. b) OGL. c. 13. ib. c. 29.

dæ ſitiæ. tha a preſter hanom uphaldæ guz likama aa paſcædagh. Nw kan utiundæ ſitiæ till biſcops næfnd comber. late wt tiundæ oc med tiu örtugher. eller witi med tolfmannæ ethe at han hafuer laghlekæ utgiort. ſwa drænger ſom bonde. c) Nw gifuer man j ſottæ ſiæng meræ æn arfuin will haldæ. aat ſiæla giæf ſinne. Eller andræ giæfua. haldis ſwa mykit ſom arfuin quæther ia wither. d) Nw gifuer man eghn till kirkiu. örtugh land aaf marklande. tha a arfuin ey ykiæ aat. gifuer han meræ tha ma arfuin aat ykiæ. oc ater taka. e) Nw ær wæth ſat eghn till kirkiu. aghe bonde wald ater löſæ innæn nat oc jæm-

t ctumque: *b*) Sed incumbet ei, teſtimonia conſanguineorum, VI. videlicet e paterno, & totidem e materno genere, producere, qui juramento teſtentur, conjuges iſtos neque in aſcendente, neque deſcendente linea adeo propinquos eſſe, quin Divino humanoque jure cohabitare poſſint. Si ruſticus in paræcia ſit, qui decimas non ſolverit, ſacerdos eum a communione excludet die Paſchatos. Si decimas ante non ſolvat, quam adveniat Næmda Epiſcopi, non decimabitur ſolum, quicunque fuerit, ſervus vel ruſticus, ſed X. quoque denariis mulctabitur; niſi XII. virorum teſtimoniis probare queat, ſe decimas legitime dediſſe. Si quis morbo lectoque detentus plura pro anima ſua teſtamento legaverit, quam concedant hæredes, aut ab aliis dari

 ſolitum

c) WGL. 18. fl. ib. 22. fl. HL. c. 14. SML. c. 11. WML. c. 13. LL. c. 14. *d*) OGL. c. 24. *e*) WML. c. 14.

b) Senſus hic eſt: ſi accuſentur conjuges, quod conſanguinei ſint; cum certo tamen non conſtet, neque conjuges ipſi ſatis ſciant, an ſanguine juncti ſint, nec ne: tunc ipſorum arbitrio relictum ſit, aut ſub conjugii lege ultro cohabitare, aut etiam, ſi ambo malint, accuſatori credere, & a ſe invicem divelli. Ratio: quia, conſcientia conjugum tali accuſatione dubia facta, præſtaret eos ſeparari.

jæmlangæ. ſithen a kirkiæn wizorth at wæriæ tha ſamwegh̃n firi bondænom. Nw kan liik iorthæs. oc annæt kan uptakas fylghis at bathe limber oc lither huld oc haar. böte firi tolf öræ. Nw kan grafua a ætæhögh annars. thæ kan hin tillkoma ſom ær. gifuer them ſak firi frænde hins uptoks. wari tha hans wizorth. wæriæ ſik med tolf mannom. at jæk ey groof innæn nyu winnæ f) ſtæmnu tha æn aat ethe briſter. böte ſiæx öræ. Nw kan mather j kloſter wiliæ gifuas utæn all forfall. tha ſkifte læſörum ſinom i huwuthlyti. mællin ſinnæ arfuæ. gifui ſomt till kloſter aaf ſinom

ſolitum ſit, tantum inde fas eſt ſumi, quantum placuerit hæredibus. Si ſoli bona qvis legaverit eccleſiæ: de terra ſcilicet unius marcæ terram denarii unius, hæredes non habent, de qvo qverantur. Qvantumcunque vero ſupra iſtam proportionem legatum ſit, hæredes revocare poſſunt. Si ſoli bona oppignerata ſint eccleſiæ, licebit eadem ante annum redimere, poſtea eccleſiæ jus competet poſſeſſionem illam contra ruſticum defendendi. Si funus tumulandum ſit, & forte contingat, ut pridem ſepultus cum membris omnibus e terra eruatur, mulcta erit ad XII. ſolidos. Si fodiatur collis gentilitius alienus, & forte adveniat poſſeſſor tumuli, accuſetque foſſorem, quod hominem conſanguinitatis vinculo ſibi junctum e tumulo protraxerit, penes alterum erit, ut queat XII virorum teſtimoniis probare, ſe poſt nonam demum ſeptimanam, *ab exſequiis antedicti funeris* fodiſſe. Si in juramento defecerit, ſex ſolidos pendito. Qui vitæ monaſticæ ſeſe addicere ſatagit, cui nihil impedimento ſit, quo minus id queat, in certas portiones bona ſua mobilia dividito, inter hæredes

f) f. Pro *Wikka*.

ſinom lutt. gifui aaf marklande örtughland. Thy eens meræ at han faa arfuannæ wiliæ till. Nw kan gifter mather ſik j kloſter gifua. giæti ther husfru wizcuſte ſinom. bondæ at haldæ. oc ſwa bondin æn husfru will j kloſter gifuas. Nw ær kriſtnu balkrin lyktæther oc wtſaghter. Guz orth oc Amen.

redes ſuos partiendas. Partem bonorum clauſtro quoque legato: de terra ſcil. unius marcæ terram denarii unius; nihil vero ultra, niſi adnuant hæredes. Si maritus monaſterio includi cupiat, uxori integrum erit voluntati ejus ſeſe opponere; & ſic viciſſim marito, ſi uxor monialis fieri optet. Jam explicit Titulus de jure eccleſiaſtiaſtico. Verbum Dei, & Amen.

VI.

ארן

Eſai. XLIIII. 14. An ארז *Arân*, Arbor Arabica, ſpinoſa, baccifera, Abi'lfadli?

INter Arbores, unde ſimulacra ſibi quondam fabricarunt idololatræ, de ארן, *Oren*, legimus in Eſaia cap. XLIIII. verſ. 14. Cui idem, quod multis, accidit, ut vera ejus ſpecies hoc tempore plane ignoretur. Et Ebræis pariter a multis ſeculis in oblivionem veniſſe oſtendunt commentatores eorum R. Schelomo, & David Kimchi. Illius hæc eſt gloſſa: אורן לשון נטע יונק פלנצ"ן בלע"ז: Oren *ſignificat plantam tenerum*, Planſon

ſon *linguâ vernaculâ*, ſ. Gallicâ. Biblia Rabbinica Buxtorfii male legunt פרנצ"ן *Pranſon*. Nempe *plantam* exponit Rabbinus ſatis inſcitè, quæ Prophetæ eſt ſtirps plantata pridem, ſed imbribus poſtmodo irrigata in tantum excrevit, ut eximiæ magnitudinis arboribus, ארז, *æres*, quam cedrum eſſe volunt, תרזה *Tirſah*, & אלון *allon*, ad latus poni mereretur. Hanc tamen expoſitionem ſecutus R. Berechia Hannakdan, *a*) innocentem noſtram, ſub cedri nomine, probris inceſſere non veretur in apologo, alioqui non injucundo; quem propterea indignum non judico, qui Latinæ traditus conſuetudini hic legatur.

משל ארז וסנה.	Fabula Cedri & Rubi.
הארז אשר בלבנון:	*Cedrus quædam Libani erat,*
לפני שמש שמו ינון:	*Cujus coram ſole propagabatur nomen,*
ויתנאה בסרעפיו ובפאורותיו:	*Et elata erat ramis & frondibus ſuis,*
בגובהו וברוב דליותיו:	*Altitudine ſua, & multitudine propaginum ſuarum,*
ואשר לא היה ביער כמהו:	*Neqve erat in ſilva ipſi ſimilis;*
וארזים לא עממוהו:	*Cedri non abſcondebant eam.*
ויבט סביביו במחנה:	*Reſpexit, quæ circumcirca eſſent in caſtris,*
וירא והנה אצלו הסנה:	*Et vidit, & ecce prope eam rubus.*
ויאמר מה לך פה כי באת בגבולי:	*Et dixit: Quid tibi, huc quod veniſti in terminum meum?*
ואיך לא יראת לשכון אצלי:	*Et quomodo non timuiſti habitare prope me?*
	Num

a) In משלי שועלים p. 42.

האקח ממך עץ לעשות מלאכה :	*Num accipiam a te lignum ad opus?*
על כן יאות לי המלוכה :	*Idcirco penes me erit regnum,*
לעשות פרי לעשות ענף :	*Adferendum fructus, ad edendum ramos,*
ובי שכנו בעלי כנף :	*Et in me habitabunt aves.*
וקטני עבה ממתניך :	*Minimus meus digitus crassior est lumbis tuis.*
ועל מי נטשת חרוליך וקמשוניך :	*Cur deseruisti urticas & spinas tuas?*
כי אינך רק נטע אורן :	*Cum non sis nisi planta* Oren,
וממני יעשו חורן :	*Ex me autem faciunt* toren *(i. malum navis)*
העומד לנס עמים :	*Stantem* (sublimem) *in signum populorum.*
ושרשך שורש רחמים :	*At radix tua est radix genitarum.*
ויען הכנה באמרי פיך נוקשת :	*Respondit vero rubus: Illaqueasti te sermonibus tuis,*
בי להחגאות ביפיך דרשת :	*Dum te extollere ob dotes tuas quæsivisti.*
זכור כי מקומך שרה החרש :	*Memineris, quod locus tuus (habitatio tua) sit ager arabilis;*
כי ישחיתו עציך עד השורש :	*Et perdent* (aratores) *arbores tuas radicitus,*
ופארותיך אשר רעננים ולחים :	*Ramosque tuos viridos, & succo suo gaudentes*
יכרותו לקרשים ובריחים :	*Exscindent in asses, & vectes;*
ואתבונן על מקומך ואינינו :	*Rescisca mq; de loco tuo, quod nusquam inveniatur amplius.*
אך לא יעלה הכורת עלינו :	*Me autem excisurus aggredietur nemo.*

Tuus

והורך למשחי׳ והפן עליך :	*Tuus vero decor mutatus peribit tibi,*
לכרתה עצך לנפיל עליך :	*Cum extirpata abjectus jaceueris truncus.*
ופריך אז כל עובר ירוצן ללקט :	*Tunc fructum tuum quivis praeteriens festinabit colligere.*
בעת אהיה על שמרי בוטח ושקט :	*Eo tempore incolumis ego manſero, quietus, & ſecurus.*

At longe aliter Kimchius: שם אילן גם כן טוב למלאכה *Eſt nomen arboris ad opus fabrile, ut praecedentes, idonea.* In Anglica verſione lego, *an aſh*, i. e. fraxinum; in Deodato: *Un fraſſino ſalvatico, fraxinum ſylveſtrem;* in Aria Montano, Tremellio, Piſcatore, Grotio, Schmidio, Hilleri Onomaſtico ſacro, & lexicis plerisque, *Ornum*, a ſimilitudine viz. literarum. Sed ſi hac ratione, in linguis tam diverſis, ludere placet, etiam ברוש *beroſch* fraxinum facile effeceris, prout etiam factum a Buxtorfio. *a)* שרבינא in Talmude, erit *ſorbus*, ſecundum eundem. *b)* Et ab *orno*, levi metatheſi, Svethicum *Rônn* prodibit, quæ quibusdam herbariis *ſorbus aucuparia* dicitur. Et ſane viri doctiſſimi, Ruellius *c)* & Dodonæus *d)* hanc pro veterum *orno* acceperunt, quo egregie ſunt fruſtrati. Quippe flores habet ſorbus aucuparia candidos, quales orno abjudicant antiqui ſcriptores. Fieri autem hoc inſitionis beneficio poſſe, fatetur Virgilius, & tanquam rem miram refert Georg. II. verſ. 71.

\- - *Ornusque incanuit albo*
Flore piri. - - - -

Eidem ſteriles *orni* dicuntur verſ. 111. ut & Claudiano, Rapt. Proſ. III. verſ. 73. cum ſorbus aucuparia fructum ferat.

a) Lex. Talm. p. 224. *b)* ib. 2377. *c)* Vid. Val. Cord. Annot. in Dioſc. L. I. C. 109, & 166. *d)* Dodon. Stirp. Hiſt. Pempt. VI. Lib. 4. C. 13.

ferat. A fraxino ornum ſeparat Plinius Lib. XVI. C. 18. Columella L. V. c. 2. Virgilius loc. cit. & Æneid. VI. p. 182. Statius Papinius Theb. VI. 102. 104.

Ornus in gloſſis a Bon. Vulcanio editis, p. 150. ἀγρία πίτυς, i. eſt, Pinus ſilveſtris, l. pinaſter dicitur. Et qvemadmodum pini, ac abietes, ob ſimilem naturam, in arborum enumeratione, ſolent conjungi, ita apud Ovidium legas: *ornique & piceæ. a)* Porro, ut Centauri Græcis πιτυοκάμπται dicti, qvod pinos inflecterent, iisque pugnarent: ita ornos infregiſſe, vibraſſeque iidem dicuntur Latinis. Ovid. Metam. XII. 337.

Dictys ab ancipiti delapſus acumine montis,
Dum fugit inſtantem trepidans Ixione natum,
Decidit in præceps, & pondere corporis ornum
Ingentem fregit. - - -

Juvenalis Sat. I. 11. Quantas jaculetur Monychus ornos.

Lucanus VI. 390, de Rhœto:

- - torquentem vertice vulſas
- quas vix boreas inflecteret ornos.

Eadem fere de Hercule narrat Valerius Flaccus Argonaut. III. 65.

Jam pater umbroſis Tirynthius arcibus ornos
Depulerat, magnoque jugi ſtridore revulſas
Terga ſuper fulvi porrexerat horrida monſtri.

Cæterum ut a piceæ, & orni conjunctione Ovidiana nihil certi concludas, cum & orni atque ilices componantur a Statio Theb. VI. 102.

- - Ornique iliceæque trabes.

Ita Poëtarum Latinorum licentiæ dandum, ſi, loco pinorum, ornis armare Lapithas ipſis libuerit, quamquam neque hoc perpetuum illis ſit. Nam de Sini Centauro prorſus ad Græcorum morem loquitur Ovidius Met. VII. 440.

Occidit ille Sinis, magnis male viribus uſus;

Qui poterat curvare trabes; & agebat ab alto
Ad terram late ſparſuras corpora pinus.

Cujus libertatis ſimile in Græcis ſpecimen, ubi Apollonius ἐλάτας *abietes* dicit, quas Valerius *ornos*, loco paulo ante citato. Et in Latinis rurſus, ubi Flaccus arborem, quæ aureum vellus habebat, modo quercum, modo ornum appellat. Argon. V. 230. Lib. VII. 169. 535. Lib. VIII. 113. 461.

Ornus tamen ad pini, vel piceæ familiam referri nequit, quia folia non habet acuum inſtar, & pungentia, perenniaque, ſed decidua, & mollia, quæ bubus præberi poſſint, teſte Columella Lib. XI. 2. *Si ſit, fraxineam, ſi minus, orneam, ſi nec hæc ſit, ilignam frondem bubus recte præbebimus.* Horatius Carm. II. Od. 9.

\- - - *aquilonibus*
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.

Certe pinum bubus præberi in pabulum, & eidem folia ab aquilonibus excuti, inauditum.

Quæcunque igitur veteribus arbor *ornus* fuerit, certe pinus non fuit. An vero ארן *pinus* ſit, quæſtio eſt diverſa. Ita ſane reddiderunt interpretes LXX, & Latinus Vulgatus. Et approbarunt hanc verſionem viri doctiſſimi, Munſterus, Pagninus, Boderianus, Schindlerus, Calvinus, & Bochartus, ubi docet ἤλεκτρον dici q. עלוקת אורנא *Alucat Orna*, i. e. *reſinam pini.* a) Fuere etiam e Rabbinis, qui ארן idem eſſe dicerent, quod Arab. صنوبر *Pinus.* b) Et conjungunt iidem non raro ברושים, ארנים, ארז *Araſim*, *Aranim*, & *Beroſchim*, tanquam arbores ejusdem claſſis, & naturæ. c) Sed pino aliud apud Hebræos fuiſſe nomen alibi conamur oſtendere. A Tigu-

a) Hieroz. II. 869. b) Ben Melek Eſai. 44: 14. c) Buxt. L. T. 223.

A Tigurinis & Luthero ארן *cedrus* exponitur. Hos ארז legiſſe patet, quia ארן *nun* finali minuſculo, in multis codicis Hebræi editionibus, ſcribatur, quod τῷ *Sain* ſimillimum eſt. Lutherum ſeqvuti ſunt noſtrates.

Quare Arabes conſulamus, qui an rectius hunc expediant nodum, dicent, quibus Arabica verſandi exemplaria major eſt facultas.

De arbore ارار *Arâr*, Abi'l Fadli, ſcriptor eximius, ita loquitur: ارار شجرة حجازية

مشوكة سنابتها بطون الاودية والسهل

وتنقل في الجبال ويكون بها

قليلة الشوك وحشبه افضل ما

استيك به ويحمل ثمرا في عناقيد

كالعنب صغار الحب يبدو اخضر

عفصًا فيه مرارة * ثم يسود فيحلو

* *Omiſſ.* ثم يحمر

قليلاً وهذه الشجرة يابسة الطبع
وهي في الحر والبرد كالمعتدل
حبه يقوي المعدة اكلاً ويمسك
الطبيعة واذا شرب طبيخه ادر
البول ونقي المثانة ومقدار ما
يستعمل منه ليقوية المعدة ثلاثة
دراهم وفي طبيخه اوقية مع رطلين
ماء حتي يعود الي الثلث ويحلي
ان كره وشرب Arân *est arbor Arabiæ Petrææ ſpinis obſita. Ejus loca natalia ſunt partes vallium depreſſiores, & planities. Paucæ in montibus proveniunt, eæque minus ſpinoſæ. Lignum præſtantiſſimum fricandis dentibus.*

tibus. Fructum fert in botris instar uvæ parvæ. Bacca noxia est, virens, gallæ similis, ac amara. Deinde rubra fit, postremo nigrescit, & dulcescit nonnihil. Hæc arbor sicca est a natura, & calida ac frigida temperate. Bacca juvat stomachum comesta, & naturam ejus continet. Decoctum ejus haustum provocat urinam, & vesicam urinariam emundat. Sumitur ad tres drachmas, & stomacho prodest. Sin decocto uti velis, unciam ejus cum aquæ libris nonnullis decoquas, donec ad tres libras reducatur. Quod si ori ingratum fuerit, dulce quid admisceatur.

Hæc etsi pauca sint, tamen in iis reperio, quæ cum verbis Prophetæ non male conveniant. Distinguit Esaias אֹרֶן ab arboribus silvestribus, & montanis, quas initio versus nominarat, quia, ut refert Arabs, locis planis, ac vallibus gaudeat. Quæ autem in hujuscemodi locis proveniunt arbores, facile transplantari, &, aqua cœlesti irrigatæ, ac perita manu castigatæ, educatæque longe ultra illam, quam in loco nativo obtinent, magnitudinem excrescere solent, quod de אֹרֶן innuit Propheta; de pinu dixerit nemo, qui sciat sationem ejus difficillimam esse. Nam in alieno solo plantata si forte apprehenderit, nunquam tamen illud, quod in silvis, robur, magnitudinemque acquiret. Ad spinas nostram amandat etiam R. Berechia in fabula superius allata. Quod autem spinis horreat, eo creditur facilius ad ignem accendendum, ut Esaiæ 44: 15. dicitur, fuisse idonea. In nominibus propriis *Aran* Gen. XXXVI. 28. Arab. ارآن *a*) & *Araniah*, 2. Sam. XXIIII. 18. hanc latere arborem, dubitari non potest. V. Hiller. Onomast. Sacr. p. 529. Arcan. Kethib & Keri p. 184.

a) Arabs Lond. Gen. 36, 28. 2. Sam. 24: 18. Abulfarag. Hist. Dyn. p. 53.

VII.

Specimen Lexici Suethico-Latini.

A. n. Förſte Bokſtafwen i abcd. Prima litera Alphabeti. Ett ſtort A. Magnum Alpha. Myſtico ſenſu: Jag är A och O. Principium & finis ſum. Apoc. V. 8.

Aaron. n. p. Aaron.

Abbot. Abbas. Præfectus, Antiſtes cœnobii.

Abbedißa. Abbatiſſa. Præfecta monaſterii.

Abcd. n. Alphabetum. Literæ alphabeti. Prima elementa literarum. Lära abcd. Literas alphabeti diſcere. Läſa abcd. Literas alphabeti recitare. En ſom ej kan läſa abcd. Qui ne primis quidem literarum elementis tinctus eſt.

Abel. n. p. Abel.

Abeluna. n. p. Apollonia.

Aborre. m. Perca. Meta aborrar. Percas calamo, & hamo piſcari.

Abraham. n. p. Abrahamus.

Abrodd. m. Abrotonum.

Abſkons. n. Umbraculum lumini candelæ oppoſitum, & illud abſcondens, ne lucubratione lædantur oculi.

Ach! Ah! Interjectio dolentis, & optantis.

Ach! nomen n. Ach och we. Planctus. gemitus.

Acht. m. Attentio. Conſideratio intenta. Giſwa acht upå. Attente audire. Attentis auribus excipere. Taga i acht. Obſervare. † Mening. Animus. Hafwa i acht. Intendere aliquid. † Taga ſig i acht. Cavere ſibi. † Hafwa acht på något. Cuſtodire.

Achtſam. Curam rerum ſuarum gerens. Diligens circa res

res ſuas conſervandas, ne corrumpantur, vel amittantur. Oachtſam. incurioſus, negligens.

Achtſamhet. f. cura. curioſitas (quæ cum laude, & virtute eſt,) vel diligentia circa res ſuas conſervandas. Oachtſamhet. incuria. negligentia.

Achſtamt. attente. cum cura. curâ. Oachtſamt. negligenter.

Achta. Intendere animum. Intente & diligenter animadvertere. Obſervare. Achta och märka. Diligenti attentione notare. † Högt achta. Magnifacere. Högt achtas. Magni fieri. Mer achta. Præferre. præponere. anteferre. anteponere. antehabere. Något achtas. Aliquo numero haberi, vel eſſe. Intet achta. Nihili, flocci facere, non flocci facere, contemnere. Litet / ringa achta. Parvi pendere. haud curare. nihil morari. vilipendere. Intet achtas. In nullo numero eſſe, contemni. † Jag achtar reſa om några dagar. Animus eſt, paucos poſt dies inter ingredi. † Achta. Cuſtodire. † Achta. Obſervare. Achta elden. Ignem obſervare, donec ſopitus nihil periculi afferre poſſit.

Achta efter. Achta grant efter. Diligenter audire, vel notare.

Achta ſig för-cavere. Jag märker/at min Fru måſte achta ſig för then Mannen. Tibi ab iſto, hera, cavendum intelligo. Ter. Man måſte altid ſe ſig wäl före / hwem man tror / och hwem man bör achta ſig före. In omni vita conſiderandum, quibus credas, quos caveas. Cic. Achta tig / att tu ej gör något / ſom tig icke anſtår. Cave faxis te quicquam indignum. Hor. Achta ſig för förſta utläggningen. A prima expenſione ſibi cavere. Achta ſig för gift. A veneno cavere. Achta tig för bocken / han ſtångas. Occurſare capro, cornu ferit ille, caveto. Virg.

Achta

Achta om. Intet achta om. Non curare. Dicitur de rebus, quas non desideramus. Jag achtar ej therom. Non curo, non desidero, non est mihi cordi. Aliter: Jag skôter ej therom. Jag paßar ej therpå. Jag är intet mon therom. Han achtar ej om sig sielf. Sui negligens, & incuriosus, de se nihil laborat.

Achta på. Idem quod, gifwa acht på. Achta på ens tal. Achta noga på hwad man säger. Animo, & auribus attentis excipere sermonem. Achta på tiden. tempus observare. Achta på klockslaget. Horologii sonaturi momentum observare. Achta på! aliter: få se! Observa, vide modo. Imperativus est emphaticus, quo utimur, cum subdubitantes negamus, vel affirmamus, hoc, vel illud futurum. Achta på! han gör tig icke ett strek. Observa, annon dolum aliquem machinetur, h. e. forte machinabitur. Achta på! om han thetta håller. Observa, num hoc præstiturus sit; h. e. vix præstabit.

Achta up. Servire ad mensam. Achta up wid sin Herras bord. Astare mensæ domini. Mart.

Achta sig undan. Cavere sibi, cedendo & locum relinquendo.

Achta ut. clam observare, expectando jugiter, & non avertendo oculos.

Achtad. Honoratus. Spectatus. Spectabilis.

Adam. n. pr. Adamus.

Adel. m. Nobilitas. Wisheten är utaf en härlig Adel. Sapientia eximia est nobilitas. Sap. 8: 3. † Nobiles. Ordo equestris.

Adels-bref. n. Tabulæ Regiæ, quibus nobilitatis jura, & privilegia cuiquam conferuntur, & confirmantur.

Adels-fana. f. Signa Ordinis equestris. Equitatus, sive, equi-

equites nobilium. Equites a nobilium ordine equis, armisque instructi.

Adels-folck. n. Homines nobiles.

Adels-Fru. Nobilis domina.

Adels-Man. Nobilis. Blifwa Adels-Man. Nobilitari. Nobilitatis insignibus ornari.

Adels-namn. n. Cognomentum nobilem familiam distinguens.

Adels-rustning. Instructio equitum, vel equitatus, ordinis equestris.

Adels-Ryttare. Eques a nobili armatus.

Adels-ständ. n. Ordo nobilium. Ordo equestris. Status, conditio nobilis.

Adels-wis. på Adels-wis. More nobilium.

Adelig. Nobilis. Adelig stämma / härkomst. Genus, prosapia nobilis. Adeligit ständ. Ordo equestris. Adeligit Wapn. Insigne, vel arma gentilitia. † Ad nobiles pertinens. Adelige öfningar. Exercitia nobilem decentia. Adelige Gods. Possessiones, fundi, prædia nobilium.

Adla. Nobilitare.

Aderton. Duodeviginti. Duodeviceni.

Adertonde. Duodevicesimus.

Adolf. n. p. Adolphus.

Advocat. Patronus. Causam alicujus in foro defendens, agens, dicens.

Af. A, ab, abs, e, ex, de. Particula latissimi usus, causam efficientem, partitionem, deminutionem, materiam, locum, tempus, &c. denotans. Han berömmes af somliga / af andra lastas han. Laudatur ab his, culpatur ab illis. Hor. Af plägor och älende begynner thet Creaturet sitt lefwerne / som skal råda öfwer the andra. A suppliciis vitam auspicatur ani-

mal cæteris imperaturum. Plin. Af en wacker yngling nu mera en oduglig ſälle. Corruptus ex adoleſcente optimo. Plaut. Af en åkerbrukare / en wältalig man blefwen. Factus ex aratore orator. Cic. Af ett bröllop blifwa nu twenne. Ex unis geminæ nuptiæ. Ter. Af ens annars tal taga annat / än han menar. Ex alterius oratione aliud excipere, atque ille vult. Cic. Af afwund dömd. Ex invidia condemnatus. Plin. En räf ſnattade af altaret en brinnande facka. Ab ara vulpes rapuit ardentem facem. Phædr. Af Guld och Elphenben. Ex auro ſolidoque elephanto. Virg. Af jern ſmidt. Fabrefactum e ferro. Plaut. En krans af roſor. Roſacea corona. Plin. Af ſamgiordt råd. Ex compacto. Suet. Ex compoſito. Liv. Af grunden. A fundamento. Plaut. A radicibus. Phædr. Af hiertat. Ex animo. Vere, & ex animo. Ex animi ſenſu. Liv. Af hiertat gärna. Lubentiſſime. Lubentiſſimo animo. Af ewighet. Ab omni æternitate. Cic. Af begynnelſen. A primo. A principio. Cic. Plaut. Ter. Ab initio. Cic. Ter. Af werldenes begynnelſe. A prima mundi origine. Af ålder. Antiquitus. Jam inde antiquitus. Plin. Thenne ſeden har warit af ålder / och intil wåra tider. Antiquitus duravit hic mos, & usque ad noſtra tempora. Quint. Af barndomen. A puero. Cic. Plaut. Hor. A puero usque. Hor. Jam inde a pauxillo puero. Plaut. A parvulo. Ter. A puero parvulo. Plaut. Ab infante. Col. Ab infantia prima. Tac. A pueritia. Cic. Jam inde usque a pueritia. Ter. Usque a cunabulis. Plaut. A primis cunabulis. Col. Ab incunabulis. Liv. A prima ætate. A teneris unguiculis. Cic. A tenero. Col. *De pluribus dicitur:* A pueris. a parvis. Cic. A parvulis. ab parvulis. Cæſ.

a te-

A teneris. Virg. Af ungdomen. Ab juventa. Liv. Ab juventute. ab adoleſcentulo. ab adoleſcentia. a prima adoleſcentia. ab ineunte adoleſcentia. Cic. Plaut. Af mig ſielf. a me. Thet ſkulle ſe ut / ſom jag icke kunnat frambringa något af mig ſielf. Videar non ipſe aliquid a me promſiſſe. Cic. Af ſig ſielf. ſielf mant. otwungen. icke af någon annan påmint / ombuden / eller underwiſt. A ſe. ab ſe. ſua ſponte. Se här kommer hon ut / af ſig ſielf. Ab ſe ecca exit. Plaut. A ſe aliquid facere. Cic. *Verbis activis & neutralibus, hæc particula ſæpe, & quidem uſitatius, poſtponitur.* Ut: Draga af / reſa af / fara af. proficiſci. Se af / avertere oculos ab-hóra af / audire de - ſitta af / deſcendere ab equo; pruta af / mercatorem ſolicitando, pretii deminutionem obtinere, &c., quæ ſuis locis videantur.

Af / af. deſcende, deſcende. Cum hortamur, ut ab equo quis deſcendat ocyus.

Af daga. e medio, e vita. Taga af daga / e medio tollere. privare vita.

Af och an. huc, illuc. gå af och an. itare, & reditare.

Af och till. idem.

Afbalka. Intergerie e trabibus factâ diſtinguere, vel ſeparare.

Afbalkning. ſeparatio &c.

Afbarka. Decorticare. afbarkad. decorticatus.

Afbedia. Deprecari. petere veniam.

Afbeta. Depaſcere. afbett. depaſtus.

Afbetalning. m. Solutio debiti ex parte.

Afbeten. Præmorſus. dentibus amputatus. V. bita.

Afbetſla. Frenum detrahere. Afbetſlad häſt. Eqvus jam liber, freno detracto.

Afbida. Opperiri. præſtolari. exſpectare.

Afbilda Adumbrare, repræsentare.
Afbild. m. Typica figura.
Afbláda. Exfoliare. Apic. folia decerpere.
Afbrinna. Deflagrare. Exuri & cremari. Afbrunnen. Deflagratus.
Afbräck. n. Damnum. göra afbräck. nocere.
Afbränna. Deurere. Exurere, & cremare flammis. Plin.
Afbränning. m. Quod urendo metallis decedit e pondere.
Afbryta. Defringere. frangere. Afbryta tiden. Decerpere quædam momenta ex iis, quæ noſtris rebus impendenda erant, ut aliis inſerviamus.
Afbärga åkren. Arvum demetere, & ſegetem aſportare, inque horreo recondere.
Afböja. Avertere.
Afbön. f. deprecatio. veniæ petitio.
Afbörda. Exonerare. Onere levare. Afbörda ſig ſin ſkuld. Æs alienum, debitum, exſolvere.
Afbygga. Muro, vel pariete interpoſito, ſeparare.
Afbytt del. m. Quod ex hæreditate, vel ex conventione, cuique ſeparatum eſt. Pars hæreditatis ſeparata.
Afconterfeja. pingere. depingere.
Afcopiera. deſcribere.
Afdanka. Mittere. dimittere. miſſionem dare.
Afdela. Dividere, partiri in certas portiones. Separare.
Afdelning. m. diviſio. partitio.
Afdika. Arvum depreſſius foſſa interſecare, ne corrumpatur uligine.
Afdraga. Detrahere. deducere. exuere. † detrahere, deducere de ſumma. † Term. Typogr. prelo ſubjicere.
Afdricka. Bibere nonnihil e poculo, ne effluat merum largius infuſum.

Afdrif-

Afdrifwa. Abigere.
Afdämma. Objecto aggere impedire, ne aquæ in arva defluant.
Afdämning. m. nomen illam actionem significans.
Afdöma. Sententiam ferre, dicere, secundum leges.
Af-falla. Decidere. Bladen / Löfwen / Qwistarna af-falla. Decidunt arbori folia, frondes, rami. Lapsus ab arbore ramus. Ovid. †Deficere. desciscere. Deserere. † Deficere. emaciari.
Af-fall. Defectio.
Af-faren. profectus.
Af-fatta. depingere. delineare. † Literis consignare.
Af-fila. delimare. lima polire.
Af-finna sig. Ita satisfacere alteri, ita se exsolvere, ut acquiescere possit.
Af-flå. pellem detrahere. excoriare.
Af-flyta. Defluere.
Af-flytta. demigrare.
Af-fällig. Adj. &
Affälling. subst. m. Defector, desertor. apostata. Veræ religionis desertor.
Af-färd. m. Abitus. Obitus.
Af-färda. mittere. dimittere. amandare.
Af-föda. f. fœtus. fœtura. proles.
Af-föllia låta. permittere alicui rem alteri perferendam.
Af-föra. Deducere. detrahere de summa. Cic.
Afgifwa. Tradere. exhibere.
Afgift. m. Pensio. tributum.
Afgiuta. Ære liquato, & transfuso rem ad imitandum propositam ita exprimere, ut prototypo similis sit.
Afgrund. Vorago. abyssus. barathrum.
Afgud. Idolum.
Afguda-dyrkan. Idololatria. cultus deorum.

Afguda-dyrkare. Idololatra. Deorum cultor.
Afguda-tempel. Fanum.
Afguderi. Idololatria.
Afgå. Abire. Obire. mori. Afgå igenom döden. Abire e vita. mori. Afgå i smältningen. Decoqui. afgå af räkningen. decedere de ſumma. Härwid afgår mig intet. Mihi nihil hic decedit. Brefwet / Poſten / Jagten / afgår icke förr / än i öfwermorgon. Non ante diem perendinum literæ mittentur, tabellarius publicus expedietur, navis curſoria hinc ſolvet.
Afgång. m. Abitus. Obitus. Hafwa god afgång på ſina waror. Hafwa många afnämare. Merces ejus emtores habent plurimos. Upricktigt gods har altid ſin afgång. Probæ merces facile emtorem reperiunt. Urinen har ej ricktig afgång. Urina difficulter redditur, excedit, deſcendit, profluit.
Afgärda. Sepe interpoſita ſeparare.
Afgärdaby. m. Separatum prædium a veteris & principalis prædii poſſeſſione, & ſeorſim inſtructum, ac conſeptum. Loccen.
Afgöra. tranſigere.
Afhandla. Idem.
Afhandling. m. Transactio. conventio.
Afhielpa. Expedire. Afhielpa en ſak ſkyndſamt. Cauſam decidendam diutius non differre.
Afhugga. Abſcindere. deſecare. ſuccidere.
Afhålla. Ne quis propius accedat, impedire, remorari. afhålla ſig. abſtinere.
Afhållen. Amatus. dilectus.
Afhämta. Recipere alteri perferendum, vel adducendum. accerſere. accire. apportare. Låta afhämta. mittere, qui recipiat ad nos perferendum, vel adducendum. Låta afhämta med ſkepp / bät / häſt / wagn

wagn &c. Navem, scapham, eqvum, currum, mittere ad quem deportandum, vehendum. † Aftaga. afplåcka. Decerpere, colligere fructus ex arbore

Afhånda. eripere. auferre.

Afhöra. Audire. Pecul. de reis,& testibus. Afhöra domen. audire sententiam. Afhöra witnen. examinare testes.

Afhysa. Ædificiis privare,& inhabitabilem reddere fundum.

Afhyst hemman. Fundus, abductis ædibus, non amplius habitatus, sed aliis fundis subjectus, & additus.

Afkanta. angulos prostantes tollere, præscindere.

Afkappa. abscindere. amputare. Term. naut.

Afklippa. forfice detondere.

Afkläda. Exuere.

Afkomma. dimitti. Jag kan icke afkomma för andre beställningar/ som mig hindra. Sunt, quæ me remorentur, sunt, quæ impediant, quo minus veniam, l. venire possim. † Obsolescere.

Afkommande. Gen. 17. 12. posteri. nati.

Afkomne. id.

Afkomst. f. genus. prosapia.

Afkorta. Breviare. abbreviare. Curtare. Hor. circumcidere, amputare. Cic. Afkortad. Decurtatus. Cic.

Afkortning. m. Deductio e summa. Thetta kommer på afkortning. Deduci debet e summa.

Afkortningsbok. Liber deductionum.

Afkunna. Notum facere, publicare.

Afla. Concipere. Aflad på Nyet. Interlunio conceptus. Plin.

Aflelse. Conceptus. Satus. ifrån första aflelsen. a primo satu. Cic.

Afletiden. m. Gen. 31: 10. Tempus conceptûs l. satûs.

Afl.

Afl. n. Fœtus, quibus greges ſupplentur, & augentur.

Afwelsgårdar. m. Pſalm. 144: 13. Uſitatius nunc, Ladugårdar. Villæ, ubi Reges, vel nobiles, pecuarias, oviarias, & equarias habent amplas, cultas, & fructuoſas.

Aflinge. Bona proprio labore, & induſtria, item donatione, & emtione acquiſita, quæ hæreditariis opponuntur. Loccen.

CORIGENDA.

Pag. 4. lin. 30. leg. ſpathula: ib. l. 32. l. apicem. Pag. 21. lin. 25. l. tumidis. Pag. 25. l. 22. l. Hyoſcyamus., Pag. 28. lin. 32. Part. leg. Paris. Pag. 45. l. 17. l. producuntur. Pag. 56. lin. 22. leg. repente. Pag. 75. l. 31. l. transferendis. Pag. 77. l. 4. l. flumini. P. 78. l. 12. l. poſſeſſionum. Pag. 79. l. 4. l. clathris. P. 90. l. 10. l. operator. Pag. 94. l. 2. l. inficiatoria. P. 95. l. 1. l. hans.

ACTA LITERARIA ET SCIENTIARUM SVECIÆ,

Anni M DCC XXXIII.

Cum Figuris Æneis.

Cum Privil. S:Æ R:Æ M:TIS Sveciæ.

UPSALIÆ, Literis HOEJERIANIS.

Sumtibus GODOFREDI KIESEWETTERI,
Reg. Acad. Upsal. Bibliopolæ.

Actorum CONSPECTUS.

I. *Solutio Problematis* Offenburgiani *de inveniendis Catenariis, pro quacunq; gravitatis lege ad centrum in finita distantia positū tendentis. Auct.* Sam. Klingenstierna *R. S. L. & Sc. S.* p. 1

II. *Thesaurus numorū Sveo-Gothicorū studio indefesso* Eliæ Brenneri *L. annorum spatio collectus, &c. Stockh. 1731 4:to.* p. 20

III. *Nummi Runici Gener. D.* Caroli Ehrenpreus, *Supr. Svion. Dicast. Consil. brevi comment. illustrati.* p. 26

IV. *Nummi Symbolici, quos per triennium proxime præterlapsum cælavit* Johannes Carolus Hedlinger, *Eques.* p. 30

V. *De singultu observatio rarissima per H. D.* Spöring *Med. D. & Prof. Aboënf.* - - - p. 34

VI. *De Arsenico observat.* Georgii Brandt, *Med. Doct. Censoris rei Metall. nec non Directoris Laboratorii Chem. Holm.* p. 39

VII. *Bini Casus rariores Communicati à* Nicolao Rosén *Med. Reg. Ordin. & Coll. Med. Assess.* - p. 43

VIII. *Epistola* Frederici *Imperatoris ad Magnum Nicliſſon, qua eum omnesq; ejus successores comites Palatinos creat, descripta ex libro ecclesiæ Aboënsis, qui in collegio Antiquitatis Holmiæ servatur.* - - - p. 45

IX. *Commentatiuncula, qua ostenditur Ebr.* ארז Eres, *esse Arabum* ارز Ers, *i. e. Pinum.* - p. 50

X. *Observationes IV. singulares, Auct.* Kiliano Stobæo *Med. D. & Hist. Prof. in Acad. Lond.* - p. 79

XI. *Lapides Runicos, positos illis, qui in* Huitavadum *occubuerant, pertinere ad tempora Christiana.* - p. 87

XII. *Thesauri Linguarū Asiæ & Europæ Harmonici Specimen, Auct. Doct.* O. Rudbeck, *Archiat. Reg. & Med. Prof. Upsf.* p. 90

XIII. *Abscessus Ventriculi & Hepatis Observatio per H. D.* Spöring, *Med. D. & Prof. Aboënf.* - p. 107

XIIII. *Monumenta Runica, in quibus mentio habetur Hierosolymæ, ad Christianos esse referenda. Auct.* O. C. p. 111

XV. *Literæ* Juliani *Cardin. dispensatoriæ, quibus Johannem Tyrgilli, presbyterum Lincopensis diœcef. illegitimo toro natum, idoneum pronuntiat, qui beneficium ecclesiasticum recipiat, & retineat.* - - - p. 117

ACTA LITERARIA ET SCIENTIARUM SVECIÆ,

ANNI MDCCXXXIII.

I.

Solutio Problematis Offenburgiani De Inveniendis Catenariis, Pro quacunque gravitatis lege ad Centrum in finita distantia positum, tendentis.

AUCTORE

SAMUELE KLINGENSTIERNA,

Reg. Soc. Lit. & Scient. Socio.

§. 1.

Cum ante aliquod tempus perlegerem Schediasma Cl. Offenburgii, Actis Lipsiensibus A. 1717 insertum, in quo prope finem problema Catenariarum universaliter solvendum proponit, pro quacunque gravitatis lege ad centrum in finita distantia positum, tendentis: commodum recordabar, Cel. Bernoullium in Theoria manuariæ nauticæ cap. XVI. non tantum tradidisse methodum pro inveniendis figuris, quas induant lineæ flexiles & viribus quibuscunque perpendicula-

diculariter applicatis preſſæ vel tractæ, ſed etiam ſimul ſignificaſſe, methodum illam ad eum generalitatis gradum provehi poſſe, ut ad tales quoque figuras ſe extendat, quæ viribus non perpendiculariter applicatis generantur: ſatis luminis huic materiæ affudiſſe ſe confidens, quo lector proprio marte ulterius progredi poſſit. Hinc in mentem venit experiri, an veſtigiis tanti viri inſiſtendo, methodum iſtam ulterius provehere & ad ſolvendum Offenburgii problema applicare valerem. Conatus iſtius hic fuit eventus, ut paulo poſt ſolutionem problematis Catenariarum generalem nanciſcerer, idque methodo, quæ viribus gravitatis utcunque variantibus tam parallelis quam ad centrum datum convergentibus æque applicari poteſt, quemadmodum patebit ex ſequentibus. Hunc autem in finem Lemmata duo præmitto.

§. 2.

Lemma I.

Si funiculus vel catena ſumme flexilis & gravitatis expers viribus quibuscunque & utcunque applicatis in curvam *ACB* (fig. I.) redigatur, & vires ſingulæ *CD* agentes ſecundum directiones *CD* in duas laterales & æquipollentes *CE* & *DE* reſolvantur, quarum illa curvæ in puncto *C* perpendicularis, hæc autem parallela ſit: erit tenſio catenæ in puncto *C* vel ei contraria & æqualis tenacitas qua tenſioni reſiſtit, æqualis tenſioni ejusdem in puncto quocunque dato *A*, plus mel minus ſumma tenſionum elementarium, qualis *DE*, inter puncta *C* & *A*. videlicet *plus*, ſi rectæ ad curvam normales *CE* cadunt ab altera parte directionum virium *CD* reſpectu puncti *A*; *minus* vero, ſi *CE* cadant inter *CD* & *A*. Preſſio autem perpendicularis curvæ *ACB* in eodem puncto

puncto C est vis partialis CE à vi totali CD oriunda & ad curvam normalis. Hæc demonstrata sunt à Celeb. Hermanno in Phoron. Lib. I. Prop. XII.

§. 3.

Lemma II.

Iisdem positis dico radium curvaturæ in puncto quocunque C esse quartam proportionalem ad vim prementem, vim tendentem & elementum curvæ. Sint enim (fig. 2.) AC & BC duo curvæ elementa contigua & æqualia, quorum tensio exponatur per pondus D, mediante trochlea A tendens filum $BCAD$, & pressio vel tractio perpendicularis per pondus E. Sit autem ratio ponderis D ad pondus E infinita, ut angulus curvedinis ACB sit quovis rectilineo major. Producatur etjam elementum BC, dum rectæ AD, quæ ipsi CE intelligatur parallela, occurrat in puncto F. Jam ex Mechanicis notum est, esse pondus E ad pondus D ut recta AF ad rectam AC. Sed per naturam radii curvaturæ, ut AF ad AC, ita AC ad istum radium: Ergo etiam ex æquo, ut pressio normalis E ad tensionem D, ita elementum curvæ AC ad radium curvaturæ. q. e. d.

§. 4.

Problema I.

Tendat vis gravitatis utcunque variabilis normaliter ad planum horizontis, & propositum sit invenire Catenariam.

Solutio.

Sit curva quæsita ABC (fig. 3.) vertex ejus A, axis horizonti perpendicularis AK, abscissa $AE = x$, ordi-

natim applicata rectangula $EB = y$, elementum abscissæ $EF = BD = dx$, elementum applicatæ $DC = dy$, elementum curvæ $BC = \sqrt{dx^2 + dy^2}$, quod brevitatis gratia dicatur dv, & tensio in vertice A, $= a^2$. Sit præterea actio gravitatis ut ipsius x functio quæcunque p, adeo ut pondus singulorum curvæ elementorum dv proportionale sit ipsi $p\,dv$. His positis manifestum est, pondus Catenæ eodem modo agere ad illam incurvandam, quo agerent innumera ponduscula vel aliæ vires p, ad singula puncta curvæ ABC applicatæ & tendentes perpendiculariter ad planum horizontis. Exponatur unum horum ponduscul orum per rectam BG axi AK parallelam, & resolvatur in duas vires laterales BH & GH, illam elemento CB perpendicularem, hanc vero eidem parallelam, quibus factis, erit (ob similitudinem triangulorum BDC & GHB) $BH = \frac{p\,dy}{dv}$, & $GH = \frac{p\,dx}{dv}$, quibus per dv multiplicatis, habetur (§. 2.) pressio perpendicularis elementi $CB = p\,dy$, & tensio ejusdem tangentialis $= a^2 + \int p\,dx$.

Radius curvaturæ elementi BC, posita dv constante, generaliter exprimitur per $-\frac{dx\,dv}{d^2y}$; quare (§. 3.) $-\frac{dx\,dv}{d^2y} = \frac{(a^2 + \int p\,dx)\,dv}{p\,dy}$, & separatis per meram multiplicationem & divisionem variabilibus, $-\frac{d^2y}{dy} = \frac{p\,dx}{a^2 + \int p\,dx}$. Hujus æquationis sumantur integralia per Logarithmos, & habebitur $l\,dv - l\,dy = l\,(a^2 + \int p\,dx)$, factoque transitu ad quantitates absolutas : $\frac{dv}{dy} = a^2 + \int p\,dx$. Ut in

hac

hac æquatione ſuppleantur dimenſiones, animadverto, in vertice curvæ, ubi fieri debet $\int p\,dx = o$, eſſe $dv = dy$, adeoque $\frac{dv}{dy} = 1$. Sed in æquatione inventa ſi fiat $\int p\,dx = o$, habebitur $\frac{dv}{dy} = a^2$, quare æquationis inventæ prius membrum $\frac{dv}{dy}$, multiplicandum eſt per a^2, eritq; æquatio ſuppleta $\frac{a^2 dv}{dy} = a^2 + \int p\,dx$, & peracta reductione, $dy = \frac{a^2 dx}{\sqrt{\int p dx^2 + 2a^2 \int p dx}}$ quæ æquatio conceſſis curvarum quadraturis facile conſtruitur.

§. 5.

Problema Catenariarum inverſum, quo data curva quæritur lex gravitatis, non eſt niſi ſolutionis hujus facile conſectarium. Reſumatur enim æquatio ſupra inventa $\frac{a^2 dv}{dy} = a^2 + \int p\,dx$, qua differentiata & deinde per dx diviſa, prodit $p = \frac{a^2}{dx} d\left(\frac{dv}{dy}\right)$, quæ formula in caſu quocunque propoſito regulæ vicem præſtat, ſecundum quam operatio eſt inſtituenda. Si formulam mavis in expreſſionibus algebraicis, ſit æquatio differentialis pertinens ad Catenariam datam $dy = q\,dx$, ubi q dari intelligatur in x & conſtantibus: ſit etiam $dq = t\,dx$, & dabitur ſimiliter t in x & conſtantibus; unde ſubducto calculo invenitur $p = \frac{a^2}{dx} d\left(\frac{dv}{dy}\right) = \frac{-a^2 t}{q^2 \sqrt{1+q^2}}$

§. 6.

§. 6.

In §. 4. Figuras Catenariarum inveſtigavimus, ſupponendo actiones quidem gravitatis in receſſu ab horizonte utcunque variabiles, funiculum vero vel catenam in ſe æqualiter craſſam. Ponamus jam vice verſa, actionem gravitatis qua catena urgetur, eſſe conſtantem & in omni ab horizonte diſtantia eandem: catenam vero ipſam inæqualiter craſſam ſeu ponderoſam, ſitque craſſities ejus in puncto quocunque B (fig. 3.) ut arcûs AB functio quæcunque p.

Manifeſtum eſt Problema ita conceptum per eadem ratiocinia & eodem plane modo ad æquationem reduci, quo §. cit. factum eſt, & æquationem prodire omnino eandem $\frac{a^2 dv}{dy} = a^2 + \int p\,dx$, hoc tantum cum diſcrimine, quod quantitas p, quæ ibi data erat in x & conſtantibus, hic detur in v & conſtantibus, unde reductionem ejus aliter inſtituendam eſſe patet. Ut itaque hæc æquatio per ſeparationem variabilium ad quadraturas revocetur, id ante omnia agendum eſſe conſtat, ut quantitas illa p per differentiationem & diviſionem liberetur a differentia dx. Differentietur itaque æquatio $\frac{a^2 dv}{dy} = a^2 + \int p\,dx$, & proveniet $p\,dx = \frac{a^2\,dy\,d^2v - a^2\,dv\,d^2y}{dy^2}$, & dividendo per dx, $p = \frac{a^2\,dy\,d^2v - a^2\,dv\,d^2y}{dy^2\,dx}$. Ut hæc æquatio integrari poſſit, multiplico utrinque per dv, & habebitur $p\,dv = \frac{a^2\,dy\,dv\,d^2v - a^2\,dv^2\,d^2y}{dy^2\,dx}$, quæ multis modis integrari poteſt.

1.) Pona-

1.) Ponatur elementum dv constans, unde erit $d^2v = o$, & $p\,dv = -\frac{a^2\,dv^2\,d^2y}{dy^2\,dx} = (\text{ob } dx = \gamma(dv^2 - dy^2)$ $\frac{-a^2\,dv^2\,d^2y}{dy^2\,\gamma(dv^2 - dy^2)}$, cujus integrale per regulas notas invenitur $\int p\,dv = \frac{a^2\,dx.}{dy}$

2.) Ponatur dy constans, adeoque $d^2y = o$, & erit $p\,dv = \frac{a^2\,dv\,d^2v}{dy\,\gamma(dv^2 - dy^2)}$ cujus integrale invenitur ut prius $\int p\,dv = \frac{a^2\,dx.}{dy}$

3.) Ponatur dx constans, adeoque $d^2x = o$: secundum hanc hypothesin differentietur æquatio $dv^2 = dx^2 + dy^2$ & habebitur $dv\,d^2v = dy\,d^2y$. Hic valor ipsius $dv\,d^2v$ substituatur in æquatione $pdv = \frac{a^2\,dy\,dv\,d^2v - a^2\,dv^2\,d^2y}{dy^2\,dx}$, & prodit $p\,dv = \frac{a^2\,dy^2\,d^2y - a^2\,dv^2\,d^2y}{dy^2\,dx} = (\text{ob } dv^2 = dx^2 + dy^2) - \frac{a^2\,dx\,d^2y}{dy^2}$, sumtisque integralibus ut prius $\int p\,dv = \frac{a^2\,dx.}{dy}$

Æquatio inventa $\int p\,dv = \frac{a^2\,dx}{dy}$, reducatur ope æquationis $dv^2 = dx^2 + dy^2$, & invenietur $dx = \frac{dv\int p\,dv}{\gamma(a^4 - \int p\,dv^2}$

ac

ac $dy = \frac{a^2\,dv}{\sqrt{a^4 + \int p\,dv^2}}$. Dantur itaque etiam in hoc casu coordinatæ x & y per quadraturas curvarum.

§. 8.

Problema II.

Tendat vis gravitatis utcunque variabilis ad centrum datum, & propositum sit invenire Catenariam.

Solutio.

Sit centrum virium datum G (fig. 4.) curva quæsita ABC, cujus vertex A, axis GAK, ordinatim è centro applicata $GB = x$, $FC = dx$, arcus BF, centro G intervallo GB descriptus & ordinatim applicatis infinite propinquis GB, GC interceptus, $= dy$. Distantia centri à vertice $AG = b$, & tensio in vertice A, $= a^2$. Elementum curvæ $BC = \sqrt{dx^2 + dy^2} = dv$. Sit præterea actio gravitatis ut distantiæ x functio quæcunque p, ita ut pondus singulorum curvæ elementorum dv proportionale sit ipsi $p\,dv$.

His positis manifestum est, pondus catenæ eodem modo agere ad illam incurvandam, quo agerent innumera ponduscula vel aliæ vires p, ad singula puncta curvæ ABC applicatæ & agentes secundum directiones ad centrum G convergentes. Exponatur una harum virium per rectam $CD = p$, & resolvatur in duas laterales CE & DE quarum illa elemento CB perpendicularis, hæc autem parallela sit.

Ob similitudinem triangulorum BFC, CED, erit $CE = \frac{p\,dy}{dv}$ & $DE = \frac{p\,dx}{dv}$, quibus per dv multiplicatis, habe-

habetur (§. 2.) pressio perpendicularis elementi $CB = pdy$, & tensio tangentialis $= a^2 + \int p\,dx$.

Radius curvaturæ elementi BC (posita dv constante) $= \frac{- x\,dx\,dv}{dy\,dx + x\,d^2y} = (\S.\ 3.) \frac{(a^2 + \int p\,dx)\,dv}{p\,dy}$, ubi per multiplicationem & divisionem separantur sponte variabiles & habetur $- \frac{d^2y}{dy} = \frac{dx}{x} + \frac{p\,dx}{a^2 + \int p\,dx}$. Sumantur integralia per Logarithmos, & erit $l\,dv - l\,dy = lx + l\,(a^2 + \int p\,dx)$, factoque transitu ad quantitates absolutas, $\frac{dv}{dy} = x\,(a^2 + \int p\,dx)$. Pro invenienda quantitate, quæ ad dimensiones supplendas assumi debet, considero, in vertice curvæ ubi fieri debet $\int p\,dx = 0$, & $x = b$, esse etiam $dv = dy$, adeoque $\frac{dv}{dy} = 1$. Sed si in æquatione inventa ponatur $\int p\,dx = 0$ & $x = b$, habetur $\frac{dv}{dy} = a^2 b$; quare æquatio suppleta erit $\frac{a^2\,dv}{dy} = x\,(a^2 + \int p\,dx)$, & peracta reductione $dy = \frac{a^2 b\,dx}{\sqrt{x^2\,(a^2 + \int p\,dx)^2 - a^4 b^2}}$

Centro G, intervallo $GA = b$, describatur circulus AHI secans applicatas infinite propinquas GB & GC in H & I, quo facto erit ob simil. $\Delta\Delta$ GBF & GHI, $HI = \frac{a^2 b^2\,dx}{x\sqrt{x^2\,(a^2 + \int p\,dx)^2 - a^4 b^2}}$ sumtisque integralibus, arcus $AI = \int \frac{a^2 b^2\,dx}{x\sqrt{x^2\,(a^2 + \int p\,dx)^2 - a^4 b^2}}$

Atque ita problema Catenariarum universaliter conceptum pro quacunque virium centralium hypothesi ad quadraturas curvarum & rectificationem arcus circularis reductum est, qua solutione in tanta Problematis generalitate desiderari vix potest perfectior.

§. 8.

Æquatio $\frac{a^2 b dv}{dy} = x (a^2 + \int p dx)$, quam superiori §:o invenimus facilem solutionem suppeditat problematis Catenariarum inversi in hypothesi virium ad centrum datum convergentium. Si enim hæc æquatio per x dividatur, deinde differentietur & iterum dividatur per dx, prodit $p = \frac{a^2 b}{dx} d\left(\frac{dv}{xdy}\right)$, quæ formula simili ratione in usum deducitur atque illa quam §. 5. invenimus pro hypothesi actionum gravitatis parallelarum. Si formula desideretur in meris quantitatibus algebraicis, sit æquatio exhibens relationem ipsarum dx & dy, $dy = q dx$, sit etiam $dq = t dx$, & subducto calculo habetur $p = \frac{-a^2 b (tx + q^3 + q)}{x^2 q^2 \sqrt{1 + q^2}}$

§. 9.

Restat jam, quod in generalibus hujusmodi disquisitionibus post reductum ad quadraturus problema, præcipuum videtur, ut determinentur omnes casus, quibus Catenariæ quæsitæ fiunt algebraicæ; sed cum hoc altioris sit indaginis, quam ut eidem nos accingere audeamus, hanc operam peritioribus relinquere cogimur. Interim non abs re fore existimo, si casum problematis specialem, specialiores tamen infinitos complectentem

tem & pro utraque virium hypothesi tam parallelarum quam ad centrum datum convergentium, curvas algebraicas infinitas suppeditantem speciatim examinavero.

§. 10.

Pro hypothesi gravitatis ad planum horizontis normalis sit initium abscissarum Catenariæ *ABC* (Fig. 3.) in dato axis puncto *I*, ita ut sit $AI = b$ & $IE = x$. Sit etjam vis gravitatis p ut ipsius x dignitas quæcunque x^n, vel illam applicando ad constantem arbitrariam c^{n-1}; $p = \frac{x^n}{c^{n-1}}$, unde $pdx = \frac{x^n dx}{c^{n-1}}$, sumtisque integralibus cum debita correctione, faciendo nimirum $\int pdx = 0$ in vertice curvæ ubi $x = b$, $\int pdx = \frac{x^{n+1} - b^{n+1}}{n+1} \cdot \frac{1}{c^{n-1}}$. Hic valor ipsius $\int pdx$ substituatur ejus loco in æquatione (§. 4.) $dy = \frac{a^2 dx}{\sqrt{\int pdx^2 + 2a^2 \int pdx}}$, quæ transibit in sequentem

$$dy = \frac{\frac{n+1}{a^2 c^{n-1} dx}}{\sqrt{x^{2n+2} + (\frac{2n+2}{n+1} a^2 c^{n-1} - 2b^{n+1}) x^{n+1} + b^{2n+2} - (n+1) \cdot 2a^2 c^{n-1} b^{n+1}}}$$

quæ sequentibus casibus integrabilis evadit, & Catenariam algebraicam exhibet.

1.) Si $b = 0$, vel si scala gravitationum incipit in vertice Catenariæ, transit æquatio novissima in hanc: $dy = \frac{\frac{n+1}{a^2 c^{n-1} dx}}{x^{\frac{n+1}{2}} \sqrt{x^{n+1} + \frac{2n+2}{n+1} a^2 c^{n-1}}}$, quæ integrabilis est, si fuerit $n = \frac{1}{1-r}$, vel etiam $n = \frac{1-2r}{1+2r}$ posito $r =$ numero cuicunque affirmativo integro, i. e. si n fuerit

terminus aliquis harum ſerierum: $-\frac{2}{1}$, $-\frac{3}{2}$, $-\frac{4}{3}$, $-\frac{5}{4}$, &c., vel, $-\frac{1}{3}$, $-\frac{3}{5}$, $-\frac{5}{7}$, $-\frac{7}{9}$, &c.

2.) Si non fuerit $b = o$, poteſt fieri ut ſit $a^2 = \frac{b^{n+1}}{n+1 \cdot c^{n-1}}$, quo caſu habetur æquatio Catenariæ, $dy = \frac{\overline{n+1} \cdot a^2 c^{n-1} dx}{\sqrt{x^{2n+2} - (n+1)^2 a^2 c^{2n-2}}}$, quæ integrabilis erit ſi fuerit $n = \frac{1-2r}{2r}$ vel $n = \frac{2r}{1-2r}$, poſito r numero quocunque integro & poſitivo i. e. Si n fuerit terminus aliquis harum ſerierum: $-\frac{1}{2}$, $-\frac{3}{4}$, $-\frac{5}{6}$, $-\frac{7}{8}$, &c., vel -2, $-\frac{4}{3}$, $-\frac{6}{5}$, $-\frac{8}{7}$, — &c.

3.) Si non fuerit $b = o$, poteſt fieri ut ſit $2a^2 = \frac{b^{n+1}}{n+1 \cdot c^{n-1}}$, quo caſu habetur æquatio $dy = \frac{\overline{n+1} \cdot a^2 c^{n-1} dx}{x^{\frac{n+1}{2}} \sqrt{x^{n+1} - \overline{2n+2} \cdot a^2 c^{n-1}}}$ quæ iisdem caſibus integrabilis eſt ac æquatio *n.* 1.

4.) Si neutrum horum contigerit, integrabilitas æquationis dependebit non tantum a valore exponentis n, ut in caſibus antecedentibus, ſed etiam ſimul a relatione quam inter ſe habent quantitates cognitæ æquationem ingredientes a, b & c.

§. 11.

Pro hypotheſi virium gravitatis ad centrum datum convergentium, generaliter obſervandum eſt, Catenariam quæſitam non fieri Algebraicam niſi iis caſibus, qui-

quibus differentiale §. 7. inventum, $\frac{a^2 b^2 dx}{x\sqrt{x^2(a^2+\int p dx)^2 - a^4 b^2}}$ reduci potest ad elementum arcus circuli, cujus radius sit ad $AG = b$ in ratione numeri ad numerum, adeoque arcus AI ex alio arcu circuli AHI ordinatim assumtitio per sectiones angulares algebraice determinari.

§. 12.

Sit jam in hac hypothesi vis centralis p ut distantiæ à centro, x, dignitas quæcunque x^n, vel illam applicando ad constantem b^{n-1}, $p = \frac{x^n}{b^{n-1}}$, unde $p dx = \frac{x^n dx}{b^{n-1}}$, sumtisque integralibus cum debita correctione, (faciendo nimirum $\int p dx = o$ in vertice curvæ ubi $x = b$) $\int p dx = \frac{x^{n+1} - b^{n+1}}{n+1 \cdot b^{n-1}}$. Hic valor ipsius $\int p dx$ substituatur in æquatione generali §. 7. $HI = \frac{a^2 b^2 dx}{x\sqrt{x^2(a^2+\int p dx)^2 - a^4 b^2}}$ quæ per hanc substitutionem transit in formam sequentem: $HI = \frac{a^2 b^2 dx}{x\sqrt{x^2\left(\frac{x^{n+1} - b^{n+1}}{n+1 \cdot b^{n-1}} + a^2\right)^2 - a^4 b^2}}$, quod quidem elementum, ad arcum circuli generaliter reduci non potest. Sed si ulterius ponatur $a^2 = \frac{b^2}{n+1}$, adeoque $HI = \frac{b^{n+3} dx}{x\sqrt{x^{2n+4} - b^{2n+4}}}$, reductio feliciter succedit. Ponendo enim $x^{n+2} = \frac{b^{n+3}}{z}$, invenitur

venitur subducto calculo $HI \left(\frac{-b^{n+3}dx}{x\sqrt{x^{2n+4}-b^{2n+4}}} \right) =$ $\frac{-bdz}{n+2.\sqrt{b^2-z^2}}$, sumtisque integralibus, arcus $AI =$ $\int \frac{-bdz}{n+2.\sqrt{b^2-z^2}}$. Cumque $\frac{-bdz}{\sqrt{b^2-z^2}}$ designat elementum arcus circuli, cujus radius $= b$ & abscissa è centro $= z$, patet arcum AI eam habere rationem ad arcum circuli cujus radius est b & abscissa è centro z, quam habet unitas ad numerum $n+2$. unde porro manifestum est, curvas prodeuntes semper esse Algebraicas, modo n fuerit numerus quicunque rationalis affirmativus vel negativus, integer vel fractus.

§. 13.

Ita vero ad ductum hujus calculi construuntur: Centro virium G (Fig. 5.) intervallo $GA = b$ describatur circulus $AKHE$, in quo ordinatim assumto arcu AE, è puncto E demittatur recta ED normalis ad radium circuli GA, & capiatur arcus AH ad arcum assumtum AE in ratione unitatis ad numerum $n+2$. E centro G per punctum ita inventum H agatur recta indefinita GHC, in qua denique capiatur $GC = \left(\frac{b^{n+3}}{z} \right)^{\frac{1}{n+2}}$ (ubi $GD = z$) & erit punctum C ad curvam quæsitam.

§. 14.

Si æquatio algebraica desideretur, quæ relationem inter coordinatas curvæ rectangulas GF (quæ dicatur v) & FC (quæ dicatur s) exprimat, sit arcus AK (Fig. 5.) maxima communis mensura arcuum AH & AE, ejusque cosi-

cosinus OG dicatur t, sintque q & r numeri integri minimi in ratione unitatis ad $n + 2$, & erit arcus $AH = qAK$, atque arcus $AE = rAK$, & consequenter arcûs AH cosinus $BG = \frac{t^q}{b^{q-1}} - \frac{q.q-1.A}{1.2.}(b^2 - t^2) - \frac{q-2.q-3.B}{3.4.}(b^2 - t^2) - \frac{q-4.q-5.C}{5.6.}(b^2 - t^2) - \&c.$ & arcûs AE cosinus $DG = \frac{t^r}{b^{r-1}} - \frac{r.r-1.G}{1.2.}(b^2 - t^2) - \frac{r-2.r-3.H}{3.4.}(b^2 - t^2) - \frac{r-4.r-5.I}{5.6.}(b^2 - t^2) - \&c.$ ubi literæ A, B, C, &c, G, H, I, &c significant terminos illum immediate præcedentes in quo occurrunt. Sed iidem illi cosinus BG & DG etiam alio modo exprimuntur. Est scilicet ob simil. ▵lorum CGF & HGB, $BG = \frac{bv}{x}$, & per hypothesin $DG = \left(\frac{b^{r+q}}{x^r}\right)^{\frac{1}{q}}$. Habentur itaque duæ æquationes in casu quocunque definito constantes numero terminorum finito, quarum ope si exterminetur t, habetur æquatio inter x & v, tandemque ope æquationis $x^2 = v^2 + s^2$, inter v & s. Notandum vero numeros r & q, in seriebus supra positis semper sumi debere positivos, sed in valore $\left(\frac{b^{r+q}}{x^r}\right)^{\frac{1}{q}}$ cum signis suis propriis.

§. 15.

Notari forte meretur, per suppositionem (§. 12.) $a^2 = b^{\frac{2}{n+1}}$ problema nostrum nova quadam conditione restringi, quæ in casibus $n+1 =$ numero negativo in Catena-

tenarias ſtricte acceptas non quadrat. His enim caſibus quantitas $\frac{x^{n+1}}{n+1 \cdot b^{n-1}}$, quæ tenſionem in ſingulis curvæ punctis deſignat, evadit negativa : tenſio autem negativa ſ. appreſſio partium curvæ ad ſe invicem ſecundum directionem tangentis in Catenariis locum habere nequit. Interim quemadmodum Catenariæ ejusmodi ſunt curvæ, quarum tenſiones & preſſiones à vi gravitatis oriundæ, ita ad ſe invicem attemperantur, ut curva ipſo ſuo pondere in æquilibrio & quiete contineatur; ita facile judicare licet, alteras illas lineas, in caſibus $n+1 =$ negativo prodeuntes, hac gaudere debere proprietate, ut juſto temperamento preſſionum normalium & tangentialium a gravitate provenientium nulla lineæ pars alteri cedere poſſit, i. e. curvas iſtas eſſe figuras fornicum proprio pondere ſeſe ſuſtinentium.

§. 16.

Si tamen deſideretur, ut quantitas tenſionem exprimens $\frac{x^{n+1}}{n+1 \cdot b^{n-1}}$ poſitive ſumi poſſit, licet $n+1$ ſit negativum, mutandum duntaxat eſt ſignum ipſius $p = \frac{x^n}{b^{n-1}}$, i. e. loco vis centripetæ ſumenda eſt vis centrifuga, quo facto ſubductoque calculo æquatio eadem prodit ac §. 12. $HI = \frac{b^{n+3}\,dx}{x\sqrt{x^{2n+4} - b^{2n+4}}}$. Quare curvæ iſtæ, quas §. præced. oſtendimus eſſe figuras fornicum proprio pondere ſeſe ſuſtinentium, etiam erunt Catenariæ, modo vis centripeta in centrifugam vertatur. Cumque ſimiliter oſtendi poſſit, Catenarias, caſibus $n+1 =$ poſitivo reſpondentes mutari in figuras fornicum, vi centripe-

tripeta in centrifugam mutata; generaliter asserere licet, curvas illas, quæ in quacunque virium centripetarum hypothesi sunt Catenariæ, in eadem virium sed centrifugarum hypothesi esse figuras fornicum & contra.

§. 17.

Formas autem sive ductus harum curvarum quod attinet, inveni sequentia: vid. Fig. 5.

1.) Si fuerit $n+1$ numerus quicunque affirmativus, sint q & r numeri minimi in ratione unitatis ad $n+2$, & constabit curva tot partibus hyperbolicis similibus & æqualibus ac circa centrum G similiter dispositis, quot unitates habet numerus r: & comprehendent singularum partium asymptoti in centro G angulum, qui est ad quatuor rectos ut q ad $2r$. Ita si $n = 0$, adeoque vis gravitatis constans, curva constabit ex duabus partibus conjugatis, quarum asymptoti in centro G angulum rectum comprehendunt, & per methodum §. 14. invenitur esse hyperbola Apolloniana æquilatera ejusque opposita, omnino ut asserit Cl. Hermannus Phor. Lib. I. §. 106. Si $n = 1$, erunt conjugatæ tres, constituentes lineam tertii ordinis, quæ in enumeratione Newtoniana est species 32. Si $n = -\frac{2}{3}$, curva habebit partes conjugatas quatuor, dispositas uti videre est Fig. 6. Si $n = -1$, prodit linea recta cujus tensio est $\frac{x^{n+1}}{n+1 \cdot b^{n-1}} = \infty$.

2.) Si $n+1$ fuerit negativus, unitate negative sumta minor, curvæ prodeuntes constabunt tot partibus conjugatis, crura parabolica habentibus, & circa centrum G regulariter dispositis, quod unitates habet numerus r, posito quod q & r sint numeri minimi in ratione unitatis ad $n+2$. Horum crurum quodlibet in infinitum abeundo tot gyros conficit circa centrum G,

quot sunt unitates in numero $\frac{1}{4n+8}$, unde plagæ istorum crurum facile inveniuntur. Sic si $n = -\frac{3}{2}$, curva tantum unica prodit, quæ est Parabola Conica, focum habens in centro G. Si $n+1$ jugiter decrescendo evadet -1, prodit circulus *AKHE* infinitis videlicet gyvis in unum continuum gyrum coalescentibus. Atque hæ omnes curvæ totæ cadunt extra circulum.

3.) Si $n+1$ fuerit negativus unitate major, curvæ cadunt totæ intra circulum, & tot constabunt partibus in centro G connexis, & circa centrum illud regulariter constitutis, quot unitates habet numerus r, posito quod q & r sint numeri integri minimi in ratione unitatis ad $n+2$. Et quidem (1.) Si $n+1$ fuerit binario minor, partis cujuslibet dimidium accedendo ad centrum G tot gyros circa illud conficit, quot sunt unitates in numero $\frac{1}{4n+8}$. Ita si fuerit $n+1 = -\frac{3}{2}$, curva unam tantum habebit partem, estque epicycloides genita circulo cujus radius est $\frac{1}{4}b$, super alio æquali circulo revolvente, adeoque punctum regressus seu cuspidem habens in centro G, quod etiam semper obtinet in casu $r = 1$, excepto tamen casu $n+1 = -2$, quo prodit circulus diametrum habens $= b$. Sin vero (2.) $n+1$ fuerit numerus negativus binario major, partes istæ formam foliorum habebunt circa centrum G regulariter dispositorum. Et curvæ prodeuntes eædem erunt cum iis, quas *flores Geometricos* appellat Abbas *Guido Grandus*, de quibus etiam tractatum conscribere dignatus est. Sic posito $n+1 = -3$ habebit curva duo folia, & erit illa cui nomen Lemniscatæ imposuit Cel. Jac. Bernoullius. Si $n+1 = -4$, habebit curva tres partes folii formes in modum trifolii circa centrum G dispositas; atque ita deinceps.

§. 18.

§. 18.

Liceat ex incidenti obiter obſervaſſe, per rectificationes Catenariarum conſtrui poſſe omnes quantitates differentiales, quæ ad formam $\frac{x^m dx}{\sqrt{x^{2m} - b^{2m}}}$ reduci poſſunt. Cum enim ſit $dy = \frac{b^{n+2} dx}{\sqrt{x^{2n+4} - b^{2n+4}}}$ erit $\sqrt{dx^2 + dy^2} = \frac{x^{n+2} dx}{\sqrt{x^{2n+4} - b^{2n+4}}} =$ (poſito $n + 2 = m$) $\frac{x^m dx}{\sqrt{x^{2m} - b^{2m}}}$.

Sit ex. gr. conſtruenda quantitas $\frac{dz}{\sqrt{z - z^3}}$, pertinens ad Iſochronam Paracentricam Leibnizii. Ponatur $z = x^2$, & transformatur elementum propoſitum in hoc: $\frac{2dx}{\sqrt{1 - x^4}}$ ſeu $\frac{2x^{-2} dx}{\sqrt{x^{-4} - 1}}$, quod comparatum cum formula $\frac{x^m dx}{\sqrt{x^{2m} - b^{2m}}}$ dat $m = n + 2 = -2$, adeoque $n + 1 = -3$. Ergo (§. 17. n. 3.) differentiale $\frac{dz}{\sqrt{z - z^3}}$ conſtruitur per rectificationem Lemniſcatæ, idque modo ſequente, qui non multum recedit ab iis conſtructionibus, quas dederunt Cel. Bernoullii in Actis Erud.

§. 19.

Nodo *A* (fig. 7.) ſemiaxe *AB* deſcribatur Lemniſcata *ACBAGA* & e nodo *A* educta utcunque recta *AE*, biſecetur angulus *BAE* recta *AC*, quæ Lemniſcatæ occurrat

in *C*. In recta *AE* capiatur *AD* tertia proportionalis ad rectam *AB* & arcum Lemniſcatæ *AC*, data quadam recta auctum vel minutum, eritque punctum *D* in Iſochrona paracentrica *ADF*. quam percurrens mobile ea velocitate recedit a puncto *A*, quam cadendo per altitudinem *AB* vel *GA* acquirere potuiſſet.

N. Determinando conſtantem arbitrariam effici poteſt, ut Iſochrona transeat per punctum datum quodcunque, ſumtum infra horizontalem per *A* ductam.

II.

THESAURUS NUMMORUM SVEO-GOTHICORUM,

ſtudio indefeſſo

ELIÆ BRENNERI

L. annorum ſpatio collectus, &c.

Stockholmiæ 1731 *in* 4:*to*

CElebrius in orbe erudito Brennerianum nomen eſt, quam ut ignorari ab iis poſſit, qui literarias noſtri temporis ephemerides vel obiter inſpexerint. Noſtra certe hæc Acta El. Brenneri, Conjugis ejus, Sophiæ Eliſabethæ, Conſobriniq; Henrici Brenneri decora & labores poſteris non uno loco commendant. De Theſauro numiſmatum Suio-Gothicorum, cujus, jam altera vice editi, mentionem verbo antea fecimus (1731 p. 122) hic tantum, & pauca quidem, dicemus.

Primus

Primus fuit inter noſtrates El. Brennerus, qui in hiſtoria numiſmatica quidquam præſtiterit, quod ſit operæ pretium. Nam quod ad alios, Claudium Riſing, Martinum Aſchaneum, Jo. Schefferum, P. Dikmannum, ceterosque attinet (quorum labores in peculiari libello de Cimeliarchiis, ſcriptoribus & theſauris rei numariæ Suethicæ ad calcem huic editioni annexo p. 263. recenſentur) vel manca & mutila eorum hac in re ſunt ſcripta, vel etiam de numis egerunt ὡς ἐν παρόδῳ, vel etiam poſt noſtrum operi manum admoverunt.

Initia Brenneriani Theſauri videſis in N. H. Dal ſpecimine biographico, & horum Act. Vol. I. p. 552. Quomodo ſuccedente tempore, tum effoſſis ſubinde numorum acervis, tum etiam plurimis rarioribus dono acceptis, auctus ſit, in dicto libello (p. 264.) & Auctoris præfatione operi præfixa pluribus docemur. Jam, ſi vel diligentiam Brenneri in conquirendis numis, tibi fortaſſis non ignotam, & ſummam ejus in pingendo cælandoque induſtriam (maximam namque iconum partem ipſe & pinxit & æri incidit) vel intervallum L annorum, quo in perficiendo opere deſudavit, vel denique Legatum mille Imperialium glor. m. Reginæ Viduæ Hedevigis Eleonoræ gratioſo munere editioni impendendum reſpexeris, credas, oportet, opus hoc, ut ſolide elaboratum, ita etiam ſplendide adornatum, lucem publicam vidiſſe.

Prior editio orbi erudito ſe ſtitit an. 1691. Et ea quidem ratione, ut eſſet hujus quaſi prodromus expectationi deſideriisque eruditorum aliquantiſper ſatisfacturus. Qua propter exiguo ſat numero prodiere exemplaria, potioremque partem bibliothecis publicis, purpuratorum amicorumque donabantur ab Auctore. Un-

Acta Litter. Suec
MDCCXXXIII

Fig. 1

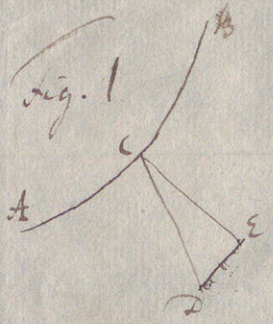

Fig. 2

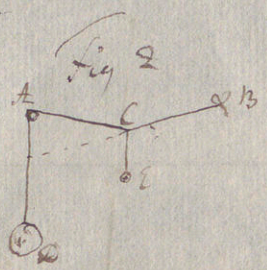
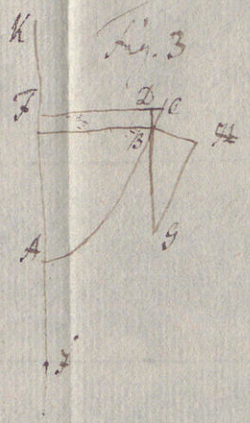
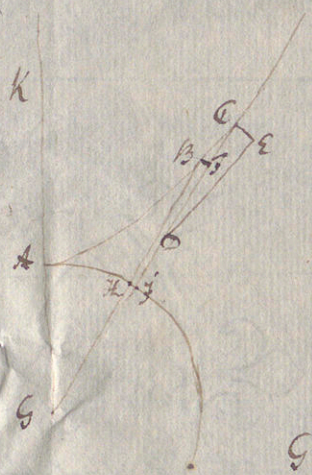

Fig. 3

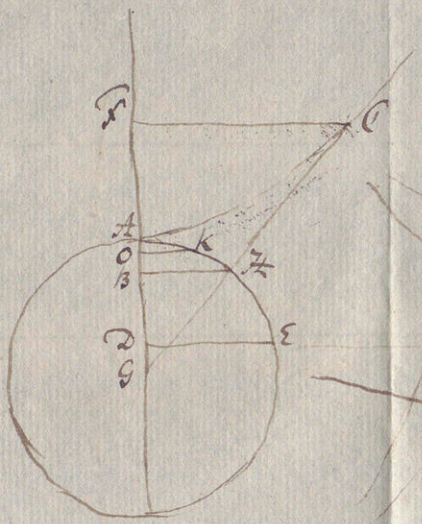
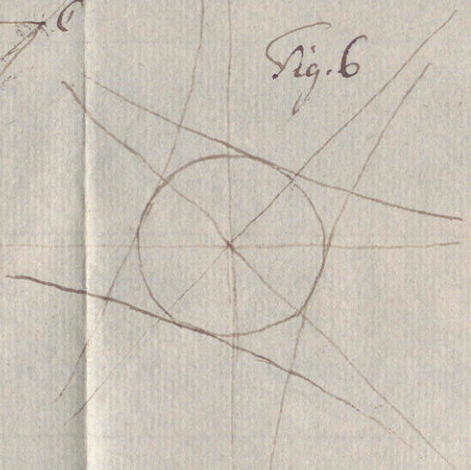
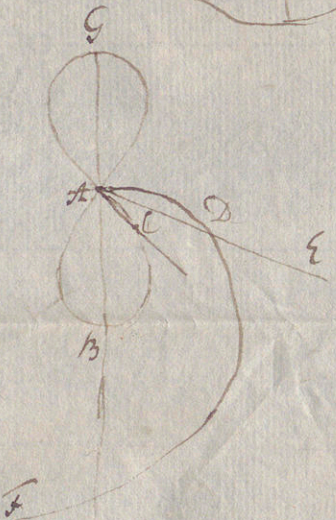

Fig. 6

de Collectores Actorum Lipſ. (1702. p. 230.) merito doluerunt theſaurum hunc ad ſe non perveniſſe, nec recenſeri potuiſſe. Quin etiam circa an. 1720 priorem iſtam editionem adeo raram fuiſſe inaudivimus, ut, aſſociatis quibusdam, qui æneas laminas ſub incudem denuo revocari curarent, unum exemplar XX imperialibus nonnunquam conſtiterit.

Sed redeundum ad noſtram hanc præſentem. Statim ab eo ipſo tempore, quo priorem illam vulgavit Brennerus, de nova theſauri editione cœpit cogitare. Jam plurima immutaverat, plura addiderat, uberiorem figurarum ſchematumque ab eo pictorum & æri inciſorum copiam adornando, cum præmatura morte interceptus, delicias hasce amico ſuo Nobiliſſ. Kedero, qui eas eruditis propinaret, relinquere coactus eſt *a)*. Poſtea inter Bibliothecarium Regium b. Henricum Brennerum & b. D. Menckenium, patrem, literis quidem transigebatur, ut theſaurus hic Lipſiæ excuderetur, ſed hoc propoſito ob locorum diſtantiam in irritum cadente, Secretarius Archivi Antiquitatum Regii Nobiliſſ. Helinus ab vidua Auctoris noſtri æneas ligneasque tabulas, cum ſuperiorum venia, publicis impenſis emit. Atque ita novam hanc, ad exemplar autographum Brenneri, in Archivo illo adhuc conſervatum, typis verbotenus exſcribi curavit. Poſthumum itaque opus eſt, quod conſiderent, quæſumus, ii, qui juſtiorem amplioremque commentarium deſiderant *b)*. Numi præterea ſymbolici in honorem Senatorum Regni aliorumque muneribus aut doctrina conſpicuorum virorum cuſi, in hoc theſauro non inveniuntur. Horum enim dedit hiſtoriolam Archiater Regius, jam b. defunctus, Nobil. Magnus von

a) vid. Præf. Ked. ad frontiſp. operis. *b)* Conf. Ephemerides Inſ. Saxoniæ Hamb. prodeuntes, 1735 Menſ. Maji p. 155 ubi theſ. Brenn. recenſetur.

gnus von Bromel in Actis noſtris 1730 p. 1. Quem etjam de Bracteatis unica litera inſignitis alienam a Brennero ſententiam foviſſe, eamque ſcripto quodam explicare, apud animum conſtituiſſe, comperimus. Sed hisce exſequendis vitæ ſpatium ipſi non ſuppetiiſſe dolemus. Denique ſpem fecit Dn. Carolus Reinh. Berch, numiſmatici ſtudii amantiſſimus, fore aliquando, ut ſymbolicos, quotquot in Svecia cuſi ſint, numos a ſe deſcriptos publici juris faciat.

Incipit theſaurus Brennerianus a tribus bracteatis, quos ad Olaum Trætelja refert auctor; & quorum duo coronas tres, antiquiſſima Sveciæ inſignia monogrammaque Runicum ᚢ oſtendunt. Qvæ proxime ſeqvuntur numiſmata, decem ſcil. Biornonis, & duo Erici victorioſi nomina, ut Brennero placet, præferentia a Medico Gothoburgenſi b. Doct. Ol. Bromelio, patre, inventa eſſe legimus. Numus XI:mus tab. 1. Erico Victorioſo (cui etiam nomen fuit Stenkilli) in priore theſauri Editione attributus, in hac, mutata Auctori ſententia, Sivardo ſapienti adſignatur. Olai Skötkonung, Anundi Carbonarii & Haquini Rufi monetæ, ad imitationem Sterlingorum Anglicorum Æthelredi cuſæ, omnes an. 1697 in prædio Roslagiæ Flemingiano, *Tuna*, repertæ, & peculiari tractatu a Nob. Kedero deſcriptæ ſunt. Inter rariores habentur Erici Sancti numi: (tab. III.) in quibus nomen Regis plenis literis, & cymba conſpicitur, inſigne videlicet, quod a ſeris nepotibus ejus, illuſtri Bondiana gente, etiamnum geritur. Imago regii hujus capitis martyrio coronati, numis ſuccedentium Regum ob reverentiam inſculpi ſolita, Stockholmenſi Civitati pro inſignibus, quibus in hunc usque diem utitur, data eſt a Birgero Jerl. Cujus etiam numi caſtellum metropoleos illius ab eo fundatæ oſtendunt.

dunt. Rara porro ſunt numiſmata filiorum *Magni Smek*, Erici & Haquini. Prima ſcilicet, qnæ *Orthugorum* (Denarios argenteos Brennerus vertit) nomine veniunt. Vocabantur quippe numi antiquiores omnes *Penningi*, erantq; licet argentei, pretio & metalli tenuitate valde exiles. Sed, quo ſeſe nobis maxime commendant, ſunt tres illæ coronæ, in illorum non paucis, &, quod notandum, ante conjunctionem trium regnorum, obviæ. Conſtans certe, & extra dubitationis aleam poſitum pro antiquitate inſignium Suecicorum argumentum, ſi vel maxime numis illis, quos ad Olaum Trætelja pertinere credunt, fides negaretur. Ut breves ſimus, e ſequentium ad Guſtavum I. numero paucos & rariores verbo indicaſſe ſufficiat. Horum ſunt Alberti Denarii Stockholmenſes & Calmarienſes. Margaretæ Bracteati. Erici Pom. numus, in quo exſtat: REX S. D. N. item Lundenſes cuprei, quos, vel inſcio Conjuge, cum argenteis commutavit mitiſſima ejus Regina Philippa. Caroli Canuti f. omnes. Stenonis Sturii ſenioris, in quo annus æræ Chriſtianæ, hoc primum tempore numis inſcribi ſolitæ, obſervatur; & Aboënſis, qui S. Henrici Finlandiæ Patroni, nomen præfert. Johannis II. Denarii & Semidenarii omnes. Stenonis Sturii Junioris, qui annum æræ Chr habent. Item moneta ejus ſesqui-imperialem æquans; primus ſcil. majoris moduli in Svecia numus. Chriſtierni II:di thalerus Imp., quem, ſolio pulſus & extorris, apud exteros cudi fecit, uſurpato Regis Daciæ, Sueciæ & Norv. titulo. Pſeudo-Sturii numi Dalarenſes. Guſtavi I. quadrati caſtrenſes *(Klippingar)*. Ejusdem thaleri Imp. quos vides tab. III. fig. 2. & 3. p. 61. Oræ denique Aboënſes; & quadrati argentei in quibus initialis lit. G. cernitur.

Cum Gu-

Cum Gustavo I. nova periodus rei monetariæ in Svecia incepit. Ab ejus enim temporibus non magna tantum varietas usualis monetæ optimæ, sed etiam numorum, qui symbolici vocantur, in memoriam actuum solenniorum & rerum feliciter gestarum cusi. Horum sat magnum numerum, eorum præsertim, qui in honorem R. Gustavi Adolphi Magni & filiæ ejus Christinæ R. cusi sunt, hic, summa cum animi voluptate, cernere licet. Observandum tamen, quosdam, in Germania effictos, emblematum & dictionum prolixitate, acumini & gratiæ symbolorum semper adversanti, a genio & simplicitate antiquorum multum recedere. Eorum maximam partem ab Heræo, tunc Antiquario Cæsareo, in itinere per Germaniam collectam, & cum Brennero communicatam fuisse novimus *c)*.

Plurima præterea lectu jucundissima hinc inde insperſit b. Auctor, utpote diplomata aliaque historiam rei numariæ Svec. concenrentia (p. 32. 36. 41. 46. &c. Heraldica (p. 42. 76.) Observationes de numis chymicis (p. 156. deque fabrefactis ex auro Svecano Gripenhielmianis (p. 229.) Tandem recensita Gl. m. R. Caroli XII. numismata, quotquot fere ad an: 1716 prodierint, pulcherrimum agmen claudunt.

Adjunctus fini libellus est de numophylaciis Suethicis, de scriptoribus rei numariæ (quos inter Nob. Kederi eruditissima scripta utramque faciunt paginam,) atque de thesauris, seu variis vetustorum numorum cumulis passim per Sueoniam fortuito casu repertis.

Plenus denique hicce etiam tractatus observationibus curiosissimis, eorumque debitis enconiis, quorum studio Ops Svecana culta & illustrata est. Ut asseverare liceat, eximio hoc opere, quoad magnam partem discussas

c) Præfat. operis.

cuſſas eſſe tenebras illas, quæ hiſtoriæ numariæ patriæ noſtræ hactenus incubuerunt. Cujus exemplum ſatis ridiculum præbent abſurda illa commenta, in *Rotundum quendam cupreum* Glorioſiſſ. m. Regis Caroli XI. Pariſiis & Berolini circa initium hujus ſeculi vulgata. Qvum autem hujus erroris hiſtoriam diſerte narret Otto Sperlingius in Schediaſmate Novis Lit. Mar. Balt. an. 1704. inſerto, eo Lectorem B. remittimus.

III.

NUMI RUNICI.

GAudebunt, ſat ſcio, quotquot numiſmatum antiquitates in deliciis habent, ad illuſtria Patriæ nomina, quorum in hisce comparandis cimeliis, jamdudum occupata fuit induſtria, addi nunc poſſe Generoſiſſimum Dn. CAROLUM EHRENPREUS, Supremi Svionum Dicaſterii Conſiliarium, ſtudio in conquirendis rarioribus, & ad hiſtoriam Patriæ illuſtrandam pertinentibus numis, nemini ſecundum. Qui ex locupletiſſimo, quem poſſidet, numario penu, tres ad nos transmiſit numos argenteos apprime raros, quippe Runis inſignes.

Hujuscemodi numorum Nobiliſſ. Kederus primus exſtitit & indagator & explicator; quorum tamen non ultra ternarium hucusque, ni fallimur, crevit numerus. Nam de bracteatis, qui unicam tantum Runam continent, non loquimur, multoque minus de ſpuriis.

Primus

Primus est Thoresbyanus, in Camdeni Britannia, Vol. 2. p. 993. Edit. 1722. Equitis Fontani Epistolâ, Tomo I. thesauri Hickesiani inserta: & Kederi scriptis passim conspicuus. Thori idoli faciem præferre adhuc forte putassent celebres Anglorum Antiquarii, nisi alia docti a Kedero, qui schema hujus numismatis alias *a)* male delineatum emendavit in schediasmate de numis in Hibernia cusis, fig. β. Ad nostros pertinere, præter maximam hujus & Kederiani similitudinem, svadet illud LVNTIS, quo Londinum Scanorum, ipsis fatentibus Anglis, indigitatur. Etenim qui Londini apud Anglos cusi sunt, ON LUNDEN, vel expresse, vel abbreviate omnes habent. Unde *Luntis* omne aliud potius, quam Britannicum Londinum designare autumat laudatus Fontanus. Accedit, quod Illust. Leibnitzius in Introd. ad Collectionem scriptorum historiæ Brunsvicensis, existimet *Thorgutum* in hoc numo memoratum, eum fuisse, cujus Ditmarus apud Saxonem meminit, qui Svenoni Astridæ filio σύγχρονος, circa an. 1016. Danorum in Angliam Dux fuerit, ibidemque occisus. Denique tres illi, quos possidet Nobilissimus Ehrenpreus, runis insignitos, in Scania omnes reperti sunt. Plane, ut credere possimus, hos runicos numos XI omnes seculo cusos esse, idque Lundis Scanorum, tunc Danicæ ditionis, ubi monetariam officinam eo statim tempore exstitisse affirmat Bircherodius in specimine rei monet. Danicæ.

Alterum exhibet Otto Sperlingius in tractatu de bracteatis & cavis, Lundæ etiam nostræ nomen præferentem, ceterisque simillimum. De quo consulatur Celeb. Kederus *b)*

a) Ked. de Arg. Run. insignito, & de Run. in numis &c. *b)* Run. in numis.

Tertius solus est, de cujus epocha certi quid constet, quique eo ipso lucem ceteris adspergit. Hunc, si inscriptionem excipias, reliquis apprime quoque similem, industriæ debemus Kederianæ *c*). Monstrat effigiem cujusdam sancti, cum epigraphe, literis Romanis: MAGNVS REX. A parte aversa crucis figuram, & hanc continet inscriptionem: ✠ ᚼᛁᚾᚾ ᛁᚾᚾᚴᛁᚾᚾ ᚴᚱᛁᛏ. Ad Svenonem itaque, Æstridæ & Ulphonis filium, pertinere quis non videt? Ceterum quæstio moveri potest, num *Magni* nomine, in altero latere, indigitetur *Magnus* ille cognomento *Bonus*, Norvagiæ & Daniæ Rex, sub cujus auspiciis Suenonem Æstritium, ut Proregem vel Gubernatorem, Daniæ præfuisse legimus apud Snorronem in vita Magni Boni, an vero sit nomen honoris, quod ipse sibi vindicaverit Sveno; quem ingenii corporisque iis dotibus ornatum fuisse patet, ut a subditis suis, immo propriis filiis *Magnus* appellari meruerit. Utraque sententia, tam hæc Rev. Episc. Er. Benzelii *d*), quam illa Nobiliss. Assessoris Kederi, iis nititur fundamentis, ut utra præferenda sit, peritiorum judicio merito relinquamus.

Seqvuntur jam, quæ benigne nobiscum communicavit Nobiliss. Ehrenpreus tria numismata, in Scania, ut antea diximus, reperta; quorum typos heic sistimus. vid. Fig.

I. Consvetam imaginem sancti cujusdam (vel potius sanctissimi Salvatoris nostri) præfert, cum epigraphe, literis Romanis, aut, si quis malit, Anglo-Saxonicis: MAGNUS REX. Aversa, crucem minutis circulis ornatam distinctamque, cum inscriptione: Svenonis

c) loc. cit. *d*) Hist. S. G. MS. Lib. IV. c. 2.

+ ᚾᚢᚱᛒᛁᚢᚱᛁᛏ ᚢ : ᛁᚹᛁᚱᛁ : Svenonis Ulffſonii numum hunc quoque eſſe, ſvadere videtur adverſa ejus facies, cum priori illa, in Kederiano, prorſus eadem, quod etiam ex collatione utriusque archetypi obſervavit laud. Dn. Epiſc. Benzelius. Neque tamen iis multum adverſabimur, qui hunc noſtrum, ad R. Magnum Bonum, cujus proprium nomen oſtendit, referre malint. *Aſur Pauli*, monetarii forte nomen. Sed quid cetera portendant, haud ita in aprico eſt. Ad imitationem *Haraldi Harefot* R. Angl. qui Svenonis Conſobrinus erat, utrumque numum effictum eſſe, idem nos docet harum rerum peritiſſimus D. Benzelius, in Epiſt. ad Illuſtriſſ. Comitem & Supremum in Aula Regia Intendentem Dn. C. G. Teſſinum.

In II:do Effigies cum nimbo a ſuperiori vix differt. Additæ ſunt Siglæ IV, ter repetitæ, quas nomen JESV deſignare, cujus prima & ultima vocali conſtant, ſatis probabilis eſt conjectura. Adverſa eandem habet cum priori crucem intra lunulas & epigraphen: ᚾᚢᚦᛒᛁᚱᚾ ᚢᚾᛏᛁᛋ; quæ monetarii urbisque nomina exprimit, & ſic legi debere exiſtimamus: *Authbirn Luntis*. Transverſa enim linea, quæ duas ultimas olim ſine dubio interceſſit, vetuſtate forte attrita, nec amplius jam conſpicua eſt.

In III:tio ſimilis cernitur imago, inter VII roſas vel ſtellas. Averſa crucem habet, qualem in Anglo-Saxonicis, & numis itidem Olai Skötkonung, Anundi Carbonarii & Haquini Rufi videmus, inter IV lunulas, quas in Æthelredi, Svenonisque, qui eum regno exuit, Sterlingis obſervavit Kederus. Epigraphe: + ᚴᛁᚱᚠᛁᚾ + ᚦᛁᚱᚦ: ſic forte legenda: *Gerfin Thorbiornſſon*, quâ monetarius forſitan deſignatur. *Gerwin* vetus Alamannicum nomen eſt, de quo conſulatur Goldaſtus in Antiquitatibus Alamannicis

mannicis Tom. 2. p. 96. Verum hisce nos contenti, recensitos hic numos peritis ulterius examinandos lubentes commendamus.

IV.

NUMMI SYMBOLICI,

Quos per triennium proxime præterlapsum cælavit

JOHANNES CAROLUS HEDLINGER,

Eques.

A. 1731.

1. FRIDERICVS D. G. REX SVECIÆ. Caput Regis CONSILIIS. ATQVE. ARMIS. Palatium Nobilium, meridiem versus. In exergo: ORDO. EQVESTER. REGNI. SVECIÆ. Numisma est maximi moduli, quod Nobilibus ad comitia tunc convocatis ab Hedlingero submisse oblatum, ob operis elegantiam benignissime acceptum est. Antequam vero discederent, una cum ceteris ordinibus, exstare voluerunt pietatis suæ monumentum in Regem provincias hæreditarias invisurum. Habet illud
2. Effigiem nomenque Regis optimi ab una parte, & ab altera hanc inscriptionem.

REGI

REGI SVO
AVGVSTISSIMO
ITER IN HASSIAM
MENSE IVN. A. MDCCXXXI
APPARANTI
FELICEM FAVSTAMQVE
ET PROFECTIONEM
ET REDITIONEM
A DEO CVNCTA SVECIA
SVPPLICITER
PRECATVR.

Ut vero itinerum FRIDERICI comes est munificentia, ita & præter magnam auri argentique copiam, paratis jam typis signatam, duo nova cudi jussit numismata, Hassiacis imprimis subditis donanda; utrumque sua & Augustæ Conjugis imagine conspicuum.

3. Prius, & maximi moduli, magnitudine tantum differt ab illo, quod in Actis Lit. A. 1729. p. 516. descriptum est.

4. Alterum in postica parte globo notatum est, quem tres Sveciæ coronæ ornant, addita epigraphe: SPLENDET. IN. ORBE. DECUS. Principi, post brevem apud Germanos commorationem, in Sveciam reduci, mense ipso Novembris, Gustavi Adolphi & Carol XII, maximorum Regum funeribus olim funesto, populi occurrebant lætabundi. Cujus festivitatis memoriam hi servant nummi.

5. Caput & nomen Regis.
NVNC FELIX. Sagittarius in Zodiaco, supra borealem orbis partem, in qua coronæ tres & æra 1731. In exergo: REGIS FAVSTO EX HASSIA REDITV.

6. Icon Regis nomenque more solito.
EXHILARAT REDITV. Sol oriens terminum illustrat Sveciæ coronis notatum. Imo loco: D. 2. NOVEMBRIS A. 1731. Nummus est minimi moduli (*Jetton*).
Neque hic silentio prætereundum videtur, eodem tempore ab Hartmanno Juniore sculptum numisma quod ab adversa parte imaginem sistit Regis cum epigraphe:
FRIDERICVS D. G. REX SVECIAE. L. G. H. Infra. E. HARTMAN.
Ab adversa vero Reginam solio insidentem, coronatam & Regali pallio indutam, dextra sceptrum extendentem: ad cujus pedes Leo procumbit. Supra Fama, schemate mulieris alatæ & volantis repræsentatur, dextra buccinam, sinistra scutulum, F coronato insignitum gestans, cum inscriptione. EXOPTATVS ADEST. In imo. REGE REDVCE. D. 13. NOV. 1731.

7. NICOL. GOLOVIN. S. R. IMP. ET RVSS. COM. ADMIRAL. ET ABLEG. EXTR. AD AVLAM SVEC. Caput Illustr. Comitis ad suos tunc revertentis.
PRVDENTIA. ET. VIRTVTE. Pallas

A. 1732.

1. VLRICA ELEONORA D. G. REGINA SVECIAE. Effigies TANTO LA SERBI IL CIEL QVANTO E SVBLIME. Rosa, florum Regina. In exergo: VOTO PVBLICO ALLI 23 DI GEN. 1732. Scilicet hæc vota erant subditorum pro Clementissima Principe, annum ætatis ingressa XLV. (*Jetton*)

2. Nobilissimo Kedero nummus dicatus, similis admodum *Medallioni* isto, arte fusoria formato, cujus in Actis Liter. A. 1729. p. 517. mentio facta est, sed minor & cusus. Evo-

Evocatus hoc anno Hedlinger a potentissimo Danorum Rege, Christiano Sexto, eximia plane in coronationem hujus Principis, & institutum *ordinem Fidelitatis* partim Havniæ, partim post reditum, Holmiæ, sculpsit numismata, quæ tamen Danis describenda relinquimus.

A. 1733.

1. GVST. ADOLPH. D. G. REX SVECIAE. Caput laureatum.
FELICITAS MVSAR. VPSAL. Musa cubo insidens, dextra lyram, sinistra cornu copiæ tenet. In exergo MVNIF. AVG. Glorioſissimo huic Regi Academia Upsalienſis lætam suam imprimis debet faciem, utpote privilegiis ab illo munita, ac dotata fundis quamplurimis, familiæ Gustavianæ hæreditariis.

2. CHRISTINA D. G. REGINA SVECIAE. Christinæ effigies, Minervæ habitu.
ACADEMIA ABOAE CONSTITVTA. Noctua, lucubrationum symbolum, super quatuor libris, numerum exæquantibus facultatum in hac Academia. Imo loco, Annus 1640.

3. CAROLVS XI. D. G. REX SVECIAE. Caput.
TANTO PERDIGNA PARENTE. Pallas. Subtus. ACAD. LVND. 1666.

4. FRIDERICVS D. G. REX SVECIAE. Caput.
MATERIAM SVPERANS OPVS. Arachne in araneam conversa, & sub illa telæ pictæ, sarcinæ, cadi mercibus referti & arma: prodeunt enim, ad invidiam exterorum, ex officinis nostris opera varia textoria & fabrefacta. In exergo legitur: ARTES MANVAR. EXCVLTAE.
Hi quatuor pariter ex calculorum numero sunt, *(jettons)*.

5. Nummus exsequialis Generosissimi Car. H. Wattrang

†

AETERNAE.
MEMORIAE.
CAROLI HENRICI
WATRANGH.
R. COLL. CAM. CONSIL.
QVI. ANIMI. CANDORE.
PRIVATIM. ET PVBL. CLAR.
VIXIT ANN. LIX. MENS. III.
DIEBVS. XVI.
OBIIT. PRID. KAL. DECEMB.
A. M DCC XXXIII.

A postica parte firmamentum ad occasum volvitur, micantibus præ ceteris stellis tribus; (tot enim partem constituunt insigniorum gentis Wattrangianæ) addito lemmate: VT. SVRGANT. ALIBI

V.

De *SINGULTU*,

Observatio rarissima,

Per

H. D. SPÖRING.

Med D. & Prof. Aboënsis.

N. N. in parœcia Finlandiæ K. ante biennium, & quod excurrit, in febrem incidit acutam, qua per sex septimanas graviter excruciatur. Hac discussa, iter

iter in Tavaſthiam aggreditur circa autumnum, frigorisque quamplurimum debili corpore ſuſcipit, præſertim per longam inſequentem hyemem; Habitanda enim ipſi erat domus rimoſa admodum, cujus tectum hinc inde patulum & nivibus & procellis liberum præbebat aditum, usque ad lectum in quo decumbebat. In camera ejus, nullus pro arcendo frigore focus, neque in lecto ſtragulorum ſatis atque integumentorum erat. Cibus ipſi vilis & ad ruſticum morem compoſitus. Hæ ipſæ aëris inprimis injuriæ, hoc deinde vitæ genus originem præbuere ſingultus iſtius rariſſimi, quo æger noſter jam conflictatur, cujusque deſcriptionem Curioſo Lectori exhibeo.

Quoties æger noſter arteriam ad carpum utriusque manus ſuæ (quam Medici in morbis explorare ſolent) comprimit, illico ſingultit, duratque ſingultus, quamdiu compreſſio illa adeſt, hac vero ſublata, tollitur. Si venam quæ in dorſo manus ad medium & annularem tendit digitum, comprimit, ſtatim ſingultit; ſi vero huic proximam tangit, nullus ſequitur ſingultus. Si digiti eo loci, quo articulantur cum metacarpo, ſi dorſum pedis utriusque, ſuræ, genua, ſi dorſum fere totum, ſi occiput, ſi vena quæ directe ſupra naſum in fronte decurrit, ſi regio tandem cordis &c. comprimuntur, mox ſequitur ſingultus, qui eo major eſt, quo vaſa preſſa ſunt & majora & cordi magis vicina.

Adegi ipſemet paulo rudius, & quidem de induſtria, pollicem meum ad axillas ægroti noſtri, eo ſcil. loci, ubi vaſa axillaria majora decurrunt, vix dici poteſt, quam enormiter ſingultiverit, per omnia ſacra, me, ut deſiſterem, orans, cum præ ſumma anxietate ſibi jam jam moriendum fore exclamaret. Compreſſi porro

vasa jugularia, similiter singultivit. Verum cum arterias tangerem temporales, non singultiebat. Observavi etiam hoc, & quidem attonitus, quod si medium carpi paulo fortius premerem, uno momento, mirum dictu! cessaret singultus, quocunque loco corporis minorum vasorum compressione productus. Notatu quoque dignum est, compressionem illam, si paulo diutius protrahitur, primo in pectore angustiam excitare atque anxietatem, quam illico excipit singultus, hunc tandem sudor copiosus toto corpore, capite inprimis emanans, quæ tamen omnia cessant, modo carpi medium fortius comprimat. Cetera sanus est, edit, bibit, dormit, & quidem optime, quamdiu corpus calidum est, ad mediocrem vero frigoris sensum, sponte sua redit singultus, inprimis si frigidam bibit, vel adusti vini haustum assumit. Caput ipsi per vices dolet, præsertim cum mutationes quædam magis singulares in aëre mox subsecuturæ sunt. Regio ventriculi ad tactum est frigida.

Majus ex hoc incommodo malum metuens æger noster, me convenit, remedium adversus rarum morbum quæsiturus. Perpensa itaque morbi historia, vitæque genere anteacto rite considerato, a frigore morbum hunc productum fuisse judicavi, cujus hic inevitabilis fuit effectus, ut vasa subcutanea non tantum constringerentur, verum etiam in ipsis contentus sangvis ad interiora recederet, unde vasa interna pro ratione auctæ quantitatis sanguinis, necessario magis magisque dilatari debuerunt. Hinc evidens esse puto, quod, si arteria quædam vel vena, in superficie corporis ægri nostri comprimatur, hoc ipso momento sangvis in illa arteria, a corde ad exteriora propulsus in itinere suo impediatur, vel r edux ab extremitatibus corporis per venam

venam, compreſſione iſta, obicem ſibi, quo minus libera via ad cor redire queat, poſitum eſſe perſentiat: Ergo ſangvis in jam ante ampliatis vaſis internis accumulabitur, aortam & cor ipſum diſtendet, unde moleſtus ille anguſtiæ anxietatisque ſenſus, qui ſingultum in homine noſtro ſemper præcedit, oritur. Eo ipſo momento, quo hoc fit, cor moleſtum ſibi ſanguinis copiam, violenta ſua ſyſtolica actione, per dilatatum os aortæ exprimit, unde carotides vertebralesque arteriæ, cordi adeo vicinæ, majorem quam antea ad cerebri cerebellique ſubſtantiam ſanguinis copiam deferunt, a qua major & velocior ibidem liquoris nervei fit & ſecretio & influxus determinatus in copioſos diaphragmatis nervos atque fibras, unde illud convellitur, h. e. hominem ſingultire facit. Eſt enim ſingultus vera convulſio diaphragmatis, orta a forti influxu liquoris nervei in illius tendines, fibrasque contractiles muſculoſas. Sudor capite, totoque corpore tunc temporis emanans, violentæ ſanguinis ex corde projectionis eſt effectus, qui eo magis augetur, quo ſphincteres organi ſudoris, ob defectum liquoris nervei, in diaphragmatis tendines eo ipſo momento majori copia fortiusque irruentis, laxi ſunt, unde ſudoris materia per emunctoria cutis, propter ſublatam in illis reſiſtentiam excernitur copioſius.

Huic malo obviam ituro mihi ſequentes ortæ ſunt indicationes. 1:mo Ut ſanguinis copiam minuerem. 2:do Vaſa ſubcutanea laxiora redderem, eoque ipſo ſanguinem ad corporis peripheriam prolicerem. 3:o Ventriculum denique priſtino calori reſtituerem.

Primæ indicationi ſatisfaciendum erat Venæſectione, quapropter venam in pede mox ſecari curavi, laudabilemque ſatis ſanguinis copiam detraxi; quo vix facto, ſingultus remiſit. Tetigi eo momento, plurima

corporis

corporis ægri noſtri loca, qualia antea pro tentando morbo comprimere ſolebam, verum ſingultus interdum nullus, interdum levis adeo inſecutus eſt, ut morbo ſe penitus liberum lætus exclamaret; verum poſt dies aliquot rediit ſingultus, ſed multo debilior. Quo viſo, ut ad minimum quater de anno venæſectionem inſtitueret, ſvaſi, quod & bis ab eo tempore fecit optimo quidem cum ſucceſſu.

Secundæ indicationi inſervire putavi balnea & frictiones, quem in finem juſſi, ut quavis ſeptimana bis vel ter nudo corpore balneum aquæ tepidæ ingrederetur, ad horam vel ultra, pro ratione virium: manus quoque & pedes quotidie in aqua, quantum ferre poſſet, calida, ſæpius detineret, corpusque totum bis de die laneis pannis ad ruborem cutis usque perfricaret, præſertim vero cum balneo uteretur. Tandem, lenem quoque ad udorem corporis motum ipſi injunxi.

Tertiæ ſatisfacturus indicationi, ſimplex ipſi præſcripſi remedium, ſcilicet contuſum groſſo modo piper nigrum, in ſartagine cum ſpiritu vini ad hujus conſumptionem coctum atque torrefactum, regioni ventriculi calide imponendum. Hisce per tempus aliquot rigide obſervatis, tantum, DEO ſint laudes, levaminis ſenſit, ut ſingultus, ſi non omnino ceſſaret, ſaltem non æque ſæpe recurreret, moleſtiamque ipſi crearet. Verum adulto jam autumno, cum neceſſitate ita ferente, iter ipſi pedibus per frigidas ſordes ingrediendum eſſet, tantum denuo frigoris contraxit, quantum pro excitando languente morbo ſufficeret. Acceſſit nuper morbo cumulus ex eo, quod a maleferiatis hominibus pugnis fuſtibusque ad animi deliquium percuſſus, miſeram jam vitam ducere cogatur, anguſtumque medios inter ſingultus ſpiritum trahere. Eſſent adhuc quædam

circa

circa rariſſimum hunc caſum obſervata in medium proferenda, ſi per tempus curasque quibus diſtrahor, liceret. Hoc unicum tantum Vos ſalutaris artes Doctores, officioſe rogatos volo, detis mihi rationem, quare ſingultus compreſſione vaſis cujusdam in ſuperficie corporis ægroti noſtri excitatus, eo ipſo momento, quo medium carpi fortiter comprimitur, penitus tollatur?

De ſingultu obſervationes nonnullas vid. ap. Bartholin. in Epiſtolar. Cent. III. Epiſt. LXI. Ejusd. Hiſtor. Anat. Cent. II. Hiſt. IV. Joh. Rhodii obſ. Cent. II. Obſ. LXI.

VI.

De *ARSENICO*, Obſervationes *GEORGII BRANDT*, Med. Doctoris, Cenſoris Rei Metallicæ, nec non Directoris Laboratorii Chem. Holmenſis.

VAria cum arſenico ante annos aliquot inſtitui experimenta, quæ ut novas quasdam veneni hujus detegunt proprietates, quas apud Authores chymicos, quos hactenus pervolvere potui, non vidi recenſitas; ita non ingratum fore ſpero Philoſophiæ experimentalis & chymiæ amatoribus, ſi illas breviter recitavero.

Arſenicum album, de quo hic ſermo eſt, in igne nullam concipit flammam, neque liqueſcit, ſed totum, Salis Ammoniaci adinſtar, igne mediocri evaporat, & fœtidum allii fere ſpargit odorem.

In

In alcohol redactum, & sali alcalino fixo, igne liquefacto, ingestum, solvitur, adeo ut mistura hæc, quæ statim ab igne removeri debet, in aqua colliquescere, per filtrum transire, & acidis iterum præcipitari possit arsenicum.

Si oleum tartari per deliquium, improprie sic dictum, fundatur super venenum hoc, & igne ebulliat, etiam solvitur, eodemque modo rursus præcipitari potest.

Oleo amygdalarum solutio itidem procedit, nec non oleo olivarum aliisque oleis expressis.

Item aliis subtilioribus destillatis ex terebinthina ceterisque.

Ex hisce veneni hujus solutionibus in materiis oleosis & pinguibus non alienum videtur concludere, quod exinde xylobalsama ope picis, resinæ & sulphuris confici possent ad ligna induranda, atque a putredine, teredine aliisque insectis conservanda, quod tam artificio fabricandi naves, quam aliis contignationibus & aggeribus ad arcendas aquas extruendis, minimum non afferret emolumentum.

Præter solventia memorata, aqua etiam menstruum arsenici est, in illa enim penitus solvitur, si 48 partes ejus ad unam veneni hujus sumantur, & super ignem ebulliant.

In 70 vel 75 partibus aceti aut spiritus aceti arsenicum eodem modo colliquescit.

Spiritus vini rectificatissimus idem efficit in proportione eadem, hac tamen cum differentia, quod ex hac solutione in frigore sponte iterum præcipitetur.

Aquæ fortis 50 partes unam solvunt arsenici.

Spiritus salis 24 idem præstant.

Aquæ regis vero 6 tantum requiruntur ad unam toxici hujus. In spiritu sulphuris, & oleo vitrioli quoque

quoque ſolvitur atque ope olei hujus, vel rectius, ſpiritus acidi fortiſſimi, fuſile evadit, magnumque ſuſtinet ignem, antequam in fumum abeat.

Et mirum ſane quod ûna eademque res in tam multis diverſisque ſolvatur menſtruis.

Cuprum arſenico per ſalem alcalinum in igne ſoluto additum, facile funditur, albo tingitur colore & fragile evadit.

Argentum eodem modo facile funditur & in maſſam abit fragilem, coloris in fractura cineritii ſubobſcuri.

Aurum pariter cum arſenico per ignem miſcetur, fragile fit & cineritium in fractura contrahit colorem.

Stannum maxime redditur friabile & ſimul reſplendens; miſtura vero hæc iterum fundi non poteſt, ſed abit in calcem albam absque ulla fuſione prægreſſa.

Si ſuper plumbum igne fluidum ſpargatur arſenicum, ſtatim magna pars metalli hujus in vitrum mutatur una cum parte arſenici, plumbum vero reliqvum, quod metalli formam adhuc retinet, fragile evadit & aliquatenus in fractura micat.

Cum plumbi vitro igne liquefacto miſcetur, & rubeo vitrum illud imbuit colore, quod tunc ad difficillimæ fuſionis res in fluorem redigendas inſtrumentum eſt efficaciſſimum.

At ferrum arſenico per ſalem alcalinum in igne ſoluto injectum, flammam concipit & totum diſſolvitur in maſſam ſalinam nigram una cum alcali & arſenico.

Regulum ineſſe arſenico ex miſtura jam memorata nobiliorum præcipue metallorum cum veneno hocce, ſine tamen deſtructione formæ metallicæ, ſatis ſuperque apparet, ſiquidem formam ſemi-metalli adhuc retinent: nam ſi illud quod ex arſenico ſeſe metallis his admiſcet lapidis vel ſalis haberet formam, ut ipſum ar-

ſenicum in tota ſua ſubſtantia habere videtur, & ſi præterea nihil aliud occulte lateret; tunc neceſſario eandem induerent formam, ſcil. lapidis vel ſalis, ut per hepar ſulphuris vel ſal mirabile Glauberi & plura ejusdem generis perfecte fieri poſſe videmus.

Ut regulus ille purus ſine metalli admixtione obtineatur, varia quidem apud Authores Chymicos de regulo arſenici per alcali & phlogiſton producendo, perhibentur, quæ revera ſic non procedunt, quamvis ex mineris omnibus metalliferis metalla hac ratione elici poſſe notum ſit; modo autem ſequenti inſtituenda eſt operatio:

Sumantur ſalis alcalini fixi, puri, fortiſſimi & ſalis volatilis ſalis ammoniaci, nec non arſenici ana partes æquales, quæ bene contrita & miſta crucibulo ingerantur, ita ut maxima pars vaſis ab hac materia vacua ſit.

Deinde aliud crucibulum priori, luto optimo firmiſſime agglutinetur, ut quam maxime fieri poteſt, egreſſus impediatur aëris incluſi, prius tamen per calorem rarefacti, antequam penitus claudatur; incluſus enim frigidus nullo modo coërceri poteſt, quin per obſtacula fortiſſima calore nimium expanſus, erumpat.

Poſtea locatur crucibulum inferius, quod materiam continet, in furno anemi per foramen operculi quo furnus contegitur; ita ut alterum illud ſuperimpoſitum extra ignem & flammam ſit, eoque melius vis aëris incluſi elaſtica cohibeatur.

Tandem ſubjicitur ignis, qui nec major nec diuturnior eſſe debet, quam ut materia liqueſcat, & liquefacta illico ab igne removeatur, alias regulus in ſublime fertur, & fundo ac lateribus crucibuli ſuperimpoſiti adhæreſcit.

Regulo huic ſublimato miræ ſunt proprietates; nam ſuperior pars album & fere argenteum colorem habet

habet & nitorem, inferior vero orichalci vel auri ſpeciem præ ſe fert, inprimis quoad ſuperficiem. Et ſi igni imponatur ut incandeſcat, flammam concipit cæruleam, qua extincta, calx alba & fixa erit reſidua, & quidem maxima pars ſublimati in calcem ejusmodi albam mutatur. Mirum ſane unde phlogiſton illud; cum neq; arſenicum, neque alcali fixum, vel volatile tale quid producant; itemquare calx illa alba igne non fiat volatilis.

Gravitas ſpecifica reguli ſe habet ad gravitatem aquæ dulcis, ut 8.308 ad 1.000.; arſenici vero ut 3.706 ad 1.000.

VII.

Bini caſus Medici rariores communicati à *NICOLAO ROSÉN*,

Medic. Reg. Ordin. & Coll. Med. Aſſeſſ.

Cas. I.

Puella quædam 8 annorum, in *Elfdaliæ* parœcia *Ekshärad* nata, per integrum annum de capitis dolore, rubore, inflammatione ac aliquali tumore conqueſta eſt; Poſtea autem intumuit totum fere caput, & in immenſam magnitudinem excrevit. Comminuta interim tenuiſſima integumentorum calvariæ vaſcula, fluidis mixta, *Pus* formarunt, quod, exitu circa regionem oſſis frontis parato, per integrum effluxit biennium pleno

primum, dein decrescente alveo. Durante vero hoc fluxu caries ipsius ossis frontis excitata est, cum interim serperet quotidie ulcus, usque dum superior ossis nominati portio tota quanta ab adjacentibus separata, sponte sua per aperturam ulceris excideret, prodeunte confestim in conspectum ipsa dura matre, tenui quodam muco obducta. Tentavit primo mala hæc curare mater misellæ, cum autem nihil proficeret, medicinæ Studioso Dn. *Hamnerin* cura ejus demandabatur. Ille cum videret pusiolam temperamenti esse laudabilis, & floridi satis corporis habitus, nullumque adesse stuporem, nullam inflammationem oculorum, nec tussim nec febrim; masticandi potius facilitate, appetitus vigore, somno tranquillo & reficiente illam frui perciperet, spem matri fecit brevi futurum, ut cum sanitate filia eius in gratiam rediret. Nec irrita eius fuit prognosis, adhibitis enim vulgaribus, & chirurgis ad ulcera sananda & putrefactionem impediendam familiaribus remediis, præscriptoque fontis medicati ferrati, in Elfdalia nuper detecti, debito usu, omnia in melius in dies vergere vidit. Renovabantur enim primum ipsa ossis frontis integumenta, succedente sensim sensimque loco fragmenti amissi nova materie ossea, adeo ut integra jam sit calvaria cum suis integumentis, nec præter cicatricem, lenemque scabritiem aliquid observetur, quod a statu recedat naturali.

Cas. II.

Hic priori non admodum dissimilis est, & Dn. *Skoug* Chirurgo Oerebroënsium dexterrimo debetur. Illi, cum ruri ægrotos suos visitasset, obveniebat mulier de ægritudine infantis sui conquerens. Puer erat trium annorum, qui postquam per integrum annum vehementes dolores totius dextri brachii perpessus esset, jam ulcere circa

circa initium ossis humeri laborabat, cessante dolore quam primum ulcus conspiciebatur. Chirurgus, accuratius examinato ulcere,& ichore quo repletum erat,absterso, os humeri nigrum carioſumque, imo etiam mobile & non satis fixum observavit. Os porro per forcipem leviter tractatum ex improviso totum, epiphysibus exceptis, per aperturam ulceris extraxit. Hac re attonitus, & nesciens quæ remedia in casu hocce inaudito adhibenda, ulcus tamen, quantum potuit, depuravit, & balsamicis ac digestivis applicatis, firmatoque brachio spleniis fasciisque (quibus ferulæ ex charta duriori paratæ fulcrum præbebant), jussit, ut æger super latus sinistrum quietus per tres septimanas decumberet. Matri ostendit quomodo eadem remedia quavis quinta die repeterentur, & sic ab ægroto discessit, de successu perfectæ sanationis valde dubitans. Cum autem post quinque septimanas ad alium ægrotum in vicinia vocaretur, de puero quærens, hoc tulit responsum, eum ita sanatum esse, ut æque dextro ac sinistro brachio uti posset. Chirurgus novitate rei commotus, arcessito puero,brachioque examinato, novum os in extracti locum recreviſse cognovit, & hoc priori sano per omnia simile levi incurvatione excepta, deprehendit.

VIII.

Epistola
FREDERICI
Imperatoris ad Magnum Niclison,
qua eum omnesque ejus successores Comites Palati-

Palatinos creat, descripta ex libro Eccles. Aboënsis, qui in collegio Antiquitatis Holmiæ servatur, p. 267 & 268.

FRedericus divina favente clementia Romanorum Imperator semper augustus, Hungarię, Dalmacię, Croacię &c. Rex, ac Austrię, Stirię & Carniolę Dux, Dominus Marchię, Slavonię & Portus Naonis, Comes in Hapspurg, Tirolis, Pherreris & in Kuburgk Martisburgonię & Landgravius Alsacię, Spectabili Domino Magno Niclison, Preposito Aboënsi in Finlandia, nobis dilecto, graciam nostram Cæsaream & omne bonum. Sceptrigera Cesareę dignitatis sublimitas, sic inferioribus potestatibus officii & dignitatis elacione prefertur, ut commissos sibi fideles optato consolacionis presidio gubernet, quo thronus augustalis tanto solidetur felicius, & uberiori prosperitate proficiat, quanto indesinenter sue virtutis donaria largiori benignitatis munere fuderit in subjectos, sicut a choruscante splendore imperialis solii nobilitates alie velut a sole radii prodeuntes. Ita fidelium status & condiciones illustrantur quam primo lucis integritas minorati luminis detrimenta non patitur, ymmo amplioris undique rutilantis jubaris exspectato decore perfunditur, dum in circuitu sedis Augustalis illustrium Comitum, Baronum, Nobilium & procerum numerus ad imperii sacri decorem feliciter adaugetur. Sane ad notabilem & multum considerandam vestre circumspectionis industriam, animo deliberato, sano quoque principum, Comitum, Baronum nostrorum & imperii sacri fidelium, dilectorum accedentium consilio decreta nostra strenua & imperiali plenitudine potestatis sacri Lateranensis pallacii Comitem facimus, creamus, erigimus vos & successores vestros, in perpetuum

tuum nobilitamus, attollimus, & auctoritate noſtra imperiali pro nobis & ſucceſſoribus noſtris generoſius inſignimus, decernentes & hoc imperiali ſtatuentes edicto, quod vos & ſucceſſores veſtri ex nunc in antea omnibus privilegiis, juribus, emunitatibus, honoribus, conſuetudinibus & libertatibus frui debeatis & gaudere, quibus ceteri Lateranenſis pallacii Comites hactenus fruiti ſunt, ſeu quomodo libet potuerint conſuetudine vel de jure quocunque poſſitis & valeatis & ſucceſſores veſtri poſſint & valeant per Finlandiam & totum Romanum Imperium facere & creare notarios publicos ſeu tabelliones & judices ordinarios ac univerſis perſonis, quæ fide digne abiles & ydoneę ſunt notariatus ſeu Tabellionatus & Judicatus ordinarii officium concedere & dare, & eos & eorum quemlibet auctoritate imperiali de predictis per pennam & calmarium inveſtire, prout moris eſt, dum tamen illos ad practicam & execucionem hujusmodi ejusdem officii abiles & idoneos invenietis, ſuper quo veſtram & ſucceſſorum veſtrorum conſcientias oneramus, dum tamen ab ipſis notariis publicis ſeu Tabellionibus & Judicibus ordinariis per vos fiendis & creandis, ut premittitur, & coram quolibet vice & nomine ſacri imperii & pro ipſo Romano Imperio debitum fidelitatis recipiatis, & ſucceſſores veſtri recipiant corporale & proprium juramentum in hunc modum, videlicet, quod erunt nobis & ſacro Romano Imperio & omnibus ſucceſſoribus noſtris Romanorum Imperatoribus & Regibus legittime intrantibus fideles, nec unquam erunt in conſiliis ubi periculum noſtrum tentetur, ſed bonum noſtrum & ſalutem noſtram defendant & promovebunt, dampna noſtra pro ſua poſſibilitate evitabunt & avertent, præterea inſtrumenta tam publica quam privata, ultimas voluntates, codicillos,

codicillos, teſtamenta, quæcunque judiciorum acta ac omnia & ſingula que illis & cuilibet ipſorum ex debito dictorum officiorum fienda occurrerint vel ſcribenda juſte pure fideliter omni ſimulacionis machinacione falſitate & dolo remotis ſcribent & legent & facient, non attendendo odium, pecuniam, inimicitiam vel alias paſſiones aut favores; ſcripturas vero, quas debebunt in publicam formam redigere in membranis mundis, non in chartis abraſis neque papireis fideliter conſcribent legent & facient, cauſasque hoſpitalium & miſerabilium perſonarum, nec non pontes & ſtratas publicas promovebunt, ſententias & dicta teſtium donec publicata fuerint & approbata ſub ſecreto fideliter retinebunt, & omnia alia & ſingula rite & juſte facient, quæ ad dicta officia quomodolibet pertinebunt conſuetudine vel de jure. Quoque hujusmodi notarii publici ſeu Tabelliones & Judices ordinarii per vos fiendi & creandi per totum Romanum Imperium facere, edere conſtituere & publicare contractus, inſtrumenta, judicia, teſtamenta, ultimas voluntates, decreta & auctoritates interponere in quibuscunque contractibus requirentibus illa vel illas & omnia & ſingula alia facere publicare & exercere, que ad officium Publici Notarii ſeu Tabellionis & Judicis ordinarii pertinere & ſpectare noſcuntur. Item eadem auctoritate vobis & veſtris ſucceſſoribus concedimus & largimur, quod valeatis & poſſitis naturales, baſtardos, ſpurios, manſeros, nothos, inceſtuoſos copulative & disjunctive, & quoscunque de illicito coitu & dampnato procreatos viventibus vel eciam mortuis eorum parentibus legittimare, Illuſtrium tamen Principum, Comitum Baronumque filiis duntaxat exceptis, & eos ad omnia jura legittima reſtituere & reducere, omnemque genituræ maculam penitus abolere, ipſos

re, ipsos restituendo ad omnia & singula jura successionum eciam ab intestato cognatorum & agnatorum honores & dignitates & ad singulos actus legittimos ac si essent de legittimo matrimonio procreati, dummodo legittimacionis hujusmodi per vos fiendi ut premittitur non prejudicent filiis legittimis & heredibus quin ipsi legittimandi equis porcionibus suis succedant Parentibus & agnatis non obstantibus in predictis aliquibus legibus, quibus cavetur quod naturales bastardi, spurii, incestuosi copulative vel disjunctive vel alii quicunque de illicitu coitu procreati vel procreandi non possint vel debeant legittimari sine consensu filiorum naturalium & legittimorum, quibus legibus & cuilibet ipsorum volumus expresse de nostra certa scientia derogare & eciam non obstantibus in predictis aliquibus legibus aliis eciam si tales essent qui debebant exprimi, & de eis fieri mentio specialis. Quibus obstantibus & obstare volentibus in hoc casu duntaxat ex certa scientia & de plenitudine imperialis potestatis racionabiliter derogamus & derogatum esse volumus per presentes. Nulli igitur omnino hominum liceat hanc nostre creacionis decreti statuti, concessionis & derogacionis gracie paginam infringere aut ei quoquis ausu temerario contraire, sub pena nostre indignacionis gravissima & viginti marcharum puri auri, quas contra faciens quociens factum fuerit ipso facto se noverint irremissibiliter mansuros, quarum medietatem imperiali fisci sive erarii, residuam vero partem injuriam passorum usibus decernimus applicari, present. sub nostri Imperialis Majestatis sigillo appensione testimonio litterarum. Dat. Gretz. &c.

IX.

אֶרֶז *Eres.*

Arab. ارز ERS, PINUS, Quæ صنوبر ZANAVBAR iisdem. Eaq; triplex: I. Magna i. Mas, nempe PINUS SILVESTRIS. C. B. Pin. 491. II. Fœmina major, quæ PINUS SATIVA C. B. Pin. ib. III. Fœmina minor, quæ PINUS SILVESTRIS, MONTANA, TERTIA. C. B. ib. PINUS SILVESTRIS, CEMBRO. Matthiol. Ital. Venet. 1604. fol. p. 114. Latin. Ven. 1570. fol. p. 88. Posteriores duæ in Suecia non reperiuntur, nisi in hortis Regiis, & magnatum.

ARbores אֲרָזִים *Arazim*, quæ in libris Mosis, Regum, Psalmorum, & Prophetarum, multis efferuntur laudibus, exegetæ Sacri, & omnium gentium peregrinatores cedros esse volunt coniferas, quas in Libano olim fuisse putant frequentissimas, licet hodie ad exiguum numerum sint redactæ. Crevit hoc præjudicium eo usque, ut novitatis culpam vix effugere posse videatur, qui a recepta opinione quid diversum adferre sustinuerit. Nos igitur, nemini quidquam præscripturi, quædam proponemus, quæ *Arazim*, non cedros, sed *Pinos* esse, nisi fallimur, satis clare ostendant.

Si Rabbinis credimus, quicquid fere arborum silvæ & agri producunt, אֲרָזִים fuerunt. Viginti numerant species, ait Buxtorfius, Talmudici autem decem duntaxat *a*). Hæc, ut ab omni ratione aliena, suis auctoribus relinquimus. Arabes potius audiendi, qui e sapientum libris, & naturæ diligenti observatione de plantis rectius instituti, vera & utilia sæpissime monent. His

ارز nomen generale est ad *pini* species designandas.

De

a) Buxt. Lex. T. 212, Vid. eund. p. 1976. 2377.

De arbore ارز hoc modo loquitur Abi'l Fadli:

ارز هو شجر الصنوبر وسيذكر كل

نوعيه في حرف الصاد ان شا الله

تعالي *Arſon eſt arbor Zanavbar (Pinus) cujus, quoad omnes ejus ſpecies, mentionem faciemus, ſub lit. z, ſi Deus volet.* Loco condicto hoc modo pergit: صنوبر

شجر عظيم منابته الجبال والبلاد

الباردة وهو ثلاثة اصناف ذكر وانثي

علي قسمين كبير وصغير *Zanavbar* (Pinus)

eſt arbor magna. Gignitur in montibus, & regionibus frigidis. Ejus tres ſunt ſpecies, mas nempe, & fœmina major, atque minor. Hæc quidem ſatis conciſe, ut intelligi vix poſſint, niſi aliunde lux affulgeat. Ita fere evenit, ubi noſtris hominibus ſcribimus de rebus notiſſimis, in quibus neceſſe eſt hærere exteros, quibus non æque vel res illæ, vel diſtinctiones notæ ſunt. Unde factum, ut in his ipſis, de quibus nunc agimus, viri etiam eruditiſſimi multipliciter cæſpitaverint.

Pinus mas Arabis noſtri haud dubie eſt *Pinus ſylveſtris* C. B. Pin. 491. *Pinus vulgaris Genevenſis* Tournef. Inſt. Rei Herb. p. 586. adeoque pinus noſtra, per totam Sveciam frequentiſſima. Iconem elegantiſſimam vid. in Matthiol. Ital. p. 110. Hoc conſtabit, ſi conferamus quæ de زفت ſ. *pice* ſcripſit Pandectarius noſter: زفت منه يابس ومنه سايل واصلهما رطوبة يسيل من خشب الارز وهو ذكر الصنوبر *Pix arida eſt, & liquida. Utraque originem debet humori fluenti ex ligno arboris* الارز. *Ea autem eſt* ذكر الصنوبر *pinus mas.* E pinu ſylveſtri, ſ. *Alpina ſylvani homines*, ait Matthiolus, *picem perpetuo parant b).*

De reſina cedri coniferæ, ſ. cedria, ita refert Abi'lFadli: وهذا القطران يخرج من كلي صنفي الشربين الا ان الذي يخرج من الصنف الكبير اكثر دهنيه والطف

b) Matthiol. Com. in Dioſc. p. 89.

طبعًا وهما اقوي من السايل من
الارز وهو ذكر الصنوبر *Exſudat reſina*
(Kithrân) *ex omni ſpecie Scerbîn; ſed quæ ex cedro magna* (hæc eſt cedrus Libani vulgo dicta, & arbor in terris rara) *effluit, plus habet olei, & mitioris eſt naturæ. Omnes autem efficacia ſuperant reſinam* الارز, i. e. *Maſculæ pinus c*). Item: والقطران الذي
يسيل من ذكر صنع الصنوبر ارق
واقل نفعا من الشربيني والسايل من
التنوب (I التنوب) اثخن واقل حرًا
ويبيسا ومن الشربيني ومن الارزي
Reſina fluens ex pinu mare, quæ dicitur صنع
الصنوبر (πευκίνη ῥητίνη, καὶ τερεβιλίνη Dioſcoridi *d*), unde ſumſit Arabs) *tenuior eſt, & minoris in medicinis efficaciæ,*

c) Abil'Fadl. tit. *Scerbin.* *d*) Dioſcor. Lib. I. c. 91. de Terebintho.

efficaciæ, quam cedrina. Quæ vero fluit ex Tannub, *spissior est, minorisque caliditatis, & siccitatis, quam vel cedrina, vel Arsina e).* Ubi resinam الارزي manifeste eam dicit, quæ e *pinu mascula* egreditur, ostenditque simul, hanc arborem proprie dici Arabibus ارزا *arsan*, quæ est Ebræorum ארז *ares.* Quo non observato viri docti eandem magis magisque involverunt tenebris. Ex Malajesa opportune monet Golius, *hanc pini speciem conos habere, quæ careant nucleis f);* quod est verissimum. De Pinu Fœmina majori ita habet Arabs noster: فحب الانثي الكبير هو حب الصنوبر الكبار المطاول اجوده الرزين الكبار النقي ٥ البياض الطيب الرايحة - وهذا هو المسمي جلوزا *Fructus fœminæ majoris is est, qui vulgo dicitur* حب الصنوبر, *Nux pinea, major nempe & longior. Quæ optima, dum gravis est pondere, magna, cando-*

e) Abi'lF. Tit. Zanavbar. f) Gol. Lex. Ar. 68.

candoris eximii, fragmans. Et dicitur illa peculiari nomine جلوز *Gillews*, nimirum a Perſ. جلغوزه *Gilghuze*, quod *nucem* ſignificat. Avicenna: حب الصنوبر ادق من الفستق رقيق القشر هسه احمر ينفلق عن لب مطاول ابيض دهني لذيذ وهذه هي الكبار التي هي من الصنوبر المسمي بسوس *Pineæ nux tenuior eſt piſtacia, & ſubtiliori cortice, leni, rubello, facile ſeparabili a medulla, quæ oblonga, candida, oleoſa, & ſuavis. Et hæc eſt major illa ſpecies* صنوبر, *dicta* بسوس g). Ultimum hoc vocabulum veteres Avicennæ interpretes legunt *byſſus.* Ego male ſcriptum exiſtimo pro بطوس.

Id

g) Avicenn, Tit. حب الصنوبر

Id vero πίτυς erit. In peregrinis enim nominibus scribendis Arabes sæpe aberrant. In eadem voce peccavit Novariensis, pro פנטום scribendo פנטום, in Thesauro Syr. Ar. Lat. p. 432. Hæc igitur est pinus domestica, in Italia frequens, πεύκη ἥμερος Macedonum, & κωνοφόρος Theophrasti. *Pinus sativa*, C. B. Pin. 491. Tournef. 585. Matthiol. Ital. 108. Cujus nuclei palato tam delicati ac suaves sunt, ut anteferantur Pistaciis. Coni, quibus includuntur, magni, graves, & duri; ut, si in subeuntes decidant, & salvo capite illi discedant, pro re mira habeatur. Unde Martialis Lib. XIII. Ep. 25.

Poma sumus Cybeles, procul hinc discede, viator,
Ne cadat in miserum nostra ruina caput.

Græcis πιτύϊνα κάρυα, & τρόβιλοι dicebantur. Talmudicis: אצטרובלין *Iztrobelin*, a Græca voce. Quos non satis circumspecte Vir Doct. vertit *mala citrea* Tract. Avoda Sara c. I. §. 5. Ipsi Rabbini melius פירי דארוא, *fructus Fini*, explicant *h*). Clariss. autem Surenhusii versiones quo defendamus colore, qui, loco Talmudis laudato, non modo *mala citrea* retinuit, sed Maimonidis & Bartenorii commentaria novis interpretationum monstris fœdavit, de quibus Auctores nunquam somniarunt. In Bartenora vertit: אצטרובלין *fructus* Abietis; quasi abies & pinus idem sint. Maimonidem ita vertit: אצטרובלין *Mala citrea*: quasi magistrum, qui Talmudicum tractatum Latine verterat, re sic exigente, deserere piaculum fuisset *i*).

Venio ad *Pinum fœminam minorem*. De hac ita Abi'l-Fadli: وامّا حبّة الانثي الصغير ويسمّي

h) Conf. Buxt. L. Talm. 163. Georg. Edzard. Avod. Sar. p. 102. Bochr. Geogr. S. 636. ad fin. *i*) Surenhus. Mish. Part. IIII. p. 366.

البتوت (leg. التنوب) فهو الي التدوير
مثلث اسود القشرة ويسمي قضم قريش

Nucleus pini fœminæ minoris, quam Tannub *etiam vocamus, ex rotunditate triangularis eſt, & pullo cortice; qui proprio nomine* قضم قريش *dicitur.* Ultima hæc vocabula in Lexico Arabico Goliano deſiderantur, & ex hoc auctore ſuppleri poſſunt: quamvis nec Maimonidi ignota, ut mox viſuri ſumus. Item, in tit.

التنوب وهو الصغير منه : زفت
الصنوبر الذي يسمي حملة قضم قريش

Tannub *eſt pinus minor, cujus fructum appellant* قضم قريش. Avicenna: واما الصغار فانها حب
مثلث اصلب قشورا واحد لبا وفيه
حراقة وعفوصة والصغار اشبه بالدوا
منها بالغذا *Minor autem eſt, cujus granum triangulum, duriore cortice, & ſingulari medulla. Ipſi quædam mordacitas, & ſtyptica auſteritas ineſt, ut medicinis magis conveniat, quam ad cibum.* Et Maimonides ad

Arabum mentem accurate, comm. in Avod. Sar. c. 1. §. 5. אצטרובלין הם הנקראים בערבי קצ"ם קרי"שי והם הקטנים מן הצנובר *Strobili in Lingua Arabica dicti* קצם קרישי, *sunt e* צנובר (pinu) *minima.* Hiſce prorſus conſonant, quæ in Dioſcoridem commentatur Matthiolus: *Hujus fructus piceo craſſitudine æque ſimilis eſt, brevior tamen, reſinoſus, colore ſubpurpuraſcente, omniumque fragilior. Concluduntur inter ejus nucamenta nuces, domeſticis minores, triquetræ, breves, fractu faciles, ut quæ dentibus facile cedant; ſapore quadantenus domeſticas referentes; niſi quod guſtui quandam leviculam relinquunt aſperitatem, quod omnium ſylveſtrium eſt proprium k).* Hæc pinus apud Italos *Cembro* dicitur, quod nomen ad Arabum صنوبر *Zanavbar* ſono quodammodo alludit; ſaltem melius, quam ad *Tibulam* Plinii, ut ſtatuit quidam heros literarum. Iconem egregiam exhibet Matthiolus in commentariis Italicis p. 114. Bauhino, in Pinace, eſt *Pinus ſylveſtris, montana, tertia*, pag. 491.

Ad rem noſtram apprime pertinet, Carthaginienſium fuiſſe coloniam duplicis nominis, *Ereſi*, & *Pityuſa.* Quorum alterum habuit ab ארן, & alterum a πίτυ, *pino*, in diverſis linguis idem ſignificantia, ἀπὸ τῆ πλήθες τῶν ἐν αὐτῇ φυομένων πίτύων, *a copia pinorum, quæ in ea naſcuntur l).*

Quod igitur Arabum interpretes ſacrarum literarum ארן modo صنوبر, modo ارز, h. e. *pinum*, verterint, inprimis ubi de ædificiis agitur, nemo miretur.

k) Matth. in Dioſc. Ven. 1570. p. 89. *l)* Boch. Geog. Sacr. p. 636. e Diodoro, & Marciano Heracl.

tur. صنوبر habent 2. Sam. V. 11. 1. Reg. VI. 9. 10. 15. 16. 18. 20. 36. Cap. VII. 2. 3. 7. 11. Cap. IX. 11. Cap. X. 27. 1. Chron. XVII. 6. ارز vero 1. Reg. VII. 11. & 1. Chron. XXII. 4. Quo ultimo loco ارز a صنوبر distinguere videtur Arabs, pariterque Eutychius Patriarcha Alexandrinus Annal. Part. I. p. 173. وبعث اليه حيرم ملك صور بهدايا كثيرة وخشب كثير من ارز وصنوبر وشربين i.e. Interprete Pocockio: *Multa autem ipsi* (Salomoni) *dona misit Hiram Tyri rex, multaque ligna cedrina, pinea, abiegna.* Sed laborant hæ versiones non exiguo vitio, additis ab utroque, quæ in textu non comparent. *Abietes* quoque ab Eutychio lubens removeam, quo nomine شربين minus bene vertit Cl. Pocockius. Pariter, dum ארז *abietem* reddunt lexica *m*), & صنوبر *terebinthum n*), a scopo longissime aberrant. Non equidem

H 2 diffiteor,

m) Gousset, p. 95. &c. *n*) Kircker, Scal. Copt. 183.

diffiteor, ارز & صنوبر ſubinde tanquam diſtincta legi apud Arabes, ut in Vardæi Coſmographia de جبل صقليه h. e. *Monte Siciliæ*, Æthna: فيه اشجار كثيرة من البندق والصنوبر والارز *in eo ſunt arbores multæ, colurnæ, pineæ*, & الارز o). Verum ſpecies pini ſupra memoratas hujusmodi intelligi locis, nullum eſt dubium. Alioqui contra uſum, & conſuetudinem ſuæ linguæ ipſi loquerentur Arabes. Hinc eſt, quod lexicographi Arabicum ارز nobis explicaturi, *pinum* cedro ſemper apponunt, neque audent omittere, confitentes eo ipſo, ارزا, *Arſan*, cedri nomine, dubitanter & per conjecturam, exponi. Vid. Gol. Thom. Novarienſem, p. 287. Dom. Germ. de Sileſia p. 250. Hic tamen alibi, cedro omiſſa, tranſtulit *pinum* p). Proinde egregie falluntur Salmaſius, & Bochartus, dum ارزا *pinum* quidem etiam, ſed propriè Arabibus cedrum denotare volunt q). Certe ejus

o) Al-Vardi p. 171. p) p. 781. q) Salm. Hyl. Iatr. p. 166. c, 170. b, Boch. Geogr. S. p. 636.

ejus ſignificationis veſtigium nobis apud Arabes obſervare nunquam datum eſt. Invenio autem cedrum conſtanter ipſis dici شربين *Scherbin*, quam, cum ſuis ſpeciebus, ab ارز, vel صنوبر (quæ pinum ſignificant) ſolicite diſtingvunt, ut in antecedentibus ſatis eſt monſtratum.

Syrus, Chaldæus, & Æthiops Ebræam vocem fere retinuerunt. Græci, & Latinus vulgatus κέδρον, & *cedrum* transferendo primi, ni fallor, confuſionis auctores exſtiterunt. Qui, ex antiquis, hos deſeruerint, pauci ſunt. Ipſi tamen Græci nonnunquam claudicant. Nam in Jobo, & Ezechiele modo κέδρον, modo κυπάρισσον vertunt *r*). Forte, quod cedrus, & cupreſſus in nonnullis conveniant. Dioſcorides de Cedro: καρπὸν δὲ ἔχει ὥσπερ κυπαρίσσος, μακρότερον μὲν παραπολύ. *Fructum profert uti cupreſſus, at multo grandiorem s*). Poterant igitur viri boni ab hac ſimilitudine abduci, ut parum haberent penſi, utri harum arborum locum in Græca verſione darent.

In Syro metaphraſte Ezech. XVII. 22. & Cap. XXVII. 24. ארז eſt ערקא, quod exponit Syrus lexicographus in Caſtello شمشاد *Schimſchâd t*). Id vero Golio: *Buxus, lentiſcus, cypariſſus u*). Αἱ δὲ νύκτες ἀθέσφατοι!

Nugas vendunt Rabbini, cum ארזים Ezech. XXVII. 24. idem eſſe volunt, quod חרוזים. Ita in hunc locum

r) Job. 40. 12. Ezech. 31. 3. Cap. 27. 24. *s*) Dioſc. I. 105. *t*) Caſtell. 2920. *u*) Lex. Perſ. 379.

locum commentatur Kimchius, & post illum Ben Melek: פירש רבי יונה האלף תמורת חית כמו חרוזים מן צוארך בחרוזים והם הענקים התלויין בגרון וכן אמרו ז"ל מחרוזות של דגים להם הדגים המחוברים יחד בחוט או בגמי ויונתן תרגם אעי הדסין: i. e. *Exponit R. Jonah, Aleph esse loco chet, ut idem sit, quod* חרוזים *Cant. I. 10. collum tuum in* חרוזים monilibus, *h. e. torquibus appensis præ gutture. Intellexerunt autem Rabbini p. m. de torquibus piscium conjunctorum simul in filo, aut in junco. Cæterum Jonathan transtulit: lignis myrtinis.* Igitur Jonathan, si recte eum allegant, aliquanto senior est Rabbinis, qui saltem arbores hic agnoscat.

Eidem Jonathani adscripta Paraphrasis Num. XIX. 6. ut & Thargum Cant. I. 17. & V. 15, pro ארז habet גולמיש *Gulmisch*, vel גלמיש *Galmisch*. Quæ satis barbare sonant, ut multa Judæorum dispersorum post excisas Hierosolymas. Si eorum doctores perconteris, quid sibi velit גלמיש, *Galmisch?* Respondebunt esse מין אילן *genus arboris*; aut מין ארז *speciem cedri*; quemadmodum Græci Scholiastæ suum illud εἶδος βοτάνης ingeminando raviunt. Sed qui hisce locis *Galmisch*, cur alibi aliter reddunt, aut Ebræam vocem retinent? Nam Cant. III. 9. aliud non minus inusitatum nobis propinant. היכל קודשא בנא ליה שלמה מלכא מן אילני זנגבילא *Templum sanctuarii ædificavit sibi rex Salomon de lignis* Sangebila. זנגבילא explicat Elias per צנוברי, quo σινάβαρι, ligni rubri genus, intelligi vult Buxtorfius *v*). Cum autem cinnabaris lignum non sit, sed ad regnum minerale pertineat, *pinum* heic dici existimaverim, quæ Arabibus est צנובר, quemadmodum in antecentibus sæpius est observatum.

Santes

v) Lex. Talm. p. 679.

Santes Pagninus, qui alias constanter vertit *cedros*, bis in Cantico *larices* posuit. Has autem arbores in Libano reperiri hodœporici negant *w*). Quod si *laricis* nomine intellexit Cedrum magnam, vel Libani, coniferam, quæ est *Larix orientalis fructu rotundiore, obtuso*, Tournef. Inst. Rei Herb. p. 586. consentientem, in hoc errore, habet Arabem, qui شربين vertit Ezech. XXVII. 24. & Cap. XXXI. 3. *Scherbin* enim cedri coniferæ nomen est apud Arabes, ut ارز *Ers* pini.

Hos. XIIII. 6. nomine Libani quidam intelligi volunt arbores in hoc monte provenientes *x*). Harum radices dicit Propheta vel altius descendere, vel latius diffundi: varie enim verbum נכה h. l. exponitur. Apud Arabes ارز, *Ers*, vi vocis est arbor firmiter radicata, a verbo ارز Arasa, *firmum & stabilem esse, radicibus in solum firmiter defixis*. Gol. *y*) Addit Castellus: *quales pini sunt z*). Nam utrumque *pino* convenit, quæ radices majores in profundum agit, minores in latera, & per summa cæspitum dispergit. Hinc cum in illam

Ilna eurusque notusque ruunt, creberque procellis
Africus, a) - - - - -

evertitur nonnunquam, non sine strage eorum, quæ sunt in vicinia. Quemadmodum canit Seneca Herc. Oet. Act. 5. vers. 16.

Ruitu-

w) Dapp. Descr. Syr. 37. *x*) Chald. & Tremell. *y*) Gol. p. 68. *z*) Castell. 222. *a*) Virg. Æn. I. 85.

Ruitura cautes movit: & silvam trahit
Secum minorem. - -

Vel, ut Catullus in epithalamio Thetidis vers. 105.

- *velut in summo quatientem brachia Tauro*
Quercum, aut congestam sudanti corpore pinum
Indomitus turbo contorquens flamine robur
Eruit: illa procul radicitus exturbata
Prona cadit, late quæcumvis obvia frangens.

Et Virgilius Æneid. V. vers. 448.

Concidit, ut quondam cum concidit, aut Erymantho,
Aut Ida in magna, radicibus eruta pinus.

Hinc pino firmitas major: *Namque non est arbor solida, nec fortis, nisi in quam frequens ventus incursat: ipsa enim vexatione constringitur, & radices certius figit b).* Atqui

Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus. - - Horat. Carm. II. Od. 10.

E contrario, *pinum tenues auræ minime commovent*, ait Gregorius Nazianzenus, & addit: *ita neque me improbæ linguæ, nec spuma æquorea scopulum marinum.* De ארז pariter Esaias XLIII. 14. יאמץ לו בעצי־יער *fortificat se inter arbores silvæ.* Et David Ps. XXIX. 5. קול יהוה שבר ארזים וישבר יהוה את ארזי הלבנון : וירקדם כמו עגל לבנון ושריון כמו בן ראמים: *Vox Jehovæ confringit pinos.* (ita verto) *Confringit Jehova pinos Libani, & saltare facit eas sicut vitulum.* (Pinos) *Libani & Schirionis instar pulli unicornium.* Quales autem cedri coniferæ sint radices, cujus hodie non nisi paucæ in Libano supersunt arbores, e Dappero discere licet c): *Radices firmæ non sunt. Per summam tellurem dispersæ jacent, maximam partem nudæ.*

De

b) Seneca de Provid. c. 4. c) Dapp. Descr. Syr. p. 38.

De magnitudine arboris, quæ ארז dicitur, non uno loco legitur in literis ſacris. Vide inprimis 1. Reg. IIII. 33. 2. Reg. XIX. 23. Cant. V. 15. Eſai. II. 13. & XXXVII. 24. Ezech. XVII. 22. Cap. XXXI. 3. 5. Amos. II. 9. Nolim huc referre ארזי אל Pſal. LXXX. 11. quod loquendi genus de altitudine harum arborum multi intelligunt. Ben Melek: ארזי אל כמו הארזים הגבוהים מאד *Pinus Dei, i. e. pinus altiſſimæ.* Pergit: לפיכך קראם ארזי אל וכן כהוררי אל כי כל דבר שרוצה להגדילו סומך אותו לאל וכן עיר גדולה לאלהים שלהבת יה: *Propterea vocat eas pinos Dei, ſicut montes Dei Pſ. XXXVI. 7. Nam ubi res amplificanda eſt, additur nomen Dei. E. g. Urbs magna Deo, Jon. III. 3. Flamma Dei, Cant. VIII. 6.* Hinc Tremellius: *Cedri maximæ:* Deodatus: *Cedri altiſſimi.* Pſalmorum Gallica verſio ſec. Ebr. Pariſiis 1679. 8. edita: *Les plus grands cedres.* Et hunc, inter alios, modum formandi ſuperlativos apud Ebræos, multis propugnat Chriſtianus Noldius in notis doctiſſ. ad Concordantias particularum, not. 702, & 842. Alii Rabbinicam hanc expoſitionem, caſſæ inſtar nucis, rejiciunt, ac monent, conſiderandum hic potius Dei O. M. beneficium, qui arbores tantæ utilitatis creſcere faciat de terra, ac omnipotenti ſua manu ſuſtentet.

Pino, inter arbores ſilvæ, altitudinis decorisque palmam ſcriptores etiam alii, verbis perquam magnificis, decernunt. Horatius Carm. I. Od. 14.

\- - *Pontica pinus*
Silvæ filia nobilis.

Martialis Epigr. X. 92.

Has tibi gemellas, barbari decus luci,
Commendo pinus. - - -

Statius Papinius Silv. Lib. V. verſ. 153.

\- - *Alta comam ſilvarum gloria pinus.*

Virgilius Æn. XI. verſ. 136.

- *Evertunt actas ad ſidera pinus.*

Nemeſianus Ecl. II. verſ. 86.

Si modo coniferas inter viburna cupreſſos,
Atque inter pinos corylum frondeſcere fas eſt.

Calpurnius Ecl. I. verſ. 9.

- - - - *ubi vinea denſat*
Silva comas, rapidoque levat caput obvia ſoli.

Seneca Herc. Oet. Act. V. verſ. 14.

- *Flexit hinc pinum ferox*
Aſtris minantem, & nube de media vocat.

In Latino agro pini & abietes, tum magnitudine, tum pulchritudine, inter omnes Italicas (arbores) *præſtant*, ait Theophraſtus Hiſt. lib. V. cap. 5. In Suecia pinos inveniri ultra C. pedes Paris. altas, res eſt notiſſima. Saltem Batavi non ignorant, quorum urbs primaria hyperboreis pinubus tota ſuperſtructa eſt *d*). Quæ cum rectiſſimæ ſimul, & enodes ſint, ad carinas & malos maximarum navium expetuntur, prorſus ut ארז Ezech. XXVII. 5. Quo loco κυπάρισσον tranſtuliſſe Græcos, mirum non eſt, cum non liqueret, quo pacto ex cedro, humilis trunci & ferme a ſolo ramoſa arbore mali fieri poſſent. Cui uſui & quondam vel præcipue ſerviiſſe pinos, ſæpius legitur in veterum libris. Theophraſtus Hiſt. Pl. V. 8. Ελάτη μὲν καὶ πεύκη καὶ κέδρος ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ναυπήσιμα. *Abies, Pinus, & Cedrus, ut ſummatim contingam, ſunt aptiſſimæ navibus.* Quo loco cedrum profecto non intelligit illam, quam hodie in Libano peregrinatoribus monſtrant cœnobitæ. Et mox: τὰ δὲ στρογγύλα, πέυκινα διὰ τὸ ἀσαπές. *Rotunda vero* (navigia) *ex pino faciunt, quoniam non putreſcat.* Homerus Il. V. verſ. 390.

Hẽ

d) Bod. à Stapel in Theophraſt. Hiſt. pag. 536.

Ἢὲ πίτυς βλωθρὴ, τήν τ' ἔρεσι τέκτονες ἄνδρες
Ἐξέταμον πελέκεσσι νεηκεσι νηΐον εἶναι.

Vel pinus alta, quam in montibus opifices viri
Amputaverunt ſecuribus recenter acutis, navale lignum
ut ſit.

Virgilius Georg. II. 442.

- - *dant utile lignum*
Navigiis pinos. - -

Nempe ut aſſes inde ſecentur ad naves compingendas. Has enim arbores ſolebant in hunc uſum

- - *gracili diſſolvere lamnâ,*

ut canit Valerius Flaccus Argonaut. lib. I. verſ. 123. Quemadmodum ex ארזים *Amſim* לוחות, צלעות, & קרשים *tabulæ*, & *aſſes* facti leguntur Cant. VIII. 9. 1. Reg. VI. 10. &c. Conf. R. Berech. Hannakdan Apolog. Cedri & Rubi. Hinc ipſæ naves *pinus* dictæ. Ovid. Art. lib. II. verſ. 9.

- - *mediis tua pinus in undis*
Navigat. - - -

ארז Libani, materies fuit ædificandis vel exornandis I. Regiæ Davidis domui in Zione, 2. Sam. V. 11. & cap. VII. 2. 1. Chron. XIIII. 1. & XVII. 1. II. Salomonis palatiis; it. porticui tribunalis, atque domui reginæ Ægyptiæ, 1. Reg. VII. 2. 3. 7. 11. 12. III. Templo Hieroſolymitano; 2. Sam. VII. 2. 7. 1. Reg. V. 6. ſeq. & VI. 9. 10. 15. 16. 18. 20. 36. 1. Chron. XXII. 4. 2. Chron. II. 3. Eſr. III. 7. IIII. Typicè, domui ſpirituali. Cant. I. 17. & VIII. 9. V. Palatio regis Jehojakimi, Jer. XXII. 14. 15. 23. Neque alia materies fuerit, quæ e Libano monte ratibus, & turribus faciendis, Alexandro Tyrum obſidente, vehebatur *e*). Idem Alexander Meſopotamiæ prætoribus imperavit, *materia in Libano monte cæſa, devectaque ad urbem Syriæ Tha-*

e) Curt. L. 4. cap. 2.

pſacum ingentium carinas navium ponere f). Materia hæc pinus eſſe potuit, cedrus conifera minime. Unde Arabs interpres aut retinuit ארז, aut vertit صنوبر *pinum.* Larix enim Orientalis, quæ eſt Arabum شربين, & cedrus a multis perperam vocatur, nodoſo & brevi ſtipite arbor, templo omnium maximo, & regum palatiis, navibusque conſtruendis apta non fuit; multo autem minus columnæ, & navium mali inde fieri poterant, quod tamen de ארזים ſcriptura perhibet 1. Reg. VII. 2. Ezech. XXVII. 5. Vir doctiſſ. Marc. Meibomius Tract. de Fabrica triremium, ארז parum commode ad cedrum applicari poſſe & ipſe videns, ſtatuit cupreſſum eſſe, idque auctoritate LXX interpretum, qui loco Ezechielis dicto κυπάρισσον verterunt. Sed ſi Arabes conſuluiſſet, haud dubito, quin Pinum fuiſſet prælaturus. *Cauſſa*, inquit, *cur hoc loco* (Ezech. XXVII. 5.) *cypariſſum verterint potius, quam cedrum, hæc eſt: quod cedrus, quamvis inſigni altitudine excreſceret, malo tamen inde dolando inidonea eſſet. Primum enim craſſiore caudice ſurgit, quam malo conveniat. Theophraſtus in Syriæ montibus tanta craſſitie cedros naſci ſcribit, ut tres viri exertis brachiis, manuum extremitates jungendo comprehendere inferiorem caudicem nequeant. Deinde multis circum trunis a non magna altitudine ſtatim creſcit. Unde malo inceptior merito cenſetur.* Effigiem in ipſo loco ad vivum depictam vide in Deſcriptione Syriæ & montis Libani eximii peregrinatoris La Roque, p. 70. Ubi præterea cedri deſcriptio hujusmodi habetur: *proprium eſt huic arbori non multum eleva-*

f) Curt. L. X. c. 1. Strab. Lib. 16. p. 741.

elevari parte illa, quæ trunco & primis ramis intercipitur. Nam cedri maximæ, quas vidimus, truncum habent non niſi ſex aut ſeptem pedum. Ab hoc tam humili, ſed enormis craſſitudinis ſtipite prorſus ſtupendi ſurgunt rami, qui magis magisque ſe extendendo, &c. g). Porro Meibomius: *Quare Hebræo* ארן *cupreſſum hic ſignificari, non puto dubitandum, ut optime heic verterint LXX.* Mihi vero dubium quam maxime eſt. Nam e pinu mali navium edolari ſolent, non e cupreſſo. Cupreſſi enim arbores fere ſunt hortenſes, & umbræ gratia in lucis conſeruntur, Græciæ ob amœnitatem χάριτες dictæ. Proinde tanquam quid inſoliti Strabo refert, Alexandrum in Babylonia naves fabricaſſe *τῶν ἐν τοῖς ἄλσεσι καὶ τοῖς παραδείσοις κυπαρίττων, ex hortorum & lucorum cupreſſis.* lib. XVI. p. 741. quia ſcil. *σπάνις ὕλης ἐνταῦθα, materiei*, i. e. pinorum, *ibi inopia eſſet.* Bellonius Obſ. lib. I. cap. 17. *Cupreſſi in ſilvis non creſcunt, ut plerique exiſtimarunt, ſed ſparſim variis montium locis.* De pino autem Carlovicius in Sylvicultura, pag. 278. *Hæc arbor, quando ad juſtam altitudinem excreverit, ſi recto ſit trunco, malis navium reliquis arboribus eſt anteferenda. Quandoquidem ligno firmo, & in ſe implicato, conſtat; atque ob reſinæ, quam continet, copiam tempeſtatibus, pluviis, & putredini reſiſtat. Quam ob cauſſam abiete in hoc negotio longe habetur melior.* De pino, *Cembro* dicta Italis, hæc ſcribit Matthiolus ad Dioſc. p. 89: *Ad tabulas parandas materiam non modo pulcherrimam præbet, ſed etiam odoratam.* Et mox: *Tabulæ ex his paratæ ad extruenda ædificia Germanis plurimi fiunt, non modo, quod pulchra materie, & venarum ſerie placeant, ſed quod etiam odoris fragrantia præſtent.* En! materiem operibus magnificentiſſimis, & ipſi templo Salomonis, minime inficiandam.

Nec

g) Conf. Dapp. Deſcr. Syr. p. 38.

Nec alioqui ignotum, pinorum omne genus adhiberi ad ædificia, & opera quæcunque majoris molis, apud ipsos quoque populos Orientis. Abulpharagius Hist. Dynast. p. 260. ثم سار الى مدينة تفليس وحاصرها ودعا النفاطين فضربوا المدينة بالنار فاحرقوها وهي من خشب الصنوبر فاحترق بها نحو خمسين الف انسان, *deinde ad urbem Teflis accedens ipsam obsedit, accersitis pyrobolariis, qui ignem in urbem ejaculati eam absumserunt, utpote lignis* pineis *exstructam, crematis in ipsa quinquaginta circiter hominum millibus.* Ne quid dicam de variis instrumentis minoris molis, qualia capsulæ, Ezech. XXVII. 24. & falsorum numinum simulacra, Esai. XLIIII. 14. Quæ nec ignota scriptoribus aliis. Firmicus Maternus de Errore profanarum religionum p. 35. *In Isiacis sacris de* pinea *arbore cæditur truncus, hujus trunci media pars subtiliter excavatur. Illis de segminibus factum idolum Osiridis sepelitur.* Quærebantur nimirum ad hæc opera arbores durabilioris materiæ, qualis & pinus. Theophrastus Hist. Pl. lib. V. cap. 5. Ἀσαπῆ δὲ φύσει κυπάρισσος, κέδρος, ἔβενος, πεύκη ἔνδαδος. *Natura perpetua sunt, cupressus, cedrus, ebenus, pinus quæ tædam gerit.* Plin. lib. XVI. cap. 42. *Pinus & cupressus adversus cariem tineasque firmissimæ.*

Rever-

Revertor ad ædificia, & ſtructuras Salomonis, quibus ſilvam Libani materiam ſuppeditaſſe ſacra refert hiſtoria 2. Paral. II. 18. *Et numeravit Salomon omnes viros advenas, qui erant in terra Iſmaëlis, --- & effecit ex eis ſeptuaginta millia oneribus ferendis, & octoginta millia qui cæderent in monte.* Qui ſciat in univerſo orbe terrarum non dari cedrorum ſilvas, pineta autem ubique per immenſa terrarum ſpatia longe lateque extendi, tantum cedrorum in Libano inveniri & cædi potuiſſe, non facile credet. Certe ante annos CC. non niſi paucæ ſupra viginti in Libano cedri viſæ ſunt peregrinantibus; unde patet, temporibus quoque antiquiſſimis, id genus arborum rarum ibi fuiſſe. Et, quandoquidem non augetur, ſed diminuitur ſemper numerus, quantacunque a Monachis aſſerventur cura, poſt aliquot ſecula prorſus ibi defuturas, augurari promtum eſt. De cætero arbores ſunt, ut antea dictum, domorum ſtructuræ natura inhabiles, & inter illas potius referendæ, quæ a raritate, & fragrantia grande pretium habeant; unde nimirum cedria, mortuorum cadaveribus inungendis, aliisque uſibus præſtantiſſimum oleum deſtillat. Quid? quod cedri nomine dicendæ non ſunt; quippe inter *larices* numerandæ, teſte doctiſſimo Botanico Tournefortio Inſtit. Rei Herb. p. 586. Quem de genuina cedro videas pag. 588.

Hujus arboris frequens uſus erat in ſacris per Moſen inſtitutis, Levit. XIIII. 4. ſeq. Num. XIX. 6. Quæ loca ad cedrum magnam vulgo dictam, ſive laricem Orientalem, reſtringere neceſſe non eſt, neque Judæi id poſtulant. Qui cum plures numerent ſpecies ארזים, unam duntaxat, quæ proprio, & omnibus noto nomine ארז dicta ſit, nec in Libano tantum, ſed ubique locorum reperiatur, in lege volunt intelligi. Videatur Aben Eſra Pſal. XXIX. 5. & Maimon. comment. ad Tract. Parah. cap.

cap. III. §. 10. Quæ etiam, antequam ſacra fierent, populo oſtendi debebat a ſacerdote, ter repetendo: עץ ארז הוא, *hoc eſt lignum* ארז &c. ut ſcirent, non alienam, ſed veram exhiberi ſpeciem, de qua legislator præcepiſſet, prout legitur in Miſna citata. Hanc Rabbini volunt eſſe *abietem*, ut videre eſt cum alibi, tum in Gloſſario Rabbinico bibliothecæ Paulinæ Lipſienſis, ubi כארזים Num. XXIIII. 6. vertitur: אן טנון, als Tennen / *inſtar abietum.* Sed pinum melius dixiſſent, quæ & ipſa ubique occurrit locorum. Proinde Maimonides, loco laud. ארז Arabicam & vulgarem explicat arborem, neque cedri Libaniticæ meminit, quæ extra patriam, & uno ſolo loco, Judæis in ſacros uſus acquirenda ſemper fuiſſet. Quod quam abſonum ſit, nemo non intelligit.

De ארז porro dicitur Eſai XLIII. 15. והיה לאדם לבער *Eſtque homini ad comburendum.* Pinus usque adeo inter cremiales arbores uſurpatur, ut faces quæcunque, tædæ, ſ. pinus vocentur. Vitruvius de pino & alno: *faciliter recipiunt ignem.* Reſpice, quæ de Urbe Teflis paulo ante dicta ſunt. In noſtris ſane terris pinus maxime, hyberno tempore, in culinis, & hypocauſtis uritur. Neque in Palæſtina aliter uſu veniſſe, hiſce confirmat Adamnanus de Locis ſanctis lib. 2. *Pinea ad Hieroſolymam in camelis vehuntur ligna ad focos nutriendos.* Objici poſſet illud Homeri de Calypſo nympha Od. ε. v. 60.

Πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα κάιετο, τηλόθι δ' ὀδμὴ
Κέδρος τ' εὐκεάτοιο, θύος τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει.
Ignis quidem ad focum ingens ardebat, procul vero odor
Cedrique fiſſilis, & Thyi per inſulam redolebat.

Et Virgilii de Circe Æn. VII. v. 13.

Urit odoratam nocturna in lumina cedrum.

Sed Poëtæ hoc fingenti cedrum magnam, vel Libanam in mente

mente fuisse, nemo, puto, e doctis erit qui dicat, vel defendat.

Nivium Libani meminit Propheta Jerem. cap. XVIII. vers. 14. De iisdem Tacitus Histor. Lib. V. *præcipuum montium Libanum* (Judæa) *erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumque nivibus.* Bellonius Observ. Lib. II. cap. 94. *Progredientibus cœpit in conspectum venire Libanus jam coopertus nivibus.* Eugenius Rogerius p. 474. *Libanus montibus, qui sub cœlo sunt, celsissimis accensendus sexaginta circiter in circuitu leucas continet.* (alii C. numerant *b*). *Appellatur Libanus, i. e. candidus, quod vertex ejus semper tegitur nive, licet constitutus sit sub 35. gr. elevationis, inter urbes Damascum & Tripolim.* Dapper. Syr. p. 35. *Versus septentrionem nivibus semper obducitur. Ipsoque mense Aprili tam intensum frigus est, ut homines, qui cedros visuri eo se conferunt, plane obrigeant.* Et pag. 33, e Cotovico & aliis: *Libanus ob excelsitatem suam umbris fere perpetuis horret, unde tantum frigus existit, ut infusa rupibus nix in glaciem concrescat, quæ nec diebus canicularibus solvi possit. Hanc stramine obvolutam in proximas devehunt urbes, venduntque illis, qui ad vinum refrigerandum eâ uti velint. Quin & multi per hyemem, in cellis sub terra effossis, eam in usus æstivos recondunt.* Has inter nives, & frigora אדרים lætissime veniebant. Nec alia magis arbor frigoribus gaudet atque pinus. Abi'lfadli: منابته الجبال والبلاد الباردة *Ejus loca nascendi sunt montes, & regiones frigidæ.* Inde est, quod nusquam pinus pulchriores videas, quam in nostro septentrione, ubi to-

b) Moreri Dict. Hist.

tis sex mensibus quotannis alta nive candida stant pineta; Prorsus ut de Atlante etiam cecinit Virgilius:

\- - *Cinctum assidue cui nubibus atris*
Piniferum *caput, & vento quassatur, & imbri,*
Nix humeros infusa tegit, tum flumina mento
Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba.
Æneid. Lib. IIII. vers. 248.

Aquas Libani describit Hezechiel cap. XXXI. 4. 5. Conf. Num. XXIIII. 6. Psalm. CIIII. 16. Quibus consona tradunt multi, qui proximis seculis loca illa adierunt. La Roque Itin. Syr. *Vix datur regio abundantior aquis, & fontibus, unde fluvii & rivi scaturiant, atque sunt montes Libanus & AntiLibanus.* p. 186. Dapper. p. 34. *Ex nimiis roribus, aquis cœlestibus, naturali humiditate, & inprimis nivium copia, quæ æstate quavis solvi incipiunt, Libanus, cum in radicibus, tum in medio, ipsoque vertice, scatebris fontium abundat. Hi fontes aquas præbent copiosas, quæ jumentis & hominibus usui sint. Ex confluentium igitur fontium aquis plures in Libano existunt fluvii, amnes, & rivi, v. g. Pharphar, & Abana, Chrysorrhoas, Jordanes, Eleutherus, Orontes, Lucos, Adonis, hodie Nahar El-Kelb dictus, aliique plures, qui per hyemem, magno strepitu aquarum, inde se præcipitant.* Litgow. p. 109. *Cum sic aberraremus, commodum nobis obvius fit homo Christianus, Maronita, qui nos in viam reduxit. Alioqui pessime nobiscum actum fuisset, non tantum per confraga montium, & nives altissimas ituris, sed & per rivos aquarum ingentes, qui magna vi decurrebant montibus; quibus ne hauriretur, unus e comitibus nostris bis in periculum venit.* Conf. La Roque Descr. Syr. & Montis Lib. p. 66.

Hoc tam frigido & irriguo monte Arbores אֲרָזִים immensa copia gignebantur. De pinu maritima omnes agunt Herbarii, sic appellata, non quidem quod sit aquatica,

quatica, & ſolum amet uliginoſum; ſed quod montes, & regiones ab aura maritima adflatas requirat. Unde Silius Lib. X. verſ. 533.

- - *devolvunt quercus, & amantem littora pinum.*

Rutilius Lib. I. verſ. 284.

- - *nemoroſa viret denſis vicinia lucis,*
Pineaque extremis fluctuat umbra fretis.

Pinos apud fontes etiam reperias. Theocritus Idyll. I. v. 1.

Ἁδύ τι τὸ ψιθύρισμα καὶ ἁ πίτυς, Αἰπόλε τήνα
Ἁ ποτὶ ταῖς παγαῖσι μελίσδεται - -
Sibilus hic dulcis, caprarie, fontis ad undas,
Quò pinus reſonat. - - -

Leonidas Anthol. Epigr. Lib. I. Cap. 3. Ep. 5.

- - Νυμφέων ἱερὸς πάγος, αἰθ' ὑπὸ πέτρῃ
Πίδακες, ἠθ' ὑδασιν γειτονέουσα πίτυς.
- - *Nympharum ſacer collis, & ſub ſaxo*
Fontes, & aquis vicina pinus.

Ad fluvios pini proveniunt. Inde in Propertio Lib. II. El. 35. verſ. 67. legis: *Pineta Galeſi*; ac in Statio Papinio, ex *Ida pinifera* i) defluentem *Pinigeri Simoëntis amnem.* Petronius Satyr. p. 180.

Et circumtonſæ trepidanti vertice pinus.
Has inter ludebat aquis errantibus amnis
Spumeus, & querulo verſabat rore lapillos.
Dignus amore locus. - -

Jobi Cap. XL. 12. זנב de cauda beſtiæ, בהמות *Behemoth* dictæ, propriè accipiunt plerique Rabbinorum, שהוא גדול כמו ארז quod magna ſit, inſtar ארז *k*). Junius vero, Coccejus, & Schmidius de membro genitali exponunt. Quod valde abſonum videtur, ſive hippopotamum velis eſſe, ſive elephantum. Neque uſus vocabuli

i) Sylv. Lib. 3. carm. 4. v. 12. A. Sabin. Ep. 3. v. 41. k) Ben Melek h. l.

buli זנב, apud Orientales populos, quantum sciam, illam significationem admittit. Cum de hippopotamo multis egisset Doct. Bochartus, de cauda strictim loquitur, & utcunque explicatam pœne transcurrit *l*). Ab alia parte elephanti patronis eadem non parum facessivit negotii. Proboscidem elephanti זנב dici posse nonnulli existimant, quod illa vox non simpliciter caudam, verum, in genere, rei cujuscunque extremitatem, etiam ab anteriori parte, denotare possit. Quæ significatio ex S. literis non ægrè fortassis exsculpetur. Vid. Es. VII. 4. & conf. Henr. B. Starkii Not. Select. in h. l. Equidem vidimus elephantum, a ductore suo institutum, tot mira facere porrecta ac varie inflexa proboscide, ut hac eum ludere & delectari, quod est in Jobo, verè dixisses. Verum ad nos non pertinet tantas componere lites. Videant, qui sacra tractant animalia, quomodo ab ista cauda se expediant. Arboris pini rectitudinem, & proceritatem respici nullus dubito, quæ in trunco cedri Libaniticæ prorsus nulla est. Jacobus Goussetius, re probe trutinata, descriptionem τῦ בהמות neque ad hippopotamum, neque ad elephantum, magis tamen ad hunc, applicari posse fatetur; unde concludit: laudandos præ omnibus esse, qui, nomine non explicato, utpote ignotæ rei, Behemoth Ebraicum retinuerunt. Comm. L. Ebr. p. 118.

Ceterum, si fides habenda Theophrasto, *pinum* in Libano quærere idem fuerit, atque in jugis Lapponicis cedrum. Ait enim, in Syria & Phœnice haud reperiri pinum, idque non uno loco Historiæ de Plantis. Lib. V. c. 8. *οἱ δὲ κατὰ Συρίαν καὶ Φοινίκην ἐκ κέδρε, σπανίζουσι γὰρ πεύκης. Qui Syriam & Phœnicem incolunt, cedro utuntur ad navigia, quia pino egent.* Lib. IX. c. 3. Πιττοκαυτῦσι

l) Hieroz. P. II. p. 757.

καυτῆσι δ' ὥσπερ καὶ πρότερον ἐλέχθη, τὰς τερμίνθους. Πεύκην γὰρ ἡ Φέρουσιν οἱ τόποι. *Terebinthos illi, ut ſæpius expoſuimus, urunt ad picem eliciendam. Pinum enim nequaquam Syria fert.* Neque aliter, hujus auctoritate nitens, Salmaſius ſtatuit *m*). Sed Theophraſtum de ſtirpibus peregrinis ſcribentem non raro falli neque Salmaſio ignotum. De loto Ægyptia vide eum Exercit. Plinianis p. 683. g. De Terebintho, Raj. Hiſt. Plant. p. 1577. Alia omnia lego apud Viros, fide digniſſimos, magnam partem αὐτόπτας, qui pinos non in Syria tantum, & Phœnicia, ſed etiam in Judæa viderunt frequentes. Cyrillus Alexandr. in Eſaiam pag. 848. Ὄρος ἐστὶ τῆς Φοινίκης ὁ Λίβανος, κέδροις τε καὶ κυπαρίσσοις καὶ πεύκῃ κατάκομον καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς τῆς λιβάνου Φυτοῖς. Θαυμάζεται δὲ τούτης ἕνεκα τῆς αἰτίας τὸ μνημονευθὲν ὄρος, ὡς ἀΦθονωτάτην ἔχον τὴν ὕλην καὶ δένδρεσι, τοῖς εὐμηκεστάτοις καὶ εὐσωματώτατοις καταπλεστῆν. i. e. *Mons eſt Phœnices Libanus, cedris, cupreſſis ac pinu denſus, & ipſis thuris fruticibus. Propterea autem maxime admirationi eſt hic mons, quod maximam vim ligni habeat, & arboribus abundet proceriſſimis, & fragrantiſſimis.* Hieronymus in Hoſ. 14. 6. *Crebræ hic creſcunt Cedri enodes & imputribiles, miraque proceritate ſublimes. Rectæ quoque & electæ abietes, odoriferæ cupreſſi, ſeu cypariſſi, pingues olivæ, pini, buxi, &c.* Joan. Phocas Deſcr. Syriæ, inter Leonis Allatii Σύμμικτα, p. 6. Μετὰ δὲ τὸν τοιοῦτον ζυγὸν ἔστιν ὁ παγκαλος καὶ ἀξίως περιβόητος ἐν ταῖς γραφαῖς Λίβανος, ζυγὸς πάμμεγας, κόρυφόθεν μέχρι προπόδων συρμάδας χίονος ὡς βοτρύχας περιβαλλόμενος, πεύκῃ καὶ κέδρῳ καὶ κυπαρίττῳ καταδενδρέμενος, καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων Φυτῶν διαΦόρων πλήθε-

m) Hyl. Iatr. p. 168. f.

πλήθεσιν ὠραϊζόμενος *Jugo inhæret pulcherrimus, & ſacris literis jure decantatus Libanus, mons prægrandis, a vertice ad pedes nivis tractus, veluti cincinnos, indutus, pino, cedro, cupreſſoque conſitus, & aliis fructiferis variis atque abundantibus plantis refertus.* Adamnanus de locis Sanctis L. II. *Egredientibus de Chebron in campi latitudine ſita ad aquilonalem plagam, haud procul a margine viæ, ad ſiniſtram occurrit pinoſus non grandis mons, tribus millibus a Chebron diſtans, a cujus pineto pinea ad Hieroſolymam usque in Camelis vehuntur ligna ad focos nutriendos.* Barthol. Saligniacus Itin. Hieroſ. To. 8. cap. 5. *per hanc portam* (Hieroſolymis) *invehebantur ligna pinea de Carmelo.* Guil. Tyrius Bell. Sacr. Lib. II. c. 13. Sylvam pineam Berytenſium civitati vicinam eſſe refert, *quæ Chriſtianis eandem oppugnantibus ad componendum ſcalas ligneas, turres, arietes, & alias quaslibet rei bellicæ machinas copioſam & idoneam præſtaret materiam.* Quas pinus Berytenſes vidit etiam Monconyſius *n*). De valle non procul a Libano ſita La Roque Deſcr. Syriæ pag. 160. loquitur: *La continuelle verdure des pins, & des chênes verds fait toute ſa beauté. Pinorum & quercuum perpetuus viror inſignem illi pulchritudinem conciliat.* Et p. 209. ad Daphnen Antiochenſem Satyrici applicat verſus, qui loci cujusdam delicias depingens, inter modulos ſuaviſſimos pinorum non obliviſcitur:

Nobilis æſtivas platanus diffuderat umbras,
Et circumtonſæ trepidanti vertice pinus,
Et baccis redimita daphne, tremulæque cupreſſus.

Porro circa Machanajim, ubi ſcalam in ſomno vidit Jacobus Patriarcha, pinetum fuit, referente Monconyſio, Itin. p. 320. Meibomius de Fabrica Trir. in epiſt. ad lectorem: *Accedit, quod pini lignum vulgare ignotum eſſe nequierit, qvum etiam in monte Libano creſceret, & vicinis provinciis, & inſulis.* I. *Obſer-*

n) Monconyſ. p. 331.

X.

I. *Observatio de Lapillis Astaci Marini vulgaris.*

AN in crustaceis marinis animalibus, quemadmodum in hujusce classis fluviatilibus, statis anni temporibus generentur Lapilli, dubius tum hæsitabat Perillustris quondam Lithographiæ Svethicæ auctor, cum de lapillo Astaci marini agens non solum testes Cl. Majorem frustra quærentem, & Curios: Schenckium ejusmodi lapillos penitus negantem produxerit, verum etjam ad propriam experientiam provocaverit, & similia atque analoga illis, quæ in Astacis fluviatilibus occurrunt testacea sive lapidea concreta non reperiri asseruerit. vid. Act. Lit. Sveth. Vol. II. p. 67. Verum spectatissimus ipsius candor, & singularis circa res naturales sagacitas & solertia me non patiuntur dubitare, illum sententiam mutaturum fuisse, si quidem fata permisissent, postquam non unicum, sed plures diversos Astacorum marinorum lapillos Anno MDCCXXIX optimo huic & nunc desideratissimo Præceptori ac Patrono hinc misissem. Idcirco cum sancte affirmare possim, propria plurium annorum experientia edoctus, Lapillos ejusmodi Astacis marinis vulgaribus æque naturales ac fluviatilibus, & me propria manu vel centies eosdem extraxisse, non paucos quoque in meo qualicunque rerum naturalium penu curiosis demonstrandos adhuc servavi, non prorsus ingratum Naturæ curiosis fore existimo, si heic nonnulla de Carcinolitho, uti eumdem laudatissimus Magnus von Bromel l. c. dixit, genuino, sive lapillo Astaci marini vulgaris notavero. Eamdem hic Lapillus habet figuram, ac vulgaris ille Astaci fluviatilis, oculus cancri officinis Pharmacevticis vulgo dictus, hæmisphæricam

ricam puta, vel potius, ſuperficie altera parum convexa, altera quidem plana, ſed impreſſi quaſi ſigilli veſtigio parum in medio excavata, orbiculatam. Majorum etiam horum magnitudinem æquat, non raro ſuperat, craſſitie quidem minor, ſed amplitudine ut plurimum major. Cum liquoribus acidis effervescendo & aciditatem deſtruendo, inſtar oculorum cancrorum officinalium, teſtaceam indolem quoque prodit. Colligi autem inprimis poſſunt hi lapilli poſt medium Menſis Julii exactum ad finem Auguſti; ſed fieri debet ſumma cum ſolertia & circumſpectione, cum admodum fragiles ſint, ut in ipſa extractione facillime confringantur & comminuantur. Quæ ipſorum maxima fragilitas mihi videtur cauſſa præcipua, cur non antea fuerint obſervati; cum in pulverem fatiſcentes cum carnibus miſceantur, atque ſi ſecundæ elixationi committantur, ab aceto penitus conſumantur. Differunt itaque laxiore ejusmodi cohæſione a fluviatilium aſtacorum lapillis hi noſtri; illi enim cruſtis variis ſeu ſtratis lamellatim coaluerunt; hi vero e fibris durioribus vix parum arcuatis inſtar ſchiſti aut tubulariæ alicujus laxe per longitudinem junctis componuntur. Ceterum & hi eumdem locum occupant, nimirum mox infra caput ad utrumque ſtomachi latus inveniuntur. Interim non negare volo me quoque fruſtra in variis cancrorum ſpeciebus, in ſqvillis, in aſtacis marinis minoribus cælatis vulgo Jungfrau Hummer dictis, de quibus Wormius in Muſeo agit, lapillos tales quæſiviſſe; ſed quoniam certo tantum anni tempore cruſtacea quædam ejusmodi orbiculos ad ſuperiorem ventriculi partem fovent, neque mihi per ſingulos totius anni menſes huic rei adcuratius examinandæ operam dare licuit; num omnia ideo habeant, ego quidem determinare non audeo. Quod vero ad alterum

rum illum & ſpurium ab Auctore laudatiſſimo deſcriptum Aſtaci marini lapillum, rotundum, piſi majoris magnitudine, attinet; talem ego quidem ſemel a me tantum inventum quoque poſſideo, ſed prorſum mihi perſvaſum habeo; eum pro præternaturali & morboſo hujusce animalis calculo eſſe reputandum, illum vero jam ſupra deſcriptum, utpote qui ex conſtanti naturæ ordine ſuo animali obtigerit, pro naturali & ad vitæ conſervationem neceſſario habendum.

II. *Obſervatio de concretis Lapideis mineralis prorſus naturæ intra Corpus Animale inventis.*

De ſtupendo juvenis Malmogienſis Abrahami Mechelburgii partu lapideo, cujus quædam ſpecimina quoque mea ſervat arca, ſic agit perilluſtris Dominus von Bromel Act. Lit. Sveth. Vol. II. pag. 156. ut facile videatur hiſtoriæ fidem dubiam ſuſpectamque habuiſſe. Inprimis vero lapidum horum indoles, quæ eadem eſt atque illa ſaxi vulgaris, quod griſeum vulgo audit, atque adeo prorſus aliena ab illa omnium lapideorum concretorum, quæ alias intra animalium corpora generari ſolent, tophacea è cruſtulis ſeu lamellis circa nucleum quendam concreta, veritatem hujus rei incertam ipſi reddidit. Non equidem prorſus inauditum aut abſurdum eſt lapides ejusmodi minerales in animalibus inveniri, ſed ibidem generatos & productos eſſe prorſus obſcurum & vix credibile alicui forte videbitur. Aves lapillos ad facilitandam alimentorum comminutionem deglutire, atque hinc ſæpiſſime in eorundem ſtomachis inveniri, res eſt omnino notiſſima. Crocodilos etiam devorare lapides, qui Caijmani dicuntur, calculis vulgaribus ripariis perquam ſimiles teſtantur; Neque aliam cauſſam quam voracitatem animalis afferre poſſum,

quod in Aſelli vix Spithamam longi ventre aliquando invenerim lapidem album tophaceum uncias duas & ſex drachmas pendentem, figura quadrata oblonga, ſed angulis paululum detritis & rotundis. Caſu quoque cum pabulo deglutitos fuiſſe duos lapides e ſaxi vulgaris genere, magnitudine fere nucis juglandis, quos in bovis cujusdam magno ventre repertos ſervo, ſatis quidem eſt veriſimile. Verum non adeo liquidum eſt dicere, alium lapillum in meo rerum naturalium penu aſſervatum, in hepate bovis ante aliquot annos pro familia domi meæ mactati inventum, XIV grana pendentem, cujus non tophacea, nec e tunicis variis compoſita eſt ſubſtantia, ſed tota e mica nigra & ſpathi candidi ſeu ſelenitidis minutis glandulis conſtans, eundem habuiſſe originem. Licet vero etiam hunc talem a bove aliquando devoratum & huc tandem delatum eſſe credamus; licet quoque Novellis (der Reichs Poſt-reuter N:o 134. A:o 1716.) opificem quendam Londini in ebore adamantem inveniſſe, cujus pretium tredecies mille pondo Sterlingorum æquabat, narrantibus non plenam habeamus fidem, cum non raro mira narrent, non vera: attamen non omnino impoſſibile eſſe, quod in corpore animali poſſint generari lapides, foſſibilibus penitus ſimiles, veriſſima hæc & recentiſſima hiſtoria probabit. Illuſtriſſima Comitiſſa Domina B. O. literis ad me Halmia datis queſta eſt, filium Comitem de Sp. XII. annos natum inter ſex ſeptimanarum ſpatium ultra trecentos ejusmodi lapides, qualium ſex ſpecimina ſimul miſit, non ſine torminibus & doloribus exquiſitiſſimis, corporisque extenuatione & debilitate ſumma, cum urina excreviſſe. Hi ſex calculi ſimul ſumti in bilance accuratiſſima pendebant grana VII, ſed ſingillatim examinati maximus duorum granorum, minimus

vix

vix dimidii grani pondus habebat; Magnitudo itaque erat majorum granorum sabuli vulgaris, figura quoque eadem, angulosa nimirum, inæqualis & acuta; neque substantia alia, constabant enim partim e materia selenitica partim e silica, quæ Metallurgis Qvartz dici solet, quidam rubri, alii candidi, alii e rubro & nigro mixti; sed ne minimam quidem similitudinem cum calculis sive renalibus, sive vesicalibus, sive aliis viscerum reliquorum, maximam verò cum glareola vulgari ferebant. Quidam rarissimi hujusce affectus causas mere naturales statuebant; longe plures autem magicum quid aut supernaturale subesse mussitabant. Interim de generoso hoc puero, cujus Illustrissimus Parens per plures annos calculo renali fuit obnoxius, notandum, quod frustra adhibitis multis aliis remediis tandem usu fontis cujusdam soterii in vivario Regis Holmensi pristinæ restitutus sit sanitati.

III. *Observatio de inauratione spontanea dentium quorundam animalium.*

Historiam diversorum lapidum aurea superficie conspicuorum in animalibus generatorum dedit Nobiliss. quondam Lithographiæ Svethicæ auctor Actor. Litt. Sveth. Vol. II. p. 76; ubi cum simul mentionem faciat dentis ovilli maxillaris deaurati, non omnino supervacaneum mihi videtur, hanc observationem nunc geminata mea experientia confirmare. Nam & in vicinia mea ante triennium, & quod excurrit, mactata vacca omnes habuit dentes molares deauratos, cujus aliquot specimina in rei evidentiam & curiosorum oblectamentum adhuc servo. Sed & ipse e capite Cervuli septentrionalis, qui vulgo Capreolus dici solet, ejusmodi dentes sponte naturæ deauratos ante annum extraxi, & in gratiam naturæ illecebras sectantium reposui depromendos.

Minime autem hac aliisque ejusdem farinæ obſervatiunculis, quamquam forte non ingratam ſpeculationibus aut præſumtionibus occaſionem Chryſophilis ineptis, potius quam adeptis præbere volo, ut in ventre bovino, ſaltem non minus quam vel in radicibus quibusdam flavo ſucco turgidis, vel in abjectiſſimis ſordibus divitem Tagi undam aut deſideratiſſimam illam Tincturam Metallorum univerſalem vel ipſi quæſitent, vel nugivenduli aliis ciniflonibus quærendam perſvadeant. Neque principio minerali hoc phænomenon adſcribere admodum neceſſe mihi quidem videtur; certe multo magis rationi & experientiæ conſentaneum, fulvum hunc dentium colorem easdem agnoſcere cauſſas, quas aureus argenteusve nitor in papilionum quorundam alis, nec non Cantharorum Cantharidumque thecis occurrens, ſulphuris nimirum vegetabilis per ſal animale putredinoſum exaltationem, agnoſcit. Quod ſi autem neceſſario hujus ſplendoris aurei cauſſas arceſſere e regno Plutonis debeamus, ſufficiant forte exhalationes vitriolicæ & ferreæ, ubique fere apud nos obviæ quæ ſulphur aut pingve quodvis ſive vegetabile ſive animale intime amplexantes nitori ejusmodi producendo, qualem in vulgari obſervamus.

IV. *Obſervatio de Nutrice Octogenaria Majore.*

Quid blanda partium irritatio, ſimul inſtigante & imaginationem ſollicitante affectu ardente & teneriore, vel in ipſa ſenectute effœta abolitis jam & deſperatis omnibus integræ adhuc amori conjugali aptæ ætati propriis functionibus, ſi modo laudabile temperamentum adfuerit, efficere valeat, probat infra ſcripta

pta Historia a perquam reverendo & religioso D:no Johanne Horster Ecclesiarum Oderliunga & Perstorp in territorio Asboensi septentrionali Pastore laudatissimo consignata, & communicata, ob viri cordati testimonium fide dignissima.

Anno MDCCXXXIII. Mense Augusto gemellos peperit Bothildis Jonæ filia (Boel Jons Dotter) nupta Coctori Nitri Christiano filio Christiani (Christen Christensson) in villa Bælingetorp. Cumque extrema adeo egestate premerentur parentes, ut unde famem propellerent ipsis non sufficeret, tam fœcunda proles ambos quidem valde reddidit sollicitos, maxime vero matrem afflixit; cum suæ sortis memores timerent ne natorum vita inedia periclitaretur.

Uxor autem partu admodum debilis facta & insuper morbo afflicta me accersivit, ut Sacræ Cœnæ eam redderem participem. Adfui illico, & officio meo perfunctus, diutius apud ægrotam morabar, tempus colloquio ejus impendens; cum quam exiguam spem de natorum educatione & nutritione foveret, proderet, caussam desperationis reponens cum in morbo, tum in paupertate. Ut autem desperabundæ spem, qua deciderat, restituerem, exempla dictaque Scripturæ Sacræ in ejus solatium adduxi, eademque opera non modo comprobavi, quod certissimo auxilio nunquam fuerint frustrati, quotquot spem suam in providentia Dei prorsus paterna collocaverint; Sed sedulo etiam hortatus sum, ut ipsa quoque eidem benigno almoque Patri plenam consecraret fiduciam & eidem se prolemque geminam commendaret, opem ejus certo certius expertura.

Quoniam vero infantibus nutriendis & fovendis nihil opis ab ægrota matre præstari potuit, avia Magnil Christiani filia annum agens ultra octogesimum, unum mox etiam alterum curandos suscepit. Sed hem prodigium! Vetula, post annorum XXX & unius ab ultimo partu effluxum, ausa est pusiones applicare uberibus, quæ semel atque iterum sucta aliquid lactis cœperunt reddere, mox vero repetitis suctionibus copiosius, donec tandem eo usque accresceret copia, ut cum matri sanitati restitutæ unam redderet prolem, alteram retineret, suo lacte per XXII menses sufficienter manante nutriendum. Infans vero (quod non minus mireris) qui anum lactaverat eadem prorsus habitudine corporis, parique venustate gaudebat, ac alter qui materno lacte erat usus.

Quod autem hæc relatio consentanea sit veritati, conscientia fretus testor subscriptus; idque eo confidentius, quod rem hisce meis oculis sœpius conspexerim, & adhuc conspicere possim; cum ambæ nutrices amboque infantes adhuc sint superstites, inque hac parœcia versentur.

Scribebam in Oderljunga die XXII. Maji Anno MDCCXXXV.

JOHANNES HORSTER.

XI.

XI.

Lapides positi illis, qui in Hvitavadum *occubuerant, ad tempora Christiana pertinent.*

MOnumenta habemus nonnulla, in quibus hæc verba leguntur: *Han var taud i Hvitavadum. Han vard taudr a Tanmarku i* Hvitavadum *a)* &c. *Obiit in* Hvitavadum. *Occubuit in Dania in* Hvitavadum. Video esse, qui Hvitavadum idem esse velint, atque *fretum Vitarum* i. e. Öresund. Alii Suethice interpretantur: *Idet hwita wadmalet, eller hwita klädningen. In albis pannis* vel *vestibus.* Has vero expositiones quo minus adprobem, multa obstant. Prior admitti nequit, quia nulla patet ratio mutati nominis *Eirar-sund*, quod satis antiquum esse constat. Nam in Epicedio Regis Regneri, & aliis monumentis vetustis memoratur *b)*. Neque posterior, quia majores nostri, septimo, vel octavo a nobis seculo viventes longe aliter locuti sunt. Vestes non *Vader*, sed *Voder* appellabantur *c)*. *Vad* autem *Vadum*, & *Vadi* periculum significabat *e)*. Unde in precibus antiquis sæpissime legas: *af allom* vadhom, *ab omnibus periculis f)*. Deinde non *i hvita vadum*, sed *i hvitum vodum* dicendum fuisset, ut Act. I. 10. *i hvitum klädum*; quemadmodum etiam *Asloga* vel *Svanlogha*, illustris virago Regi nuptias ejus petenti, ornatissimasque vestes defunctæ Reginæ ipsi offerenti, ex veteri consuetudine, respondit:

Soma ei lig mir klede,
Thui em ek Kraka kaullud

I kol-

a) Igilaif let resa stin at Bruna boanta sin, han vard taudr a Tanmarkæ i Hvitavadum. *Balt raisti.* Peringsk. Ættart. p. 35. *b)* Stephan. ad Sax. Gr. p. 21. *c)* Verel. Ind. Scyth. Scand. p. 298. *e)* Verel. Ind. 268. *f)* In Breviario MSS. p. 20. &c.

I kolsvortom vodum,
At ek hefe gridt ofgengit
Og geitur med sia reknar.
Haudquaquam mihi talis competit ornatus,
Propterea enim Krakam me vocant,
Pullis *amictam* pannis,
Quod per scrupos grumorumque eminentium fragmenta
Incedens, penes litora caprarum agitavi greges g).

Res nisi fallor, ita se habuit. Quibus hæc sunt posita monumenta, loco aliquo Daniæ, *Hvitavaþ* dicto, ferro hostili perierunt. Factum hoc esse post Christianam lucem apud nos accensam ipsi lapides, manifestam Christi Sospitatoris mentionem facientes, confirmant *h)*. Sed prælium, quod innuitur, ejusque locum in apricum proferre, majoris est negotii, quod de hac clade, sive magna, sive parva, nihil, quod sciam, proditum sit memoriæ. In tanta tamen caligine scintillula quædam rei gestæ emicat ex appositis nominibus runographorum *Bali* & *Ubiri*, quos Erici victorioſi temporibus vixisse, satis certis indiciis constat. Huic Regi cum Haraldo Cærulidente, Danis tunc regnante, bellum fuisse gravissimum, utriusque gentis tradunt historiæ. Ottonem autem Magnum, Erico nostro fœdere junctum, Haraldo Scanicas ditiones infestante, per omnem Jutiam victricia circumtulisse arma, Helmoldo *i)*, Snorroni *k)*, Krantzio *l)*, aliisque annotatum est. Quod qvum Haraldo nuntiatum esset, Scanis relictis, transivit in Daniam, Ottoni copias suas oppositurus. Mox secutum

g) Sax. L. 9. p. 172. Steph. ad Sax. p. 191. Torff. Scr. Reg. D. p. 35. 346. 350. *h) Sbvaſir uk Bratr, uk Kitlilka lit rita ſtin iftir Antvit ſun ſin, ſum tau þr Hvitabvadum, Kriſtr jalpi ſial Antvit.* Inter Mon. Bur. N:o 156. *i)* Helmold. L. I. c. 9. *k)* Heimskr. I. 230. *l)* Krantz. Sax. L. 3. c. 25.

tum prælium ad *Sliam* acerrimum A. D. 948. *m*). Suecos, quibus alioqui mos erat extra patriam ire militatum, & in bellis merere ſtipendia, tunc vero Cæſaris fœderatos, nihil contra communem hoſtem molitos fuiſſe, vix eſt, ut credam. Certe in Jutiam aliquos tum ſimul incurriſſe, & quidem loco illo maritimo, piraticisque inſidiis peropportuno, qui *Wethwed* hodieque dicitur *n*), neque longe ab urbe epiſcopali Arhuſia ſitus eſt, in præfectura arcis Scanderborgenſis, mihi dubium non eſt. Monumenta huc pertinentia non vidi niſi duo, quæ heic apponuntur; in quibus, pro Hvitavaþum, ſatis imperite ſculptum eſt *Fitafaþum*, & *Hotivaum*.

LIX. In Parœcia Bondkyrko-ſokn *prope Upſaliam, & Pago* Håga.

ᛚ ᛁᛏᚢ ᚱᛅᛁᛋᛁ ᛋᛏᛅᛁᚾ ᚠᛁᚱ ᛅᚾᛏ ᛁ ᛚ ᛋᚢᚾ ᛋᛁᚾ ᛏᚨᚢᚦᚱ ᚠᛁᛏᛅ ᚠᛅᚦᚢᛘ ᛁ ᛏᚢ ᛚ ᚠᚢ ᚱᛁᚦ ᚱᚢᚾᛅᚱ ᚢᛒᛁᚱ.

ᛚ LITU RAISA STAIN FIR ONT I ᛚ SUN SEN, TAUDR FITA FADUM I TA ᛚ KU. RID RUNAR UBIR.

ᛚ erigi fecerunt lapidem pro anima J ᛚ filii ſui, qui obiit in Hvitavadum in Dania. Runas incidit Ubirus.

LX. In Parœcia Ryd, *& prædio* Thor-ſâtra.

ᛅ ᚢᛁᚱ ᛅ ᚢᛁᛏ ᛅ ᚱᛁᚾᛋᛅ ᚦᛁᚾᛋᛅ ᛋᛏᛁᚾᛅ ᛅ ᚼᚠᛏᛅᚱ ᛅ ᛋᚢᚾ ᛋᛁᚾ ᛏᛁᛅ ᛁ ᚼᚾᛁ ᛅ ᚢᚾᚢᛘ ᛅ ᚠᚢᚦ ᚼᛁᛁᛒᛁ ᛅ ᛋᛁᚾᚢᛘ ᚼᚾᛋ.

m) Oernh. H. Eccl. p. 123, & in ind. p. 691. *n*) Vid. Arent. Berntzens Danm. oc Nor. Fr. Herl. p. 234.

UNR LIT REISA DINSA STEIN AFTR SUN SIN, TO I HOTIVAUM. GUD HIALPI SALU HANS.

Uno erigi fecit hunc lapidem filio ſuo, qui occubuit in Hvitavaþum. Deus adjuvet animam ejus.

XII. Theſaurus Lingvarum Aſiæ & Europæ Harmonicus.

א prima Alphabeti Ebraici Litera.
Aleph dicta.
Alph, Æthiop.
Alpha, Græc.
Olaph, Syr.
Eliph, Turc.
Eliph, Arab.
Elif, Perſ.
Elpha, Aram.
Alur, Aſyr.
Alyn, Syr.
Alcmon & Alcmoni Sarac.
Adar, Tatar.
Athoin & Athomus. Ægypt.
Aip, Arm.
Ac, Sclav. An, Jacob.
Az, Ruthen. ſeu Muſcov.
Ar, Goth.
Aha, Vand.
A, Svet.
a, Norveg.
a, Dan.
a, Isl.
A, Germ.
A, Angl.
A, Lat.
A, Hiſp.
A, Gall.
A, Portug.
A, Ital.
A, Eſth.
A, Finn.
A, Lapp.
A, Ung.

א apud Talmudicos vocibus præmiſſum eandem vim habet ac Veterum Gothorum *A*, quod, inter alias ſignificationes, idem valuit ac אל Hebr. *ad* Lat. Hinc אלבא apud eos reperimus pro אל לב Hebr. cujus ſenſum Gothi ita exprimunt his verbis *a life*, ut ſingulæ literæ

literæ una expressæ videatur. Nam frequens est apud illos; genger thet *à life*, pro quo nostrates hodie; går thet til *lifs*, sive gåller thet *life*.

II. א Rabb. notat super ab initio vocum. Sic אריש super caput, quod Gothis dicitur a *Röse* vulgo a *hofit*. Eandemque significationem A Gothorum olim quoque obtinuit, prout subinnuit Verelius in Lexico suo p. 1. Neque ab illa hodienum abhorret Svecorum *â*, quod in compositi. cum verbo *ligga* idem notat ac Ofan, Svet. Lat. super, ut; det åligger mig, incumbit mihi.

III. A Svet. Ä Isl. Gudm. Andr. 3. & secundum Varæum in Hibernia Antiqua *o* vocibus præpositum, more Ἀλφα ἐπιπαπικὸ Græcorum significationem earundem nonnihil intendit. E.G. *abart* Svet. maxime clarum, pro quo hodie corruptè *obart*, ab *o* & *bart* clarum. Sic *a*mycke, valde multum, vulgo *o*mycke, â mycke multum. Hoc sensu affinitatem habere videtur cum Eliph Arabum, quod ab nitio Nominum Adjectivorum positum Comparativum formare solet. Ut â יבס siccus fit Comparativus איבס siccior præmisso א, & a כבר magnus fit אכבר major. Apud Britannos vocibus præfixum similiter significationem earum auget. Ut in Acadw a *Cadw*, Achar à Car, Achnom à Cnom & cet. Et si verum sit, quod-observavit Caspar Neumannus in Biga Diffic. Physico-Sacrarum de Gemmis Urim & Thummim, Aleph esse Characterem *activitatis* & motus *omnis in genere*, patebit, unde lingvæ jam nominatæ istam significationem mutuo acceperint.

IV. A in verbis apud Ebræos, Syros, Chaldæos & Arabes ab initio positum, primam Futuri personam format, ut a כתב Fut. אכתב, Hebr. Chald. & Arabibus, אכתיב Syris. Denotatque tunc *ja* Svet. hod. jag, Lat. ego. Ægyptiorum A vel Ei idem significat, ut testatur

Kircherus de Lingv. Ægypt. p. 3. his verbis; *A vel Ei indicat hominem loquentem de se ipso, ut ai αὐδὲ locutus sum.* ja *sade* Svet. i sayd Angl. h.e. aj said secundum pronunciationem. Apud Britannos *A* quoque Futuri nota est, sed non solius. Nam aliis etiam temporibus præponitur, quemadmodum etiam aliis personis, quam primæ. Sic Duw à wnacth, Deus fecit, Duw a wyr, Deus scit, barn a fydd, judicium est futurum. Epirotæ aliiq; postponunt, quod Ebræi cum ceteris præponunt, ut chesse *u* fui ego, ja hua, pro jag war Svet. Conf. Lex. Epir. Islandis *a* verbis præmissum notat *debeo, teneor*, quo fit, ut in Jure & Codice Legum Gothicarum sæpius A per *debet*, vel *oportet* explicandum sit. Ut in Landabr. Lag. Cap. 2. 6. n. *Eige a madr at selja land undan Erfingium sinum, sedan han är 70 vetra gammal*, h. e. non vendet vir prædia in præjudicium hæredum, postquam attigerit LXX. annos. *A* vel *aa* Nory. inde det *aa* hand illud fecit vel in causa fuit, Christen Osterssön weylle gloss. Jurid. p. 1.

V. In Nominibus א format Nomina verbalia, ut a צבע Hebr. fit אצבע Hebr. digitus. Et ad eundem modum Rabbini Latinis vocabulis, Hebræis characteribus exprimendis, si a duabus consonantibus incipiant, ה א vel ע solent præmittere. Ut pro Schola Lat. איסכולא, Iscola, Rabb. pro Strata Lat. אסטרט, Istrat; pro Stomachus אסטומכא *Istomecha*, Rabb. *Ystumag*, Brit. id cf. Dawies Lexic. Brit. in voce Sywidio.

Obtinet etiam hæc consvetudo præmittendi primam Alphabeti literam nominibus in Britannica lingva, sed tum *A* non semper inservit formationi nominis sed frequentius adverbium interrogandi exprimit, & respondet ה interrogativo Ebræorum.

VI. Loco præpositionis אלי, *in, versus*, Arabes nominibus a fine addunt א, cujus loco Ebræi utuntur ה. Hinc אברא, Ar. in seculum

pro

pro אלי אלאבדא id. Idem Fenni & Lapones hactenus imitantur, quatenus semper præpositiones nominibus subjungunt, Gothis, Anglo-Saxonibus, Anglis, Gallis cet. hac in parte dissimiles, utpote qui præpositiones solent anteponere, cum ceteras, tum etiam *a*; ut à Upsalum, Upsaliam vel Upsalias, à Islandi, in Islandiam, vel in Islandia. Utrumque enim A notat apud Gothos. Sic Gallis quoque *a* idem valet; ut à Paris, Lutetias Parisiorum. Conf. Philippi Baldæi Malabar. p. 192. ubi refert *a* inter Malabares esse *in*.

VII. In fine vocum pro ה fœminino, Ebræis usitato, Chaldæis placuit usurpare א. Ut מלכא Ch. pro מלכה Hebr. Hos imitantur Sveci, fœminina â masculino formantes, addita â fine prima litera alphabeti. E. G.

Hund, m. canis mas.
Hynda, f. canis fœmina.
Katt, m. canis mas.
Katta, f. canis fœmina.
Enk, m. unde Enkel,
Enkling, m. viduus,
Enka, f. vidua.
Hros, m. eqvus.
Hryssa, f. eqva.
Hors, m. id.
Horssa, f. id.

VIII. א Apud Chaldæos, Syros, uti & apud nos interdum est nota pluralis numeri Generis masculini, quamvis hodie apud hos pro fœminino vel Neutro potius habeatur. Ut Svet. *marg*, multus, in plur. M. *marge*, multi, in Neutro Pl. *marga*, multa. Sic quoque mång, in Neutro Plur. många id.

IX. Pro Ebræorum ה initiali Emphatico Chaldæis uti & Arabibus א finale in usu est. Ut מלכא Ch. pro המלך Hebr. i. e. ille Rex. Svetice *malke*, vulgo *Loke* id. ubi *e* ad instar א ה postponitur. Hoc loco alienum non erit monere, quod *a* Ung. *ille, illa, illud*; Ay Annam. is, ille significent, quodque *A* Svec. Angl. cet. sit unitatis nota. Ut *a* man Westro-Botn. unus vir; *a* modr, una mater, cet. cf. Speg. Gloss. Sveogoth. Sic quoque in numeris א apud

Ebr. Chald. Syros., Arabes, Turcas, Persas ceteros, *unum* & *primum* significat, perinde ac apud Annamitas *a* est primus - a - um.

X. Quemadmodum Ebræi litera ה interrogationem instituunt, sic Arabes eandem formant per Eliph, idem tum significans, ac *an, num?* Svecis *a* vel *å* id. Hinc ista interrogantis sunt. Å skall jag tro.

XI. *A* Arabibus particula deridentis & despicientis.

aa, *åå* Svet. id.

XII. *e* Ar. part. exclamantis heu, ah.

a & *å*, Svet. id.

XIII. *e* Ar. partic. vocantis, å Svet.

o, Illyr. ut o ti, heus tu.

XIV. Pers. additum nomini vocativum casum format. Ut Seh ã, o Rex, o Konung, Svet. o Skack id. Goth. ant.

XV. Probe notandum, literam א Hebræis non haberi pro vocali, sed consona, sonumque habere peculiarem hodiernis fere incognitum. Si vero accuratius ejus indolem scrutemur, apparebit illam sono suo æquare nostrum antiqvum Ƿ Frey vel digamma Græcum sive W Gothorum, Germanorum & Anglorum. Quod ut eo felicius nobis succedat, instituemus collationem variarum lingvarum cognatione vocum & literarum se invicem proxime tangentium I:o *Wahid* Habessinorum vel Æthiopum sine dubio est אחד, unus. Nam Mashia *Wahid* Æthiop. voluntas una v; Tabia *Wahid* natura una cf. Ludolf. Hist. Æth. L. III. C. VIII. Kesla *Wahid*, portio unici Ludolf. L. IV. C. III. p. 6. Quod etiam testimonio suo comprobat Salm. Schweig. in der Reise Beschreibung p. 265. II:o In lingva Gothica recentiori *A* pro *W* sæpe alternat. E. G. pro *Alof* Olof, Ulaf ab אלוך, Hebr. quæ apud recentiores promiscue usurpantur, Gothi Antiqui scribebant *Wlaf*, unde est ᚢᛚᚨᚠ teste Elia Bremnero in Præfat. ad Thes. Numi-

Numiſmat. cujus vocis ultima litera ᚠ includit vocalem *e* vel *a* adeoque ſono æquipollet noſtro *af* vel *ef*, ceu patet in ᚠᛏᛁᚱ i. e. efter, ubi prima vocalis *e* non exprimitur, ſed latet in ᚠ. Conf. Ol. Wormii Nomenclaturam Danicam p.m. 516. III:o Hoc colligi poteſt ex *Oden*, veteris Gothorum Regis nomine, quod ſine dubio eſt idem ac Hebræorum וֹדִן. Hoc enim alias *Woden* & *Gwoden* audiebat, cujus permutationis hæc videtur vera eſſe cauſa, quod illi ᚼ reddiderunt per ſuum ᚠ, quam literam pronunciabant ut *w* & ut *Gw*. Cujus pronunciationis quaſi teſſeræ, meo quidem judicio, in ſequentibus quoque exhibentur. Nam (α) non alia videtur eſſe cauſa, cur ᚹ *W* deſideretur in veteri Gothorum Alphabeto, nobis alias uſitatiſſimum, quam quod alia litera ejus ſonum ſuſtinuerit, cui ſuſtinendo nulla aptior erat quam ᚠ. (β) Antiqvum ꟻ inverſum, in cujus locum hodiernum F ſucceſſit, quod idem eſt, ac Goth. ᚠ vel ᚡ, ſono nihil differebat a ᚹ, ceu ex voce victoria concludit Baudel de Darival in de l' utilité des Voyages p. 484. coll. cum 479. Cf. Edmundi Chishull. Antiquit. Aſiatic. Inſcriptio Sigæa p. 19. (γ) Æolicum digamma teſte Dickinſſon Delph. ph. p. 115. eundem ſonum apud Græcos habuit quem V apud Latinos, quæ litera a ᚠ hoc ſolum differebat, quod pro duabus lineis obliquis, quæ in ᚠ a linea recta ſurſum aſcendunt, duas transverſas, ad ſuperiorem partem perpendicularis lineæ ſcriptas uſurpet. IV:o multæ ſunt voces Ebrææ, quæ in Gothorum, Latinorum & Græcorum lingvas translatæ ᚼ in V vel literam ejusdem poteſtatis ubique mutarunt. Quod in lingvis inter ſe diverſis caſu quodam factum eſſe non credimus, ſed ideo, quia eam literam pronunciatio-

ciationi τῦ ϰ convenientissimam esse unanimi consensu judicarent illi, qui his lingvis uterentur. Illustrissimum hujus rei documentum nobis suppeditat vox Ebræa ואו pro qua Gothi Ve & Voi, Romani væ, Græci οὐαὶ habent, quorum illi ϰ in V permutarunt, hi, Græci videlicet recentiores, qvum non haberent consonam, quæ sola τὸ ϰ exprimeret, syllabam οὐ ejus loco substituerunt. Illam namque Græci veteres, maxime Æoles, *uno charactere scriptam*, nominibus a vocali incipientibus præponebant, prout admodum notanter observavit Dionysius Halicarnassæus L. I. Antiqvit. Romanarum. Quinam autem ille character fuerit, non adeo difficile dictu est. Nam quod fuerit Æolicum *digamma* non obscure, ut opinor, intelligi potest ex sequenti collatione. I:o Quemadmodum recentiores syllabam οὐ vocibus, a vocali incipientibus præponebant; Sic veteres suum *digamma* ejusmodi vocibus pariter præmittebant, ceu ex Ϝαλίνη, Ϝάναξ Ϝόικος cet. evidenter patet. II:o Ut οὐ Græcorum a Romanis per V in exemplo, supra adducto, translatum est; sic digamma eundem sonum habuit ac Romanorum V, quemadmodum antea probavimus auctoritate Dickinssonii suffulti. Adeoque Græci aliam pronunciationem τῦ ϰ in animo non habuerunt, quando syllabam οὐ in ejus locum substituerunt, ac habuerunt Gothi & Romani, illam per V reddentes.

XVI. Quod significationem τῦ ϰ concernit, est hæc fere communis eruditorum opinio, illud denotare Bovem, cujus cornua & figuram illud quodammodo repræsentare crediderunt. Sed mihi verosimilius videtur, literam Ƿ, quæ veteris Gothici Alphabeti prima est, cornua bovis referre, quam Hebræorum ϰ, utpote quæ duo cornua

cornua oſtentat, qvum hæc nonniſi unum. Ideoque ſuſpicor antiquorum א eandem non modo pronunciationem, ſed etiam figuram habuiſſe ac ⊬, perinde ac Samaritanorum A, quorum literæ a multis cenſentur Hebræis vetuſtiores, adhuc eandem figuram retinet. Cui ſententiæ meæ inſuper favet ordo literarum in Alphabeto Ebræo Gothico ſimilis. Quemadmodum enim א apud Ebræos primum Alphabeti locum tenet, ת ultimum; ita ᚠ apud Gothos prima eſt litera & þ i. e. ת ultima.

Habet etiam *A* Myſticam ſignificationem, qua primum, ſummum vel primarium denotat. Ut in Apocalypſi Joh. C. I. v. 8. ubi ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, pro ἐγώ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος. Sic etiam apud Germanos. Ut: meiner freunde *A*, i. e. amicorum meorum ſummus, primarius, anteſignanus. Wer A ſaget, mus auch B ſagen, i. e. cedens in uno cedet in pluribus. Pariter quoq; apud Annamitas. Ut: chi â, ſoror primo genita. Cf. Alex. de Rhodes Dictionar.

Porro ſi א valvas ſeu fores, quæ utrinque aperiuntur, vere repræſentet, prout nonnemini viſum eſt, facile quidem intellectu erit, quam ob cauſam tali picta ſit modo. Nimirum, ut hanc tanquam januam aſpiceremus, per quam ad pleniorem lecturam introire poſſumus & debemus. Prima enim occurrit legenda, prima addiſcenda.

אא *Ar.*

Eſt particula vocantis eminus & vociferantis. Caſtell. a & *aa* Svet. id.

אאזרך *Aazerca.*

Talm. Hæc vox in Lexico Talmudico Aruch prima eſt. Quid autem ſit adhuc quærendum. In Talmude etiam non explicatur. Puto ego non eſſe vocem peregrinam ſed Biblicam, exempli loco adductam, nempe אאזרך Eſ. 45. v. 5. Buxtorf. verba in citato Eſaiæ loco ita habent: אאזרך

ולא ידעתני, accinxi te & non cognoviſti me. Radix hujus vocis eſt.

אזר *Izer.*

Hebr. cingere, accingere, & metaphorice parare, expedire, confortare, firmare, roborare. Unde convenire videtur cum στερεόω Gr. firmo. *Stir, Stirna*, Goth. Verel. Lexicon, obrigeſcere. &c. Interim tamen ad אזר cit. loco quam proxime accedere videtur.

Aſtirian, Anglo-Sax. arceſſere, incitare, provocare, irritare, commovere &

Styran Anglo-Sax. id. Somner.

Stooran, Teut. Kilianus.

Zerren, Germ.

Terren it. Teut.

Hyrrio, Brit.

Skora, Isl. unde skora à holm. Gudm. Andreæ.

אארא *Aara.*

Hæc vox eſt ſecundâ lit. א in Aruch. Idem notat ſecundum Buxt. in Lex. Talm. p. 46. cum 2. collat. ac

אוירא *Awera.*

Talm. i. e. ordo, ſeries, ſtrues lapidũ ordinata. Inde

Warw, Svet. id. Unde & *warw* ſten, ſtratum lapidum.

אורבי *Urwe.*

Talm. id. Buxt. p. 208. ſc. ordines, ſtrues, ſtructuræ lapidũ ad amuſſim in muro.

Warwe ſ. *Warfe* Svet. id.

אאר *Aar* ʾ*Aar* Syr.

ἀὴρ, Gr. id. & in plur. cælum, æther, *aura*. Plutarch.

Aer, Lat.

Aer, Sclav. Lex.

Ἄερη, Gr. Barb.

Aera, Georg.

Aere & *Aria*, Ital.

Air, *Aire*, Angl.

Ayre, Hiſp.

Ajer, Illyr.

Ajere, It. *here* Epir.

Onad, Angl.-Sax. flatus, halitus.

Orde, id.

Ordi Angl. Sax. Spiraculum. item. dies, tempus.

אויר *Awer.*

Talm. id. Unde

Αὔρα, Græc. ventus lenior.

Aura, Lat.

Aura, Ital.

ἠρία,

Οὐρία, Gr. ventus secundus, nec non per Aphæresin τῦ א.

Wæir, Dan. Norig. Illustr. p. 283.

Wär, Svet.

Weer & *Weder*, Belg.

Weer it. Angl. S.

Waur & *Wär* Isl. Edd. & una litera interposita.

Wäder, Svet. hod.

Weder, Belg.

Wedur & *Widre*, Isl.

Wedro, Sorab.

Wedrii, Vened.

Wetter, Germ.

Witr, Bohem. *Witter*

Viuder, Eccardi Hist. Etymologica p. 278. unde cheude *viuder*, ventus orientalis s. mala tempestas. Sv. Antiqv.

Wietr. Russ.

Wiatr & *Powiater*, Pol.

Weather Angl.

Wierto & *Wiro*, Lap. Et ab his per epenthesin τῦ *n* descendere videntur sequentes voces, perinde ac a *Witter* Svet. Ant. deducitur *Winter*, quasi ventus frigidus, nimirum.

Winti, Teut. Kil.

Ventus, Lat.

Vento, Ital.

Vent, Gall.

Viento, Hisp.

Wind, Svet.

Wind, Germ.

Wind, Belg.

Wind, Angl.

Windos Ulph. Matt. 7:25 Hinc quoque per prosthesin

Gwynt, Brit. tempestas.

Gwyntog, Brit. ventosus.

Ar-*wynt*, Brit. odor vento allatus.

Ar-*wyntio*, Brit. & Armor. odorare, olfacere.

Obs. 1. Radix vocis τῦ אאר *oar* quia deperdita est apud orientales, restitui potest per verbum Gothicum nobis adhuc superstes.

Yra i. e. celerrime agitari, sursum circumagi atque deorsum, atque quaqua versum ferri, huc & illuc moveri, furiose agi. Unde & *Ur*, *Ur*wäder, Svet. tempestas horrida cum nive, pluvia vel arena.

Ordan & *Ordian*, Anglo-Sax. flare, spirare.

Obs. 2. Notatu digna est differentia, quam inter

ætherem & aërem faciunt Indi, teſte Philoſtrato in de vita Apollon. Tyan. L. III. C. XI. Quodnam eſt quintum Elementum? (interrogat Apollonius) Præter aquam enim, aërem, terram atque ignem, quodnam quintum ſit neſcis. Æther, reſpondet Iarchas, quem Deorum generationem oportet putare. Quæ enim aërem trahunt, mortalia ſunt, quæ vero ætherem immortalia atque divina.

Obſ. 3. De ventis variis conf. Tournef. Voy. au Levant Tom. I. p. 35. 119. 181.

אב *Ab.*

vel, *au* Hebr. pater.
Ab, Samar.
Ab, *Eb*, *Æb*, Ar.
Ebb, Sarac.
Af, Goth.
Af, Isl. Edd.
Af, Chauc. Leibnit. Collect. Etymol.
Av, Rabb.
אב *Ab* Ch. id. indeque

אבא *Abba.*

Ch. in ſtatu emphatico. Unde enatæ ſunt hæ voces.

Abba, Habeſſ. unde *Abbahn*, pater noſter.

Ἄββα, Ægypt. Kirch. Scal. 375.

Ἄππα, Gr. id. Quod Anna Fabra in hymnum III. Callimachi innuit his verbis: ita pronunciant pueri, ubi primum os ſolvere incipiunt.

Ippa Ung. ἀπφὺς & ἀπφὸς Gr. Poët. Hinc per aphæreſin τῦ א factum eſt.

Baba, Turc.
Baba, Caraib.
Baba, Sard.
Baba, Shilhic.
Babu & *Babbu* Sardic.
Babbe, Germ. Spat. 1402.
Babamur, Tatar.
Bap, Rhætii. *Bapa*, Tidor.
Bapa, Mal.
Bappa, Mal. aliis.
Bappa, Bengal. Et *mutato* b penult. vel *initiali etiam in p.*
Pap, Rhæt. pater.
Papa, Svet.
Papa, Germ.
Pape, Isl.
Pappa, Lat.
Πάππα, Gr. Conf. interpr.

terpr. Homer. Iliad. ζ. in fine.

Πάπας, it. Græcis id. unde

Papus, Lat. Ant.

Papas, Lat.

Πάππας, Syracuſ.

Πάππας, Bithyn.

Πάππας, Scyth. id.

Πάππως, Scyth. it. Jupiter.

אבא *Aba.*

Syr. id.

Aba, Ar. id.

Aba, Melind. id. Unde Aban pater noſter.

Ἄββα, Gr. id.

Aba, Barb. id.

Aba, Amhar. id.

Abu, Ar. vulg. id. *Abuelo* Hiſp. id.

Abi, Æthiop. id.

Abo, Syr. Eſtrang. id.

Abai, Turc. patres majores.

Ubia, Grœnl. pater.

Apa, Ung. id. *Apa* fia, Ung. patris eſt filius.

Ἀφέντης, Gr. vulg.

Hinc per Aphæreſin תּא factum eſt *bo*, Sinens. Annam. parens & nutritius.

En Bo, Ann. parentes.

& mutato inſuper *b* in *p* &c.

Pae, Luſit. Joh. Chamberlaine Orat. Dom. p. m. 46.

Poo, Siamit. Meg. it. Brachm. Conf. Joh. Chamberl. in præf.

Phu, Annam.

Fu, Sinenſ.

Et demum ab

אבות Ebr. plur. תּא ē-nata ſunt ſequentia, q. a בות eliſo א.

Φωτ, Ægypt. Kirch. Scal. p. 42.

Bitu, Damul.

Bitá, Malabar.

Pitu, Singal.

Pidawe, Al. Malabar.

Sic pariter, præmiſſo ת *th. l. e.* ut in

תאבי *Teebi.*

vel *Teebbi* Ar. i. e. patrem appellare, Meninski Theſ. p. 1030. *my-ebbi* Ar. patrem appellans (participium a *Teebbi*) cf. Men. Th. p. m. 5007. Factæ ſunt ex אב voces hic ſubjunctæ.

Tewe, Lithuan. pater.

Thawe, Prut.

Thewes it. Prut. al.

Tews, Curl.

Tewfs, Lettic.
Theut, Copt. Ant. id.
Tabes, Livon.
Tabes, Verulci.

Et quasi a *Theut* Copt. Ant. pater, elisso b.

Tot, Angol. id.
Tat, Paronch. id.
Tad, Brit. id.
Taz, Cornub. id. Item abjecto בי ex תאבי

Tia, Sinens. in Chincheo, i.e. pater, a תא remanente factum esse videtur. אבהות Syr. paternitas, cognatio familia. Schindl.

Obs. Tria omnino loca in sacro codice N. Testamenti occurrunt, unus Marc. XIV. v. 36. alter Rom. VIII. 15. Gal. IV. 6. tertius, in quibus vox ἀββᾶ proxime seu immediate ponitur ante ὁ πατήρ. De cujus vocabuli genuina significatione variis sententiis inter se dissident tam interpretes, quam Criticorum plerique, ceu ex anglorum Bibliis Criticis, Poli Synopsi Criticorum, aliorumque scriptis constare potest, ad quæ Lectorem remitto. Ut vero & ego meam sententiam Benevolo Lectori impertiar, ab ipsa statim origine hujus vocis ordiendum est. Suppono, Ebræos olim habuisse verbum nominale, אבא, ex אב deductum, veluti תאבי *teebbi* Ar. i. e. patrem compellare, ex Ar. voce אב *ebb*, & Gr. πατρίζειν à πατήρ; & hoc verbum significasse in genere id, quod patris proprium est, videlicet *juvare quocunque modo*, h. e. sive nutriendo, sive educando, sive conservando, sive ratione denique alia. *Bonitas* enim, ut ait Phædrus L. III. Fab. 15. *facit parentes*, *non nativitas*. Et ne videar talem hypothesin assumsisse, quæ fundamento careat; provoco ad Lingvam Arabicam, filiam matri suæ obstetricantem, cujus אבא eandem significationem adhuc retinet. Hoc enim verbum Castellus interpretatur *educavit*, *enutrivit*, quæ notiones sunt speciales, sub generali, quam ego huic verbo attribuo, contentæ, rationesque, quibus parentes juvare

juvare ſoleant liberos, ſigillatim exprimunt. Si igitur quæratur, quænam ſit radix vocis ἀββᾶ? reſpondeo, illam eſſe obſoletum hocce Ebræorum verbum אבא. Et ſi iterum quæratur, cujus ſit temporis, quærentem ad orationem Chriſti remitto, unde facile apparebit, eam eſſe imperativi. Sed cujus, quæſo, Conjugationis? Formam mixtam eſſe opinor ex Kal & Pihel, & ultimam radicalem habere (ר) ex imperativo Kal, priores vero Dageſch Characteriſticum & (ּ) ex Piel. Exemplis harum formarum Hebræa lingva abundat, & ad has pertinet יִרְהוֹף Pſ. 7: 6. יִפְיָת Pſ. 45: 3. pluresque aliæ. Uti vero ſolent tales formæ eſſe *emphaticæ*, ſic & אַבָּא majorem vim obtinet, quam ſimplex אָבָא, ex imper. Kal verborum III. rad א. Qvum enim ſignificatio Conjugationis Kal, nimirum, ut ego interpretor, *parens fuit*, & Conjugationis Pihel i. e. parentem ſe geſſit, parentem egit, heic copulentur, imprægnari vocem puto tali emphaſi: *parens es, parentem igitur te exhibe, me tuum filium juvando, ne parens ſis nomine tenus, non ſimul omine.*

Hac autem explicatione non tantum inſignis lux affunditur Capiti 8: v. 15. Epiſt. ad Romanos & Cap. IV. v. 6. Epiſt. ad Galatas, ſed fiducia Chriſti, qua patri ſuo adhæſit etiam ſub graviſſimis in horto cruciatibus exactiſſimisque iræ divinæ, & dolorum infernalium ſenſu, magnopere illuſtratur: docentur denique omnes, quo efficaciſſimo ſolatio ſub triſtiſſimis tentationibus ſe poſſint erigere.

Nec eſt, ut quisquam exiſtimet hanc explicationem eſſe Spiritui S. contrariam, qvum ipſe Johannes XII. v. 27. illam potius approbare videatur. Ibi namque pro ἀββᾶ, quod eſt apud Marcum C. XIV. v. 36. adhibuit duos hoſce imperati-

ratívos σῶσον & δόξασον: forte quia unus emphasin τῦ ἀββᾶ non videretur exprimere. Verba ejus in Capite & commate citato sic habent; πάτερ σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης: & in versu e vestigio sequenti: πάτερ δόξασόν σε τὸ ὄνομα, quæ propositiones sine dubio continent orationem similem huic: βοήθησον ἡμῖν ὁ Θεὸς ἕνεκα τῆς δόξης τῦ ὀνόματός σε, Ps. 79: 9. Attenta enim συναφείας consideratio jubet nos cogitare, quod posterior propositio non contineat diversum orationis Christi momentum ab eo, quod erat in priori, sed sistat tantum causam, qua Filius Patrem cœlestem impellere voluerit ad preces suas exaudiendas. Ὄνομα vero illud, de cujus δοξασμῷ Filius Patrem hic admonet, existimo in primis respicere *patris* illum titulum, quem in celebri Θεοφανείᾳ Jordanica prima Trinitatis persona palam sibi tribuebat, hæc verba cælitus ebuccinando: ὗτός ἐστιν ὁ υἱός μȣ ὁ ἀγαπητὸς κ. τ. λ. Ideoque conferri potest Es. 64: 15, 16. ubi Propheta orans simili modo vehementer provocat ad *paternum* Dei *nomen*. In textu Ebræo verba sic leguntur; הבט משמים וראה מזבול קדשך ותפארתך —— כי אתה אבינו אתה יי אבינו גאלנו מעולם שמך. Ad Marci XIV. quod attinet, deprehendet, opinor, is, qui orationis contextum in 35 & 36. versibus rite pensitaverit, Spiritum Sanctum neque ibi mihi refragari. Nam in v. 35. de Christo dicit; προσήυχετο, & versu sequenti statim subjungit; καὶ ἔλεγεν ἀββᾶ ὁ πατήρ. Videmus igitur hæc verba ἀββᾶ ὁ πατὴρ orationem Christi constituisse, &, quod facile inde consequitur, ἀββᾶ non fuisse nomen, quippe quo peti nihil solet, nec potest, sed verbum. Quæ vero sequuntur in eodem 36 versu specifice demum significant rem, in qua Salvator se juvari cuperet: per ἀββᾶ vero antecedens auxilium in genere ex-

re expetitur, non nominata ſpecie auxilii, ſub intellecto tamen vel potius incluſo, aut una expreſſo motivo exauditionis, a patre obtinendæ.

Favet quoque ſententiæ meæ Syriaca verſio, in qua habetur אבי אבא. Marci l. c. & אבא אבון ad Rom. 8: 15. Si enim vera eſſet aſſertio Poſſini, contendentis in Spicilegio Evangelico, p. 3. τὸ πατὴρ apud Marcum & Paulum, junctum τῷ ἀββᾶ, eſſe nomen Dei proprium; certe Syrus τῷ אב non addidiſſet pronomen inſeparabile primæ perſonæ, qvum nomina propria apud Syros æque ac Hebræos affixa reſpuant.

Notari etiam meretur, nullam neceſſitatem nos urgere, ut credamus τὸ אבא apud Syrum eſſe nominis partis, qvum revocari poſſit ad imperativum Pahel verborum III. Quieſcentis, ubi ſecundum נלא, absque ulla mutatione ſiſtitur noſtrum אבא.

Accedit porro ſententiæ meæ non leve robur ex lingvis Europæis, quæ obſoletæ hujus radicis ſignificationem in multis vocibus adhuc integram ſervant, veluti liberi poſſeſſiones paternas, hæreditatis jure ad ſe translatas. Cujus rei non obſcura exempla ex multis erunt ſequentia nomina & verba.

Abbi, Eſth. Göſek. 233. juva. Unde Jummal *Abbi* juvet Deus!

Abbi, Eſth. Göſek. auxilium. Indeque

Abbi noitama, Eſth. l. c. p. 244. auxilio venire, auxilium præſtare.

Abbi mees, Eſth. p. 244. vir *auxilii* i. e. adjutor, ex abbi *auxilium* & mees vir.

Apu, Finn. id. ſc. auxilium. Unde

Apu-lainen Finn. Flor. p. 33. coadjutor.

Autaja, Finn. adjutor.

Awwitaja & *Ajtaja* Eſth. id.

Auta, Finn. juvare. Indeque *auta* minua minum Jumala h. e. juva me mi Deus &c. & Pſ. 59: 3. Herra

Auta minua, Domine juva me.

Awwitama, Esth. Gõsek. auxilio esse, juvare. hinc &

Opis Lat. unde

Opifer Lat. &

Opitulator Lat. ut & verbum.

Opitulor, - ari.

Joper Dalec. opitulator. In hac voce, quemadmodum etiam in sequentibus, א in י mutatum est, respice.

Jupiter, Lat. quasi *juvans* pater. Unde in casibus obliquis, *Jovis*, *Jovi*, *Jovem V* ex *juvo* retinetur. Cf. אביתר 2. Sam. VIII. v. 17. nomen viri, quod mutato א init. in י facit Jupiter, s. Jubiter.

Juva, Lat.

Juva, Ostiak.

Jupa, Dalec.

Giup, Chin. Annam.

Giova, Ital. &c.

Et hoc initium est *Thesauri Lingvarum Asiæ & Europæ Harmonici*, in quo per triginta, & quod excurrit, annos, innumeras inter, & graviores occupationes alias, desudatum. Ad umbilicum vero per Dei gratiam ita jam tandem perductus est, ut nihil supersit aliud, quam ut ex adversariis in tabulas eum redigant amanuenses. Ut autem publici juris fieri possit, eum Typographo quantocyus imprimendum dabo, idque ea lege, ut qui exemplaria desideraverint, pro singulis binis Alphabetis sex thaleros cupreos hic, aut in Cambio Holmensi publico, repræsentent, quæ alias non nisi novem thaleris cupr. vel uno Joachimico venient, pecunia non prænumerata. Charta autem prodibit magna nitidaque in folio, nihilq; prætermittetur, quod ad operis elegantiam ullo modo facere posse videbitur.

XIII.

XIII.

Abſceſſus Ventriculi & Hepatis, Obſervatio

PER

H. D. SPÖRING,

Med. Doct. & Prof. Aboënſem.

NObiliſſima Dna N. N., annum agens circiter quinquageſimum, cachecticæ conſtitutionis, ante biennium conquerebatur de pondere quodam oppreſſorio & dolorifico ſub diaphragmate; cujus verò intenſitas non major erat, quam ut incedere, iter facere, reique familiari proſpicere poſſet. Per totum proximè præteritum auctumnum leviuſculè ægrotabat, atque tam diu langvebat, donec tandem in ipſum morbum, quem jam deſcribam, incideret, & hoc quidem circa initium januarii præſentis anni. Senſim accendebatur cum ſiti, & ardore in volis manuum, pedumque plantis, lenta febris. Pulſus jam, ut & per omnem morbi decurſum, erat debilis ac inordinatus. Aderant quoque ſudores nocturni, corpus quam maximè debilitantes, qui tamen poſt menſem unum atque alterum evaneſcebant. Dolor fixus erat in medio dorſi, intenſior jam, jam remiſſior. Appetitus omninò proſtratus, ſitis verò perpetua erat. Alvus pertinaciter obſtructa, officii ſui, non niſi per ſuppoſitoria & clyſteres vellicata, memor erat. Somnus moleſtis inter turbatus inſomniis nullam langventi corpori permittebat refectionem. Nauſea & vomitus aderant ab initio morbi, quodque per vomi-

tum ejiciebatur, primò erat ingrati saporis odorisque; adolescente autem morbo, aquosus latex, fusci coloris, teterrimique fœtoris, cum subsidente jurulenta, & ægrotæ & adstantibus intolerabilis. Ceterum absente vomitu, nullus in ore gravis sapor, excepto tantummodo illo momento, quo ructus erumpebant. Urina hucusque pallida & aquosa, absque ulla nubecula & sedimento, octo præter propter ante obitum dies sangvinea, pureque mixta reddebatur, odorisque perquam similis illi, quem in fusca illa aqua, quam per vomitum ejiciebat, anteà observaveram. Inter mejendum lancinans dolor interdum vexabat uretram. Cibus, potus, medicamenta, quæ assumebat, perrarò vomitum excitabant, qui ut plurimum jejuno ventriculo, & post meridiem, nunquam verò statim à pastu, vel ab assumtis medicamentis, aderat. Facies, manus atque pedes, per intervalla tumebant, cum frigore ad tactum, non obstante urente intus febris calore. Vires per omne morbi tempus penitus erant prostratæ, neque in sinistrum latus decumbere ipsi possibile erat.

His malis per quatuor menses, & quod excurrit, vexata Nobilissima Domina, viribus tandem exhaustis, omnibus bonis adeò exoptandâ euthanasiâ, perpessorum christianà cum patientiâ malorum finem impositum esse læta experiebatur die XXIII. Maji.

Vocatus ad apertionem Defunctæ, sequentia notatu digna observabam.

1.) Licet Defuncta nostra, dum viveret parci admodum cibi esset, duranteque morbo adhuc minus comederet, tamen cum acies cultri immissa esset *Adiposo Panniculo*, juratssem ferè totum abdomen una cum suis contentis nil nisi adipem esse: tanta enim ipsi erat crassities, ut, nonnullis in locis, pollicem cum dimidio superaret. Erat verò adeps crocei coloris. 2.) Aper-

2.) Aperto abdomine, in conspectum veniebat *Omentum*, quod, ut præter naturam crassum, ita quoque hinc inde tam firmiter peritoneo adnatum erat, ut non nisi cultri ope inde separari posset. Neque in omento vel vestigium erat adipoforum ductuum; totum quantum enim adeps erat.

3.) *Intestina* vacua erant, excepto *colo* cujus curvatura ubi in *Rectum* tendit, flatu distenta, durisque scybalis repleta deprehendebatur. Ceterum *intestina tenuia*, multis in locis, incipiente gangræna erant affecta.

4.) *Mesenterium* totum enormi refertum erat pinguedine, ut vix ac ne vix quidem glandulas in illo dispersas conspicere liceret. Erat verò ad minimum, minimi digiti crassitiei, nec memini me unquam vel in obesissimis cadaveribus, tantam pinguedinis hic loci inveniisse copiam.

5.) *Hepatis* pars quæ dextram respicit, ubi quoque parenchyma ejus est crassissimum, naturaliter se habebat, verum in margine ejus, qui supra vesicam fellis est, conspiciebatur immaturus abscessus, magnitudine castaneæ majoris, qui ipse incisus exhibebat crudum pus. Externa hujus abscessus facies vesiculis scatebat, fluido atque acri pure repletis. Vesica fellis, majoris, quam par erat, magnitudinis, bile distentissima apparebat, perque faciem externam fundi ipsius, disseminata erant parvula apostemata, quorum pure alia, alia lymphâ turgebant. Pars Hepatis quæ sinistrorsum tendit, atque superiorem ventriculi fornicem obtegit, præter naturaliter adnata erat & diaphragmati & ventriculo, atque hic coalitus non levis membranæ ope factus erat, sed *ipsa hæc pars hepatis, totâ suâ superficie inferiore coaluerat cum ipsa substantia ventriculi, atque unà cum ventri-*

ventriculo, horreo dicere! *abierat in ingentem* abſceſſum, majoris pugni magnitudine, & quod ſupra.

6.) *Ventriculi orificium ſuperius*, vulgò ſic dictum; à naturali ſtatu quam maximè recedebat, erat enim inter alia, plurima pingvedine cinctum, valdè monſtroſum, multisque deforme inæqualitatibus; harum cauſam putabam primò eſſe copioſam, quâ circumcingebatur, pingvedinem; verum aperto ventriculo ſecundum longitudinem ipſius, mox patuit error; erat enim enormis ille, de quo mox dixi, abſceſſus, cujus initium erat circa orificium ſuperius ventriculi; hinc undiquaque deſcendebat ferè ad ipſius dimidium, & quod heic notatu digniſſimum erat, in unum cum hepate abierat abſceſſum. Hic ritè apertus, monſtrabat intuenti copiam minorum abſceſſuum, propullulantium ex ſuperficie dilaceratarum membranularum, quibus totus erat repletus. Pus contentum coagulatum ferè, colorisque ex luteo viridis deprehendebatur. Ad marginem hujus abſceſſus, ventriculus ex fuſco niger erat, qui quidem color ſenſim evaneſcebat circa pylorum, qui naturaliter ſe habebat. Ceterum repletus erat ventriculus fuſcà aquà, abominabilis fœtoris, quemadmodum illa, quam Defuncta, dum viveret, per vomitum reddebat.

7.) *Lien*, atro imbutus colore, ſolitò major, habità proportione reliquorum viſcerum, durus erat, nullo affectus abſceſſu. Inciſus, ſuccum fundebat ex atro rubeſcentem.

8.) *Renum* ſubſtantia & ſuperficies inæqualibus admodum tuberculis deformis erat, hinc inde atro-cæruleis diſtincta maculis: dexter magis, ſiniſter minus. Nullus tamen in illis calculus, pus nullum, nulla arena.

9.) Urethe-

9.) Ureteres, una cum vesica urinaria, optime constituti erant.

10.) Uterus sanus, Ovaria dura & cærulea.

Thoracis contenta lustrare supervacaneum judicabam, cum per omnem vitam nil incommodi in pectore senserit defuncta nostra. Jubebat quoque aëris constitutio, adstantibus gravior, cadaver suo mox loculo immittere, funusque parare, nosq; adeo ab opere recedere.

XIV.

Monumenta Runica, in quibus mentio habetur Hierosolymæ, ad Christianos sunt referenda.

Hierosolyma nostris majoribus *Jorsala* appellata fuit; & *Jorsala-borg a)*. Ipsa vero Palæstina *Jorsala-landi b)*, & *Jorsala-heim c)*. Illa, ut Ebræis olim ob templum, & sacros cultus ירושלים הקדושה *Hierosolyma sancta*, ita Christianis, ob præsentiam, miracula, & passionem Domini atque Salvatoris nostri sanctissimi, *sancta* pariter, ut ipsa terra, dicta est; & innoxie quidem, quamdiu aberat abusus, i. e. quamdiu εὐχῆς, καὶ τῶν τόπων ἱστορίας ἕνεκεν, *orationis, & historiæ gratia*, ut Eusebius loquitur *d)*, visitaretur; nempe, ut ex locis, in quibus Christus & Apostoli versati fuerant, conspectis, circumstantiæ, ipsaque sacra scriptura, melius intelligerentur. Postquam autem locus adorari, & a toto orbe eò allici cœperunt peregrinantes, ut emungerentur pecuniis, quibus ditescerent pontifices & monachi *e)*, res

a) Sturleson, Part. 2. p. 241. *b)* Id. 2: 69. Kross-quæde, post Fragm. Run. Pap. p. 14. *c)* Sturl. 1. 390. *d)* Euseb, Hist. Eccl. L. 6. c. 10. *e)* Leg. Gotl. p. 10. §. 5.

res in superstitionem & crimen versa est. Dicebatur hoc: *Fara utlendis til Helgra-manna, sina syndir at bóta*, peregre abire ad sanctos, ad peccata sua expianda *f*). *Fara ut i heim til Jorsala, epur i apra helga staði.* Hierosolymam, aut sacra quælibet loca adire *g*).

Quod iter, molestum licet & periculis pleniſſimum, lubentes suscipiebant veteres, quia Deo sic satisfieri pro admissis peccatis, ac opere tam laborioso plenam se promereri eorundem remissionem, arbitrarentur. Ita in Revelationibus suis Birgitta: *Omnes, qui veniunt ad locum istum* (Hierusalem) *cum voluntate perfecta se emendandi juxta meliorem conscientiam suam, nec volentes recidivare in priora peccata, his omnia peccata priora totaliter dimittuntur, & augetur eis gratia proficiendi h*). Et alibi: *Respondit Christus: Quis locus sanctior est Jerusalem, ubi ipse Deus impressi vestigia mea? Quis locus nunc despectior, qui ab infidelibus inhabitatur, & conculcatur? Attamen quicunque in Jerusalem veniunt, eandem priorem gratiam inveniant, & remissionem i*). At longe aliter b. Augustinus: *Veni ad Christum, noli longa itinera metiri, ubi credis, ibi venis. Ad illum enim, qui ubique est, amando venitur, non navigando k*). Et Hieronymus: *Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse, laudandum est l*). Inter inutilia igitur opera hujusmodi profectiones retulerunt reformatores nostri *m*), prorsusque damnarunt in Concilio Örebroensi A. 1529. *n*)

Peregrinatio hæc religiosa inde *Jorsala-ferd* dicta est nostris *o*). Hanc in papatu, qui genere florerent & divitiis, non temere negligebant. Exoleviſſe tandem, non leviter indignatur Bartholomæus de Saligniaco, in descriptio-

f) Leg. Gotl. L. cit. *g*) Heimskringl. I. 745. *h*) Birg Revelat. Lib. 7. c. 14. *i*) Lib. 4. c. 114. *k*) Augustin. de Verb. Apost. Serm. 2. *l*) To. I. p. 102. *m*) Aug. Conf. Art. 20. *n*) Vid. Collect. Stiernman. To. I. p. 95. Conf. Jordab. LL. p. 407. & Not. P. Abrahamss. *o*) Heimskr. 2. 399.

descriptione itineris Hierosolymitani, *proh! pudor*, inquiens, *quotusquisque hæc æstimat nostro ævo, & quot longissima transeunt maria pecuniæ augendæ gratia? Cum olim parum illustris inter nobiles haberetur, qui terram sanctam non visitasset p).*

Qui ex orbe nostro, religionis causa, adierint Hierosolymam, hinc & inde plures memorantur in historiis. Quis crederet autem fœminis tantum fuisse animi, ut ausæ etiam illæ sint tam longo se committere itineri? Videri poterat, in tam longinqua & plena periculorum casibus peregrinatione, vita & dignitas earum magis periclitari, quam virorum. Unde muliebres peregrinationes, tanquam prorsus inconsultas, prudentiores quivis semper dissvaserunt. Bonifacius, Germanorum Apostolus dictus, in epistola ad Gutpertum, Archiepiscopum Anglum, ita scribit: *Prohiberet synodus, & principes nostri, mulieribus, & velatis fœminis illud iter & frequentiam, qua ad Romanam civitatem veniendo, & redeundo faciunt, quia magna ex parte pereunt, paucis redeuntibus integris.* Et Vincentius Serm. de assumtione b. Virginis: *Mulieres peregrinando frangunt sibi collum, & efficiuntur pejores, quia aliquando vadunt castæ, & redeunt meretrices, igitur spiritualiter fiat peregrinatio, sicut Paulus dicit: spiritu ambulemus.* Bellarminus: *Quidam sunt, quibus non convenit peregrinari, quales sunt mulieres, nisi magnum, & tutum habeant comitatum q).* Is quidem trigæ nostrarum illustrissimæ *Ragnildi, Helenæ*, & *Birgittæ* deesse non potuit; quarum suis quæque temporibus Hierosolymam visere. Quibus adjungo *Iskirunam*, cujus memoriam nobis conservavit monumentum Stækense.

Hanc si vel maximè diceres, non religionis causa,

p) Pag. 81. q) To. 2. L. 3. c. 8. p. 354.

sed ut virum, & cognatos inquireret *r*), in Palæstinam iter instituisse : tamen neque sic obtineres, ethnicis temporibus factum hoc fuisse. Vir enim ille inter alios quæri non poterat, nisi inter *Cruce signatos*, qui in terra sancta militabant, pro eadem extorquenda Saracenis. Expeditiones autem Cruciatas susceptas scimus a Christianis. Si vero dicas, visum iviſſe majores suos, quæro, quando, & quomodo in Judæam illi, & hæc in Uplandiam, pervenerint ? Cæterum quis credat, fœminam tantos labores suscipere, tantas impensas facere, tanta adire & vitæ & honoris discrimina, & tot sese casibus objicere voluisse, ut ex Uplandia nostra in Palæstinam abiret, maritum in hostico, & terris infidelium versantem quæsitum, vivum ne an mortuum incerta. Sane mulieres nostras, viris in altero quasi orbe militantibus inutiles sarcinas futuras, non ad eos proficiſci, verum domi manere solitas fuisse, inde constat, quod defunctis extra patriam maritis cenotaphia posuisse frequenter in lapidibus legantur; in nullis autem, quod sciam, monumentis memorentur fœminæ, ad viros peregre degentes patriâ egressæ.

Devotionis igitur causa, ut mos illorum temporum ferebat, haud incomitatam, terras tam longinquas petiisse *Iskirunam*, indubium est, idque post occupatam a Christianis Hierosolymam, & redactam in eorum potestatem Judæam, cum institui denuo peregrinationes *s*), datæque peregrinantibus plenariæ indulgentiæ credulos & superstitiosos homines ad has devorandas molestias extimulare cœpissent.

Iter ad Palæstinam suscipere in lapide *Stækenſi*

r) Peringsk. ad Vitam Theod. 495. *s*) Peregrinationes relig. primum habuere initium post restauratum a Constantino M. sepulcrum Christi, sed intermissæ diu fuerunt, sub regno Saracenorum. Enem. de sep. Chr. p. 11. Bredberg de peregr. Religios. p. 12. 13.

kenſi dicitur: *Auſtr fara, auk ut til Jurſala.* In Orientem & Hieroſolymam proficiſci. Namq; , ut habet narratio hiſtorica de Gotlandia *t*), *þan tima war weyr Oyſtra um Ryzaland oc Grikland fara til Jeruſalem*, illa tempeſtate iter erat e ſeptentrione Hieroſolymam ituris verſus orientem, juxta terras Ruſſiæ atque Græciæ. Itaque de Erico Danorum Rege hoc modo Meſſenius Scond. ill. To. I. p. 93. *Iter continuat, comite uxore, & nonnullis procerum aliis, per Ruſſiam, tandemque Hieroſolymam perveniens illic pientiſſimam amiſit conjugem.*

Monumentum *Iskirunæ* non vidi. Allegatur a Nob. Peringskiöldio notis ad vitam Theoderici p. 495. & a Verelio Not. in Hiſtoriam Hervoræ p. 38.

A religioſis hiſce peregrinatoribus veroſimile eſt invectos eſſe non paucos ex Arabicis nummis, qui, diverſis temporibus & locis, in patria noſtra ſunt effoſſi *u*). Sed & multos a Cruce ſignatis *x*), aliosque ab Imperatorum Byzantinorum ſatellitibus Sveo-Gothis, allatos, credere par eſt. Vixiſſe autem hos omnes poſt Chriſtiana ſacra in orbe noſtro ſuſcepta, inter res eſt confeſſas.

In Archivo Antiquitatum Regio aſſervantur dictorum nummorum haud pauci, & aliqui hinc inde apud curioſos. Unum heic apponam omnium, quos viderim, vetuſtiſſimum, quippe anno centeſimo ſexto decimo ab obitu Pſeudo-Prophetæ Mohammedis, ſub Chalifâ, ſ. Principe Arabum Merwân Ebn Mohammed, Ebn Merwân, Ebni'l Hacem, familiæ Ommiadarum ultimo, percuſſum. Hic etſi, in ſuo genere, eximie rarus ſit, tamen ideo, vel potiſſimum, magni mihi eſt pretii, quod parvæ meæ ſuppellectili numinariæ acceſſe-

t) Poſt leges Gotl. p. 51. *u*) Vid. Brenner. Theſ. Num. Sveo-G. præf. n. 9 & 10. Scheff. Upſ. Ant. p. 199. Peringsk. ad vit. Theod. p. 499. Bartholin. Ant. Dan. p. 460. *x*) Expeditionibus illis, quæ factæ, ſ. cruciatæ vocari ſolent, interfuiſſe noſtros, in ſpecimine Academico de Fatis Palæſtinæ, oſtendit Rev. Jacobus Benzelius, Epiſc. Gothob. Sect. 2. p. 114. ſeq.

rit donante Muſagetâ venerando, Reverendiſſimo Archiepiſcopo Dn. D. JOANNE STEUCHIO.

Vid. Fig. IV

In medio hæc habentur.

لا اله الا الله وحده لا شريك له

Non eſt Deus, niſi Deus unus. Illi non eſt ſocius.

In circuitu:

بسم الله ضرب هذا الدرهم بدمشق

سنه سبع وعشرين ومية

In nomine Dei. Cuſa eſt hæc moneta Damaſci anno centeſimo, vigeſimo ſeptimo. i. e. An. Dom. DCCXLIIII.

In partis adverſæ medio:

الله احد الله الصمد لم يلد ولم

يولد ولم يكن له كفوا احد

Deus unus eſt. Deus æternus. Non genuit, nec genitus eſt, & nullus ipſi par, aut ſimilis.

Ad marginem, ex Alcorano:

محمد رسول الله ارسله بالهدي

ودين الحق ليظهره على الدين

كله ولو كره المشركون

Mohammed eſt Apoſtolus Dei, qui miſit legatum ſuum cum directione, & religione veritatis, ut apparere faciat eam ſuper religionem omnem, etiamſi renuant aſſociantes y).

Alii apud nos reperti Arabici nummi paulo ſerius, nimir. ſub regimine Abbaſidarum, cuſi deprehenduntur; quorum tempora cum peregrinationibus noſtrorum magis congruunt. v. g. Nummus Celeb. Academiæ hujus Bibliothecarii, M. ANDREÆ NORRELII, ſub Chalifâ *Mo'tadedo Billa*, a. D. 898. Reverend. Superintendentis Gotl. D. GEORGII WALLINI, ſub *Almoctaphi Billa*, a. D. 902. Et Clariſſ. M. JOH. IHRE, Ac. Upſ. Vice-Bibl. ſub *Almoctadero Billa*, a. D. 912.

XV.

Ex. Orig. Perg. in Templo Parœciæ Wendelenſis.

JUlianus miſeratione Divina &c. &c. Sancte Sabine ſancte Romañ eceſie pbr Cardinalis wlgariter ſancti Angeli nuncupatus in Germania āplice ſedis legatus ac in ſacro Baſilieñ Concilio preſidens. Reverendo in Chriſto patri.. Epiſcopo Wexionenſi vel ejus in Spiritualibus Vicario generali ſalutem in Domino. Ex parte dilecti nobis in Chriſto Johannis Tyrgilli presbri Lincopenſis Dioceſ. nobis nuper exhibita petitio continebat, quod ipſe qui defectum natalium patitur de ſoluto genitus, & ſoluta, ſe defectum hmōi pati ignorans, & nulla propterea per eum ſuper eodem defectu canonica diſpenſatione obtenta ſe fecit ad omnes ſacros ordines

y) Alcoran. edit. Lud. Marraccii p. 718.

ordines alias tamen rite promoveri & ex tunc in illis per plures annos miniſtravit. Cum autem poſtmodum ad ejus noticiam pervenerit, qd. ipē defectum antedictum pro parte ipſius Johannis nobis fuit humiliter ſupplicatum ut ſuper hijs ſtatui ſuo oportune prouidere dignaremur. Nos igitur quibus premiſſis per dictum Johannem generali ſynodo Baſilienſi expoſitis ſynodus ipā ſuper hijs ſpecialem conceſſit facultatem hmōi in hac parte ſupplicationibus inclinati diſcretionis vre auctoritate nobis in hac parte comiſſa per hec ſcripta cōmittimus & mandamus quatinus ſi eſt ita cum prefato Johanne ſuper premiſſis & dicto defectu, ut in omnibus ordinibus predictis ut premittitur ſuſceptis miniſtrare, nec non beneficium eccliaſticum cum cura vel ſine cura ſi ſibi canonice conferatur recipere & retinere illudque ſimpliciter vel ex cauſa permutationis ſemel tantum dimittere & loco dimiſſi aliud ſimile ve diſſimile beneficium eccliaſticum ſimiliter recipere, & retinere libere & licite valeat, defectu predicto nec non Pictavenſis Concilii & aliis apoſtolicis conſtitutionibus ceterisque contrarijs nequaquam obſtantibus auctoritate predicta, alio ſibi non obſtante canonico diſpenſetis. Dat Baſilee die tertia menſis Octobris Anno a nativitate Domini milleſimo quadringenteſimo triceſimo ſeptimo. Indictione Quinta decima. Pontificatus ſanctiſſimi in Xrō patris & domini noſtri domini Eugenij divina providentia ppe Quarti anno ſeptimo.

CORRIGENDA: Pag. 32. lin. 32. l. iſti. p. 53. l. 7. leg. طر *p. 57. l. 9. tolle duo puncta ſeorſim poſita. p. 68. l. 24. leg. ineptior. pag. 77. lin. antepen. leg.* κορυφόθεν. *pag. 90. lin. 9. leg. litera, ibid. lin. 18. leg. Aſſyr. p. 91. lin. 1. leg. videantur. pag. 99. lin. 22. leg. witter, Su. Antiq.*

)o(

ACTA LITERARIA
ET
SCIENTIARUM SVECIÆ,
Anni M DCC XXXIV.

I.
De SACRA HERBA
אזוב

Exod. XII. 22. Levit. XIIII. 4. 6. 51. 52. Num. XIX. 6. 18. 1 Reg. IIII. 33. Pſ. LI. 9. quæ ὕσσωπος, Joh. XIX. 29. Hebr. IX. 19. Hippoc. Nicand. Dioſc. Galen. Athen. *Hyſſopus* Columell. Plin. Hiſt. N. زوفا بجبال للمقدس *Hyſſopus in montibus Hierosolymorum*; & زوفا يابس *Hyſſopus ſicca*, Arabum.

Disquisitio Brevis
OLAVI CELSII.

DE plantis plerisque in Hebræo Veteris Teſtamenti codice commemoratis, inprimisque de אזוב, recte pronuntiare, res eſt longe difficillima. Veritatem hic, ſi uspiam,

Scrupoſis ſequimur vadis.
Fronte exile negotium,
Et dignum pueris putes.

Aggres-

Aggreſſis labor arduus,
Nec tractabile pondus eſt,

ut loqui amat Terentianus.

Tamen hæc talia, ob inveſtigandi difficultatem, contemnenda non ſunt, ut quæ poſſint, illabefacta veritatis cognitione, ignorari. Relinqui quædam poſſunt, ſi capere nequeas, non autem negligi, aut contemni. Fieri enim poteſt, ut noſtris conatibus adjuti multa detegant poſt nos futuri, quemadmodum hiſce temporibus non pauca in luce meridiana poſita ſunt, quæ tenebris exſolvi poſſe, vix ſperarant majores. Pulchre b. Chryſoſtomus: *Quemadmodum in auri metallis ne minimam quidem venam quispiam, qui rem intelligat, omittere patitur, ut quæ ad augendas divitias plurimum faciat: ita & in divinis ſcripturis ne unum jota, aut unus apex, immo ne dimidium quidem prætermittendum eſt, ſed omnia diligentius indaganda: Nam a Spiritu ſancto omnia proveniunt, neque in his quidquam ſupervacaneum, nihil non neceſſarium.*

Loca e Moſe & Davide allegata reſpiciens Apoſtolus Paulus Hebr. IX. אזוב ὕσσωπον vertit, ſtirpem, non modo populis ad orientem poſitis, verum etiam Græcis & Latinis notam, & familiarem. Quis hunc repudiet magiſtrum, vel arbitrum? Num alium inveniemus, qui certius nos inſtruat? Tamen hoc doctore non contenti interpretum plerique, plantas ſubſtituere maluerunt ab *hyſſopo* diverſas; quos ſi dixero a Rabbinis deceptos fuiſſe, facile conſentiet, ſi porro dicenda æqua judicii lance penſitare dignetur, Lector eruditus.

Aben Ezra, inter Hebræos commentatores facile princeps, ſuam ignorantiam, circa hanc ſtirpem, palam & ingenue fatetur ad Exod. XII, 22. לא ידעתי מהו

Quænam

Quænam hæc sit plantarum ignoro. Cætera, quanta est, Rabbinorum turba modo hanc, modo aliam conjectando, satis declarant, hujus plantæ notitiam sibi, Hebræaque genti periisse.

Etenim Maimonidi, *a*) Saadiæ, *b*) Kimchio, *c*) & Bartenoræ, *d*) אזוב est Arabum صعتر, quod vertunt Lexica *Origanum*, *thymbram*, *saturejam*, *serpyllum*. Quibusdam Talmudicis doctoribus est *majorana*, aliis *marum* &c. ne conjecturas plures nunc cumulemus.

Si a Judæis ad alios S. codicis interpretes discedas, invenies in Persa دمسك *Diramne*, h.e. exponente Castello, *Absinthium Ponticum*; in Latinæ versionis Tremellio-Junianæ edit. I. *muscum*; in Piscatoris translatione, & Riveti commentario ad Exod. XII. 22. *libanotidem*, s. *rorem marinum*. In Quatramio, Anguillara, *e*) & Garofali dissertationibus, &c. *Origanum*. In Montalbani horto Botanographico, *plantulam, quæ ad muscum stellarem roseum Bauhini*, vel *Polytrichoidem minorem ejusdem*, referri possit; In explicatione herbarum Levini Lemnii, *adiantum*, s. *capillum Veneris*; in Deodatii notis ad versionem Italicam, *salvavita, e ruta de' muri f*). His adde ὑσσὸν, & ὑσσωτὸν, & ὕσσωπον, quæ in Evangelista Johanne pro *hyssopo* legenda, superioris ævi Aristarchi censuerunt. Sed non rarò *interpretum conjecturæ*, ut ait Cicero, *magis ingenia eorum, quam vim consensumque naturæ declarant*. Nos igitur, si ulterius progredi non licebit, id saltem, in levi hac commentatione, operam dabimus, ut multa de

a) Not. in Tract. Maaseroth c. 3. §. 9. *b*) In versione Legis Arabica. *c*) In Libro Rad. *d*) Ad Tr. Shebiit cap. 8. §. 1. *e*) Apud Dodon. Pempt. 463. *f*) 1. Reg. 4. 33.

hyssopo minus verosimiliter a diversis scripta removeamus, aliisque, qui in hoc stadio porro sese exercere cupient, viam forte faciamus planiorem.

Ab אזב, desita apud Hebræos radice, quæ in Arabismo supereſt, אזוב *Esob* non incommode potest deduci. Nempe Arabum ازب idem est, quod Hebr. זוב *fluere*, quo nostrum אזב referri solet; ut ab *aspergendo* nomen acceperit. Quod cum satis sit verosimile, non est, ut א servile heic fingamus, cum eandem nominis formam exhibeat אפוד *Ephod*, a rad. אפד; ne plura, in præsenti, exempla adducam. Neque est, cur hoc nomen a lingua Ægyptiaca, cum Doctiss. Garofalo repetendum existimemus. Unde enim hoc demonstrabit? Certe Ægyptii hodierni aut Græca voce utuntur, aut *Borith g)* appellant; quâ de causa, mox dicetur.

Ab אזוב *Esob* derivandum esse Græcorum ὕσσωπον, unde Latini *hyssopum* habent, nulla est ratio, cur dubitemus. Nam equidem frustra sunt, qui אזוב Hebræorum, & ὕσσωπον Græcorum, re & nomine differre volunt, ac in nominibus illis non esse nisi fortuitam soni vicinitatem; unde concludunt, haud esse necessarium, ut, quæ planta Hebræis est אזוב, sit omnino statuenda ὄσσωπος Græcorum; ex qua hypothesi tot diversæ plantæ ab unica אזוב in versionibus interpretum propullularunt.

Ad se pertrahere Græculi conantur, sed invita Minerva. Ὕσσωπον, ait Phavorinus, ἐκ τῦ ὕω, ὕσω, καὶ τὸ ὤψ, ὠπὸς, τὸ πρόσωπον. Negat verò Botanicorum princeps in Historia Plantarum: ὕσσωπον *dictum volunt, quasi*

g) Kircher. Gloss. Copt. p. 197, 340.

quasi ὑόμενον (pro χευόμενον) ἐπὶ τὸν ὦπα, quia super vultus effundatur; quia ejus olim, in aspergillis ad expiandum peccata, usus erat: verum rectius ab Hebr. אזוב *derivatur.h).*

Cui si adjunxero duumviros reip. literariæ clarissimos, Salmasium, *i)* & Bochartum, *k)* neminem puto fore tam morosum, ut etymi hujus veritatem in dubium vocare sustineat. Quorum alterum si evolvissent nuperi de Plantis sacris commentatores, ב in פ mutari posse, exemplis abunde allatis facile didicissent. א quoque in ה, vel aspirationem, nonnunquam abire, apud ipsos etiam Hebræos, docent nomina אמון, & המון, Jer. XLVI. 25. & Ezech. XXX. 15. E in I, vel Y, נחל Νεῖλος, *Nilus.* Rursus Hebræorum literæ sibilantes dictæ sæpe a Græcis & Latinis duplicantur. E. g. ישי *Jischai*, est Ἰεσσαί, משיח *Messias*, הדסה Ἐσθήρ, בוץ Βύσσος. A حزن *Cassanita* Arabes. Ab אובריון *Obrussa* &c.

Sed cesso recensionem instituere plantarum, (qui enim aliter possim in tanto numero?) quas pro *hyssopo* supponunt cum Rabbini, tum alii. Sit igitur

I. אברתא *Abreta*, Salmasio judice, *l) Abrotonum*, nec abnuente Casaubono. *m)* Neque enim huc pertinet *junci species apud Arabes* dicta hoc nomine, de qua Bochartus in Hierozoico. *n)* Fuisse inter Hebræos Doctores, qui hanc herbam pro *hyssopo* habuerint, e Talmude manifestum. Quibus calculum suum addit Casaubonus verbis hisce haud sane ambiguis: *Joh. Mercerus, profundæ in Hebraicis doctrinæ Vir, existimabat* (Abratham) *esse Græcorum, & Romanorum Abrotonum. Fortasse*

h) Raj. Hist. Plant. p. 510. *i)* Salm. Hyl. Iatr. 19. fin. *k)* Bochart. Geog. S. 494. Quibus adde Lightfoot II, 675. *l)* Hyl. Jatr. p. 19. *m)* Exercit. Bar. 569. *n)* Boch. Hier. I. 587.

igitur hanc hyſſopi ſpeciem ſpongiæ aceto plenæ adjunxerunt milites: ipſo etiam, ut videtur, ejus ſucco in ſpongiam expreſſo: Idque eo conſilio, ut potionem Domino pararent penitus amaram, penitus ingratam. Antea potatus fuerat aceto, cui erat fel permixtum: milites in eundem finem hyſſopum Abratham, ſive Abrotanum, miſcent. Addo nihil; nam poſtmodo, ubi de vera hyſſopo aliqua dicenda erunt, Abrotonum, cum reliquis, quæ heic ſubjungentur, hyſſopi umbris, uno falculæ ictu ſuccidetur.

II. *Abſinthium Ponticum.* Pro אזוב *hyſſopo* in Perſica paraphraſi legimus ܕܝܪܡܢ *Diramne*, quod Latino ejus interpreti eſt *Thymbra*; Caſtello autem *Abſinthium Ponticum, quia circa Pontum frequens, unde ſemen contra vermes colligitur, & ex Choraſan deportatur Halebum. Ital. ſeme ſanto. Lat. ſementina.* o)

III. *Adiantum.* Hyſſopum Salomonis, 1. Reg. IIII. 33. *Adiantum.* ſ. *capillum veneris* exponit Levinus Lemnius in Herbarum Bibl. Explic. p. 95. Quem ſecutus eſt Tremellius *muſcum* vertens, ut in antecedentibus dictum. *Adianto* aureo majori, quod alias *Polytrichum majus* dicitur, præciſis capitulis uti nonnunquam matresfamilias pro ſetis, quibus vitellum panibus obducant, ut nitorem illis concilient, norunt apud nos omnes. Unde ipſe ille muſcus dicitur *Wiſp-moſſa*, muſcus aſperſorius, & panes ita obliti, *Wiſpe-bröd.* Ad aſpergilla vero ſacra num uſus unquam obtinuerit *adianti*, valde dubito.

IIII. *Alſinella.* אזוב Muſcum ab *adianto* diverſum, vel *alſinellam*, herbam muſco non diſſimilem, ſtatuit Ovidius Montalbanus in Horto Botanographico pag. 47 & 48. Cujus verba, quod liber in paucorum

o) Caſtell. Lex. Perſ. p. 264.

corum sit manibus, non gravabor hic adponere: *Hyssopus Salomonica, quæ erumpit e pariete, Hebraice* Esof, *& Chaldaice* Esofa *Lib. 3. Reg. cap. 4. apud nos huc usque incognita, a pluribus tamen scriptoribus & Botanicis perquisita, sed incassum, licet ad muscum stellarem roseum Bauhini, vel Polytrichoidem minorem ejusdem referri quatenus posset. Hæc ipsa, cujus iconem hic posuimus, circa idus Novembr. anni præteriti 1659, in claustro majori R. R. P. P. Canonicorum Regularium S. Salvatoris Bononiæ, super humentes lateres spontine orta observata fuit a nobis mollissimæ acutiei prætereuntium pedibus expositæ atque subjectæ (cui Græcum nomen ὑσσωπον, compositum a veru & pede adaptatur) quæ stellulas in herbaceas foliorum plures sacra veluti aspergilla referentes dispositæ, & efformatæ, nomen Germanicum Tragi Lib. I. de Stirp. Histor. c. 4. Klosterhysops, i. e. Hyssopi claustrorum, egregie fuit promerita; Mystica enim hæc herbula humillimaque excelsissimo Libani cedro opposita non solum debebat haberi, quemadmodum Levinus Lemnius in suo libro Herbarum Biblicarum Explicationis cap. 26. recte adnotavit: sed etiam quia eadem sacrificiis & expiationibus olim dicata ex Levit. cap. 14. Num. 19. & Psal. 50. religiosissimo nunc in loco convenientissimè debebat deprehendi, & eorum quidem Religiosorum, qui Sotirii Jovis, (a quo civitatis nostræ Bonon. quarta pars Sotiria, Sotiera corrupto vocabulo hucusque remansit appellata) annorum supra sesquimyriadem, pseudomystis jure merito exstinctis sanctissime successere; de qua herba diffusam suo loco contexemus historiam, in qua difficultatibus omnibus, quæ fieri possent, occurretur.* Hæc apud alios primum legens, qui textum non plene exscripsissent, cum dubius adhuc essem, qualem muscum Bononiæ in claustris invenisset, & pro hyssopo Salomonæa habuisset Montalbanus, Josephum Monti Med. D. & Botanicum Bononiæ Clarissimum, per literas superiore anno consului; qui pro summa, qua est, humanita-

manitate, Montalbani descriptionem integram, ipsamque plantam Bononiæ in claustro indicato lectam, cum appositis synonymis, ad me transmisit. Sunt autem hæc:

Alsinella muscoso flore, repens. Dillen. Cat. Gis. 81.
Alsine pusilla, graminea, flore tetrapetalo. Tournef. I. R. H. 143.
Alsine minima, flore fugaci. Ejusd. ibid. & Hist. Paris. 381.
Saxifraga graminea, pusilla, flore parvo, tetrapetalo. Raji Hist. 1076.
Caryophyllus minimus, muscosus, nostras. Park. Th. 1340.
Hyssopus Salomonica Ov. Montalbani. Hort. Botanogr. p. 47.

Quo nihil mihi accidere potuit insperatius. Mihi tamen neque Lemnius persuaserit Salomonis hyssopum, *Adiantum* esse, neque Montalbanus *Alsinellam*. Alsinellam enim teneriorem esse herbulam, quam ut aspergilla inde fiant, quilibet experiri poterit, cum ubique terrarum, etiam apud nos, in locis humectis, & arenosis reperiatur.

V. *Clinopodium.* Prosper Alpinus in Libro de Plantis Exoticis p. 257. *hyssopum*, ut vocat, *Græcorum* proponit, & delineat, de qua, ad observationis suæ calcem, pronuntiat: *Hanc plantam Origano Oniti adprime similem, esse legitimum hyssopum visum est.* At vero Tournefortius, qui plantam ipsam in Oriente præsens examinavit, ad hyssopum nulla ratione pertinere deprehendit, sancivitque, ut diceretur in posterum: *Clinopodium Creticum, fruticosum, foliis lanceolatis.* Vid. ejus Corollar. p. 12.

VI. אזוב כחלי, vel כוחלית. *Hyssopus Cochalienſis*, apud Talmudicos. Bochartus legit כוחלי Cothali *muralis*, a כותל Cothal, *muro* vel *pariete*, quod in muro, vel prope muros, describatur 1. Reg. 4. *p*) Buxtorfio est *Hyssopus fucata: q*) a כוחל *Cochal*, stibio, fuco. Sed cum

p) Hieroz. I. p. 590. *q*) Lex Talm. Rabb. p. 1029.

cum in Talmude mentio fiat loci *Cochalit*, qui fuit in deſerto, *r*) quò nobis conjecturæ dubiæ, & incertæ?

VII. *Hyſſopus Græca.* יון אזוב *Eſob Javan.* Quænam hæc, ex Hebræorum mente, ſit herbarum, aperit nobis Maimonides ad Tract. Shabb. cap. XIIII. §. 3. edit. Surenhuſ. *Eſob Javan eſt in Arabum lingua* אסטוברום *Iſtoberos.* Legendum omninò אסטוחודוס ex Arabum اسطوخودوس *Iſtuchudus*, quomodo ſcribunt illi *Stoechadis* nomen a Græcis deſumtum. Hanc autem plantam ad *hyſſopum* retuliſſe videntur Hebræi, quod ipſi folia non abſimilia eſſent צְעָתַר صعتر, quam multi eorum pro hyſſopo habebant, ut poſtea dicetur. De *Stoechade* ſcribitur in Abi'lFadli: وهو حشيشة لها ورق كالصعتر الا ان هذا اطول والصغر له جبة كالصعتر *Eſt planta foliis Zataræ, & niſi huic eſſent longiora, & illi minora, poterat Zatara videri.* Neque aliter Plinius Lib. XXVII. c. 12. *Stoechadi coma hyſſopi.* Qui & alteram circumſtantiam addit: *pellitque ventris animalia.* Lib. VI. c. 8. quam obſervat etiam Bartenora in locum citatum Miſnæ, & AlOlaji in tabulis ſimplicium medicamentorum.

VIII. *Hyſſopus Romana.* אזוב רומי *Eſob Romi.* Quam *hyſſopi Romanæ* nomine ſtirpem Hebræi intelligant, haud promtum eſt dicere. Neque enim conſtat, num hyſſopum aliam habuerint Romani ab illa, quæ e Græcia af-

r) Tract. Kidduſch, c. 3. fol. 66, a.

ferretur. Sane *Ciliciam* in medicamentis commendat Plinius, & in cibis *Creticam* Apitius. Et habuerunt Romani vinum *Hyſſopites*, e Græca *hyſſopo* confectum. Hyſſopi meminerunt e Medicis Latinis pauciſſimi; in hiſtoricis ac Poëtis pariter admodum parca ejus mentio habetur. Interim haud dubito, eam plantam, quæ in Europa hyſſopi nomine jam diu colitur, &, in officinis pharmaceuticis, a multis retro ſeculis uſurpatur, Romanis cognitam fuiſſe. Quando autem hæc *hyſſopi* nomine appellari cœperit, quis certo dicat?

IX. Ab hac *Hyſſopo Vulgari*, *vel Officinarum* hujus temporis, Matthiolus, Val. Cordus, *s*) Fuchſius, Georg. Wolfgang. Wedelius, Medicinæ Prof. Jenenſis, atque Garidellus, *t*) hyſſopum Veterum, non cenſent aliam fuiſſe. Negant vero Columna, Bellonius, *u*) Caſp. Bauhinus, *x*) Dodonæus, Voſſius, *y*) Salmaſius, *z*) & Bochartus. Ratio præcipua eſt, hyſſopum veterum, teſte Dioſcoride, *a*) comam habuiſſe inſtar corymbi: at herbam Europæis nunc notiſſimam, quam pro hyſſopo viri docti obtrudunt, eſſe ſpicatam.

X. *Libanotis*, *ſ. Roſmarinus.* Hunc Veterum fuiſſe hyſſopum haud pauci arbitrantur. Quod ſcil. ex illo arboreſcente fieri potuiſſet fuſtis, cujus extremæ parti defixa ſpongia acetum Chriſto Domino propinatum contineret, & ad aſpergilla videatur percommodus. Ita certe piſcator vertit Joh. XIX. 29. & pro eodem Feſſelius diſputat in Adverſariis. Neque ab ea ſententia alieni ſunt, Rivetus, *b*) Salmaſius, *c*) Ambroſinus, &c. quod in Galilæa etiam frequens ſit, auctoribus Radzivillio, *d*) & Dappero. *e*) Quamquam tradat. Bello-

s) Hiſt. 107. b. *t*) Garidel. *u*) Bellon. Lib. 3. c. 5. *x*) In Dioſc. p. 517. *y*) de Idol. Gentil. L. V. c. 33. *z*) Salm. Hyl. latr. 19. c. *a*) De Origano, L. 3. c. 32. *b*) Rivet. Operum Part. 1. p. 905. *c*) Salmaſ. loc. cit. *d*) Itin. Hieroſol. p. 43. *e*) Palæſt. p. 238.

Bellonius, in montibus Hieroſolymitanis naſci quidem Libanotidis ſpeciem, ſed non eſſe tamen Rorem Marinum. *f)* Credam viros doctos ad hunc magis reſpexiſſe, quod legerint, gentilium hierophantis in uſu fuiſſe frequenti, ut ex Horatiano illo conſtat:

Parvos coronantem marino
Rore Deos, fragilique myrto. Carm. L. III. Od. 23.

Et Apulejo Metam. Lib. XI. p. 243. *Marino rore reſperſus, magnisque imperiis ejus intentus*, &c.

XI. *Majorana.* σάμψυχον Gr. שומשום *Schomſchok* Talm. Hanc pro hyſſopo vera Græcorum habuere Pena & Lobelius, in Adverſ. p. 212. Sed facile confundi potuerunt, quia inter ſe ſimiles eſſe tradunt ſcriptores. Phavorinus: ἔστι δὲ ὕσσωπος βοτάνη καταρτικὴ ὅμοια σαμψύχῳ. Abi'lFadli: *Ipſi ſunt folia & rami, ſimilia ramis & foliis ſampſuchi.*

XII. *Marum Album.* Talmudicis: מרוא חיורא *Maru Chivvara.* Arabice: مرو الابيض *Maru Album.* De hoc Abi'lFadli: *Maru eſt vox Nabathæa, vel, ut alii volunt, Perſica, cujusdam plantarum generis, quod multas ſub ſe ſpecies continet.* &c. Salviam exponit gloſſator Talmudis ad tract. Shabbat. Pro *Marrubio* vult Caſtellus *g)* apud Avicennam accipi. Ad *majoranam* multi referunt. Ab hyſſopo Botanici omnes diſtinguunt.

XIII. *Mentha* eſt pro *hyſſopo* Interpreti Æthiopi Matth. XXIII. 23. Qui ſuffragium meruit Doctiſſimi viri Lud. de Dieu, etiamſi ἡδύοσμος & ὕσσωπος ut diſtincta legantur in Novo Teſtamento.

XIIII. *Origanum.* Arab. صعتر *Zátar*, & Talmudicis צעתר vel צתרי *Zitri.* R. Saadiam, quod in

 verſio-

f) Obſervat. p. 417. *g)* p. 4139.

versione Mosis Arabica, pro אזוב posuisset معتر Aben Ezra Exod. XII. 22. increpat, & Haggaon, inquit, interpretatur *Esob* בלשון ערבי זעת"ר ובלשון לעז אור"יגנו והוא עשב נכבד במיני מטעמים וזה לא יתכן *voce Arabica* צעתר, *quæ vernacule sonat* Origanum, *estque herba magnæ æstimationis in culina. Minus autem convenienter sic versum est.* Arabum معتر idem significare, quod Græcis Origanum, ex scriptis Arabum certissimum est. In Pandectario nostro Arabe, Dioscoridis & Plinii Origanum Heracleoticum adplicatur ad Arabum معتر. Et in *Camus* legitur: وان فرش في موضع طرد الهوام *si loco insternatur, abigit serpentes.* Quæ ex Dioscoridea descriptione Origani palam sunt expressa: ὑποστρωννυμένη δὲ ἡ πόα, ἑρπετὰ διώκει. Et Plinio: *Communis usus serpentes fugare.* h) Saadiæ interim ὁμώνυμος est Maimonides, qui ad Tract. Talm. Maaseroth cap. III. §. 9. ita commentatur: אזוב *Arabicè dicitur* צעתר. Et ad Tract. Negaim cap. XIIII. §. 6. edit. Surenh. אזוב *est* אריגני (leg. אריגני) *Origanum, quo utuntur homines in cibis.* Et Bartenora ad Tract. Parah c. III. §. 10. *Hyssopum Arabes vocant* צעתר; quæ repetit ad Tr. *Shebiit* cap. VIII. §. 1. Alii Rabbinorum cautius locuti tantum speciem τῆς معتر esse voluerunt, quod Arabum doctrinæ magis congruit. Etenim Arabes, in plantis digerendis rudiores, & illos secuti recentio-

h) L. XX. c. 17. p. 386. init.

centiores Hebræi, مَعْتَر reginam quasi, & matrem statuerunt integræ plantarum tribus, quas hodierni Botanici reducunt ad classem Plantarum flore monopetalo irregulari. Suffecerat illis aliqualis convenientia partium, ut plusculas plantas, aspectu, & forte viribus non dissimiles, in unam compingerent familiam sub generali nomine مَعْتَر, qua divisione oculatissimum nostrum seculum contentum non est. Hinc apud Arabes *Thymus* est مَعْتَر الحمير *Origanum Asinarum*; *Epithymus* مَعْتَر اقريطسي *Origanum Creticum*; *Pulegium* مَعْتَر الفرسي *Origanum Persicum*; Planta quædam peregrina, ab Alpino *i*) descripta, مَعْتَر هندي *Origanum Indicum*; Atque sic زوفا *hyssopus* etiam Al-Olajo est حشيشة مَعْتَري *planta*, ut Arabem exprimam, *Origanina*.

Distinctas tamen species apud Arabes Medicos haberi مَعْتَر & زوفا, ipsi ultro fatentur. Avicenna *hyssopi* vires describens ait lenem esse instar المَعْتَر *Origani*. Distingvunt quoque dum مَعْتَر

i) Prosp. Alp. de Pl. Æg. c. 29.

ſtatunt hyſſopi بدل , i. e. *ſuccedaneum* in medicinis, ſi quando hac careant; quod lego in Abi'lFadli ſub finem tituli de زوفا يابس *Hyſſopo ſicca.*

XV. *Polium.* In hyac. Ambroſini Phytologia legeram: *Polium montanum purpureum. Lob. Gerh. Tab. &c. Hyſſopus Apulus Dioſc. & Serapionis. Col.* Columnam igitur evolvens reperio ipſum ſeriò ſtatuere, eſſe hanc plantam non modo Græcorum, & Latinorum, ſed ipſius quoque Moſis & Salomonis veram, & genuinam hyſſopum. Quandoquidem autem plantæ characteres, quibus nititur, tam generales ſunt, ut pluribus hujus ordinis ſtirpibus accommodari poſſint, *polium* eſſe hyſſopum Biblicam, nobis quidem non perſuadebit Columna.

XVI. *Pulegium.* סיאח *Siah* Talm. eſt Arabum פודנג *Faudang*, ut vult Maim. ad Tract. Oketzin cap. II. §. 2. Immo Perſica eſt vox, Auctore Abi'lFadli, idem ſignificans, quod Græcis غليمن (lego غليخن) γλήχων, & Arabibus حبق i. *pulegium.* Mojo dicitur قتيج, quemadmodum a Perſis effertur. In Aruch פוליא *Poley*, ſ. *pulegium* exponitur. At inconvenienter ſatis Surenhuſius, aut quisquis *folium* vertit in Barten. ad Tr. Maaſeroth cap. III. §. 9. & Tract. Oketz. l. cit.

XVII. *Ruta muraria.* Deodatius notis ad verſionem Italicam 1. Reg. IV. 33. *Iſopo: coſi ſi traduce volgarmente, per la ſomiglianza del nome Ebreo. Altri però tengono*

gono che ſia più toſto la piccola herba, detta Salvavita, o ruta de' muri. Quæ ſupra de adianto diximus, relege, ſi lubet. *Salvavita*, Lobelio & Penæ, in Adverſ. p. 362. eſt *Salvia vitæ.* Cæterum temerè dicitur a Deodatio, ex nominum ſimilitudine, pro אזוב *Eſob*, *hyſſopi* vocabulum a doctis interpretibus aſſumtum eſſe; nam in eo præeuntem ſecuti ſunt Apoſtolum Paulum Hebr. IX. 19.

XVIII. *Thymus.* קורנית Talmudicis, idem quod חשא Arabum, & *Axedrea*, herba medicis notiſſima, ut annotat Maimonides ad Tract. *Shebiit* c. VIII. §. 1. & Barten. ibidem, & *Maaſeroth* c. III. §. 9. & *Oketzin* c. II. §. 2. Eſt autem *Satureja* Hiſpanis *Axedrea. Schedria* Surenhuſio in verſione Lat. Tract. Oketzin c. II. §. 2. Sed *thymum* rectius vertit Guil. Guiſius: differunt enim Thymus,

Et Satureja, thymi referens, thymbræq; ſaporem.
Colum. L. X. v. 234.

Et حاشا Arab. eſt *thymus.* Abi'lFadli: ثومش هو اسم الحاشا باليونانية *Thymus eſt Græcum nomen herbæ dictæ* حاشا. Et alibi: حاشا ويسمي باليوناني ثمنس (ثومش) ويعرف بالمغرب بصعتر الحمير. *Haſche vocatur Græce thymus, Afris nota nomine Origani Aſinarum* &c. Simon Januenſis in Clave ſanationum: *Haxe, Arab. thimus.* Idem ex Meſue: *Eſt mater epithymi.*

Verum neque *muſcum*, neque aliam quamcunque ſtir-

ſtirpem, præter *hyſſopum*, admittere poſſumus, niſi velimus Apoſtolum corrigere, qui τὸ אזוב ὕσσωπον reddit Ebr. IX. 19. ad ſacras veteris teſtamenti ceremonias reſpiciens. Cui conſentiunt Viri Apoſtolici, Patres tam Græci, quam Latini, & ſacrarum literarum interpretes tantum non univerſi, qui ſtirpis ſibi incognitæ nomen Hebræum, & affine Græcum, in verſionibus ſuis, optimo conſilio, retinuerunt.

Fateor, inquies, ſed, quæ ſit, unde tandem cognoſcam? Quærenda eſt in antiquioribus, quæ extra S. ſcripturam habentur, licet pauca illa ſint, Græcorum, Romanorum, Hebræorum, atque Arabum ſcriptis. Mirantur noſtri legi in Hebræo: *naſci in muro hyſſopum.* Quid hoc, inquiunt? Verte *muſcum*, vel *adiantum*, vel *rutam muraria*m, vel *alſinellam*, vel quid ſimile, quod e muris, & parietibus erumpere ſolet. Rurſus quia minus veroſimile videatur, ad ritus ſacros adhibitam fuiſſe tantæ vilitatis herbulam, murorum ruinarumque excrementum, & vix herbæ nomine dignam, aliam quamcunque ſtirpem, ſupremo Legislatori magis convenientem, fuiſſe ſtatuunt. Mirantur, legi in Evangelio, poſitam fuiſſe ſpongiam circa hyſſopum, perhibente Johanne. Quis hoc, dicunt, intelligat? Aut hyſſopus duplex fuerit, major & minor; alia videl. in lege Moſis, *herbacea*, pro aſpergillis: & alia in Johanne *Arborea*, cui ſpongia imponi poſſet; aut mutandus erit textus Evangeliſtæ, ut, pro ὑσσώπῳ, quod nunc legimus, ſcriptum fuerit initio, ὑσσῷ, vel ὑσσωτῷ. Porro, amarum quid porrigendum erat Domino in cruce patienti; Verte ergo non *hyſſopum*, ſed *Abſinthium*, vel *Abrotonum.* Ab hyſſopo, ut fingunt, factus fuſtis imponendæ ſpongiæ, Joh. XIX. At hyſſopus ad hoc, propter parvitatem, minus fuiſſet idonea; verte igitur, *ro-*

rem

rem marinum, aut aliud quid, quod arboreſcere ſolet, ut modicus inde bacillus fieri potuiſſet. Et quia Hyſſopus Hebræorum qualis fuerit, non novimus, verte, inquiunt, vel mentham, vel origanum, vel majoranam, vel marum, vel polium, vel pulegium, vel thymum, vel certe hyſſopum vulgarem, quæ apud nos in hortis colligitur, aſſervaturque in uſus medicos a Pharmacopolis. At hoc non eſt textum ſacroſanctum vertere, ſed pervertere.

Experiamur igitur, num Græcorum, & Latinorum, Hebræorum, Arabumque ope in veram hyſſopi notitiam pervenire queamus. Videndum ante omnia, annon una eademque fuerit herba, quam Hebræi אזוב, Græci ὑσσωπον, Latini *Hyſſopum*, & Arabes زوفا *ſupha*, appellaverunt. Quod ex inſtituta collatione liquidum fore ſpero. Quapropter, quæ de hyſſopo ab his dicta ſunt, ad examen paulo diligentius revocemus.

De Hyſſopo Græcorum agit Dioſcorides Lib. III. c. 30. Hunc exſcripſit Plinius, diverſis locis, pœne ad verbum, ut dubium non ſit, Hyſſopum Græcam fuiſſe Romanis notam, & eandem. Idem prorſus de Arabibus dicendum, qui Dioſcoridem per omnia ſequuntur.

Obſervetur itaque primo *Locus naſcendi*. In Cilicia venire laudatiſſimum hyſſopum ſcribit Dioſcorides. Cui Plinius addit Pamphylium, & Smyrnæum. *k)* Num Romani habuerint, tanquam indigenam, an e Græcia petierint, mihi non liquere, faſſus ſum in antecedentibus. In terra ſancta obſervavit Bellonius: *Sponte in montanis Hieroſolymorum naſcitur hyſſopus ſylveſtris, a noſtro differens.* *l)* Eugenius Rogerius T. Sanct. p. 3. inter

C ſtirpes

k) Plin. H. N. Lib. XXV. II. *l)* Bellon. Obſ. ſing. p. 249.

ſtirpes Palæſtinæ recenſet hyſſopum. Conf. Reland Palæſt. p. 379. Nomen inde habuit vicus Perææ בית אזובא *Beth-Eſoba*, quomodo apud Joſephum, *m)* pro corrupto vocabulo Βαθεχὼε, legendum cenſent viri docti. *n)* Abi'lFadli de نروفا يابس ſ. Hyſſopo ſicca:

ونباته بجبال بيت المقدس كثيرا

Gignitur montibus Hieroſolymæ plurima. Quibus paria habet *Camus*, & *Iſaac Ben Omran.* Ubi inprimis notandum, loco Ciliſſæ, quam laudat Dioſcorides, præſcribere Arabes Hieroſolymitanam, tanquam ſuis popularibus magis parabilem. Quod non auſi fuiſſent Medici, niſi eandem eſſe noviſſent.

Quod magnitudinem attinet, dicitur Dioſcoridi πόα, Plinio *herba.* *o)* Sic Arabi noſtro, Alolajo, & Interpreti Arabi, 1 Reg. 4. حشيشة i. e. herba. Abi'lFadli نحو ذراع *fere cubitalem* deſcribit. R. Maimonides ad Tract. Parah, cap. III. §. 10. aſpergillum palmi menſurâ brevius rejicit, longius autem concedit. Quæ forma ſit creſcentis hyſſopi, ita refert Abi'lFadli: تنفرش اغصانها على وجه الارض *Expanduntur rami ejus ſuper faciem terræ.* Comam Dioſcorides confert cum Chryſocome, & Thymo. Plinius

m) Joſeph. B. J. Lib. 7. c. 8. *n)* Boch. Hieror. P. 1. p. 588. Adrichom. p. 34. Reland. Palæſt. p. 640. *o)* Plin. Lib. XXVI. ſub finem.

Plinius cum Stœchade; ille Libro IIII. cap. 55. hic Lib. XXVII. c. 12. Thymum autem intellige κεφαλωτὸν dictum, qui Stœchadis & Chryſocomes habet formam. Vide Dodonæum in Pempt. *Corymbos* a Dioſcoride hyſſopo attributos in baccis agnoſces, quibus gaudere hyſſopum Plinius bis minimum ſcripſit, *p)* quæ contritæ in medicinis uſum habuerint. In Talmude ſunt תמרות, Tract. Parah. c. XI. §. 7. אין מזין לא ביונקות ולא בתמרות *Non ſpargunt tenerioribus ramuſculis* (hyſſopi) *neque ramis cui inſint* תמרות. Aruch: מין גרגרין קטנים שיש בראש האזוב *Species parvarum baccarum, quæ ſunt in vertice hyſſopi.* Bartenora ad loc. citatum e Parah: Temaroth *notant certas baccas in extremitatibus hyſſopi.* Maimonides ibidem: *ſignificant baccas quibus ſemen continetur, in extremitatibus ramorum.*

Intellige capitula rotunda, & denſiora, ex foliolis conglobata, quæ flores & ſemina tegunt, qualia viſuntur etiam in ſampſucho. Alioqui, ut recte monet Buxtorfius, תמרות vocantur calyces, ſive folliculi quorumvis fructuum, in quibus adhuc flos, & ſemen continetur. e. g. Capparis, fœni Græci, ſinapi &c. Sic pſyllio *baccas* tribuit Plinius Lib. XXV. c. II. & *ruta* Apitius ſemel iterumque *q)*. Ut nihil cauſæ fuerit Dalechampio, cur Plinium emendaret, & pro *baccis* reponeret faſces. *r)* Hieroſolymitanæ hyſſopo ſampſuchi folia tribuit Arabs noſter, nempe oblonga, & latiuſcula, atque ſic Phavorinus, & alii, ſi quam volunt hyſſopum demonſtrare, quæ veterum, & genuina ſit. Vid. librum I. de Plantis, Ariſtoteli ſuppoſitum, p. 69. Serap. Joh. Bauhin. Hiſt. Pl. P. III. p. 277. Raj. Hiſt. Pl. P. I. p. 517. ad fin. Column. ἔκφρασ. P. I. p. 67. Pena

 & Lob.

p) Plin. Hiſt. N. Lib. 26. cap. 11. & 12. *q)* P. 113. 274. *r)* Dalechamp. ad Plin. Lib. 26. c. 11.

& Lob. Adverſ. p. 212. Alpin. de Pl. Exot. p. 259. Dod. Pempt. p. 286. Origanum quoque folia habere hyſſopo non diſſimilia, Auctor eſt Dioſcorides. Unde minus miramur, cum Arabes, tum Europæos, Hyſſopo veterum ſubſtituiſſe Origanum, aliasque plantas pluſculas, quæ ad veteris hyſſopi notas quodammodo convenirent; ſtœchadem videlicet, rorem marinum, majoranam, ſaturejam, Hyſſopum hodie nobis dictum, mentham, marum, pulegium, thymum, &c. Quarum ſingulæ ad earum claſſem pertinent herbarum, quæ botanicis recentioribus dicuntur Plantæ flore monopetalo irregulari. Ut vel hoc diſſentientium conſenſu doceamur, ad hunc ordinem herbarum, nec aliò, referendum eſſe veterum hyſſopum.

Species eſſe duas omnino, *Montanam*, & *hortenſem*, dixit Dioſcorides. Atque ſic Abi'lFadli & Alolaji: الجبلي وبستاني. Talmudicis quoque alia אזוב הדברי quæ in *deſerto* naſcitur; alia *hortenſis*, quæ in cibum colligitur. Tract. Parah. c. XI. §. 7. Barten. ad eundem tract. c. XII. §. 6. De Hyſſopo eduli vide tract. Shabbat c. XIIII. fol. 109. b. Maim. in eod. tract. XI. 22. Miſn. Parah. c. XI. §. 8. Maim. & Barten. in notis ibid. c. XI. §. 6. & 7. & Barten. ad cap. XII. §. 6. Magis vero expreſſe apud Maimon. ad cap. III. §. 10. *Hyſſopi multæ ſunt ſpecies, in lege autem hæc, quâ homines plerumque utuntur in cibum, quam nos melle condire ſolemus.* Ut cibis idoneam deſcribunt quoque Apitius, & Trallianus. Maronitis montis Libani, & Arabibus Scenitis familiarem cibum eſſe, refert Roger. Terræ S. p. 235. 484. Cum pane eam comediſſe antiquos Ægypti ſacerdotes, auctor eſt Hieronymus. Quod de Eſſæis

ſ. The-

ſ. Therapeutis, vitæ auſterioris ſectactoribus, & herbarum peritiſſimis, etiam legimus.

Amarorem hyſſopo tribuit Abi'lFadli: ولها رايحة طيبة وطعم مر *Odorata eſt, & guſtu amara.* Neque aliter Serapion. Et Dominico Germano de Sileſia, in Fabrica L. Arabicæ, hyſſopus حشيشة مرة *herba amara*, dicitur.

Hæc fere ſunt, quæ de hyſſopo apud Græcos & Latinos veteres occurrunt, omnia in Arabum hyſſopum exacte convenientia, quam eſſe veterum quoque Hebræorum, non puto quemquam in dubium vocaturum. Quæ quandoquidem Hieroſolymis, hodierno etiam die, legi poſſit, mirum, ex tot peregrinatoribus neminem exſtitiſſe, qui inde ablatam nobis oſtenderit, vel calamo, aut penicillo leviter adumbratam dederit. Præſertim cum Arabibus ibi, & in vicinia, habitantibus, priſtino nomine *Supha*, familiaris ſit, & notiſſima. Nam & Beitharides in Synopſi Turcica Materiæ medicæ ſcribit: زوفاي يابس مشهور در *Supha ſicca, herba nota eſt.* In loco igitur, ubi eam copioſe naſci ipſi teſtantur Arabes, i. e. extra Hieroſolymam, facile quæri, & inveniri poterat. Etenim, ut veriſſime ſcribit Tournefortius, ad hujusmodi plantas *aſſequendas, nulla certior, faciliorque videtur via, quam ea quæ ducit ad ea loca in quibus majores ipſi plantas inveſtigarunt. Quæ Dioſcoridi obviæ fuerunt, eadem peregrinantibus in iisdem locis procul dubio occurrerent. Plurimum forte ca-*

te caperent auxilii, qui sese ad orientem eo animo conferre vellent, ex vocabulorum, quæ nunc sunt in usu in iisdem regionibus affinitate cum antiquioribus &c. Isag. in Rem Herb. Institutionibus præmissa p. 38. Sed Scripturæ loca, quæ de Hyssopo agunt, breviter excutienda restant.

Agitur de hac planta Exod. XII. ut in Ægypto nascente. In Ægypto enim adhuc fuit Moses, cum primum pascha mactare, & fasciculo אזוב, sanguine victimæ tincto, superliminare & postes domuum respergere juberet Israëlitas. Quamquam de Hyssopo Ægyptia parcissime loquantur scriptores, gigni tamen in ea terra, dubium non est. A proventu herbarum odoriferarum, & medicinalium, omnium fere scriptorum calamis celebrata est Ægyptus. Inter Alepum & Alexandriam hyssopum crescentem vidit Thevenotius.s) Antiquos Ægypti sacerdotes pane rarò usos fuisse, &, si quando uterentur, tusam pariter hyssopum sumsisse in cibo, ex Chæremone Stoico refert Hieronymus adv. Jovinianum Lib. II. & Porphyrius de Abstin. Lib. IIII. cap. 7. Quam, ne aliunde invectam fuisse putes, audi eundem Porphyrium mox de iisdem sacerdotibus loquentem: *τῶν ἐκτὸς Αἰγύπτου γιγνομένων βρωμάτων τε καὶ ποτῶν ὐ θέμις ἦν ἅπτεσθαι. Ciborum & potionum, quæ aliunde ad Ægyptum advehebantur, ne quidem quidquam gustare fas erat.*

Aspergillis lustralibus adhibita fuit hyssopus. *Accipietis*, ait Moses, אגדת אזוב *fasciculum hyssopi.* Spencerus: *Hyssopum præcipuum adspersionis instrumentum instituisse Deus videtur, quod herba illa folia parvula, frequentia, tenera, leviter etiam villosa, habens, in aquam aut sanguinem immersa, humorem statim imbiberet, & eundem excus-*

s) Theven. Voyag. p. 92.

excussa facile emitteret; adeoque ad aspersionis usum a natura pæne facta, & consecrata videretur. t)

Rationes hujus ceremoniæ mysticæ, quas allegant non paucas cum veteres, tum recentiores Legis & Psalmorum interpretes, suum in concionibus sacris usum forte habere possunt, si recte adplicentur: sed ad veram inveniendam hyssopum, parum nobis auxilii præstant. Suidas tanquam ῥυπτικήν: Etymologus magnus, & Phavorinus, ut καθαρτικήν: Hesychius ut σμήχεσαν describunt, ad ingenium herbæ referentes, quæ de usu, in Mose & Davide, commemorantur. Huc Ægyptios Christianos refero, qui hyssopum Βοριθ (Borith, *u)* item Arabes, qui eandem, non alia de causa, غاسوله *Saponariam*, & اشنان دون *Smegma Davidis*, appellant. Ex qua appellatione orta est Hyssopi, & *Usnân*, Arabum herbæ σμηκτικῆς, confusio maxima, quæ viro insigniter docto imposuit. *x)* Hyssopi mysticæ specimina habemus apud Hebræos, Græcos, & Latinos doctores. De leproso legitur in מגרש תנחומה fol. 50. b. האזוב חוה אין באילנות שפל ממנו ולפי שהשפיל עצמו לפיכך נתרפא על ידי אזוב: *Non est inter arbores aliqua, quæ humilior sit hyssopo. Itaq;, quoniam* leprosus *se humiliavit, ope hyssopi sanatur.* R. Bechai fol. 183. b. ארז הוא הגבוה מכל אילנות ואזוב נמוך מכולן סימן שהגבוה שנתגאה וחטא ישפיל עצמו כאזוב ויתכפר לו: *Cedrus est maxima omnium arborum, hyssopus autem minima, in signum, quod elatus, qui sese extulerit, & peccaverit, debeat sese humiliare instar hyssopi, tum condonabitur illi.* D. Cyrillus Alexandr. ad Levit. Lib. VIII. ita loquitur: *Hyssopum naturam habere Medici ferunt, ut diluat, & expurget, si quæ pectori*

t) Spencer. de Leg. Hebr. Rit. Part. I, p. 358. *u)* Kircher, Glossar. Copt. p. 197. *x)* Hyl. Iatr. c. 19. & 108.

pectori hominum sordes ex corruptione noxii humoris insederint: Unde & necessaria in purgatione peccatorum hujusmodi graminis figura susceptа est, &c. quibus similia leguntur in Augustino ad Ps. L. & Gregorio M. ibidem. In Orto, vel Horto Sanitatis cap. 235, hæc legas: *Isopus est herba purgandis pulmonibus apta. Unde in Veteri Testamento aspergebantur cum fasciculis Isopi, qui agni sanguine volebant mundari.* Et in Bartholomæo Anglico: Lib. XVII. c. 85. *Tantæ auctoritatis fuit herba, quamvis modica, apud Veteres, ut dicit Plinius, quod sine ipsius asperſione se purificari non posse in delubris reputarent. Unde etiam apud Hebræos fasciculo Isopi mundandi solebant purificari.*

Persuasum fuit Doctiss. Riveto, *y)* hyssopina aspergilla in usu communi fuisse, antequam ad sacros hosce usus transferrentur. Quam vellem autem, ut hanc hypothesin idoneo aliquo testimonio vir magnus probasset. Credam facile, sic statuendo nihil monstri aluisse eximium S. S. interpretem. Tamen hoc non longe abest ab eorum sententia, qui asserunt, hyssopi ritum, in sacrificio lepræ, & vitula decollanda, ab Ægyptiis fluxisse. Vid. Marsham Can. Chron. p. 212. 220. & Spencer. de Leg. Hebr. Rit. part. I. p. 356. Hi nempe viri Deo O. M. in sanctis cerimoniis populo suo præscribendis, nihil fere, quod non a gentibus antea usurpatum fuerit, relinquunt.

Quæ de hyssopo, & asperſione superliminarium, atque postium, narrantur Exod. XII. non putandum, deinceps in paschalibus solennitatibus observata fuisse. Fuit hoc non universale mandatum, & semper custodiendum, sed singulare, ad illud tantum pascha pertinens, quod primum in Ægypto celebratum est, ut ex ratione, seq. versu addita, facile colligitur. Docet clare

y) Rivet Exod. XII. 22. p. 905.

clare Maimonides Tract. Korban Pesach, circa finem: *Quod autem in Ægypto præscriptum erat, ut usque a decimo die primi mensis pararetur victima paschalis, ut ejus sanguis, superliminari, geminisque postibus exterioris ostii domus, induceretur hyssopi fasciculo, ut eadem comederetur festinanter; hæc omnia omnino semel in illo sacro paschali Ægyptio servata sunt; sed nunquam usitata fuere postmodum.* z) Ideoque discriminis causa, illud פסח מצרים *Pascha Ægyptium* adpellant Rabbini. Vid. Maim. ad Tract. Parah c. XI. §. ult. Ab. Ezra Lev. 14.

Quapropter ad ritus deinceps constitutos, & usitatos progredientes, observamus Levit. XIIII. 4. seq. & Num. XIX. 18. hyssopo lignum cedrinum, ut vulgo vertunt, & dibaphum coccineum adjuncta fuisse, ut aspergillum fieret, quo, ex legis præscripto, in aquam lustralem, & sangvinem intincto, immunda respergerentur. Vid. Targum Psal. LI. 9. Aspergillum ita constructum fuisse, ut hyssopi fasciculus filo coccineo ad bacillum cedrinum, tanquam manubrium, alligaretur, & docent Hebræi, & viri e nostris doctissimi agnoscunt; a) nam alioqui, quomodo his rebus septena fieret aspersio, ut jubetur Lev. XIIII. 7. non facile intelligetur. Conf. Levit. XIIII. 4. seq. Num. XIX. 6. Hebr. IX. 19. Tract. Parah III. 10. Negaim. XIIII. 6. ה' פרה אדומה Cap. III. §. 2. & Maimon. ה' השומאת צרעת Cap. III. §. 2. Jac. Cappell. & Joh. D'Outrein ad Hebr. IX. 19.

Forma aspergilli qualis apud veteres Romanos fuerit vid. apud Guillelmum du Choul de Relig. veterum.

z) Conf. Notas Lud. de Compiegne ad hunc Tract. p. 51. a) Bochart. Hieroz. p. 587. initio. River. Exod. 12. 22. p. 904. Spenc. Leg Rit. p. 1. p. 358. Gezel. annot. ad Lev. 14. 4. & 6. Gerhard. Loc Th Tom. 3. p. 182.

Rom. p. 289. & alios. *b*) In lustrationibus namque frequens & multa fuit gentilium καθαρζηλία, de qua Joh. Lomejerus, Sheringham ad cod. Joma, Seld. de Synedr. lib. I. c. 10. p. 398. & alii fuse scripserunt. Hyssopo tamen usos fuisse gentiles, nuspiam legi, nisi in Bartholomæo Anglico: *Hyssopus*, inquit, *tantæ auctoritatis herba fuit apud veteres, ut sine ipsius aspersione se purificari non posse in delubris reputarent.* Et hoc Plinium dicere idem asserit, quod non dubito, quin sit falsissimum. Ethnicorum vero superstitioni nihil, hac in parte, concedunt Romani hodierni, & quotquot eorum ritibus tenentur. Vid. du Fresne Gloss. Latin. in *Hyssopo*, p. 823. Hinc nomen *Hyssopo* apud Germanos papizantes: *Kirchen-Isop*, *Kloster-Isop*. Joh. Bauhin. Hist. Pl. part. III. p. 274. Matthiol. in Dioscor. 471. Tabernæm. Part. II. p. 81.

1. Reg. IIII. 33. describitur *Hyssopus* בקיר, hoc est, *in muro* nascens, vel, ut volunt alii, *circa* vel *prope* murum, quamquam, in muris nasci herbas, impossibile non sit. *c*) Neque periculum est, ut propterea necessario statuenda sit planta parietaria, h. e. quæ extra *parietes* nasci non possit. Quandoquidem multæ, quæ in muris germinare possunt herbæ, alia feliciora loca nactæ longe lætius & abundantius propullulare soleant.

Quod idem evenire arboribus pulchre differit Auctor libri Cosri p. 85. כאשר ימצא עובד האדמה אילן שפריו טוב במדבר ומעתיק אל אדמה נעברת מטבעה שיצליח בה בשרש ההוא ומגדלו שם וישוב פרדסי אחר שהיה מדברי וירבה אחר שהיה מעט שלא היה נמצא אלא בעת שיזדמן ובמקום שיזדמן: *Quemadmodum sæpe videmus agricolam, si inveniat in loco inculto arborem, cujus fructus sunt boni,*

b) Stuck. Op. To. 2 p. 117. Lomej. de lustrat. c. 34. p. 238. Scacch. Myroth. II. c. 30. Saubert. de sacrif. c. 17. *c*) Boch. Hieroz. Part. I. p. 590.

ni, eam feliciter transplantare in terram cultam, ibi fovere, ejusq; curam gerere, ut hortensis fiat, quæ antea erat silvestris; multiplicetur, quæ antea erat rara; quia scilicet non reperiebatur, nisi fortassis aliquando, in hoc vel illo loco, fortuitò. Sic *hyssopum* vulgarem s. officinarum, quem in hortis colimus, in Carniola & comitatu Goritiensi, monteque Salvatino, nasci, auctor est Matthiolus in Dioscor. p. 470. Quæ mitescat si transplantetur in hortis, fiatque similis hortensi, exuta silvestri natura. Eandemque Jenæ in montibus reperiri, scribit Valerius Cordus annot. in Dioscor. Lib. 3. c. 30. In Narbonensi Gallia, & apud Vallesios sponte oriri, tradit Gesnerus Hort. Germ. p. 262. In Italia & monte Caballo agri Belunensis, Joan. Hieron. Zanichelli in Opusc. Botan. p. 48. Et in monte Summano territorii Vicentini, idem p. 71.

Salomon, regum sapientissimus, præter alia naturæ admiranda, plantarum indolem investigando regias curas distinxisse legitur. Ex his *hyssopus*, herba, ut ostendimus, Judææ indigena, expresse nominatur. E loco ortus facile perspicitur, non fuisse *hyssopum* ex illis, quæ superba specie oculos animosque hominum attrahant, & delectent; sed ex multitudine aliquam, cui sua virtus & aptitudo sufficeret, ut in sacros consecraretur usus, quibusvis inde Tulipis, & Hyacinthis præponenda.

Sunt, qui herbarum omnium minimam, humillimam, & vilissimam statuant, utpote oppositam Pino, vel, ut volunt, cedro, ob magnitudinem sacris scriptoribus plurimum celebratæ. At certe si omnium minima plantarum esset hyssopus, ne aspergillo quidem, in sacrificiis usurpando, idonea fuisset. Haud ita stricte accipienda est hæc oppositio, ac si cedrus maxima omnium esset arborum, & hyssopus minima her-

barum, quod neque dicit textus noſter, neque experientia confirmat. Salva itaque oppoſitione, exactam illam, quam volunt, menſuram inſuper hic haberi poſſe exiſtimamus. Cum *cupreſſo* lenta *viburna* componit Mantuanus vates, quæ tamen inter ſtirpes minimæ non ſunt. In epigrammate Luciani legimus, *quercus*, & *platanos* maximas a ventis proſterni, *ſcirpos* vero, & *malvas* everti non poſſe; tamen neque quercus, vel platani altiſſimæ ſunt arborum, neque ſcirpus, & malva minimæ herbarum. Contra neque opus eſt, ut hyſſopum arborem fingamus, quod arbitrentur nonnulli arborem arbori in hiſtoria Salomonis opponi, ut planta plantæ reſpondeat in *genere*. *d)* Dicunt Hebræi proverbio: יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז *Sit homo lenis inſtar arundinis, nec ſit durus inſtar cedri.* Ubi neminem dicturum arbitror, *cannam* eſſe arborem, quia opponatur *cedro*. Senſum divinæ ſcripturæ eſſe puto: diſſeruiſſe Salomonem non tantum de arboribus, ſed etiam de herbis, ne illis quidem omiſſis, quæ, quod ubique germinent, ſoleant, ut viliores, contemni. Quo ſenſu R. Joſeph Hyſſopæus in epithalamio pulcherrimo, quod filio ſcripſit, ita locutus eſt, vertente Reuchlino:

Sum byſſopus, at ſunt noſtra verba cedri.

Neque illis, ex Rabbinorum gente, accedimus, qui arbores, & herbas medicinales hic ſolas intelligunt, *e)* quaſi cæteræ omnes nullius eſſent pretii, & proinde cura Regii Philoſophi indignæ: cum conſtet, innumeras plantas, præter medicinam, virtutibus gaudere prorſus ſtupendis, ad vitæ humanæ tum commoditatem, & uſum, tum etiam delectationem. Accedo ad locum Joh. cap. XIX. verſ. 29.

Illi

d) Rivet. in Exod. 12: 22. Salmaſ. Hyl. Iatr. p. 19. F. *e)* R. Salom. & R. Levi B. Gerſ.

Ubi verba Evangeliſtæ ſunt: σκεῦος ἦν ἔκειτο ὄξους μεστόν. Οἱ δὲ, πλήσαντες σπόγγον ὄξους, καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες, προσήνεγκαν αὐτὸ τῷ στόματι. Cum his conferendus eſt Matthæus cap. XXVII. v. 48. Καὶ εὐθέως δραμὼν εἷς ἐξ αὐτῶν, καὶ λαβὼν σπόγγον, πλήσας τε ὄξους, καὶ περιθεὶς καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτόν. Et Marcus cap. XV. v. 36. Δραμὼν δὲ εἷς, καὶ γεμίσας σπόγγον ὄξους, περιθείς τε καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτόν.

Illud περιθέντες, quod in Johanne legitur de *hyſſopo*, & in Matthæo & Marco de *calamo*, ſive bacillo, cui ſpongia fuerit impoſita, nulla facta hyſſopi mentione, interpretes mirum in modum turbavit. *Hyſſopus* itaque plerisque idem eſt apud Johannem, quod Matthæo & Marco *calamus*. Salmaſius de Homonymis Hyles Iatricæ p. 19. *Hyſſopum Johannis eundem præbet uſum ſuſtinendæ Spongiæ, quem Matthæi canna, vel harundo. Labor omnis fruſtra ſumitur in alia ſolicitanda expoſitione. Quicquid præter hoc ad interpretationem illius loci excogitaverit, ſemper aliquam contradictionem recipiet, aut abſurditatem impinget.* Rurſus: *Quodcunque fecerit, & licet in omnia tete vertas, probabilem aliam verbis Evangeliſtæ explicationem applicare non poſſis, præter eam, quæ ὕσσωπον pro calamo, vel virga hyſſopi, cui alligata erat ſpongia Chriſto porrigenda, accipit. Ibi ὕσσωπον locum plane occupat καλάμου, cujus eandem ad rem uſus apud alium Evangeliſtam.*

Rationes, quibus hanc ſententiam fulcire conantur, plurimas afferunt, ſed tales, ut iis reſpondere non ſit difficile. I. Hyſſopum Auctori libri Regum, & Joſepho in hiſtoria Salomonis δένδρον dici. *f*) Unde concludunt, ex hyſſopo arbore bacillum fieri potuiſſe, cui ſpongia fuerit aptata. Ejusmodi autem hyſſopum in rerum natura adhuc quærunt, nec inveniunt. Locus

f) Salm. Hyl. Iatr. p. 19. Caſaub. Exerc. in Ann. Bar. 568.

qui e Josepho citatur, Antiq. lib. VIII. cap. 2. ita habet: Κατ' ἕκαστον γὰρ εἶδος δένδρου παραβολὴν εἶπεν, ἀπὸ ὑσσώπου, ἕως κέδρου. Quæ ex sacro scriptore 1. Reg. 4. 34. palam sumta sunt. Scripsit uterque Hebræorum more, quibus arboris vocabulum latissimæ fuit significationis, & non tantum δένδρεα μακρὰ, sed etiam frutices, & herbas complexum est, veluti *linum* Jos. 11. 6. *sinapi*, Matth. XIII. 31. Quid, quod Hebræi etiam *triticum* inter עיצים referant, quia duo panes agitationis e tritico fieri, & tanquam novum munus pro fructibus arborum, Domino offerri jubentur Lev. XXIII. 17; & חטה *triticum*, arborem vetitam statuat doctor quidam apud Bartenoram, ad Tract. Rosch Hasschana c. 1. §. 2. Tamen Aben Ezra Rabbinus, si quis alius, lingvæ, & antiquitatis Hebrææ peritus, non dubitat hyssopum inter plantas imbecilliores referre, vel ideo potissimum, quod opponatur cedro. *g*) Cui consentiunt Hebræi omnes.

Huic argumento non dissimile est: *hyssopum inter ligna censeri apud Rabbinos.* Tract. *Shebiit* c. VIII. §. 1. *Parah* c. XI. §. 8. Equidem usos fuisse hyssopo loco lignorum, facile credam, cum soleant homines ubique locorum, præsertim lignorum penuria laborantes, φρυγανίζεσθαι, h. e. foris quærere omnis generis frutices, spinas, & herbas, (immo etiam alicubi stercora animalium) quæ igni alendo conducere possunt. Vid. Pauli historiam Act. XXVIII. 3. & Herodianum de Severi apotheosi lib. IIII. c. 2. Sane Hierosolymitanis plane hoc necessarium fuit, quibus, ut etiam vicinis, summa erat inopia lignorum. *b*) In itinere inter *Suez* & *Tor*, præter *genistarum* virgulta, nihil reperiunt viatores, quo cibos coquant, *& en general dans toutes ces regions meridionales, il n'y a point de bois de chaufage, &*

on

g) Ab. Ezr. Ex. 12. 22. *b*) Reland. Pal. p. 313. Thevenot. Voyag. P. II. 516.

on ne trouve que des broſſailles en quelques endroits, dont on ſe ſert à faire cuire le ris, ut refert Tavernier Voyag. lib. II. p. 163. Apud Judæos ne ſarmenta quidem, niſi pretio perſoluto, colligi poterant. Tract. Peah. c. III. §. 6. Quemadmodum etiam apud Romanos quondam. Cato. R. R. p. 29. *Virgas, & ſarmenta, quæ tibi uſioni ſupererunt, ſi vendere nequeas, in ſegete comburito.*

Malvam arboreſcere dicunt; ergo & hyßopum forte altius alicubi exceſcere. Forte ſcilicet argumentum! illam viderunt, & deſcripſerunt botanographi; hyſſopum arboreſcentem, ex innumeris peregrinatoribus, qui ſtirpium perquirendarum cauſa meridionales, orientalesque orbis plagas adiverunt, nemo obſervavit in hunc usque diem. Unde temere affirmat Joh. Clericus notis ad Joh. XIX. 29. *Cette herbe eroit en Judee comme un arbrisseau, de ſorte, qu' on pouvoit ſe ſervir de ſa tige, comme d' un petit baton.* Equidem longe aliter hyſſopus ab Arabibus deſcribitur in antecedentibus.

Porro, in oriente hyſſopi appellationem vagam eſſe, & pluribus tribui plantis; fieri igiturvix poſſe, quin aliqua earum virgam, vel thyrſum habuerit, uſum ac vicem *baculi præbere idoneum.i)* Reſp. Hyſſopi appellationem apud Orientales & Europæos, ex rerum botanicarum ignorantia, circa plures plantas vagatam fuiſſe conſtat. Sed dudum vagari deſiit, poſtquam dies, & inquirentium induſtria imperitorum hallucinationes detexit. Quo autem modo variis plantis hactenus tributum ſit hyſſopi nomen, jam oſtendimus in antecedentibus, ſimulque docuimus, nullam illarum vel ad hyſſopi familiam pertinere, vel eſſe tantam, ut uſum ac vicem perticæ ſuppeditare queat.

Pergunt objicere: In Tract. Succah fol. XIII. 1. *inter mentionem cannarum, & ſurculorum, quibus obtexerunt*

i) Salmaſ. Hyl. Iatr. 19. Spenc. Leg. Rit I. 358.

runt Judæi tentoria in festo tabernaculorum, memorari etiam hyssopum. k) Resp. Hyssopo locum ibi dare poterant vel ob ornatum, vel ob gratum odorem, vel certe ob dignitatem sacræ apud illos plantæ.

Rursus: quod Johanni Evangelistæ hyssopus, id Arabi interpreti esse قصبة *Arundinem.* Syrum quoque apud Johannem baculum intellexisse. In veteri versione Italica esse: *un bastone d' hissopo.* Atque sic in Hispana, & in Gallica editione Montensi: *au bout d' un baton d' hyssope.* Et in versione Joh. Clerici: *Autour d' une tige d' hyssope.* Cæteros plerosque interpretes eodem sensu, licet verbis non æque omnes perspicuis hunc locum vertisse. Ita statuere viros eruditissimos, Calvinum, Grotium, *l)* Salmasium, Casaubonum, Gerhardum *m)* Lamium, Joh. & Dan. Clericos, &c. & ex antiquis Origenem &c. Textum Johannis esse evidentem; memorari tria, ὄξος, σπόγγον, & ὕσσωπον, vel κάλαμον, i. e. caulem hyssopi, qui esset loco baculi. Crucem Christi altiorem non fuisse, quam ut homo adultus mediocris longitudinis, bacillo, & brachio in altum porrecto, ad os sanctissimi Servatoris pertingere potuerit; & falli pictores, in equo sublimem pingentes eum, qui latus Christi hasta transfodit. Resp. Meras esse conjecturas, ex solo hoc natas præjudicio, ὕσσωπον in Johannis Evangelio idem prorsus esse, quod in cæteris Evangelistis est κάλαμος. Quod cum concoquere, & conciliare nequirent plerique interpretum, mirum non est minus perspicuas videri eorum versiones. Qua-

k) Lightf. II, 675. Othon. Lex. Rabb. 249. *l)* Grot. Ann. in N. T. *m)* Gerhard. Harm. pass. Dom. c. 17. p. 798. 802.

Quapropter cum rei veritate convicti nonnulli asserere non sustinerent, tantam uspiam produci hyssopum, quæ ad os Servatoris in cruce sitientis spongiam aceto gravidam perferre potuerit, alia via incedendum erat. Tibi ergo, Doctissime Camerari, ut nodus uno ictu secaretur, emendandus erat textus Evangelistæ, ut pro ὑσσώπῳ legeres ὑσσῷ, *pilo vel veruto.* Sed negat Heinsius, & dictat: ὑσσωτῷ, *hasta*, quamquam antea fluctuabundus, aliud conjectasset *n).* O! quanta audent Grammaticorum filii! Quid autem alii literarum duces? Casaubonus Exercit. Baronianis p. 569. *Camerarii emendationem, ut erudite adinventam, laudo, veram tamen non puto.* Post pauca inculcat *periculum mutandi vel minimum apicem in libris sacris, ubi præsertim constat de vulgatæ lectionis vetustate.*

Altera igitur, & haud dubie verior, est sententia eorum, qui in Johanne hyssopum herbam intelligunt, non ex hyssopo baculum, quo ad os domini sustolli deberet spongia, quod instrumentum sub verbo περιτήνεγκαν facile intelligi possit. Quemadmodum autem in Johanne *calamum*, ita in Matthæo & Marco *hyssopum* supplere nihil vetat; cum neminem fugiat, referri nonnunquam ab uno Evangelista, quod ab altero sit omissum *o).* Certe neque spongiæ, neque hyssopi, neque calami meminit Lucas. Itaque verbum περιθεῖναι dici a Johanne de *hyssopi* fasciculo spongiæ involvendo, ab aliis autem Evangelistis, de calamo, cui spongia, cum hyssopo, esset imponenda, nihil prohibet. Usus est Johannes verbo περιθεῖναι de hyssopo, quia rei describendæ conveniebat maxime. Cæteri Evangelistæ eodem usi sunt de calamo, eandem ob caussam. Non erat aliud quo simplicem illum actum *circumponendi* vel spongiam

n) Heins. Aristarch. p. 513. *o*) Conf. D. Cyrill. Alexandrin. in Evang. Joh. Lib. VII. c. 35.

hyſſopo, vel utrumque calamo, neque promtius eſſet neque commodius, neque magis neceſſarium. Scribebant ſancti Evangeliſtæ ut loquebantur, verbis vulgo notis, non inuſitatis, non anxie quæſitis.

Nihilominus tamen Doctiſſ. Heinſio textus Johannæus videbatur emendandus ut pro ὑσσώπῳ reponeretur ὶσυπος, *lana ſuccida, vel ſordida;* cum obſervet Henr. Stephanus in Theſ. binas illas voces, ὕσσωπον & ὅισυπον, multis locis apud auctores tam Græcos, quam Latinos, errore ſcribarum, eſſe permutatas. Quamquam autem ſic ſtatuendo valde aberraverit Heinſius, tamen tunc temporis judicavit, hyſſopum quidvis potius aliud eſſe Johanni, quam calamum, aut baculum. De Heinſiana hac emendatione, quid Salmaſius? *Peſſima*, inquit, *omnium conjectura, quæ noviſſima exiit, quamvis a magno viro ſit, qua ὕσσωπον pro ὅισυπον intelligitur* &c. Et mox: *Miror placuiſſe erudito viro, contra omnium librorum, & hominum antiquorum auctoritatem:* πλήσαντες σπόγγον ὄξους, καὶ ὅισυπον περιθέντες.

Bochartus pariter hyſſopinum baculum minime ferens herbam intelligi voluit. Sed male caſum mutavit, & pro ὑσσώπῳ legendum cenſuit ὕσσωπον. Ne ſcil. idem eſſet caſus cum καλάμῳ, quod cæteri habent Evangeliſtæ. In quo præeuntem habuit Salmaſium, qui ὅισυπον propoſuerat. Quaſi vellet Johannes: περιθέντες ὑσσωπον σπόγγῳ, *poſuerunt hyſſopum circa ſpongiam*: quæ explicatio eſt violenta; contraria vero maxime naturalis, cum ſponte ſe offerat accuſativus σπόγγον, ex ingenio lingvæ, & phraſeos, hic ſubintelligendus, & repetendus, ut ſit: περιθέντες (σπόγγον) ὑσσώπῳ, i. e. περὶ ὕσσωπον, quomodo Græci nonnunquam loquuntur. Vid. Geneſ. XLI. 42. Mirum eſt, ſententiæ Bochartianæ ex interpretibus prorſus adſtipulari Anglo-Saxonem: *Hi bevunden*

bevundon ane ſpingan mit yſopo. Obvolverunt ſpongiam hyſſopo.

Sunt qui velint, hyſſopum ad hoc adhibitum fuiſſe, ut eſſet loco fili, ſ. lini, quo ſpongia ad calamum alligaretur. Sed præterquam quod hyſſopus, utpote fragilis & tenera, inter viminales ſtirpes nuſpiam legatur, etiam dixit Evangeliſta, ſpongiam hyſſopo, non autem hyſſopum ſpongiæ circumdatum fuiſſe.

Simpliciſſime dicitur, Domino in cruce patienti porrectam fuiſſe ſpongiam aceto plenam, cui implicatus eſſet hyſſopi faſciculus, ita, ut ſpongia in medio ſui hyſſopum contineret, Joh. XIX. Addunt Matthæus & Marcus, non nominato hyſſopo, ſpongiam impoſitam fuiſſe arundini, quam Johannes omittit arundinem, cum illa alioqui per ſe intelligatur, ſicut diligenter annotatum Caſaubono Exerc. 16. ad ann. Bar. p. 568. & 569. *Quod ait Johannes de ſpongia,* καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες, poſtquam illam Hyſſopo circumdediſſent, *ex Matthæo explicabimus, ut monet Auguſtinus, & ita accipiemus, quaſi dixiſſet Johannes, aptarunt ſpongiam hyſſopo, quod erat ſummæ arundini alligatum; itaque & ſpongiam & hyſſopum concinnarunt: ut poſtquam extremum arundinis ori Chriſti eſſet admotum, quicquid ſugeret liquoris, abrotoni* (immo hyſſopi) *amaritudine magis magisque inficeretur. Hæc explicatio ad Auguſtini, Nonni, & aliorum Veterum interpretationem proxime accedit; & lectionem omnium codicum, atq; omnium ſeculorum ſervat.* Itaque in verſione Æthiopica legitur:

ወቦቱ፡ሀዎ፡ገጾ፡ብሒኣ፡ጾኡኣ፡ወ
ጾልኡ፡ሰፍንገ፡ብሒለ፡ወቈጽለ፡ሀቦ ሱ፡
ወአሰሩ፡ደበ፡ሕፅፐ ፡ *Et erat ibi vas aceto plenum, & impleverunt ſpongiam aceto, ac foliis hyſſopi, & ligarunt ſuper arundinem.*

Certe non alio sensu locum Johannis exposuerunt B. Patres, Augustinus, Chrysost. Nonus & Theophylactus. Joan. Deodatius Italus, S. Literarum interpres doctissimus ita vertit: *Coloro adunque, empiuta di quell' aceto una spugna, & postala intorno a dell' isopo, gliele porsero alla bocca.*

Ante Deodatium vero, doctissimum Botanographum Fabium Columnam, idem statuisse reperio, in minus cognitarum, etiam rariorum nostro cœlo orientium stirpium Ἐκφράσει, ed. Romæ 1610. 4. part. 1. cap. 14. p. 689. *Quapropter hallucinari videntur ii, qui plantarum rerumque naturalium inconsultis auctoribus hyssopum pro arundine, aut, ut alii tradiderunt, pro vimine aceptum fuisse scripserunt a Pharisæis, ut scil. spongiam aceto plenam hyssopo imponerent, ut extollere possent, & ori Salvatoris nostri in cruce clavis affixi facile offerre possent: vel, ut alii, spongiam aceto plenam hyssopi ramulis arundini colligarent, staminis vice eo utentes. Neutrum quidem sua brevitate efficere aptum est, nec ab aliquo naturalium rerum scriptore unquam hyssopum aliud, nec idem magnitudine adultius descriptum invenitur. Nec naturaliter, aut cultu adhibito, etiam ita adolescere potest, atque calidioribus locis, adeo minor & brevior exoritur. Iccirco non alia de caussa, nostrâ sententiâ, hyssopum a spongia plena aceto, circumdatam, oblatum fuisse Domino nostro in cruce censemus, nisi ut illius amarore, non minus ac felle, os ejus atque palatum gustu teterrimo afficeretur. - - Quo autem ligno superposuissent hyssopum spongia circumdatum Pharisæi, parvi fecit D. Joannes altiora cogitans* &c. Adquiesco igitur in hac explicatione: nefarios scil. homines hyssopi fasciculum spongiâ aceto plenâ circumdedisse, atque hæc sic compacta calami summæ parti circumposuisse, orique Servatoris admovisse, ut aceto, simulque hyssopo, amara herba, duplicato quasi incommodo, Domino ægre facerent, illuderentque.

Hyssopo igitur data cum aceto, impleta est Davidis Prophe-

Prophetia Pſ. LXIX. 22. ויתנו בברותי ראש ולצמאי ישקוני חומץ: *Dederunt in eſcam meam* Rosch, *& in ſiti mea propinaverunt mihi acetum.* ראש, ut aliis ſcripturæ locis de rebus quibusvis, & herbis præcipue teterrimi deſpuendique ſaporis, uſurpatur: Ita heic *hyſſopum*, amaram ſtirpem, ſignificat, quæ Chriſto, inter ſummas paſſiones, in cibum eſſet offerenda. Etenim de cibo non minus, quam de potu Chriſto Servatori præbendo vaticinatur David, ut agnoſcunt etiam veteres. Lactantius de Vera Sap. Lib. IIII. *Dederunt ei cibum fellis; & miſcuerunt ei aceti potionem.* Item: *Aceti enim potus ac fellis cibus acerbitates & amaritudines in hac vita ſectatoribus veritatis pollicebatur.* Et mox: *Illiusmodi potus & cibus in os Doctoris noſtri veniens preſſurarum nobis ac laborum, & miſeriarum præbebat exemplum.* Et Sibylla apud eundem:

Εἰς δὲ τὸ βρῶμα χολὴν, εἰς δίψαν ὄξος ἔδωκαν.

Ex hiſce pateſcere arbitror, ſatis lubrico niti illos fundamento, qui *hyſſopum* quovis modo proceram efficere ſtudent, ut baculum, vel perticam inde fabricentur, quæ ſit eadem cum calamo, quo dicunt Evangeliſtæ, ſpongiam ad os Domini in cruce pendentis, perlatam fuiſſe.

Atque hæc antiquiſſima illa de *hyſſopo* quæſtio eſt, Caſaubono judice, *adeo difficilis ad explicandum, ut videatur Elias expectandus, qui certi aliquid nos doceat.* Exercit. Baron. p. 567. Qua, pro noſtro modulo, breviter ſimpliciterque propoſita, ad alias S. S. ſtirpes conſiderandas nos convertimus.

II.

Descriptio
CATARACTARUM in CASCAWARI LAPONIÆ,

AUCTORE

OLAVO RUDBECK, Fil.

SUb nomine CASCAWARI appellatur mons quidam in Lapmarkia Lulensi, qui haud procul a Ketiowari seu antiqua Argenti-fodina, sita inter hoc Cascawari & magnum Wallawari, ad duo nempe milliaria cum dimidio ab ipsa Ustrina distat.

Videtur Cascawari nomen illud sortitum esse a *gaski* vel *gâski* Lapon. cataracta, & *wari* Lapon. mons, idem ac הר *har* vel *harr* Hebr., prout *gâski* a געש *gaesch* Hebr. dicitur de aquis commotis & undas præcipitantibus; confer. Jerem. 5: 22. indeque *gusa*, *göſa*, Island. effundere aquam; *gusu*, Germ. ant. v. Palthen. anim-adv. in Tat. p. 365. quibus apprime convenit Gallicum vocabulum *cascade*, cataracta, ut *cascante* vel *che casca*, Ital. labens, delabens, qui labitur.

Hic mons Cascawari inter altissimos quidem non est, attamen ita editus, ut nubes prætervehendo eum radant, pariterque nives per totam fere æstatem obtegant. Ex qua nive, in aquam soluta, rivulorum instar, duo rami sive alvei propullulant, deorsum labentes, atque a citeriori montis parte formantes duas cataractas, quæ de monte, parietis instar, ab hoc latere, prærupto, undas præcipitant, Harum una cataractarum montem ipsum, cum ad medium ejus pertingit,

tingit, ſeptem aut octo ulnarum ſpatium perfodit, adeo ut ea non compareat, antequam hoc foramen emenſa, magno aquarum ſtrepitu terram verſus prorumpit, tali impulſu atque pondere ſuo profundam cavitatem efficiens: unde aqua retro exſiliens poſtea decurrit.

Ad dextrum montis latus oppoſita eſt huic, qua defluvium, ad ſiniſtram labanti aquæ, altera ejusdem longitudinis & latitudinis cataracta, quæ lapſu quidem illi parallela eſt, & ſimilis, niſi quod rupem non ſubeat. Utraque vero propriam in monte cavitatem meatumque attritum ſervat. Ex hac aqua montana, verno cumprimis tempore, vehementer æſtuante, inſuper factum eſt, ut eadem anterior montis pars penitus glabreſcat, nullumque gramen nec ulla herba per longum ibi tractum inveniatur, imo nec ſubtus, usque quo minores cataractæ continuatæ fuerint; prout ex hujus rei iconiſmo melius pateſcit.

Qui porro tranſitum fecerit a primis maximisque hiſce cataractis ad minores plurimas ex illis enatas, primo deprehenſurus eſt decem ejusmodi, una cum majori ac latiori cataracta, quæ iterum parvo terræ ſpatio, octo circiter aut novem ulnarum humo lapidibusque contegitur; mox vero ingenti fremitu proruens, tres alias, laterali non numerata, cataractas gignit. Quando autem ultimam harum effecerit, in duos ſe partitur ramos, quorum ſiniſter in tres alios abit; indeque pauliſper ſub terra manans, poſt ſui ortum, dextro jungitur, qui tot interea lapſus ſubiit. Jam coiens uterque ramus, in quinque alios iterato diſpeſcitur, qui adſpectu delectabiles & mirifice venuſti ſunt, præſertim duo poſtremi; horum quippe aqua nunc magis dilatata per quatuor diverſos lapſus decidit, aliquali murmure petram quandam exiguam delambens:

Inde

Inde majori intervallo ad horizontis planum excurrens, cum alia jungitur cataracta, quæ inter memoratum montem protruditur, aliumque illi ad latus positum, e cujus vertice arctatus a summo, ad imum vero latior quidam alveus in hanc cataractam, post multos flexus incidit, parvam in medio reliquens insulam; tandem vero in primum supra nominatum rivum se exonerat.

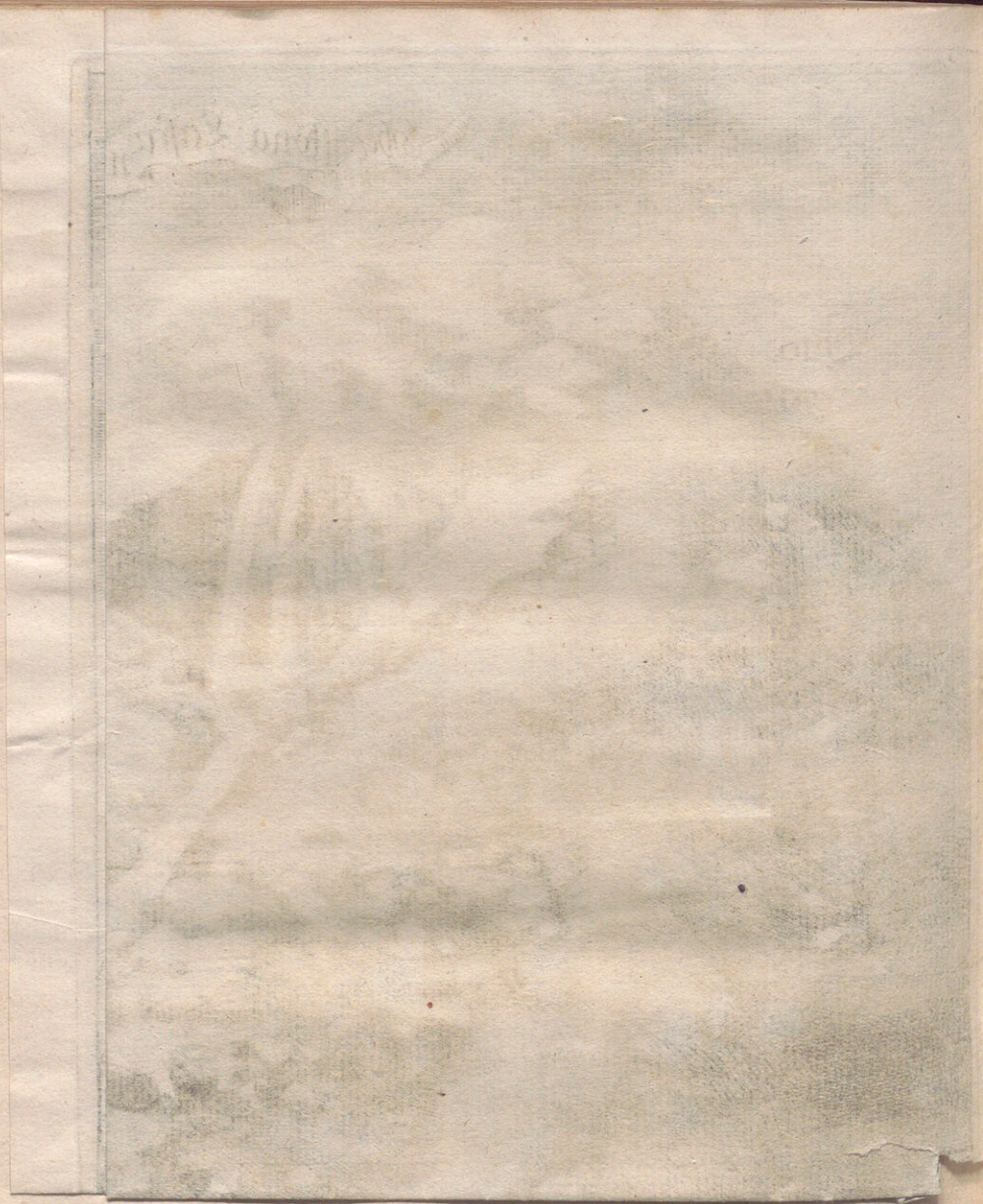
Supra primas maximasque cataractas, sive partem montis asperiorem ac herbis denudatam, aliud porro montis culmen prominet, venustate sua & viriditate perquam conspicuum, in quo tres nivei aggeres exigua mole, & marginibus vi assilientis aquæ sensim detritis & inæqualibus; Imo supra hoc aliud quoque dorsum adsurgit, rotundum, amœnum & viride. De cætero, glabra illa, cujus supra mentionem feci, montis planities, peculiari gaudet talci specie, quæ ad tactum lævis est, atque saponi Veneto colore & specie similis.

Ad eandem hanc plagam, magnus etjam mons comparet, nomine SEWISWARI; qui & hoc loco memorari meretur, ob vocis affinitatem cum monte *Sevo*, de quo PLINIUS loquitur Libr. IV. cap. 13. p. 233. quique non procul a montibus *Riphæis* situs dicitur. Interpres noster Nicolaus Andreæ narravit, famam esse, Gigantes ibi sedes habuisse, atque tam inter se, quam cum aliis conflixisse. In quantum autem hic mons sedem ac domicilium illis præbuerit, cum Hebr. שיבה, i. e. habitatio, domicilium, ut 2 Reg. XIX. probe congruit.

Sed hac vice hæc sufficiant.

III.

Uhr Kona Lasca wari Wattu fall
Admirabilis Cataracta Cascavarl ensis.

III.

III.

NUMMI SYMBOLICI,

Quos Anno 1734. Holmiæ cælavit *JOHANNES CAROLUS HEDLINGER.* EQUES.

1. GVST. CRONHIELM. COM. REGNI. SVEC. SEN. PRAES. ET. ACAD. VPS. CANC. Effigies viri illuſtriſſimi, & per annos bene multos Collegii, cui Legum renovandarum cura commiſſa fuerat, Præſidis, Senatoria induti purpura.

OB. CVRAM. EMENDATIONIS. LEGVM. Codex Fridericianus cubo impoſitus. *In exergo:* HONORI. VIRI. ILLVSTRISSIMI. ORDINES. REGNI. SUEC. DICARVNT. 1731.

Scilicet prodiit demum nummus hoc anno, quo etjam iidem Ordines, in comitiis, Reginæ Clementiſſimæ, in regno adminiſtrando, dum Auguſtus Conjux hæreditarias ſuas provincias viſeret, ſuſpicientes pietatem & prudentiam, ſequens cudi fecerunt numisma:

2. VLRICA. ELEONORA. D. G. REGINA. SVECIÆ. Caput Reginæ diadematum.

SEMPER. EADEM. DUX. FIDA. Borealis globi cœleſtis pars, in qua potiſſimum polaris ſtella coruſcat. *Infra legitur:* MATRI. PATRIAE. REGINAE. OPTIMAE. REGE. ABSENTE. REGENTI. A. AER. C. MDCCXXXI.

3. FRIDERICVS. D. G. REX. SVECIÆ. Caput Regis.
Aversæ partis inscriptio est:

PALATIVM HOLM.
SPLENDORI AC PERPETVIT.
REGNI SVETICI SACRVM
AVCTORITATE CAROLI XI.
EXSTRVI COEPTVM
SVB CAROLO XII. CONTINVATVM
AT MOX PER BELLI CALAMITATES
ALIQVANTISPER INTERMISSVM
TANDEM PERFECTIONEM A FRIDERICO
EXPECTAT.
QVI PRÆSENTIBVS REGNI ORDINIBVS
PRIMVM LAPIDEM
AREÆ PORTICIBVS ORNANDÆ
FELICITER POSVIT
MDCCXXXIV.

4. FRIDERICVS D. G. REX SVECIÆ. Caput Regis;
cui in parte opposita hæc adduntur verba:

AREAE EXTER.
AEMVLATVRAE
SPLENDOREM PALATII
QVOD
CAROLVS XI. INCHOAVIT
FRIDERICVS ABSOLVIT
IPSE PRINCEPS OPT.
PRIM. POSVIT LAPIDEM
STOCKHOLMIAE
ANNO ORB. REDEM.
MDCCXXXIV.

Memo-

Memorati nummi, quorum ille est maximi moduli, hic minimi (*jetton*), una cum monetis omnis generis & metalli, quas Sereniſſimus Rex noſter ſignari fecit, fundamentali lapidi, qui ex Oſtro-Gothia provincia marmore viridi nobili, huc allatus erat, in maxima hominum frequentia die 4. Decembris immittebantur.

IV.

DANIELIS TISELII PAST. HAMMAR.

Ytterligare Fœrſœk och Siœ-profwer uti WETTERN.

i. e.

Ulteriores Obſervationes & Experimenta in Lacu WETTERO.

STOCKHOLMIÆ, typis Hartwigi Gercken. 1730. 4. pp. 112.

ADeuratam Wetteri Lacus deſcriptionem, ab eodem Clariſſ. & Rever. Dn. Auctore A:o 1723 editam (*), non ſine favore & voluptate exceperunt Eruditi, ſibi pollicentes induſtria & ſtudio indefeſſi hujus Obſervatoris tandem futurum, ut in rationes phænomenorum, quæ in hoc Lacu percipiuntur, majori

(*) Vid. Vol. I. Act. Noſtr. p. 471.

jori fiducia inquirere liceret, variaque in Hiſtoria Naturali Patriæ detegerentur. Horum ergo deſideriis & communicatis in memoratam Deſcriptionem animadverſionibus excitatus Cl. Auctor, ut in Præfatione ipſe fatetur, majori cura & diligentia, poſt facta experimenta, ſtuduit in hoc Libello ſuam de Wettero ſententiam ſtabilire. Huc vero potiſſimum tendit opera Auctoris præſenti tractatu, ut dubia ſibi ab Experientiſſ. dum in vivis fuit, Med. Doct. & Colleg. Med. Aſſeſſore *Petro Martino* propoſita reſolvat. Literas ergo Experientiſſ. Viri ad ſe datas a pag. 11. ad 22. incluſive integras exhibet. Totum vero tractatum diſpeſcit in tria Capita.

Cap. I. Continet *brevem enarrationem & explicationem axiomatum, quibus in Deſcriptione Wetteri uſus eſt.* Monet ſcilicet varia & ſumtuoſa experimenta ſibi occaſionem dediſſe exiſtimandi, omnes lacus profundiores & patentiores, in quorum fundo & litoribus ejusmodi mineralia & foſſilia, ut in Wettero, reperiuntur, concurrentibus aëris ſubterranei & atmoſphærici vario pondere & elaſticitate, nec non caloris diverſa activitate, ſimilia plerumque exhibere phænomena. Explicatis deinde hujus hypotheſeos momentis, ſequentia proponit corollaria; 1:o Aquas Wetteri propria indole & ſua quaſi ſponte ejusmodi incrementa & decrementa excitare non poſſe, quum aquæ in fodinis Metallicis ſtagnantes pares non edant effectus. 2:o Neque halitus mineralo-metallico-ſulphureos, qui ductum aquæ vel aëris ſubterranei ſequentes cum Wetteri aquis commiſcentur, ſolos poſſe ad ſenſum mutare ſuperficiem Lacus. 3:tio Quamvis, ſi erumpit aër ſubterraneus, minuto ſimul pondere atmoſphærico, creſcant aquæ Wetteri ad unum

num alterumve digitum, idque haud raro octies vel decies menſe; has tamen cauſlas non ſufficere putat ad producendam maximam Lacus intumeſcentiam, quæ ab infima immo mediocri ejus ſtatione ultra 32 pollices perpendiculariter augetur. 4:to Neque calorem ſubterraneum & atmoſphæricum ſolum valere memorata efficere phænomena; ſed potius omnia hæc, quæ dixit ſymptomata in evolvendis cauſſis, quibus incrementum aquarum adſcribatur, ſollicite eſſe attendenda & conjungenda, nec acquieſcendum in exiguis & menſtruis aquarum accretionibus, ſed 5, 6, 8, immo 12. annos exſpectandum, donec generale illud & maximum incrementum & decrementum obſervetur.

CAP. II. *Methodos proponit inſtituendi experimenta & Obſervationes in Wettero, aliisque ejus generis lacubus.* Abſolvitur hoc caput 4 problematibus. In *primo* exhibet rationes inquirendi decrementa & incrementa aquarum in lacubus. In *ſecundo* oſtendit modum expiſcandi altitudinem lacus, ventis agitati. In *tertio* docet gravitatem ſpecificam aquæ indagare. In *quarto* deſcribit modum detegendi, an aqua circa fundum calidior ſit quam in ſuperficie.

CAP. III. *In propriam & internam aquarum Wetteri indolem* prolixius inquirit. Diſpeſcitur hoc caput in quinque ſectiones, ſeu partes. In quarum *prima* ex obſervationibus & ſuis & aliorum, circa diverſa Lacus litora ab anno 1723 inſtitutis, colligit aquas Wetteri æquabili undiquaque incremento augeri. In *ſecunda* variis exemplis ex Hiſtoria Naturali, tam Patriæ quam aliarum regionum deſumtis, confirmare ſtudet exiſtentiam & efficaciam aëris, in cavernis ſub lacuum fundis contenti, putans ſpirali hujus aëris

motui in ſubterraneis locis natales ſuos debere ſonitus & fragores, quos Wetterus magno cum impetu haud raro percipiendos exhibet. Memorat deinde Nautas ſibi narraſſe, bullas ex hoc aëre in Wettero ortas, ſemper fere oblique per aquas aſcendere, & verſus boreales dirigi plagas. Probaturus tandem ſonum, in atmoſphæra excitatum, per aquas quoque propagari, curioſum deſcribit modum, alicubi uſitatum, piſcandi Salmones; Piſcator malaciam deprehendens, ſcopulum nudum, & a ſe creta dealbatum aſcendit, tum, ipſe quoque albis indutus veſtibus, & tridente, nobis *Liuſter*, inſtructus, tympanum, quod ſecum tulit, leviter pulſat: Salmones hunc tumultum audientes, & alba omnia videntes, fluvium eſſe cum tumultu & ſpuma labentem ſibi repræſentant, quos ergo, cum propius ad ſcopulum acceſſere, dicto inſtrumento capit Piſcator. *Tertia ſectione* & ex Chemicis experimentis, & odore, quem tempore intumeſcentiæ ſuæ ſpargit Wetterus, & ex fontibus perplurimis tam circa litora ejus, quam in ipſo mineralibus, & aliis circumſtantiis, concludit aquas Wetterianas continere aliquam ſulphuris & vitrioli portionem. *Quartam* Capitis *partem* relinquit expoſitioni, an circa fundum habeat Lacus plus caloris quam in ſuperficie. Exiſtimat ignes cum ſcintillis & luce maxima, potiſſimum ubi aſcendit Lacus, e medio aquarum erumpentes, indicia eſſe interni, qui in hoc Lacu viget, caloris. Captis tamen Thermometro experimentis & ſæpius ad methodum, in Problem. 4. Cap. præc. deſcriptum, repetitis, invenit fundum Lacus in aliis locis eſſe frigidiorem quam in ſuperficie, in aliis eundem fere caloris gradum tenere. Sed A:o 1726 die 8 Junii, cum admodum incre-

increvit altitudo Lacus, Thermometro ad 30. & 40. hexapedarum profunditatem ſubmerſo, liquorem unum aſcendiſſe gradum obſervavit. Refert quoque ingentem muſcarum copiam in ſuperficie Lacus acervatim & inopinato nonnunquam prodire, quæ calore ſolis recreatæ & refectæ litora petunt, magno exitio gramina & folia arborum devorantes. In *quinta* tandem *ſectione* contulit phænomena Lacus cum altitudine columnæ Mercurialis in Barometro, variasque præterea obſervationes & annotationes adfert, quibus probare conatur, ſtatum atmoſphæræ phænomenis in hoc Lacu exhibendis aliquid contribuere. Inprimis vero ut notatu dignum, ſed conſtanti lege obſervatum memorat, Wetteri aquas increſcere nubilo & pluvio cœlo, ſereno autem aliquo-usque deſcendere.

Poſthæc ad finem usque Libelli ſingula momenta, ſibi a *Martino* oppoſita, excipit & reſolvit. Ex data vero occaſione erudite diſſerit, quo artificio ex vena ferri, quæ multo & craſſiori ſulphure prægnans eſt, noſtrisque *Rædbrækt* vocatur, elici poſſit, non ſine ingenti Patriæ commodo, optimi generis ferrum.

Quæ de angvillarum generatione in Cap. VII. Deſcriptionis Wetteri (*) tradidit, confirmat ulterius ἀυτοψια Fratris *Caroli Tiſelii*, rerum Naturalium peritiſſimi; nec non *Hiobi Groos*, Chirurgi, qui Ao 1726. die 8 Auguſt. circa officinas ferrarias Schoga invenerunt angvillam, cujus vertebris adhæſerunt plurima parva ova, quæ cocta facile a ſe mutuo ſeparabantur, ſaporemque, ut aliorum piſcium ova habebant. His addit Noſter neque a ſe neque ab alio, quan-

(*) Vid. Act. Vol. I. p. 476.

quantum constat, hactenus in Wettero deprehensam fuisse angvillam viviparam, quam tamen in aliis locis ideo non negat fuisse repertam, sed potius duo genera angvillarum uti serpentum constitui posse, unum viviparum, alterum oviparum.

V.

Brevis cònspectus
Arcanorum Oeconomiæ & Commercii;

Quorum Tomus I:mus Stockholmiæ anno 1730 idiomate vernaculo prodiit, Auctore
ANDREA BACHMANSON,
Consule Sveonum Ulyssippon.

CApite I:mo Clar. Auctor historiam commercii ad præsentia usque tempora pertexit; ubi de India tam orientali quam occidentali detecta simul agitur. Pyrrhon Lydus scapharum structuram primus moliebatur. Longioribus navigiis parandis operam dedit Sesostris, quem anno post diluvium 865 Ægyptia tenuisse sceptra ferunt. Anchora, rostrum, tabulata temporis progressu prodierunt, velorum insuper usu per Dædalum adinvento. Cretensibus attribuitur origo mercaturæ, quæ maxime floruit apud ipsos anno circiter 1240 post diluvium. Post hosce Rhodii Tyriique celebrantur. Collapso Romanorum imperio, negotiationis palma penes Venetos fuit, donec Lusitani atque Hispani iter ad Indias sibi aperirent,

rent. Aliquantiſper etiam apud Wisbyenſes commercii Europæi ſumma viguit; quod partim e legibus eorundem nauticis, magna prudentia adornatis, partim ex priſtino urbis ſplendore colligitur. Ad parile faſtigium poſtmodum aſcendit Bruga, civitatibus Hanſeaticis ad commercium, quod Aſianis cum Italis intercedebat, promovendum conducens: unde Manufacturis, ut loquimur, Brabantinis, ab anno circiter 1000 natales ſuos repetentibus, haut modicum incrementi acceſſit. Ars piſces ſale conditos preſſandi, anno 1400 a Pierulemio excogitata, halecum capturam plurimum promovit. Aſt Brugenſium faſtu rebellionem minitante factum eſt, ut hæc civitas privilegiis ſuis, inpoſterum Antwerpiæ, Imperatoris Maximiliani juſſu, concedendis, anno 1483 penitus exueretur.

Cap. II. docet Auctor, quid exoticam inter Suethicamque mercationem diſcriminis interſit. Deinceps pecuniarum introductionis, atque ex Aſia ad Europæos transportationis hiſtoriam tradit. Porro divitias, quas ex India occidentali Europæi ſibimet acquiſivere, per commercia cum orientalibus Indis ſuſcepta, maximam partem orbe Europæo emigraſſe memorat; obſervatque nunquam opes illis in terris permanſiſſe, ubi commercia & manufacturas ſusque deque habuerunt incolæ, quantumvis hi vel ditiſſimas metalli-fodinas tenuerint: Notat itidem, liberas respublicas opportuniſſimam ſemper ſedem mercatoribus ſuppeditaſſe; nihil etenim mercatui magis adverſari, quam coactionem.

Cap. III. memorialia ſua, Ordinibus Regni antehac oblata, exſcribit Auctor; ubi langventis Sveonum commercii cauſſa conjicitur in diſtractionem in-

teritumque conclavium, expediundis rationibus mercatoriis inſervientium, (Sveth. *Kiœpmans - Contoirens ſœndring och undergång*) cui malo, mercatorum habilium, conclaviumque rite inſtructorum, penuriam gignenti, ut obviam eatur, Regni Ordinibus trutinandum commendat Noſter, annon lege caveri oporteat, ne Mercatorum liberi paterna munia deſerant, hæreditate vel tota, vel qua partem, ſecus facientibus abjudicata. Adfertur mox hac de re judicium eorum, qui a civitatibus, jure Stapulæ præditis, ad comitia Holmenſia delegati erant; Hi, licet propoſitionibus Bachmanſonianis album adderent calculum, in negotio tamen graviſſimo, inconſultis, qui domi erant, Sodalibus ſuis, nihil definire ſuſtinuerunt. Ulterius hæc talia pertractat Auctor in reſponſis ad inſtantias, memoriali ſuo oppoſitas; ſolide demonſtrans, nullum nativo hominum inſtinctui capiſtrum ſeſe injicere, dum patria veſtigia Mercatorum filiis obſervanda proponit: Hominum quippe cupiditas, qua hoc illudve vivendi genus præ cæteris amplectuntur, ex educatione ac e pretio illo, quod certo cuipiam ordini adſerere ſolemus, plerumque dependet. Sic apud nosmet vitam militarem, una cum ſplendida titulorum ſerie, in manifeſtum patriæ damnum, plus juſto æſtimari putat.

Cap. IV. Societates mercatoriæ (quas vulgo Compagnias appellitant) delineantur. Pernicies iſta, quæ ex Societatibus in commercia quandoque redundavit, perverſæ earundem inſtitutioni accepta refertur; verbi gratia: dum participatio non omnibus permiſſa eſt; quod circa Compagniam Anglorum Africanam, immo etiam circa Svecicam, cui picis mercatura conceditur, Societatem obſervare licet. Nec raro

raro Directores Societatum, rem ſibi commiſſam ſubleſta fide gerentes, illius mali auctores extitere: quod vel Miſſiſippienſis in Gallia Societas exemplo ſuo declarat. Nihilominus Societates hæ non modo longe utiliſſimæ, verum etiam ad commercium aliquod, explorandi lucri ergo primitus inſtituendum, prorſus neceſſariæ ſunt: ubi nimirum homines privati ſufficientem pecuniarum ſummam experimento tali ſigillatim impendere neque volunt, neque valent. Ultimo denique Commercium Svethicum, hactenus vel ex minimis in mari Balthico motibus bellicis intermori ſolitum, hujusmodi Societatum ope firmiori tutiorique fundamento ſuperſtrui poſſe, Auctor ſubinnuit.

Cap. V. poſtquam Auctor de uſufructu, a peritis mercatoribus in univerſum regnum proficiſcente, diſſeruiſſet, ac opinionem illorum, qui commercium exoticum ſaluberrimo manufacturarum inſtituto adverſari cenſent, refutaſſet, probi Mercatoris characterem tradit; ubi, inter alia, lingvarum, & in his præſertim Latinæ cognitio, ab homine, commercia tractante, requiritur. Dein oſtendere pergit, quo pacto prudentium Mercatorum compos efficiatur Respublica. Svadet autem, ut in ſingulis exterorum emporiis, quibuſcum nobis commercia ſunt, bini treſve Mercatores noſtri, diplomate & commendatione Regia ſuffulti, & ſuam inſuper fidem ante abitum teſtificati, inſtar Commiſſionariorum Regni conjunctim reſideant; quibus, poſt annos octo, decem, vel ad ſummum duodecim illic exactos, in patriam reverſuris, ipſorum miniſtri diſcipulique continua ſerie ſubſtituerentur in eodem munere. Proinde horum ſocietati Mercatores, in patria degentes, quaslibet ſuas commiſſiones credere tenerentur.

Cap. VI. quo ratio illibatam conſervandi libertatem cultura Oeconomiæ, cæterarumque huc ſpectantium ſcientiarum explanatur, certis de cauſſis ab Auctore prætermiſſum eſt.

Cap. VII. tanquam abſonæ rejiciuntur propoſitiones illorum, qui contendunt, jus Stapulæ civitatibus nonnullis, hactenus eodem gaviſis, adimendum; civitates vero mediterraneas (Sv. *Upſteder*) ni intra definitum temporis intervallum manufacturæ cuipiam ſe addixerint, plane eliminandas eſſe: utpote quarum incolæ modo illegitimo patriæque noxio victum hodie ſibi parent. E contra de perverſis quibusdam inſtitutis, quorum emendatio in ipſarum civitatum poteſtate ſita non eſt, graviter conqueritur Auctor. Præter illa etenim, quæ de Summarum, Conclaviumque Mercatoriorum diſtractione ſuperius annotata ſunt, reprehenditur liberior illa ruricolarum, compluribus in locis Mercaturam exercentium, circa proventus ſuos diſpoſitio; unde agriculturæ neglectus prono velut alveo fluit. Igitur non tantum huic licentiæ obicem ponendum Auctor ſvadet, verum civitatibus etiam culturam terræ quodammodo vult eſſe commendandam: Sic enim pecuniarum ſummæ, experimentis Oeconomicis, & rebus id genus aliis impendendæ, manufacturis incrementum conciliarent: quod quidem in caſſum exſpectatur, donec ſimplicium ruſticorum arbitrio telluris cura ſubjacebit. Hodierna denique civitatum noſtrarum facies depingitur. Illas utpote, quibus jus Stapulæ conceſſum eſt, plerumque conſtituunt Mercatores hujusmodi, qui merces vel numerata pecunia partas, vel ſaltim creditas ſibimet, Gedano, Lubeca, ex Anglia itidem & Belgio, huc transvehunt: ſinguli vero tales, antequam quin-

quinquaginta millia thalerorum Imperialium ſibi corraſerint, quingenta ad minimum millia exportarunt ad exteros. At civitates mediterraneæ, quibus vel maxime manufacturæ & opificia cordi eſſe deberent, ruſticam exercendo operum ſeſe alere ſveſcunt. Nihilo tamen ſecius, quam demumcunque langvida civitatum conditio ſit, eas tamen regni commodis eo nomine inſervire docet Auctor, quod ad promovendam terræ culturam pluresque homines ſuſtentandos faciant. Deinde in binas claſſes membra corporis Politici diſtribuit Auctor, ita ut cives alii membrorum nutrientium (*nærande Ledamæter*) alii membrorum conſumentium (*tærande Ledamæter*) nomine veniant. Illi opes Societatis civilis adhibita ſua opera amplificant: hi vero, de augenda reipublicæ gaza nihil ſolliciti, ex illa, quam tenent, pecuniæ ſumma tantiſper victitant. Illinc Auctori ſubminiſtratur anſa ſcientiam Oeconomicam anteponendi diſciplinis quibusdam Philoſophicis, non tam emolumentum reipublicæ, quam animorum delectationem intendentibus: quarum ſtudio tunc demum aptiſſima ſuppeteret occaſio, ubi Natio aliqua beneficio prudentiæ Oeconomicæ divitias ſibi prius cumulaverit.

Cap. VIII. de opificiis loquuturus Noſter, adfert judicium illud, quod deputatio Ordinum Regni Oeconomica de abrogatione opificii liberi (*Frimæſterſkapets uphæfwande*) ab opificum ſodalitiis expetita, protulit: iſtam videlicet opificii immunitatem, ceu medium officinarum incremento, & mercedis juſto gravioris temperationi, convenientiſſimum, Deputati conſervandam exiſtimarunt. Porro inſtitutionem in Scholis ita peragendam monetur, ut pueri, poſt hauſtam veræ religionis notitiam, prima Matheſeos

principia, Geometriam cumprimis & Mechanicen, cum ſolida demonſtratione & evidenter, idiomate Patrio, ipſis proponendas, addiſcant: Sic antea nemo ad opificii aliquod genus tractandum adſciſcendus eſſet, quam ipſius ſagacitas prænominata ratione ab Informatoribus explorata ſit. Ultimo, cauſſis pluribus adductis, innuitur quî fiat, ut opificia ad illud, quo apud exteros poſita ſunt, faſtigium in Patria noſtra non pertingant.

Cap. IX. manufacturas delineat Auctor, quibus poſthabitis nullam rempublicam ad potentiæ culmen adſcendere poſſe adſeritur. Vera enim civitatis felicitas neque victoriis hoſti frequenter extortis, neque latiſſimorum terræ tractuum occupatione acquiritur: namque ſub auſpicatiſſimo etiam armorum ſucceſſu miſerrimam victricis nationis domi fuiſſe faciem, exempla non raro evicerunt. Hinc in Manufacturis ſtabiliendis variæ gentes omnem moverunt lapidem: Angli præſertim & Batavi impenſas publicas eidem inſtituto largiſſime conſecrarunt. Media vero, hactenus intra patriam ad Manufacturas fovendas publico nomine adhibita, fini huicce adſequendo non idonea ſatis aut ſufficientia fuerunt. Nec qui Manufacturarum extitere directores illo, quo cives ingenuos deceret, modo ſemper ſe geſſerunt: unde propoſitum felici eventu caruit. Immerito igitur Manufacturis poſthac conſtituendis occinuntur exempla tentaminum fruſtra hucusque inſumtorum. Alia remora utiliſſimo conatui objicitur ex defectu materiæ rudis, opificum atque inſtrumentorum: ſed hiſce etjam obſtaculis occurri poterit. Quod enim materiam attinet, cultura terræ emendanda, & greges ovium, unde lana ſuppetat, paſcendi erunt. Machinæ idoneæ

neæ intra patriæ pomœria confici possunt. Opifices denique periti e regionibus exoticis undique conquirendi, privilegia talibus impertiunda promulgando, opportunissimum terræ nostræ situm describendo, media istorum transportationi accommodata proponendo; & quæ sunt id genus alia. Ulterius, quænam manufacturæ Nostratibus utilissimæ sint, ab Auctore traditur: quocirca memoriale suum, de charta domi paranda, A:o 1726. Ordinibus Regni exhibitum, repetit: ubi thalerorum imperialium septuaginta millia ad chartam peregre coëmendam e regno quotannis efferri demonstratur. Adfertur denique indiculus mercium, A:o 1726. in regnum aliunde illatarum, (1726. åhrs *Perzedel-Extract*) unde calculum instituens Auctor, viginti quatvor circiter auri tonnas, & monetæ quidem argenteæ, quotannis expendi probat in merces duntaxat illas, quæ ex fabricis textoriis proveniunt. Capiti huicce Noster subnectit appendicem de officinis laterariis (*Tegelslagerie*) & sepibus lapideis (*Sten-gards gårdar*): ostenditur, quantum expediat domus struere lateritias, præsertim si illum in modum, quem exteris usitatum describit Auctor, lateres conficiantur. Porro mille lateres, ista ratione paratos, quindecim thaleris cupreis comparari posse, initio numero condocet. Quantum ad sepes illas lapideas, harum structura, unius seculi curriculo, ad minimum sexiesmille sexcentos arborum millione adservari probat.

Cap. X. agit de piscatura halecum & capitonum, in mari tam Boreali quam Occidentali frequentanda: quam memoriali quodam Ordinibus Regni commendavit Auctor. Postquam autem in antecessum de maxima harum piscationum utilitate sermonem instituc-

ſtituerat, fuſe easdem deſcribit, inſimul docendo, hac potiſſimum ratione commercium a Belgis exerceri. Inde de Societatibus piſcatoriis, hunc in finem apud nosmet inſtituendis, prolixe loquitur.

Cap. XI. continet tractatum, de cetorum prope Grönlandiam & Spitzbergam piſcatione, Henrici Elkingii, mercatoris Hamburgici; ad finem vovet, ut Sveo-Gothi noſtri, prona capturam illam aggrediendi occaſione præ nationibns reliquis gaudentes, operi huicce per civitates, extra fretum Oreſundicum ſitas, quantocius incumbant.

Cap. XII. Quum in Svecia plane non coquatur ſal, verum ex Hiſpania & Portugallia eum huc afferri, neceſſe ſit: hoc quidem commercium tanto magis fovendum eſſe docet, quo manifeſtior illinc utilitas ad patriam redundet. 1:o enim Noſtrates in commercio, cum Hiſpanis & Luſitanis agitato, plus certe quam ipſimet nullo non tempore lucrati ſunt. 2:o naves noſtræ, ſalem illinc translaturæ, ingentia ſæpe portoria noſtratibus pepererunt. 3:o ope commercii hujus non nautæ modo, naviumque ſtructores, in uſum patriæ enutriti, ſed & varii generis opifices ſuſtentati hucusque fuerunt. 4:o unice per mercaturam hancce ſalis Sveonibus ſuppeditatur anſa propagandi ſuum cum populis Auſtralibus commercium. Ex adverſo autem, ſi intra regni limites ſal coquendus eſſet, ſilvæ in ſummum rei Metallicæ detrimentum exciderentur: quod exemplo ſuo vel Alandica illa ſalis coquendi officina, ſuperiore ſeculo inſtituta, ſatis indicavit. Hæc paucula e plurimis, quæ laudatus Auctor nobili opere ſuo complectitur, enotaſſe ſufficiant.

VI.

VI.

Dudaim,

h. e.

Flores ſacri & profani,

inſigni ſtudio & labore conquiſiti per

JOH. RUNIUM.

Stockholmiæ, typis Benj. Gottl. Schneider, A:o 1733. Tom. 3. in 4:to.

POëtam vocamus non quemcunque, qui, ut ait Perſius,

- - - - *ſcit tendere verſum*

Non minus ac ſi oculo rubricam dirigit uno.

Quos *verſificatores* ex Quintiliano dicit *Scaliger*, & quorum omni ævo in almo poëtarum regno uberrimus proventus fuit. Verum hi ſolummodo digni auguſto hoc nomine judicandi ſunt, qui nobiliori vena præditi, naturæ duce & arte, optime norunt res ita carmine proponere, ne ex illorum verſibus *nuga canore* proveniant, vel *delphinus adpingatur ſilvis, fluctibus aper.* Sane majus aliquod & ſublimius ingenium exigit hæc Nympha, quam ut omnibus ſe palpandam ſiſtat. Sufficit in reliquis ſcientiis mediocritas, quæ vatibus non indulgetur; neque ulli, niſi qui illud ipſum, quod in diva hac arte mirabile, excellens & præclarum dicitur, quo ad omnes partes impleverint, Poëtarum titulo inſigniri ſolent.

Ingenium cui ſit, cui mens divinior, atque os
Magna ſonaturum, des nominis hujus honorem.

Hinc eſt, quod in tanta poëtantiam turba, tam pauci audientium vel legentium ſuffragia mereantur.

Quod ad patriam poëſin attinet, ante *Stiernhielmii* tempora ſquallida plane & ruſticana quadam ſimplicitate involutam fuiſſe novimus. Huic vero ut communi elegantioris literaturæ, ita Svecanæ præcipue lingvæ vindici ſummo, illud in quo jam fulget, debet faſtigium.

Hoc duce multi poſt-modum recta via ad poëſeos ſacraria iverunt. Quos inter, & ingenii præſtantia, & ubertate venæ, non infimum ſibi jam dudum vindicavit locum Clariſſimus *JOHANNES RUNIUS*, in illuſtri Strœmbergiana aula dum viveret Secretarius, & ob inſignes in poëſi dotes ſupra in Actis noſtris anni 1721. p. 190. laudatus. Ille, poſtquam intellexerat ſumma cum voluptate ab omnibus legi relegique carmina, quæ paſſim & diverſis temporibus factitaſſet, ea in unum corpus redigere & ſacræ Regiæ Majeſtati dicata in publicum emittere decreverat. Sed mors præmatura laudabili propoſito intercèſſit. Attamen fatis jam propior, ſingula, quæ vel ipſe ſoſpes, vel valetudine preſſus, aliorum auxilio exſcripſiſſet, amico ſuo Domino *Petro Frisk* publicanda commiſit. Huic tam primam illam Runianorum poëmatum partem, quæ ſtatim poſt Auctoris obitum, anno 1714., quam ſecundam, quæ anno ſubſequenti prodiit, debemus. Quibus duabus partibus tertia jam, collectore Domino *Ol. Lindſten*, ad cohortem prætoriam Muſico perinduſtrio, ſuperaddita eſt.

Quicunque has delicias perlegerit, videbit quam dexter Apollo & favens Muſa huic Naſoni noſtro contigerint; qui etiam non plus quam octodecim annorum

rum puer haud inconcinnos versus funderet. Part. III. p. 1. Erat ipsi tam facilis vena & in numerato ingenium, ut sponte sua & sine ullo labore carmina ipsi fluerent. Hoc admirandum præterea, Nostrum inter morborum incommoda feliciter adeo res lætissimas exprimere potuisse, ut eos etiam longe superaret, qui otio & commoditate undique essent instructi. Part. II. p. 48.

Eruditionem haud vulgarem produnt carmina, quæ *Gallico*, *Anglicano*, *Germanico*, *Latino*, *Græco* idiomate egregie ab eo concripta passim oculis legentium sese offerunt. In argumentis amœnam varietatem, in ordine lucem miraberis. Quantum in sacris & seriis argumentis *RUNII* valuerit Musa, prima operis parte, quam hymni super pericopis Evangeliorum nonnullorum constituunt, patebit. En quam belle meditationes suas de *ove*, *nummo* & *filio deperdito* explicet; Part. I. p. 36. v. 3.

Edla siæl tu himla smycke,
Som tin Gud så dyrt betalt,
Tu har intet kostat mycke,
Utan kostat Gudi alt;
Ty med Andan æst du döpter;
Och med enda Sonen köpter.

Secunda parte comprehenduntur *epithalamia* miris festivitatibus condita; item *epicedia*, in quibus acumina sponte nata quacunque linea perspiciuntur. Eminet vero illud in obitum *Montini*, *Scala honoris*, (*Ære-Trappan*) inscriptum; quo etiam carmine primum innotescere cœpit orbi erudito. p. 176.

Tertia pars, quæ nunc primum publici juris facta est, Miscellanea includit, tum *Latina*, tum *Gallica*, tum *Svecana*. In cunctis elucet Auctoris industria, si tantummodo nonnulla liberius fusa nec ab ipso satis probata, excipias.

Ceterum quod *RUNII* fortunam attinet, cum egestate, quæ ingenioſos vates preſſo pede ſequi ſolet, à puero ad ultimum usque vitæ diem conflictatus eſt, ut niſi ſubinde munificentia Mæcenatis ſui, Comitis de *Strômberg* adjutus fuiſſet, vix habuiſſet unde viveret. Natus 1679. d. 1. Jan. denatus 1713. ejusdem menſis eodem die, anno ætatis 34. completo.

VII.

Literæ Conventualium Monaſterii *Gudsberg*, quibus certas perſonas in ſpiritualem confraternitatem, h. e. in participationem orationum, ſuffragiorum, & beneficiorum ſui conventus, admittunt.

A:o 1404.

Ex Orig. perg. deſcr. O. C.

Jak Joghan Jönſſon Prsth och Forſtondhere i Gwtzbergz cloſther och conuentet therſammeſtadz helſom idher wora elſkeleca wennir Laurenſſ cum Uxore Gudelug Gudelug Olaf Niels Gertrud Birgitta Enfredh kerligha medh Gwdi oc ſancto Bernardo Kungörom vi idher medh theſſa vor kerlighetz breff ath vi giffwom idher andelighith brödherskap medh oſſ ath allan

allan von helgha ordhan ſo, ath i ſkwlin wara lottagandhe ii alla thi godhe ſom görſſ och göraſſ ſkal i vorth for.de closther Gwtzbergh och allan von helgha ordhan ſom er i meſſom ottheſångh afthanſångh ſiælatidher oc i allom androm godhom Gwtz tidegerdhom ſom görſſ Gwdi till loff Jomfrv Marie och allom helganom nat och dagh till domyn ther medh i allom androm godhom gerninghom ſom er i faſtho vagho och androm gwdelekom bönom idher til ewerdelekett liff oc glædhe medh Gwdi oc Jomfrv Maria till ewigh tidh Till ythermere wiſſo trökker jak worth ingſigile for theſſa worth öpna breff ſom giffwit er anno Domini MCDIIII.

VIII.

VIII.

Literæ Catharinæ Abbatissæ in *Sko*, quibus Moniales Conventus *Solbergensis*, qui *Visbyæ* fuit, in societatem beneficiorum Monasterii *Skogensis*, recipit. A. 1435.

Ex Orig. descr.

AND. ANT. SIERNMAN.

Vi systher Kadrin Abbedisa i Scogh Kloster oc alt systrana conuent ther samastadz helsom idhir erlika oc renliffuadha fruar Priorisan oc alt idhrat systranna conuent i Solbergs Klostther i Visby vara andelika systrar oc bidhiom idher hugnad oc helbrygdo badhe til Liiff oc siæl oc æpther thetta forganglika liffuarne æwærdelikit liiff. Æpther tho at i medh Gudlikom hiærtans kærleek vart systra breff astundade ævin oc systherscap, tha hafvom vi idher anamadt i var systerlika kerleek oc thes ythermer loffwom vi idher at vi idher aldre gløma viliom i varom bønom æller daghlikom tidhom liffuandis oc dødhom sua længe som vi liffuom oc ther thet idhars dødstime, huilkan som Gud sækar gøræ os æller conuente vitherliken vardher, tha viliom vi idher læta bega mz messon oc vigiliis iæmvæl sua som ena aff os. Til thes mera visso læther iak for.da Abbedisa hænghia vart incigil fore thzta breff Scriptum in monasterio Scogh anno Dni. MCDXXXV in vigilia apostolorum Simonis & Jude.

IX.

IX.

Theorema

De oscillationibus pendulorum in arcubus circularibus.

AUCTORE

PETRO P. ELVIO.

Tempus oscillationis penduli per arcum quemvis circuli est ad tempus oscillationis penduli isochroni ejusdem longitudinis, ut summa seriei $1 + \frac{1}{4}rA + \frac{2}{15}rB + \frac{25}{36}rC + \frac{42}{64}rD +$ *&c. ad unitatem;* ubi r designat rationem altitudinis ascensus perpendicularis penduli & duplæ longitudinis ejus, & A, B, C, D, &c. designant terminos seriei respective.

Formatio coefficientium numeralium est manifesta, constituunt enim nominatores & denominatores alternatim quadrata numerorum seriei naturalium 1. 2. 3. 4. &c.

Demittatur *exempli gratia* pendulum a gradu 60:mo & erit $r = \frac{1}{4}$, unde

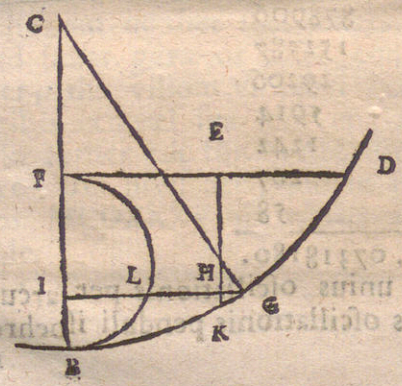
$A =$	1.00000000
$B =$	6250000
$C =$	878906
$D =$	152587
$E =$	29206
$F =$	5914
$G =$	1242
$H =$	267
$I =$	58
	1.07318180.

Est igitur tempus unius oscillationis per arcum graduum 120 ad tempus oscillationis penduli isochroni

ni ut 1. 07318180 ad 1, & ad tempus descensus per semilongitudinem penduli in hac ratione & ratione peripheriæ circuli & diametri conjunctim, id est, ut 1. 07318180 x 3. 14159265 vel 3. 3714873 ad 1.

Differentiam temporis oscillationum per diversos arcus experimentis determinavit Ampl. Dn. *G. Valerius*; communicavit etiam catalogum experimentorum una cum methodo experiendi, in *Actis Societatis Regiæ scientiarum A:o 1731.* p. 112. En autem convenientiam experimentorum & theorematis in exemplo allato: Pendula tria longitudinum 3. 15, 1. 575, & 0. 785 pedum demittebantur a gradu 60:mo, & accurate conficiebant dimidia oscillationum suarum per gradus 60:ta iisdem temporibus, quo globuli descendebant per altitudines 4. 46, 2. 23 & 1. 115 ped. respective: per theoriam vero descendere debuissent globuli per altitudines, quæ essent ad semilongitudines pendulorum ut $\frac{3.37148}{2} \times \frac{3.37148}{2}$ ad 1. adeoque respective 4. 47535, 2. 23767. & 1. 11883 pedum; altitudines enim sunt in ratione duplicata temporum descensus.

Investigatio Theorematis.

Sit DB semiarcus a pendulo descriptus, quod a puncto D demittatur: ab eodem puncto D & alio quovis G in arcu DB rectæ DF & GI ducantur horizontaliter, rectæ vero CB & EK verticaliter a centro C & puncto K ipsi G infi-

infinite propinquo. Eoque peracto sit duplum longitudinis penduli $= a$, FB vel sinus versus arcus DB $= b^n$: sit etiam tempus quo semilongitudo penduli vel $\frac{1}{4}a$ cadendo describitur $= f$.

Quoniam autem tempora sunt in ratione subduplicata altitudinum, erit $\gamma\frac{1}{4}a$ vel $\frac{1}{2}\gamma a$ ad $\gamma b - x$ ut f ad tempus descensus per EH, quod consequenter æquatur $2f\gamma\frac{b-x}{a}$, ejus autem differentiale $-\frac{fdx}{\gamma a.b-x}$ erit ipsum momentum temporis quo HK describitur. Sed GI $(\gamma ax - xx)$ est ad CG $(\frac{1}{2}a)$ ut HK ad GK, ut $-\frac{fdx}{\gamma a.bx-xx}$ ad tempus descensus per arcum GK, unde tempus illud $= -\frac{1}{2}\frac{fdx\sqrt{a}}{\gamma b-x.ax-xx}$ vel $-\frac{1}{2}\frac{fdx\sqrt{a}}{\gamma bx-xx.a-x}$: ob exiguitatem enim linearum HK & GK, motus ille ut uniformis spectatur habens velocitatem, quæ descendendo per altitudinem EH acquiri potest. Ad integrandum vero differentiale illud inventum, conjiciatur $\frac{1}{\gamma a-x}$ vel $\frac{-1}{a-x^{\frac{1}{2}}}$ in seriem per theorema Newtonianum, & habebitur $-\frac{1}{2}\frac{fdx\gamma a}{\gamma bx-xx.a-x} = *$ & BI $= x$, erit F I vel EH $= b - x$:

$$-f \text{ in } \frac{\frac{1}{2}dx}{\gamma bx-xx} + \frac{\frac{1}{2}xdx}{2a\gamma bx-xx} + \frac{\frac{1}{2}\cdot\frac{3}{4}xxdx}{2aa\gamma bx-xx} + \frac{\frac{1}{2}\cdot\frac{3}{4}\cdot\frac{5}{6}x^3dx}{2a^3\gamma bx-xx} + \&c.$$

Singulorum autem terminorum integralia ad Quadraturam reducuntur ad modum Prop. VII. Quadrat. Curv. Newton. & erunt sequentia:

$$\int \frac{\frac{1}{2}dx}{\sqrt{bx-xx}} = \int \frac{\frac{1}{2}dx}{\sqrt{bx-xx}}$$

$$\frac{1}{2a}\cdot\int \frac{\frac{1}{2}xdx}{\sqrt{bx-xx}} = * \dagger \frac{1}{2}\left|\frac{b}{a}\right.\int \frac{\frac{1}{2}dx}{\sqrt{bx-xx}}$$

$$\frac{1\cdot 3}{2\cdot 4\,a^2}\int \frac{\frac{1}{2}xxdx}{\sqrt{bx-xx}} = * * \dagger \frac{1\cdot 3}{2\cdot 4}\left|\frac{b^2}{a^2}\right.\int \frac{\frac{1}{2}dx}{\sqrt{bx-}}$$

$$\frac{1\cdot 3\cdot 5}{2\cdot 4\cdot 6\,a^3}\int \frac{\frac{1}{2}x^3dx}{\sqrt{bx-xx}} = * * * \dagger \frac{1\cdot 3\cdot 5}{2\cdot 4\cdot 6}\left|\frac{b^3}{a^3}\right.\int \frac{\frac{1}{2}dx}{\sqrt{bx-xx}}$$

&c. &c.

Termini abſoluti, qui hic rejecti ſunt, quorum loca vero deſignantur ſigno *, componuntur ex factoribus $\sqrt{b-x}$ & poteſtate aliqua poſitiva ipſius x; in principio itaque & fine oſcillationis ubi x evadit $= b$, unde $\sqrt{b-x} = 0$, evaneſcunt iſti termini, quod etiam in medio oſcillationis contingit, ubi $x = 0$; ad determinandum igitur tempus integræ vel dimidiæ oſcillationis, complementa vel termini, qui a circuli quadratura pendent, ſolummodo conſiderandi erunt. Horum autem ſeries, quæ ſigno negativo afficitur, reddatur poſitiva ſcribendo z pro $b-x$, $b-z$ pro x & $-dz$ pro dx, ut habeatur $\int \frac{\frac{1}{2}dz}{\sqrt{bz-zz}} = \int \frac{-\frac{1}{2}dx}{\sqrt{bx-xx}}$;

Ad diametrum itaque BF conſtituatur ſemicirculus, cujus peripheria BLF occurrit GI in L, & per naturam circuli erit $\frac{\text{arcus FL}}{\text{FB}} = \int \frac{\frac{1}{2}dz}{\sqrt{bz-zz}}$, ob $z = \text{IF}$; adeoque integrale illud $\int \frac{\frac{1}{2}dz}{\sqrt{bz-zz}}$ pro integra oſcillatione

erit

érit æquale rationi peripheriæ circuli ad diametrum; in qua ratione igitur & rationis ſummæ ſeriei $1 + \frac{1}{2}\left|\frac{b}{a}\right|^2 + \frac{1\cdot 3}{2\cdot 4}\left|\frac{b}{a}\right|^2 + \frac{1\cdot 3\cdot 5}{2\cdot 4\cdot 6}\left|\frac{b}{a}\right|^3 + \frac{1\cdot 3\cdot 5\cdot 7}{2\cdot 4\cdot 6\cdot 8}\left|\frac{b}{a}\right|^4 + \&c.$ ad 1. conjunctim erit tempus unius oſcillationis per arcum circuli ad *f* vel tempus deſcenſus per ſemilongitudinem penduli, & ex æquo erit, in ratione ejusdem ſeriei ad unitatem, tempus oſcillationis penduli per arcum circuli ad tempus oſcillationis penduli iſochroni, prorſus ut in Theoremate.

X.

Eclipſis Lunæ Totalis

Anno MDCCXXXII. die 20 Novembris, Styl. Jul. Upſaliæ obſervata ab

OLAVO PETR. HIORTER.

H	′	″	
P. m. 9:	1.	-	Veſtigium penumbræ.
	6.	-	Penumbra denſior.
	9: 25.	-	- adhuc denſior.
	11: 4.	-	- - denſiſſima.
	11: 38.		INITIUM eclipſ. æſtimatum.
	13: 25.		Pal. Maræotis (*Grimaldi*) tecta.
	19: 58.		Inſ. Cercinnæ medium (*Kepleri*)
	23: 52.		Mons Porphyrites (*Ariſtarchus*)
	28: 36.	-	Ætna (*Copernicus*) incipit.
	30: 58.	-	- totus obtectus.
	33: 48.		Mons Sinai (*Tycho*) -

H	′	″	
9	38	25.	- Pangæus, dub.
	43	28.	Inſ. Besbicus (*Manilius*) incipit.
	45	37.	- - - merſa.
	47	49.	Byzantium (*Menelaus*) tectum.
	50	45.	Inſ. Apollonia (*Plinius*) - -
	54	2.	Mons Herculis (*Prom. acut.*) dub.
	57	14.	Ad promont. Herculeum (*ſomni.*)
10	0	29.	- mont. Coracem (*Proclum.*)
	2	18.	- pal. Mæotim (*mare Criſium.*)
	6	52.	Palus - - obſcurata.
	9	47.	IMMERSIO totalis.
11	49	50.	EMERSIO ante $\frac{1}{2}$ circ. min. facta.
	51	14.	Palus Maræotis (*Grimaldi*) detecta.
	53	8.	Mons Audus (*Galilæus*) - -
	57	5.	- Porphyrites (*Ariſtarchus*) -
	59	32.	Med. inſ. Cercinnæ (*Kepleri*)
12	6	54.	- montis Ætnæ (*Copernici*)
	10	36.	Mons Sinai (*Tycho*) totus.
	19	25.	Mare Adriaticum (*Sin. æſtuum.*)
	22	12.	Inſ. Besbicus (*Manilius.*)
	25	9.	Byzantium (*Menelaus.*)
	28	45.	Inſ. Apollonia (*Plinius.*)
	33	54.	Mons Herculis (*Prom. acutum.*)
	40	8.	Pal. Mæotis (*mare Criſium*) retegitur.
	44	20.	- - - detecta.
	47	34.	FINIS eclipſeos.
	48	20.	Penumbra obſcurior.
	52	4.	- - - - diluta.
	54.		- Ejusdem exitus.
13	6	25.	Culminatio *dextri humeri Orionis* obſerv.
	6	39.	Eadem e *catal. Fix. & tab. Solar.* FLAMSTED. ſupputata.

Ex

	H	′	″
Ex *Eclipſ.* initio	9:	11:	38.
& fine -	12:	47:	34.
totiusq; durat.	3:	35:	56.
ſemiſſe	1:	47:	58.
collig. *medium*	10:	59:	36.

	H	′	″
Ex imerſ. tot.	10:	9:	47.
& emerſ. -	11:	49:	20.
atq; integr. mor.	1:	39:	33.
dimidio	0:	49:	47.
Eclipſ. medium	10:	59:	34.

	h	′	″		h	′	″
Tempus immerſionis erat	0:	58:	9.	emerſion.	0:	58:	14.

Sociam huic obſervationi operam commodarunt pereximii Dom. *PETR. HOLMBOM*, *ANDR. OLDBERG*, & *PETR. OLAV. LUND*, cum honoris titulo laudeque induſtriæ ac eruditionis utique nominandi.

Epilogiſmus *calculi* de hoc Lunæ deliquio ex recentioribus tabulis Aſtronomicis inſtituti, una cum Ephemeridum noviſſimarum numeris eadem momenta concernentibus; quocirca differentia meridianorum Pariſini & Upſalienſis 1 hor. & 1 min. adhibita eſt.

	Secund. Tabulas				Ephem.	
	De la Hir. ed. gall. & lat.		*FLAMST.*		*Manfr.*	*Deſpl.*
	h ′ ″	h ′ ″	h ′ ″	h ′ ″	h ′	h ′
Init. eclipſ.	9: 4: 25.	9: 12: 10.	9: 12: 43.	9: 14.	9: 16.
Obſc. total.	10: 4: 53.	10: 10: 0.	10: 11: 5.	10: 13.	10: 15.
Medium	10: 55: 59.	10: 58: 50.	10: 59: 47.	11: 3.	11: 5.
Recup. lum.	11: 47: 5.	11: 47: 40.	11: 48: 29.	11: 53.	11: 54.
Fin. eclipſ.	12: 47: 33.	12: 45: 30.	12: 46: 51.	12: 51.	12: 51.
Duratio h.	3: 43: 8.	3: 33: 20.	3: 34: 8.	3: 37.	3: 35.
Tenebr. tot.	1: 42: 12.	1: 37: 40.	1: 37: 24.	1: 40.	1. 39.

XI.

XI.

Meteoron igneum

observatum á

SVENONE HOF.

Anno MDCCXXIX, die 1. Octobris, in parœcia *Næs*, quæ uno milliari ab oppido *Enecopia* Uplandiæ distat, igneum meteoron insolitæ magnitudinis & durationis observatum est, quod partim ipse conspexi, partim ab aliis plurimis visum diligenter exquisivi.

Duabus fere horis ante ortum Solis, placida tempestate, exhalationes valde rubentes intenderunt se cœlo cetera sereno, & directo super spectatorum capita a septentrione meridiem versus, instar longarum fasciarum protensæ, sensim magis magisque coire cœperunt. Collectæ vero in orbem, cujus diameter duobus propemodum pedibus æqualis videbatur, subito accenduntur, & lento motu in eandem plagam, quam antea diffusæ spectarunt, deferuntur. Hæc fax flammas & scintillas quoquo versum ejecit, & ita clare luxit, ut Solis fulgorem æmulari crederetur, ac quilibet non minus intra ædes, quam foras, per sparsum inde lumen, omnia sibi agenda rite perspicere posset, quamvis adhuc vix primi radii solares regionem aëris horizonti vicinam colluſtrarent. Cum sic per quartam ferme cœli partem apparentem vagata esset, eodem splendore ubique conspicua, tandem exstinguitur, in aëre crassos & nigros relinquens fumos, quos geminatus mox excepit fragor, qui subjectis convallibus & silvis repercussus, murmurantem quasi fremitum effecit, & adeo vehementer aures perculit,

culit, ut dormientes repente expergefierent, & existimarent duo tormenta bellica fuisse disploſa, quæ posita erant in proximo prædio illustris cujusdam viri, quem tunc domum rediisse opinabantur. Serenus dies secutus est, leniter tantum flantibus ventis. Vesperi magnum chasma, seu phænomenon septentrionale luminosum, Sveth. *Norrskien* apparuit, & postera luce, procellosa tempestas cœpit oriri, quæ deinde aliquot dies tecta dejiciens, ingentem arborum vim sternens, & navigantes infestans, non solum per circumjectas regiones misere sæviit, sed etjam exteras terras vexavit, quemadmodum ex nunciis publicis accepimus. Meteoron descriptum illi proxime accedere videtur, quod Physici appellare solent clypeum, de quo *Ant. le Grand* in Hist. Nat. p. 279. & *Joh. B. du Hamel* in lib. de meteor. C. IV. p. 327. Ac quod dicant ejusmodi exhalationes in inferiore aëris regione generari, etjam in hocce meteoro verum fuisse observavi, nam vix eam altitudinem assequi videbatur, qua infimæ feruntur nubes. Materiam autem illius fuisse, præter exhalationes sulphureas & pingves, modicam quantitatem acidi, particulas nitrosas, & copiam salis urinosi, ex flamma candida & clara conjicio. Vid. b. m. *Urbani Hierne* Parasceve ad acta & tentamina chymica, ed. Holm. 1712. p. 172.

XII.

Observatio de fulgure & fulmine.

Eod. Auctore.

ANno 1729. circa initium mensis Augusti, in prædio *Brunsholm* Uplandiæ, circiter meridiem, tranquilla

quilla tempestate, ac splendente Sole, duas nubes conspexi, parvas quidem, sed densas in medio, cœlo cetera sereno, super verticem, quæ ea parte, qua Solem spectabant, candidi, postica vero cineracei coloris erant, quarum una immobilis fere hærebat, altera tarde movebatur, utraque eadem altitudine fuit, quantum quidem visu æstimare licuit. Cum autem hæc illam assecuta esset, ut latera earum paululum se mutuo contingerent, subito fulgur emicuit, insequente mox tonitru, ita ut inter ignem & sonitum vix duorum minutorum secundorum tempus intercederet. Hinc ex calculo *IS. NEWTONI*, quem seqvuntur *Halleyus* & *Flamstedius* aliique plurimi, constat nubes istas a spectatoribus abfuisse tantummodo 2284. pedibus Londinensibus.

Cum hoc anno in Vestrogothia essem, retulit mihi amicus, quercum de cœlo tactam esse in parœcia *Herlunda*, ubi tunc agebam, & quia signa insoliti cujusdam effectus fulminis ibi adhuc reperiri affirmabat, ad locum accessimus singula observatione digna notaturi. Constabat fulmen primum dejecisse apicem arboris, deinde a summitate ad radicem usque transiisse, ac corticem sed ab altera tantum parte velut terebrando discussisse, ubi vero radicem attigerat, deflexisse ac terram instar aratri proscidisse, ita ut cespites & glebæ hinc inde projectæ viderentur per spatium 6 aut 7 passuum, usque dum ad saxum venisset, â quo animadvertimus hanc vim fulminis divisam, primum duos quasi sulcos, mox quatuor & plures sed minores effeciſſe, ac denique ultro citroque vagatam inter frutices evanuisse. In saxo, a quo ictus fulminis dispertitus fuerat, nullum signum cujusdam concussionis deprehendere potuimus.

XIII.

XIII.

Meteoron ignitum

d. 3 Martii ann. 1731 *Upsaliæ* obſervatum ab *ANDREA CELSIO.*

VEſperi ſatis ſplendens erat Luna, ſplendentes ſtellæ & cœlum ſerenum, ſi exceperis ſpatium inter *caput Urſæ majoris* & *humeros Bootæ* usque ad *Eclipticam* & *Leonis* ſtellas &c. qua latitudinem, qua longitudinem vero ad utrumque fere horizontem, ortivum puta & occiduum, perque plagas ONO & WSW. Hoc ſpatium obtinuit faſcia lucens aut Aurora borealis, inſtar tenuioris & intermittentis nubeculæ, ſubobſcura & parum ſeſe commovens.

In boreali plaga NNW clarior quidam arcus, ſed pallidus & omni motu carens inter 7 & 8 gradum ſupra horizontem attollebatur. Hæc facies cœli erat, qvum hora veſpertina 9. 20 min. ſubito exiſteret maxime fulgens radius, qui inſtar globi cum cauda acuminata circa *ſtellam* β in *capite Bootis* accenſus illuxit, pergens recta per eam regionem cœli, quam obtinebat memorata luminoſa faſcia, omne peragravit ſpatium, quod inter *Booten* & *Hædos*, inque 45 gradu altitudinis cœli occidentalis exſtinctus eſt.

Erat, eximii hujus fulgoris duratio 5½ vel 6 ſecundorum, & mox omnia in eodem quo antea ſtatu. Sed poſt aliquod temporis, quod ſemiminutum primum vix excedebat, tonitru exſtitit, non cum fragore; verum a meridie per occidentem verſus boream eundo murmurans, & ejusdem durationis fere cum dicta lucidiſſima facula.

Ab hoc temporis momento nihil præterea obſervare potui, niſi tenuiores nubeculas ex NW ſurgentes, quas mox inſequebantur ſpiſſiores totum cœlum & illum occupantes locum, in quo tamen prius diſparuit lumen boreale. Tandem hora 10 omnia nubibus erant abſcondita. Tranquilla deinde nox & obſcura fuit, non interlucente Luna.

Ut melius appareat aëris conſtitutio, ex diario meo Upſaliæ habito tam hujus, quam diei proxime antecedentis & ſequentis obſervationes meteorologicas excerpere juvat.

Martius		*Barom.*	*Therm.*	*Vent.*	*Tempeſtas*
Dies	hor.	Dig. dec.	Gr. dec.		
2.	9¾ a. m.	- 29. 59	- 70. 5.	- W. 0.	- Serenum
	2¾ p. m.	- 29. 63	- 60. 5	- W. 0.	- Idem
	9¼ p. m.	- 29. 63	- 62. 0.		- Nubilum
3.	9½ a. m.	- 29. 45	- 64. 7.	- SW. 0.	- Subnubilum
	3 p. m.	- 29. 45	- 61. 8.	- W. 0.	- Sol inter nubes
	8¾ p. m.	- 29. 50	- 60. 2.	-	- Subnub. *Aur. b.*
4.	9¾ a. m.	- 29. 47	- 61. 7.	- SW. 0.	- Idem
	3 p. m.	- 29. 26	- 60. 0	S. 0.	- Pluvia
	8¾ p. m.	- 29. 11.	- 60. 4		- Pluvia 0. 572.

Ceterum idem meteoron obſervatum eſt eadem veſpera inter hor. 9 & 10 prope Palatium regium *Ulriksdal*, & quidem iisdem fere circumſtantiis. Quocirca notandum, ſi tempus exacte innoteſceret, quo hujusmodi phænomena, ſive *globi igniti*, ſive *Dracones volantes* primum emicant vel exſtingvuntur, differentia meridianorum inter loca ſatis diſſita determinari poſſet; & ſic inſignem in Mappis provinciarum conficiendis geographicis, qua longitudinis gradus, hæ obſervationes præſtarent uſum.

XIV.

XIV.

Privilegia magni Cuprimontis ad Fahlunam.

Ex membrana M. S. quæ in Archivo Cuprimontanorum ſervatur, in idioma latinum transtulit

ZACH. HOLENIUS.

Magnus Dei gratia Svethiæ, Norrigiæ & Scaniæ Rex, ſalutem vobis Cultoribus ac univerſæ plebi Cuprimontis, cum Domino noſtro apprecamur. Quandoquidem veſtra privilegia & vetuſtæ literæ, quas prædeceſſores noſtri vobis indulſerant, nobis apud vos nuper præſentibus, & easdem efflagitantibus, incuria illorum, quibus curæ eſſe debebant, periere; enormiter hallucinati eratis circa œconomiam metallicam, variaque iſtius negotia vobis longe ſaluberrima, utpote quæ ſpectant ſilvarum cædem & aduſtionem, aliasque res quam plurimas, infra indicatas, adeoque ex præmeditatione noſtra, & aliquot præſentium Senatorum conſulto, clementer concedimus vobis legem perpetuam, univerſo populo ſingulisque veſtrum ſaluti ac commodis. *Primum de ſingulis*; quod ubicunque quotidianus operarius aut adurit, aut lignatur, in diurnum rei metallicæ emolumentum, licet ignavus aliquis ibidem conſederit & ædes exſtruxerit, tunc Domino fundi nullam frumenti penſionem, niſi uſufructuarius ejusque liberi, qui prædiolum in ſilvis nuper excultum inhabitant, ſolvere tenetur. Quod ſi colonus ille cuperet hinc migrare, tunc proprietarius dimidiam fundi partem teneat, alteram ex uſuario pro juſta mercede, ſicut inter ipſos

convenit, emat, opera insuper alterius abunde compensanda. Ceterum Dominofundi excipiente, usuarius sortem suam cuicunque, pro lubitu divendat, laboribus quoque compensatis. Clementer vobis etjam concedimus, quemadmodum antiquitus factum est, ut omnis e Svedia proscriptus, ubicunque idipsum evenerit intra limites regni, qui etiam vult & valet panem laboribus acquirere, liberum & inviolatum penes vos asylum reperiat: præter percussores Dominorum, proditores, fures, fœminarum stupratores, quibus isthæc gratia plane denegabitur. Si quis e finitimis locis proscribatur, ei nulla pax dabitur vel in Dalekarlia, vel in Montanis, nimirum ferri, argenti, chalybis, quoquoversus sitis, vel inter montana ejusmodi loca. Quicunque in confiniis montium modo memoratorum relegetur, nec vobiscum, nec per integrum Episcopatum Aroſiensem, publica pace fruetur. *Porro, de Operariorum mercede* hanc vobis constitutionem sancivimus, quod *Ypärſt & Kortriſt* valebunt dimidia marca; *Popyrſt* tribus oris, *Thörniſt* septem trientibus; *Säyän* vel *Silfar* duabus oris; *kirſka* tribus cum dimidio trientibus; *Markiſt* una ora: pannus domestius melior duobus trientibus, variæ panni levidensis species juxta istarum pretium: par calceorum una ora: *Lärft twebredt* dimidia ora: *Swänſt Lärft eller Smälänſt* decem pecuniolis. *Porro de Operariorum cibis:* Omni alienigenæ, sit vel carbonarius, vel æris fusor, aliusve artis, dabitur modius hordei qualibet hebdomade; Item omni alienigenæ dabuntur duodecim oræ pecuniæ numeratæ, & una marca ex ærario, tempore conductionis brumali vaccula duodecim oris. Item unum *Sillames*. Item libra butyri, libra lardi, intervallo conductionis æstivo nec non hiberno; pro penuria lardi supplenda, loco istius sesquili-

sesquilibram carnis vaccinæ salitæ & torrefactæ accipiet. Item duas salis libras cum dimidia, tam æstate quam hieme. Item omnis operarius in locum alius substitutus, tredecim farinæ modios tempore conductionis reportabit: Item tres libras lardi, duas libras butyri, tres halecis sextarios, unam salis libram, duodecim oras numeratæ pecuniæ ex fisco publico, mercedis loco habebit. Item *omnis fusor* qualibet hebdomade coquet sex operationes, & focus fornacis quinque cupri gestamina continebit; omnis autem lapidis puri decoctio novem perficietur comportationibus. Qui hoc neglexerit, vel deliberato animo corruperit, multetur dimidia marca. Item *omnis carbonarius* habebit operas quatuor cum dimidia, pro lignis findendis, duas cum dimia, pro lignis construendis, & unum alienigenam. Iste carbonarius tenetur quotidie septem præstare mensuras carbonum, quas Præfectus cunctis montanis imperat; qui hæc neglexerit, multetur tribus oris pro qualibet mensura supplenda, nisi bajulos, uti jam modo dictum, sibimet acquisiverit. Item *omnis fossor* tenetur quolibet diluculo, purgationibus canalium ac venarum peractis, fodinam adire, laboremque ad meridiem usque feret, concessaque prandendi horula, redeat post meridiem ad laborem consvetum, in seram vesperam; quin & multa duarum orarum, diminuta mercede, ignavus punietur, omnes hasce multas læsus suscipiat. Ceteroquin omnes ac singuli operarii & metallurgi ea præstare tenentur, quæ Prætor metallicus ipsos jubet. Item *omnis qui aliis aufert carbones, lapides vel ligna*, infra pretium dimidiæ marcæ, furtum pœna corporis luet, vel tribus marcis multabitur. Quod si furtum atrocius sit, punietur capite. Qui cautionem

vel liberationem illius ſuſcipit, multabitur quadraginta marcis, atque regia cauſa eſto. Item qui aliis ſuffuratur æs purum, & divendit aliis, tunc in crimen furti non minus emtor, quam ipſe fur, vocabuntur. Item *concedimus etiam Cultoribus cum famulitio ſuo*, quævis emporia libere frequentare, inque uſus metallicos, ubicunque volent & poterunt, nullo impediente, mercari. Item *concedimus vobis plenam poteſtatem creandi quatvordecim Senatores*, qui ſemper numero pares erunt, niſi aliquis morte decedat, tum alius locum defuncti occupabit: ex hoc ſenatu duo rei metallicæ Præfecti cooptabuntur, quorum uterque judicium cauſſarum omnium forenſium & metallicarum annua vice adminiſtrabit, & quicquid hi ex æquo & juſto definiant, idipſum a reliquis ratum eſto. Hi quatvordecim ſingulis Dominicis diebus ad capienda conſilia convenient, nec non menſe quolibet, univerſale autem judicium die Lunæ frequentabitur, ubi nemo ex plebe comparebit, præter actorem & reum. *Interdicimus quoque noſtra clementia, favore atque regia vindicta*, nequis ex populo arma gerat alios iisdem lædendi, nempe, pugionem, arcum, ſagittam, ſariſſam, gladium vel magnam ſecurim, ſub multa trium marcarum perduellis omnis; excepto tantum cultro menſali. *Cultoribus geſtare gladium*, ſcutum, galeam, manicas bracteatas, licitum eſto. Quod ſi populus tumultuet aut vim aliquam intendat, unde œconomia metallica damnum capit, tum quos Præfectus noſter ex cultoribus deligit, in armis tamdiu erunt, donec populus mitior evadat, omnisque armatus juſſa ſeveriora ſine violentia perſequatur. Si quis iſtorum aliorumve, præter neceſſitatem, arma capeſſit, multa quadraginta marcarum punietur, ſecundum interdictum

ctum noſtrum. *Siquis ſponſor rebellis e plebe* deprehendatur, cui facultas rem in integrum reſtituendi deeſt, aliorum quoque fidejuſſione deſtitutus, tum captivus carceri mancipabitur, quod negotium noſter Præfectus, habita ratione criminum, æqua lance diſtribuerit. *Interdicimus veſtræ plebeculæ* alium qualemcunque magiſtratum ſibimet creare, quam quos viros vobis præfecimus. Quicunque alias mandata magiſtratus noſtri repudiaverit, tenetur captivus in carcerem Præfecti noſtri conjici, usque dum nosmet ipſi adventabimus, vel qui loco noſtri plenam, facinora ejusmodi hominum dijudicandi, poteſtatem habeat. *Dies mercimonii bis qualibet ſeptimana* inſtituentur, cum omni immunitate metallica, dies nempe Mercurii & Saturni, quemadmodum ſingula emporia eadem prærogativa gaudent, quo omnes ac ſinguli libere commeabunt, absque onere teloniorum & vectigalium, divendentes modo nominatis diebus pannum aliasque merces in majori vel minori menſura, ferrum in majori vel minori pondere, hordeum in majoribus vel minoribus vaſis, ſalem, lupulum, butyrum, & lardum in majori vel minori quantitate librarum. Item *damus Præfecto noſtro & rei metallicæ magiſtris* plenam poteſtatem judicandi cupri falſarium, potiſſimum ſi ejusmodi crimen aut ibi, aut in Dalekarlia, committitur. Quicunque æs adulterinum divendit, iſto ære privetur, & quadraginta marcarum multetur pœna, quam noſter Præfectus irrogabit. Item *penſio annua bis ſolvetur*, altera die S. Johannis, altera die S. Michaëlis; quicunque ſuam penſionem præſtituto tempore non reddit, duplum Præfecto noſtro ſolvet. Item *conſtitutionem illam de œconomia metallica* a nobis prius ſancitam, in perpetuum confirmare volumus, quod iſthæc œconomia

nomia post octiduum festi Julensis anniversarium servabitur. Hæc & cuncta modo memorata momenta sempiterna sunto. Item *noster Præfectus maxima cum auctoritate* in delicta inquiret, & illa exsequetur, sint vel capitis vel mutilationis membrorum. Hoc erat factum & datum in manerio nostro prope templum *Husaby*, Anno Domini nostri nati MCCCXLVII. Die Saturni primo quadragesimæ.

XV.

Vita *CONRADI QUENSEL.*

PAter *CONRADO QUENSEL* erat *Wilhelmus Johannes Quensel* Judex provincialis in Alandia, Regiique Dicasterii quod Aboæ est constitutum, Assessor dignissimus, vir ingenii cultura & legum peritia & justitiæ atque æquitatis studio nobilissimus. Mater ejus erat morum venustate & virtutum decore cultissima fœmina *Maria Broms*, quæ anno post natum Christum 1676. die 16 Aprilis *Stockholmiæ* hanc genuit corporis ingeniique dotibus insignem & amabilem prolem. Quam primum ætas ejus tenera disciplinæ capax erat, ejus educationi præfecerunt Parentes juvenem eximium *Ericum Herlinum*, qui hunc egregium discipulum *Upsaliam* secum adduxit, eumque informavit ad annum usque 1686, quo in civitatem Academicam adscribebatur. Quandoquidem vero exploratum habebant, nullum vitæ morumque moderatorem ipsi esse idoneum, nisi qui ætatis esset maturæ ac eruditionis non vulgaris, illum Mag. *Christiani Alandri* fidei committendum esse duxerunt: qui prout ipse pollebat ingenio fœcundo,

ac

ac scientiis Philosophicis maxime subacto, tanto successu hunc nostrum instituit, ut transacto triennio sine ulla præceptoris ope studiorum suorum cursum dirigere posset. Quæ libertas non *CONRADUM* nostrum depravabat, inque deterioris vitæ atque inhonestorum morum licentiam resolvebat, quod hisce temporibus graviter dolemus nimis sæpe fieri; sed privatæ disciplinæ freno remisso, sicut generosus equus laxatis habenis per apertum & late patentem literarum campum exspatiabatur.

Sed paternos lares ad Finnorum tesqua demigrantes comitari coëgit fatorum ejus ratio, quæ vel aliis forte locis & gentibus ingenii ejus copiam indulgere volebant. Itaque Alano pelago feliciter trajecto *Aboensium* littus attigit incolumis, inque continentem descendens a Magistratu Academico civitatem petiit, in quam sine cunctatione quoque est adoptatus. Inter publica ejus ad hanc Academiam tentamina primum exstitit oratio *de vocatione gentium*, quam die D. Paulo consecrata summa facundia pronunciavit. Et quoniam Noster studiis imprimis sanctioribus sese addixerat, præter Hebrææ Græcæque linguarum Scholas, Collegium quoque concionatorium diligenter frequentavit, aliquandoque suam ex suggestu perorandi venam expertus est.

Cum vero bene esset edoctus, neminem Theologorum loco numeroque esse dignum, cumque adversariis cum successu agere posse, qui omni scientiæ Philosophicæ præsidio sit destitutus, nisi Pythagoreum αὐτὸς ἔφα omnibus obtrudere, aut controversias auctoritate Papali dirimere ac sopire velit; maximi interesse arbitratus est QVENSELIUS noster, publicis speciminibus ostendere, quam tutam sibi viam ad Theologicam arcem per Philosophiam ejusque instrumenta aperuisset. Itaque anno 1694. die 31 Oct. primam suam dissertatio-

nem *de ſapientiæ ſtudio inter gentes*, evulgavit illamque ſtrenue defendit ſub præſidio Domini *Alandri*, privatorum ejus ſtudiorum olim moderatoris, jam vero apud Aboënſes Eloquentiæ Profeſſoris celeberrimi. Qui actus non poterat eſſe utrique ſuperiorem & inferiorem cathedram occupanti non admodum jucundus; illi, quod laudis, quam diſcipulus peperit, magnam ſibi partem vindicaret; huic, quod magiſtri ſui ſpem ſuperaret, omniumque auditorum deſiderium expleret, qui tantam intelligentiam in tam parvo corpore habitare ſupra modum mirabantur.

Quum vero videret, inter Philoſophicas diſciplinas non alias magis, quam Mathematicas & Phyſicas evidentia ac jucunditate ſeſe commendare; ſummo ſtudio & felici ſucceſſu in haſce ſcientias incubuit, & alterum ſpecimen Academicum *de aëre* die 23 Novembr. ejusdem anni edidit. Die autem 26 hujus menſis lauream & magiſtri titulum nactus eſt inter ceteros adultioris ætatis juvenes, decimo octavo vitæ ſuæ anno non-dum exacto. Quod exemplum, ut noſtris temporibus inuſitatum, ita evidentiſſimum rari ingenii erat teſtimonium.

Poſtquam hoc modo ſtudiorum curſum, ut dicere ſolent, abſolverat, ab eorum moribus abhorruit, qui honores Academicos conſecuti Muſis valedicunt, & faſtidioſa deſidia optima otia conſumunt. Verum CONRADUS, literarum, quibus ſe conſecraverat, amore perpetuo ferbuit, diligenter cavens, ne Lauri honorem immatura ætas poſſet obſcurare. Quem ignem animadvertentes perſpicaciſſimi Viri, qui hunc adoleſcentem in ſuam receperant clientelam, quocunque potuerint modo fovere ſunt conati, atque eam ob cauſſam Notarium Stipendiariorum conſtituerunt. Moritur hiſce temporibus *Petrus Bangius* Epiſcopus Wibur-

burgensium Reverendissimus. Noster itaque, ne ullum præterlaberetur tempus, quo non aliquo modo ingenium acueret suum, aliquaque exercitatione excitaret, Clarissimi hujus Viri exequias concinna parentatione celebravit.

Hujusmodi egregii luculentisque ingenii fœtibus conspicuus, Cancellario Academiæ Illustriss. Comiti *Laurentio Wallenstedio* innotuit, qui anno 1702 eum Facultati Philosophicæ adjungendum esse, judicavit. Quod onus ne in molles nimis ac imbecillos humeros ruisse jactarent inimici, eruditæ *de indifferentismo Ethico* disputationis strenuum præsidem egit.

Anno 1704 illum ad juncta secum opera Academiam ex recentis migrationis incommodis non dum satis convalescentem, Martisque in vicinia immanem in modum grassantis furore attonitam sustinendam confirmandamque invitavit Pernaviensis Academiæ Senatus. Annuentem igitur Sereniss. Regi, qui tunc temporis non minus victricia, quam justa arma per *Poloniam* circumferebat, submissis literis Nostrum optimo quam potuerunt modo commendarunt, Potentissimique Regis eum ordinarium Matheseos Professorem constituentis clementissimum diploma obtinuerunt, quod ad ipsum initio sequentis anni perlatum est, dum adhuc *Aboæ* commorabatur. Septima Julii die anni 1705 *Pernaviam* appellebat, atque 11 mensis nominati die solenni modo inauguratus, ærarii Academici curam d. 10 August. in se derivari patiebatur.

Anno proximo, & quidem 1 Maij die *Aboam* petiit, atque patre amicisque & cognatis salutatis inde *Stockholmiam* cursum suum direxit, ibique die 26 Julii conjugem sibi pactus familiæ honestate conspicuam *Annam Walwik* justis nuptiarum solennibus duxit. Cum hac

recenti & amabili ſua tori ſocia in navem conſcendens, per interjecti ponti undas horrenda tempeſtate agitatas non ſine ſummo vitæ periculo *Pernaviam* rediit. Anno 1708 Academiæ Rector eſt deſignatus, cui muneri tanto cum majori Univerſitatis commodo præfuit, quod illi S:æ Regiæ Majeſtatis diplomate Quæſtura Academica adjungeretur; cujus juſta adminiſtratio æque ac ærarii conſervatio ex Rectoris cenſura vigilique attentione, alias magna ex parte dependere ſolet.

Cum vero Moſci ſeſe in *Livoniam* effundentes obvia quævis proſternerent, non diutius Pernavienſium mœnibus fidens Noſter *Revaliam* inter hoſtium excurſiones, ſalvus contendit, indeque ferente vento *Stockholmiam* navigavit. Ibi atrociſſima peſtis licet totam urbem infeſtaret, atque ipſum vicum totamque viciniam imo ipſam domum, qua Noſter utebatur, corriperet, famulum necaret, filiumque accenderet, noſtrum tamen CONRADUM Carolinis Muſis, ſoſpitem reſervavit. Qui, lue defervente, orphanorum tutelam in ſe ſuſceptūrus *Umam* abiit, ubi anno 1711 die 1 Decembr. ad ſuperos migrans conjux maritum & unicum filium ex tribus liberis jam Patri ſuperſtitem in luctu reliquit.

Stockholmiam inde reverſo oblatæ ſunt literæ datæ 5 Maij anni 1712, *Tekinæ* ad *Boryſthenis* ripas in *Beſſarabiæ* & *Podoliæ* confinibus ſitæ, quibus Clementiſſimus Svionum Rex hunc noſtrum *CONRADUM* ingenio quidem & eruditione nobilem, ſed adverſis caſibus Regiam fortunam comitantibus conflictatum Matheſeos Profeſſorem in Academia Gothorum Carolina deſignavit. Proinde ſequenti anno *Lundam* venit, ſolennique inaugurationis actu 19 Maj. menſis die celebrato ſibi nuper commiſſum docendi munus ſecundis auſpiciis eſt aggreſſus.

In

In hoc itaque illustri Lyceo juventutem fideliter instituit, consiliis suis rempublicam Academicam fulsit, meliorem redituum rationem commentus est & deduxit, Academiam denique eruditionis fama illustravit. Bis Rector magnificus, Facultatis Philosophicæ ter Decanus, & Philosophiæ Candidatorum Promotor semel, Smolandicæ quoque Nationis ingenuarum artium studio ac ingeniorum fœcunditate florentissimæ Inspector perpetuus.

Excellentem ejus scientiarum Mathematicarum peritiam arguunt plurima eruditionis ejus documenta clarissima, quæ in multorum versantur manibus. *Computus Cyclicus* tam Julianus quam Gregorianus *Ecclesiasticus* una cum *Calendario Romano* ab ipso conscriptus & divulgatus est. In arenam descendit cum Viro eruditissimo *Daniele Forelio*, novam *Calendarium* emendandi methodum anno 1718 publice proponenti. Anonymus edidit *Veritatis defensiunculam contra veritatis studiosi de motu Solis & Terræ lucubratiunculam ab utraque hypothesi tam Ptolemaica quam Copernicana recedentem*, ubi hypothesin Copernicanam scripto defendit, argumentis ex Mathesi & Philosophia petitis confirmavit, & S. Literas eam potius stabilire quam destruere adseruit, haud indignabundum dissentientium murmur formidans. *Ephemerides annuas* primum ex tabulis *Mercatoris* Tychonianis, deinde ex Ludovicianis *Hirii* computatas ab anno 1715 ad 1733 incl. publici juris fecit. Ut taceamus quamplurimas ejus *observationes & cogitationes*, quas cum *Societate Regia scientiarum Upsalienſi* communicavit, Actis literariis Sveciæ insertas: quare etiam anno 1728 ejusdem Societatis Sodalis ordinarius constitutus est. Opus ejus posthumum *brevem* scilicet *manuductionem ad usum Globorum tam cœlestis quam terrestris*, anno 1732 in publicum emisit filius *WILHELMUS JOH. QVENSEL.* Vir

Vir erat ſubacti judicii, nullus thraſo, nullusque inſtitor magniloquus, nec ſuas, ut multi, merces ſine pudore extollendo alienas extenuabat: erga omnes comis & affabilis. Nulla ambitionis vanitate, nulloque avaritiæ æſtu ducebatur; quod vel ſatis teſtantur ſecundæ ejus nuptiæ in Scania habitæ, quibus nec divitias, neque ſtemmatis nobilitatem qvæſivit, ſola virtute contentus.

Non publicis privatisque lectionibus erat contentus, nonque auditoribus ſuis ſolum ſuæ Philoſophiæ præcepta tradebat, ut caperent qui capere poſſent, & cetera ipſe non curaret; verum ille non neſcius erat, quam irritus hic eſſet labor, quamque nubem pro Junone captarent diſcipuli, ſi non ipſi inſtrumentis Mathematicis uti, illa tabulæ aptare diſcerent, & ſi ipſis percontari minus liceret, quoties illa, quæ tradebantur, parum aſſequi poſſent: Eam ob cauſſam a primo Solis ortu ad ſerum usque crepuſculum ſingulos informavit, ſibi non pepercit, ſuæ valetudinis nullam habuit rationem, aliis ſerviendo ſe ſuasq; vires conſumſit.

Quare etiam ultimis vitæ ſuæ annis non raro ægrotans femorum pedumque dolores ſenſit cum gravi quodam totius corporis langvore, qui tandem eum tam vehementer vexarunt, ut rationis uſum & mentis ſanitatem ultimo periculo expoſitam quereretur. Vis morbi invaleſcit latiusque ſerpit, & quidem ſedem figit in altero femore, quod tantopere extuberavit, ut nemo illud ſine miſeratione & horrore poſſet intueri. Tandem anno 1732. menſis Januarii die 13. S. Canuti memoriæ dicata, qua gaudiis & ludis noſtris Juliis finis imponi ſolet, Noſter vitam & tormenta ſua quinquageſimo ſexto ætatis ſuæ anno finivit, ingens & conjugi & liberis & bonis omnibus ſui relinquens deſiderium.

CORR. Pag. 39. lin 9. leg. *excreſcere*. Pag. 63. lin. 25. leg. inito. Pag 64. lin. ult. leg. ſufficiat. Pag. 66. lin. 3. leg. poëtantium.

ACTA
LITERARIA
ET
SCIENTIARUM
SVECIÆ,
Anni MDCCXXXIV.
Cum figuris æneis.

Cum Privil. S:æ R:æ M:tis Svéciæ.

UPSALIÆ,
Sumtibus Reg. Societ. Lit. & Scient.

ACTORUM CONSPECTUS.

1 De sacra herba אזוב Exod. XII: 22. &c: quæ ὕσσωπος Joh. XIX. 29. &c. *Hyssopus* Columell. &c. disquisitio brevis OLAVI CELSII. - - - Pag. 1.

2 Descriptio cataractarum in *Cascawari* Laponiæ, auctore OLAVO RUDBECK, Fil. - - Pag. 46.

3 *Nummi symbolici*, quos ann. 1734 Holmiæ cælavit JOHANNES CAROL. HEDLINGER, Eques. Pag. 49.

4 DANIELIS TISELII PAST. HAMMAR. ulteriores observationes & experimenta in lacu *Wettero*. Pag. 51.

5 Brevis conspectus *Arcanorum Oeconomiæ & Commercii*, quorum tom. I. Stockholm. 1730 idiomate vernaculo prodiit, auct. ANDREA BACHMANSON, Consc. Sveon. Ulyss. - - - - Pag. 56.

6 *Dudaim*, h. e. Flores sacri & profani insigni studio conquisiti per JOHANN. RUNIUM. - Pag. 65.

7 Literæ Conventualium monasterii *Gudsberg*, &c. Ex Orig. pergam. descr. O. C. - - - Pag. 68.

8 Literæ Catharinæ Abbatissæ in *Sko*, ad Moniales conventus *Solbergensis* &c. Ex orig. descr. ANDR. ANT. STIERNMAN. - - - Pag. 70

9 Theorema de *oscillationibus pendulorum* in arcubus circularibus, auctore PETRO P. ELVIO. - Pag. 71.

10 *Eclipsis* Lunæ *totalis* anno 1732. die 20 Nov. Upsaliæ observata ab OLAVO P. HIORTER. - Pag. 75.

11 *Meteoron igneum* observat. à SVEN. HOF. Pag. 78.

12 Observatio de *fulgure & fulmine*, eod. auct. Pag. 79.

13 *Meteoron ignitum* d. 3. Mart. ann. 1731 Upsaliæ observatum ab ANDREA CELSIO. - - Pag. 81.

14 Privilegia magni Cuprimontis ad *Fahlunam*; ex membrana M S. in latinum transtulit ZACH. HOLENIUS. - - - - - - Pag. 83.

15 Vita CONRADI QUENSEL. - - Pag. 88.

o

Index rerum hujus voluminis,

cujus anni designantur literis: A. 1730. B. 1731. C. 1732. D. 1733. & E. 1734.

Pag.

ΑΒΒᾶ vocis significatio, - - D. 102.
Abijona, אביונה Eccl. 12: 5. appetitum significat, B 61.
Abi'l Fadli Arabs emendatus, - - E. 22. 23.
Aboënses Præpositi Comites Palatii Lateranenses creati, - D. 46.
Adelrunæ specimen, A. 45.
Ægos, אגוז, nux juglans, B 71.
Æres, ארז, pinus, D 50.
Aëris atmosphærici & subterranei discrimen, B. 25. elasticitas, - - 26.
Æthiops interpres emendatus, ejusque translatio Lat. correcta, E. 42.
Agmon, אגמון, arundo vulgaris, - - B 73.
Altitudines Solis meridianæ observatæ, - B. 35.
Angvillar. generatio, E. 55.
Anni forma Juliana non mutanda, - - A. 24
Annus æræ Christianæ quo primum tempore nummis inscriptus, D. 24.
Arabes sæpe errant in peregrinis nominib⁹ scribendis, C. 56. In plantis digerendis rudes, E. 20.
Arabici nummi in Svecia effossi, - D 115.
Arabicus nummus anno post Muhammed. CXVI. cujus pingitur, & explicatur, - - - ibid.
Arena volatica Scaniam vexans, - - B. 9. Ejus remedia, & usus, 17.
Arsenici proprietates observatæ, - - D. 39.
Aspergillum Hebræorum quomodo constructum fuerit, - - E. 33.
Auri principia, - - B. 6. quæ orbis partes feracissimæ, - - - A. 112 supra terram conficiendi irritus conatus, B. 27.
Bali Runographus quando vixerit, - - A. 93.
Baptizatio in Jordane, C. 76.
Bartholomæus Anglicus notatus, - - E. 34.
Bauhinus (Joh.) notatus, B 66
Behemoth; quid de eo sensentiant eruditi, D. 76.
Beldestadenses lapides A. 80.

Bibliotheca Svio-Gothica commendatur, - - C 59.
Bochartus (Sam.) notatus, - - D 60. E 8.
Bondianæ familiæ vetustiss. insigne, - - - D 23.
Brenner (Sophiæ Elisabetæ) vita, - - B 118.
Buccinites, lapidis genus, A 33.
Ejus species, - - 36.
Burman (Erici) vita, A 114.
Buxtorfius notatus, B 65. 74. C 104. D 62. E 8.
Cadaverum quorundam incorruptibilitas deprehensa, - - B 84.
Calendarii correctio, A 23.
Calor æstivus in Svecia insolitus, - A 104. 108
Caloris in aëre causa, B 30.
Camerarius notatus, E 41.
Capitis tumor insignis, D 43.
Cappares, num memorentur in S. Literis, B 61.
Cascawari montis descriptio, - - - E 46.
Castellus notatus, - B 75.
Cataractarum in Laponia jucundum phænomenon, - - E 47.
Catenariarum problematis solutio, - D 1.
Cedri coniferæ, in Libano, effigies accurata ubi reperiatur, - D 68.
Cembro (pini species apud Italos) unde dicta, D 58.
Civitatum nostrarum facies, - - E 60.
Cochlites lapidis genus, A 33.
Collium sepulcralium usus apud Majores nostros etiam Christianos, C 75. 100.
Color candidus in hirundinibus quibusdam unde? - - B 100.
Comitum palatii Lateran. privilegia & jura, D 47. 48.
Commerciorum utilitas, E 56-64.
Cornu Ammonis (lapidis genus) unde dictum, A 28.
Corvus albus, - B 101.
Cuprimontanorum ad Fahlunam privilegia, E 83.
Dalechampius notatus, E 27.
David psalm. LXIX. 22. explicatus, - - E 45.
Dendrites Scanicus lapis describitur, - - A 64.
Dentium quorundam animalium inauratio spontanea, - - - D 83.
Deodatius notatus, E 23.
Dikmannus - - A 78.
Divitiæ ubi permaneant,

ant, - - E 57.
Dodonæus notatus, C 104.
Domus lateritiæ, - E 63.
Dracones volantes quid? B 32.
Dreng, quondam magnæ dignitatis nomen, A 76.
Duben (Joachimi) R. Senator. &c. vita, - B 52.
Eclipſes Lunæ totales obſerv. 1718 Moſcuæ, A 38.
1725 Petropoli, 41.
1732 Upſaliæ, E 75.
Elementa quinque fluida, - - B 24.
Elephantiaſis curata, A 15.
quibus familiaris, - 16.
Erici Sancti monetæ, D 23.
Eſob, אזוב, in Moſe & Pſalmis, quænam ſit herbarum, - - E 1.
De eo plurimæ eruditorum conjecturæ, - 5.
Hyſſopum Hieroſolymitan. eſſe, oſtenditur, 1. ſqq.
Euporiſtum anthydropicum, - - A 55.
Exoſtoſis mira in cranio gallinæ criſtatæ, - A 53.
Falco albus, - - B 101.
Ferri optimi confectio, E 55.
Feſta mobilia Aſtronomice determinanda, - A 24.
immobilia locis Solis alliganda, - - ibid.
Flamſtedii tabular. Aſtronomicarum cum cœlo conſenſus E 77.
Flora Laponica promittitur, - - C 45.
Fons *Kupis* ſalutari aqua nobilis, - - A 15.
Fontes exſiccati, A 105. 108.
Frederici Imper. epiſtola, D 45.
Fulguris phænomen. E 79.
Fulminis effectus, - 80.
Gloſſotomiæ caſus rariſſimus, - - C 3.
Golii lexicon Arabicum auctum, - - D 57.
Gouſſetus notatus, B 74.
Gud, in lapidibus Runicis ad verum Deum pertinet - - - A 70. 82
Gudsbergenſis monaſterii literæ, - E 68.
Harda Gudan, in lapidibus Runicis, male vertitur, A 74.
Þegn, quid velit? - 77.
treg, trig, vel tryg, quid ſignificent, - - A 76.
Heinſius notatus, - E 41.
a Salmaſio acriter caſtigatus, - - E 42.
Hepatis abſceſſus, - D 109.
Hialmari & Hrameri hiſtoria novitatis ſuſpecta, - A 89.

Hierosolymitanæ peregrinationes religiosæ a Sveo-Gothis tam viris quam fœminis olim susceptæ, - - D 111. 113.
Hirundo alba Regi nostro augustissimo oblata, B 98.
Hvitavadum, quod in lapidibus Runicis legitur, locum in Dania esse conjicitur, - D 87.
Humeri os extractum, & novum recrescens, D 45.
Hydrocephali, - B 87.
Hyssopus Hierosolymis hodienum nascens, in Johannis Evangelio intelligenda, E 41. 43. sq. officinarum ubi sponte nascatur, - - E 35.
Hyssopi virga aut baculus an detur? E 37. 39. 41. 45.
Hyssopum quare *Borith* apellent Coptitæ, E 31 & *smegma Davidis*, vel *saponariam* Arabes, Ibid.
Hyssopo an gentiles usi sint in lustrationibus, E 34.
יהוה vocis etymologia, A 48.
Jartekn quid significet, 80.
Ignis nova theoria, B 23. fatuus quid? - - 32.
Insignia Sveciæ antiquissima, - - D 23. sq.
Interpretes S. Codicis plerique notati, B 75. 80. 82.
Juglandes non fuerunt in Græcia tempore Alexandri M. - B 72.
Juliana anni forma omnium commodissima, A 24.
Kederus (Nicol.) nummos Runis insignitos primus indagavit & explicuit, - - D 26.
Kimchius laudatus, C 104.
Lapides Beldestadenses explicati - - A 79.
minerales intra corpus animale concreti, D 81.
Lapidis forma serpentis conspicui descriptio, A 32.
Lapidum, variæ species, A 28 sqq.
Lapilli astaci marini, D 79.
quo potissimum temp. colligendi, - 80.
Lapillus in pectore hirundinis albæ inventus, B 99.
Ejus quæ virtus existimetur, - B 107. 109.
Lapis victoriæ antiquorum Heroum, - B 110.
Lemery notatus, - B 10.
Lexici Svethico - Latini specimen, - - C 110.
Libani montis nives & aquæ, - D 73. sq.
Liberor. natural. in Finlandia legitimatio, D 48.

Lingvarum Asiæ & Europæ harmonia, - D 90.
Longitudo geographica Moscuæ, - A 42.
Luces ex vaporibus metallorum natæ, - B 32.
Lumen boreale observatum, - A 106. 109. B 44.
Lunæ eclipses observatæ
1718 Moscuæ, - A 38
1725 Petropoli, - 41.
1732 Upsaliæ, - E 75.
Macula Solis nudis oculis conspecta, - A 104.
Maimonides emendatus, E 17. 20.
Manufacturæ commendantur, - E 62.
Marshamus notatus, 32.
Meibomius - D 68.
Membra corporis politici, - - E 61.
Mercatorum sedes opportunissima, - E 57.
liberi paterna munia ne deserant, - 58.
societates, & requisita, 59.
Mercurii attractio in aurum experimento probata, - B 1.
Metallorum generatio, & diversa natura unde sit, B 27.
Meteora ignita, A 67. E 78. 81.
Meteorologicæ observationes, A 101. 106. B 39.
Monetariæ rei in Svecia nova periodus, - D 25.
Monti (Joseph.) laudat. E 7.
Morbus, Gallicus dictus, quo tempore & modo in Europam primum invectus, - B 84.
De la Motraye notatur, B 101.
Motus corporum ex percussione, - A 109.
Navigiorum primordia & incrementa, - E 56.
Nautalita, lapidis genus, A 28.
Ejus varietas, - 29.
Noctua alba, - B 103.
Notarii publici & Judicis ordinarii officium temp. Frederici III. Imp. D 47.
Nuces Moscatæ num memorentur in S. Codice, - - B 69.
Numismata in memoriam C. Axel. Oxenstierna cusa, - C 69.
Numismatica historia R. Svec. Senatorum & Magnatum, - - A 1. sqq.
Nummi Arabici in Svecia effossi diversis temporibus - - D 115.
Runici D:ni Car. Ehrenpreus,

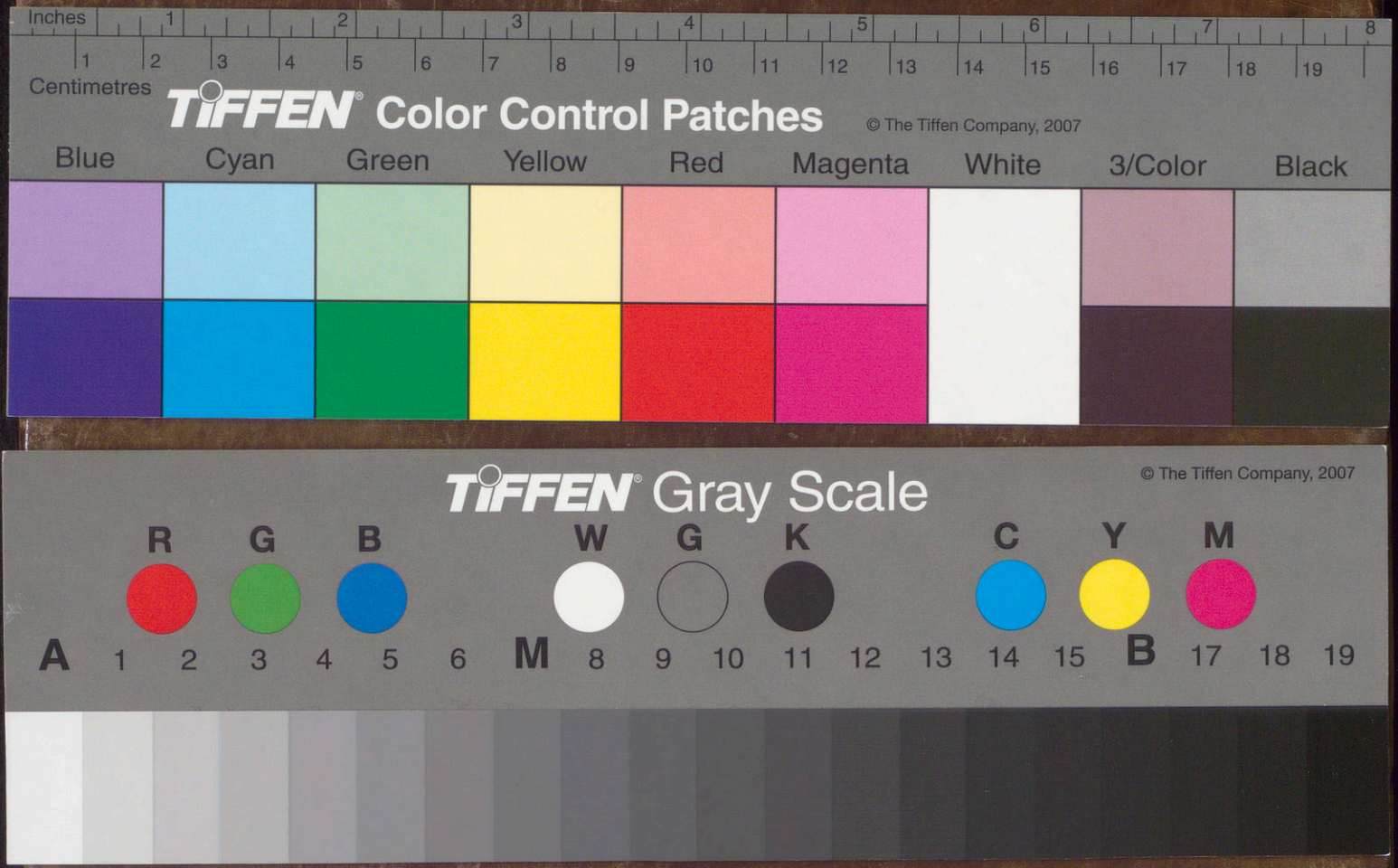
preus, - - D 26.
Nummi & insigne Erici Sancti Reg. Svec. D 23.
Nummi symbolici ab Hedlingero Stockholm. cælati, A 12. sqq. B 30. sqq. E 49.
Nummorum Sveo-Gothic. thesaurus Brenneria-nus, - - D 20.
Nummos Runicos primus indagavit & explicuit Nicol. Kederus, - D 26.
Nummulus Brattensburgensis, - B 14. 19 sq.
Nummus majoris moduli primus in Svecia, D 24.
Nutrix octogenaria major, - - D 84.
Odinus gentilibus sanctus, - - - A 71.
Odini nomen non legitur in lapidib. Runicis, A 74.
Oeconomiæ & commercii arcana, - - E 56 sqq.
Ordaliorum lex heic introducta Rege Olavo Skötkonung, - - A 81.
Oren, אֹרֶן quænam arbor? - - C. 101.
Ornus veterum, C 104 sqq.
Os frontis separatum & de novo restitutum, D 44.
humeri extractum, - 45.
Ossiculum in vervecis pænula inventum, - A 62.
Oxenstierna (Axelii) vita & præcip. res gestæ, C 60.
Passer albus, - - B 103
Pendulorum oscillationes demonstratæ, - E 71.
observatæ, - B 112.
Peregrinatio religiosa opus inutile, - - D 112.
Peringer (Gust.) notatus D 56.
Persicæ linguæ cum Gothica cognatio, - A 52.
Petrificata in arena volatica vel collibus reperta, - - - B 12.
Phocarum juniorum esus noxius, - - A 16.
Pinus, Hebr. אֹרֶן æres, D 50.
an reperiatur in Libano, - - - D 76.
Pini in Svecia ultra C pedes Paris. altæ, - D 66.
Piscatura cetorum, - E 64.
halecum, - - - 63.
Pantarum cognoscendar. nova methodus, - C 45.
circa Upsaliam nascentium catalogus, - C 9.
Laponicar. catal. C 45.
Pluvia colore sanguinem referens, - - B 21.
Pluviæ & nivis liquefactæ altitudo, - A 105. B 42.

Pococ-

Pocockius notatus, D 59.
Poësis patriæ fastigium, E 66.
Poëtæ nomine quis dignus? - - - E 65.
Polhem (Christophor.) laudatus, - - B 113.
Poli Upsalienſis altitudo, B 39.
Precandi formulæ in lapidibus Runicis, Christianorum sunt, - - A 70.
Problema catenariarum solutum, - - D 1.
Mechanicum, - A 109.
Procella vehementiss. B 43.
Prunæ quid? - - B 33.
Puerorum in Scholis institutio, - - - E 61.
Quenſel (Conradi) vita, E 88.
Rabbini notati, B 77 D 61.
Rheumatismus, - B 87.
Rivetus notatus; - E 32.
Ruellius item, - C 104.
Runici lapides, in quibus formulæ precandi, Christianorum sunt, - A 70.
lapides, in quibus mentio habetur Hierosolymæ, ad Christianos referendi, - D 111.
lapides, in quibus legitur Hvitavadum, a Christianis positi, D 87.
Runicorum nummorum ætas, - - D 27.
Runius (Joh.) laudat. E 66.
Ejus fata, - - 68.
Runographorum Ybiri & Bali ætas; - - A 93.
R. Saadius notatus, - E 20.
Salanus (Petr.) item, A 83.
Salis commercium fovendum, - - - E 64.
Salmasius notat. D 58 E 31.
Santes Pagnin. - D 63.
R. Shelomo notatus, C 102. idemq; emendatus in Bibl. Rabb. Buxtorfii, - ibid.
Sciurus albus, - B 103.
Sepes lapideæ, - E 63.
Septuaginta interpretes & sequaces notati, B 61. 64. D 66.
Sibylla Sveo-Gothica, A 45.
Singultus observatio rarissima, - D 34.
Skogensis Abbatissæ literæ, - - E 70.
Smolandicæ legis fragmentum, - C 71.
Soni per aquas propagatio, - - E 54.
Spencerus notatus, E 34.
Sveci primi in Russia Astronomi, - A 42.
Surenhusius notatus, D 56. E 22. sq.
Terræ tremor, - A 105.
Testacea lapidea univalvia,

via, - - A 28.
Teſtamentum Reg. Magni *Ladulâs*, - B 44
Thomas Novarienſis emendatus, - C 56.
Thorgnyorum familia nobiliſſima, - A 94.
Thorus dictus *hin raudſkeggiadi.*, ænobarbus A 72.
Tijohærediam, Smolandiæ partem, proprias habuiſſe leges, C 73.
Tremellius notatus, B 68 75. 77. 80.
Tumor capitis, &c. D 43.
Turbinites lapis, A 33. 36.
Valleſius notatus, - B 66.
Wampyrii (homines ſanguiſugi) B 84. Eorum exiſtentia negatur, 86. ſq.
Wendelenſis templi MS. pergam. - D 117.
Weneri lacus phænomena, - A 16. 18. ſq. altitudines aquar. quibus annis quæ? 20 ſq. mutationum cauſſa, ibid.
Ventriculi abſceſſus, D 110.
Verelius notatus, A 74. ſq. 77.
Wetteri lacus ulterior exploratio, - E 51. ſqq.
Wormius notatus, A 76. laudatus, - ibid. 79. 82. Islandicos textus Runis deſcripſit imperite, A 89.
Uplandicarum plantarum catalogus, - C 9.
Urſi & vulpes candidi, B 102
Ybir Runographus quando vixerit, - A 93.

ACTA

Inches
1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
TIFFEN Color Control Patches
© The Tiffen Company, 2007
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black
TIFFEN Gray Scale
© The Tiffen Company, 2007
R
G
B
W
G
K
C
Y
M
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19